

Hacettepe Üniversitesi
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı

**ROMANYA'DA TÜRKÇE MATBUAT:
TÜRK BİRLİĞİ GAZETESİ
(1930-1939)**

Ömer Bedir

Doktora Tezi

Ankara, 2018

**ROMANYA'DA TÜRKÇE MATBUAT:
TÜRK BİRLİĞİ GAZETESİ
(1930-1939)**

Ömer Bedir

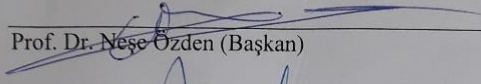
Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı

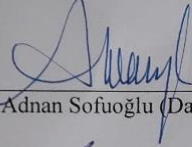
Doktora Tezi

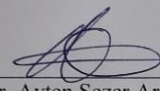
Ankara, 2018

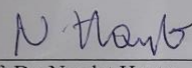
KABUL VE ONAY

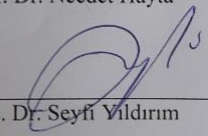
Ömer Bedir tarafından hazırlanan "Romanya'da Türkçe Matbuat: Türk Birliği Gazetesi (1930-1939)" başlıklı bu çalışma, 7 Mart 2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Neşe Özden (Başkan)

Prof. Dr. Adnan Sofuoğlu (Danışman)

Prof. Dr. Ayten Sezer Arıg

Prof. Dr. Necdet Hayta

Doç. Dr. Seyfi Yıldırım

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. M. Derviş Kılınçkaya

Enstitü Müdürü

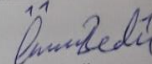
BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☒ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tarih ve İmza

07.03.2018

Omer Bedir

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü/doktora tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

☒ Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir. (Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etmeniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir).

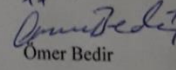
☐ Tezimin/Raporumun tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum (Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir).

☐ Tezimin/Raporumun.....tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.

☐ Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi

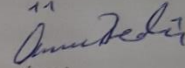
07/03/2018

(İmza)

Omer Bedir

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanım Prof. Dr. Adnan Sofuoğlu danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

(İmza)

Ömer Bedir

ÖZET

BEDİR, Ömer, "Romanya'da Türkçe Matbuat: Türk Birliği Gazetesi (1930-1939)",
Doktora Tezi, Ankara, 2018

Bir ülkede ana unsur olarak yaşayanların basınla ilişkisi ile bir ülkede azınlık olarak yaşayan bir topluluğun basınla ilişkisi birbirinden farklıdır. Azınlık durumunda yaşayan toplulukların basın yoluyla kimliklerini muhafaza etmeye ve kültürel yapılarını korumaya öncelik vermeleri, mensuplarını da bu konuda bilinçlendirmeye gayret göstermeleri beklenir.

93 Harbi olarak da bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşından sonra Romanya'nın bağımsızlığını kazanmasıyla yüzyıllardır bu topraklarda yaşayan Türkler azınlık konumuna düşmüşlerdir. Bu durum, bölgede yaşayan Türkleri sosyolojik, psikolojik, siyasî ve ekonomik açılardan derinden etkilemiştir.

Yeni kurulan Romen devleti Dobruca'yı "Romenleştirme" çalışmalarına hız vermiş, çıkardığı kanunlarla Türklerin topraklarını ellerinden almış ve bu topraklara Ulahları yerleştirmiştir. Aşırı milliyetçi özellikleriyle bilinen Ulahlar, tutum ve davranışlarıyla Türkleri rahatsız etmişlerdir. Bu gelişmeler, Romanya'daki Türkler arasında Anadolu'ya göç etme düşüncesini güçlendirmiştir. Türklerin bir bölümü en kısa sürede Türkiye'ye göç etme fikrini savunurken, bir bölümü ise doğdukları toprakları terk etmeyerek, anavatanla da temaslarını koruyarak Romanya'da millî mevcudiyetlerini sürdürmeleri gerektiğini savunmuştur.

Azınlık konumuna düşen Romanya Türkleri, hızlanan "Romenleştirme" politikaları karşısında millî kimliklerini ve kültürlerini korumak için arayış içerisine girmişlerdir. Bu arayışlar çerçevesinde, özellikle II. Meşrutiyet sonrasında Dobruca'da cemiyetleşme ve matbuat faaliyetlerinin arttığı görülmektedir. Bu cemiyetlerin çoğunlukla Jön Türklerin fikirlerinden etkilenen öğretmenler tarafından kurulduğu ve "Tamîm-i Maarîf" veya "Hars" isimleri altında teşkilatlandıkları görülmektedir. Bu derneklere bağlı olarak gazete ve dergiler çıkarılmış, dernek üyeleri de bu gazete ve dergilere abone yapılmıştır. Bu gazetelerin, yayınlarında Türk azınlığın sorunlarını ele aldıkları, Romanya Türklerinin dil eğitimi, din eğitimi, siyasal temsili, göç ve müftülük konuları üzerinde yoğunlaştıkları görülmektedir.

Bu kapsamda kurulan en önemli derneklerden biri Pazarcık'taki Jön Türkler tarafından 1909 yılında tesis edilen "Pazarcık Tamîm-i Maarîf Cemiyeti"dir. Pazarcık Tamîm-i Maarîf Cemiyeti 1920 yılında "Türk Gençler Derneği"ne dönüşmüş; Pazarcık'ın yanı sıra, Silistre, Köstence, Akkadın, Tutrakan, Hırsova ve Kavarna'da şubeler açmıştır. Dobruca'daki en faal ve en uzun ömürlü teşkilâtlardan biri olan Türk Gençler Derneği, 1930 yılından itibaren çalışmamızın ana konusunu teşkil eden Türk Birliği gazetesini çıkarmaya başlamıştır.

Bu çalışmanın amacı, azınlık durumuna düşen Romanya Türklerinin millî kimliklerini koruma çabalarına ışık tutmak, bu bağlamda Türkçe matbuattan nasıl yararlandıklarını anlamak ve Romanya'daki Türkçe gazeteler arasında Türk Birliği gazetesinin özel konumunu ortaya koymaktır. Bu çerçevede, Dobruca Türk matbuatının tarihsel gelişim süreci incelenerek milliyetçi bir yayın politikası izleyen Türk Birliği gazetesinin din ve etnik köken ayırımı gözetmeksizin Dobruca Türkleri arasında Türklük mefkûresinin korunması doğrultusundaki çalışmalarının ortaya çıkarılması, ayrıca bahse konu gazetenin genç Türkiye Cumhuriyeti'nde gerçekleştirilen inkılapların Romanya Türkleri'ne anlatılması ve benimsetilmesi yönündeki gayretlerinin anlaşılması hedeflenmektedir.

Çalışmamızda, Osmanlı İmparatorluğu topraklarına dâhil olduğu dönemde Dobruca bölgesinde Türkçe basının durumu, bölgenin kaybedilmesi sonrasında Dobruca bölgesinde Türkçe basının nasıl bir gelişme takip ettiği, Jön Türklerin ve İbrahim Temo'nun Romanya'daki Türkçe matbuat üzerinde nasıl bir etkisi olduğu, Mecidiye Müslüman Semineri öğretmen ve mezunlarının Dobruca Türk basınının gelişimine nasıl katkı sağladıkları, II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında Romanya'daki Türkçe basında hangi konuların yoğunlukla ele alındığı, Türk Birliği gazetesinin nasıl ve kimler tarafından kurulduğu, ideolojik altyapısının nereden kaynaklandığı, gazetenin ele aldığı başlıca konuların neler olduğu, Tatarcılığa karşı nasıl bir duruş sergilediği, inkılaplara bakış açısının nasıl şekillendiği sorularına yanıt aranmıştır.

İlk bölümde, Dobruca bölgesinin kaybedilmesiyle Romanya Türklerinin azınlık konumuna düşmesi ve Anadolu'ya göç konuları ele alınmıştır. Bu kapsamda, Cumhuriyet döneminde imzalanan göç anlaşması ve Gagavuzların göç anlaşmasına dâhil edilmesi yönündeki çabalar irdelenmiştir. Daha sonra, millî kimlik ve kültürlerini koruma arayışındaki Romanya Türklerinin basınla ilişkisi, bu bağlamda Romanya'da

Türkçe basının gelişimi, Dobruca Türk aydınlarının yetiştiği bir kurum olarak Mecidiye Müslüman Semineri'nin rolü, ayrıca Jön Türkler ve İbrahim Temo'nun Romanya'daki Türkçe basının gelişimine sağladığı katkılar incelenmiştir. Öte yandan, bu bölümde dönemler itibariyle Romanya'daki Türkçe matbuat hakkında bilgi sunulmuştur.

İkinci bölümde ise, Türk Birliği gazetesinin kuruluş süreci, yazarları, hedefleri ve misyonu değerlendirilmiştir. Gazeteyi çıkaran Türk Gençler Derneği hakkında bilgi verilerek, gazetenin Jön Türkler ve İbrahim Temo'yla bağları, Türk Ocakları ve Bükreş Elçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver'le ilişkileri ele alınmıştır. Bu bağlamda Türk Birliği'nin milliyetçi bakış açısı ve yeni kurulan Cumhuriyet Türkiye'si'yle ideolojik birlikteliği ortaya konulmuştur.

Üçüncü bölümde gazetenin ele aldığı başlıca konular incelenerek, gazetenin göç, eğitim, Türklerin Romanya siyasetinde temsili, Gagavuzlarda Türklük bilincinin geliştirilmesi konularına bakışı ile Türk-Tatar ayrışması karşısındaki duruşu değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler

Romanya, Dobruca, Türkçe matbuat, Türk Birliği, İbrahim Temo, Jön Türkler, Mecidiye Müslüman Semineri, Tatarcılık, Gagavuzlar, Hamdullah Suphi

ABSTRACT

BEDİR, Ömer, "Romanya`da Türkçe Matbuat: Türk Birliği Gazetesi (1930-1939)",
Doktora Tezi, Ankara, 2018

The relation of a group or a community with press varies according to its status of belonging to a majority or a minority. It is expected that the minorities strive to preserve their identities and cultural structures by means of press and raise the awareness of its members on these issues.

Following the loss of the Dobrogea region by the Ottoman Empire in 1877-1878, the Turks who have been living in this region for centuries have suddenly become a minority within the newly established Romanian state. This incident had sociological, psychological, economic and political effects on the Turks of Romania.

The new Romanian state accelerated its "Romanianisation" policies in Dobrogea, confiscated the lands of the Turkish minority and distributed these lands to the Vlachs. The ultra-nationalists Vlachs disturbed the Turks in the region. These developments pushed the Turks to consider migration to Turkey. While some Turks were in favor of a migration to Turkey as soon as possible, the others were of the opinion that they should remain in their ancestors' lands and continue to keep in touch with the motherland.

The Turks who became a minority in Romania started to search ways for preserving their national identity and culture. Within this framework, particularly after the proclamation of the II. Constitutional Monarchy in the Ottoman Empire, we observe an increase in the foundation of associations by Turks and publication of Turkish newspapers. These associations were generally founded by teachers who were influenced by the views of the Young Turks. These associations used mostly the titles of "spreading education" or "culture" in their names. These associations published newspapers or magazines and subscribed their members to these publications. These newspapers treated the problems of the Turkish minority, such as Turkish language education, religious education, political representation of Turks, migration and muftiat. One of the most important associations operating in this field was "Pazarcık Tamîm-i Maarîf Cemiyeti" which was founded in 1909 by the Young Turks in Pazarcık. This association was renamed as "Türk Gençler Derneği" in 1920. Besides Pazarcık, it had branches in Silistre, Köstence, Akkadın, Tutrakan, Hırsova and Kavarna. This

association was one of the most active and long-lasting Turkish minority organization in Dobrogea. This association published the "Türk Birliği" (Turkish Union) newspaper as of 1930.

The objectif of this study is to analyse the efforts of the Turkish minority in Romania with regard to the preservation of its national identity; to understand how the Turkish press was used in this aim; to shed light on the particular position of the Türk Birliği newspaper among the Turkish press in Romania. In this respect, the historical evolution of the Turkish press in Romania is analysed; efforts of the Türk Birliği newspaper aiming to promote the Turkism ideal, regardless of religious and ethnic origins, among Dobrogea Turks are treated and the role of the aforementioned newspaper in the transmission of the young Turkish Republic's revolutionary principles to the Turks in Romania is exposed.

Within the framework of this study, we tried to find answers to the following questions: Was there a Turkish press in Dobrogea during the Ottoman period?, How was the Turkish press influenced after the loss of Romania by the Ottoman Empire?, How did the Young Turks and İbrahim Temo contribute to the Turkish press in Romania?, What was the role of the professors and alumnis of the Medgidia Muslim Seminary on the Turkish community in Romania and on the evolution of the Turkish press in Romania?, Which subjects were mostly treated by the Turkish press in Romania after the proclamation of the II. Constitutional Monarchy in the Ottoman Empire?, Who were the founders of the Türk Birliği newspaper and how was it founded?, What were the ideological features of Türk Birliği?, Which subjects were mostly treated by the newspaper?, What was its position towards Tatarism?, How did it view the Turkish revolutionary principles?

In the first chapter, the loss of the Dobrogea region, process of becoming a minority and the migration process of Turks to Anatolia is explained. "Agreement on Migration between Turkey and Romania" and the efforts to include the Gagauz Turks into the said agreement are treated. Consequently, the Turks in Romania and the Turkish press relationship in pursuit of preserving national identity and culture, the evolution of the Turkish press in Romania, the role of the Medgidia Muslim Seminary as an institution which trains Turkish intellectuals in Dobrogea, contributions of the Young Turks and İbrahim Temo to the Turkish press in Romania are assessed. In this chapter, the Turkish

press in Romania is classified in several periods and analysed on the basis of these periods.

In the second chapter, features of the Türk Birliği newspaper, process of its foundation, its authors and its mission are exposed. The "Young Turks Association" and its ties with the Türk Birliği; the relations between İbrahim Temo and the newspaper; its bonds with the Türk Ocakları and Ambassador Hamdullah Suphi Tanrıöver are treated. In this section, nationalist aspects of the Türk Birliği and the ideological similarities between the newspaper and the young Turkish Republic are explained as well.

In the third chapter, while exploring the main issues treated by the Türk Birliği, its position on migration issues, education issues, Gagauz Turks, representation of Turks in the Romanian political scene and the Turkish-Tatar differanciation are exposed.

Keywords

Romania, Dobrogea, Turkish press, Türk Birliği, İbrahim Temo, Young Turks, Medgidia Muslim Seminary, Tatarism, Gagauz, Hamdullah Suphi

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	iii
ETİK BEYAN.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	xi
KISALTMALAR.....	xvi
TABLolar DİZİNİ	xvii
ÖNSÖZ	xviii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ROMANYA'DA TÜRK VARLIĞI VE TÜRKÇE MATBUATIN GELİŞİMİ

1.1 Türklerin Romanya'da Azınlık Konumuna Düşmesi ve Romanya'daki Türk Varlığının Göçlerle Azalma Süreci.....	8
1.1.1 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi (93 Harbi) ve Dobruca'dan Anadolu'ya Göçler.....	9
1.1.2 Balkan Harpleri (1912-1913) ve Dobruca'dan Anadolu'ya Göçler.....	12
1.1.3 Cumhuriyet Döneminde Romanya'dan Türkiye'ye Göçler ve Türkiye-Romanya Göç Anlaşması (1936).....	16
1.1.4 Gagavuzların Göç Kapsamına Alınması Çabaları.....	23
1.2 Azınlık Konumuna Düşen Dobruca Türklerinin Millî Kimlik ve Kültürlerini Koruma Çabaları Bağlamında Romanya'da Türkçe Matbuatın Gelişimi.....	28

1.3 Romanya'da Türkçe Matbuatın Gelişiminde Etkili Olan Başlıca Aktörler.....	34
1.3.1 İbrahim Temo'nun Romanya'daki Faaliyetleri ve Türkçe Matbuatın Gelişimine Katkıları.....	35
1.3.1.1 Teşkilâtçılık Alanındaki Faaliyetleri.....	37
1.3.1.2 Matbuat Alanındaki Faaliyetleri.....	43
1.3.1.3 Eğitim Alanındaki Faaliyetleri.....	45
1.3.2 Romanya'daki Türk Aydınların Mektebi Konumundaki Mecidiye Müslüman Semineri ve Türkçe Matbuatın Gelişimindeki Rolü....	47
1.4 Romanya'da Çıkarılan Türkçe Matbuatın Özellikleri.....	55
1.5 Dönemler İtibariyle Romanya'da Türkçe Matbuat.....	67
1.5.1 1878-1908 Dönemi.....	67
1.5.1.1 Gazeta Dobrogei.....	68
1.5.1.2 Hareket.....	70
1.5.1.3 Sadâkat.....	71
1.5.1.4 Şark.....	72
1.5.1.5 Sadâ-yı Millet.....	76
1.5.1.6 Dobruca.....	78
1.5.2 1909-1918 Dönemi.....	79
1.5.2.1 Dobruca Sadâsı.....	80
1.5.2.2 Teşvik.....	81
1.5.2.3 Mekteb ve Aile	84
1.5.3 1919-1928 Dönemi.....	87
1.5.3.1 Cuvantul Dobrogei (Dobruca Sözü).....	89
1.5.3.2 Dobruca.....	90
1.5.3.3 Tan.....	91
1.5.4 1929-1939 Dönemi.....	94
1.5.4.1 Emel	96
1.5.4.2 Yıldırım	99
1.5.4.3 Halk	101
1.5.4.4 Deliorman	102
1.5.4.5 Bora	104

İKİNCİ BÖLÜM

ROMANYA'DAKİ TÜRKLER ARASINDA BİRLİK ARAYIŞINDA BİR GAZETE: TÜRK BİRLİĞİ

2.1 Türk Birliği Gazetesi.....	106
2.1.1 Gazetenin Adı: Bilinçli Bir Tercih.....	106
2.1.2 Fiziksel Özellikleri.....	108
2.1.3 Kurulduğu Şehir, Dağıtım Kanalları ve Finansmanı.....	109
2.1.4 Kuruluş Süreci	113
2.1.5 Hedef Kitlesi.....	120
2.1.6 Yazarları.....	123
2.1.7 Misyonu: Her Alanda Türk Birliği.....	125
2.2 Türk Birliği'nin Düşünsel Paradigması Üzerinde Etkili Olan Aktörler.....	129
2.2.1 Gazeteyi Yayımlayan Dernek: Türk Gençler Derneği.....	129
2.2.2 Türk Birliği Gazetesi, Jön Türkler ve İbrahim Temo.....	132
2.2.3 Türk Gençler Derneği'nin Türk Ocakları ve Hamdullah Suphi Tanrıöver'le İlişkileri.....	142
2.3 Türk Birliği ve Yeni Kurulan Cumhuriyet'le Fikri Birliktelik.....	145
2.3.1 Latin Harflerine Geçiş: Romanya'da Latin Harfleriyle Basılan İlk Türk Gazetesi.....	145
2.3.2 Öz Türkçe Kullanımı.....	147
2.3.3 Mekteplerde Modern Eğitime Geçiş.....	150
2.3.4 Kadınlar ve Medeni Hakları	153
2.3.5 Kültürel Konularda İnkılâpçı Bakış Açısı.....	158
2.3.6 Kadılıkaların Kaldırılması.....	163
2.3.7 İnkılâpların Benimsenmesi ve Devrim Aleyhtarlarıyla Mücadele.....	165

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK BİRLİĞİ'NİN MİLLİYETÇİ KARAKTERİ VE GAZETEDE ELE ALINAN BAŞLICA KONULAR

3.1 Türk-Tatar Ayrışması Karşısında Türk Birliği'nin Duruşu.....	172
3.1.1 Romanya'da Tatarcılık Fikrinin Gelişimi.....	172
3.1.2 Türk Birliği Gazetesinin Tatarcılığa Yönelik Eleştirel Tutumu.....	176
3.2 Türk Birliği'nin Göç Meselesine Yaklaşımı.....	180
3.2.1 Göç Anlaşması'nın İmzalanmasından Önceki Dönemde Göçe İlişkin Konular.....	181
3.2.2 Romen Makamlarının Türklerin Göçüne İlişkin Tutumları.....	185
3.2.3 Göç Anlaşması'nın İmzalanması Sonrasında Göç İşleri.....	187
3.2.4 Göç Meselesinde Türk Birliği ve Tatarcıların Karşı Karşıya Gelmeleri.....	190
3.3 Gagavuzlar'ın Türklük Bilincinin Geliştirilmesi Yönündeki Faaliyetler.....	193
3.4 Türklerin Romen Siyasetinde Temsili Konusunda Türk Birliği'nin Görüşleri.....	198
3.4.1 Türklerin Siyasi Teşkilât Eksikliği.....	198
3.4.2 Türklerin Senatörlük Hakkı Bağlamında Yaşanan Sorunlar.....	201
3.5 Eğitim Konuları.....	205
3.6 Spor ve Sağlık Konularına Değinen İlk Gazete.....	208
3.6.1 Spor Konuları.....	208
3.6.2 Temo'nun Kafa Spor Projesi.....	209
3.6.3 Sağlık Konuları.....	211
3.7 Türkiye-Romanya İlişkileri.....	212
SONUÇ.....	218

KAYNAKÇA.....	225
EKLER.....	234

KISALTMALAR

a.g.e	: Adıgeçen eser
a.g.m	: Adıgeçen makale
AMAE	: Arhiva Ministerului Afaçerilor Externe
b.	: Baskı
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz.	: Bakınız
CTAD	: Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
Gös. yer.	: Gösterilen yer
Haz.	: Hazırlayan
İTC	: İttihat ve Terakki Cemiyeti
s.	: Sayfa
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCTA	: Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
y.y.	: Yüzyıl

TABLÖLAR

Tablo 1: Yıllar İtibariyle Sancaklardan Yapılan Göçler.....	s.23.
Tablo 2: Dönemler İtibariyle Romanya'da Müslüman-Türk Nüfusu.....	s.33.
Tablo 3: Dönemler İtibariyle Romanya'da Türkçe Matbuat.....	s.63-66.

ÖNSÖZ

Çalışmamızda, yıkılma sürecine giren Osmanlı İmparatorluğu'nun asli unsuru olan Türklerin toprak kayıpları neticesinde yeni kurulan ülkelerde azınlık konumuna düştükleri ve iç sorunları sebebiyle Devlet-i Aliyye'nin kaybedilen topraklarda kalan vatandaşlarıyla (sonradan soydaş olarak adlandırılacak) yeterince ilgilenemediği bir ortamda Romanya'daki Türk toplumu ve bu toplumun Türkçe matbuat yoluyla kültürel varlığını koruma çabaları ele alınmaktadır. Bu bağlamda, Türklerin Romanya'da azınlık konumuna düşme süreci, bu sürecin Türk toplumu üzerindeki etkileri, dilsel, dinsel ve kültürel kimliklerini muhafaza etmek için Romanya'daki Türklerin nasıl bir yol takip ettikleri ve bu süreçte hangi aktörlerin ön plana çıktıkları değerlendirilmektedir. Ayrıca, Romanya'daki Türk toplumu içinde Türklük mefkûresi ve Türklük bilincinin canlı tutulması, Türkler arasında birlik ve bütünlüğün sağlanması konusunda genel olarak Türkçe basının rolü, özelde ise Türk Birliği gazetesinin icra ettiği işlevler incelenmektedir.

Çalışmanın hedefi, Osmanlı bâkiyesi olarak Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışında kalmış Romanya Türklerinin varlıklarını muhafaza etmek için izledikleri yöntem ve stratejilerin incelenmesi, basın-yayın imkânlarının bu doğrultuda nasıl istihdam edildiğinin değerlendirilmesi, Cumhuriyet inkılâplarının Romanya'daki Türkler tarafından nasıl algılandığının anlaşılması, ayrıca Balkan coğrafyasındaki diğer ülkelerde yaşayan Türk azınlıklar hakkında benzer çalışma yapan veya yapacak araştırmacılara karşılaştırma yapabilmeleri için Romanya'daki Türk matbuatı bağlamında veri sağlanmasıdır.

Bu kapsamda çalışmamızda, Jön Türklerin Romanya'daki örgütlenmesi, Jön Türk hareketi ve Dobruca'da çıkarılan Türkçe gazeteler arasında nasıl bir ilişki bulunduğu, okur-yazarlığın yaygın olmadığı bir dönemde gazetelerin okuyucu bulmalarının ve mali açıdan ayakta kalabilmelerinin nasıl mümkün olduğu, Romen makamlarının Türkçe gazetelere bakış açısı, Cumhuriyet öncesi ve sonrası dönemde Romanya'daki Türkçe basının ele aldığı konular arasında bir farklılaşma bulunup bulunmadığı, Romanya'da yayımlanan Türkçe gazetelerin Türk kimliğinin korunmasında nasıl bir görev üstlendiği, bu bağlamda Türk Birliği gazetesi ve Türk Gençler Derneği'nin özel rolü, Türk Birliği gazetesi ve Hamdullah Suphi Bey arasındaki ilişki, İbrahim Temo'nun Türk Birliği

gazetesi üzerindeki etkileri, Türk Birliği gazetesinin yayın politikası, öncelik verdiği konular ve bunların ele alınış biçimleri incelenmektedir.

Yapılan literatür taramasında Romanya'daki Türkçe matbuatla ilgili az sayıda makaleye rastlanılmış olup, bu alanda hazırlanmış bir tez çalışmasına ise rastlanılmamıştır. 1877-1939 dönemine ait Romanya'daki Türkçe gazetelerin önemli bölümünün Osmanlıca harflerle yayımlanması, Romanya'da Osmanlıca bilen araştırmacı ve akademisyen eksikliği, ayrıca bu arşivlere erişimde yaşanan güçlükler sebebiyle bu alanda yeterince çalışma gerçekleştirilemediği anlaşılmaktadır. Romanya Bilimler Akademisi Arşivi'nde çalışma yaparken "Türk Birliği" gazetesinin adı ilgimizi çekmiş, gazeteyi inceledikçe diğer gazetelerden fikri anlamda farklı özellikler taşıdığı ve birçok alanda diğer gazetelere öncülük ettiği görülmüştür.

Türk Birliği gazetesinin incelenmesi kapsamında, İbrahim Temo'nun bugüne kadar literatürde ele alınmamış bazı makalelerine, aynı şekilde Hamdullah Suphi Tanrıöver'in bazı konuşmaları ve röportajları ile 1913 yılında Osmanlı hükûmetinde nazırlık görevinde bulunan Nicolae Batzaria'nın bazı makalelerine ulaşılmıştır. Öte yandan, Romanya'daki diğer Türkçe gazetelerde yayımlanmış ve önemli bulduğumuz bazı Osmanlıca makalelerin transkripsiyonlarına da bu kapsamda yer verilmiştir.

Çalışmamızda, Romanya Bilimler Akademisi Arşivi, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, ve Romanya Dışişleri Bakanlığı Arşivi'nden yararlanılmıştır. Türkçe kaynakların yanı sıra İngilizce, Romence ve Fransızca kaynaklardan da istifade edilmiştir. Ayrıca, Romanya Bilimler Akademisi'nde görev yapmış Türkolog Mustafa Ali Mehmet'le mülakatlar gerçekleştirilmiş ve özel arşivinden yararlanılmıştır.

Bu çalışmaya destek veren tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Adnan Sofuoğlu'na, hocam Sayın Doç. Dr. Seyfi Yıldırım'a, Türkolog Mustafa Ali Mehmet'e, Romanya Bilimler Akademisi Arşivi Müdürü Florin Gheorghe Filip'e, Köstenceli soydaş akademisyen Metin Ömer'e teşekkürü bir borç biliyorum. Bu çalışmanın tarihçiler, gazeteciler ve benzer alanlarda çalışma yapmayı düşünen akademisyen ve araştırmacılar için faydalı olmasını temenni ediyorum.

GİRİŞ

Tarih boyunca fikirlerin geniş kitlelere yayılmasında, toplumları ilgilendiren gelişmelerin veya sorunların insanlara aktarılmasında en önemli araçlarından biri basın olmuştur. Modern toplumlarda önemi giderek artan basın çeşitli ideolojik, kültürel veya dinsel gruplar tarafından sorunlarını dile getirmek ve aidiyet bilincini güçlendirmek amacıyla uygun bir vasıta olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, azınlık durumunda yaşayan bazı toplulukların kimliklerini muhafaza etmek ve kültürel yapılarını korumak amacıyla basından yararlandıkları, mensuplarını da basın yoluyla azınlığın sorunları hakkında bilinçlendirmeye gayret ettikleri görülmektedir.

Herhangi bir zaman diliminde kitle iletişim araçlarının gelişebilmesi bazı koşullara bağlı olup, bu koşullar bir toplumun veya grubun ihtiyaçları ve elindeki imkânlarla yakından ilgilidir. Bu bağlamda, basın-yayın araçlarını kullanarak görüşlerin geniş kitlelere ulaştırılabilmesi için öncelikle uygun bir teknolojik alt yapıya ihtiyaç vardır. Zira, gerekli teknik imkânlar olmadan gazete veya dergi basılması mümkün değildir. Bununla birlikte, bu teknik imkânlara sahip bulunmayanların gerekli teknik altyapıya sahip kişi veya şirketler aracılığıyla bunu yaptırmaları da imkân dâhilindedir.

Teknik kabiliyetlerin yanı sıra basın için gerekli bir diğer unsur ise yeterli mali kaynaklardır. Yeterli mali kaynağın olmaması hâlinde bir gazete veya derginin düzenli şekilde basılması güçtür. Öte yandan, düzenli basılan bir gazetenin okunması ve takip edilebilir olması için insan kaynağının (yazarlar, muhabirler gibi) da güçlü olması gerekir. Muhteviyat yönünden doyurucu olmayan, güncel haberleri okurlarına sunamayan, okurlarının ilgisini çeken yazılar yayımlayamayan bir gazetenin uzun süre ayakta kalabilmesi imkânsızdır. Ayrıca, yayın hayatına devam etmek isteyen her gazetenin iyi bir dağıtım ağına ve iyi idare edilmeye de ihtiyacı olduğu açıktır.

Avrupa'da ilk günlük gazetelerin 18. yüzyılın (y.y.) başından itibaren yayımlanmaya başladığı düşünüldüğünde Osmanlı İmparatorluğu'nda basının Batı'ya kıyasla geç geliştiği görülmektedir.¹ İlk Türkçe gazete olan "Takvim-i Vekayi", II. Mahmut

¹ Avrupa'da matbaanın yaygınlaşması ile artan okuma yazma oranı habere olan ilgiyi artırmıştır. Bu durum daha nitelikli yayınlara olan ihtiyacı ortaya koyarken, zaman içinde ilk süreli yayınlar da görülmeye başlanmıştır. Gerçek anlamda ilk süreli yayınlar XVII. yüzyılın başında ortaya çıkmıştır. Bu türün ilk örneği Hollanda'nın Anvers kentinde 1605 Mayıs'ından itibaren düzensiz olarak basılan Nieuwe Tydinghen adlı gazete olmuştur. Bunu Londra ve Paris'te ortaya çıkan benzerleri takip etmiştir...1695 yılında İngiltere'de sansürün kaldırılması, İngiliz basınının büyük gelişme göstermesine neden oldu. Bu

döneminde 1 Kasım 1831'de İstanbul'da yayımlanmaya başlanmıştır. Gazete, haftalık olarak çıkarılmış ancak haftalık basımı düzenli gerçekleştirilememiştir. Nitekim Osmanlı İmparatorluğu'nda yayımlanan gazetelerin birçoğu başlangıçta düzenli şekilde çıkarılamamıştır.²

Türk basın tarihinin ikinci gazetesi olan "Ceride-i Havadis", tüccar olan ve aynı zamanda bazı İngiliz gazetelerinin İstanbul muhabirliğini yapan William Churchill tarafından 31 Temmuz 1840'ta çıkarılmaya başlanmıştır. Devletten aldığı destekle birlikte yayın hayatına başlayan ve bu nedenle "yarı resmî" bir yapısı olan Ceride-i Havadis'in Kırım Savaşı'yla ilgili verdiği haberler yakından takip edilmiştir. Ceride-i Havadis 1864 yılında yayın hayatından çekilmiştir.³

"Tercüman-ı Ahval" ise, Agâh Efendi ve Şinasi yönetiminde 22 Ekim 1860 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Tercüman-ı Ahval'in mukaddimesi Şinasi tarafından kaleme alınmıştır. Şinasi'nin üzerinde durduğu önemli bir nokta gazetenin kullanacağı dile ilişkindir. Zira daha önce çıkarılan gazeteler, kullandıkları ağır ve ağdalı dil nedeniyle halkın ilgisini çekmekte pek başarılı olamamışlardı. Bu nedenle, Tercüman-ı Ahval'in halkın kolaylıkla anlayabileceği sade bir Türkçe kullanacağı özellikle belirtilmiştir. Tercüman-ı Ahval'i daha sonra "Tasvir-i Efkâr" takip etmiştir. Agâh Efendi ile yollarını ayıran Şinasi, bir süredir hazırlığını yaptığı kendi gazetesi Tasvir-i Efkâr'ı 27 Haziran 1862'de çıkarmaya başlamıştır.

Yukarıda anılan gazetelere ilaveten 1 Ocak 1867'de Ali Suavi'nin yönetiminde yayımlanmaya başlayan "Muhbir"; 29 Haziran 1868 tarihinde Londra'da yayın hayatına başlayan ve Namık Kemal'in de yazılarının yayımlandığı "Hürriyet"; 9 Mart 1876 tarihinde ilk sayısı yayımlanan Şemsettin Sami yönetimindeki "Sabah", Türk basın

özgür ortam bir süre sonra günlük gazetelerin ortaya çıkmasına fırsat verdi. Nitekim 11 Mart 1702'de ilk günlük gazete olan The Daily Courant yayımlanmaya başlanmış ve bunu diğer günlük gazeteler takip etmiştir...Fransa'nın ilk günlük gazetesi olan Journal de Paris, ilk İngiliz günlük gazetesinden üç çeyrek yüzyıl sonra, 1 Ocak 1777'de yayımlanmaya başlanmıştır. Bkz. Uğur Akbulut, "Osmanlı Basın Tarihine Bir Katkı: Gazetelerin Yayınlanma Amaçları Üzerine (1831-1876)", **Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 8/5, Ankara, Spring 2013, s.33-34.

² Kenan Demir, "Osmanlı'da Basının Doğuşu ve Gazeteler", Iğdır Üniversitesi, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:5, Iğdır, Nisan 2014, s.61.

³ Uğur Akbulut, "Osmanlı Basın Tarihine Bir Katkı: Gazetelerin Yayınlanma Amaçları Üzerine (1831-1876)", **Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 8/5, Ankara, Spring 2013, s.37- 40.

tarihinin öncüleri olmuş ve gazetecilik kültürünün gelişmesine önemli katkı sağlamıştır.⁴

Öte yandan, II. Abdülhamit döneminde basına karşı şiddetli bir sansür uygulanmıştır. Bu dönemdeki baskıcı politikalar sebebiyle yurt dışına kaçan Jön Türkler, düşüncelerini gazete ve mecmualar yoluyla yaymaya çalışmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin (İTC) kurulmasından sonra yabancı ülkelerdeki Osmanlı gazetelerinin sayıları ve etkinlikleri artmıştır. Bu dönemde Fransa, İngiltere, Avusturya, İsviçre, Belçika, Bulgaristan, Romanya, İtalya, Yunanistan, Kıbrıs ve Mısır'da Jön Türkler tarafından gazeteler çıkarılmıştır. Bu gazetelerin çoğu Türkçe olarak yayımlanırken, bazıları ise Almanca, Arapça, Fransızca ve İngilizce olarak yabancı dillerde yayımlanmıştır.⁵

Osmanlı döneminde İstanbul'un Türk basınının merkezi olduğu, burada basılan gazetelerin İmparatorluğun diğer bölgelerine çeşitli vasıtalarla ulaştırıldığı ve taşrada matbuatın pek gelişme göstermediği bilinmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı olduğu dönemde Dobruca'da da benzer şekilde yerel bir Türkçe matbuatın gelişmediği, İstanbul'da basılan Türkçe gazetelerin Dobruca'daki kasaba ve köylere ulaştırıldığı, dönemin ulaşım koşulları dikkate alındığında İstanbul'da basılan gazetelerin günler, bazen haftalar sonra okurların eline geçtiği görülmektedir. Dobruca'da Osmanlıca harflerle basım yapabilen matbaa bulunmaması ve söz konusu dönemde okuma-yazma bilenlerin oranının düşüklüğü de dikkate alındığında Dobruca'da Türkçe matbuatın gelişmesinin güçlüğü ortaya çıkmaktadır.

Bununla birlikte, Romanya'ya firar eden Jön Türklerin yürüttükleri basın-yayın faaliyetleri, 93 Harbi sonrasında Romanya sınırları içinde azınlık durumuna düşen Osmanlı tebası Türklerin kültürlerini ve kimliklerini koruma ihtiyacı hissetmeleri ve Dobruca'daki Türk aydınların yetiştiği başlıca eğitim kurumu olan Mecidiye Müslüman Semineri, Romanya'da yerel nitelikli bir Türkçe matbuatın gelişmesinde etkili olacaktır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kurucularından İbrahim Temo,⁶ Dobruca'da Türkçe matbuatın gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Temo, II. Abdülhamit'in baskıcı

⁴ Akbulut, **a.g.m.**, s.41-54.

⁵ M. Şükrü Hanioglu, "*Jön Türk Basını*", **TCTA**, Cilt:3, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s.844-856.

⁶ Temo, 22 Mart 1865'te Manastır vilâyetinin Ohri kazasının Istruga (Struga) kasabasında doğdu. Asıl adı İbrahim Edhem olup, babası "Soylular" olarak tanınan Müslüman bir Arnavut aileye mensup tüccar Murad Bey'dir. Daha sonra soyadı hâline gelen Temo lakabı, Edhem isminin kısaltılmışıdır ve kendisine arkadaşları tarafından takılmıştır.

İbrahim Edhem, ilk tahsilini Istruga'da yaptı. Türkçe ile birlikte biraz Fransızca ve Arapça öğrendikten sonra İstanbul'a gitti (1884). İki yıl Ahırkapı'daki Tıp İdâdîsi'nde, üç yıl da Kuleli Asker-î Tıbbiye

rejimi nedeniyle İstanbul'dan kaçarak Romanya'ya gitmiş ve Asker-i Tıbbiye'de başladığı örgütçülük faaliyetlerine, firar ettiği Romanya'da devam etmiştir. Romanya'da ilk olarak "Hareket" adıyla bir broşür bastıran Temo, burada Cemiyetin Balkan teşkilâtını kurmuştur. Bu suretle Temo, Romanya'daki ilk Türkçe gazetelerin çıkarılmasında ve ilk cemiyetleşme hareketlerinde öncü bir rol üstlenmiştir.⁷

Öte yandan, 93 Harbi ve Balkan Savaşları sebebiyle Anadolu'ya doğru gerçekleşen göçlerle birlikte Romanya'daki Türk varlığı zayıflamıştır. Romanya'da kalan Türkler millî mevcudiyetlerini koruyabilmek için birtakım kültürel teşkilâtlar kurmuş, gazete ve mecmualar yayımlamışlardır. II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nda görülen cemiyetleşme ve basın faaliyetlerindeki artış Dobruca'da da yaşanmıştır. Dobruca'da tesis edilmeye başlanan bahsekonu kültürel teşkilâtlanmalar, Romanya Türklerinin millî şuurunun güçlendirilmesi, millî ideal etrafında Türk azınlığın birlik ve beraberliğinin sağlanması hususlarında önemli görevler icra etmişlerdir.

Bu doğrultuda Dobruca'da tesis edilen yerel nitelikli ilk kültürel teşkilât, şair Mehmet Niyazi'nin⁸ kurucuları arasında yer aldığı ve üyelerinin çoğunluğunu Dobrucalı Jön

İdâdîsi'nde okudu, ardından Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'ye kaydoldu (1888). İstanbul'da Prizren Cemiyeti'nden sonra ortaya çıkan ve gizli faaliyet gösteren Arnavut gruplarıyla temasa geçti. Şemseddin Sâmî ve Naîm Fraşîri gibi Arnavut liderlerin yanı sıra Makedonya'da Arnavutlar'la beraber Yunan aleyhtarı propaganda yapan Koço-Ulah (Aromenis) hareketi liderlerinden Apostol Margarit ile de bağlantı kurdu. Mekteb-i Tıbbiye çevresinde yaygın olan Darwinist ve biyolojik materyalist hareketlerden ve yönetim aleyhtarı cereyandan etkilenen Temo, daha geniş siyasî örgütlenme hareketlerinde önemli rol oynadı.

Kendisi gibi Mekteb-i Tıbbiye'de öğrenci olan arkadaşları Diyarbakırlı İshak Sükûfî, Çerkez Mehmed Reşid ve Arapkirli Abdullah Cevdet'le birlikte gizli İttihâd-ı Osmânî Cemiyeti'ni kurdu (3 Haziran 1889). Daha sonra Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti adını alacak olan bu cemiyetin birinci (İstanbul-merkez) şubesinin bir numaralı üyesi oldu. İttihatçı faaliyetlerinden dolayı tutuklanacağını anlayınca Romanya'ya firar etti (1 Kasım 1895).

Romanya'da ve Balkanlar'da İttihat ve Terakki'nin örgütlenmesinde, fikirlerinin yayılmasında etkili oldu. Osmanlı yönetimine iade edilme endişesiyle Romen varandaşlığına geçti (Mart 1898). Temo, 1945 yılında Köstence'ye bağlı Mecidiye kasabasında hayatını kaybetti. Bkz. M. Şükrü Hanoğlu, "*İbrahim Temo*", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt:21, İstanbul, 1994, s.355-356.

⁷ Bilgin Çelik, "*Romanya'da Bir Jön Türk: İbrahim (Ethem) Temo ve Romanya'daki Faaliyetleri*", **History Studies, International Journal of History**, Cilt:2, Sayı:2, Ankara, 2010, s.366-367.

⁸ Mehmet Niyazi, 1878 yılında Dobruca'da Köstence'nin Aşçıları (şimdiki adıyla Vânători) köyünde doğdu. İlk eğitimini köy okulunda tamamladıktan sonra 11 yaşında İstanbul'a gitti. 1898 senesinde İstanbul Darü'l Muallim'ini bitirdi. Aynı yıl Kırım'a gitti, kısa bir süre burada öğretmenlik yaptı. Çarlık rejiminin baskıları nedeniyle İstanbul'a geri dönmek zorunda kaldı.

1904 yılında babasının vefatından sonra İstanbul'dan Dobruca'ya gitti. 1904-1914 yılları arasında Köstence Türk Rüşdiye Mektebi'nde muallimlik ve müdürlük yaptı. 1914 yılında Mecidiye Semineri'ne muallim olarak atandı. I. Dünya Savaşı nedeniyle Seminer kapanınca bir süre ticaretle uğraştı.

Bolşevik ihtilâli sırasında Kırım'da millî hükûmetin kurulması sonrasında 1918 yılında Kırım'a gitti. Kırım'ın Akmescit şehrinde yayımlanan "Haksess" gazetesinin başyazarı oldu. Bir süre Kırım'da

Türklerin oluşturduğu "Dobruca Tamîm-i Maarîf Cemiyeti"dir (Societatea Generala de Invatamant din Dobrogea). 1909 yılında kurulan bu cemiyet, Osmanlı'dan firar eden Jön Türklerin kurdukları cemiyetlerden farklı olarak Dobrucalı Türkler tarafından Dobruca Türklerinin sorunları ve ihtiyaçlarıyla ilgilenmek amacıyla tesis edilmiştir. Mecidiye ve Hırsova'da şubeleri bulunan cemiyet, "Dobruca Sadâsı" isminde bir de gazete çıkarmıştır.⁹

"Dobruca Tamîm-i Maarîf Cemiyeti"nden ayrı olarak, 1909 yılında Pazarcık ve Silistre'de de birer "Tamîm-i Maarîf Cemiyeti" hayata geçirilmiştir. Bu dernekler, Pazarcık ve Silistre'deki Dobrucalı Jön Türkler tarafından kurulmuşlardır. Silistre'deki cemiyet kısa süre sonra kapanmasına rağmen Pazarcık'taki cemiyet faaliyetlerine devam etmiştir.¹⁰ Nitekim Pazarcık Tamîm-i Maarîf Cemiyeti 1920 yılında "Pazarcık Türk Gençler Derneği"ne dönüşmüş; Köstence, Silistre, Akkadın, Tutrakan, Hırsova ve Kavarna'da şubeler açmıştır. Dobruca'daki en faal ve en uzun ömürlü teşkilâtlardan biri olan Türk Gençler Derneği, 1930 yılından itibaren Türk Birliği gazetesini çıkarmaya başlamıştır.¹¹

Jön Türklerin muhalif nitelikli basın-yayın faaliyetleri ve Dobrucalı yerel aydınların kurdukları kültürel teşkilâtlara ilave olarak, Dobruca Türkleri arasında eğitilmiş ve seçkin bir kitlenin yetişmesine olanak sağlayan Mecidiye Müslüman Semineri,¹² Dobruca Türk basınının gelişmesinde etkili olan bir diğer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Jön Türklerin fikirlerinden etkilenen bu yeni entelektüel zümre zaman içinde Dobruca'nın "yerel aydınlar" sınıfını oluşturmuş ve bu yerel aydınlar fikirlerini yaymak amacıyla çeşitli gazeteler ve mecmualar neşretmişlerdir. Bu kapsamda, "Tan",

Bahçesaray Millî Eğitim Müdürlüğü yaptı. 1920 yılında Kırım millî hükûmetinin dağılmasıyla Romanya'ya gelerek Mecidiye Semineri'ndeki görevine geri döndü ve vefatına kadar burada görev yaptı. Mehmet Niyazi, 1912'de İstanbul'da "İthafat", 1931'de Pazarcık'ta "Sağış" adlı eserlerini yayımladı. Mehmet Niyazi, "Dobruca Sadâsı", "Teşvik" ve "Işık" gazeteleri ile "Mekteb ve Aile Mecmuası"nı çıkarmış; ayrıca "Dobruca", "Tan", "Hak-Söz" gazetelerinde yazıları yayımlanmıştır.

Muallim ve şair Mehmet Niyazi, 29 Kasım 1931'de vefat etmiş, Mecidiye kasabasında toprağa verilmiştir. Bkz. http://udttmr-medgidia.ro/mehmet_niyazi.html

⁹ Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.179-180.

¹⁰ Ülküsal, **a.g.e.**, s.181.

¹¹ Salih Zandali, "Dernekler", **Türk Birliği**, 22 Eylül 1937, Sayı:56, s.3.

¹² Seminer hocaları ve mezunları 1911 yılında "Mecidiye Müslüman Semineri Mezunları Cemiyeti" (Asociatia Absolventilor Seminarului Musulman din Medgidia) çatısı altında örgütlenmişlerdir. Cemiyetin üye sayısı, başta müftüler ve Seminer mezunları olmak üzere, yaklaşık 200 kadardı. Bkz. Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.179-180.

"Tuna", "Hak-Söz", "Emel", Mecidiye Müslüman Semineri hocaları veya mezunları tarafından yayımlanan başlıca yerel Türkçe gazeteler ve mecmualardır.

Çalışmamızın konusunu Romanya'da yayımlanan en önemli Türkçe gazetelerden biri olan "Türk Birliği" gazetesi teşkil etmektedir. 1930-1939 yılları arasında yayımlanan Türk Birliği, Romanya'daki en uzun ömürlü Türk gazetelerinden biri olmuştur.¹³ Gazete, Dobruca'nın Pazarcık kasabasında (söz konusu yerleşim yeri günümüzde Bulgaristan sınırları içinde kalmaktadır) Türklerin kurdukları kültür ve yardımlaşma cemiyeti olan "Türk Gençler Derneği"nin yayın organı olarak çıkarılmıştır. Derneğin kurucuları arasında Dobruca'daki Jön Türk hareketinin önemli isimlerinden ve Temo'nun yakın arkadaşı Feridun Necati de yer almıştır.¹⁴ Öte yandan, Türk Birliği gazetesinin yayımlandığı dönem Hamdullah Suphi Bey'in Bükreş Elçiliği dönemine denk gelmektedir. Hamdullah Suphi Bey, Bükreş'e elçi olarak atanmadan önce de Türk Gençler Derneği'nin Hamdullah Suphi Bey ve Türk Ocakları'yla temasları bulunduğu görülmektedir.

Romanya'daki Türkçe matbuat içinde özgün bir konuma sahip olan Türk Birliği, fikri planda Türkçülüğün ve Türk inkılâplarının savunucusudur. Gazete, Romanya'daki diğer Türk gazetelerine birçok alanda öncülük etmesi bakımından dikkat çekmektedir. Nitekim Romanya'daki Türkçe gazeteler arasında harf inkılâbını benimseyerek Latin harfleriyle yayımlanmaya başlayan ilk gazete Türk Birliği olmuştur. Benzer şekilde, Arapça ve Farsça kökenli kelimeler yerine öz Türkçe kelimeler kullanılmasını benimseyen ve bunu uygulayan ilk gazete olmuştur. Türk Birliği ayrıca, sistematik şekilde Gagavuzların¹⁵ Türk kökenli olduğunu savunarak, Gagavuz yazarlara sayfalarını açan ilk Türkçe gazetedir. Gazetenin bir başka özelliği ise Dobruca Türk matbuatında spor konularını haber olarak veren ve "Sıhhi Tavsiyeler" başlığı altında okurlarına sağlık konularında düzenli şekilde uyarılarda bulunan ilk Türk gazetesi olmasıdır.

¹³ Romanya Bilimler Akademisi Arşivi'nde yer alan Türkçe gazetelerin, özellikle uzun ömürlü gazetelerin, sayılarının eksik olduğu, bununla birlikte Türk Birliği gazetesinin tüm sayılarının eksiksiz olarak muhafaza edilmiş olması bakımından istisna teşkil ettiği görülmüştür.

¹⁴ **Türk Birliği**, "Hazin Bir Yıldönümü", 15 İkincikânun (Ocak) 1938, Sayı:60, s.1.

¹⁵ Türkiye'de yayımlanan pek çok yazı ve kitapta Gagavuz adının imlâsında bir karışıklık olduğu gözlenmektedir. Kimi akademisyenlerce Gagavuz ismi kullanılırken, kimilerince Gagauz ya da Gökoğuz ismi kullanılmaktadır. Gagavuzlar hakkında ayrıntılı bir çalışma için bkz. Aleksandr Zaharoviç Onofrey, "Tarihsel Süreçte Gagavuz Türkleri", **Hikmet İlmî Araştırma Dergisi**, Makedonya, Mayıs 2008, s.103-140.

Gerçekleştirdiğimiz literatür incelemesinde, Romanya'daki Türkçe basın genelinde ve Türk Birliği gazetesi¹⁶ özelinde daha önce gerçekleştirilmiş geniş kapsamlı bir akademik çalışmaya rastlanmamıştır. Hüseyin Ağuiçenoğlu haklı olarak, Kuzey Dobruca Türk basınının bugüne kadar çok sınırlı bir ilginin odağı olduğunu, öyle ki bu alanda çıkan makalelerin adedinin bir elin parmaklarını geçmediğini kaydetmektedir. Ağuiçenoğlu ayrıca, Romanya Bilimler Akademisi Arşivi'nde 1897 ile 1940 yılları arasında yayımlanmış toplam 25 gazete ve dergi tespit edebildiğini, bu yayınların esas dilinin Osmanlıca olmasına rağmen Dobrucalı Müslümanlara yönelik Romence yayın yapan gazetelerin de bulunduğunu, söz konusu yayınlarda özellikle 1935'ten sonra Türkiye Türkçesi'nin de kullanıldığını kaydetmektedir.¹⁷

Güneydoğu Avrupa Müslüman basını üzerine araştırmalar yapan Alexandre Popovic¹⁸ ise, 1888-1940 yılları arasında Balkanlar'da (Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan) 300'den fazla Türkçe yayın olduğunu, bu ülkelerde yayımlanan Türkçe gazetelerin çoğunun arşivlerde yer almadığını, yer alanların ise önemli bölümünün eksik olduğunu, söz konusu döneme ait en kapsamlı Türkçe matbuat arşivinin, eksikleri olmakla birlikte, Romanya Bilimler Akademisi Arşivi'nde yer aldığını, söz konusu arşivde tarihçiler, antropologlar, ekonomistler, dil bilimciler ve siyaset bilimciler tarafından incelenmeyi bekleyen önemli miktarda birincil kaynak bulunduğunu kaydetmektedir.¹⁹

¹⁶ Türk Birliği gazetesi hakkında Metin Ömer tarafından bir makale yayımlanmıştır. Bkz. Metin Ömer, "Romanya'da Çıkan Türk Bir Gazete: Türk Birliği", **CTAD**, Yıl:9, Sayı:17, Ankara, Bahar 2013.

¹⁷ Hüseyin Ağuiçenoğlu, "Ak Toprak'la Dobruca Arasında. Dobruca Müslüman Türk Basınında Hicret Konusunda Yapılan Tartışmalar", **Osmanlı Araştırmaları Dergisi XXII**, Ed.: Halil İnalcık, İsmail E. Erünsal, Heath W. Lowry, Feridun Emecen, Klaus Kreiser, Enderun Kitabevi, İstanbul, 2003, s.62.

¹⁸ Alexandre Popovic (1931-2014), Paris'te bulunan "Ecole des Hautes Etudes des Sciences Sociales'de "Balkan Müslümanları Çağdaş Tarihi" alanında araştırmalar yapmıştır. Bkz. <http://cetobac.ehess.fr/index.php?111>

¹⁹ Alexandre Popovic, "La Presse Turque (et Tatare) de Roumanie (1888-1940)", **Presse Turque et Presse de Turquie**, Ed.: Nathalie Clayer, Alexandre Popovic, Thierry Zarcone, Editions ISIS, İstanbul-Paris, 1992, s.221-222.

BİRİNCİ BÖLÜM

ROMANYA'DA TÜRK VARLIĞI VE TÜRKÇE MATBUATIN GELİŞİMİ

Yüzyıllar boyunca Türk varlığının etkili olduğu Romanya'da, Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı olduğu dönemde Türkçe matbuatın gelişmediği görülmektedir. Romanya'da Türkçe matbuatın 1890'ların ikinci yarısından itibaren muhalif Jön Türk hareketi ve İbrahim Temo öncülüğünde doğduğuna; 1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilanından sonra ise azınlık bilinciyle hareket eden Dobrucalı yerel aydınların etkisiyle gelişme gösterdiğine tanık olunmaktadır. Bu dönemde Türkçe gazeteleri çıkaranlar, Dobruca Müslüman Türk azınlığının sorunlarını dile getirmek amacıyla hareket etmişler ve Türk azınlığın haklarının korunması, millî kimlik ve kültürünün muhafazası için yayınlar yapmışlardır. Bu kapsamda, Romanya'daki Türkçe matbuatın Romanya Türklerinin yaşadıkları sorunların dile getirilmesi, bu sorunlara çözüm üretilmesi ve azınlık haklarının korunması ihtiyacı çerçevesinde geliştiği gözlenmektedir. Öte yandan, söz konusu dönemde Romanya Türk basınının üzerinde durduğu en önemli sorunlardan birinin göç olgusu olduğu görülmektedir.

1.1 Türklerin Romanya'da Azınlık Konumuna Düşmesi ve Romanya'daki Türk Varlığının Göçlerle Azalma Süreci

1394 yılında Yıldırım Beyazîd döneminde Osmanlı hâkimiyetine giren Dobruca bölgesi,²⁰ 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi)²¹ sonucunda kaybedilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'na dâhil olduğu dönemde Dobruca, özerk prenslikler olarak

²⁰ Dobruca, bugün bir kısmı Romanya bir kısmı ise Bulgaristan sınırları içinde kalan bölgenin adıdır. Batısında ve kuzeyinde Tuna, doğusunda Karadeniz, güneyinde Deliorman bulunmaktadır. Kuzeyde yer alan ve fazla yüksek olmayan dağ silsilesi Maçin'den Tulça şehrinin güneyine kadar uzanır. Dobruca'nın güneybatısı ormanlarla kaplı olduğu için bu bölge Deliorman diye anılmıştır. Bkz. Kemal Karpat, "Dobruca", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt:9, İstanbul, 1994, s.483.;

Gerek Osmanlı dönemine ait gerekse Osmanlı öncesi döneme ait Türkçe yer adları ve tarihi yapılar Dobruca bölgesinde hâlâ varlığını korumaktadır. Bu konuda geniş bilgi için bkz. **Osmanlı Kartografya Kaynaklarında Dobruca** (Dobrogea in Izvoare Cartografice Otomane), Ed.: Virgil Coman, Ahmet Yenikale, Etnologica, Bükreş, 2015.;

1878 yılında Türklerin Dobruca'dan göç ederek boşalttıkları köylerin isimleri için bkz. Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.40.

²¹ 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, Rûmî takvime göre 1293 yılına denk geldiğinden Osmanlı tarihinde 93 Harbi olarak da anılmaktadır.

idare edilen Eflak²² ve Boğdan'dan²³ farklı olarak nüfusunun çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu ve doğrudan doğruya payitahta bağlı olarak yönetilen bir bölge olmuştur.²⁴ 93 Harbi nedeniyle can ve mal güvenlikleri tehdit altına giren Dobrucalı Türkler kitleler hâlinde anavatana göç etmeye başlamışlardır. Ayrıca, söz konusu savaş sonucunda Romanya'nın Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte yüzyıllardır bu bölgede ana unsur olarak yaşayan Türkler, Hristiyan bir ülkede azınlık konumuna düşmüşlerdir. Dobrucalı Türklerin anavatanla bağlarının zayıflamasına sebep olan bu gelişme üzerine burada yaşayan Türklerin bir bölümü kendi imkânlarıyla Anadolu'ya göç etme arayışına girmişlerdir. Dobruca'dan Anadolu'ya göçler benzer şekilde 1912-1913 Balkan Savaşları sırasında da devam etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması sonrasında da bu göçlerin devam etmesi üzerine, göç işlerinin bir düzene konulması amacıyla 1936 yılında Türkiye ve Romanya arasında bir göç mukavelesi akdedilmesi kararlaştırılmıştır.

1.1.1 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi (93 Harbi) ve Dobruca'dan Anadolu'ya Göçler

1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı II. Abdülhamit ve Rus Çarı II. Alexander döneminde yapılmış olup, sonuçları bakımından en önemli Osmanlı-Rus savaşıdır.²⁵ 93 Harbinde,

²² Eflak, Tuna nehrinin kuzeyinden Orsova-Turnu Severin bölgesine kadar uzanan bölgeyi içine almaktadır. Eflak'ın kuzey sınırlarını Karpat dağları oluşturur. Eflak'ın kuzeydoğusunda ise Boğdan bulunur. Eflak memleketi bazı tarihi kaynaklarda Ulahların memleketi anlamında "Wallachia" şeklinde geçer. Bazı Romen kaynaklarında ise "Tara Romanească" (Romen ülkesi) olarak anılmaktadır. Osmanlı tarihinde Eflak, Aflak, Aflakan isimleri kullanılmış ve nihayet Eflak adı yaygınlaşmıştır. Bkz. Kemal Karpat, "Eflak", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt:10, İstanbul, 1994, s.467.

²³ Boğdan, Doğu Karpatlar ve Dinyester nehri arasında kalan bölgenin adıdır. Söz konusu bölge günümüzde Moldovya ve Romanya sınırları içerisinde yer almaktadır. Bkz. Mihai Maxim, "Romanya", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt:35, İstanbul, 1994, s.168-169.

²⁴ Giray Saynur Bozkurt, "Geçmişten Günümüze Romanya'da Türk Varlığı", **Karadeniz Araştırmaları**, Cilt:5, Sayı:17, Ankara, Bahar 2008, s.15.

²⁵ Rusya'nın Balkanlardaki genişleme siyaseti, Ortodoksların hamiliğine soyunması, Panslavizm siyaseti takip etmesi, ayrıca Romanya ve Bulgaristan'ın bağımsızlık yönündeki taleplerini desteklemesi Osmanlı-Rus ilişkilerinin gerilmesine yol açmıştır. Avrupalı güçlerin baskısıyla Balkanlar'da gayrimüslim azınlıkların sorunlarına çözüm bulunması amacıyla İstanbul'da Tersane-i Amire'de uluslararası bir konferans düzenlenmesine karar verilmiştir. Tersane Konferansı adı verilen bu konferansta Osmanlı devletine Balkanlardaki Hristiyan halklarıyla ilgili ağır baskılar yapılması bekleniyordu. Konferansın kararlarını yumuşatmak amacıyla tahta yeni çıkmış olan II. Abdülhamit, konferansın toplandığı 23 Aralık 1876 günü I. Meşrutiyet'i ilan etti. Ancak konferans yine de Osmanlı devletine karşı ağır kararlarla sonuçlandı. Rusya, Ortodoksların hakları konusunda Osmanlı devletine yönelik baskılarını artırdı. İngiltere, Rusya'nın Osmanlılara savaş ilan etmesini önlemek amacıyla Londra'da bir konferans toplanması için girişimde bulundu. Osmanlı Sadrazamı İbrahim Edhem Paşa, konferansta hazırlanan Londra Protokolü'nün iç işlerine müdahale niteliğinde olduğunu belirterek, sunulan öneriyi reddetti. Protokolün reddini bir savaş nedeni sayacağını önceden bildirmiş olan Rusya, 24 Nisan 1877'de

Tuna cephesinde ve Kafkas cephesinde Ruslar'la savaşıyan Osmanlı devleti ağır bir yenilgi almıştır. Rus ordusunun İstanbul-Yeşilköy önlerine kadar gelmesi üzerine, Osmanlı devleti Ruslar'la Ayastefanos Anlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır. Ancak, Batılı güçlerin devreye girmesiyle söz konusu anlaşmanın yerine daha sonra Berlin Antlaşması (13 Temmuz 1878) imzalanmıştır. Berlin Antlaşması yoluyla Ayastefanos anlaşmasının bazı maddeleri hafifletilmiştir. Buna rağmen, Osmanlı devleti bu antlaşmayla bugünkü Türkiye'nin üçte birine yakın toprak kaybetmiş; doğuda Kars, Ardahan ve Batum Ruslar'a geçmiş; Balkanlar'da Sırbistan, Karadağ ve Romanya bağımsız birer devlet olmuşlardır. Bulgaristan ise iç işlerinde serbest, dış işlerinde Osmanlılara bağlı özerk bir prenslik statüsüne kavuşmuştur.²⁶

Berlin Antlaşması'yla Dobruca'nın kuzeyi Romanya'ya, güneyi ise Bulgaristan'a bırakılmıştır. 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşına kadar yaklaşık 460 yıl Türk hâkimiyetinde kalmış ve adeta bir Türk yurdu hâline gelmiş olan Dobruca bölgesi kaybedilmiştir. 93 Harbi sırasında Dobruca bölgesindeki Müslümanlar, Bulgar ve Rus zulmünden kurtulmak için Anadolu'ya doğru göç etmek zorunda kalmıştır. Rumeli Türklüğü, Rus birlikleri ve Bulgarların katliamları sebebiyle büyük sarsıntıya uğramış, Balkanlar'daki Türk nüfusu azınlığa düşmüştür. 93 Harbi sonrasında Osmanlı topraklarına göç edenlerin sayısı 240 bin olup, bunların 80-90 bini Dobruca Türkleri'dir.²⁷ Kemal Haşım Karpat, 93 Harbi öncesinde Kuzey Dobruca'nın % 65'ini, Güney Dobruca'nın ise % 80'ini Müslüman Türklerin oluşturduğunu, bu savaştan sonra 90.000 kadar Türk ve Tatar'ın Türkiye ve Bulgaristan'a göç etmek zorunda kaldığını, 1910 yılına gelindiğinde ise Romanya Dobruca'sında 210.000 kişilik nüfusun sadece % 30'unu, Bulgaristan Dobruca'sının 257.000 kişilik nüfusunun ise % 40'ını Müslümanların oluşturduğunu kaydetmektedir.²⁸

Osmanlı'ya savaş ilan etti. Romenler, Bulgarlar ve Sırlar da Rusların yanında Osmanlılar'a karşı savaşa girdi. Ayrıntılı bilgi için bkz. Nükhet Elut, "1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ve İki Ülke Açısından Sonuçları", 38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi) (International Congress of Asian and North African Studies) 10-15.09.2007, Ankara / Türkiye Bildiriler/ Papers / **Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları: 6**, Ankara-2009, s.119-128.

²⁶ Nükhet Elut, "1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ve İki Ülke Açısından Sonuçları", 38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi) (International Congress of Asian and North African Studies) 10-15.09.2007, Ankara / Türkiye Bildiriler/ Papers / **Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları: 6**, Ankara-2009, s.119-120.

²⁷ Mehmet Naci Önal, "Romanya Türklerine Bakış", **Türk Dünyası Araştırmaları**, İstanbul, 1994, s.180.

²⁸ Kemal Karpat, "Dobruca", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt:9, İstanbul, 1994, s.485-486.

Öte yandan, Romanya'nın bağımsızlığını kazanmasından sonra ülkenin başına geçen Prens Karol,²⁹ 14 Kasım 1878 tarihinde Dobruca Müslümanları'na yönelik bir beyanname yayımlamış ve Müslümanların haklarının himaye edileceğini belirtmiştir:

*"...Sizin dininiz, aileniz, eviniz bizim kanunlarımız tarafından himaye edilecek, bunlara saldıranlar cezalandırılacaktır. Müslüman Ahali! Romanya'nın adaleti, millet ve mezhep farkı tanımaz; sizin dininiz ve aileniz de Hristiyan dini ve aileleri gibi himaye edilecektir. Dinî ve ailevi işleriniz sizin tarafınızdan sizin aranızdan seçilecek müftülere ve kadırlara havale edilecektir."*³⁰

Dobruca, Romanya'ya geçtikten sonra Romen makamları 12 Mart 1880 tarihinde 57 no'lu Resmî gazetede yayımlanan kanunla Osmanlıca tapu senetlerinin Romence'ye çevrilmesi mecburiyetini getirmiştir. Hükûmetin bu kanuni mecburiyeti özellikle Türkleri mağdur etmiştir. Zira elinde tapu belgesi bulunan Türk azdı ve birçoğu da savaş sırasında elindeki belgeleri kaybetmişti. Tapu senedi olmayan zilyedlere hükûmet ucuz bir fiyattan bu mülkleri satıyordu, ancak yine de Müslümanlar ciddi maddi zararlara uğruyorlardı. Göç eden Türklerin bıraktığı tapusuz 700 bin hektar toprak bu şekilde Romen devletine geçmiştir. Romen makamları ayrıca, Dobruca'ya yerleştirilen Romen göçmenlerin bu toprakları satın alabilmeleri için bankalar yoluyla kredi imkânları sağlamış ve bu suretle bölgenin Romenleştirilmesini hızlandırmaya çalışmıştır. Türkler bir taraftan topraklarını satarak Anadolu'ya göç ederlerken, diğer taraftan borçlarını ve vergilerini ödeyemeyen Türklerin topraklarına hükûmet tarafından el konuluyordu.³¹

Dobruca Romanya'ya geçtikten sonra buradaki Romen memurlar, bilhassa bucak kâtipleri (notarlar) ve tahsildarlar (perçeporlar), Türklerin Romence bilmemelerinden de istifade ederek Türk köylüsüne karşı haksız işlemler yapıyorlardı. Söz konusu Romen memurlar, çeşitli bahanelerle Türklere ağır para cezaları kesiyorlar ve bu cezaları ödeyemeyen Türklerin mülkleri müzayedede satışa çıkarılıyordu. Perçeporlar ve notarlar daha önce anlaştıkları adamlarını bu müzayedelere göndererek, ucuz fiyata Türklerin mülklerini satın alıyorlardı. Dönemin Romanya Başbakanı Mihail Kogalniceanu 1899 Mart'ında verdiği bir beyanatta,

²⁹ 1881 yılında Romanya'da kraliyet ilan edilmiş ve Prens Karol, I. Karol unvanıyla kral ilan edilmiştir. Bkz. Mihai Maxim, "Romanya", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt:35, İstanbul, 1994, s.170.

³⁰ Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.38.

³¹ Ülküsal, **a.g.e.**, s.56-57.

"Kaybettiğimiz Besarabya'ya karşılık bize verilmiş olan bu toprak parçası (Dobruca) Yeniçeriler'den daha fena ve müthiş olan perçeporların ve notarların baskıları altında inliyor" itirafında bulunmuştur.³²

Romen makamlarının ve memurlarının haksız uygulamaları neticesinde toprak mülkiyeti ellerinden alınan Türkler, çareyi Anadolu'ya göç etmekte buluyorlardı. Öte yandan, 1883 yılında Dobruca'daki Türklerin Romen ordusuna alınmak istenmesi³³ ve 1899'daki kıtlık³⁴ da Türklerin kitleler hâlinde deniz ve kara yoluyla Anadolu'ya göç etmesine neden olan önemli etmenlerden olmuştur.³⁵

1.1.2 Balkan Harpleri (1912-1913) ve Dobruca'dan Anadolu'ya Göçler

1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı sonrasında imzalanan Berlin Antlaşması'yla Balkanlar'da büyük değişiklikler meydana gelmişti. Osmanlı devletinin gücünün gittikçe azalmasının getirdiği bir sonuç olarak Rusya'nın Balkanlar'daki etkisi daha da artmıştır. Bölgede kendi hegemonyasını kurmaya çalışan Rusya, Osmanlı devletine karşı hareket eden ayrılıkçı girişimleri desteklemiş, Rusya'nın yanı sıra diğer bazı Avrupa ülkeleri de bu hareketlere arka çıkmışlardır. Bu anlamda 1878 Berlin Antlaşması, Balkanlarda yaşayan etnik ve dinî gruplar için ciddi bir dönemeç oluşturmuş ve Osmanlı devletinden ayrılmaları için uygun bir zemin hazırlamıştır.³⁶

Rusya'nın kışkırtmasıyla Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı birleşmiş; 8 Ekim 1912'de Karadağ, Osmanlı devletine savaş ilân etmiştir. Bunun ardından adigeçen diğer Balkan devletleri de 13 Ekim 1912'de Rumeli'ye özerklik verilmesini ve illerin millî nüfuslara göre ayrılmasını, Rumeli'de

³² Ülküsal, **a.g.e.**, s.44-45.

³³ 1880 tarihli Dobruca Teşkilât Kanunu'nun 68. maddesine göre, *"Dobruca Müslüman askerler orduda ayrı piyade ve süvari bölükleri teşkil ederler. Fes ve sarıklarını askeri üniformalarıyla birlikte taşırlar. Aynı maddenin hükümleri deniz Müslüman askerleri için de geçerlidir."* Bkz. Ülküsal, **a.g.e.**, s.43.

Köstence eşrafından Kızır Ağa, Hacı Zahit Çelebi, Hadi Ağa, Uzunlar köyünden Hacı Kutsi Ağa riyasetindeki Müslüman bir heyet at arabasıyla Bükreş'e giderek Kral I. Karol'la görüşmüş ve Müslümanların askere alınmamasını, en azından bir süre bu uygulamanın ertelenmesini talep etmişlerdir. Heyet, Hadi Ağa'yı konuyu takip etmesi için Bükreş'te bırakmıştır. Hadi Ağa birkaç gün sonra aniden vefat etmiştir. Heyet içindeki Kızır Ağa'nın, Hadi Ağa'yı zehirlediği söylentisi Dobruca Müslümanlar arasında yayılmıştır. Hacı Zahit Çelebi, bir süre sonra üzüntüsünden hayatını kaybetmiştir. Heyetin başvurusu olumsuz sonuçlanmış ve Müslüman gençler askere alınmaya başlanmıştır. Bkz. Ülküsal, **a.g.e.**, s.43-44.

³⁴ 1899 yılındaki açlık nedeniyle özellikle Tulça'dan göçler yaşanmıştır. Osmanlı devleti göçmenleri Köstence ve Tulça iskelelerinden vapurlarla ücretsiz olarak Anadolu'ya nakletmiştir. 1899 yılındaki açlık sebebiyle Dobruca'da boşalan Türk köylerinin isimleri için bkz. Ülküsal, **a.g.e.**, s.41.

³⁵ Kemal Karpat, *"Dobruca"*, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt:9, İstanbul, 1994, s.486.

³⁶ Seyfi Yıldırım, *"Balkan Savaşları ve Göç"*, **Türk Yurdu**, Yıl:101, Sayı:303, Ankara, Kasım 2012, <http://turkyurdu.com.tr/1237/balkan-savaslari-ve-goc.html>

yapılacak olan ıslahatın büyük devletlerle birlikte kendi kontrolleri altında yapılmasını Osmanlı devletinden ağır bir notayla istemişlerdir.³⁷ Savaş sonucunda, Osmanlı devleti kısa sürede ağır bir yenilgi almış ve Balkanlar'daki topraklarını önemli ölçüde kaybetmiştir.³⁸

Balkan Savaşı'nın kaybedilmesi siyasî, demografik ve sosyo-psikolojik bakımdan etkileri uzun sürecek travmatik sonuçlar doğurmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki mevcudiyeti toprak anlamında yok olma aşamasına gelmiş, demografik bakımdan Müslüman Türk nüfusu ciddi ölçüde azalmıştır. Yüzyıllar boyunca Balkanlar'a hükmeden Osmanlı, eski tebası olan gayrimüslim güçlere yenilmiş ve Balkanlardaki topraklarının önemli kısmını kaybetmiştir.³⁹

Avrupa topraklarındaki Müslüman sayısı, savaş başlamadan önce 2 milyon 315 bin iken bu rakam savaş sonunda 1 milyon 445 bine düşmüştür. Osmanlı mülteci komisyonu, çoğunluğu Doğu Trakya ile Batı Anadolu'ya, bir kısmı da Suriye ile Doğu Anadolu'ya toplamda 414 bin göçmenin İmparatorluk topraklarına yerleştirildiğini açıklamıştır. Bunların yanı sıra 632 bin Müslüman (bölgede yaşayan Müslümanların yaklaşık 1/3'ü) hayatını kaybetmiştir.⁴⁰ Yukarıda verilen rakamlar Balkan coğrafyasında din ve etnik temelli bir kıyımın gerçekleştirildiğini açıkça ortaya koymaktadır.⁴¹

³⁷ Adnan Gül, "100. Yılında Balkan Felaketi ve Osmanlı Devlet Bürokrasisinde Akıl Tutulması", **Türk Yurdu**, Yıl:101, Sayı:303, Ankara, Kasım 2012, <http://turkyurdu.com.tr/1229/100-yilinda-balkan-felaketi-ve-osmanli-devlet-burokrasisinde-akil-tutulmasi.html>

³⁸ Birinci Balkan savaşını bitiren antlaşma taraflar arasında 1913 Mayıs'ında Londra'da imzalanmıştır. Antlaşmaya göre, Arnavutluk bağımsızlığını kazanmış, Girit Adası Yunanistan'a terk edilmiş, Osmanlı devletinin Trakya sınırı Edirne'yi dışarıda bırakacak şekilde Midye-Enez hattı olarak saptanmıştır. Birinci Balkan savaşı sonucunda Bulgaristan'ın topraklarını önemli ölçüde genişletmesi diğer Balkan ülkelerini rahatsız etmiş ve bu defa birbirleriyle savaşa tutuşmuşlardır. II. Balkan Savaşı olarak ifade edilen bu savaş fırsat bilen Osmanlı devleti, Edirne'yi geri almıştır. Bkz. Ahmet Halaçoğlu, **Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri 1912-1913**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1997, s.19-25.

³⁹ Seyfi Yıldırım, "Balkan Savaşları ve Sonrasındaki Göçlerin Türkiye Nüfusuna Etkileri", **CTAD**, Yıl:8, Sayı:16, Ankara, Güz 2012, s.80-84.

⁴⁰ Seyfi Yıldırım, "Balkan Savaşları ve Göç", **Türk Yurdu**, Yıl:101, Sayı:303, Ankara, Kasım 2012, <http://turkyurdu.com.tr/1237/balkan-savaslari-ve-goc.html>

⁴¹ XIX. ve XX. y.y.'da ulus-devlet oluşumu çoğunlukla savaş ve şiddetle şekillenmiştir. Bir halkın "kurtuluşu" diğer ulusal grupların dışlanmasıyla, asırlardır bulundukları topraklardan kovulmasıyla sonuçlanıyordu. Etnik olarak türdeş bir ulus-devlet kurmak amacıyla azınlık durumundaki grupların tehcir edilmesi veya yok edilmesi "bağımsızlık savaşları"nın önemli bir parçasını oluşturuyordu. Geçmişteki göç hareketleri ve iskânlar sebebiyle birçok farklı etnik grup Balkanlar'a yerleşmişti. Balkanlar'daki dağınık, karmaşık ve iç içe geçmiş etnik yapılar ulus-devlet için tehlikeli bir zemin teşkil ediyordu. Farklı dil, din ve mezheplerden oluşan kesimler belli bir toprak parçası için "tarihi haklar"dan söz etmeye başlamışlardı. Bu gruplar, "Büyük Bulgaristan", "Büyük Sırbistan", "Bizans İmparatorluğu" gibi kavramlara atıf yapıyorlardı. Ne var ki, bu topraklar üzerinde diğer başka etnik kökenlerden gelen gruplar da yüzyıllardır yaşamakta ve bu topraklar üzerinde hak iddia etmekteydiler. Balkanlar'da ulus-devlet inşası kaçınılmaz olarak etnik temizlik ve katliam gibi felaketlere yol açmıştır. bkz Berna Pekesen,

Dönemin Aşair ve Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyyesi Müdürü Hamdi Bey'in, Meclis-i Ayan'da verdiği bilgiye göre, 93 Harbi ve sonrasında Türkiye'ye gelenlerin sayısı 854.870, II. Meşrutiyet ve Balkan Harbi sonrasında gelenlerin sayısı ise 450.000 kişidir.⁴² Karpat, 1877 ile 1914 yılları arasında sadece Balkanlar'dan gelen göçmenlerin sayısını 3 milyon olarak vermektedir.⁴³ 1821'de % 60 olan İmparatorluk'taki Müslüman nüfus oranı, Müslüman göçleri ve Hristiyan yoğun toprakların kaybedilmesi sonucunda 1914'te % 80'e ulaşmıştır. 1821 ve 1922 yılları arasında yaklaşık 5,3 milyon Müslüman Anadolu'ya göç etmiştir. 1923'te Cumhuriyet kurulduğunda nüfusun yaklaşık % 25'i göçmen kökenlilerden oluşmaktaydı.⁴⁴

Osmanlı hükûmeti, göçmenlerin iskân ve vatandaşlığa geçiş işlemlerinin düzenli bir şekilde yapılabilmesi için 13 Mayıs 1913 tarihinde dört bölüm ve kırk beş maddelik İskân-ı Muhacirin Nizamnamesi'ni kabul etmiştir. Nizamnamede göçmenlerin kabulüne dair hususlar, Muhacirin Müdüriyeti'nin görev ve sorumlulukları, İskân-ı Muhacirin Komisyonlarının oluşumu ve görevleri (muhacirlerin yiyecek ihtiyaçlarının temini, iskân için arazi araştırılması, bina inşasına dair yapılacak çalışmalar vb.) tespit edilmiştir.⁴⁵ Her ne kadar nizamname kabul edilmişse de devletin içinde bulunduğu ağır ekonomik bunalım, arka arkaya gelen askeri mağlubiyetler, iç siyasi kargaşa ve toplumsal kayıtsızlık nedeniyle muhacirler gerekli yardımı görememiş ve ağır koşullarla karşı karşıya kalmışlardır.⁴⁶

"Expulsion and Emigration of the Muslims from the Balkans", <http://ieg-ego.eu/en/threads/europe-on-the-road/forced-ethnic-migration/berna-pekesen-expulsion-and-emigration-of-the-muslims-from-the-balkans>

⁴² Seyfi Yıldırım, *"Balkan Savaşları ve Sonrasındaki Göçlerin Türkiye Nüfusuna Etkileri"*, **CTAD**, Yıl:8, Sayı:16, Ankara, Güz 2012, s.84.

⁴³ Kemal Karpat, **Osmanlı Modernleşmesi**, Çev. Akile Zorlu Durukan-Kaan Durukan, İmge Kitabevi, Ankara, 2002, s.130.

⁴⁴ Berna Pekesen, *"Expulsion and Emigration of the Muslims from the Balkans"*, <http://ieg-ego.eu/en/threads/europe-on-the-road/forced-ethnic-migration/berna-pekesen-expulsion-and-emigration-of-the-muslims-from-the-balkans>

⁴⁵ Mehmet Kaya, *"Balkan Savaşları Sırasında Anadolu'ya Göçler ve Karşılaşılan Sorunlar"*, **History Studies**, Volume 5, Issue 6, Special Issue on Balkan Wars, Ankara, Ankara, November 2013, s.3-4.

⁴⁶ Aram Andonyan, Balkanlardan Türkiye'ye gelen göçmenlerin hâllerini şöyle aktarmaktadır: "Sirkeci'de, Üsküdar'da, Haydarpaşa'da ve genellikle İstanbul'un bütün büyük meydanlarında ardı arkası kesilmeyen manda arabalarının geçidi korkunç sefalet manzaraları sergiliyordu. Çocukları, özellikle kadın ve çocuklar, belediyenin çöp arabalarına dolmuşlardı. Göçmenlere tahsis edilen ekmekler de aynı çöp arabalarıyla taşınıyordu. Altı yüzü aşkın yıldan beri Avrupa toprağında yerleşmiş bu Türk nesli, cihangir atalarının altı yüzyıl önce Asya'dan Avrupa'ya geçerken taşıdıkları aynı kıyafeti, aynı zihniyeti taşıyarak, aynı arabalarla geçtiler İstanbul'a, oradan da Asya'ya. Üzüntüyle kaydetmek gerek ki, göçmenlerin sefaleti karşısında İstanbul'lu zengin Müslümanlar genellikle tam bir kayıtsızlık gösterdiler. Onlar daha sonra, savaşta yaralanan ve koleraya yakalanan yahut da açlıktan erimiş, bitkin, neredeyse ölüm derecesine varmış Osmanlı askerlerinin yürekler acısı sefalet ve ıstırapı karşısında da kayıtsız kaldılar". Bkz. Aram Andonyan, **Balkan Savaşı** (Çev: Zaven Biberyan), Aras Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, 2002, s.467.

Öte yandan, II. Balkan Savaşı'nın ardından imzalanan Bükreş Antlaşması'yla (1913) Bulgaristan Dobruca'nın güneyini Romanya'ya bırakmıştır.⁴⁷ Bu gelişmeyle birlikte, Bulgaristan Dobrucasında yaşayan Türkler Romanya sınırları içinde kalmış ve bu suretle Romanya sınırları içinde yaşayan Türklerin nüfusu önemli ölçüde artmıştır. 1913 öncesi Romanya'daki Türk nüfusu 41.442 iken 1913 yılından sonra bu nüfus yaklaşık beş kat artarak 207.684'e yükselmiştir.⁴⁸ Romen hükûmeti, 1913-1940 yılları arasında izlediği Dobruca'yı Romenleştirme politikaları kapsamında Ulahların⁴⁹ ve Romenlerin Güney Dobruca'ya yerleşmesini teşvik etmiştir.⁵⁰ Romen devletinin Dobruca'da iskân ettiği Ulahlar bölgedeki Türkleri rahatsız etmiş ve Türkleri bölgeden kaçırtmak için avlulara domuz bırakmak, çeşmelere pislik sürmek gibi eylemlere başvurmuşlardır.⁵¹

Öte yandan, Romanya'nın 1916 yılında I. Dünya Savaşı'na dâhil olmasıyla Osmanlı İmparatorluğu ile Romanya karşıt cephelerde yer almıştır. Bu gelişme Dobruca'daki

⁴⁷ Almanya'nın baskısıyla 1940 yılında imzalanan Craiova Anlaşması'yla, Güney Dobruca tekrar Bulgaristan'a verilmiştir. 1940'ta Güney Dobruca'da yaşayan Romenler Kuzey Dobruca'ya, kuzeyde yaşayan Bulgarlar ise Güney Dobruca'ya nakledilmiştir. 1944 yılında Sovyet orduları Dobruca'ya girmiş ve 1958'e kadar burada kalarak komünist rejimin kökleşmesini sağlamışlardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Metin Ömer, "Balkan Savaşlarında Romanya-Bulgaristan Anlaşmazlığı: Güney Dobruca", **Türk Yurdu**, Yıl:101, Sayı:303, Ankara, Kasım 2012, <http://turkyurdu.com.tr/1246/balkan-savaslarinda-romanya-bulgaristan-anlasmazligi-guney-dobruca.html>

⁴⁸ Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.60.

⁴⁹ Ulahlar, Latince kökenli lehçeler konuşan, bazen Romenleri de içeren fakat daha çok barbar akınları sebebiyle dağlara çıkmış Paleobalkanik grupların soyundan geldiği varsayılan topluluklardır. Bazı araştırmacılar, onları Balkanların Orta-batı kesimlerinde yaşayan; çoban, at yetiştiricisi ve gezgin katırcı olarak yarı göçebe bir hayat süren, bugün hâlâ Sırbistan'ın, Yunanistan'ın, Makedonya'nın ve Arnavutluk'un dağlık bölgelerinde yaşayan bir topluluk olarak tanımlamaktadır. Frenkler tarafından "Koca-Valak", Slavlar tarafından "Valahlar" şeklinde ifade edilen bu topluluğun kendilerine verdiği ad ise "Aroman"dir. Ulahlar, kökenleri Hint-Avrupa, Daçya-Trakya bloğunda yer almasına rağmen Romalılaşmış ve Latince'den türeyen, modern Romence'ye yakın bir dil kullanmışlardır.

Osmanlı devleti, Ulahların ayrı bir millet olarak varlığını Mayıs 1905'te kabul etmiş ve bu suretle Ulahları "Rum milleti" yerine "Ulah milleti" olarak tanımlamıştır. Mezhep işlerinde Rum Patrikhanesi'ne bağlılıkları devam etmekle birlikte hukuk-i medeniyece Osmanlı vatandaşı olan Rum, Bulgar ve Sırlar gibi ayrı bir cemaat kabul edilmişlerdir. Bu kararın kabulünde, Romanya'nın Ulahlar adına düzenleme yapılması taleplerinin yanı sıra Ulahların Bulgarlar'la işbirliğine yönelmeleri ve Almanların Ulahlar lehine girişimde bulunmaları etkili olmuştur. Bkz. Mucize Ünlü, "Uluslararası Diplomasi ve Ulahlar", **Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, Sayı:7, Serander Yayınevi, Trabzon, Güz 2009, s.10-22.

Günümüzde Ulahlar çeşitli Balkan ülkeleri arasında bölünerek onların tabiiyetine geçmişlerdir. Makedonya Ulahları XIX. yüzyılın sonunda kendilerini açıkça Romen ilân ederek, bölgelerine Romence eğitimi soktular. Güney Dobruca'yı 1913'te topraklarına katan Romanya, Makedonya'dan getirdiği çok sayıda Ulah'ı Dobruca'da iskân etti. Ulahlar, Romanya'nın siyasî hayatında aşırı milliyetçi olarak tanınmaktadırlar. Sırbistan, Hırvatistan, Arnavutluk, Bulgaristan ve Yunanistan'da toplam 2 milyona yakın Ulah'ın yaşadığı tahmin edilmektedir. Bkz. Kemal Karpat, "Eflak", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt:10, İstanbul, 1994, s.468.

⁵⁰ Aslı Arslan, "Atatürk Döneminde Romanya'dan Türk Göçleri ve Göçmenlerin Türkiye'de İskanları", **Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 9/4, Ankara, Spring 2014, s.36.

⁵¹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Bükreş Elçiliği, 30-10-0-0 / 116-810-13, 31 İkincikânun (Ocak) 1936.

Müslüman Türklerin durumunun daha da ağırlaşmasına neden olmuştur. Dobrucalı Müslümanlar, Romen ordusunda görev almak zorunda kalmış, önde gelen Dobrucalı Türkler sivil tutsak olarak Moldova'ya sürgüne gönderilmiştir. Kamplarda tutulan Türklerin birçoğu hastalık, dondurucu soğuklar ve olumsuz yaşam koşulları nedeniyle hayatını kaybetmiştir.⁵²

1.1.3 Cumhuriyet Döneminde Romanya'dan Türkiye'ye Göçler ve Türkiye-Romanya Göç Anlaşması (1936)

Romanya hükûmeti, 100 hektarın üzerindeki mülkiyetli arazilerin istimlak edilerek ihtiyaç sahibi köylülere dağıtılmasına yönelik bir kanun kabul etmiş ve söz konusu kanun 17 Temmuz 1921 tarihinde uygulamaya konulmuştur. Bu kanun büyük toprak sahibi Türkleri olumsuz etkilemiştir. 1921 tarihli istimlak kanununa ilave olarak Romanya hükûmeti, Türklerin yoğun biçimde yaşadığı Dobruca bölgesi için ikinci bir istimlak kanununu daha uygulamaya koymuştur. 1924 yılında uygulamaya konan bu yeni kanuna göre, herkes elindeki arazinin kendisine ait olduğunu tapu senedi veya şahitlikle ispata davet edilmiştir. Hükûmetin ilanına göre, sahiplik durumunu ispat edenler arazilerinin üçte ikisine kavuşabilecek, geriye kalan miktar ise devlete intikal edecekti.⁵³ Romanya hükûmetine intikal eden bu topraklara Dobruca'nın Romenleştirilmesi politikası kapsamında Makedonya ve Banat'tan getirilen Ulahlar yerleştirilmiştir. Topraklarının önemli bir kısmının bu şekilde ellerinden alınması Dobruca Türklerini bu dönemde Anadolu'ya göçe sevk eden faktörlerin başında gelmiştir.⁵⁴

Makedonya ve Banat'tan getirilen Ulahlar ile Türkler arasında zaman içerisinde kaçınılmaz olarak anlaşmazlıklar baş göstermiştir. Ulahlar'la yaşanan bu gerginlikler, Türklerin göçünü hızlandırmıştır. Öte yandan, özellikle sınır boylarındaki Türk

⁵² İbrahim Temo, *İttihat ve Terakki Anıları, Atatürk'ü N' için Severim?*, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2013, s.54.

⁵³ Müstecip Ülküsal, *Dobruca ve Türkler*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.56-57.

⁵⁴ Aslı Arslan, "Atatürk Döneminde Romanya'dan Türk Göçleri ve Göçmenlerin Türkiye'de İskanları", *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/4, Ankara, Spring 2014, s.33.

köylülerinin angaryaya⁵⁵ tabi tutulması da göçe sebebiyet veren bir başka etmen olmuştur. Bu köylüler yılın her dönemi sınırdaki askerlere her türlü lojistik desteği sağlamakta, ancak buna karşılık hiçbir ücret alamamaktaydılar. Göçün itici faktörlerinden bir diğeri ise bazı bölgelerde can ve mal emniyetinin tümüyle yok olmaya başlamasıydı.⁵⁶ Romen makamları, Türklere yönelik suçların faillerinin yakalanması hususunda kendilerinden beklenen yetkinliği gösterememekteydi.⁵⁷

Türklerin Romanya'daki menkul ve gayrîmenkullerini satarak pasaport temin etmeye ve yoğun şekilde Türkiye'ye göç etmeye başlamaları üzerine Romanya hükûmeti, Türklerin göçünü engellemek amacıyla bazı önlemler almaya çalışmıştır. Öncelikle pasaport alma aşamasında Türklere bazı engeller çıkarılmış, ardından Romanya'daki siyasi partilere üye olan ve göçlerle birlikte çıkarları zedelenmeye başlayan nüfuzlu Türkler'le işbirliği yapılarak, göç aleyhinde propaganda faaliyetleri yürütülmüştür.⁵⁸

Romen makamlarının Türk göçlerinden endişe etmesinin temel sebebi, Türklerin bölgeden ayrılmasıyla Bulgarların Dobruca'da nüfus üstünlüğünü elde edecek olmalarıdır. Öte yandan, göç eden Türklerin topraklarını Bulgarlara satmaları da Romenleri kaygılandıran bir diğer önemli etkidir. Bulgarların Dobruca'da nüfus

⁵⁵ Bükreş Sefiri Hamdullah Suphi Bey, Türk köylüsünün maruz kaldığı angarya hakkında 24 İlkânun (Aralık) 1934 tarihli ve 1045/155 sayılı raporuyla Hariciye Vekâleti'ne ayrıntılı bilgi sunmaktadır. Söz konusu rapor Dışişleri Bakanlığı tarafından Başbakanlığa iletilmiştir. Bkz. **BCA**, Hariciye Vekâleti, 30-10-0-0 / 247-668-13, 22 İkincikânun (Ocak) 1935.

Öte yandan, Hamdullah Suphi Bey Romanya'daki Türk köylüsü hakkında aşağıdaki tespitlerde bulunmaktadır: "...Türk uyuşturucu bir dinin tesiri altında...her nevi istekten mahrum, soyulan, istismar edilen, sessiz, müdafaasız bir müstemleke ahalisidir. Romanya hükûmeti bunların gitmesinden müteessiriz derken pek samimidir. Bütün cenup hudutları boylarınca bu hudutlarda komanda eden jeneralların bendenize şahsen vaki olan itirafları üzre Türk köyleri jandarmanın ve askerin resmi ve hususi her nevi ihtiyaçları ve hizmetleri için Afrika zencileri gibi çalıştırılırlar ve onlara emeklerine mukabil on para verilmez. Böyle bir kütlenin, yerine gelecek Romen ahali hazırlanmadan göçmesi Bulgar rekabeti ve Bulgar tehlikesi meydanda iken Romanya hükûmetini muzdarib ediyor." Bkz. **BCA**, Bükreş Elçiliği, 30-10-0-0 / 247-668-16, 2 Mart 1935.

⁵⁶ "Feci Bir Baskın

Bu ayın yirminci gecesi "Koçmar" karyesine kalabalık bir eşkıya çetesi baskın vermiş, köylüden Muhammet Hatip oğlunun 50 adet sarı altın ve 40 bin Ley kadar bir meblağıyla birçok eşyasını almışlar, Muhammet Ağa'yı da kurşunla öldürmüşlerdir.

Köylü ile eşkıya arasında iki saat kadar müsademe olduğu hâlde hiç biri derdest edilememiş, Bulgaristan'a firarlarına müsamaha edilmiştir.

Malumdur ki, Muhammet Ağa'nın zevcesi de geçen sene böyle feci bir baskın neticesi öldürülmüştü. Yalnız Türk köylülerine ve Türklere münhasır bu kabil baskın ve cenabetlere ihmaz-ı ayın eden mahalli jandarmanın nazar-ı dikkatini celb ederiz." Bkz. **Türk Birliği**, "Feci Bir Baskın", 2 Mart 1930, Sayı:2, s.2.

⁵⁷ Önder Duman, "Atatürk Döneminde Romanya'dan Türk Göçleri (1923-1938)", **Bilig**, Sayı:45, Ankara, Bahar / 2008, s.27-28.

⁵⁸ Duman, **a.g.m.**, s.29.

çoğunluğunu elde etmesini ve toprak mülkiyetini artırmalarını önlemek için ilk aşamada Türklerin göç etmeleri engellenmek istenmiş, daha sonra söz konusu Türk mülklerinin Romen devletine satılması şartının getirilmesi ve buralara Ulahların iskân edilmesi için gerekli planlamaların yapılması üzerine Türklerin göçüne müsaade edilmiştir.⁵⁹

Söz konusu dönemde Romanya basını, Türk ve Tatarların Dobruca'dan ayrılma gerekçesini dışsal sebeplere ve dış aktörlere bağlamakta, göçe yönelik teşvikleri ucuz aldatma ve propaganda olarak tanımlamaktadır. Bulgarların, Türkleri yerlerinden etmeleri ve Romanya'daki Türkçe basının göçü teşvik edici haberleri nedeniyle Müslüman göçlerinin gerçekleştiği iddia edilmektedir.⁶⁰

İki dünya savaşı arasındaki dönemde Türklerin Dobruca'dan göç etmesini Romen basını gözüyle değerlendiren bir çalışmada, Türk göçmenlerin eşyaları ve beraberlerindeki hayvanlarla günlerce, bazen haftalarca Köstence limanında kendilerini Anadolu'ya götürecek gemileri bekledikleri, Romen makamlarının bu kişilere karşı kayıtsız kaldığı, göçmenlerin liman bölgesinde yemeklerini pişirmeye çalıştıkları, fırıncıların 700 gr. ekmeği 7 Ley gibi fahiş fiyatlarla sattıkları, göçmenlerin bıraktığı çöpler ve hayvan pislikleri nedeniyle limanda böcek ve sivrisineklerin arttığı, göçmenlerin meşhur Dobruca atlarını⁶¹ da yanlarında götürdükleri, Tarım Bakanlığı'nın bu at türünün serbestçe ülke dışına çıkarılmasına izin vermesinin ciddi bir hata olduğu, göçmenlerin "Nazım", "Bursa" ve "Adnan" isimli 40 yıllık eski vapurlarla Türkiye'ye nakledildikleri, yaklaşık iki gün süren bu seyahatlerde insanların ve hayvanların bir arada sağlıklı koşullarda taşındıkları, hastalık yuvası hâline gelen bu gemilerin Köstence limanında demirledikleri ve ciddi sağlık riskleri taşıdıkları, liman bölgesinde dezenfeksiyon çalışması yapılmasının gerekli olduğu kaydedilmektedir.⁶²

Öte yandan, Balkan Savaşı, ardından I. Dünya Savaşı ve sonrasında Millî Mücadele sürecinde yaşanan nüfus kayıpları nedeniyle yeni Cumhuriyet'in yöneticileri ülkenin işgücüne ve eğitilmiş kadrolara olan ihtiyacını görüyor ve bu ihtiyacı karşılamak için

⁵⁹ Aslı Arslan, "Atatürk Döneminde Romanya'dan Türk Göçleri ve Göçmenlerin Türkiye'de İskanları", **Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 9/4, Ankara, Spring 2014, s.36.

⁶⁰ **Dobrogea Jună**, "Musulmanii Dobrogeni Emigrează în Masă" (Dobruca Müslümanları Yoğun Şekilde Göç Ediyor), 9 Ekim 1924, Sayı:231, s.1.

⁶¹ "Romanya'dan getirilen atlar içinde boyu 1,45 ve ondan yüksek olanlarının 4-8 yaşındakileri ordumuz için yüksek değerlerle satın alınmaktadır." Bkz. **BCA**, Bükreş Elçiliği, 30-10-0-0 / 116-810-13, 31 İkincikânun (Ocak) 1936.

⁶² Lascu Stoica, "The Emigration of the Muslims from Dobrudja in the Interwar Period – Romanian Contemporary Opinions and Appreciations", Ed.: Tasin Gemil, Nagy Pienaru, **Moștenirea Istorică A Tătarilor**, Editura Academiei Române, București, 2012, s.310-311.

ülke nüfusunun artırılmasına gayret ediyorlardı.⁶³ Bu gerçeklerin farkında olan Gazi Mustafa Kemal, 16 Ocak 1923'te verdiği bir mülakatta, Türkiye'nin nüfusunun artırılmasının gerekliliğine değinmiş ve Balkanlar'daki Türklerin ülkeye getirilmesinin düşünüldüğünü kaydetmiştir.⁶⁴

*"...Hakikaten memleketin nüfusu şayan-ı teessüf bir derecededir... Efendiler bu memleket Almanya'nın iki katıdır. Almanya'da 70 milyon nüfus vardır. Zannederim ki bütün Anadolu halkı 8 milyonu geçmez... sıhhi ve içtimai tedbirler almak lazım gelir. Bunun için icap ederse ve aramızda mütehassıs yoksa nerede varsa oradan mütehassıs celbedeceğiz... Aynı zamanda millî hudutlarımız dışında kalan aynı ırk ve aynı harstan olan unsurları da getirmek ve onları da müreffeh bir hâlde yaşatarak nüfusumuzu tezyit etmek lazımdır ki buna da tevessül olunacaktır. Eğer Rusya'daki Türkleri de getirmek mümkün olursa, oradan da getireceğiz. Fakat hence Makedonya'dan, Batı Trakya'dan kâmilen Türkleri buraya nakletmek lazımdır..."*⁶⁵

Nüfusunu artırmak isteyen genç Türkiye Cumhuriyeti bu kapsamda Anadolu'ya göç etmek isteyen Romanya'daki Türklerin göçlerini imkânlar dâhilinde teşvik edecektir. 1923-1933 arası dönemde Romanya'dan Türkiye'ye yapılan göçler küçük gruplar hâlinde gerçekleştirilmiş ve gelenlerin çoğu serbest göçmen⁶⁶ statüsünde kabul edilmiştir. 1934-1938 arası dönemde gerçekleşen göçler ise daha kitlesel boyutta olup, gelenler iskânlı göçmen⁶⁷ olarak yerleştirilmişlerdir.⁶⁸ 1923-1933 döneminde Romanya'dan Türkiye'ye toplam 33.852 kişi göç etmiştir.⁶⁹ Türk göçlerinin en yoğun şekilde gerçekleştiği yıllar 1934-1938 dönemi olmuş ve bu dönemde 80 binin üzerinde Müslüman Türk Romanya'dan Türkiye'ye göç ettirilmiştir.⁷⁰

⁶³ Bu konuda ayrıntılı bir çalışma için bkz. Yaşar Semiz, "1923–1950 Döneminde Türkiye'de Nüfusu Artırma Gayretleri ve Mecburi Evlendirme Kanunu (Bekârlık Vergisi)", Selçuk Üniversitesi, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı:27, Konya, 2010

⁶⁴ 1927 yılı itibarıyla Türkiye'nin yüzölçümü 762.736 kilometrekare olup, nüfusu ise 13.648.270 idi. Dolayısıyla, kilometre kareye ortalama 18 kişi düşmekteydi. Bu oran Batı ve Güney Avrupa ülkeleriyle mukayese edildiğinde, Türkiye'nin az nüfuslu bir ülke olduğu gerçeği ortaya çıkıyordu. Nitekim aynı dönemde kilometrekareye İtalya'da 133, Romanya'da 62, Bulgaristan'da 58 ve Yunanistan'da 49 kişi düşmekteydi. Bkz. Nuri Şeref, "İskan Kanunu ve Yurtlandırma Politikamız", **Ulus**, 27 Temmuz 1935, s.2.

⁶⁵ Arı İnan (haz.), **Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 1923 Eskişehir-İzmit Konuşmaları**, TTK, Ankara, 1982, s.53-54.

⁶⁶ Serbest göçmen, hükûmetten yardım talep etmemek şartıyla kabul edilen göçmenleri ifade etmektedir.

⁶⁷ İskanlı göçmen, hükûmet yardımıyla iskân edilen ve gösterilen iskân bölgesinde belli bir süre oturması şartıyla kabul edilen göçmenlerdir.

⁶⁸ Cevat Geray, **Türkiye'den ve Türkiye'ye Göçler ve Göçmenlerin İskanı (1923-1960)**, S.B.F. Maliye Enstitüsü, Türk İktisadi Gelişmesi Araştırma Projesi, Rapor no:9, Ankara, 1962, s.11.

⁶⁹ Geray, **gös. yer**, s.11.

⁷⁰ Geray, **a.g.e.**, s.13.

Türkiye'nin Bükreş Elçisi Hamdullah Suphi Bey⁷¹ ilk kez 26.05.1932 tarihli ve 216/66 sayılı raporunda Romanya Türklerinin büyük bir göç hazırlığı içinde oldukları hakkında bilgi vermiştir. Söz konusu raporunda Hamdullah Suphi Bey, kendisine daha önce verilen talimat uyarınca mümkün mertebe göçün önüne geçilmesi için çaba sarfettiğini, ancak Romanya'daki Türklerin maruz kaldığı baskılar ve içinde bulundukları koşulların ağırlaşması nedeniyle göçlerin önlenmesinin mümkün görülmediğini, Romanya Türklerinin mallarını ve mülklerini bırakıp firar edercesine Türkiye'ye gelebileceğini, ellerindeki son servetlerini de pasaport alabilmek için rüşvete verebileceklerini, 1877-1878 Osmanlı-Rus-Romen savaşı sırasında Rus ve Romen ordularının zulmünden kaçıp Anadolu'ya gelen Türklerin bölgede bıraktıkları çok miktardaki altından sonra şimdi de gayrîmenkullerini ucuz şekilde elden çıkarmak durumunda kaldıklarını, muhacirlerin menfaatlerinin korunması için bu muhaceret meselesi hakkında önemli kararlar alınması gerektiğini belirtmektedir.⁷²

Göç etmek isteyenlerin Bükreş Elçiliği'ne ve Köstence Konsoloslugu'na yaptıkları başvuruların artması üzerine Hamdullah Suphi Bey, göç konularını ele almak üzere Romen makamlarına bir komisyon kurulmasını önermiştir. Bu kapsamda 21 Şubat 1935 tarihinde yapılan toplantıda, başta pasaport sorunu olmak üzere Türklerin göçler

⁷¹ Hamdullah Suphi Tanrıöver, 1886 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Dedesi, Tanzimat devrinin edebiyat ve devlet adamlarından Abdurrahman Sami Paşa olup, babası aynı devir tarihçilerinden ve muhtelif Bakanlıklarda bulunmuş Suphi Paşa'dır. Tanzimat edebiyatının önde gelen isimlerinden Sami Paşazade Sezai Bey ise Hamdullah Suphi'nin amcasıdır.

Hamdullah Suphi, Numune-i Terakki mektebinde ve Galatasaray Sultanisi'nde eğitim görmüştür. 1904 yılında Galatasaray Sultanisi'ni bitirdikten sonra Tütün İhisarı Merkez İdaresi Tercüme Kalem'i'nde memur olarak hayata atılan Hamdullah Suphi, 1908'de Ayasofya Rüşdiyesi'nde öğretmenlik yapmıştır.

Hamdullah Suphi, 1912 yılında Türk Ocağı'na üye olmuş ve Ocak İdare Heyeti Reisliğini üstlenmiştir. Türk Ocakları başkanlığını yaklaşık 20 yıl boyunca (1912-1931) sürdürmüştür. Hitabet yeteneği kuvvetli olan Tanrıöver, Meclis-i Mebusan'da ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) Saruhan milletvekili olarak bulunmuş, ayrıca Millî Eğitim Bakanı olarak da görev yapmıştır.

10 Nisan 1931'de Türk Ocakları'nın kapatılması kararı Hamdullah Suphi'yi derinden etkilemiştir. Türk Ocakları'nın kapatılmasının ardından kendisine teklif edilen Kahire, Belgrad ve Bükreş elçilikleri arasından Bükreş Elçiliği görevini tercih etmiştir. Onun bu tercihinde Romanya'da yaşayan Müslüman ve Hristiyan Türklere hizmet etme isteği etkili olmuştur. Hamdullah Suphi, 13 yıl boyunca (1931-1944) Bükreş Elçiliği görevinde bulunduktan sonra 6 Aralık 1944'te yurda dönmüştür.

Hamdullah Suphi Bey, yurda döndükten sonra 1946 yılında yapılan seçimlerde Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) listesinden İstanbul milletvekili seçilerek siyasi hayata yeniden dönmüştür. 1947 yılında gerçekleşen CHP kurultayında, Halkevleri konusunda uğradığı eleştiriler nedeniyle partisinden istifa etmiştir.

1931 yılında kapatılan Türk Ocakları'nın yeniden açılması amacıyla yoğun çaba sarfetmiş ve onun öncülüğünde Türk Ocakları, 18 yıl aradan sonra 1949 yılında yeniden faaliyete geçmiştir.

1950 seçimleriyle birlikte siyasi yelpazedeki yeri Demokrat Parti (DP) olmuştur. 1957 yılında DP'yle de yollarını ayırarak Hürriyet Partisi'ne geçmiştir. Hamdullah Suphi, 10 Haziran 1966'da hayata gözlerini yummuştur. Tanrıöver'in hayatı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Baydar, **Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Anıları**, Menteş Kitabevi, İstanbul, 1968.

⁷² **BCA**, Dâhiliye Vekâleti, 30-10-0-0 / 116-809-3, 11 Temmuz 1932.

esnasında karşılaştıkları problemler ele alınmıştır. Hamdullah Suphi Bey, Türklerin oturdukları bölgelerin 3 veya 4 mıntıkaya ayrılmasını ve bu mıntıkların belli bir sıra dâhilinde göç etmesini, Türkler'den geriye kalan menkul ve gayrîmenkullerin karma bir komisyon tarafından tespit edilmesini ve bunların değerlerinin saptanarak Romen hükûmeti tarafından satın alınmasını, bu malların bedellerinin kısmen nakit, kısmen petrol ve kereste ile ödenmesini, Türk ahaliye köy köy müşterek pasaport verilmesini, vergi borçlarının affedilmesini, rıhtım ve iskelelerde hamallara ödenen yüksek ücretlerden Türklerin muaf tutulmasını talep etmiştir. Hamdullah Suphi Bey'in bu talepleri Romen yetkililerce prensip itibariyle kabul edilmiştir.⁷³

Romanya'nın Ankara Elçisi Eugen Filotti, Romanya Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği 22 Temmuz 1935 tarihli ve 1101 numaralı raporunda, Türk Elçisi Hamdullah Suphi Bey'in Dobruca'da yaptığı çalışmalara dikkat çekerek, son dönemde Türkiye'nin göçe bu kadar önem vermesinde ve göçlerin hızlanmasında Hamdullah Suphi Bey'in yoğun çabalarının etkili olduğunu, Hamdullah Suphi Bey'in Dobruca'daki Romen politikalarını çok iyi takip ederek bunları Türkiye lehine kullandığını, ayrıca Hamdullah Suphi'nin hırslı çalışmaları sonucunda Romanya Türkleri üzerinde kontrol sağladığını ve bölge halkının Romen yetkililerden çok Türk Elçisi'nin sözlerine itibar ettiğini kaydetmektedir.⁷⁴

Bu süreçte Türk makamları, göçmenlerin iskânı için gerekli çalışmaların zamanlıca tamamlanamaması ve tahsisat sıkıntısı yüzünden göçlerin bir süre durdurulmasını talep etmişlerdir.⁷⁵ Romanya'nın Ankara Elçisi Eugen Filotti, Türk İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'yla 1935 Ekim'inde yaptığı görüşmeye ilişkin olarak Romen Dışişleri Bakanlığı'na ilettiği raporunda, "İçişleri Bakanı Kaya'nın Romanya, Bulgaristan ve Yugoslavya'dan öngörülenden fazla göçmenin Türkiye'ye gelmek istediğini, Türk devleti olarak gelecek soydaşlarına kapılarının her zaman açık olacağını, ancak Türkiye'nin bu denli yoğun göçler için yeterli tahsisatı bulunmadığını, gerekli hazırlıkların tamamlanabilmesi için Romen hükûmetinden Türklerin göçünün en azından 1936 baharına kadar ertelenmesi yönünde tedbirler alınmasını beklediklerini ifade ettiğini" bildirmektedir.⁷⁶ Romen Elçi

⁷³ **BCA**, Bükreş Elçiliği, 30-10-0-0 / 247-668-16, 2 Mart 1935.

⁷⁴ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (**AMAE**): Fond: Turcia, vol. 65, Romanya'nın Ankara Elçiliği'nin 1101/935 sayılı ve tarihli raporu, s.56-58.

⁷⁵ **BCA**, Bükreş Elçiliği, 30-10-0-0 / 116-810-11, 21 İkinciteşrin (Kasım) 1935.

⁷⁶ **AMAE**, Fond: Turcia, vol. 65, Romanya'nın Ankara Elçiliği'nin 16869-3/935 sayılı ve tarihli raporu, s.81-83.

raporunun devamında, Türkiye'nin göçün geciktirilmesi yönündeki talebinin Romanya'nın çıkarlarına uygun olduğunu, zira göçün belli bir süre durmasının Türklerin emlakını satın almak amacıyla mali kaynak arayışında olan Romen makamlarına zaman kazandıracağını kaydetmiştir.⁷⁷

Türk makamlarının göçün bir süre durdurulması yönündeki yaklaşımına rağmen, mallarını tasfiye ederek Köstence limanında göç müsaadesi bekleyen binlerce göçmenin yaşadığı sıkıntı ve mağduriyetlerin her geçen gün artması,⁷⁸ ayrıca bu durumun Türk ve Romen basınında geniş şekilde işlenmesi göçlerin süratle tamamlanması ve daha düzenli bir şekilde yapılması gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu kapsamda, Türk hükûmeti 1936 yılı başında Bükreş Elçiliği vasıtasıyla Romanya resmî makamlarına başvurarak daha önce mutabık kalınan prensip kararları çerçevesinde bir göç anlaşması imzalanmasını önermiştir.⁷⁹ Gerçekleştirilen müzakereler neticesinde göç anlaşması Türkiye adına Hamdullah Suphi Bey,⁸⁰ Romanya adına ise Maliye Bakanı Mircea Cancicov tarafından 4 Eylül 1936'da Bükreş'te imzalanmıştır.⁸¹

Anlaşmaya göre, Dobruca'da oturan Müslümanlar beş yıllık bir süreçte Türkiye'ye göç ettirilecek ve göçler belli bir program dâhilinde sancaklara göre gerçekleştirilecekti. Silistre (Durostor), Pazarcık (Caliacra), Köstence (Costanza) ve Tulça (Tulcea) sancaklarında yaşayanlar göç edebileceklerdi. Göç işlerini takip etmek ve ortaya çıkan sorunları çözmek üzere iki tarafın da temsil edildiği bir komisyon kurulacaktı. Kırsalda

⁷⁷ AMAE, Fond: Turcia, vol. 65, Romanya'nın Ankara Elçiliği'nin 16869-3/935 sayılı ve tarihli raporu, s.85.

⁷⁸ Başbakanlık Müsteşarı Kemal Gedeleş'in, Hamdullah Suphi Bey'i göçlerin artmasına sebep olmak ve bu konuda "fazla gayretkeş" olmakla eleştirmesi üzerine Hamdullah Suphi Bey adigeçene bir mektup göndermiştir. Söz konusu mektubunda "...Umarım ki bu izahat Zatı Devletinizi biraz işgal etmekle beraber aynı zamanda Bükreş Elçiliği'nde bütün vazifelerimde olduğu gibi göç meselesinde de hiçbir işin ihmal edilmediğini, her işin vaktında yapıldığını, yanlış ve mübalağalı tahminlerin isabetli bir görüşle tashih edildiğini isbat etmek suretiyle memnuniyetinize vesile olacak ve burada çalışan naziz arkadaşınızın bir nevi itap yerine tarafı Devletlerinden gelecek bir tasvib ve teyid sözüne hak kazanmış olduğunu göstererek Zatı Devletinizi müsterih edecektir.

İztrabı tahmin buyuracağınızdan çok daha fazla olan bir vazifede Zatı Devletlerinizden gelecek şu veya bu nevi mülahazalara karşı ne derece hassas olacağımı takdir buyuracağınıza kaniim.

Şifahen aldığım emirlerine binaen bu maruzatımın mevzuu olan mektubu Devletlerini derin saygılarımla beraber takdim ederim." Bkz. **BCA**, Bükreş Elçiliği, 30-10-0-0 / 116-810-13, 31 İkincikânun (Ocak) 1936.

⁷⁹ Önder Duman, "Atatürk Döneminde Romanya'dan Türk Göçleri (1923-1938)", **Bilig**, Sayı:45, Ankara, Bahar / 2008, s.34.

⁸⁰ 21 Nisan 1936 tarihli Bakanlar kurulu kararıyla Bükreş Elçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver, Türkiye ile Romanya arasında göç sözleşmesini imzalamak üzere yetkilendirilmiştir. Bkz. **BCA**, Başvekâlet Kararlar Müdürlüğü, 30-18-1-2 / 64-31-8, 21 Nisan 1936.

⁸¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Bükreş'te imzalanan göç anlaşmasını 25 Ocak 1937 tarihinde onaylamıştır. Anlaşma, 2 Şubat 1937 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bkz. **Resmi Gazete**, Sayı:3523, 02.02.1937.

yaşayan göçmenlerin gayrîmenkulleri Romanya hükûmeti tarafından satın alınacak ve bunların bedelleri hektar başına 6.000 Ley üzerinden hesaplanacaktı. Şehirlerde yaşayan göçmenler ise gayrîmenkullerini serbestçe satabileceklerdi. Romanya, borcun % 25'ni kereste, % 25'ini canlı hayvan, % 10'unu petrol, geri kalanını da diğer bir takım eşya ile ödeyecekti. Göçmenler şahsi eşyalarını, çift hayvanlarını, tarım alet ve edevatını beraberinde götürebilecekti. Ayrıca, beraberlerinde kişi başına 1.000 Ley değerinde döviz çıkarabileceklerdi.⁸²

TABLO 1

Yıllar itibariyle sancaklardan yapılan göçlere ilişkin tablo aşağıda sunulmaktadır.⁸³

Sancaklar	1935	1936	1937	1938	1939	Toplam
Silistre (Durostor)	10.756	11.921	5.542	10.500	3.326	42.045
Pazarcık (Caliacra)	5.637	2.348	2.604	9	-	10.498
Köstence	6.876	832	1.810	14	74	9.606
Tulça	201	801	1.416	3	-	2.421
Toplam	23.470	15.902	11.372	10.256	3.400	64.570

1.1.4 Gagavuzların Göç Kapsamına Alınması Çabaları

Türk makamlarının 1930'lu yılların başından itibaren Gagavuzlar'la⁸⁴ ilgilenmeye başladığı görülmektedir. Gagavuzlar hakkında ilk raporlar Türkiye'nin Romanya'daki

⁸² Önder Duman, "Atatürk Döneminde Romanya'dan Türk Göçleri (1923-1938)", **Bilig**, Sayı:45, Ankara, Bahar / 2008, s.34-35.

⁸³ Aslı Arslan, "Atatürk Döneminde Romanya'dan Türk Göçleri ve Göçmenlerin Türkiye'de İskanları", **Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 9/4, Ankara, Spring 2014, s.37.

⁸⁴ Gagavuzların menşei ve adı hakkında değişik görüşler bulunmaktadır. Bulgar tarihçiler I. Ivanov, G. Zanetov ve A. Zaşuk, Gagavuzların Bulgar olduklarını; Yunan araştırmacılar Amantos ve B. Lissos ise Rum soyundan geldiklerini iddia etmişlerdir. Öte yandan, Bulgar tarihçi G.D. Balasçev ise Gagavuzların, Anadolu Selçuklu Sultanı II. İzzettin Keykâvus'u (1261-1282) takip ederek Bizans İmparatoru VIII. Mihail Paleolog'a sığınan Türkler olduğu tezini savunmuştur. Balasçev, teorisini çağdaş Bizans kaynakları ve Seyyid Lokman Oğuznamesi'ne dayandırmaktadır. Bkz. Harun Güngör, Mustafa Argunşah; **Gagavuzlar, Gagavuz Türklerinin Etnik Yapısı, Nüfusu, Dili, Dini, Folkloru Hakkında Bir Araştırma**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1998, s.17-18.

Diğer taraftan Paul Wittek, Gagavuzların Anadolu Selçuklu Sultanı II. İzzettin Keykâvus'u takip ederek Dobruca'ya gelen Türklerin soyundan geldiklerini savunmaktadır. Bkz. Paul Wittek, "Yazıioğlu Ali on the Christian Turks of the Dobrudja", **Bulletin of the School of Oriental and African Studies**, **Cilt:XIV, London**, 1952, s.639-668.

Kemal Karpat konuyla ilgili olarak, Paul Wittek'in Gagavuzların Anadolu'dan geldiğini kesinlikle ispat ettiğini belirterek, Keykâvus'un Moğolların baskısına dayanamayarak annesinden akrabası Bizans

Köstence Konsolosluğu⁸⁵ ile Bulgaristan'daki Varna Konsolosluğu⁸⁶ tarafından Ankara'ya iletilmiştir. 1931 yılında Bükreş Elçiliği'ne Hamdullah Suphi Bey'in atanmasıyla birlikte Gagavuz Türklerine yönelik Türk makamlarının ilgisi daha da artmıştır. Hamdullah Suphi Bey, Romanya'daki Hristiyan Türklerin ekalliyet olarak tanınması, Gagavuzların yaşadıkları köy ve kasabalarda Türkçe tedrisat yapılması için Romanya hükûmeti erkânıyla temaslarda bulunmuş, Romen makamlarının söz konusu taleplere muvafakat edeceklerinin anlaşılması üzerine Türkçe tedrisat yapacak öğretmenlerin Türkiye'den atanmasını ve maaşlarının Türk hükûmetince ödenmesini Hariciye Vekâleti'ne teklif etmiş ve bu doğrultuda Türkiye'den öğretmenler gönderilmiştir.⁸⁷

Hamdullah Suphi Bey, Bükreş Elçiliği boyunca Gagavuzlar'la devamlı temas hâlinde olmuş, köylerini ziyaret etmiş, Romen hükûmeti nezdinde yaptığı temaslardan sonucunda 26 Gagavuz kasaba ve köyünde Türkçe eğitim yapan okullar açtırmış, bu okullara Türkiye'den 80 ilkokul öğretmeni getirtmiş,⁸⁸ Mecidiye Müslüman Semineri

İmparatoru Mihail Paleolog'a sığındığını ve İstanbul'da bir süre yaşadından sonra Bizans İmparatoru tarafından kendisine Dobruca'da bir arazi verildiğini ifade etmektedir. Karpat, Bizans'ın böyle bir karar almasında Karadeniz'in kuzeyinde yer alan Bulgar devletine karşı Türkleri bir baskı unsuru olarak kullanmak istemesinin etkili olduğuna dikkat çekmektedir. Ayrıca, İzzettin Keykâvus'un Dobruca'ya yerleştikten sonra İznik civarında bulunan Sarı Saltuk'a haber göndererek 20.000 Selçuklu Türkü'nün Dobruca'ya yerleşmesini sağladığını ve bu göçün 1263 yılında gerçekleştiğini belirtmektedir. Bkz. Kemal Karpat, "Gagavuzların Tarihi Menşei Üzerine ve Folklorundan Parçalar", **I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, Cilt:I, Kültür Bakanlığı, Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları:16, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1976, s.168-172.

⁸⁵ Köstence Başkonsolosu Mehmet Ragıp Bey, Gagavuzlar hakkında kaleme aldığı 14.10.1930 tarihli ve 1228/189 sayılı raporunda, Romanya'nın Dobruca ve Besarabya bölgeleri ile Bulgaristan'ın Varna sancağında "Gagavuz" denilen ve Türkçe konuşan Hristiyan-Ortodoks bir topluluğun yaşadığını, yaklaşık altı yüzyıl Osmanlı idaresi altında yaşayan söz konusu topluluğun Türkçe konuşmasına rağmen Müslüman olmadıklarını belirtmekte, dikkatini celb eden bu topluluk hakkında araştırma yapma ihtiyacı hissettiğini kaydetmektedir.

"...Dobruca'dakiler ekseriyetle Kavarna, Balçık, Kokarca ve Yenice köylerinde sakindirler; esasında hepsi Dobruca'da otururken Besarabya'nın Bucak kısmı Rus istilasına uğradığı vakit, Nogay Türklerinden boşalan araziye Dobruca'dan büyük bir kısım Gagavuzlar'la Bulgarlar giderek orada kalmışlardır. Dobruca'nın Mangalya sahillerinden itibaren Varna sahillerine kadar Gagavuzlar öbek öbek yayılmıştır. Burgaz tarafında da pek az bir kısım var ise de tamamile Rumlaşmış, kendisini unutmamıştır. Bugün kendisini Rum ırkına mensup bilmektedir. Besarabya'dakiler dahi kendilerini İslav gibi tanımakta ve Türk devletinin bu kıyıyı teshiri üzerine kendi İslav dilini bırakarak Türk dilini almış olduklarını zannetmektedirler." Bkz. **BCA**, Hariciye Vekâleti, 30-10-0-0 / 246-666-30, 11 Nisan 1932.

⁸⁶ Varna Konsolosluğu'nun Gagavuzlar'la ilgili 12.03.1932 tarihli ve 1640/58 sayılı raporunda, "Bu Hristiyan Türkler memleketimize celbettikleri ve aynı nesilden olan Anadolu Türkleri ile ihtilatları temin olunabildiği takdirde Oğuz neslinden bir kütlenin Bulgarlaştırılmasının önüne geçilmiş olmakla beraber neslimize, dolayısıyla tarihimize pek büyük bir hizmet ifa edilmiş olunur." denilmektedir. Bkz. **BCA**, Hariciye Vekâleti, 30-10-0-0 / 246-666-30, 11 Nisan 1932.

⁸⁷ **BCA**, Hariciye Vekâleti, 30-10-0-0 / 247-668-11, 19 Kânunuevvel (Aralık) 1934.

⁸⁸ Bu öğretmenlerin çoğunluğu II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Türkiye'ye dönerken, bazıları Gagavuz kasaba ve köylerinde kalarak eğitim hizmetlerine devam etmiştir. Buralarda kalan öğretmenler

mezunlarından Gagavuz okullarına öğretmen tayin ettirmiş, bu okullarda kullanılmak üzere Türkiye'den kitaplar getirtmiş ve Gagavuz gençlerinden bazı öğrencileri tahsil için Türkiye'ye göndermiştir.⁸⁹ Hamdullah Suphi Bey ayrıca, Gagavuzların belli bir plan dâhilinde Türkiye'ye göç ettirilmeleri için de çaba sarfetmiştir.⁹⁰

Hamdullah Suphi Bey, Gagavuzlar hakkındaki 18.01.1932 tarihli raporunda, Gagavuzların en yoğun yaşadığı bölgenin Besarabya⁹¹ olduğunu, Rus istatistiklerine göre nüfuslarının 70.000 civarında olduğunu, kafa şekillerinin, yüzlerinin, lehçelerinin ve ahlaklarının Rumeli Türkleri'yle benzerlik gösterdiğini, Gagavuzların birçoğunun kumral, güzel ve yakışıklı olduklarını belirtmiştir.⁹² Hamdullah Suphi Bey, Gagavuzların toplam nüfusunun net olarak bilinmesi de 200.000-250.000 arasında olduğunu tahmin edildiğini, Romanya ve Bulgaristan istatistiklerinin Hristiyan olmaları nedeniyle Gagavuzlar için ayrı bir istatistik tutmadığını, Gagavuzlar için "*Vakti ile dinlerini vermişler ama dillerini vermemişler*" şeklinde yorumlar yapıldığını, Romen ve Bulgarlarla evlenenlerin zaman içinde kimliklerini kaybettiklerini, fakat önemli bir çoğunluğun kendi aralarında evlilik yaparak Türk dili, Türk masalları ve şarkılarını asırlardan beri yaşattığını kaydetmektedir.⁹³

Hamdullah Suphi Bey, Türkiye tarafından Gagavuzlara gerekli alâkanın gösterilmesi durumunda Türkçe konuşan ve Türk oldukları çok açık olan bu temiz, çalışkan, sağlam ve güzel halkın Türklük camiasına bağlanacağı değerlendirmesinde bulunmuş, ayrıca bazı Gagavuz köylerinin Köstence Başkonsolosluğu'na müracaat ederek Türkiye'de iskân edilmeyi talep ettiklerini ifade etmiştir.⁹⁴ Hamdullah Suphi Bey ayrıca, Türklük bilinçleri kuvvetlendirilmediği takdirde bugüne kadar Türklüklerini muhafaza eden

Sovyet işgali sonrasında "Türk casusu" suçlamasıyla 25 yıl ağır hapis cezasına çarptırılarak Sibiryadaki toplama kamplarına gönderilmişlerdir. Stalin'in ölümünden sonra Kruşçev tarafından çıkarılan af sonucu Gagavuz Yeri'ne sadece Ali Kantarelli adlı öğretmen dönebilmiştir. Bkz. Necip Hablemitoğlu, "*Kemal'in Öğretmenleri*", **Yeni Hayat**, Sayı:61, Kurtiş Matbaa, İstanbul, Kasım 1999, s.26-27.

⁸⁹ Mustafa Baydar, **Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Anıları**, Menteş Kitabevi, İstanbul, 1968, s.156-157.

⁹⁰ Hamdullah Suphi Tanrıöver'in bu konudaki çabalarına ilişkin ayrıntılı bir çalışma için bkz. Yonca Anzerlioğlu, "*Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi ve Gagavuz Türkleri*", **Bilig**, Sayı:39, Ankara, Güz / 2006.

⁹¹ Söz konusu kelimenin "Besarabya", "Basarabya", "Baserabya" şeklinde çeşitli yazımları bulunmaktadır. Bahsekonu ifade Türkçe'de "Besarabya", Romence'de "Basarabia", İngilizce'de "Bessarabia", şeklinde yazılmaktadır. Bkz. www.global.britannica.com/place/Bessarabia

⁹² **BCA**, Hariciye Vekâleti, 30-10-0-0 / 246-666-30, 11 Nisan 1932.

⁹³ **BCA**, Hariciye Vekâleti, 30-10-0-0 / 246-666-30, 11 Nisan 1932.

⁹⁴ **BCA**, Hariciye Vekâleti, 30-10-0-0 / 246-666-30, 11 Nisan 1932.

Gagavuzların bir asır içinde Türk kimliklerinin zayıflayacağı ve dağılacığı değerlendirilmesinde bulunmaktadır.⁹⁵

*"...Eğer Türk milliyetperverliği, eski Rumeli'nin koskoca bir parçasında asırlardan beri anadillerini sadâkatla muhafaza eden bu eyi ahlak sahibi, sağlam ve güzel Türk halkı ile alâkadar olmaya başlar ve bunlara tarihi hakikati telkin ile kendilerini Türk camiasına davet ederek başka milletler arasında büsbütün eriyip kaybolmalarına mâni olursa ve nihayet ümit ve temenni ettiğim üzere Anadolu'nun kapılarını Türk ırkının bu öz evladına açar ve eski maruf tesamuhuna göre onlara dinî hürriyetleriyle beraber yer ve yurt gösterirse boş olan Anadolu kendisine sadâkatla ve merbut kalacağı muhakkak olan yepyeni bir kuvvet kazanır... Suriye'de Hristiyan Arap, Müslüman Arap'la beraber Fransız istilasına karşı mücadele etmektedir. Hristiyan Arnavutlar, halkının ekseriyeti Müslüman olan Arnavutluğun istihlas hareketinde milletlerine sadâkatla mücadele etmişlerdir. Bosna-Hersek'teki Sırp mektepleri, Müslüman Boşnak çocuğunu Hristiyan Sırp çocukları ile beraber Sırp vatanperveri olarak yetiştiriyor. Vekâletin Müslüman Türkler hakkında olduğu gibi bu Hristiyan Türkler hakkında ittihaz buyuracağı kararı ve bendenize tebliğ edeceği emri bekliyorum efendim."*⁹⁶

Hamdullah Suphi Bey'in Gagavuzların Türkiye'ye göç ettirilmesi çabalarına karşın,⁹⁷ daha önce Balkanlar'da çeşitli görevlerde bulunan Türkiye'nin Madrid Elçisi Tevfik Kamil Bey Gagavuz Türklerinin Anadolu'ya göç ettirilmesi projesine ilişkin olarak Başbakan İsmet İnönü'ye menfi bir rapor sunmuştur. Tevfik Kamil Bey raporunda, Bulgar Elefteron Vima gazetesinde yer alan bazı bilgilere atfen, Müslüman Türklerin Anadolu'ya göç etmelerine rağmen Hristiyan Gagavuzların sadece İstanbul'da iskân edilmeyi talep ettiklerini, Türk hükûmetinin ise bunu kabul etmediğini belirtmektedir. Tevfik Kamil Bey'e göre, Gagavuz halkı eğer 1923 yılında Anadolu'da bulunsaydı, Mübadele Komisyonu onların da emsalleri Karamanlı Hristiyanlar gibi Yunanistan'a göç etmelerine karar verecekti. Ayrıca, Patrikhane'ye⁹⁸ bağlı Gagavuzların İstanbul'a göç etmelerinin Yunanistan'a gönderilen Rumların ikamesi anlamına geleceğini vurgulamıştır. Öte yandan, etnik kökenleri tartışma götürmeyen bazı cemaatlerin doğal

⁹⁵ **BCA**, Hariciye Vekâleti, 30-10-0-0 / 246-666-30, 11 Nisan 1932.

⁹⁶ **BCA**, Hariciye Vekâleti, 30-10-0-0 / 246-666-30, 11 Nisan 1932.

⁹⁷ Gagavuzlara yönelik özel ilgisinden dolayı Hamdullah Suphi Tanrıöver'e Türkiye'de "Gagavuz Metropoliti" lakabı takılmış, hatta bu halkı toplu olarak Türkiye'ye nakletmek teşebbüsünde bulunduğu ve Ayasofya'nın hususi mabet olarak onlara tahsis edilmesini istediği yolunda söylentiler çıkmıştır. Bkz. Nuri Yavuz, "Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Gagavuzlar", **Gazi Akademik Bakış**, Cilt:4, Sayı:7, Ankara, Kış 2010, s.182.

⁹⁸ Gazeteci-yazar Yaşar Nabi, 1936 yılında Gagavuzların yaşadığı bölgelerde araştırmalar yapmıştır. Yaşar Nabi, Gagavuzların İstanbul Patrikhanesi'nin etkisi altına girmeyeceğini, aksine İstanbul Rum Patrikhanesi'nin Gagavuzların muhtemel göçüyle kilise ve gayrimenkuller üzerinde hak iddia etmelerinden ve Patrikhane'nin yetkilerinin kısıtlanacağından endişe duyduğunu kaydetmiştir. Bkz. Yaşar Nabi, **Balkanlar ve Türklük**, Ulus Basımevi, Ankara, 1936, s.105-107.

olarak yaşadıkları bölgelerdeki hâkim kültürün dil ve adetlerini aldıklarını, nitekim Ankara ve Bursa'daki Ermenilerin Türkçe konuştuklarını fakat Türk olarak tanınmadıklarını, İzmit civarında Rumca konuşan Ermenilere de Rum denmediğini kaydetmektedir.⁹⁹

Tevfik Kamil Bey ayrıca, yabancı bilim adamlarının Gagavuzların Türk orijinli oldukları yönündeki iddialarına itibar edilmemesi gerektiğini, "Gagavuz" kelimesinin "Gök Oğuz"dan türediği iddiasının bilimsel bir yanı bulunmadığını, Gagavuzların önde gelen din adamı Çakır-Keşiş Mihai'nin İstorya isimli kitabında kullanılan dilin arı Türkçe'yle alâkası olamayacağını, bu kitaptaki dil hatalarının ancak Türkçe'yi sonradan öğrenen Ermeniler ve Gagavuzlar tarafından yapılabileceğini iddia etmiştir.¹⁰⁰ Raporunun sonunda, mübadele yoluyla ülkede homojen bir nüfus yapısı oluşturulmaya çalışıldığını, Ortodoks bir grubun yeniden Anadolu'ya yerleştirilmesinin ülkenin geleceği bakımından olumlu sonuçlar getirmeyeceğini, yakın geçmişte yaşananların unutulmaması gerektiğini belirtmiştir.¹⁰¹

Öte yandan, Romanya'nın Ankara Elçiliği Romen Dışişleri'ne ilettiği 11 Şubat 1936 tarihli raporunda, Türk kamuoyunda Gagavuzlara yönelik ilginin arttığını, Gagavuzların aslen Türk oldukları, zamanında yapılan baskılar neticesinde Gagavuzların dinlerini değiştirdikleri yönünde bir görüşün Türk kamuoyunda egemen olmaya başladığını, Hamdullah Suphi Bey'in Gagavuzların göçü için büyük çaba sarfettiğini, Gagavuzların göçü konusunun hassasiyetle ele alınması gerektiğini vurgulamıştır.¹⁰²

Hamdullah Suphi Bey'in, Gagavuzların Türkiye'ye göç ettirilmesi yönündeki çabalarına rağmen Gagavuzlar Romanya'yla imzalanan göç anlaşmasına dâhil edilmemiştir.¹⁰³

⁹⁹ BCA, Hariciye Vekâleti, 30-10-0-0 / 116-810-12, 31 İkincikânun (Ocak) 1936.

¹⁰⁰ BCA, Hariciye Vekâleti, 30-10-0-0 / 116-810-12, 31 İkincikânun (Ocak) 1936.

¹⁰¹ BCA, Hariciye Vekâleti, 30-10-0-0 / 116-810-12, 31 İkincikânun (Ocak) 1936.

¹⁰² AMAE, Fond Turcia, vol. 65, Romanya'nın Ankara Elçiliği'nin 1421/936 sayılı ve tarihli raporu, s.153-155.

¹⁰³ Müstecip Ülküsal, Ankara Palas'taki bir görüşmelerine atfen Hamdullah Suphi Bey'in Gagavuzlar'ın göç ettirilememesinden dolayı duyduğu üzüntüyü aşağıdaki şekilde aktarmaktadır: "*Türkçü Hamdullah Suphi Tanrıöver, 1931 yılından 1944 yılına kadar Türkiye Cumhuriyeti'nin Bükreş Büyükelçisi olarak, bu yüksek görevinde şeref ve liyakatle iş gören bu Türkçü üstad, ana kökten koparılmış, atılmış bu kıymetli Türk dalını tuttu, fırtınalardan ve boralardan kurtarmağa karar verdi. Unutulmuş, ihmal edilmiş, kurumaya yüz tutmuş bu temiz Türk ırmağını ana suya koşmağa azmetti.*

Büyükelçi Türkçü Hamdullah Suphi Tanrıöver, Bulgarım, Rumum, Rusum veya bilmem neyim demek zorunluluğunda kalmış olan bahtsız Gagauz kardeşlerimize Türk olduklarını söyledi. Onların Besarabya'daki, Dobruca'daki kasaba ve köylerinde günlerce dolaştı, aralarında, evlerinde kaldı. Bir din adamı vaaz eder gibi onlara Türk olduklarını anlatmağa ve öğretmeğe çabaladı...

Bağımsızlık savaşından yeni çıkan, Lozan sonrası süreçte bir ulus-devlet oluşturma gayreti içerisinde olan Türk hükûmeti bu yöndeki teklife sıcak bakmamıştır. Öte yandan, İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve 1940 yılında Sovyetler Birliği'nin Besarabya'yı ilhak etmesi neticesinde bölge Romen idaresinden çıkmış ve Gagavuzların Anadolu'ya göç ettirilmesi projesi gündemden düşmüştür.¹⁰⁴ Buna karşın bazı Gagavuzlar münferit olarak Türkiye'ye göç etmiştir. Bu kişilerin kimlik kartlarına önceleri "Hristiyan Ortodoks" ibaresi yazılmış, ancak 16 Eylül 1943'ten itibaren diğer azınlık Hristiyan topluluklardan ayırt edilmeleri için hüviyet cüzdanlarında "Hristiyan Ortodoks" yerine "Türk Ortodoks" ibaresi kullanılmaya başlanmıştır.¹⁰⁵

1.2 Azınlık Konumuna Düşen Dobruca Türklerinin Millî Kimlik ve Kültürlerini Koruma Çabaları Bağlamında Romanya'da Türkçe Matbuatın Gelişimi

Osmanlı devletinin hâkim olduğu dönem boyunca Dobruca bölgesinde Türkçe gazete veya dergi çıkarıldığına ilişkin bir kayıt bulunmamaktadır. Ancak, İstanbul'da yayımlanan gazetelerin diğer yerlere olduğu gibi Dobruca'ya da gönderildiği bilinmektedir.¹⁰⁶ Osmanlı topraklarına dâhil olduğu dönemde Dobruca'daki Türklerin İstanbul'da basılan Türkçe gazeteleri ve muhalif Jön Türk basınına takip edebilmeleri

Bu hayırlı işin devamı ve beklenen hedefe ulaşması için Romanya'da birkaç zaman daha ya Hamdullah Suphi Tanrıöver'in bizzat kalması veya kendisi gibi düşünen, çalışan idealist bir Büyükelçinin yerine gelmesi gerekir.

Büyük bir feragat ve ideal ile başlanmış olan bu hayırlı iş, ne yazık ki 1944 yılının Ağustos ayında Rusların Romanya'yı işgal etmeleri ve daha evvel Besarabya'yı ele geçirmiş olmaları sonucunda durmuş ve büyük Türklük zincirinin bu halkası yeniden koparılmıştır.

*Bu acıklı olaydan sonra Sayın Hamdullah Suphi Tanrıöver'le Ankara Palas'ta yaptığım bir konuşmada, bu olaydan duydukları derin üzüntüleri bana kendilerine has talakatları ile anlatmışlardı." Bkz. Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.76-77.*

¹⁰⁴ Yonca Anzerlioğlu, "Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi ve Gagavuz Türkleri", **Bilig**, Sayı:39, Ankara, Güz / 2006, s.39.

¹⁰⁵ Tanrıöver'in Romanya'da bulunduğu sırada Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'nun Gagavuzlar'la ilgili kararı şu şekildedir: "*Gagavuzlar Hakkında İcra Vekilleri Heyetinin Kararı: Romanya'dan gelerek Türk vatandaşlığına kabul edilmiş olan ve nüfus kayıtlarında ve hüviyet cüzdanlarında ırk ve milliyet için mahsus bir sütun bulunmaması hasebiyle Türk ırkından olmalarına rağmen hüviyet cüzdanlarında din ve mezhepleri (Hristiyan Ortodoks) olarak kaydedilen Gagavuz Türklerinin Türk olmayan Hristiyanlardan tefrik edilebilmeleri için usulü daairesinde vatandaşlığa alındıktan sonra nüfusa tescillerinde hüviyet cüzdanlarının mezhep sütununa (Türk Ortodoks) kaydının konulması hakkında Dâhiliye Vekâletinden yapılan teklif 16.9.1943 tarihinde İcra Vekilleri Heyeti'nce kabul olunmuştur.*" Bkz. **BCA**, Başvekâlet Kararlar Dairesi Müdürlüğü, 30-10-0-0 / 125-888-3, 18 Eylül 1943.

¹⁰⁶ Ülküsal, Dobruca Romen idaresine geçtikten sonra bölgede Türkçe gazetelerin neşredilmeye başlandığını, ondan önce İstanbul'da çıkan bir, iki gazetenin Dobruca'ya ulaştırıldığını kaydetmektedir. Bkz. Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.169.

Dobruca'da yerel bir Türkçe matbuatın gelişmesini ötelemiştir. Ayrıca, kısıtlı teknik ve mali imkânlar nedeniyle Romanya'daki Türk müteşebbislerin yerel Türkçe gazete çıkarmayı tercih etmedikleri anlaşılmaktadır. Dobruca'nın Osmanlı hâkimiyetinde olduğu dönemlerde, bölgede Osmanlıca harflerle baskı yapabilen bir matbaanın bulunmayışının da Türkçe matbuatın gelişmesinin önündeki önemli engellerden biri olduğu değerlendirilmektedir. Ancak, bu durum 93 Harbi sonrasında Dobruca'nın kaybedilmesi ve burada yaşayan Türklerin azınlık durumuna düşmeleriyle değişmeye başlayacaktır. Matbuatla ilk aşamada Jön Türklerin muhalif nitelikli basın-yayın faaliyetleriyle tanışan Romanya Türkleri, ilerleyen dönemlerde çıkardıkları Türkçe gazeteler yoluyla Romanya Türklerinin sorunları üzerine yoğunlaşmış ve Türk azınlığın millî kimlik ve kültürünün güçlendirilmesi yönünde yayınlar yapmışlardır.

93 Harbi olarak bilinen Osmanlı-Rus savaşının ardından Dobruca bölgesinin Romanya topraklarına dâhil olmasıyla yüzyıllardır Dobruca'da ana unsur olarak yaşamlarını sürdüren Müslüman Türkler, Romanya'da Hristiyan bir toplumun yönetimi altında "ekalliyet" (azınlık) durumuna düşmüşlerdir.¹⁰⁷ 93 Harbi gibi ağır bir savaşın ve yıkımın sonucunda Dobrucalı Müslümanların azınlık durumuna düşmeleri toplumda psikolojik bir travmaya, "kültürel ve siyasi bir şok"a neden olmuştur.¹⁰⁸

*"Yüzyıllardır Osmanlı idaresi altında olan ve bir Türk yurdu hâline gelen Dobruca, 1877-1878 Osmanlı-Rus harbi sonunda imzalanan Berlin Antlaşması'yla yeni kurulan Romanya'nın topraklarına katılmıştı. Asırlardır Osmanlı idaresi altında yaşayan Müslüman-Türk ahali bir anda gayrîmüslim ve yabancı bir ülkenin tebaası durumuna düşmüştü. Romanya idaresine geçen Dobruca Türk-İslam toplumu yeni duruma alışmaya çalışırken, zaman geçtikçe varlığını ve benliğini korumanın yollarını aramak zorunda olduğunun da farkına varmaya başlamıştır. Şüphesiz, bunların başında anadil Türkçe'yi ve mensup oldukları İslam dinine ait akideleri yaşatabilmek geliyordu. Aslında, Dobruca Türk-İslam toplumu diğer azınlıklara kıyasla kimliğini koruma anlamında geç kalmış sayılabilir, zira herkesin kafasında ilk fırsatta "göç etmek" fikri yaşamaya devam ediyordu. Bu sebepten dolayı her şeyin olduğu gibi kalması tercih ediliyordu."*¹⁰⁹

¹⁰⁷ Adriana Cupcea – Manuela Marin – Metin Omer, **Seminerul Musulman din Medgidia, Documente și memorie**, Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2016, s.135.

¹⁰⁸ Cupcea, Marin, Omer, **a.g.e.**, s.139.

¹⁰⁹ **Mustafa Ali Mehmet'le mülakat**, Romanya, Bükreş, 17 Nisan 2016.

Mustafa Ali Mehmet, 1924 yılında, o sıralarda Romanya'ya ait olan Güney Dobruca'nın Pazarcık sancağına bağlı Gürgenli köyünde doğmuştur. İlkokuldan sonra Mecidiye Müslüman Semineri'nde tahsiline devam etmiştir. Ancak, dördüncü sınıfa başladığı tarihlerde Güney Dobruca Bulgaristan'a terk edilmiş, bütün aile efradı orada kalmıştır. Mustafa Ali Mehmet ise, tahsiline devam etmek amacıyla Romanya'da kalmayı tercih etmiş ve Seminer'den mezun olmuştur.

Dobruca köylerinde Türkçe öğretmenliği ve imam-hatiplik görevlerinde bulunmuştur. 1954 yılında Bükreş Üniversitesi Felsefe Fakültesi'nden mezun olduktan sonra Romen Bilimler Akademisi'ne bağlı

Zihinlerinin geri planında Anadolu'ya göç etme fikri yatan Dobruca Müslüman Türk toplumunun, yaşadığı bu travmaya ilk başlarda bir nevi "zamanı dondurmak" ve "hiçbir şey değişmemiş gibi yaşamaya devam etmek" suretiyle tepki vermeyi tercih ettiği anlaşılmaktadır. Ancak, Romen hükûmetinin Dobruca'yı Romenleştirme faaliyetlerine başlaması ve bölgeye Ulahları yerleştirmesi Müslüman-Türk toplumunun gerçeklerle yüz yüze gelmesine yol açacaktır. Bu durumu kabullenmek istemeyen kişiler ve toplum çıkış yolları arayışına girmiştir. Dobruca Türk toplumu örgütlü olmadığından, karşı karşıya kalınan sorunlara kolektif çözüm (göç anlaşması gibi) üretme konusunda ilk aşamalarda başarılı olamamıştır. Öte yandan, Müslüman Türk toplumunu yönlendirebilecek liderlerin bulunmayışı, eğitilmiş insan eksikliği de kolektif çözüm bulunamamasında etkili olmuştur. Dobruca'daki Müslüman tebaasına sahip çıkması beklenen Osmanlı İmparatorluğu'nun ise içeride ve dışarıda yaşadığı sancılı dönem nedeniyle buradaki vatandaşlarına yeterli ilgiyi gösteremediği açıktır.

Karşı karşıya kalınan sorunlara kolektif bir çözüm üretilememesi, bireyleri ve aileleri kendi çözümlerini üretmeye sevk etmiştir. Dobruca'yı Romenleştirme faaliyetlerinin ve Ulahların Müslümanları rahatsız eden eylemlerinin artması üzerine birçok Müslüman aile malını, mülkünü satarak Anadolu'ya göç etmeye karar vermiştir. Bu durum, Dobruca'daki Müslümanların yaşanan zorluklar nedeniyle asırlardır kök saldıkları topraklarda yaşamaya devam etme isteklerinin zayıfladığını ve aksine bölgeden ayrılma güdüsünün hâkim hâle geldiğini ortaya koymaktadır.

Yukarıda anılan sebeplerden dolayı Dobruca'daki Müslüman Türk ahalinin bir kısmı Anadolu'ya gelmeye çalışırken, İstanbul'daki rejim muhalifleri ise fikirlerini daha rahat şekilde yayabilecekleri Avrupa ülkelerine firar ediyorlardı. Bu kapsamda, bazı Jön Türkler de Müslüman ahalisi bulunan ve İstanbul'a nispeten yakın konumda olan Romanya'nın Dobruca bölgesine kaçmayı tercih ediyorlardı. Hükûmetin baskıları nedeniyle başkent İstanbul'dan kaçmak zorunda kalan İbrahim Temo da Romanya'yı tercih edenler arasındaydı. Temo önderliğindeki Jön Türkler Balkanlar'da ve Dobruca'da örgütlenmeye, fikirlerini yaymaya çalışıyorlardı. Ülkusal, Dobruca'ya gelen Jön

Tarih Enstitüsü'nde Araştırmacı Türkolog olarak görev yapmıştır. 1976 yılında Romen Bilimler Akademisi'nin ödülüne layık görülmüştür. Bu ödül, Romen Akademisi'nin tarihinde ilk defa Türk azınlık mensubu bir bilim adamına verilmiştir. Bkz. Bir Tuna Ülkesi Romanya, **Diyanet Avrupa**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Sayı:126, Ankara, Ekim 2009, s.18.

Türklerin bölgede hürriyet fikirlerinin yayılmasına ve Türk milliyetçiliğinin hızla gelişmesine katkı sağladıklarını kaydetmektedir.

*"Jön Türkler ve yürüttükleri basın faaliyetleri, Dobruca Türk çevresinde yeni bir hava oluşturmuş, yeni bir akım doğurmuştu. Münevverler, öğretmenler, gençler, ağalar ve öğrenciler bunların çevresinde toplanıyorlar, bu yeni havayı teneffüs ediyorlar, bu yeni cereyanı kuvvetlendiriyorlardı. Böylece Dobruca'daki Türkler arasında yeni bir çığır, devir açılıyordu. Bu hürriyetçilik uyanışı içinde yalnız istibdat ve zulme karşı isyan fikirleri değil, biraz da Türklük, Türkçülük, milliyet ve milliyetçilik tohumları bulunuyordu."*¹¹⁰

Dobruca'daki Jön Türk hareketi, Romanya Türk toplumunun hürriyet ve milliyetçilik fikirleriyle tanışmasına ve bu fikirlerin Dobruca Türkleri arasında yayılmasına imkân tanımıştır. Ayrıca Jön Türklerin örgütlenme ve matbuat alanındaki faaliyetlerini takip eden Dobrucalı yerel aydınlar, teşkilatlanma ve matbuatın önemini kavramış ve bu alanlarda tecrübe kazanmıştır. Dobrucalı aydınlar Romanya Türklerinin haklarını korumak ve sorunlarını dile getirmek amacıyla birtakım kültürel teşkilâtlar kurma, gazete ve mecmualar yoluyla yayın yapma ihtiyacını hissetmişlerdir. Nitekim, II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte Dobruca'da tesis edilmeye başlanan kimi kültürel teşkilâtlar,¹¹¹ Romanya Türklerinin millî şuurunun güçlendirilmesi ve azınlık sorunlarının dile getirilmesi amacıyla gazeteler ve dergiler çıkarmışlardır. Bu doğrultuda Dobruca'da tesis edilen yerel nitelikli ilk kültürel teşkilât, İbrahim Temo'nun arkadaşı ve Mecidiye Müslüman Semineri'nde birlikte öğretmenlik yaptığı şair Mehmet Niyazi'nin öncülüğünde kurulan "Dobruca Tamîm-i Maarîf Cemiyeti" (1909) olmuştur.¹¹² Bu cemiyet, Türk azınlığın sorunlarıyla ilgilenmek amacıyla faaliyet

¹¹⁰ Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.164.

¹¹¹ Türkler tarafından 1909-1940 yılları arasında Dobruca'da kurulan başlıca kültürel cemiyetler şunlardır:

- 1- Dobruca Tamîmi Maarîf Cemiyeti (1909)
- 2- Pazarcık Tamîmi Maarîf Cemiyeti (1909)
- 3- Silistre Tamîmi Maarîf Cemiyeti (1909)
- 4- Mecidiye Müslüman Semineri Mezunları Cemiyeti (1911)
- 5- Seminer Talebe Cemiyeti (1915)
- 6- Azaplar Maarîf Cemiyeti (1916)
- 7- Mülazımevvel Kazım Abdülhakim Kültür ve Spor Cemiyeti (1916)
- 8- Azaplar Tonguç Kültür Cemiyeti (1923)
- 9- Üniversiteli Türk Talebe Cemiyeti (1929)
- 10- Dobruca Türk Hars Cemiyetleri (1933)
- 11- Mehmet Niyazi Kültür Cemiyeti (1938)

Dobruca'da kurulan cemiyetler ve faaliyetleri hakkında daha fazla bilgi için bkz. Ülküsal, **a.g.e.**, s. 180-184

¹¹² "Dobruca Türkleri'nde medeni anlamıyla toplu hâlde çalışmak yani cemiyet veya dernek kurmak düşüncesi ve hareketi geç doğmuştur. Bu ihtiyaç ve düşünce Jön Türklerin Dobruca'daki çalışmalarından sonra ortaya çıkmıştır. Bunu en evvel düşünen ve duyan kişi, öğretmen ve şair Mehmet Niyazi olsa gerektir. Çünkü o, 1909 yılında Köstence Rüşdiyesi müdürü iken "Dobruca Tamîm-i Maarîf Cemiyeti"

göstermiş, aynı yıl çıkardığı "Dobruca Sadâsı" adlı gazeteyle de Dobruca Türklerinin eğitim, göç gibi sorunlarına eğilmiştir.¹¹³ Mehmet Niyazi'nin kurduğu "Dobruca Tamîm-i Maarîf Cemiyeti"nden ayrı olarak yine Dobrucalı Jön Türkler tarafından 1909 yılında Pazarcık ve Silistre'de de birer "Tamîm-i Maarîf Cemiyeti" kurulmuştur.¹¹⁴ Öte yandan, gelişen dernekleşme faaliyetleri kapsamında Mecidiye Müslüman Semineri hocaları ve mezunları tarafından üyelerinin sorunlarıyla ilgilenmek amacıyla 1911 yılında "Mecidiye Müslüman Semineri Mezunları Cemiyeti"nin (Asociatia Absolventilor Seminerului Musulman din Medgidia) kurulduğu görülmektedir.¹¹⁵

Bu cemiyetler, düzenledikleri konferanslar, toplantılar ve çeşitli etkinlikler yoluyla bir yandan Dobruca Türklerinin millî bilincinin güçlenmesine diğer yandan Türk azınlığın sesini duyurmak ve sorunlarına çözüm bulmak amacıyla matbuatın öneminin anlaşılmasına yardımcı olmuşlardır.

Öte yandan, II. Balkan Savaşı sonunda Romanya, Güney Dobruca denilen ve Silistre ile Pazarcık sancaklarını da kapsayan bölgeyi Bulgaristan'dan alarak kendi topraklarına katmıştır. Romanya'nın 1913 yılında topraklarına kattığı Güney Dobruca'da önemli bir Türk nüfusu yaşıyordu. Bu gelişmeyle birlikte, Romanya sınırları içerisinde yaşayan Türklerin sayısı önemli oranda artmış ve Türk nüfusu Dobruca'da daha da yoğunlaşmıştır. Söz konusu gelişmeden sonra Romen resmî istatistiklerine göre Dobruca'daki Müslüman Türk nüfusu 41.442'den 207.684'e yükselmiştir.¹¹⁶

kurmağı tasarlamış, birkaç samimi arkadaşı ile danışarak ve birleşerek bu cemiyeti kurmuştur." Bkz. Ülküsal, **a.g.e.**, s.179.

¹¹³ Ülküsal, **a.g.e.**, s.179-180.

¹¹⁴ Ülküsal, **a.g.e.**, s.181.

¹¹⁵ Ülküsal, **a.g.e.**, s.179-180.

¹¹⁶1868-1869 yıllarında Mithat Paşa'nın yaptırdığı sayıma göre Dobruca'da 125.850 Müslüman nüfusu vardı. Bkz. Mehmet Naci Önal, "*Romanya Türklerine Bakış*", **Türk Dünyası Araştırmaları**, İstanbul, 1994, s.180.

Tulça'daki Fransız Konsolosluğu'nun raporuna göre, 1878 yılında Kuzey Dobruca'da 48.784 Türk, 71.146 Tatar (toplam 119.930) bulunmaktadır. Bkz. Adriana Cupcea, "*Turc, Tătar Sau Turco-Tătar. Probleme Ale Identității La Turcii Și Tătarii Din Dobrogea, În Perioada Postcomunistă*", **Institutul Pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale**, no:58, Cluj-Napoca, 2015, s.33.

1880 yılında Romen makamlarının yaptıkları sayıma göre ise, Kuzey Dobruca'da 18.624 Türk, 29.476 Tatar olmak üzere toplam 48.100 kişilik Müslüman bir nüfus bulunmaktadır. Bkz. Mehmet Naci Önal, "*Romanya Türklerine Bakış*", **Türk Dünyası Araştırmaları**, İstanbul, 1994, s.180.

1890'da Kuzey Dobruca'da yaşayan Müslüman nüfus 13.044 Türk ve 29.668 Tatar'dan (toplamda 42.712); 1900 yılında ise 12.459 Türk ve 28.453 Tatar'dan (toplamda 40.912) oluşmaktadır. Bkz. Metin Ömer, "*The Emigration of Turks and Tatars from Dobrogea to Turkey Reflected in the Press of the Time (1936-1940)*", Ed: Gemil, Tasin; Pienaru Nagy; **Moștenirea Istorică A Tătarilor**, Editura Academiei Române, București, 2012, s.251.

Güney Dobruca Romanya'ya dâhil olmadan önce 1912 yılında Kuzey Dobruca'da 20.092 Türk ve 21.350 Tatar (toplamda 41.442) yaşamaktadır. Bkz. Nicolina Ursu, "*Turco – tătarii dobrogeni în recensăminte și statistici românești (Turks-Tatars from Dobrogea in Romanian Censuses and Statistics) (1878 – 1916)*",

TABLO 2

Romanya'da Müslüman-Türk Nüfusu			
Yıl	Türk	Tatar	Toplam
1869	Türk-Tatar nüfusu birlikte sayılmıştır.		125.850
1878	48.784	71.146	119.930
1880	18.624	29.476	48.100
1890	13.044	29.668	42.712
1900	12.459	28.453	40.912
1912	20.092	21.350	41.442
1913	173.940	33.744	207.684
1930	150.773	22.092	172.865

Türk nüfusunun Dobruca'da önemli ölçüde yoğunlaşmasıyla birlikte bir yandan burada yaşayan Türk toplumunun millî kimlik ve benliğini korumaya yönelik çabalarında, diğer taraftan Türklere yönelik yayın yapan gazetelerin sayısında artış görülecektir. Nitekim 1878-1913 yılları arasında Romanya'da Türklere yönelik yayın yapan gazete sayısının 10 olduğu, buna mukabil Güney Dobruca'nın Romanya'ya bağlı olduğu 1913-1940 yılları arasında Türklere yönelik yayın yapan gazete sayısının ise 22 olduğu tespit edilmiştir.¹¹⁷ Öte yandan, Türk nüfusunun Güney Dobruca'daki Silistre ve Pazarcık şehirlerinde yoğunlaşması sebebiyle zaman içinde Romanya'daki Türkçe gazetelerin merkezleri Köstence ve Bükreş'ten bu şehirlere doğru kaymıştır.¹¹⁸

Romanya'da Türkçe basın Jön Türklerin muhalefet ve propaganda amaçlı faaliyetleriyle doğmuş olmakla birlikte ilerleyen zamanlarda Müslüman Türk nüfusun millî kimlik ve

in Tahsin Gemil (coordinator), **Tătarii în Istorie și în Lume** (Tatars in History and in the World), Editura Kriterion, București, 2003, s.235.; Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.47.

Güney Dobruca, 1913 yılında Bulgaristan'dan Romanya'ya geçtikten sonra Romanya'daki Müslüman Türk nüfusu önemli ölçüde artmıştır. Romen makamlarınca 1913 yılında yapılan nüfus sayımına göre, bölgede 173.940 Türk ve 33.744 Tatar yaşamaktadır. Müslümanların toplam sayısı 207.684'tür. Bu da Dobruca nüfusunun % 30'una tekabül etmektedir. Bkz. Ülküsal, **a.g.e.**, s.60.

1930 sayımına göre ise, bütün Dobruca'da 150.773 Türk ve 22.092 Tatar (toplamda 172.865) yaşamaktadır. Bkz. Dr. Sabin Manuilă, *"Recensământul General al Populației României din 20 Decembrie 1930, Volumul II: Neam, Limbă maternă, Religie (Romanian Populations' General Census from 20 December 1930, Volume II: Kin, Mother Tongue, Religion)"*, **Monitorul Oficial**, Imprimeria Națională, București, 1938, s.33.

¹¹⁷ Bkz. Dönemler İtibariyle Romanya'da Türkçe Matbuat Tablosu, s.63-66.

¹¹⁸ Romanya'da yayımlanan Türkçe gazetelerin kuruldukları şehirler için bkz. Dönemler İtibariyle Romanya'da Türkçe Matbuat Tablosu, s.63-66.

varlığını muhafaza etme içgüdüğü ve ihtiyacı çerçevesinde gelişme göstermiştir. Dobruca'da eğitilmiş, aydın bir Türk kitlenin zaman içinde oluşması ve bunların Türklük millî bilinciyle beraber azınlık bilincini kuvvetlendirme gayretleri çerçevesinde Romanya'daki Türkçe matbuatın gelişimi hız kazanmıştır.

1.3 Romanya'da Türkçe Matbuatın Gelişiminde Etkili Olan Başlıca Aktörler

Romanya'da Türkçe matbuatın gelişimi II. Meşrutiyet'in ilanından sonra azınlık bilincinin güçlenmesiyle ivme kazanmış olmakla birlikte söz konusu matbuatın doğuşunda idealist Jön Türkler ve özellikle de İbrahim Temo başat rol oynamıştır. İlerleyen dönemlerde ise Romanya'daki Türk aydınları yetiştiren bir eğitim kurumu olarak Mecidiye Müslüman Semineri, öğretmen ve mezunlarının gazetecilik alanındaki faaliyetleriyle Türkçe matbuatın gelişmesinde etkili olmuştur.

Temo, Dobruca'ya gelerek örgütçü faaliyetlerine başlamadan önce Romanya'da Türkçe matbuatın bulunmadığı görülmektedir. Nitekim, Dobruca'da Türkçe matbuatın geç ortaya çıkmasıyla ilgili olarak Mehmet Niyazi aşağıdaki tespiti yapmaktadır:

*"...Her hususta eksik kalmamızın başlıca sebebinin ilimsizlik olduğunu kabul edersek, ilmin vasıta-i intişarı olan matbuatın memleketimize ne kadar geç girdiğini anlamak pek o kadar güç bir şey olmaz. 1895 senelerine kadar biz Dobruca Müslümanları için gazete ve gazetecilik tamamen meçhuldü. O vaktin meclislerinde, ziyafetlerinde, ailelerin gece hayatlarında sesi güzel çocuklara, mollalara, molla hanımlara mevlit, Muhammediye, Ahmediye gibi menkıbevî şeyler okutulur, bunların tesirleriyle göz yaşları akıtılırdı. Buna binaen İstanbul'a yalnız medrese tahsili görmek maksadıyla giden talebe, döndüklerinde heybe ve zembillerini bu gibi kitap ve risalelerle doldurarak döner ve menfaatlerini temine çalışırlardı. Bu meyanda Seyit Battal Gazi, Ebumüslim Horasani hikâyeleri de kudsiette ötekilerden pek geri kalmazlardı. Zaten İstanbul'da da İkdâm, Sabah, Tercüman-ı Hakikat gibi birkaç gazete ile bir iki mecmuadan başka sadra şifa verir neşriyat yoktu."*¹¹⁹

Niyazi, Dobruca'da matbuatın geç gelişmesini Türklerin eğitim seviyesinin yetersizliğiyle ilişkilendirmekte ve Dobrucalı Türklerin Jön Türkler'le birlikte basınla tanıştığını kaydetmektedir. Nitekim, Romanya'ya firar eden İbrahim Temo ve Jön Türkler'le birlikte Dobruca'da 1890'ların ikinci yarısından sonra Türkçe matbuat ve cemiyetleşme faaliyetlerinin doğduğuna tanık olunmaktadır.

¹¹⁹ Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.169-170

Niyazi'nin de kaydettiği üzere Dobruca Türklerinin eğitim seviyesinin yetersizliği Romanya'da Türkçe matbuatın geç gelişmesinde etkili olan önemli faktörlerden birisidir. Bu durum, Mecidiye Müslüman Semineri mezunlarının Romanya Türklerinin toplumsal, ekonomik ve düşünsel hayatında giderek daha fazla etkin hâle gelmeleriyle birlikte değişmeye başlayacaktır. Nitekim, Mecidiye Müslüman Semineri'nden mezun olan birçok öğrenci imam-hatiplik meslekleri dışında meslekler icra etmek amacıyla yüksek öğrenim görmüş ve bu suretle doktor, avukat veya mühendis olmuştur. Entelektüel açıdan daha donanımlı olan ve Romence konuşabilen bu gençler, Dobruca Türk toplumunun yeni ve yerli Türk aydınlar sınıfını teşkil etmiştir.

1.3.1 İbrahim Temo'nun Romanya'daki Faaliyetleri ve Türkçe Matbuatın Gelişimine Katkıları

İstibdat rejimine karşı gizli bir örgüt olarak kurulan İttihat ve Terakki,¹²⁰ örgütçülük ve fikirlerini geniş kitlelere yayma konularında zaman içinde tecrübe kazanmıştır. İttihat ve Terakki üyeleri bir yandan kulüp, ocak ve okullarda örgütlenirken, diğer taraftan düşünce ve fikirlerini geniş kitlelere yaymak ve taraftar toplamak için gazeteler, dergiler ve broşürler çıkarmışlardır. İttihatçılar, bu yayın organlarını daha ziyade Osmanlı'nın nüfuzunun kuvvetli olmadığı yerlerde ve yabancı ülkelerde çıkarmak durumunda kalmışlardır.

Cemiyet, Avrupa ve Osmanlı kamuoyunu etkileyecek yayınlar yapmak üzere kalemi güçlü, ilimce seçkin fertleri tek tek veya beraberce görevlendirmiştir. Bu kişiler çoğunlukla tutuklanma tehlikesiyle karşı karşıya olan ve bu nedenle firar eden kişiler olmuştur. Bunlar yabancı ülkelere giderek, İttihatçı faaliyetlerini buralarda serbestçe icra etme imkânı bulmuşlar, cemiyetin fikirlerini yaymak üzere gazete ve benzeri yayınlar çıkarmışlardır. Bu yayınlar gizlice ülke içine sokularak dağıtılmış, ülke içinde

¹²⁰ Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin temelleri 2 Haziran 1889 tarihinde dört Mekteb-i Tıbbiyye-i Şahane öğrencisi tarafından atıldı. İbrahim Temo'nun öncülüğünde Abdullah Cevdet, İshak Sükuti ve Mehmed Reşid, İttihad-i Osmani adında bir cemiyet kurdular. Cemiyetin adı daha sonra Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti olarak değiştirilmiştir. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Sina Akşin, **Jön Türkler ve İttihat ve Terakki**, İmge Kitabevi, İstanbul, 2014.

basın hürriyeti elde edilinceye kadar gizlice gazete ve dergi çıkarılmaya devam edilmiştir.¹²¹

Kendini İttihat ve Terakki'nin "ilk müessisi"¹²² olarak tanımlayan İbrahim Temo, dönemin atmosferini aşağıdaki şekilde nakletmektedir:

*"...vaziyeti yanık yürekle gören ve hisseden münevver ve hamiyetli Osmanlılar uyanmaya ve kımıldamaya başladıkları sıralarda, evvela matbuatla, gazete ve eserlerle, tıbbi ve askeri ali mektepler açarak milleti ikaz etmeğe ve dâhili vatanda yaptıkları propagandalarla muvaffak olamayanların bir kısmı da, Abdülaziz'in saltanatı devrinde Avrupa'nın medeni merkezlerine kaçarak kalemle hizmet etmeye başlamışlardı."*¹²³

Ekim 1895'teki dördüncü tutuklanmasından sonra Anadolu'ya sürgün edileceğini öğrenen Temo, diğer birçok Türk aydını gibi ülkeyi terk etmeye karar vermiştir.¹²⁴

Ancak Temo, birçok Jön Türk'ün tercihi olan Fransa veya İsviçre yerine Romanya'ya kaçmıştır. Anılarında bu tercihinin şu şekilde izah etmektedir:

*"... Türkiye ile gününde temas ve irtibatla bulunan Balkan memleketlerinden birine firarım ve Avrupa'daki fikirdaşlarla daha serbestçe muhabere etmek fikriyle vatanı terke karar verdim."*¹²⁵

Temo, Romanya'ya firarında İstanbul'da tanıştığı Ulah dostlarının ve Romanya'daki Arnavut dostlarının önemli rolü olduğunu dile getirmektedir.¹²⁶ Deniz yoluyla 1 Kasım

¹²¹ Ali Birinci, *Tarih Yolunda Yakın Mâzinin Siyasî ve Fikrî Ahvâli*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, s.61-62.

¹²² İbrahim Temo, *İttihat ve Terakki Anılarım, Atatürk'ü N' için Severim?*, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2013, s.13.

¹²³ Temo, *a.g.e.*, s.12.

¹²⁴ Temo, yaz tatilini geçirmek üzere gittiği Ohri'de bir ihbar üzerine tutuklanarak İstanbul'a getirilmiştir. Bu ilk tutuklanmasında Yıldız Sarayı'nda özel bir komisyon tarafından sorgulanmış (17 Temmuz 1890) ve sonra serbest bırakılmıştır. Yüzbaşı rütbesiyle Mekteb-i Tıbbiyye'den mezun olup (1892) Haydarpaşa Hastahanesi'nde göz hastalıkları ihtisasına başladıktan (1893) sonra Padişah'ı hicveden şiirinin bir tıbbiye talebesinin üzerinde ele geçirilmesi ertesinde bazı arkadaşlarıyla birlikte tutuklanarak divânı harbe sevk edildi (1894). Günlerce sorguya çekildi; nihayet divânı harp başkanı Arnavut Rızâ Paşa'nın yardımıyla serbest bırakıldı. Çok geçmeden hâkimler ve subaylar arasında tutuklamalar yeniden başlayınca İbrâhim Temo da Haydarpaşa Hastahanesi'nden alınarak, Tophane Kışlası'na götürüldü; sorguya çekildikten sonra tekrar serbest bırakıldı. Ermeniler'in 30 Eylül 1895'te başlattıkları ve Müslümanlarla kanlı çatışmalara varan Bâbîâli yürüyüşü sonrasında İshak Sükûti ve İsmâil İbrâhim'le birlikte 5 Ekim 1895'te İstanbul'da dağıtılan bir beyannâme hazırladı. Bu bildirinin Sarayı telâşlandırdığı bir sırada yabancıların dikkatlerini bu harekete çekmek için yine Temo'nun gayretleriyle Fransızca kaleme alınan bir açık mektup büyük devletlerin elçiliklerine ve Saray'a gönderildi. Bu gelişmeler üzerine hükûmet, şüpheli gördüğü kimseleri tutuklamaya başladı. İbrâhim Temo da Beşiktaş Karakolu'na götürülerek, Yedisekiz Hasan Paşa başkanlığında oluşturulan bir heyet tarafından sorguya çekildi. İki hafta süren sorgulama sırasında suçü tespit edilemediğinden serbest bırakıldı. Ertesi gün Ergani Madeni Redif Taburu hekimliğine tayin edildiğini öğrenince yurt dışına kaçmaya karar verdi. Bkz. M. Şükrü Hanoğlu, *"İbrahim Temo"*, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt:21, İstanbul, 1994, s.355-356.

¹²⁵ İbrahim Temo, *İttihat ve Terakki Anılarım, Atatürk'ü N' için Severim?*, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2013, s.58.

¹²⁶ İstanbul'da eğitim gören Ulah arkadaşları Temo'nun, Meteor vapuruyla Romanya'ya kaçmasına yardımcı olmuş ve Temo 1 Kasım 1895 tarihinde Köstence'ye ulaşmıştır. Bkz. Temo, *a.g.e.*, s.59.;

1895'te Köstence'ye varan Temo, ihtilalci ve örgütçü faaliyetlerini Romanya'da sürdürmüştür.¹²⁷

Temo, Romanya'da sadece Jön Türklerin hürriyetçi ve milliyetçi fikirlerinin yayılmasında değil, aynı zamanda Türkçe matbuatın gelişmesinde, mekteplerde modern tarzda eğitime geçilmesinde ve Latin harflerinin benimsenmesinde de önemli rol oynamıştır.

1.3.1.1 Teşkilâtçılık Alanındaki Faaliyetleri

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Balkanlar ve Romanya'da örgütlenmesinde, cemiyetin fikirlerinin bu bölgede yayılmasında İbrahim Temo en etkin isim olmuştur. Temo, Romanya'daki ilk yıllarında bir taraftan doktorluk mesleğini Romanya'da icra edebilmek için çabalarken, diğer taraftan İttihatçı faaliyetlerini burada yürütebilmenin yollarını aramıştır.

Temo, bir süre Köstence'de kaldıktan sonra Bükreş'e geçmiştir. Burada Göriceci Arnavut hemşehrîsi Nikola Naçu'yla temas kurmuştur. Romanya'daki Hristiyan Arnavutların¹²⁸ liderlerinden biri olan Naçu Efendi, taşradan gelen Müslüman Arnavutları ve Jön Türkleri himaye etmekteydi.¹²⁹ Temo, Naçu Efendi'nin yardımıyla Bükreş'te hem barınma sorununu halletmiş hem meslek hayatını sürdürme imkânı bulmuştur.¹³⁰

Temo, Bükreş hastahanelerinde göz mütehassısı olan Prof. Manolesku'nun kurslarına devam ederek kendini geliştirmiş, mesleğini Romanya'da icra edebilmek için imtihana

Temo, Arnavut kimliğinin hem eğitim amacıyla geldiği İstanbul'da hem de istibdattan kaçmak için seçtiği ülke olan Romanya'da kendisine oldukça önemli imkânlar sağladığını ve güvenli bir şemsiye oluşturduğunu anılarında dile getirmektedir. Osmanlılık üst kimliğine bağlı olan Temo, meşrutiyet öncesinde Romanya'da ve meşrutiyet sonrasında İstanbul'da Arnavut milliyetçi örgütü "Başkim" in kurucuları arasında yer almıştır. Bkz. Bilgin Çelik, "*Üç Kimlikli Bir Jön Türk Aydını: Dr. İbrahim (Ethem) Temo (1865-1945)*", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:12, Sayı:1, İzmir, 2010, s.78.

¹²⁷ Çelik, **a.g.m.**, s.85.

¹²⁸ Söz konusu dönemde Romanya'daki Hristiyan Arnavutlar iki gruba ayrılmıştı. Bir grup, Osmanlılık aleyhinde propaganda yapan zengin grekofil Arnavutlardan oluşmaktaydı. Diğer grup ise, Osmanlı dostu "Drita" (Işık) Partisi'nden oluşuyordu ve reisleri Naçu Efendi idi. Bkz. İbrahim Temo, **İttihat ve Terakki Anılarım, Atatürk'ü N' için Severim?**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2013, s.63.

¹²⁹ Temo, **gös. yer**, s.63.

¹³⁰ Nikola Naçu Efendi aracılığıyla Romanya'da kendisine uygun bir ortam bulan İbrahim Temo, bir taraftan Arnavutları İttihatçı harekete kazandırmaya çalışmış, diğer taraftan Cemiyetin Balkanlardaki şubelerini kurarak bölgede Jön Türklerin etkinliğini artırmaya çalışmıştır. Bkz. Bilgin Çelik, "*Romanya'da Bir Jön Türk: İbrahim (Ethem) Temo ve Romanya'daki Faaliyetleri*", **History Studies, International Journal of History**, Cilt:2, Sayı:2, Ankara, 2010, s.366.

girmiş ve başarılı olarak diplomasını tasdik ettirebilmiştir.¹³¹ Temo, Bükreş'te bir yandan göz hastalıkları konusunda uzmanlığını artırırken, diğer yandan da Romencesini ilerletmeye gayret etmiştir.¹³² Diplomasını tasdik ettirdikten sonra mali açıdan nispeten rahatlayan Temo, fikri faaliyetlerine hız vermek amacıyla Müslümanların yoğun şekilde yaşadığı Mecidiye'ye tayin istemeye karar vermiştir. Temo hatıralarında, Dobruca Müslümanlarının içinde bulunduğu durumu aşağıdaki sözlerle anlatmaktadır:

*"Dobruca'nın merkezi sayılan Mecidiye Kasabası'na tabip tayin olduğum zamanda burasını ve bütün Dobruca Müslümanlarını derin bir taassup ve cehâlet içinde, tababete, maarîfe riayet etmez bir hâlde bulmuştum. Adedi az olan münevverlere halkın güveni yoktu ve adeta dinsizler sırasına koymuşlardı."*¹³³

Karşı karşıya olduğu bu olumsuz tabloya rağmen Temo, örgütçü yeteneğiyle Dobruca'da taraftar bulmaya ve birçok kasaba ve köyde örgütlenmeye muvaffak olmuştur.

*"Bükreş'te imtihan verip de diplomamı onaylattıktan sonra...hem fikren hem de tıbben Müslüman ahaliye hizmet etmek maksadıyla o sıralarda Türkü çok olan Mecidiye kasabasına geçmeyi düşündüm. Mecidiye'de Belediye Reisi Kemal Hacı Ahmet Efendi idi. Ona yazdım. Zaten kasabanın doktoru da yokmuş. Bükreş'e geldi, Dâhiliye Nezareti'ne müracaat ettik, kabul olundum ve 1896 yılı Aralık ayında Mecidiye'ye naklettim ... kendimi pek az bir zamanda halka tanıttırdım ve sevdirdim ... Dobruca'da fikrimizin yayılmasına çalışıyordum...Kırımîzade Ali Rıza Efendi, faal bir genç ve ateşli bir ihtilalci olduğundan onunla işbirliği ederek Dobruca kasaba ve pek çok köylerinde birer şube açmaya muvaffak olduk. En kuvvetli merkezimiz Köstence kasabasıyla Tatlıcak köyündeydi. Hatta Köstence'de ileri gelenlerden Ali Kadir ve Çelebi Veliullah gibi dindar ve eski kafalılar bile çalışmalarımıza girmişlerdi."*¹³⁴

Temo anılarında, 1897 yılı içinde çalışmalarını Türk nüfusun yoğun olduğu Tuna sahilindeki Bulgar kasabalarına kaydırıldığını, burada cemiyetin şubelerinin açılması için faaliyetlerde bulunduğunu aktarmaktadır.¹³⁵ Temo'nun faaliyetlerini anılan tarihlerde

¹³¹ İbrahim Temo, **İttihat ve Terakki Anılarım, Atatürk'ü N' için Severim?**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2013, s.64-65.

¹³² Bilgin Çelik, *"Romanya'da Bir Jön Türk: İbrahim (Ethem) Temo ve Romanya'daki Faaliyetleri"*, **History Studies, International Journal of History**, Cilt:2, Sayı:2, Ankara, 2010, s.366.

¹³³ İbrahim Temo, **İttihat ve Terakki Anılarım, Atatürk'ü N' için Severim?**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2013, s.244.

¹³⁴ Temo, **a.g.e.**, s.103-104.

¹³⁵ *"Fırlarımın ikinci senesi Tuna sahilindeki Bulgaristan kasabalarından Türk'ü çok olan Vidin, Lom, Tutakan, Rusçuk ve dâhilindeki şehirlerden Şumnu, Varna, Filibe, Sofya, Hacıoğlu Pazarcığı ve saireyi ziyaret ederek, kasabanın ehemmiyetine ve oradaki Türklerin istidatlarına, anlayışlarına göre şube açmaya muvaffak oldum. Açılan şubeler, teşvikimle ve kendi azasının gayretiyle mükemmelen taazzu ederek çoğaldı ve fîliyata geçti. İçlerinde pek ziyade hamiyetli zevat vardı."* Bkz. Temo, **a.g.e.**, s.100-101.

Romanya'dan Bulgaristan'a kaydırması dikkat çekicidir. Temo'nun 1896'da Bükreş'te çıkardığı "Hareket" adlı broşür Osmanlı hükûmetinin tepkisine neden olmuştu. Osmanlı hükûmetinin girişimleri neticesinde Romen makamlarınca sınır dışı edilmekten endişe eden Temo'nun bu sebeple faaliyetlerini Bulgaristan'a kaydırması muhtemeldir.¹³⁶ Aralık 1896'da doktorluk vazifesini Mecidiye'ye naklettiği düşünülecek olursa, Temo'nun 1897 yılında faaliyetlerini Mecidiye yerine Bulgaristan tarafına kaydırması sınır dışı edilme endişesiyle hareket ettiği düşüncesini güçlendirmektedir. Öte yandan Temo, kısa süre sonra Mart 1898'de Romen vatandaşlığına geçmiştir. Kasım 1895'te Romanya'ya firar eden Temo'nun iki buçuk sene gibi bir sürede Romanya vatandaşlığını alabilmesi dikkat çekicidir. Temo'nun, Romanya vatandaşlığına geçerek sınır dışı edilme riskini önlemeyi ve bu suretle fikri çalışmalarını daha serbest bir biçimde gerçekleştirmeyi amaçladığı anlaşılmaktadır.¹³⁷

Nitekim Romen vatandaşlığına geçtikten sonra Temo, İttihatçı faaliyetlerini yaşadığı Mecidiye kasabasından daha rahat şekilde yürütmeye başlamıştır. Mecidiye'de ikamet eden Temo, İttihatçı arkadaşlarıyla görüşmek için sık sık Köstence'ye seyahat ediyordu. Köstence şehri, kara ve deniz ulaşım imkânları sebebiyle zaman içerisinde gelişmiş ve Cemiyetin faaliyetleri bu şehirde yoğunlaşmıştı. Temo, Cemiyet faaliyetlerine daha fazla mesai ayırabilmek amacıyla Mecidiye'den Cemiyetin merkezine dönüşen Köstence'ye tayin olmaya karar vermiştir.

*"...ana vatanla haberleşmeyi sıklaştırmak ve cemiyete hizmet maksadıyla, Köstence Sancağı'nın kaza merkezi hekimliğine tayin oldum. Bu memuriyet her ne kadar attan inip eşeğe binmek gibi birşeyse de her tarafla kara ve deniz yoluyla bağlı ve propaganda bakış açısından benim için önemlidir. Zaten en faal fikirdaşlarımız, her hafta Köstence'de toplanır çalışırdık... Türk cemaatinin reisi sancak müftüsüydü. Köstence'ye memuriyete başlayınca beni de ikinci reis yaptılar. Bu sıfatla Köstence'deki mektebin ıslahı için güçlü ve uzman öğretmenler getirmeye başladım."*¹³⁸

Temo ve arkadaşlarının yürüttükleri faaliyetler, özellikle eğitimli Dobrucalı Türkler tarafından ilgiyle takip ediliyordu. Ülkusal, Jön Türklerin Temo'nun liderliğinde Dobruca'da örgütlenmeye başlamasını, Jön Türkler'le birlikte Dobruca Türklerinin fikir

¹³⁶ Bilgin Çelik, "Romanya'da Bir Jön Türk: İbrahim (Ethem) Temo ve Romanya'daki Faaliyetleri", **History Studies, International Journal of History**, Cilt:2, Sayı:2, Ankara, 2010, s.366.

¹³⁷ M. Şükrü Hanioglu, "İbrahim Temo", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt:21, İstanbul, 1994, s.355.

¹³⁸ İbrahim Temo, **İttihat ve Terakki Anıları, Atatürk'ü N' için Severim?**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2013, s.161-162.

hayatında meydana gelen değişimleri ve oluşan hürriyetçi atmosferi aşağıdaki şekilde aktarmaktadır:

"1894-95 yılına kadar Dobruca Türkleri koyu bir taassubun karanlığı içinde yaşıyorlardı. Halifelğe ve Padişahlığa yürekten bağlı olan bu Türkler, Jön Türkler'in "Devlet Baba"ya karşı hazırladıkları başkaldırmayı üzüntü ile işitiyor ve dinliyorlardı. Genç Türkler'in "Hürriyet" isteklerinin manasını anlayamıyorlardı. Mutaassıb softa propagandası Dobruca'da hürriyetçi genç Türkler hakkında kötü bir kanaat ve intiba uyandırmıştı. Bu propagandaya bakılırsa Devlet Baba'ya karşı ayaklanan Jön Türkler "gâvur" sayılırlardı. Padişah aynı zamanda Halife değil miydi? Halifeye isyan Peygambere isyan, Peygambere isyan Allah'a isyan sayılmaz mıydı?

Dobruca Türkünün büyük çoğunluğu bu kanıda bulunmakta iken, 1 Kasım 1895 tarihinde Jön Türk çevresinin ve teşkilâtının eski emektarlarından Dr. İbrahim Temo Bey, istibdat idaresinin takib ve zulmünden kaçarak Köstence'ye çıkıyor. Bir yıl sonra da bahriye zabiti Kırımîzade Ali Rıza Bey geliyor. Bu iki "gâvur" idealist Köstence'de "İttihad-ü Terakki"nin "Balkanlar Şubesi"ni açıyorlar. Bu şubeye, İstanbul Dar'ul Muallimi mezunlarından, Tatlıcak köyünden Hüseyin Avni Efendi, Osman-Fakih şeyhi Şevki Efendi, Paris'te tahsilde bulunan genç talebeden Köstence'li Mahmut Çelebi ve sair şehirli ve köylü hürriyetseverler iltihak ediyorlar. Dobruca Türk muhitinde yeni bir hava teneffüs edilmeye, taze bir fikir yayılmaya başlıyor. Köstence'de Dr. İ. Temo, Azaplara yerleşmiş olan Kırımîzade Ali Rıza ve 1894'te Köstence Rüşdiyesi'nde bir yıl müdürlük ettikten sonra Tatlıcak köyüne çekilmiş olan Hüseyin Avni Efendilerin misafirhaneleri yalnız "Genç Türkler" kulübü olmakla kalmamış, aynı zamanda okuyup nurlanmak ve gözlerini açıp dünyayı görmek isteyenler için kütüphane ve dersane de olmuştur. Hüseyin Avni Efendi, evinde bir kapısının üstüne "Kâşane-i Hürriyet" levhasını koymuştur. 1904 yılında Dobruca'ya gelerek Köstence Rüşdiyesine evvela öğretmen, sonra müdür olan genç şair Mehmet Niyazi de hemen hürriyetçilere katılıyor." ¹³⁹

Temo ve arkadaşlarının yürüttükleri faaliyetler, Dobruca Türkleri arasında taraftar bulduğu gibi bu yeni fikirler bazı kesimler tarafından da şüphe ve endişeyle karşılanıyordu. Mutaassıb kesimlerin Jön Türkler hakkındaki eleştirilerinin dindar Dobrucalı Türkler üzerinde etkili olduğu, bu sebeple Romanya Türklerinin önemli bir bölümünün istibdat rejimi sebebiyle Dobruca'ya firar eden Jön Türkler'e ve hürriyetçi fikirlerine mesafeli yaklaştıkları anlaşılmaktadır. Bu olumsuz koşullara rağmen, Temo liderliğindeki idealist Jön Türkler, fikirlerini geniş kitlelere yaymak için Romanya ve Balkanlar'daki teşkilâtlanma ve matbuat faaliyetlerini kararlılıkla sürdürmüşlerdir.

Köstence başta olmak üzere Mecidiye ve civarında Cemiyet faaliyetlerini sürdüren Temo, bütün Dobruca kasaba ve köylerinde ihtilalci fikirleri yaymaya çalışmıştır.

¹³⁹ Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.163.

Temo'ya bu faaliyetlerinde tıbbiyeden arkadaşı Mustafa Ragıp¹⁴⁰ da yardımcı olmaktadır. Temo anılarında, Kırımîzade Ali Rıza Efendi'nin¹⁴¹ Romanya ve Cemiyetin Balkan teşkilâtı için oldukça önemli bir örgüt üyesi olduğunu, Ohri'li hemşehrisi Arnavut ihtilalcilerinden, aynı zamanda öğrencisi İbrahim Naci'nin¹⁴² (Derviş Hima) de Bükreş ve Dobruca'da faal bir İttihatçı olduğunu belirtmektedir.¹⁴³ Bulgaristan tarafında ise özellikle Hacıoğlu Pazarcık'ta Feridun Necati, Makinist Turhan ve Hasan Apti beylerin faal Jön Türkler olduğunu kaydetmektedir.¹⁴⁴

Hacısalihioğlu, Cemiyetin Dobruca'daki şubelerinin merkez komitesinin Köstence'de olduğunu ve Köstence'nin Jön Türk hareketinin Balkanlardaki önemli merkezlerinden biri hâline geldiğini belirtmektedir.¹⁴⁵ Hacısalihioğlu ayrıca, Temo'nun Balkanlar'da fiilen Jön Türklerin lideri olduğunu ve Romanya'daki birçok Arnavutu ve Türkü İTC'ne kazandırdığını kaydetmektedir.¹⁴⁶ Jön Türklerin önemli bir bölümü "Terakkî ve İttihat Cemiyeti" adı altında yeniden teşkilâtlanınca, Temo yeni örgütün Köstence'deki Romanya merkez şubesinin başına getirilmiştir (1906).¹⁴⁷

Hacısalihioğlu ayrıca, İttihat ve Terakki'nin Balkan teşkilâtının Avrupa'daki Jön Türk merkezleriyle yakın ilişki içinde olmasına rağmen kendi başına bir fraksiyon konumunda olduğunu ve sahip olduğu bu özerk yapısından dolayı Avrupa'daki Jön Türk

¹⁴⁰ "Ben memur olduğum için gidemediğim kasabalara, köylere ... Mustaf Ragıp'ı yollar ve böylece Dobruca dâhilinde de faaliyetimizi günden güne artırmış olurduk." Bkz. İbrahim Temo, **İttihat ve Terakki Anıları, Atatürk'ü N' için Severim?**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2013, s.168.

¹⁴¹ II. Abdülhamit rejiminin baskılarından kurtulmak amacıyla deniz subayı Kırımîzade Ali Rıza Bey 1896 yılında Köstence'ye gelmiştir. Ali Rıza Bey, Dobruca'nın zengin Türklerinden Veliyullah Çelebi'nin kızıyla evlenmiş ve Azaplar köyüne yerleşmiştir. Azaplar köyünde büyük çapta çiftçiliğe başlayan Ali Rıza Bey'in evi hürriyetçilerin mahfeli hâline gelmiştir. Bkz. Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.162.

¹⁴² Hanoğlu'na göre, Balkanlar'daki Jön Türkler arasında ünü ve karizması gittikçe büyüyen Temo, hareketi Bulgaristan ve Arnavutluk'ta canlandırmak için çalışmıştır. Temo, öğrencisi olan Arnavut milliyetçisi Derviş Hima'dan Arnavut muhalifleri ile Jön Türkler arasında bir işbirliği sağlamasını ve buradaki Jön Türk yayınlarına katkıda bulunmasını istemiştir. Temo bu süreçte Arnavut milliyetçisi şapkasını da takmış ve buradaki gazeteler için "*Makedonya'nın yerli halkı için...Ne Yunanlılar, ne Bulgarlar, ne Ulahlar ne de Türkler Makedonyalıdır!*" ibarelerini içeren bildiriler kaleme almıştır. Bkz. M. Şükrü Hanoğlu, **Preparation for a Revolution: The Young Turks, 1902-1908**, Oxford University Press, New York, 2001, s.153.

¹⁴³ İbrahim Temo, **İttihat ve Terakki Anıları, Atatürk'ü N' için Severim?**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2013, s.98-102.

¹⁴⁴ Temo, **a.g.e.**, s.105.

¹⁴⁵ Mehmet Hacısalihioğlu, **Jön Türkler ve Makedonya Sorunu (1890-1918)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2008, s.60.

¹⁴⁶ Hacısalihioğlu, **a.g.e.**, s.62.

¹⁴⁷ M. Şükrü Hanoğlu, "*İbrahim Temo*", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt:21, İstanbul, 1994, s.355.

krizlerinden etkilenmediğini kaydetmekte, bu özelliklerinden dolayı Balkanlardaki yapılanmanın "yerel bir Jön Türklük" niteliğine sahip olduğunu belirtmektedir.¹⁴⁸

Hanioğlu ise, Cemiyetin 1896 yılında kurulan Romanya'daki şubesinin Jön Türk hareketinin geliştiği yurt dışındaki diğer teşkilâtlara kıyasla fazla önemli olmadığını, ancak Bulgaristan'daki şubelerle birlikte Balkanlar'daki faaliyetlerinin, özellikle de örgütün diğer Balkan komiteleri ile temasa geçmesinin, Osmanlı hükûmetini telaşa düşürdüğünü dile getirmektedir.¹⁴⁹ Hanioğlu ayrıca, Temo ve arkadaşlarının bütün çabalarına rağmen Dobruca'da bir kitle hareketi uyandırmada başarısız olduklarını ve eğitimsiz kesimlerin Genç Türklere katılma hususunda çekimser bir tavır sergilediklerini kaydetmektedir.¹⁵⁰

Hanioğlu öte yandan, Temo'nun karizmatik kişiliği ve kurduğu ilişkiler ağı sayesinde Romanya'daki çalışmalarının örgütün merkezi olan Paris'te ilgiyle takip edildiğini ve bu çalışmaların "son derece değerli faaliyetler" olarak kabul edildiğini vurgulamaktadır.¹⁵¹ Cemiyetin gizli yazışmalarına göre, İmparatorluğa propaganda malzemelerinin girişinde ve Cemiyetin üyelerine gerçek ve sahte Romen pasaportları sağlanmasında Romanya'daki teşkilât önemli görevler icra etmiştir.¹⁵²

Cemiyet bakımından Temo'nun ve Romanya'daki teşkilâtlanmanın bir diğer önemli özelliği ise Anadolu'dan firar eden Jön Türklerin Romanya'da himaye edilmesidir. Temo, bu firarilere sadece kalacak yer imkânı sağlamakla kalmamış, aynı zamanda bu kişilerin köy mekteplerinde öğretmenlik yapmalarını ve Dobruca Müslümanlarının eğitimine katkıda bulunmalarını da teşvik etmiştir.

"Köstence merkezinde en ateşli ve faal azamızdan...Şair Mehmet Niyazi, Mahmut Çelebi, Hacıoğlu Salih gibi kişiler vardı. ...Hüseyin Efendi, ...Seyyid

¹⁴⁸ Mehmet Hacısalıhoğlu, **Jön Türkler ve Makedonya Sorunu (1890-1918)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2008, s.65.

¹⁴⁹ M. Şükrü Hanioğlu, **Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük (1889-1902)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1986, s.202.

¹⁵⁰ M. Şükrü Hanioğlu, **Preparation for a Revolution: The Young Turks, 1902-1908**, Oxford University Press, New York, 2001, s.154.

¹⁵¹ Balkanlardaki faaliyetleri yararlı bulunmasına rağmen Temo, Paris'teki Jön Türk kongresinde (Şubat 1902) beklediği ilgi ve desteği göremeyince toplantılara katılmamıştır. Temo, altı ay Paris'te kalmış ve göz hastalıkları üzerine ihtisasını geliştirdikten sonra Romanya'ya dönmüştür. Bkz. M. Şükrü Hanioğlu, *"İbrahim Temo"*, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt:21, İstanbul, 1994, s.355.

Temo, Jön Türklerin Paris'teki son kongresine (Aralık 1907) de katılmamış, bunun yerine başkanlığını yaptığı Rumeli Şubesi adına Köstenceli Mahmut Çelebi'yi "Necati Bey" adıyla göndermiştir. Bkz. İbrahim Temo, **İttihat ve Terakki Anılarım, Atatürk'ü N'îçin Severim?**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2013, s.168-169.

¹⁵² M. Şükrü Hanioğlu, **Preparation for a Revolution: The Young Turks, 1902-1908**, Oxford University Press, New York, 2001, s.152-153.

Hilmi Efendi ve Tatlıcaklı Ömer Efendi...bunların misafir odaları Genç Türklere daimi surette açıktı. Her taraftan kopup gelen Türk firarilerinden, kasabalarda dolaşmaları caiz olmayanların sığınağıydı...İdare etmekte olduğumuz Dobruca Merkez Şubesi, kaçan ve bize sığınan gençleri köy şubelerine yollar, bir süre için geçimlerini temin eder..., köy mekteplerine öğretmen tayin ettirip, meşgale ve iş bulmakla himaye ederdik...."¹⁵³

Temo'nun liderliğindeki bu teşkilâtlanma faaliyetleri Dobruca Türklerinin örgütlenme konusunda bilinçlenmelerine ve bu alanda tecrübe kazanmalarına imkân sağlamıştır. Özellikle II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Dobruca bölgesinde dernekleşme çalışmalarında ve kültürel faaliyetlerde bir artış yaşanmıştır. Söz konusu derneklerin çoğu Dobrucalı Jön Türkler tarafından kurulmuş ve Romanya Türklerinin millî bilincini ve kültürel varlığını güçlendirmeye dönük faaliyetler yürütmüşlerdir.

1.3.1.2 Matbuat Alanındaki Faaliyetleri

Jön Türklerin fikirlerini yaymak amacıyla Romanya'da bir gazete çıkarmayı düşünen Temo, mali ve teknik zorluklarla karşılaşmıştır. Ancak Curcuva Konsolosu İzmirli Ali Şefik Bey ve tıbbiyeden arkadaşı Mustafa Ragıp'ın yardımıyla 1896 yılında "Hareket" adıyla 500 nüsha olarak bir broşür bastırmayı başarmıştır. Temo, bu broşürü gizlice İstanbul, Selanik ve Trabzon'a göndermiştir. 93 Harbinden itibaren II. Abdülhamit döneminde uğranılan toprak kayıplarına dikkat çeken bu broşür gerek Balkanlar'da gerek diğer Jön Türk merkezlerinde büyük bir ilgiyle karşılanmıştır. Söz konusu broşürü Balkanlar'daki ilk önemli muhalefet hareketi olarak değerlendiren Hanioglu, broşürün Mısır ya da Cenevre'de yeniden basılması konusunda Ahmet Rıza Bey ile yazışan Abdullah Cevdet'in 30 Mayıs 1896 tarihli mektubuna atıfta bulunmaktadır.¹⁵⁴

"Hareket", Dobruca'da basılan ilk Türkçe matbuat olması bakımından da önem arz etmektedir. Temo, "Hareket" broşürünün başarısından sonra düzenli bir gazete çıkarmak için çalışmalarını hızlandırmıştır. Temo, Bükreş'te Kaymakam Şefik, Kadri Bey¹⁵⁵ ve Ebulmukbil Kemal Bey'le¹⁵⁶ birlikte bir anonim şirket kurmuş ve bu şirket

¹⁵³ İbrahim Temo, *İttihat ve Terakki Anıları, Atatürk'ü N' için Severim?*, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2013, s.105.

¹⁵⁴ M. Şükrü Hanioglu, *Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük (1889-1902)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1986, s.200-201.

¹⁵⁵ Osmanlı hükûmeti, faaliyetlerine son vermesi ve İstanbul'a dönmesi için çeşitli vesilelerle Temo'yla temas etmiş, ancak Temo, II. Meşrutiyet'in ilanına kadar İstanbul'a dönmemiştir. Temo anılarında, eski Konsoloslardan ve Dobruca'da büyük çiftlikler sahibi Mirza Said Paşa'nın oğlu Kadri Bey'in Köstence'de Otel Regina'da kendisiyle görüşerek Halife'ye karşı faaliyetlerine son vermesini istediğini, Kadri Bey'in

aracılığıyla "Sadâ-yı Millet" adıyla bir gazete çıkarmaya başlamıştır. Bu arada gazeteyi Romanya'da rahatça yayımlatabilmek amacıyla yerli bir sorumlu müdür arayışına giren Temo, eski Başbakanlardan Mihail Kogalniceanu'nun oğlu Vasile Kogalniceanu'yu sorumlu müdürlüğe ikna ettiğini ve bu sayede Bükreş Sefiri Kazım Bey'in engelleme çabalarına rağmen gazetenin sorunsuz şekilde çıkarılabildiğini ifade etmektedir.¹⁵⁷

Temo ayrıca, gazete yayıncıları Kadri Bey, Şefik Bey, Ebulmukbil Bey ve İbrahim Naci'yle beraber Bükreş'e gittiklerini, Vidin'den Selanikli Midhat Şükrü (Bleda) Bey'in¹⁵⁸ de oraya geldiğini ve gazeteye destek olmak üzere "Bükreş Genç Türkleri" komitesi adıyla bir şube kurduklarını aktarmaktadır.

*"Bükreş Genç Türkleri şubesi üyelerine, Romenlere dokunacak yayınlarda ve harekette bulunmayarak asıl iş görebilecek Paris, Cenevre, Mısır ve sair yerlerde teşekkül eden komitelerle, şubelerle düzenli olarak temasta bulunmak ve gazeteyi vatan dâhiline sokmak yönlerini gösterdim. Bir süre cidden çalışıldı. Elimden geldiği kadar da yardımda bulundum."*¹⁵⁹

Temo'nun basın alanındaki bu faaliyetleri Dobruca Türklerinin basının önemini kavramalarına ve basın-yayın faaliyetleri alanında tecrübe kazanmalarına katkı sağlamıştır. Nitekim Temo'nun yakın arkadaşı ve Mecidiye Müslüman Semineri'nden de meslektaşı Mehmet Niyazi ileriki dönemlerde Dobruca Türk matbuatının gelişmesinde önemli rol oynayacaktır.¹⁶⁰ Öte yandan, Jön Türklerin çıkardıkları gazeteler Dobruca'da

üzerinde ölü insan kafası olan bir paket çıkardığını, Hilafete isyan eden bir kâfir gibi bu zehirle kendisini öldürmek için gönderildiğini, ancak kendisini dinledikten sonra fikrinin değiştiğini ifade ettiğini aktarmaktadır. Bkz. İbrahim Temo, **İttihat ve Terakki Anılarım, Atatürk'ü N' için Severim?**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2013, s.107-108.

¹⁵⁶ Ebulmukbil Kemal Bey, II. Abdülhamit döneminde Matbuat Müdürü olarak görev yapmış ve basının sansüründen sorumlu olmuştur. Bkz. Burak Tuncer, *"Harf hatası resmi gazete kapattırdı"*, 15 Eylül 2008, www.hurriyet.com.tr/amp/harf-hatasi-resmi-gazete-kapattirdi-9905373

Temo anılarında, Romanya'daki faaliyetlerine son vermesi amacıyla Ebulmukbil Kemal Bey'in kendisine 31 Ekim 1898 tarihli bir mektup yazdığını belirtmektedir. Bkz. İbrahim Temo, **İttihat ve Terakki Anılarım, Atatürk'ü N' için Severim?**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2013, s.114-122.

¹⁵⁷ *"Gazetenin Romanya'da yayınında bir kesintiye sebep olmamak için yerli bir sorumlu müdür bulmak lazımdı. Romanya'nın ilk Krallığı devirlerinde Başvekil olan Kogalniceanu'nun oğlu Vasile Kogalniceanu'yu tanıyordum. Onun mağdur bir millete hizmetle büyük bir insanlık görevinde bulunacağını söyleyip ve kandırarak gazetenin sorumlu müdürlüğünü kabul ettirdim ve buna dayanarak istibdad idaresinin sefiri Kazım'ın, mahalli hükümet nezdinde resmi ve gayrî resmi müracaatlarına rağmen gazete kapatılamadı, düzenli olarak çıktı"*. Bkz. Temo, **a.g.e.**, s.109-111.

¹⁵⁸ Mithat Şükrü Bleda, 1897 yılında İttihat ve Terakki'nin Kâtibi Umumiliği (Genel Sekreter) görevinde bulunmuştur. Bkz. www.tbmm.gov.tr/kutuphane/siyasi_partiler.html

¹⁵⁹ İbrahim Temo, **İttihat ve Terakki Anılarım, Atatürk'ü N' için Severim?**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2013, s.111.

¹⁶⁰ Mehmet Niyazi, 1912 yılında İstanbul'da Kader matbaasında basılan "İthafat" adlı şiir kitabında "Mersiye" adlı şiirini Kırımîzade Ali Rıza Efendi'ye; "Gurûb-ı Âmâl" adlı şiirini İttihat Terakki'nin önemli isimlerinden, Seminer'de ve matbuat hayatında birlikte çalıştıkları Doktor İbrahim Temo Bey'e; "Mütâlaahâne" başlıklı şiirini İttihat Terakki liderlerinden Talat Bey'e ithâf etmiştir. Bkz. Erol Ülgen,

Osmanlıca hurufatla basım yapabilen matbaaya duyulan ihtiyacı da ortaya koymuştur. Nitekim Dobruca'da Osmanlıca basım yapabilen ilk matbaa olan Işık matbaası Temo'nun teşvikiyle 1914 yılında Mecidiye'de kurulmuştur.¹⁶¹

1.3.1.3 Eğitim Alanındaki Faaliyetleri

Temo, örgütçülük ve matbuat alanlarındaki faaliyetlerinin yanı sıra eğitim konularındaki çalışmalarıyla da Romanya Türk toplumuna katkıda bulunmuştur. Dobruca'daki Müslüman çocukların Romen ilkokullarına gitmelerini ve Romence öğrenmelerini teşvik etmiş, Müslüman kız çocukları için hayırseverlerin yardımıyla ve kendisi de maddi katkı sağlayarak bir mektep inşa ettirmiştir. Ayrıca Türk mekteplerinde eğitimin Latin alfabesiyle yapılması için bir alfabe hazırlayarak Dobruca'daki öğretmenlere dağıtmıştır.¹⁶²

*"Türk evladını, güya terbiye eden hoca bozmalarının ve "hoca-i bike" kadınların ellerinden kurtarmak için ilkokul çağında bulunan çocukların, günde iki saat Türkçe okutmak şartıyla Romen iptidai mekteplerine devamlarını yoluna koydum. Fakat İslam halkı o sıralarda kasabada çoğunluğu teşkil ettikleri hâlde, Romen kız mektebine taassupları neticesinde kız çocuklarını yollamazlardı. Masrafin büyük bir bölümü cebimden olmak üzere ve hayırsever bir Romen ailesinin de hibe ettiği yedi bin Ley'le Türk kızlarına mahsus dört dersshaneli ve öğretmen odası olan hıfzıssıhhaya riayeten ismini alan muntazam bir mektep inşa ettirdim ve mektebin resmî programlar dâhilinde devamını hükûmete kabul ettirerek, Romen lisanının tedrisi için Maarîf Nezareti tarafından maaş alan iki bayan öğretmen tayin ettirdim. Türk öğretmenleri lisan ve din derslerini eski harflerle verdikleri hâlde daha sonra yeni harflerle eğitim yaptırıldım."*¹⁶³

"Dobruçalı Şair Mehmet Niyazi ve İthâfât Adli Eseri", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, Cilt:50, Sayı:50, İstanbul, 2014, s.145-146.

¹⁶¹ Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.173.

¹⁶² *"...Türk lehçesine katiyen uymayan semitik harfleriyle tahsil neticesi Türkiye maarîf işleri umumiyetle yerinde sayıp duruyordu. Ben kırk beş seneden beri o eski hurufatın değiştirilmesi için çalıştım, baş patlattım, bin türlü propagandalarda bulundum, hatta inkılâbı müteakip bizim Genç Türklerin genç kafalarına sokmaya say ettim. Bunlara da anlatmak şöyle dursun, bu fikrimden ötürü bazı ittihatçı arkadaşlar bunca hizmetlerimi hesaba katmayarak beni ölüm ile korkutmaya, hatta takibe koyuldular ve ikinci defa olarak vatani terke mecbur ettiler. Tekrar Romanya'ya avdetimde Dobruca Türk mektepleri için olsun şimdiki Latin yeni hurufatından pek cüz'î bir farkla bir alfabe tertip ederek muallimlere bir layiha ile beraber dağıttım; hatta İstanbul'da neşrolunan feylosof Abdullah Cevdet Bey'in "İctihad" risalesiyle de tamime çalıştım; çünkü Doktor Abdullah Cevdet de Latin hurufatının kabulü taraftarı idi. Hangi kafalara anlatabildik. Anlatmak için rehakar bir otoriter kuvvet lazımdı. Tanrıya şükürler olsun ki, o eli duygusuzların kafasına Kemalist idaresi indirdi ve evladı vatani; bütün Türklüğü o kargabacak harflerden kurtardı." Bkz. İbrahim Temo, **İttihat ve Terakki Anıları, Atatürk'ü N' için Severim?**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2013, s.266.*

¹⁶³ Temo, **a.g.e.**, s.247.

Latin alfabesine geçişi destekleyen Temo, İttihatçı arkadaşlarının kendisine "Latinci" dediklerini kaydetmektedir.¹⁶⁴ Temo, Latin alfabesinin Avrupalılara benzemek için değil, bu alfabenin Türkçe'ye daha uygun olması nedeniyle benimsenmesi gerektiğini ifade ediyordu. Alfabe değişikliğine itiraz eden mutaassıplara da Romanya'dan ilginç bir örnekle yanıt veriyordu.

*"...latin harflerinin kabulü Avrupalılara benzemek için değil, Türk'ün öz dilini benimsemek içindir. Vaktiyle Romenler Slavların bu acib kirilik harflerini kullanırlardı. Şimdiki latin şeklini kabul ettikleri sıralarda bütün müteassıbın ve Ortodoks papazları kıyameti kopardılar. Ulahları Katolik yapacaksınız dediler. Fakat her iki mezhep Hristiyan oldukları hâlde bir Ulah Katolik olmadı. Nerede kaldı ki büsbütün başka ve daha yeni olan Türk İslamlar bu karakterlerin değişmesiyle dinlerini değiştirmiş olsunlar."*¹⁶⁵

Karpat'a göre, Dobruca'da çok az sayıda aydın Türkiye'de meydana gelen değişimleri tam olarak idrak edebilmekteydi, bununla birlikte Dobruca önemli bir münevvere evsahipliği yapıyordu: Müslüman cemaati içinde saygın bir lider olan ve Osmanlı'daki dönüşümün önemli aktörlerinden Dr. İbrahim Temo, Mecidiye Müslüman Semineri'nde hijyen ve halk sağlığı dersleri verdiği dönemde, Seminer'de Latin harflerine geçişi ve Arapça yerine Türkçe eğitimi desteklemiş, Seminer talebelerini de Jön Türklerin fikirleriyle tanıştırmıştır.¹⁶⁶

Öte yandan, Dobruca Müslümanlarının Romence'yi öğrenmelerini teşvik eden Temo, Mecidiye Müslüman Semineri öğretmenlerinden Gheorghe Popescu Ciocanel'le birlikte bir Türkçe-Romence konuşma kılavuzu kaleme almıştır.¹⁶⁷ "Usul-i Mukaleme"¹⁶⁸

¹⁶⁴ Temo, 1902 yılında Paris'te bulunduğu sırada Babanzade Hikmet Bey, Ahmet Rıza, Dr. Nazım, Yusuf Akçura ve Ferid Bey'lerle görüşürken Jön Türklerin iktidara gelmesi durumunda ciddi bir programları olmadığını, şimdiden bu konuda çalışılması gerektiğini belirterek, maarif ıslahatı konusunda bir layiha hazırladığını ve bunu kendi aralarında tartışmayı teklif ettiğini kaydetmektedir. Layihanın 8. maddesinde Arapça harflerle Türkçe yazımın zorluklarına değindiğini, latin alfabesine geçişi savunduğunu, bu fikirleri nedeniyle kendisine "Latinci" denildiğini aktarmaktadır. Bkz. Temo, **a.g.e.**, s.157-158.

¹⁶⁵ Temo, **a.g.e.**, s.266.

¹⁶⁶ Kemal Karpat, *"Foreword: The Story of an Institution and a Former Student's Memories"*, Ed.: Adriana Cupcea – Manuela Marin – Metin Omer, **Seminerul Musulman din Medgidia, Documente și memorie**, Institutul pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2016, s.140.

¹⁶⁷ İbrâhim Temo'nun, gazete ve dergilerde yayımlanan birçok makalesi dışında, çoğu tıp ilmine ait olmak üzere yazdığı başlıca kitaplar şunlardır: Aile Tabibi (İstanbul, 1308); Tagaddî ve Devâm-ı Hayat (İstanbul, 1312); Kuduz Hastalığı Üzerine Varaka-i İmtihâniyye: Thèse sur le rage (İstanbul, 1313, mezuniyet tezi); Tabâbet-i Avam ve Hıfz-ı Sıhhat (Mecidiye, 1925); Atatürk'ü Niçin Severim (Mecidiye, 1937), İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin Teşekkülü ve Hidemât-i Vataniyye ve İnkılâb-ı Millîye Dair Hâtıratım (Mecidiye, 1939) Bkz. M. Şükrü Hanioglu, *"İbrahim Temo"*, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt:21, İstanbul, 1994, s.356.

¹⁶⁸ Eserin Türkçe önsözünde, kitabın Doğu'ya giden Romanya vatandaşları ile Romanya'ya gelen Osmanlı tüccar ve seyyahlarına kolaylık sağlaması ve Romenler ile Türkler arasındaki dostluk ve dayanışmayı kuvvetlendirmesi maksadıyla hazırlandığı ifade edilmektedir. Ayrıca, herkesin faydalanabilmesi için kitapta edebi ve muğlak ifadelerden kaçınıldığı, basit kelimeler, fiiller ve tabirlerin tercih edildiği

(Conducatorul Conversatiunei in Romanește și Turcește) adlı eser 1915 yılında Mecidiye'de Işık matbaası tarafından basılmıştır. Söz konusu eser Türkçe-Romence konuşma kılavuzu alanında yapılan ilk çalışmadır. Bahse konu çalışma, Osmanlıca ifadelerin Romence karşılıklarının Latin alfabesiyle yazılması bakımından da önem arz etmektedir.¹⁶⁹

Temo ayrıca, Senatörlüğü sırasında Eğitim Bakanlığı'na müracaat ederek Dobruca'daki dört sancaktan dörder talebeye yüksek öğretim bursu verilmesini sağlamış,¹⁷⁰ bu suretle Türk talebelerin üniversite eğitimi almalarını ve sosyal statülerini yükselten meslekler edinmelerini teşvik etmiştir.

1.3.2 Romanya'daki Türk Aydınların Mektebi Konumundaki Mecidiye Müslüman Semineri ve Türkçe Matbuatın Gelişimindeki Rolü

Geçmiş 1600'lü yılların başına kadar uzanan Mecidiye Müslüman Medresesi (daha sonra Seminer olarak isimlendirilmiştir), Romanya Türklerinin eğitim ve kültürel hayatında önemli bir yer tutmuştur. Söz konusu okul Romanya'daki Türk aydınların yetiştiği bir eğitim kurumu olarak ön plana çıkmaktadır. Bu okulda eğitim gören Türkler, bir yandan Dobruca'nın Romenleştirilmesi politikalarına, bir yandan soydaşlarının göçüne tanıklık etmiş, giderek azalan Türk nüfusunun varlığını koruma ihtiyacını yakından hissetmişlerdir. Bu gelişmeler ışığında, okulun öğretmen ve mezunları Romanya Türklerinin haklarını korumak ve Türk toplumunun sorunlarına eğilmek amacıyla dernekler kurmuş, gazeteler çıkarmışlardır. Seminer öğretmen ve

belirtilmektedir. Bkz. İbrahim Temo, Gheorghe Popescu Ciocanel, **Usul-i Mukaleme (Conducatorul Conversatiunei in Romanește și Turcește)**, Işık Matbaası, Mecidiye, 1915, s.7-8.

¹⁶⁹ "Alınız, okuyunuz, istifade ediniz" başlığı altında yayımlanan ilanda, *"Türkçe-Romence mukaleme kitabı matbaamızda gayet nefis bir surette tab olunup, neşrolundu. Romence lisanını öğrenmek arzusunda bulunan her Dobruçalı Müslümana ve Türkçeyi bellemek isteyen her Hristiyan vatandaşımıza bu eser-i mühimi tavsiye ederiz. Fiyatı iki franktır. Tulça, Pazarcık ve Silistre müftüleri faziletli efendiler nezdinde bulunduğu gibi matbaamız vasıtasıyla yollanır. Sancak merkezleri kitapçılarında dahi bulunur. Ondan fazla almak arzu eden zevata yüzde yirmi tenzilat yapılır."* denilmektedir. Bkz. **Mekteb ve Aile**, 14 Temmuz 1915, Sayı:8.

¹⁷⁰ *"Senato azalığını kazandığımda, Maarif Nezareti'ne müracaatla, Dobruca'nın dört sancağında yaşayan Türk çocuklarından her bir sancaktan dörder talebenin yüksek mekteplere ücretsiz bursiyer olarak kabulüne muvaffak oldum. Bu sayede Türk çocuklarına Romanya'nın muhtelif fakültelerinin kapıları açıldı. Bu hususta Köstence şehrinin Türk münevverlerinden Avukat Selim Abdülhakim Efendi'nin gayreti, himmeti büyüktür. Bu kişi, Romanya hayırseverlerinden, muhtelif bankalardan ve biraz da resmi makamlardan topladığı parayı yüksek faiz veren bir bankaya yatırarak, gelirleriyle fakültelerde çalışan yoksul etüdiyanlara yardım etmişti."* Bkz. İbrahim Temo, **İttihat ve Terakki Anılarım, Atatürk'ü N'çin Severim?**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2013, s.247-248.

mezunları çıkardıkları gazeteler vasıtasıyla Romanya'da Türkçe matbuatın gelişiminde etkin bir rol oynamışlardır.

Mecidiye Müslüman Semineri'nin geçmişi 1610 yılında Babadağ'da Gazi Ali Paşa¹⁷¹ tarafından kurulan medreseye dayanmaktadır. Gazi Ali Paşa, Babadağ kasabasında bir cami inşa ederek bakımı için 8 hektar ormanlık alan vakfetmiş, bilâhare caminin yanına bir medrese kurulmasını sağlamıştır. 1878 yılında Dobruca bölgesi Osmanlı hâkimiyetinden çıkınca söz konusu medrese kapanmıştır.¹⁷² Romen makamları, 1880 tarihli Dobruca Organik Kanunu'nun 21. maddesine göre, Müslümanların din adamı ve Türkçe öğretmen ihtiyacını karşılamak amacıyla Medrese'nin devamı niteliğinde

¹⁷¹ Gazi Ali Paşa, Budin Beylerbeyliği yapmış ve 1620 yılında Babadağ'da vefat etmiştir. Bkz. Semavi Eyice, "Ali Paşa Camii ve Türbesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt:2, İstanbul, 1994, s.431.; Mustafa Ali Mehmet, "Despre Moștenirea Culturală Turcă În Dobrogea (Unele Reflecții)", Ed.: Tahsin Gemil, Gabriel Custurea, Delia Roxana Cornea, **Moștenirea Culturală Turcă În Dobrogea**, Editura Top Form, Bucharest, 2013, s.14.

¹⁷² Romanya'nın I. Dünya Savaşı'na dâhil olduğu 1916 yılında Seminer bir kez daha kapanmıştır. Savaş döneminde Seminer, Kızılhaç hastanesine dönüştürülmüş, arşivleri imha edilmiştir. I. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra 1919 yılında yeniden faaliyete geçmiştir. Bkz. Metin Ömer, "The History of the Medgidia Muslim Seminary (1889-1948)", Ed.: Adriana Cupcea – Manuela Marin – Metin Omer, **Seminerul Musulman din Medgidia, Documente și memorie**, Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2016, s.157.

Romanya'da komünist rejimin iktidara gelmesi sonrasında 1948 yılında Seminer'in 8 yıllık eğitimi 4 yıla indirildi. Bkz. Kemal Karpas, "Foreword: The Story of an Institution and a Former Student's Memories", Ed.: Adriana Cupcea – Manuela Marin – Metin Omer, **Seminerul Musulman din Medgidia, Documente și memorie**, Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, s.150.

1965 yılına gelindiğinde Seminer'e öğrenci kaydı durdurulmuştur. 1967 yılında Seminer son mezunlarını vermiştir. Nihayetinde, yeterli öğrenci bulunmayışı gerekçe gösterilerek komünist rejim Seminer'in kapatılmasına karar vermiştir. Bkz. Adriana Cupcea – Manuela Marin – Metin Omer, **Seminerul Musulman din Medgidia, Documente și memorie**, Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2016, s.135-136.

Seminer'in komünist rejim tarafından kapatılma sürecine ilişkin ayrıntılı bir çalışma için bkz. Manuela Marin, "The Muslim Seminary of Medgidia During Communism (1948-1967)", Ed.: Adriana Cupcea – Manuela Marin – Metin Omer, **Seminerul Musulman din Medgidia, Documente și memorie**, Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2016

Karpas, dönemin Başbakanı Süleyman Demirel'in kendisini davet ederek, resmi bir ziyaret kapsamında Romanya Devlet Başkanı Çavuşesku'yla görüşeceğini belirttiğini, bunun üzerine Demirel'e Mecidiye Müslüman Semineri'nin tarihi hakkında bilgi sunduğunu, kapatılan Seminer'in yeniden açılması ve Seminer'in masraflarının geçmişte söz verildiği üzere Romanya tarafından karşılanması konusunun gündeme getirilmesi yönünde öneride bulunduğunu kaydetmektedir. Demirel'in Ağustos 1975'teki ziyareti sırasında konu gündeme gelmiş ve Çavuşesku Romanya Müslüman cemaati önderlerinden üç kişiyi görüşlerini sormak üzere çağırtmıştır. Çağrılan üç kişi de Seminer'in yeniden açılmasına ihtiyaç olmadığını ifade etmiştir. Çavuşesku Demirel'e dönerek, "Romanya'nın demokratik bir ülke olduğunu, eğer halk birşeyi istemiyorsa bunun için onları zorlayamayacağını" ifade etmiştir. Bkz. Kemal Karpas, "Foreword: The Story of an Institution and a Former Student's Memories", Adriana Cupcea – Manuela Marin – Metin Omer, **Seminerul Musulman din Medgidia, Documente și memorie**, Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2016, s.150-151.

Müslüman Semineri'nin (Seminerul Musulman)¹⁷³ 1889 yılında Babadağ'da yeniden açılmasına karar vermiştir.¹⁷⁴

Mustafa Ali Mehmet, Seminer'in kapanmasından sonra Dobruca'da ortaya çıkan din adamı boşluğunun İstanbul ve Anadolu'dan gelen din adamları yoluyla doldurulduğunu, bu durumun Romen makamlarını şüpheye sevk ettiğini ve kendi kontrollerinde dinî eğitimin yapılmasını tercih etmelerine yol açtığını belirtmektedir.

*"1878 Berlin Antlaşması'yla Dobruca'nın Romanya'ya bırakılması sonrasında cemaatin din adamı ihtiyacını karşılamak üzere İstanbul ve Anadolu'dan din adamları bölgeye gelmiş, bunların Hristiyan Romen devleti aleyhine propaganda yaptıklarından endişelenen Romen makamları, Medrese'nin yeniden açılmasının daha uygun olacağına karar vermişlerdir. Ayrıca, Medrese'de bazı derslerin Romence verilmesi ve Medrese'nin başına Romen müdür atanması kararlaştırılmıştır."*¹⁷⁵

1899 yılındaki göçlerden sonra Babadağ'daki Müslüman nüfusun azalması üzerine Romen makamları 1901'de Seminer'i, Müslümanların daha yoğun şekilde yaşadığı Mecidiye kasabasına nakletmeye karar vermiştir.¹⁷⁶

Öte yandan, Seminer'de hijyen ve halk sağlığı dersleri veren Dr. Temo anılarında,¹⁷⁷ Seminer'in Mecidiye'ye taşınması için Bükreş'te Maarîf Nezareti'ni ziyaret ettiklerini ve Seminer'in nakline muvaffak olduklarını aktarmaktadır:

"...İslam halkı...Türk lisanı için Romen iptidai mekteplerinde öğretmen ve eğitmen pek az ve hatta bulamıyorlardı. Bu noksanın tamamlanması ve gerek Köstence ve gerek Tulça sancaklarındaki iptidai mekteplerine öğretmen

¹⁷³ Seminer'in yeniden açılmasından 8 yıl önce 1881 yılında Romanya Başbakanı Ion Bratianu ve Babadağ Medresesi vakfı mütevellisi Demirgean (Demircan) arasında varılan uzlaşmaya göre, cami ve medresenin masraflarının karşılanması karşılığında vakfın varlıklarının Romen hükûmetine devredilmesi kararlaştırılmıştır. Bkz. Mehmet Ali Ekrem, **Din Istoria Turcilor Dobrogei**, Kriterion, Bucureşti, 1994, s.144.; Adriana Cupcea, *"Dobruja's Muslim Community: From the Medgidia Muslim Seminary to the Medgidia Kemal Atatürk National College"*, Ed.: Adriana Cupcea – Manuela Marin – Metin Omer, **Seminerul Musulman din Medgidia, Documente şi memorie**, Institutul pentru Studiarea Problemelor Minorităţilor Naţionale, Cluj-Napoca, 2016, s.213.

1967 yılında komünist idare tarafından kapatılıncaya kadar Seminer ve öğrencilerin ihtiyaçları ile öğretmenlerin maaşları Romen devleti tarafından karşılanmıştır. Bkz. Manuela Marin, *"The Muslim Seminary of Medgidia During Communism (1948-1967)"*, Ed.: Adriana Cupcea – Manuela Marin – Metin Omer, **Seminerul Musulman din Medgidia, Documente şi memorie**, Institutul pentru Studiarea Problemelor Minorităţilor Naţionale, Cluj-Napoca, 2016, s.182.

¹⁷⁴ Metin Ömer, *"The History of the Medgidia Muslim Seminary (1889-1948)"*, Ed.: Adriana Cupcea – Manuela Marin – Metin Omer, **Seminerul Musulman din Medgidia, Documente şi memorie**, Institutul pentru Studiarea Problemelor Minorităţilor Naţionale, Cluj-Napoca, 2016, s.155.

¹⁷⁵ **Mustafa Ali Mehmet'le mülakat**, Romanya, Bükreş, 19 Haziran 2016.

¹⁷⁶ Metin Ömer, *"The History of the Medgidia Muslim Seminary (1889-1948)"*, Ed.: Adriana Cupcea – Manuela Marin – Metin Omer, **Seminerul Musulman din Medgidia, Documente şi memorie**, Institutul pentru Studiarea Problemelor Minorităţilor Naţionale, Cluj-Napoca, 2016, s.155.

¹⁷⁷ Temo, Tabâbet-i Avam ve Hıfz-ı Sıhhat (Mecidiye, 1925) adlı eserini Mecidiye Müslüman Semineri'nde verdiği derslerden derlemiştir. Bkz. M. Şükrü Hanioğlu, *"İbrahim Temo"*, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt:21, İstanbul, 1994, s.356.

yetiştirmek maksadıyla Babadağı'nda bulunan ve vakıfça idare olunan İşlam Medresesi, İşlamı bol ve Dobruca'nın merkezi sayılan Mecidiye'ye nakledildi. Kasabanın eski medresesinin ihyası hususunda 1901'de bir iki münevveri yanına alarak Bükreş'te Maarîf Nezareti'ne müracaatla Babadağı'ndaki Gazi Ali Paşa Medresesi'ni Mecidiye'de halkın yardımlarıyla yaptırdığımız 8 dershaneli, oldukça muntazam medreseye nakle muvaffak olduk ve programını normal mekteplerinkine benzettik."¹⁷⁸

Metin Ömer, Romen makamlarının Seminer'i Mecidiye'ye nakletme tercihlerine ilişkin olarak daha önce Mecidiye'de İşlam Efendi tarafından kurulan bir medresenin varlığının da etkili olduğunu belirtmektedir.¹⁷⁹ Mecidiye Semineri dışındaki medreseler belirli bir müfredatları bulunmayan ve Romen eğitim sistemi dışında kalan eğitim kurumlarıydı.¹⁸⁰ Romen makamlarının, Mecidiye Müşlûman Semineri'yle bu tür medreselerin önüne geçmeyi ve zaman içinde kapatılmalarını sağlamayı hedeflediği anlaşılmaktadır.

1902 yılında Mecidiye'deki Seminer'in yakınındaki Müşlûman cemaate ait vakıf arazisinin kullanımı konusunda okul yönetimi ve Müşlûman cemaat arasında anlaşmazlık yaşanmıştır. Yaşanan anlaşmazlık üzerine Seminer'in Romen müdürü Alexandru Alecu, cemaati okulu yeniden Babadağ'a taşımakla tehdit etmiştir. Müşlûman cemaatin gelecekte olası mülkiyet hakkı iddialarını bertaraf etmek amacıyla da vakıf arazisinin ve okul binasının mülkiyetinin Romen Din İşleri Bakanlığı'na geçmesini sağlamıştır.¹⁸¹

Yukarıda sözü edilen uygulamalar, ulus-devlet olma sürecinin ilk aşamalarındaki Romen makamlarının kontrolleri dışındaki medreselerin yaygınlaşmasını önlemek ve azınlık durumundaki Müşlûman cemaatin din eğitimini denetimleri altına almak amacıyla Seminer'in yeniden açılmasına ve yine benzer düşüncelerle Seminer'in Babadağ'dan Mecidiye'ye nakledilmesine karar verdiklerini ortaya koymaktadır. Vakfa ait mülklerin Romen hükûmetine devredilmesi de bu düşünceyi teyid eder niteliktedir.

¹⁷⁸ İbrahim Temo, **İttihat ve Terakki Anılarım, Atatürk'ü N' için Severim?**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2013, s.244.

¹⁷⁹ İşlam Efendi'nin medresesinde okuyan talebelerin Mecidiye Semineri'ne kabul edilmeleri için yapılan sınavı geçmeleri şartı aranmıştır. Bkz. Metin Ömer, *"The History of the Medgidia Muslim Seminary (1889-1948)"*, Ed.: Adriana Cupcea – Manuela Marin – Metin Ömer, **Seminerul Musulman din Medgidia, Documente ři memorie**, Institutul pentru Studiarea Problemelor Minorităřilor Naționale, Cluj-Napoca, 2016, s.155.

¹⁸⁰ Öğrencilerin ve ailelerin çoğunlukla Romence bilmemesi, Müşlûman köylerine ve kasabalarına yakın Romen okulu bulunmaması, dinî hassasiyetler nedeniyle Müşlûman çocukların yatılı olarak Romen okullarına gönderilmesinin tercih edilmemesi ve maddi imkânsızlıklar nedeniyle Dobrucalı Müşlûmanlar çocuklarını Romen eğitim sistemi dışında kalan medreselere gönderiyorlardı. Dobruca'daki diğer medreseler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ömer, **a.g.m.**, s.153-154.

¹⁸¹ Ömer, **a.g.m.**, s.156.

Seminer'de eğitim gören Türk öğrenciler Dobruca'da uygulanan Romenleştirme politikalarına, Müslümanlara ait toprakların kamulaştırılmasına, Ulahların Dobruca'da iskân edilmeleri sürecine, mensup oldukları azınlığın göçlerine tanıklık etmişlerdir. Bu durum, öğrencilerin mensubu oldukları azınlık kimliğinin korunması ve haklarının savunulması konularında bilinçlenmelerine yol açacaktır. Ülkusal anılarında, Seminer'in Romen milliyetçisi Müdürü Alexandru Alecu'nun birgün kendisini odasına çağırdığını ve okulda milliyetçilik fikirlerini yaymaya çalışması sebebiyle kendisini uyardığını, "burası Türkiye değil, burası Romanya, hareketlerine dikkat et" diyerek, kendisini okuldan kovmakla tehdit ettiğini aktarmaktadır.¹⁸² Söz konusu olay, okuldaki atmosferin ve öğrencilerin duygularının anlaşılması bakımından dikkate değer bir örnektir.

Öte yandan, çoğunlukla kırsalda, köylerde yaşayan Türkler arasında okuma-yazma bilenlerin sayısı oldukça azdı. Müslüman cemaat, Romenler'le çok fazla temas içinde olmadığından Romence bilen Türk sayısı ise daha da sınırlıydı.¹⁸³ Karpat'a¹⁸⁴ göre, Seminer'in 1901 yılında Babadağ'dan Mecidiye'ye¹⁸⁵ taşınması Dobruca Müslümanlarının entelektüel ve dinî yaşamlarında bir değişim yaşanmasına ve Romen makamlarıyla daha gerçekçi bir ilişki biçimine geçilmesine olanak sağlamıştır.¹⁸⁶ Bu kapsamda, Seminer'in Mecidiye'ye taşınmasının Müslümanların Romenler'le daha fazla etkileşim içine girmelerine yol açtığı ve birlikte yaşadıkları halkın dili olan Romence'yi öğrenmelerini teşvik edici bir unsur teşkil ettiği görülmektedir. Ayrıca, Mecidiye Müslüman Semineri'nin Romen resmî makamları tarafından tanınmış tek Müslüman din adamı yetiştirmeye yetkili kurum olması sebebiyle, burada eğitim gören kişiler Müslümanlar ve Romenler arasında bir köprü vazifesi de üstlenmişlerdir.¹⁸⁷

¹⁸² Müstecip Ülkusal, **Kırım Yolunda Bir Ömür, Hatıralar**, Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayınları, Ankara, 1999, s.50.

¹⁸³ Adriana Cupcea, *"Turc, Tătar Sau Turco-Tătar. Probleme Ale Identității La Turcii Și Tătarii Din Dobrogea, În Perioada Postcomunistă"*, **Institutul Pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale**, no:58, Cluj-Napoca, 2015, s.39.

¹⁸⁴ 15 Şubat 1925 tarihinde Babadağ-Dobruca'da doğan tarihçi Kemal Karpat, 1935-1942 yılları arasında Seminer'de 7 yıl eğitim görmüş ve Semineri birincilikle bitirmiştir. Bkz. Kemal Karpat, *"Foreword: The Story of an Institution and a Former Student's Memories"*, Ed.: Adriana Cupcea – Manuela Marin – Metin Omer, **Seminerul Musulman din Medgidia, Documente și memorie**, Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, s.143.

¹⁸⁵ Mecidiye, Osmanlı İmparatorluğu'nun inşa ettiği ilk demiryolu (1860) olan Cernavoda-Köstence hattının merkezidir. Bkz. Karpat, **a.g.m.**, s.142.

¹⁸⁶ Karpat, **gös. yer**, s.142.

¹⁸⁷ Adriana Cupcea – Manuela Marin – Metin Omer, **Seminerul Musulman din Medgidia, Documente și memorie**, Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2016, s.130.

Bahsekonu dönemde Seminer, Dobruca Müslüman gençleri için dikey hareketlilik bağlamında tek kanal niteliğindedir. Öğrenciler, Seminer'e dinî eğitim almak amacından ziyade daha iyi bir ekonomik ve sosyal konum elde etmek arzusuyla kayıt yaptırıyorlardı.¹⁸⁸ Seminer mezunları iyi eğitim almışlardı ve imamlık dışında "seküler işlerde" de çalışmaya istekliydiler.¹⁸⁹ Nitekim Seminer'den mezun olan bazı öğrenciler öğretmenlik ve dinî görevlerde bulunmak yerine eğitimlerine devam ederek doktorluk, avukatlık, mühendislik gibi mesleklere yönelmişlerdir.¹⁹⁰ Mezunların, geçmişe kıyasla daha geniş bir yelpazedeki meslek gruplarına yönelmeleri entelektüel açıdan daha donanımlı olmalarına, daha yüksek gelirli işler yaptıklarından dolayı da mali açıdan daha güçlü olmalarına imkân sağlamıştır. Romanya ve Türkiye'deki "modernist"¹⁹¹

¹⁸⁸ Karpap, 1935 yılında Seminerin Dobruca'daki Türk toplumunun bir mikrokozmosu olduğunu belirtmektedir. Karpap'ın anılarına göre, 1935'te okulda yaklaşık 100 öğrenci eğitim görmekteydi. Öğrencilerin 70-75'i Köstence bölgesinden, 15-20'si Silistre'den, 5-10'u Pazarcık'tan, 2-3'ü Tulça ve Shimal'den (Kuzey) gelmekteydi. Seminer'de dinî konuların Türkçe anlatıldığını, dersler dışında talebeler arasında daha ziyade Tatar Türkçesi'nin konuşulduğunu, Seminer'de Sünni İslam anlayışına göre tedrisat yapılmasına rağmen Güney Dobruca'dan Kızılbaş talebelerin de bulunduğunu, ancak hoşgörülü bir ortamın egemen olduğunu, Sünni-Alevi ayrımının olmadığını, İslam'ın aşırıcı yorumlarının Seminer'de bulunmadığını kaydetmektedir. Bkz. Kemal Karpap, "Foreword: The Story of an Institution and a Former Student's Memories", Ed.: Adriana Cupcea – Manuela Marin – Metin Omer, **Seminerul Musulman din Medgidia, Documente și memorie**, Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2016, s. 144-146.;

Öğrencilerin yatılı kalabilmesi amacıyla 1907 yılında Seminer için yurt yapılmıştır. Bkz. Nuredin İbrahim, **Dobruca'daki Müslüman Topluluğu Manevi Hayatından Sayfalar**, (Çev., Belghiuza Cartali Buliga, Namık Kemal Yıldız), Ex Ponto, Constanta (Köstence), 1999, s.105.

¹⁸⁹ Zaman içerisinde Seminer'in eğitim sisteminde önemli değişiklikler yapılmış, din eğitimine ilave olarak pozitif bilimlere ilişkin dersler de verilmeye başlanmıştır. 1904 yılında Seminer'in eğitim süresi dört yıldan sekiz yıla çıkarılmıştır. Bkz. Manuela Marin, "The Muslim Seminary of Medgidia During Communism (1948-1967)", Ed.: Adriana Cupcea – Manuela Marin – Metin Omer, **Seminerul Musulman din Medgidia, Documente și memorie**, Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2016, s.182.

¹⁹⁰ Bazı Seminer mezunları düşük maaşlar ve evlerine yakın boş kadro olmaması sebebiyle imamlık mesleğini tercih etmeye yanaşmıyorlardı. İmamların maaşlarının artırılması için Din İşleri Bakanlığı'na yapılan müracaatlar sonuçsuz kalıyordu. Seminer mezunlarının birçoğu bu sebeplerle de yükseköğrenim görüp, kazanç getirici diğer mesleklere yönelmişlerdir. Bkz. Metin Ömer, "The History of the Medgidia Muslim Seminary (1889-1948)", Ed.: Adriana Cupcea – Manuela Marin – Metin Omer, **Seminerul Musulman din Medgidia, Documente și memorie**, Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2016, s.163.;

"Dobruca'nın yegâne irfan kaynağı olan Gazi Ali Paşa Medresesi'nde ben, ... sağlık koruması halk doktorluğu dersleri verdiğimden medreseden çıkanlar, halka bu fen şubesinin ehemmiyetini telkin ederek gözlerini açmışlar ve bütün Dobrucamızda ben yegâne tabip iken şimdi sırf Türk olmak üzere hekim sayısı 8'e çıktı ve her sene daha çok yetişecek. Bu irfan ocağına iki seneden beri Fransız lisanı da konuldu." Bkz. İbrahim Temo, **İttihat ve Terakki Anıları, Atatürk'ü N'çin Severim?**, Alfa Basım Yayın, İstanbul, 2013, s.246.

¹⁹¹ Elçi Hamdullah Suphi Bey, Seminer'in eğitim kalitesinin yükseltilmesi ve modern tarzda bir tedrisat sistemine geçilmesi yönünde önemli çabalar sarfetmiştir. Hamdullah Suphi Bey, 17 Aralık 1934 tarihinde Romen Eğitim Bakanı Constantin Angelescu'yu ziyaret etmiş ve Mecidiye Müslüman Semineri'nin muhaliflerin yuvası hâline geldiğini, çağdışı kalmış eğitim sisteminin öğrencilerin meslek sahibi olmalarına mani olduğunu, Seminer'in ıslah edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Angelescu, Tanrıöver'in saptamalarını paylaştıklarını ve gerekli adımları atmaya hazır olduklarını belirtmiştir. Bkz. Kemal Karpap,

yaklaşımlar çerçevesinde reformlara uğrayan ve Latin alfabesine¹⁹² geçen Seminer'in Dobruca Müslümanları nezdindeki algısı değişmiş, daha önceleri din eğitimi sunan bir okul olarak bakılan Seminer artık Müslüman kimliğinin sembolü ve Dobrucalı aydınların yetiştiği bir kaynak olarak görülmeye başlanmıştır.¹⁹³

Karpat, Osmanlı İmparatorluğu'nun Dobruca'yı kaybetmesinden sonra bölgedeki Müslüman Türk toplumunun kanaat önderi ve lider eksikliğini derinden hissettiğini, bu eksikliğin zaman içinde doldurulması bakımından Seminer'in önemli bir işlev icra ettiğini kaydetmektedir.

*"Osmanlı döneminde Dobruca'da çok sayıda medrese vardı, bunların çoğunda bir veya iki hoca görev yapardı. Kendilerine duyulan saygıya rağmen Müslüman cemaatin liderleri bu medrese hocaları değildi. Müslüman cemaatin asıl liderleri İstanbul'la irtibatlı zengin beyler veya devlet memurlarıydı. 1878'de Dobruca'nın kaybedilmesiyle Dobruca Müslümanlarına liderlik edebilecek kesim de ortadan kalkmıştı. Beyler, zenginliklerini korudukları müddetçe bir süre daha bu liderlik rolünü devam ettirmeye çalışmış, ancak ırkdaşlarının sorunlarını üst mercilere aksettirmede ve sonuç almada etkisiz kalmışlardır. Medrese hocaları, ortaya çıkan siyasi ve toplumsal liderlik boşluğunu doldurabilecek nitelikten uzaktılar. Dobruca Müslümanları, 1880'deki kuraklık sonrası Anadolu'ya gerçekleşen göçler nedeniyle sürekli olarak azalmakta olan toplumlarına önderlik edecek ve Müslümanların ihtiyaçları için Romen resmî makamlarıyla temas edebilecek aydın kaynağı olarak Seminer'i görmeye başlamışlardı."*¹⁹⁴

Esasen Mecidiye Müslüman Semineri'ni diğer medreselerden farklı kılan en önemli husus Romanya'daki Türk toplumunun aydınlarını yetiştirmesidir. Tarihçi Kemal

"Foreword: The Story of an Institution and a Former Student's Memories", Ed.: Adriana Cupcea – Manuela Marin – Metin Omer, **Seminerul Musulman din Medgidia, Documente și memorie**, Institutul pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2016, s.143-144.

Tanrıöver'in 1935 yılında Seminer'i ziyaret etmesinden sonra öğrencilerin kullandıkları feslerin yerini şapka almış, Latin alfabesiyle Türkçe eğitime geçilmiş, müfredata Romence dilinde yeni dersler eklenmiş ve okuldaki Romen öğretmenlerin sayısı artırılmıştır. Seminer'e Türkiye'den ders kitapları gönderilmiş, Romen hükûmetinin Seminer için sağladığı mali tahsisat da artırılmıştır. Dobruca Müslümanlarının Seminer'in reforma ihtiyacı olduğu yönündeki yaygın kanaatleri nedeniyle tutucu kesimin reformlara dönük tepkileri fazla destek bulmamıştır. Bkz. Karpat, **gös. yer**, s.144.

¹⁹² Köstence Jandarma Müfettişliği raporuna göre, Romanya Türkleri Muhacir Komisyonu Başkanı Apti Bey, Komisyon üyesi Talat Bey, Köstence Müftüsü Efraim Geamil, Kaliakra Müslüman cemaati lideri Mustafa Rıza, Temsilciler Meclisi eski üyesi Aptula Hoaredin, Müslüman Türk cemaatinin önde gelen liderleri Sali Zandali, Mustafa Emin, Ruşit Amet, Memet Amet 18 Haziran 1935 gecesi Mustafa Emin'in evinde gizlice biraraya gelmişlerdir. Müfettişlik raporuna göre, bu toplantıda Türkiye Cumhuriyeti temsilcileri Mecidiye Müslüman Semineri ve diğer Türk okullarında sadece Latin alfabesinin kullanılmasına ve Türkiye'den gönderilen tarih ve coğrafya kitaplarının okutulmasına özen gösterilmesini talep etmişlerdir. Bkz. Metin Ömer, *"The History of the Medgidia Muslim Seminary (1889-1948)"*, Ed.: Adriana Cupcea – Manuela Marin – Metin Omer, **Seminarul Musulman din Medgidia, Documente și memorie**, Institutul pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2016, s.169.

¹⁹³ Kemal Karpat, *"Foreword: The Story of an Institution and a Former Student's Memories"*, Ed.: Adriana Cupcea – Manuela Marin – Metin Omer, **Seminerul Musulman din Medgidia, Documente și memorie**, Institutul pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2016, s.141.

¹⁹⁴ Karpat, **a.g.m.**, s.141-142.

Karpat, Müstecip Hacı Fazıl (Ülküsal), Necip Hacı Fazıl, Mehmet Vani Yurtsever, Mustafa Ali Mehmet gibi aydınlar bu okulda eğitim görmüştür. Ayrıca, Romanya Türklerinin toplumsal ve kültürel hayatında önemli rol oynayan İbrahim Temo ve Mehmet Niyazi gibi şahsiyetler de bu eğitim kurumunda ders vermiş, fikirleriyle öğrencileri etkilemişlerdir.¹⁹⁵ Seminer, Dobruca Müslüman cemaati için bir fikir ve düşünce ocağı görevi görmüş, burada konuşulan ve tartışılan fikirler Dobrucalı Türkler arasında geniş yankı bulmuştur.¹⁹⁶

Adriana Cupcea, Seminer'in yetiştirdiği din adamları ve öğretmenler yoluyla sadece Dobruca Müslümanlarının dinî kimliklerini korumalarına yardımcı olmadığını, aynı zamanda yetiştirdiği entelektüel azınlık mensupları yoluyla da tipik bir Osmanlı aidiyet özelliği olan "dinî kimlikten etnik kimliğe geçiş" bilincinin uyanmasına katkı sağladığını, bu özellikleriyle Seminer'in Romanya'daki Müslümanlar için, ister Türk ister Tatar olsun, ortak hafıza görevi gördüğünü ve bir nevi hafıza mekânı (lieu de mémoire) olduğunu kaydetmektedir.¹⁹⁷ Cupcea ayrıca, Seminer'de dinî derslerin Türkçe olarak yapılmaya başlanmasının geleceğin azınlık entelijansiyası olacak kişilerin Türk dili ve kültürüyle yakın temas içinde olmalarına ve Türk-İslam dünyasına aidiyetlerinin güçlenmesine de olanak sağladığını belirtmektedir.¹⁹⁸

¹⁹⁵ "İbrahim Temo, bir taraftan Medrese'de sağlık dersleri verirken bir taraftan da öğrencilerin sağlık sorunlarıyla ilgileniyordu. Emekliye ayrıldıktan sonra, görevini oğlu Dr. Naim Temo'ya devretmiştir. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Mecidiye Medresesi'ne devam ederken, ben de Dr. İbrahim Temo'yu tanıdım. Hatta rahatsızlanınca evindeki muayenehanesine gidiyorduk. Bazı hastalıklarda Dr. Naim, babasının da görüşünü alıyordu." **Mustafa Ali Mehmet'le mülakat**, Romanya, Bükreş, 17 Nisan 2016.

¹⁹⁶ Modern bir eğitim alan Seminer talebeleri, Dobruca Müslümanlarının gündemini yakından takip ediyor ve bu konularda kendi aralarında münakaşalar yapıyorlardı. Örneğin, göç konusu Müslüman Semineri hocaları ve öğrencileri arasında tartışılan önemli konulardan biriydi. Kimi hocalar ve öğrenciler Anadolu'ya göç edilmesini desteklerken, kimileri ise buna sıcak bakmıyorlardı. Bkz. Adriana Cupcea – Manuela Marin – Metin Omer, **Seminerul Musulman din Medgidia, Documente și memorie**, Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2016, s.130.

¹⁹⁷ Adriana Cupcea, "Dobruja's Muslim Community: From the Medgidia Muslim Seminary to the Medgidia Kemal Atatürk National College", Ed.: Adriana Cupcea – Manuela Marin – Metin Omer, **Seminerul Musulman din Medgidia, Documente și memorie**, Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2016, s.215.

¹⁹⁸ "Bu mektebin mezunları iptidai mekteplerine ve camilerine hizmet edecek kişilerdi...Sonradan sancak müftüleri ve şer'i mahkemelerin kaldırılmasına kadar kadıları ve diğer memurları bu medreseden çıkanlar arasından tayin olundu. Türk lisanı daha geniş bir surette Arap lisanı yerine geçerek ve sonradan semitik harufatı şimdiki latin harufatıyla değiştirilerek, talebe daha çok gelişmeye başladı. Hâlihazırda 8 sınıfa ders veren öğretmenler 14'e ulaştı." Bkz. İbrahim Temo, **İttihat ve Terakki Anılarım, Atatürk'ü N' için Severim?**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2013, s.246.;

Adriana Cupcea, "Dobruja's Muslim Community: From the Medgidia Muslim Seminary to the Medgidia Kemal Atatürk National College", Ed.: Adriana Cupcea – Manuela Marin – Metin Omer, **Seminerul Musulman din Medgidia, Documente și memorie**, Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2016, s.215.

Öte yandan, Seminer'in Müslüman hocaları ve öğrenciler Türkiye'deki reformları yakından takip etmişlerdir.¹⁹⁹ Karpat anılarında, Seminer'deki öğrencilerin büyük çoğunluğunun Mustafa Kemal'i ve reformlarını takdirle karşıladığını, Atatürk'e duyulan bu ilginin milliyetçilikten ziyade reformcu kişiliğinden ileri geldiğini nakletmektedir.²⁰⁰ Diğer taraftan, Romen reformist ve milliyetçi politikalarına tanıklık eden Seminer öğretmenleri ve öğrencileri Dobruca Müslümanlarını bilinçlendirmek ve mensubu oldukları azınlığın haklarını korumak için neler yapmaları gerektiğini tartışıyorlardı. Nitekim Dobruca Müslümanlarının örgütlenmesi amacıyla ilk dernekleşme faaliyetleri Seminer hocaları ve mezunları tarafından başlatılmıştır. Osmanlı'dan firar eden Jön Türklerin Dobruca'da kurdukları dernekler hariç tutulduğunda, Dobruca Türkleri tarafından tesis edilen ilk cemiyet "Dobruca Tamîm-i Maarîf Cemiyeti" olup, Seminer hocası Mehmed Niyazi'nin öncülüğünde 1909 yılında kurulmuştur.²⁰¹ Aynı şekilde Müslüman-Türk azınlığın kimliğini korumak, haklarını savunmak ve azınlık bilincinin geliştirilmesi amacıyla Türkçe matbuattan yararlanılması konusunda da Seminer kökenli kişiler etkin rol oynamışlardır. Seminer'de hocalık yapan Mehmet Niyazi, "Dobruca Sadâsı", "Teşvik", "Işık", "Mekteb ve Aile" isimli dergi ve gazeteleri çıkarmış; Seminer hocalarından İbrahim Kadri, "Tuna" ve "Çardak" gazetelerini; Seminer hocalarından Halil Fehim Efendi, "Dobruca" gazetesini; eski talebelerden Müstecip Ülküsal ise "Emel" mecmuasını çıkarmıştır.²⁰²

1.4 Romanya'da Çıkarılan Türkçe Matbuatın Özellikleri

Romanya'daki Türkçe gazetelerin yayımlandıkları dönemler itibariyle bazı ortak özellikleri bulunduğu görülmektedir. II. Meşrutiyet'in ilanına kadar Dobruca'da yayımlanan gazeteler, rejime muhalif Jön Türkler veya II. Abdülhamid taraftarlarınca

¹⁹⁹ Karpat, çoğunluğu din adamlarından oluşan ve 150'likler olarak adlandırılan Atatürk devrimlerine karşı kişilerden bazılarının Dobruca'da yaşadıklarını, bunlar arasında Seminer'de ders verenlerin de bulunduğunu belirtmektedir. Atatürk devrimlerine şiddetle karşı çıkan Şeyhülislam Sabri Efendi'nin af çıkmasına rağmen Türkiye'ye dönmediğini de kaydetmektedir. Bkz. Kemal Karpat, *Foreword: The Story of an Institution and a Former Student's Memories*, Ed.: Adriana Cupcea – Manuela Marin – Metin Omer, **Seminerul Musulman din Medgidia, Documente și memorie**, Institutul pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2016, s.140.

²⁰⁰ Karpat, **a.g.m.**, s.149.

²⁰¹ Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.179.

²⁰² Bkz. Dönemler İtibariyle Romanya'da Türkçe Matbuat Tablosu, s.63-66.

çıkarılmıştır. İbrahim Temo tarafından çıkarılan "Hareket", "Sadâ-yı Millet" ve Kırımîzade Ali Rıza Bey tarafından çıkarılan "Dobruca" isimli gazeteler istibdat rejimini eleştirmek amacıyla yayımlanan gazetelerdir. Öte yandan, Ebulmukbil Kemal bey tarafından çıkarılan "Şark" ve İsakçalı Ali Rıza Efendi tarafından çıkarılan "Sadâkat" gazetesi ise rejimi savunmak amacıyla yayımlanmıştır. İttihatçıların da etkisiyle Romanya'daki Türkçe matbuat II. Meşrutiyetin ilanına kadar daha ziyade Osmanlı'daki siyasi durum ve gelişmeleri konu almıştır.²⁰³

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Dobruca'daki Türkçe basın içerik ve aktörler bakımından bir değişim yaşamıştır. Bu süreçte Mecidiye Müslüman Semineri öğretmenleri ve bir sonraki aşamada Seminer mezunları sosyal ve ekonomik yaşamda etkin bir rol oynamaya başlayacaklardır. Osmanlı'dan firar eden İttihatçıların yerini yerli Dobrucalı aydınların almaya başlamasıyla basında işlenen konuların da değişmeye başladığı görülmektedir. Romanya Türk matbuatı Osmanlı'daki sorunlardan ziyade, artık Dobruca'daki Müslümanların sorunlarıyla (göç, eğitim, müftülük, kadılık gibi) daha fazla ilgilenmeye başlamıştır.²⁰⁴

Bernard Lewis, Osmanlı'da eğitilmiş elit kesim içinde dört sınıfın özel bir önemi olduğunu kaydeder ve bunların subaylar, memurlar, hukukçular ve gazeteciler olduğunu belirtir. Lewis, Osmanlı'da gazetecilik mesleğiyle ilgili aşağıdaki saptamayı yapar:

*"Avukatlık gibi gazetecilik de evveliyatı ve dolayısıyla sosyal gelenekleri veya ilişkileri olmayan yeni bir meslekti. Tanzimat dönemindeki ilk gazeteciler, yeni bir haberleşme aracında, değerini kavrayamadıkları imkânları eğlence kabilinden kullanan edebiyatçı, memur ya da politikacı olan ve zamanlarını kısmen bu işe veren amatör kimselerdi. Birçok gazetecinin faaliyetlerini devlet memurluğu, öğretmenlik veya diğer mesleklerle birlikte yürüttükleri Abdülhamit döneminde de durum bir dereceye kadar yine böyleydi. Bununla beraber, mesleki gazetecilik -haberlerin toplanması, takdimi ve tartışılmasında maharetli, ve başlıca geçimini basından sağlayan kişiler sınıfı- açık ve hızlı bir gelişme gösterdi. Okuryazarlığın artışı -Ahmet Emin'e göre ondokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde bu oran üç kat artmıştı- ve haber ve diğer bilgi için artan istek, gazete yayınlamayı kârlı bir meslek yaptı ve gazeteciye yeni bir itibar ve nüfuz sağladı."*²⁰⁵

Lewis'in yukarıda işaret ettiği gibi, Romanya'daki Türkler arasında da gazetecilik yeni ve prestijli bir meslek olarak ortaya çıkmıştır. Gazeteleri çıkaranlar profesyonel

²⁰³ Hüseyin Ağuışenoğlu, "Ak Toprak'la Dobruca Arasında. Dobruca Müslüman Türk Basınında Hicret Konusunda Yapılan Tartışmalar", **Osmanlı Araştırmaları Dergisi XXII** (Ed.: Halil İnalcık; İsmail E. Erünsal; Heath W. Lowry; Feridun Emecen; Klaus Kreiser), Enderun Kitabevi, İstanbul, 2003, s.63- 64.

²⁰⁴ Ağuışenoğlu, **a.g.m.**, s.64.

²⁰⁵ Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 1991, s.456.

anlamda gazeteci olmayıp, çoğunlukla doktorluk, avukatlık, mühendislik veya öğretmenlik gibi başka meslekleri icra eden kişilerdir.²⁰⁶ Bu mesleğe soyunan kişiler daha ziyade siyasi gerekçelerle veya kültürel kimliklerini korumak düşüncesiyle hareket eden Dobrucalı Türk aydınlar olmuştur. Öte yandan, bu kişilerin önemli bir bölümünün Jön Türklerin fikirlerinden etkilenen Mecidiye Müslüman Semineri hocaları veya mezunlarından oluştuğu görülmektedir.²⁰⁷

Romanya'daki Türkçe gazeteleri çıkaranlar profesyonel anlamda gazeteci olmadıklarından gazeteler içerik yönünden tatminkâr değildir. Mehmet Niyazi, Dobruca'daki Türk gazeteciliğini sıradan haberler verdiği ve Türklere ait asıl meseleleri yeterince gündeme getirmediği için eleştirmektedir. Niyazi, diğer azınlıkların gazeteleri gibi Dobruca'daki Türk azınlığın gazetelerinin de Türklerin haklarını korumak amacıyla neşriyatta bulunması gerektiğini, Türkleri ilgilendiren konularla alâkalı olarak gazetelerin seslerini Romen hükûmetine duyurabilmesinin elzem olduğunu, gazetecilerin bu anlamda Dobruca Türk toplumuna rehberlik etmesine ihtiyaç duyulduğunu ifade etmektedir.

"...Gazetecilik mesleği muhite göre tenevvür edebilir. Ve bazen mensup olduğu cemiyetin, ekalliyetin hukuk-ı meşrualarını müdafaa maksadıyla intişar eder. Ve o hizbin refah ve saadetini ihzar ve temine çalışır. İşte bizdeki gazetecilik ancak bu nevidendir. Fakat biz, bu ağır ve mühim vazifeyi sair cemiyetler ve ekalliyetler gazetecileri kadar hüsn-i suretle ifa edemedik ve edemiyoruz. Maatteessüf şahsi hevamızı millet ağzıyla çaldık...Bizim gazetecilerimizin karilerine verdikleri haberler Ahmet ağa evlendi, Mehmet ağanın bir yavrusu dünyaya geldi gibi umur-ı adiyeden ibaret oldu. Biz gazetecilerimiz vasıtasıyla hiçbir arzumuzu hükûmete işittiremedik ve hiçbir hususta gazetelerimiz –velev mahalli – olsun mercilerin nazar-ı dikkatlerini açtığı mesele üzerine celb edemedi. Hükûmetin ve ekseriyetin bizim hakkımızda düşündükleri, ittihaz eylediği makarraatı vaktiyle, vaktinden evvel millete anlatmak elbette gazetelerimizin cümle-i vezâifinden iken ihmal edildi. Şu son

²⁰⁶ Dr. İbrahim Temo, Hareket ve Sadâ-yı Millet gazetelerini çıkarmıştır. Ayrıca Temo'nun, Teşvik, Işık, Mekteb ve Aile, Dobruca, Hak-Söz, Türk Birliği gazetelerinde yazıları yayımlanmıştır.

Avukat Kemal Hamdi, Hak-Söz gazetesini; Avukat Müstecip Ülküsal, Emel mecmuasını; Avukat Ömer Halid, Yıldırım gazetesini; Avukat Hamdi Nusret ise Halk gazetesini çıkarmıştır.

Mühendis İrfan Fevzi, Bora mecmuasını çıkarmıştır.

Dobruca Sadâsı, Teşvik, Işık gazeteleri ile Mekteb ve Aile dergisini çıkaran Mehmet Niyazi; Dobruca gazetesini çıkaran Halil Fehim Efendi; Tuna gazetesini çıkaran İbrahim Kadri, Mecidiye Müslüman Semineri hocalarıdır. Bunların dışında, Aydınlık gazetesinin çıkarılmasında Hafız Mustafa Ahmed, Haber gazetesinin çıkarılmasında öğretmen Mustafa Lütfü, Gümüş Sahil gazetesinin çıkarılmasında öğretmen Süleyman Faik, Bizim Sözümler gazetesinin çıkarılmasında öğretmen Recep Mustafa önemli rol oynamışlardır.

²⁰⁷ Hareket, Sadâ-yı Millet, Dobruca, Dobruca Sadâsı, Teşvik ve Işık gazeteleri ile Mekteb ve Aile mecmuası İttihatçı kimlikleriyle bilinen kişilerce çıkarılmıştır. Tan, Tuna, Hak-Söz gazeteleri ile Emel Mecmuası, Mecidiye Müslüman Semineri hocaları veya mezunları tarafından çıkarılmıştır.

zamanlarda ne mühim hadiseler cereyan edip duruyor. Ne can alıcı meselelerle karşılaşılıyor. Medreselerin ve bazı mekteplerin kapanmak ihtimalleri gözüktüyor. İmam ve hatiplerin maaşları hemen sıfıra tenzil edilmek üzere. Hangi gazetemiz bunlardan bahsetti, yaygara kopardı. Ekalliyet meselesini kökünden kavrayıp da bu hususta hükümet mehafilinde konuşulan sözleri millete hangimiz anlattık. Buna muvaffak olmak için ... gazetelerimizin birer saifelerini Romence'ye hasretmek lazımdır. Bu ise fedakârlık ister...

*...Halkımız büsbütün mütalâa zevkinden mahrum değildir. Bunun aksi iddia edilemez. Az çok görüştüklerimizin pek çoğunda okumak hevesi görürüz. Fakat; ne okumalı, neye ihtiyacı vardır. Bunu tayin edemiyorlar. İşte kendilerinde okumak ihtiyacını duyan bir kısım halkımıza onun muhtaç olduğu asarı bulup önüne vaz etmek!. Benim fikir ve kalem ashabına tavsiye ettiğim teklif budur."*²⁰⁸

Öte yandan, Dobruca Türk toplumu içindeki gruplaşmalar, fikir ayrılıkları doğal olarak basına da yansımıştır. Dobruca Türk toplumunda farklılaşmanın ilk aşamada ihtiyar-geç, eski-yeni (Osmanlı hükûmeti taraftarları-Jön Türk taraftarları) etrafında gerçekleştiği, daha sonraki aşamalarda ise farklılaşmanın Türk-Tatar ayrışması, inkılâpları destekleyenler ve inkılâplara karşı çıkanlar, göçü destekleyenler ve göçe karşı olanlar şeklinde zemin bulduğu görülmektedir. Popovic, Dobruca Müslüman toplumunun siyasal eğilimlerden ziyade kendilerini ilgilendiren toplumsal konular (kadılıklar, alfabe değişimi, göç, Tatarcılık-Türkçülük) üzerinden ayrıştıkları tespitini yapmaktadır.²⁰⁹ Popovic ayrıca, tüm bu ayrışmalara rağmen söz konusu dönemde Dobruca Müslüman entelijansiyası arasında Türk milliyetçiliğinin artarak geliştiğini vurgulamaktadır.²¹⁰

Dobruca Türk matbuatında dikkat çeken bir başka özellik ise gazeteler ve yazarlar arasında sık sık polemikler yaşanmasıdır.²¹¹ Bu polemikler fikri farklılıklardan

²⁰⁸ Mehmet Niyazi, "Matbuatın Vezâfî ve Bir Teklif", **Emel**, 1931, Sayı:29, s.21-23.

²⁰⁹ Alexandre Popovic, "La Presse Turque (et Tatar) de Roumanie (1888-1940)", **Presse Turque et Presse de Turquie**, Ed.: Nathalie Clayer, Alexandre Popovic, Thierry Zarcone, Editions ISIS, İstanbul-Paris, 1992, s.244.

²¹⁰ Popovic, **a.g.m.**, s.248.

²¹¹ Bu polemiklerden biri Yıldırım gazetesi ve Romanya gazetesi arasında yaşanmıştır. Yıldırım gazetesinin 5 Mart 1932 tarihli ve 1 sayılı nüshasında yayımlanan "Romanya Gazetesine Cevap" başlıklı yazısında aşağıdaki ifadeler yer almaktadır:

"...Dört senelik Pazarcık rüşdiye mektebini sekiz senede güç bela bitiren ve bundan nihayet hatıra binanen şehadetname almağa muvaffak olan ve bütün tahsili bundan ibaret olan Romanyacı gazetesinin meslek edindiği yalancılık, iftiracılık ve fesadçılık sayesinde biraz ekmek kazanmak yolunu bulabilmiştir. Fakat çok yazık ki, kendisine lutfen bir dilim ekmek veren milletine ve milletdaşlarına daimen hucüm ve taarruz etmiş ve bu hareketiyle gazeteciliğin şerefi ve hürmetini ayaklar altına düşürmüştür. Gazetesine gazete, kendisine gazeteci denilmesine layık olmayan bu adama cevap vermenin bir tenezzül olduğunu bilmekle beraber göze aldığımız maksat ve hedefin tahakkuku için yazılarını birer birer teşhis ve redde çalışacağız. Yapacağımız şu hak-batıl mücadele ve muhakemesinde verilecek hükmü vicdan, insaf sahibi efkâr-ı umumiyyeye bırakıyoruz.

...Romanya gazetesine göre, Tatarcılar yine Türkler ve Türklük aleyhine jurnal yapmağa ve Türkün kuyusunu kazmağa başlamış imişler.

kaynaklanabildiği gibi şahsi sebeplerden de ileri gelebilmektedir. Öte yandan, gazetelerdeki makalelerin sık sık müstear adla, isimlerin sadece baş harflerinin verilmesi suretiyle veya isimsiz şekilde yayımlandığı görülmektedir.

Söz konusu dönemde Romanya'daki Türkçe matbuatın karşı karşıya kaldığı sorunların başında Osmanlıca harflerle baskı yapabilen matbaa eksikliği gelmektedir. Bu sebeple özellikle ilk dönemlerde gazetelerin basılmasında zorluklarla karşılaşmıştır.²¹² Öyle ki, bazı gazeteler İstanbul'da basılmış, gemi yoluyla Köstence'ye getirilmiş ve buradan dağıtımları yapılmıştır.²¹³ Bu durum gazetelerin basımının maliyetli olmasına ve dağıtımın gecikmesi nedeniyle haberlerin güncelliğinin kaybolmasına yol açıyordu. 1914 senesinde Mecidiye kasabasında Cevdet Kemal Bey'in sermayesi ve Dr. Temo'nun desteğiyle Işık matbaası açılmıştır. Bu matbaa Dobruca'da Osmanlıca harflerle basım yapabilen ilk matbaa olmuştur. Ancak söz konusu matbaa I. Dünya Savaşı sırasında kapanmıştır.²¹⁴ I. Dünya Savaşı'ndan sonra Pazarcık'ta Osmanlıca harflerle basım yapabilen Dobruca matbaası adıyla yeni bir matbaa kurulmuş, kısa süre sonra Silistre'de de bir matbaa açılmıştır.²¹⁵

1928 yılında Türkiye'de harf inkılâbı gerçekleştirildikten sonra Dobruca'daki matbaaların teknik olarak Osmanlıca harflerden Latin harflerine geçmeleri, Romanya'da da Latin harfleri kullanıldığı cihetle, güçlük arz etmemiştir. Türkçe'ye özgü bazı harflerin adapte edilmesi konusu da kolaylıkla çözülmüştür. Matbaacılık bakımından her ne kadar teknik geçiş kolay olmuşsa da Dobruca'daki Müslüman Türk toplumunun yeni harfleri kabullenmesi kolay olmamıştır. Mustafa Ali Mehmet, Dobruca'daki Türkçe matbuatın Latin harfleriyle neşriyata geç geçişini esasen gazetelerin okuyucu bulamama ve gazetelerin satılamaması endişesinden kaynaklandığını, okuma-yazma bilenlerin

Soruyoruz: Dünkü Tatarcı dediğin adamlar kimlerdir ve kimi jurnal etmişler? Journallerinde Türklere ve Türklüğe ne gibi dil uzatmışlardır? Romanyacı !

İsli beyninden uydurduğun bu jurnalın mevcudiyet ve muhteviyatını göster ve ben de kendi tabirince Tatarcılarının, Türklüğe ve Türklere karşı irtikab edilmiş fenalıkları, bini bir çeşit rezaletleri olduğunu...isbat et!

İşte sana müsaade, işte sana meydan. Bunu yapmazsan Türkler arasına fitne sokan bir sefil olduğunu, bir daha ilan ve isbat etmiş olacaksın!" Bkz. **Yıldırım**, 5 Mart 1932, Sayı:1, s.1.

²¹² Hareket, Şark, Sadâkat, Sadâ-yı Millet gibi ilk gazeteler yanlarında hurufat bulunan özel mürettibler tarafından Romen matbaalarında veya Bulgaristan tarafındaki Osmanlıca hurufat bulunduran matbaalarda basılmıştır.

²¹³ Çolpan (1909), Tonguç (1909), Dobruca Sadâsı (1910), Teşvik (1910) gazeteleri İstanbul'da basılarak, Dobruca'da dağıtımları yapılmıştır.

²¹⁴ Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.173.

²¹⁵ Ülküsal, **gös. yer**, s.173.

zaten az olduğu Müslüman cemaati içinde bahsekonu dönemde Latin harflerini okuyup anlayabilen Türklerin sayısının daha az olduğunu belirtmektedir.²¹⁶

Yukarıda sayılan nedenlerden ötürü Romanya'daki Türkçe gazetelerin Latin harfleriyle neşriyata geçişleri zaman almıştır. Romanya'daki Türkçe gazeteler arasında Latin harfleriyle neşriyat yapmaya başlayan ilk gazete "Türk Birliği" gazetesi olmuştur. Arap harfleriyle neşriyat yapan Türk Birliği gazetesi 6 Eylül 1934 tarihinden itibaren, Türkiye'deki harf inkılâbından 6 sene sonra, tamamen Latin harfleriyle basılmaya başlanacaktır.²¹⁷ Bunu zaman içerisinde diğer Türk gazeteleri takip edecektir. Yıldırım gazetesi 6 Temmuz 1935'te,²¹⁸ Tuna gazetesi 2 Şubat 1936'da,²¹⁹ Çardak gazetesi 5 Kasım 1937'de,²²⁰ Emel mecmuası ise Temmuz 1939'dan itibaren tamamen Latin harfleriyle basıma geçmiştir.²²¹

Öte yandan, Osmanlıca harflerle basım yapan Romanya'daki Türkçe gazetelerin Arapça ve Farsça kelimeleri yoğun şekilde kullandıkları, oysa Latin alfabesiyle basıma geçen gazetelerin kullandıkları dilin sadeleştiği görülmektedir. Latin alfabesiyle basılmaya başlayan bazı gazeteler, okurları için Osmanlıca-Türkçe kılavuzlar yayımlamışlardır.²²²

Romanya'da yayımlanan Türkçe gazetelerin önemli bir bölümü sadece Türkçe yayın yaparken, bazıları hem Türkçe hem Romence yayın yapmayı tercih etmişlerdir.²²³ Bazı önemli tarih ve olaylar vesilesiyle Romen makamlarınca Dobruca Müslümanlarına yönelik çıkarılan gazeteler ise sadece Romence yayımlanmış ve birkaç sayı sonra kapanmıştır.²²⁴ Diğer taraftan, üç dilde, Türkçe, Tatar Türkçesi ve Romence yayın yapan mecmualar da bulunmaktadır.²²⁵

²¹⁶ **Mustafa Ali Mehmet'le mülakat**, Romanya, Bükreş, 17 Nisan 2016.

²¹⁷ **Türk Birliği**, 6 Eylül 1934, Sayı:5.

²¹⁸ **Yıldırım**, 6 Temmuz 1935, Sayı:133.

²¹⁹ **Tuna**, 2 Şubat 1936, Sayı:1.

²²⁰ **Çardak**, 5 İkinci Teşrin (Kasım) 1937, Sayı:1.

²²¹ **Emel**, Temmuz 1939, Sayı:140.

²²² **Hak-Söz**, "*Osmanlıca'dan Türkçe'ye Karşılıklar Kılavuzu*", 18 Temmuz 1935, Sayı:201, s.2.; **Yıldırım**, "*Osmanlıca-Türkçe Cep Kılavuzu*", 6 Temmuz 1935, Sayı:133, s.1.

²²³ Sadâ-yı Millet (1898), Gümüş Sahil (1928), Bizim Sözü (1929), Aydınlık (1933), Halk (1936), Çardak (1937) gazeteleri Türkçe ve Romence dillerinde yayın yapmışlardır.

²²⁴ Cuvantul Dobrogei (Dobruca Sözü), I. Dünya Savaşı sonrasında Dobruca'nın Romanya'da kalması amacıyla Müslümanların düzenleyeceği kongreyi duyurmak ve desteklemek amacıyla 1919 yılında Romence olarak çıkarılmış ve sadece iki sayı yayımlanmıştır. Revista Musulmanilor Dobrogei (Dobruca Müslümanları Dergisi) ise Dobruca'nın Romanya'ya ilhakının 50. yılı vesilesiyle 1928 yılında yayımlanmış ve sadece iki sayı çıkmıştır. Bkz. Ek:4.

²²⁵ Emel mecmuası ve Bora mecmuası zaman zaman Türkçe, Tatar Türkçesi ve Romence olarak üç dilde yayın yapmıştır.

Romanya'daki Türkçe gazetelerin yayımlandıkları şehirler itibariyle de ortak özellikler taşıdıkları görülmektedir. 1912-1913 yıllarındaki Balkan savaşlarına kadar Dobruca'da neşredilen gazetelerin idare merkezleri çoğunlukla Köstence veya Bükreş'te bulunuyordu.²²⁶ Balkan savaşlarından sonra özellikle Silistre ve Pazarcık sancaklarını içine alan Güney Dobruca'nın Romanya'ya geçmesiyle birlikte Türk nüfusu buralarda yoğunlaşmış ve bunun sonucunda da Türkçe matbuatın merkezi Silistre ve Pazarcık'a kaymıştır.²²⁷

Türkçe gazetelerin okurlara ulaşmak amacıyla kullandıkları dağıtım kanalları bakımından da benzerlik arz ettiği görülmektedir. Söz konusu dönemde gazeteler çoğunlukla dernekler, camiler ve bakkallar yoluyla abonelere ulaştırılmaya çalışılmıştır. Ülkusal, özellikle I. Dünya Savaşı'ndan sonra Türk köylerinin çoğunda dükkânlar açıldığını, küçük sermayelerle açılmış olmalarına rağmen dükkâncılık yapan Türklerin çoğunlukla açık göz, okur-yazar ve az da olsa Romence bilen kişiler olduklarını, bu kişilerin millî ve kültürel faaliyetlerde etkin olduklarını, yayınların dağıtılmasında da önemli rol oynadıklarını kaydetmektedir.²²⁸

Romanya'da yayımlanan Türkçe gazete ve dergilerin, Osmanlı'da olduğu üzere, uzun ömürlü olmadıkları ve düzenli şekilde yayımlanamadıkları görülmektedir.²²⁹ Haftalık, iki haftalık veya aylık olarak yayımlanan söz konusu gazeteler çoğunlukla iki veya dört sayfadan ibarettir. Gazetelerin birçoğu sahiplerinin mali imkânlarıyla çıkarılmıştır. Okur sayısının azlığı, gazete çıkarma maliyetlerinin yüksekliği nedeniyle birçok gazete kısa süre içerisinde kapanmak durumunda kalmıştır.²³⁰ En uzun süre yayımlanan gazeteler

²²⁶Şark, Sadâkat, Halk gazetelerinin merkezi Köstence'de bulunmaktaydı.

Hareket, Sadâ-yı Millet gazetelerinin merkezi Bükreş'te bulunmaktaydı.

Işık gazetesi ile Mekteb ve Aile mecmuasının merkezi ise Mecidiye'de bulunmaktaydı.

²²⁷ Tuna, Hak-Söz, Aydınlık, Çardak gazetelerinin ve Bora mecmuasının merkezi Silistre'de bulunmaktaydı.

Dobruca, Tan, Romanya, Türk Birliği, Yıldırım gazetelerinin ve Emel mecmuasının merkezi Pazarcık'ta bulunmaktaydı.

²²⁸ Müstecip Ülkusal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.83.

²²⁹ Hareket, Şark, Sadâkat, Sadâ-yı Millet, Dobruca, Çolpan, Tonguç, Dobruca Sözü, Tan, Hayat, Haber, Dobruca Müslümanları Dergisi ve Aydınlık gazetelerinin yayın hayatı altı aydan kısa sürmüştür. Teşvik, Işık, Mekteb ve Aile, Gümüş Sahil, Deliorman ve Bora'nın yayın hayatı bir buçuk yıldan kısa sürmüştür.

²³⁰ **Mustafa Ali Mehmet'le mülakat**, Romanya, Bükreş, 19 Haziran 2016.

Romanya (1921-1936),²³¹ Tuna (1925-1935), Hak-Söz (1929-1940) ve Türk Birliği (1930-1939) olurken, en uzun süre yayımlanan mecmua Emel (1930-1940) olmuştur.

Ülkusal, gazetelerin kısa sürede kapanmalarıyla ilgili olarak aşağıdaki saptamayı yapmaktadır:

"... ne yazık ki bu gazeteler arasında muntazam, gâyesinden uzaklaşmadan çıkabilmek başarısını gösteren ve uzun zaman yaşayabilen bir gazete olmamıştır. Bunların çoğu üç-beş seneden fazla yaşayamadığı gibi, yüklendiği ve yapmakla yükümlü bulunduğu önemli ve şerefli görevlerini unutarak, şahsi özel dedikodulara, çıkarlara ve parti siyasetlerine de alet olmuşlardır.

*Bu kötü durumun ve doğru yoldan sapmanın başlıca sebepleri, gazete çıkaranların kuvvetli bir millî ideale sahip olmamalarıdır. İkincisi, gazete ve dergi çıkaranların çoğunun gerekli tahsili, kültürü, tecrübeyi, kabiliyeti haiz olmamalarıdır. Gazete çıkaranlardan çoğunun, bu işi bir geçim ve kolay para kazanma aracı şekline sokmuş olmalarıdır. İş, bu kalıba dökülünce, gazete halk gözünde kötü bir nesne olarak, gazeteci de bir dolandırıcı ve yalancı olarak tanınmaktadır. Halk indinde bütün değerini ve önemini yitirmektedir. Gazetelerin uzun süre tutunamamasında ve yaşayamamasında üçüncü bir sebep daha vardır: Halkımızın az okuryazar, az kültür sahibi olmasıdır. İktisaden fakir, okuma ve öğrenme ihtiyacını duymamış olmasıdır."*²³²

Romanya'da yayımlanan Türkçe gazetelerin profesyonel anlamda gazeteci olan kişiler tarafından çıkarılmaması, gazeteciliğin bazı kişi veya grupların çıkarları doğrultusunda polemik aracı olarak kullanılması, gazetecilik etiğinin henüz oluşmaması, basının Romanya Türk toplumu için birleştirici olmaktan ziyade kimi zaman ayrıştırıcı hâle gelmesi Romanya Türklerinin gazeteciliğe olan itimadını sarsmıştır. Gazetelerin çoğunun kısa sürede kapanmaları ve çıkarılan gazete sayısının nispeten fazlalılığı bu duruma işaret etmektedir.

²³¹ Romanya gazetesi 1932-1936 yılları arasında dört yıl süreyle yayınlarına ara vermiştir. 2 Nisan 1932 tarihinde yayınlarını durduran Romanya gazetesi 18 Ocak 1936 tarihinde yeniden yayın hayatına dönmüş, ancak 21 Temmuz 1936 tarihinde tekrar kapanmıştır. Bkz. Alexandre Popovic, *"La Presse Turque (et Tatar) de Roumanie (1888-1940)"*, **Presse Turque et Presse de Turquie**, Ed.: Nathalie Clayer, Alexandre Popovic, Thierry Zarcone, Editions ISIS, İstanbul-Paris, 1992, s.232-233.

²³² Müstecip Ülkusal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.177.

TABLO 3
DÖNEMLER İTİBARIYLA ROMANYA'DA TÜRKÇE MATBUAT (1888-1940)

	Gazetenin İlk Yayın Tarihi	Gazetenin Adı	Gazetenin Son Yayın Tarihi	Gazetenin Toplam Kaç Sayı Yayımlandığı	Gazetenin Sahibi	Hangi Harflerle Basıldığı	Hangi Dillerde Yayımlandığı	Basıldığı Yer	Fiyatı	Düzenli Basılıp Basılmadığı
1	1 Eylül 1888	Gazeta Dobrogei	10 Nisan 1894		P.P. Constantzianu	Latin	Romence ve Türkçe	Köstence	20 Bani	
2	1896	Hareket	1896	Tek	İbrahim Temo	Osmanlıca	Türkçe	Bükreş		Düzensiz
3	1 Muharrem 1315 (2 Haziran 1897)	Sadâkat	30 Cemaziyelevvel 1315 (27 Ekim 1897)	20	İsakçalı Ali Rıza Efendi	Osmanlıca	Türkçe	Köstence	20 Bani	Düzensiz
4	31 Teşrinievvel (Ekim) 1897	Şark	22 Kânunisani (Ocak) 1898	16	Ebulmukbil Kemal Bey ve Mehmet Tahir Bey	Osmanlıca	Türkçe	Köstence	20 Bani	Düzensiz
5	5 Mart 1898	Sadâ-yı Millet	1 Mayıs 1898	9	İbrahim Temo, Kaymakam Şefik Bey, Kadri Bey, Ebulmukbil Kemal Bey	Osmanlıca	Türkçe ve Romence	Bükreş	10 Bani	Düzensiz
6	1901	Dobruca	1901	1	Kırmızıade Ali Rıza Bey	Osmanlıca	Türkçe	Köstence		Düzensiz
1	1909	Çolpan		20	Kırımlı Yakup Hilmi	Osmanlıca	Türkçe	İstanbul		Düzensiz

	Gazetenin İlk Yayın Tarihi	Gazetenin Adı	Gazetenin Son Yayın Tarihi	Gazetenin Toplam Kaç Sayı Yayımlandığı	Gazetenin Sahibi	Hangi Harflerle Basıldığı	Hangi Dillerde Yayımlandığı	Basıldığı Yer	Fiyatı	Düzenli Basılıp Basılmadığı
2	24 Şubat 1909	Tonguç	1 Nisan 1909	36	Mirza Mehmet Sait Bey	Osmanlıca	Türkçe	İstanbul		Düzensiz
3	1910	Dobruca Sadası			Süleyman Abdülhamit Efendi	Osmanlıca	Türkçe	İstanbul		Düzensiz
4	22 Haziran 1910	Teşvik	1 Nisan 1911	30	Abdülhakim Bekir	Osmanlıca	Türkçe	İstanbul	5 Bani	Düzensiz
5	1 Şubat 1914	Işık	29 Aralık 1915	92	Cevdet Kemal Bey ve Mehmet Niyazi	Osmanlıca	Türkçe	Mecidiye		Düzensiz
6	1 Nisan 1915	Mekteb ve Aile	1 Şubat 1916	18	Mehmet Niyazi	Osmanlıca	Türkçe	Mecidiye	25 Bani	Düzenli
1	13 Temmuz 1919	Cuvantul Dobrogei (Dobruca Sözü)	25 Temmuz 1919	2	Romen makamları tarafından çıkarılmıştır.	Latin	Romence	Köstence	Ücretsiz	Düzensiz
2	17 Aralık 1919	Dobruca	31 Temmuz 1924	566	Pazarcık Müftüsü ve Seminer hocası Halil Fehim Efendi	Osmanlıca	Türkçe	Pazarcık	50 Bani	Düzenli
3	1921	Hayat		2		Osmanlıca	Türkçe	Pazarcık		Düzensiz
4	1 Haziran 1921	Tan	19 Temmuz 1921	19	İsmail Kemal Zandallı ve Şevket Cevdet	Osmanlıca	Türkçe	Pazarcık	1 Lei	Düzensiz

	Gazetenin İlk Yayın Tarihi	Gazetenin Adı	Gazetenin Son Yayın Tarihi	Gazetenin Toplam Kaç Sayı Yayımlandığı	Gazetenin Sahibi	Hangi Harflerle Basıldığı	Hangi Dillerde Yayımlandığı	Basıldığı Yer	Fiyatı	Düzenli Basılıp Basılmadığı
5	5 Ağustos 1921	Romanya	21 Temmuz 1936	589	İsmail Kemal Zandallı	18 Ocak 1936'dan itibaren Latin harfleriyle	Türkçe	Pazarcık	1 Lei	Düzensiz
6	19 Ağustos 1922	Haber			Öğretmen Mustafa Lütfü Efendi			Pazarcık		Düzensiz
7	6 Mart 1925	Tuna	5 Nisan 1935	247	Mecidiye Semineri hocası İbrahim Kadri	Osmanlıca	Türkçe	Silistre	5 Lei	Düzensiz
8	2 Nisan 1928	Coasta de Argint (Gümüş Sahil Gazetesi)	1 Eylül 1929	20	Avukat Octavian Moşescu	Osmanlıca	Romence, Bulgarca ve Türkçe	Balçık	3 Lei	Düzensiz
9	9 Kasım 1928	Revista Musulmanilor Dobrogeni (Dobruca Müslümanları Dergisi)	14 Aralık 1928	2	Iordache Ştefanescui	Latin	Romence	Köstence	3 aylık 200 Lei	Düzensiz
1	22 Mayıs 1929	Hak-Söz	6 Mart 1940	286	Avukat Kemal Hamdi, Habib Hilmi Efendi	6 Temmuz 1938'den itibaren Latin harfleriyle	Türkçe	Silistre	5 Lei	Düzensiz
2	15 Haziran 1929	Cuvantul Nostru (Bizim Sözümlü)				Osmanlıca	Romence ve Türkçe	Pazarcık	3 Lei	Düzensiz

	Gazetenin İlk Yayın Tarihi	Gazetenin Adı	Gazetenin Son Yayın Tarihi	Gazetenin Toplam Kaç Sayı Yayımlandığı	Gazetenin Sahibi	Hangi Harflerle Basıldığı	Hangi Dillerde Yayımlandığı	Basıldığı Yer	Fiyatı	Düzenli Basılıp Basılmadığı
3	1 Ocak 1930	Emel Mecmuası	Eylül 1940	154	Avukat Müstecip Ülküsal	Temmuz 1939'dan itibaren Latin harfleriyle	Türkçe ve Tatar Türkçesi	Pazarcık	10 Lei	Düzenli
4	12 Şubat 1930	Türk Birliği	16 Aralık 1939	91	Türk Gençler Derneği	6 Eylül 1934'ten itibaren Latin harfleriyle	Türkçe	Pazarcık	3 Lei	Düzensiz
5	5 Mart 1932	Yıldırım	5 Ocak 1938	171	Avukat Ömer Halid	6 Temmuz 1935'ten itibaren Latin harfleriyle	Türkçe	Pazarcık	2 Lei	Düzensiz
6	15 Ekim 1933	Aydınlık	5 Kasım 1933	4	Hafız Mustafa Ahmed	Osmanlıca	Türkçe ve Romence	Silistre	2 Lei	Düzensiz
7	2 Şubat 1936	Tuna	17 Şubat 1938	27	Sami Ergün	Latin	Türkçe	Silistre	3 Lei	Düzensiz
8	20 Şubat 1936	Halk	1 Haziran 1939	17	Avukat Hamdi Nusret	Osmanlıca	Türkçe ve Romence	Köstence	2 Lei	Düzensiz
9	20 Temmuz 1937	Deliorman	30 Mayıs 1938	50	Cavit Yamaç	Latin	Türkçe	Silistre	2 Lei	Düzensiz
10	5 Kasım 1937	Çardak	14 Haziran 1940	46	Mehmet Müzekka	Latin	Türkçe ve Romence	Silistre	Yıllık 150 Lei	Düzensiz
11	1 Mart 1938	Bora Mecmuası	Haziran-Temmuz 1939	12	Mühendis İrfan Fevzi	Osmanlıca ve Latin harfleri birlikte kullanılmıştır.	Türkçe, Tatar Türkçesi ve Romence	Silistre	Yıllık 200 Lei	Düzensiz

1.5 Dönemler İtibariyle Romanya'da Türkçe Matbuat

Ülküsal, 1878-1940 arası dönemde Romanya'da Türkçe olarak yayımlanmış toplamda yirmi dokuz gazete ve dergi ismi vermektedir. Ülküsal, bu yayınları kronolojik sıraya göre vermeyi tercih etmiştir.²³³ Popovic ise, aynı dönem için Ülküsal'ın saydığı gazete ve dergilere ek olarak beş gazete ve dergiyi (Aydınlık, Mecidiye Müslüman Semineri Yıllığı, Dobruca Postası,²³⁴ Cuvantul Dobrogei, Revista Musulmanilor Dobrogei) daha saymakta ve bu suretle toplam otuz dört yayından söz etmektedir. Popovic'in, hedef kitleleri Müslüman Türkler olduğu için Romenler tarafından çıkarılan gazete ve dergileri de çalışmasına dâhil ettiği anlaşılmaktadır. Popovic, söz konusu yayınları alfabetik sıraya göre vermeyi tercih etmiştir.²³⁵

Çalışmamızda, içerikleri ve yayımlanma süreleri yönünden incelenmeye değer gazete ve dergilere yer verilirken, kısa ömürlü gazetelere özlü şekilde değinilmektedir. Ayrıca, söz konusu gazetelerde yayımlanan ve önemli bulunan bazı makalelerin transkripsyonları da sunulmaktadır.

1.5.1 1878-1908 Dönemi

Dobruca'nın Osmanlı hâkimiyetinde bulunduğu dönemde bölgede Türkçe matbuatın mevcudiyetine dair bir bilgi veya kayda rastlanmamıştır. Söz konusu dönemde İstanbul'da çıkan bazı gazetelerin Dobruca bölgesine ulaştırıldığı bilinmektedir. Romanya devleti kurulduktan sonra Dobruca bölgesinde Türkçe matbuat Jön Türklerin faaliyetleri sonucunda gelişmeye başlamıştır. 1896-1908 yılları arasında Bükreş sefiri olan Hüseyin Kazım Bey'in en çok uğraştığı konuların başında İbrahim Temo ve Jön Türklerin propaganda faaliyetleriyle mücadele gelmiştir. Öyle ki, Jön Türkler'le mücadelesinde yeterince başarılı bulunmayan Hüseyin Kazım Bey bir süre

²³³ Ülküsal, **a.g.e.**, s.169-177.

²³⁴ Popovic, Dobruca Postası'nın Bulgar yönetimi sırasında 1917 yılında Köstence'de yayımlandığını, gazetenin nüshalarının Sofya Ulusal Kütüphanesi'nde bulunduğunu, Romanya arşivlerinde bulunmayan gazetenin Ülküsal tarafından anılmadığını kaydetmektedir. Bkz. Alexandre Popovic, *"La Presse Turque (et Tatar) de Roumanie (1888-1940)"*, **Presse Turque et Presse de Turquie**, Ed.: Nathalie Clayer, Alexandre Popovic, Thierry Zarcone, Editions ISIS, İstanbul-Paris, 1992, s.228.

²³⁵ Popovic, **a.g.m.**, s.223-224.

memuriyetten çekilmek durumunda dahi kalmıştır.²³⁶ Bununla birlikte Hüseyin Kazım Bey, Temo tarafından çıkarılan "Sadâ-yı Millet" (1898) gazetesinin dokuzuncu sayısından sonra, Kırımîzade Ali Rıza Bey tarafından çıkarılan "Dobruca" (1901) gazetesinin de ilk nüshasından sonra Romen makamlarınca kapatılmalarını sağlamıştır.²³⁷ Ayrıca, Jön Türkler 1901'den II. Meşrutiyet'in (1908) ilanına kadar Romanya'da yeni bir gazete çıkaramamışlardır. Aynı şekilde, II. Abdülhamit taraftarlarının da "Şark" gazetesi kapandıktan sonra Dobruca'da yeni gazete çıkarmadıkları görülmektedir.

Bu dönemde yayımlanan gazeteler sırasıyla "Gazeta Dobrogei", "Hareket", "Sadâkat", "Şark", "Sadâ-yı Millet" ve "Dobruca"dır. Bu gazetelerden "Hareket", "Sadâ-yı Millet" ve "Dobruca" Jön Türkler tarafından çıkarılırken; "Sadâkat" ve "Şark" gazeteleri Saray'a yakın kesimler tarafından çıkarılmıştır.

1.5.1.1 Gazeta Dobrogei

Dobruca'da, içerisinde Türkçe bir bölüm barındıran ilk gazete 1 Eylül 1888 tarihinde "Gazeta Dobrogei" (Dobruca Gazetesi) adıyla yayımlanmıştır. Dobruca bölgesinde Türkçe yayın yapan ilk gazetenin Romenler tarafından çıkarılmış olması dikkat çekicidir. Gazetenin maksat ve programı ilk sayısında Türkçe ve Romence olarak açıklanmıştır. "Miurageat" (Müracaat) başlıklı Türkçe bölümde, ileride okuyucu sayısı çoğaldığı takdirde Türkçe, Rumca ve Bulgarca makalelere de yer verileceği belirtilmektedir.²³⁸ Bu durum, gazetenin sadece Türk azınlığa yönelik olmadığını diğer azınlıklara da hitap etmeyi arzuladığını ortaya koymaktadır.

*"Eglier (Eğer) tezde Miusliuman ve Roman ve Rum ve Bulgardan cioc (çok) abonatımız olurise, ol vacat bu senenin Teşrinievelin iptidasından iazalageac (yazılacak) olan maddeler tiurcce (Türkçe) ve rumge ve bulgargea hurufatlar ile dahi ilean olunageactir."*²³⁹

²³⁶ İbrahim Temo, *İttihat ve Terakki Anıları, Atatürk'ü N' için Severim?*, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2013, s.111.

²³⁷ Mehmet Niyazi, "Dobrucamız Müslüman Matbuatının Bir Tarihçesi", *Hak-Söz*, 14 Ağustos 1929, Sayı:13, s.1.

²³⁸ *Gazeta Dobrogei*, "Miurageat", 1 Eylül 1888, Sayı:1, s.1.

²³⁹ *Gazeta Dobrogei*, 1 Eylül 1888, Sayı:1, s.1.

Ülküsal, Gazeta Dobrogei'nin Romen hükûmeti tarafından azınlık konumundaki "Türklerin sevgi ve güvenini" kazanmak için çıkarıldığını kaydetmektedir.²⁴⁰

Yeni kurulan Romen devletinin, Dobruca'da yaşayan azınlıklarla yakın temas içinde olmayı ve güvenlerini kazanmayı hedeflediği anlaşılmaktadır. Burada dikkat çeken nokta Romen hükûmetinin Dobruca'da henüz hiç Türkçe basın yok iken bu boşluğu erkenden fark etmesi ve Romanya'da azınlık durumunda olan Türkler için hem Romence hem Türkçe yayın yapacak bir gazete çıkarma ihtiyacını hissetmiş olmasıdır. Üstelik söz konusu gazetede yayımlanan Türkçe bölüm Osmanlıca harflerle değil, Latin harfleriyle basılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından ve harf inkılâbından yaklaşık 40 yıl önce Romen makamları söz konusu gazetede Latin harfleriyle Türkçe bir bölüm yayımlayarak, Türkçe'yi Latin harfleriyle yazma teşebbüsünde bulunmuşlardır.

Romenler tarafından çıkarılan Gazeta Dobrogei'nin Türkçe basın organı olma niteliği tartışmaya açıktır. Ülküsal, Romanya'daki ilk Türkçe gazete olarak "Gazeta Dobrogei"yi sayarken, Mehmet Niyazi ilk Türkçe matbuat olarak 1896 yılında Temo'nun çıkardığı "Hareket"i anmaktadır.²⁴¹ Öte yandan, Gazeta Dobrogei'nin adı da Türkçe olmayıp Romence'dir. Anılan sebeplerle Niyazi'nin değerlendirmesinin daha yerinde olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte, gazete olmaktan ziyade broşür, manifesto niteliğini taşıyan "Hareket" in ilk Türkçe matbuat olarak kabul edilmesi hususu ayrıca tartışmaya açıktır.

Mustafa Ali Mehmet, Gazeta Dobrogei'de yayımlanan Türkçe bölümün cümle yapısına ve kelimelerin yazım şekillerine bakıldığında metnin Gagavuz Türkleri tarafından yazılmış olabileceğini veya yine Gagavuz birileri tarafından Romence'den Türkçe'ye Latin harfleriyle tercüme edilmiş olabileceğini kaydetmektedir.²⁴²

"

MIURAGEAT

...Dobrugeada miumetekin olan ahali cademinin (kadimin) giumlesine (cümlesine) alessevie, mezhep iahod (yahut) millet tefric itmemec caviliile (kavliyle), iş bu gazetaia musteegir olmaları iciun himaetlerine murageat ideriz.

Dobregea gazetasinin başligea meşgulieti, iulkenin ve aiurugea (ayrıca) olarac Dobrugeanın idaresine dair maddeleri iciun devam idegectir.

²⁴⁰ Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.169

²⁴¹ Ülküsal, **gös. yer**, s.169.

Mehmet Niyazi, "Dobruca'mız Müslüman Matbuatının Bir Tarihçesi", **Hak-Söz**, 14 Ağustos 1929, Sayı:13, s.1.

²⁴² **Mustafa Ali Mehmet'le mülakat**, Romanya, Bükreş, 19 Haziran 2016.

Dobrugeanın islahatına dair ichtiza iden hucuc (hukuk) iciun meşgul olageaiz. Dobrogea ehalisini idare idenlerin şerinden ve desiselerinden coruiageaiz ve bilea (bila) tefric cabahatli meemurlarin mahkumietlerini dileegeiz ve bitaraf calpile (kalp ile) davinin ve şeraatin ameliatlarini teftiş idiup hacli (haklı) olan maddeleri maavenet idegeiz.

Merkez hiukiumetine her ne cadar vacit dogiruluun (doğruluğun) ioluna ghider ise, himaet edegeiz, ve egher nizamdan cicar (çıkar) ise mevgiut cuvetimizden mucavemet idegeiz.

Dobrugealularin himmetiil, iş bu geridenin (ceridenin) ichtazi menuttur, ve beoile (böyle) bir geridenin ihtizası ziadesiile hiss olunuior.

...Faيدا olmac iciun, umum ehaliden giuzii (cüzi) bir zebhet dileriz.

Sebhetsiz hiçi bir şei cazanilamaz. Muradimiz budur kii: abonat iazilmac ile bizi maavenet edile ve biz dahi iuzerimize aldiimiz aghir iukiu (yükü) taşıia bilelim.

Ehalinin tarafından teşfıc iardim olurise bu geridenin cat'ası daha buiuc (büyük) ve ei (iyi) olageactir."²⁴³

Gazeta Dobrogei, Romen vatandaşlarının yanı sıra Dobruca'da yaşayan Türklere, Bulgarlara ve Rumlara da hitap etmeyi amaçlamakta, hükûmet yetkililerinin yanlışlarını eleştirerek etnik kökenine bakmaksızın haklının yanında olacağını beyan etmektedir. Gazete ayrıca, bu doğrultudaki yayınlarını sürdürebilmek amacıyla okurlarının gazeteye abone olmalarını ve bu suretle gazeteyi desteklemelerini talep etmektedir. Künyesinde yayımcı ve sorumlu olarak P.P. Constantzianu adındaki Romen uyruklu kişinin yer aldığı gazete,²⁴⁴ 10 Nisan 1894 tarihine kadar yayın hayatına devam etmiştir.²⁴⁵

1.5.1.2 Hareket

"Hareket", 1896 yılında Temo tarafından Bükreş'te bastırılmış olup, gazeteden ziyade broşür niteliğindedir. Temo, "Hareket" broşürünün bastırılması sürecinde karşılaştığı teknik ve mali güçlükleri anılarında şöyle anlatmaktadır:

"...İzmirli Ali Şefik Bey'in Romanya'da Tuna kenarındaki Curcuva kasabasında Osmanlı Konsolosu olduğunu öğrendim. Şiddetli bir kış vaktinde oraya gittim. Şefik Bey, resmî memur olmakla beraber beni büyük bir sevinçle kabul ve üç gün misafir etti...."Hareket" adıyla bir broşür kaleme aldık. Türkçe hurufatla basmak lazımdı. Bükreş'te Türkçe harfleri yoktu. O sıralarda Bulgaristan'da Tuna sahilindeki Rusçuk şehrinde "Tuna" adıyla bir Türk

²⁴³ **Gazeta Dobrogei**, "Miurageat", 1 Eylül 1888, Sayı:1, s.1.

²⁴⁴ Popovic, Gazeta Dobrogei'nin nüshalarını bulamadığını belirtmektedir. Bkz. Alexandre Popovic, "La Presse Turque (et Tatare) de Roumanie (1888-1940)", **Presse Turque et Presse de Turquie**, Ed.: Nathalie Clayer, Alexandre Popovic, Thierry Zarcone, Editions ISIS, İstanbul-Paris, 1992, s.228. Mustafa Ali Mehmet'in özel arşivinden temin edilen gazetenin örneği ekler bölümüne dercedilmiştir. Bkz. Ek:10.

²⁴⁵ Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.169.

*gazetesi çıkıyordu....Tuna Gazetesi matbaasına vardım. Makine başında, tıbbiye mektebi talebesinden olup bizim "zelzele" mısraları dolayısıyla yakalanıp Abdullah Cevdet'in başına bela açan Mustafa Ragıp'ı gördüm...Tuna Gazetesini çıkaran Ahmet ve İskender Beylere...risalemenizin bir kopyasını verdim...Konsoloshane tarafından pek sıkı surette takip edildikleri için risalenin basımında acele edilmemesini söylediler...Curcuva'ya dönüşümde Şefik Bey'e şimdilik Rusçuk'ta basılamayacağını anlattım ve bende para kalmadığından, şayet bana nakden ufak bir yardımda bulunacak olursa Mustafa Ragıp'ı Bükreş'e alıp taş basmayla bastıracağımı söyledim....Ben dikte ettim, Mustafa Ragıp şimik kağıda ve oradan da taşla geçirdi. Kırmızı mürekkeple yazılan bu "Hareket"i 500 nüsha olarak bastık ve benim İstanbul, Selanik, Trabzon iskelelerindeki ecnebi postalarından olan adamlarım vasıtasıyla Türkiye'ye dağıttım."*²⁴⁶

Yukarıda da belirtildiği üzere Mehmet Niyazi, Temo ve arkadaşları tarafından bastırılan "Hareket" adlı broşürü Dobruca'daki ilk Türkçe matbuat olarak nitelemektedir:

*"1896 senesi Bükreş'te Dr. İbrahim Temo Bey tarafından ve Giurgiu (Yer-köy) şehbenderi Şefik Bey'in maddi muaveneti ve Mustafa Ragıp Bey merhumun el yazısı ile taşbasma olarak "Hareket" namında ilk risale neşredilmişti ki, işte bu Dobrucamız namına kaydedilmesi icab eden ilk matbuat adımıdır."*²⁴⁷

Romanya'da Türkler tarafından gerçekleştirilen ilk matbuat faaliyeti İbrahim Temo'nun girişimiyle ve Jön Türklerin muhalif içerikli çalışmaları kapsamında hayata geçirilmiştir. Romanya'daki Türkçe matbuatın doğuşu bağlamında önem arz eden bu ilk adım Jön Türklerin yeni gazeteler çıkarma arayışları çerçevesinde gelişme göstermeye devam etmiştir.

1.5.1.3 Sadâkat

"Sadâkat" gazetesi, 1 Muharrem 1315 ve 30 Cemaziyelevvel 1315 tarihleri arasında haftalık olarak yayımlanmıştır. Sadâkat gazetesinin başlığının altında *"Millet-i necibe-i İslamiye, Devlet-i Muazzama-yı Osmaniye ile Romanya Hükûmeti'nin menafiine hadim haftada bir defa çıkar İslam gazetesidir"* ifadesi yer almaktadır. İfade-i meram başlıklı giriş makalesinde ise amacının, İslam dünyasından haber vermek ve Osmanlı devleti ile Romanya devletinin menfaatlerine hizmet etmek olduğu belirtilmektedir.²⁴⁸

²⁴⁶ İbrahim Temo, *İttihat ve Terakki Anıları, Atatürk'ü N' için Severim?*, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2013, s.67-69.

²⁴⁷ Mehmet Niyazi, *"Dobrucamız Müslüman Matbuatının Bir Tarihçesi"*, *Hak-Söz*, 14 Ağustos 1929, Sayı:13, s.1.

²⁴⁸ *Sadâkat*, 1 Muharrem 1315, Sayı:1, s.1.

İdare merkezi Köstence'de bulunan gazetenin ilk sayısında imtiyaz sahibi ve muharrir sıfatıyla İsakçalı Ali Rıza Efendi'nin adı yer almaktadır. Sadâkat gazetesi Osmanlıca harflerle ve toplamda yirmi sayı yayımlanmıştır.²⁴⁹

Gazetede, dönemin dış politika gelişmelerine, Osmanlı devleti ile Romanya arasında kurulan dostane ilişkilere ve Dobruca İslam cemaatinin bundan duyduğu memnuniyete değinilmektedir. Ağdalı bir dil kullanan ve çoğunlukla dönemin uluslararası siyasetine ilişkin haberler veren Sadâkat gazetesi, Osmanlı hükûmetine müzahir bir yayın politikası izlemiştir. Gazete ayrıca, Girit meselesine ve Giritli Müslümanlar için başlatılan yardım kampanyalarına ilişkin haberlere geniş yer vermiştir.²⁵⁰

Gazetenin 16 Cemaziyelevvel 1315 tarihli 18. sayısında "*Rica. Gazetemize abone olup da bedelini göndermeyen muhterem müşterilerimizin lütfen abone bedelini göndermeleri rica olunur*" denilmektedir.²⁵¹ Söz konusu ifadelerden, gazetenin mali nedenlerden ötürü yayınlarına son vermiş olabileceği değerlendirilmektedir.

Öte yandan, bu dönemde yayımlanan diğer Türkçe gazeteler gibi Sadâkat gazetesinde de Hicri ve Rûmî tarihlerin birlikte kullanıldığı görülmektedir.²⁵²

1.5.1.4 Şark

"Şark" gazetesinin merkezi Köstence'de olup, ilk sayısında Hicri 4 Cemaziyelahir 1315, Rûmî 19 Teşrinievvel 1313 ve Efrenci 31 Teşrinievvel 1897 tarihleri kayıtlıdır.²⁵³

²⁴⁹ Romanya Bilimler Akademisi Arşivi'nde Sadâkat gazetesinin 2, 12, 13, 15, 17 ve 19. sayıları bulunmamaktadır. Romanya Bilimler Akademisi Arşivi, **Sadâkat**, Fon: P.III.2.573

²⁵⁰ **Sadâkat**, "Girid Meselesi", 21 Muharrem 1315, Sayı:4, s.2.

Sadâkat, Köstence Girid İane-i Şitaiyesi Komisyonu, 5 Safer 1315, Sayı:6, s.3-4.

Sadâkat, "Girid Muhacirleri", 11 Rebiülevvel 1315, Sayı:11, s.4.

²⁵¹ **Sadâkat**, 16 Cemaziyelevvel 1315, Sayı:18, s.1.

²⁵² Sadâkat gazetesinde tarihler Hicri ve Rûmî takvime göre verilmiştir. Gazetenin ilk sayısında Hicri 1 Muharrem 1315, Rûmî 20 Mayıs 1313 tarihleri yer almaktadır. Son sayısında ise Hicri 30 Cemaziyel evvel 1315, Rûmî 15 Teşrinievvel (Ekim) 1313 tarihi bulunmaktadır. Ülküsal ve Popovic, gazetenin ilk sayısının miladi 20 Mayıs 1897, son sayısının ise miladi 15 Eylül 1897 tarihinde yayımlandığını belirtmektedirler. Bkz. Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.170 ve Alexandre Popovic, "*La Presse Turque (et Tatar) de Roumanie (1888-1940)*", **Presse Turque et Presse de Turquie**, Ed.: Nathalie Clayer, Alexandre Popovic, Thierry Zarcone, Editions ISIS, İstanbul-Paris, 1992, s.233.

Bununla birlikte, hicri tarihler miladi tarihlere dönüştürüldüğünde ilk sayı için 2 Haziran 1897 (1 Muharrem 1315), son sayı için ise 27 Ekim 1897 (30 Cemaziyelevvel 1315) tarihleri elde edilmektedir.

²⁵³ Ülküsal ve Popovic, Şark gazetesinin ilk basıldığı tarih olarak 19 Ekim 1896 tarihini vermektedir. Bkz. Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.170.;

Gazetenin künyesinde "*Köstence'de sahib-i imtiyazı izzetli Ebulmukbil Kemal Bey'e ve Der-Saadet'te Malumat gazeteleri sahib-i imtiyazı izzetli Mehmet Tahir Bey'e müracaat olunur*" kaydı bulunmaktadır. Gazetenin İstanbul irtibat adresi olarak "*Dersaadet Şubesi: Bab-ı ali caddesinde 40 numaralı Malumat gazetesi idarehanesidir*" belirtilmektedir.²⁵⁴

Gazetenin Osmanlıca ve Latin harfleriyle yazılmış Şark (Chark) isminin altında "*Ahval-i siyasiye ve fenniye ve edebiye ve ticariye ve sanaiye ve saireden bahis ve hakikati hadim olarak şimdilik haftada iki defa neşrolunur*" ifadeleri yer almaktadır.²⁵⁵

Ebulmukbil Kemal Bey tarafından kaleme alınan ifade-i mahsusa bölümünde gazetenin amacı, Osmanlı devleti ve Romanya arasında mevcut olan dostane münasebetlerin bir derece daha güçlenmesine yardımcı olmak, Dobruca bölgesinde sakin olan Müslümanların her nevi hukuk ve menfaatlerini muhafaza ve müdafaa etmek, Dobruca İslam toplumunun Sultan II. Abdülhamit'e karşı olan manevi bağlarını bir kat daha artırmak şeklinde ifade edilmiştir. Gazetenin amaçlarından birinin de Osmanlı topraklarından firar edenlerin yalanlarını ortaya çıkarmak olduğu beyan edilmektedir. Ayrıca, Romanya gibi matbuata serbestlik tanıyan bir memlekette yayımlanabilmesi nedeniyle Romen makamlarına müteşekkir olunduğu kaydedilmekte, Romanya Kralı ve Kraliçesi hakkında övücü ifadeler kullanılmaktadır.²⁵⁶

"Yeni çıkan bir gazetenin ittihaz edineceği meslek hakkında ilk nüshasında birkaç söz bulundurması her yerde adet ... olduğundan ... muvaffak olmak için evvelen Cenabı hakkın inayetine, saniyen Peygamber alışanımız aleyhi ekmel ettahiya efendimiz hazretlerinin ruhaniyeti mukaddesiyetlerine güvenerek Romanya'da vakıa Köstence şehrinde "Şark" unvanıyla tesis ve neşrine ibtidar eylediğimiz şu gazetenin mesleği hakkında birkaç söz yazmalığımız icab ediyor.

Alexandre Popovic, "*La Presse Turque (et Tatar) de Roumanie (1888-1940)*", **Presse Turque et Presse de Turquie**, Ed.: Nathalie Clayer, Alexandre Popovic, Thierry Zarcone, Editions ISIS, İstanbul-Paris, 1992, s.233.

Oysa söz konusu tarihler (Hicri 4 Cemaziyelahir 1315 ve Rûmî 19 Teşrinievvel 1313) miladi takvime dönüştürüldüğünde 31 Ekim 1897 tarihi elde edilmektedir.

Ülküsal, Mehmet Niyazi'ye atfen Şark gazetesinin Bükreş'te neşredildiğini belirtmektedir. Bkz. Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.170.

Oysa, arşiv nüshaları üzerinde yapılan incelemede gazetenin Köstence'de neşredildiği görülmektedir. Bkz. Ek:19.

²⁵⁴ **Şark**, 31 Teşrinievvel (Ekim) 1897, Sayı:1, s.1.

²⁵⁵ **Şark**, 31 Teşrinievvel (Ekim) 1897, Sayı:1, s.1.

²⁵⁶ Romanya'daki Türkçe matbuat ilk defa Şark gazetesinin 8. ve 9. sayılarında fotoğraf kullanmıştır. 8. sayıda I. Karol ve Kraliçe Elisabeth'in fotoğrafları; 9. sayıda ise Prens Fredinand ve Prenses Maria'nın fotoğrafları yayımlanmıştır. Bkz. Ek:19.

Şark, 10 Kânunuevvel (Aralık) 1897, Sayı:8, s.1.

Şark, 13 Kânunuevvel (Aralık) 1897, Sayı:9, s.1.

Şark gazetesinin hiçbir vakit teğayyir kabul etmemek üzere birinci derecede ittihaz edildiği mesleği tariki hak ve hakikatden asla ayrılmamak ve daima hak ve hakikat dairesinde tasviri efkâr eylemekden ibarettir.

...Gazetemizin ikinci derecedeki mesleği, firarilerin...milleti İslamiye ve devleti Osmaniye aleyhinde neşr eyledikleri...ve bazı ecnebi gazetelerinin yazdıkları hezeyanların mahiyeti hakikilerini izhar ve isbatdan ibarettir...

*Sahibi imtiyaz: Ebulmukbil Kemal*²⁵⁷

Gazetenin Efreni 29 Teşrinisani 1897 (Hicri 4 Receb 1315 ve Rûmî 17 Teşrinisani 1313) tarihli sayısında yayımlanan bir yazı "Ahmed Rıza'nın Meşveret Paçavrası" başlığını taşır.²⁵⁸ Halifeyi öven Şark gazetesi, "ip kaçkını" ve "cani" olarak nitelediği Jön Türkleri ağır bir şekilde eleştirmiştir.²⁵⁹

Ebulmukbil Kemal Bey'in²⁶⁰ öncülüğünde çıkarılan Şark'ın izlediği yayın politikası gazetenin İstanbul resmî makamları tarafından desteklendiğini göstermektedir. Bu itibarla, Şark gazetesinin asıl amacının Sultan II. Abdülhamit'in politikalarına karşı gelerek Romanya'ya kaçan Jön Türklerin propagandalarına karşı cevap vermek olduğu anlaşılmaktadır. Şark gazetesinin, Temo tarafından "Hareket" broşürünün yayımlanması ve Balkanlar'daki Jön Türk faaliyetlerinin artması sonrasında çıkarılmaya başlanması dikkat çekicidir. Bu durum, Osmanlı hükûmetinin Temo'nun faaliyetlerini yakından takip ettiğini ve Romanya'daki Jön Türklere karşı önlem almaya çalıştığını göstermektedir.

Gazetenin yayın politikasında dikkat çeken bir diğer nokta ise Müslümanların Anadolu'ya göçlerine ilişkin yaptığı haberlerdir. Gazete, bazı Müslüman gençlerin Romanya'da askerlik yapmamak için Anadolu'ya göç ettiklerini, onların arkasından ailelerinin de göç ettiklerini, böyle davranışların cehâletten ileri geldiğini, öyle ki Bulgaristan'daki kötü muamelelere kıyasla Romanya'da Müslümanlara iyi davranıldığını, Romen devletinin askere aldığı Müslüman gençlerin başlarına şapka giydirmedeğini, domuz yağıyla pişirilen yemekleri yedirmedeğini savunmakta ve göç karşıtı bir yayın politikası izlemektedir.²⁶¹

²⁵⁷ Ebulmukbil Kemal, "Şark Gazetesinin Mesleği", **Şark**, 31 Teşrinievvel (Ekim) 1897, Sayı:1, s.1.

²⁵⁸ **Şark**, "Ahmed Rıza'nın Meşveret Paçavrası", 29 Teşrinisani (Kasım) 1897, Sayı:6, s.2.

²⁵⁹ **Şark**, "Hilafeti Muazzamai İslamiye", 15 Kânunusani (Ocak) 1897, Sayı:15, s.1.

²⁶⁰ Ebulmukbil Kemal Bey, Köstence'de Rûmî 1313 yılında Şark gazetesini çıkardığı tarihlerde Bulgaristan Filibe'de aynı dönemlerde (1312-1313) "Hâkimiyet" adlı bir gazete daha çıkarmaktadır. Bkz. Nebahat Akgün Çomak, "Eski Türk Basımında Balkanlarda Çıkan Türkçe Vilayet Gazeteleri", **Uluslararası Balkan Kongresi 28-29 Nisan 2014**, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, www.bilgesam.org/images/Dokumanlar/0-404-2015021017balkankongresikitabi-16.pdf

²⁶¹ **Şark**, "Bulgaristan Hududunda Askeri Köyleri", 6 Kânunuevvel (Aralık) 1897, Sayı:7, s.1-2.

Şark, "Hicret Hakkında Bir Kaç Söz", 10 Kânunuevvel (Aralık) 1897, Sayı: 8, s.2-3.

Gazetede ele alınan bir diğer önemli konu Girit meselesidir. Girit olayları örnek verilerek Hristiyan dünyasının İslam dünyasına karşı yürüttüğü kirli siyasete vurgu yapılmaktadır. Öte yandan, Osmanlı İmparatorluğu'nda yayımlanan bazı gazetelerin Giritli Müslümanlar için yardım kampanyaları²⁶² düzenledikleri bir ortamda Romanya'da yayımlanan Şark gazetesi de bu konuda duyarsız kalmamış ve Giritli Müslümanlar için yardım toplamıştır. Gazete, yardımda bulunanların isimlerini ve yaptıkları yardım miktarlarını sayfalarından duyurmuştur.²⁶³

Şark, "Yine Hicret Meselesi Yahud Taati-i Efkarın Faydası", 27 Kânunuevvel (Aralık) 1897, Sayı:12, s.1-2.

Şark, "Romanya Devletinin Dobruca Müslümanlar İçin Şayanı Teşekkür Bir İyiliği Daha", 30 Kânunuevvel (Aralık) 1897, Sayı:14, s.1-2.

²⁶² Yunanistan'ın, Girit'teki Rumları isyana kışkırtması sebebiyle Osmanlı devleti Yunanistan'a savaş ilan etmiş ve savaş (Miladi: 17 Nisan-19 Mayıs 1897) Osmanlı devletinin galibiyetiyle sonuçlanmıştır. Saldırıya uğrayan ve zor durumda kalan Girit'teki Türklere yardım için yardım kampanyaları düzenlenmiştir.

1 Ocak 1867 tarihinde yayımlanmaya başlayan "Muhbir" gazetesinin 28. sayısı yarım lira fiyat konulup dört yüz nüsha basılarak satılmış ve elde edilen gelirin Girit'teki mağdurlara bağışlanacağı ilan edilmiştir. Muhbir, bu teşebbüsüyle Türk basın tarihinde yardım toplayan ilk gazete olmuştur. Bkz. Selim Nüzhet Gerçek, **Türk Gazeteciliği: 1831-1931**, Devlet Matbaası, İstanbul, 1931, s.43.

²⁶³ **Şark**, "Girit Muhtaciine İane Defterinden", 29 Teşrinisani (Kasım) 1897, Sayı: 6, s.2.

Çernovoda kasabasında keresteci Tefik efendi tarafından	20 Frank
Çernovoda camii şerifi imamı Ömer Latif Efendi	10 Frank
Bakkal esnafından Mehmed Efendi	10 Frank
Ahaliden Hıdır Ağa	10 Frank
Kerim Ağa	10 Frank
Kahveci esnafından Mehmed Ağa	10 Frank
Bakkal esnafından Edhem Efendi	10 Frank
Çerkez Hasan Ağa	5 Frank
Cac oğlu Arif Ağa	5 Frank
Kahveci esnafından Ali Efendi	5 Frank
Kahveci Mehmed ağanın oğlu Mustafa ağa	10 Frank
Arabacı esnafından Ahmed ağa	5 Frank
Köylü Reşid Ağa	5 Frank
Berber esnafından Rusçuklu İsmail Usta	3 Frank
Ahaliden İbrahim Ağa	2 Frank
İlyas oğlu Şakir	2,5 Frank
Mehmed Ağa	2 Frank
Osman Ağa	2 Frank
Halil Salih Ağa	2 Frank
Mahmud İsmail Ağa	2 Frank
Halil Hıdır Ağa	3 Frank
Fırıncı Mehmed bin Mahmud Ağa	3 Frank
Canbaz Ali Ağa	4 Frank
Bıçakçı Ruşen ve refiki Şükrü Ağalar	5 Frank
Kahveci Ziştovili Mustafa Efendi	2 Frank
Kahveci esnafından Hüseyin Ağa	2 Frank
Bostancı Cafer Ağa	2 Frank
Bostancı İdris Ağa	2 Frank
Said Veli Ağa	2 Frank
Kasab Abdullah Ağa	5 Frank
Perakende suretle toplanan mabadı var	24 Frank

Söz konusu gazete 16 sayı yayımlanmış olup, son sayısında Hicri 29 Şaban 1315, Rûmî 10 Kânunusani 1313 ve Efrençi 22 Kânunusani 1897 tarihleri yer almaktadır.²⁶⁴ Bu dönemde yayımlanan diğer Türkçe gazeteler gibi Şark gazetesinin de farklı takvimleri eş zamanlı olarak kullandığı görülmektedir.

1.5.1.5 Sadâ-yı Millet

"Hareket" broşüründen sonra Temo düzenli bir gazete çıkarmak için girişimlerini hızlandırmıştır. Temo, Kaymakam Şefik Bey, Kadri Bey²⁶⁵ ve Ebulmukbil Kemal Bey'le²⁶⁶ birlikte Bükreş'te bir anonim şirket kurarak, "Sadâ-yı Millet" adıyla bir gazete çıkartmaya başlamıştır.²⁶⁷

Sadâ-yı Millet gazetesi Türkçe ve Romence olarak iki dilde yayın yapmıştır. Gazetenin Türkçe bölümleri Osmanlıca harflerle basılmıştır. Toplam dokuz sayı yayımlanan

²⁶⁴ Ülküsal ve Popovic, Şark gazetesinin son sayısının tarihini 10 Ocak 1897 olarak belirtmektedirler. Bkz. Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.170.; Alexandre Popovic, *"La Presse Turque (et Tatar) de Roumanie (1888-1940)"*, **Presse Turque et Presse de Turquie**, Ed.: Nathalie Clayer, Alexandre Popovic, Thierry Zarcone, Editions ISIS, İstanbul-Paris, 1992, s.233.

Oysa söz konusu tarihler (Hicri 29 Şaban 1315 ve Rûmî 10 Kânunusani 1313) miladi takvime dönüştürüldüğünde 23 Ocak 1898 tarihi elde edilmektedir.

²⁶⁵ Kadri Bey, İstanbul hükûmeti tarafından daha önce Temo'yu ikna etmek, bu mümkün olmadığı takdirde öldürmekle görevlendirilmiş, ancak Temo'yla konuştuğundan sonra fikirleri değişmiş ve muhaliflerin safına geçmiştir. Bkz. İbrahim Temo, **İttihat ve Terakki Anılarım, Atatürk'ü N' için Severim?**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2013, s.107-108.

²⁶⁶ Ebulmukbil Kemal Bey, İstanbul'da Matbuat Müdürlüğü görevinde bulunmuş ve sonrasında Osmanlı hükûmetine yakın bir yayın politikası izleyen Şark gazetesini Köstence'de çıkarmıştır.

"Bir süre sonra, taşrada çalışmalarımıza zarar vermek... maksadıyla Ebulmukbil Kemal Bey namında Saray'a ve özellikle Dâhiliye Nezaretine mensup bir muharrir geldi. Yanında Rıza namında bir de mürettip getirmişti. Önce... Bükreş'te Elçi bulunan Kazım Bey'le temasta bulundu. Sonra, anlaşılan bize yanaşarak bir dalavera çevirmeyi düşündü. Bir gün bana Mecidiye'ye gelerek: vatandaş, şimdi anladım ki, bütün bu mücadeleniz haklı imiş. Ben de size katılıyorum. Hurufat da getirdim, mürettibimiz de var. Şefik ve Kadri Bey'ler benim bu fikrimi yerinde buldular. Burada hep beraber bir gazete çıkaralım, istibdatla boğuşalım dedi.

Bizce bu zat o kadar itimada şayan değil, hatta şüpheliydi. Lakin serbest bir yerde bize ve fikrimize yardımdan başka ne fenalık edebilirdi? Katılmasını kabul ederek "Sadâ-yı Millet" isminde bir gazete çıkarmaya başladık." Bkz. Temo, **a.g.e.**, s.108-109.

²⁶⁷ "Kaymakam Şefik, Dr. İbrahim Temo, Kadri ve Ebulmukbil beylerden meydana gelmek üzere aşağıdaki şartlar dâhilinde bir tür şirket kurmuşlardır.

Birinci madde-İşbu anonim şirket, mevcut azaya vekâleten başyazar Ebulmukbil Kemal imzası ve "Sadâ-yı Millet" ünvanıyla bir gazete yayımlamak hususunda anlaşmışlardır. ...

İmza edenler: Dr. Temo, Şefik, Kadri ve Ebulmukbil

Tarih: 15 Aralık 1898" Bkz. Temo, **gös. yer**, s.108-109.

Temo, söz konusu anonim şirketin kuruluş tarihi olarak 15 Aralık 1898 tarihini vermektedir. Şirketin kuruluş tarihi ile gazetenin çıkarılma tarihi (Efrençi 5 Mart 1898) arasında bir uyumsuzluk görülmektedir. Şirketin kuruluş tarihinin 15 Aralık 1897 olması gerektiği ve sehven 1898 yılının kaydedildiği düşünülmektedir.

gazetenin ilk sayısı Efreni 5 Mart 1898, Hicri 13 Şevval 1315, Rûmî 22 Şubat 1898 tarihini; son sayısı ise Efreni 1 Mayıs 1898, Hicri 9 Zilhicce 1315 ve Rûmî 19 Nisan 1314 tarihini taşımaktadır. Gazetenin başlığının altında "*Her şeyden bahis, Türkçe ve Romence gazetedir. Şimdilik haftada bir defa, Pazar günleri neşr olunur*" ibaresi bulunmaktadır.²⁶⁸

Gazetenin ilk sayısındaki "İfade-i Mahsusa" başlıklı bölümde aşağıdaki hususlar kayıtlıdır:

"Gazetemizin münderecatı hangi meslek ve maksadı takip eylediğimizi anlatacağından gazetelerin ekserisi gibi o babda uzun ve parlak sözlerle ... (yıpranmış olduğundan okunaksızdır)...

*Nitekim ki, millet şimdiye kadar hak kapısından kovulmamış olduklarından nazara bundan böyle de kovulmayacakları şüpheden beridir. Zira lazım insaniyet, kanuni medeniyet bunu icab ettirir... (yıpranmış olduğundan okunaksızdır) ... hususunda el ele vermelerine ve her vakit için yekdiğerine marbut bulunmalarına mutevakkıf olduğu sathı bir mülahaza ile anlaşılabilir, Osmanlılar'la Koca Ulah anasırı için bundan daha faideli yol, bundan ehemmiyetli politika olamayacağı eshabı arıfane indinde aşikârdır."*²⁶⁹

Hacısalihioğlu, Osmanlı İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin resmî yayın organlarından biri hâline gelen Sadâ-yı Millet'in dokuzuncu sayısından sonra Osmanlı hükûmetinin baskısı üzerine Romanya makamlarınca 1 Mayıs 1898'de kapatıldığını belirtmektedir.²⁷⁰ Hanioglu da aynı şekilde Sadâ-yı Millet'in anılan tarihte Romen makamlarınca kapatıldığı bilgisini vermektedir.²⁷¹ Bununla birlikte, Temo hatıralarında gazetenin Bükreş Sefiri Kazım Bey'in oyunları sonucunda Şefik ve Kadri Beyler'le Ebulmukbil Kemal Bey'in arasının açılması nedeniyle kapandığını aktarmaktadır:

"Romanya payitahtında kemali germi ile çalışan ve etrafı muhaberatını çoğaltan şubelerimiz, Bükreş Elçisi Kazım'ı ve Saray mensuplarını küplere bindirdi. Köstence limanının, İstanbul ile deniz irtibatından istifade ederek gönderme ve haberleşmemiz önem kazandı. Saray, Elçi Kazım'ı sıkıştırdı, hatta kısa bir müddet için Kazım'ın memuriyetini terk etmesine bile sebebiyet verdi. Kazım bütün kuvvetiyle bizi dağıtmaya çalışıyordu. Şefik ve Kadri Beyler'le Ebulmukbil Kemal Bey'in arasına kara kedi soktu. Her iki taraf birbirine sinirlenmeye başladı. Merhum Kaymakam Şefik Bey, sık sık Kemal'e saldırmaya başladı. Elçi her ne yaptı ise yaptı. Ebulmukbil'in İstanbul'a

²⁶⁸ Sadâ-yı Millet, 5 Mart 1898, Sayı:1, s.1.

²⁶⁹ Sadâ-yı Millet, 5 Mart 1898, Sayı:1, s.1.

²⁷⁰ Mehmet Hacısalihioğlu, *Jön Türkler ve Makedonya Sorunu (1890-1918)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2008, s.62.

²⁷¹ M. Şükrü Hanioglu, *"İbrahim Temo"*, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 21, İstanbul, 1994, s.355.

dönmesini, mürettip Rıza'nın da para vaadleriyle aradan çekilmesine muvaffak oldu. Gazete heyeti de dağıldı."²⁷²

Mehmet Niyazi, Sadâ-yı Millet gazetesinin Romanya'daki Jön Türklerin yayın organı olarak ortaya çıkmasının Jön Türk hareketi içerisinde önemli yankıları olduğunu, ayrıca Yıldız Sarayı'nı telaşlandırdığını, gazetenin kapatılmasından sonra 1901 yılında Kırımîzade Ali Rıza Bey'in öncülüğünde Romanya'daki Jön Türkler tarafından "Dobruca" adıyla yeni bir gazete çıkarıldığını aktarmaktadır.²⁷³

1.5.1.6 Dobruca

"Dobruca" gazetesi, 1901 yılında Köstence'de Kırımîzade Ali Rıza Bey'in sermuharrirliğinde Yıldız Sarayı'nı rahatsız eden bir yayın politikasıyla çıkarılmaya başlanmış, ancak gazetenin ikinci sayısının neşrine meydan verilmeden Bükreş Sefiri Kazım Bey'in girişimleri neticesinde kapatılmıştır.²⁷⁴

Mehmet Niyazi, Dobruca gazetesiyle ilgili olarak aşağıdaki hususları aktarmaktadır:

*"...1901 senesi Köstence'de merhum Kırımîzade Ali Rıza beyin sermuharrirliği altında "Dobruca"nın ilk nüshası bir bomba tesiri ile çıktı. Yıldız Sarayı'nı öyle tedhiş ve tehdit etti ki ikinci nüshası neşre meydan verilmeden Romen hükûmetinin müdahâlesi ile Bükreş sefiri Kazım Bey tarafından Devlet-i Aliyye hesabına ve Kırımî'nin rızasına muhalif satın alınarak teslim edildi. Bu tarihten sonra zulmün, istibdatın düşmanları Dobrucamızda çoğalmaya başladı."*²⁷⁵

Niyazi, Dobruca gazetesinin kapatılmasından sonra İttihatçıların bölgede daha fazla taraftar kazandığını kaydetmektedir. Bununla birlikte, Osmanlı hükûmetinin İttihatçılara yönelik baskısını daha da artırdığı ve II. Meşrutiyet'in ilanına kadar bir daha Romanya'da gazete çıkarmalarına imkân tanınmadığı görülmektedir.²⁷⁶ Bu anlamda,

²⁷² İbrahim Temo, **İttihat ve Terakki Anıları, Atatürk'ü N' için Severim?**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2013, s.111.

²⁷³ Mehmet Niyazi, "Dobrucamız Müslüman Matbuatının Bir Tarihçesi", **Hak- Söz**, 14 Ağustos 1929, Sayı:13, s.1.

²⁷⁴ Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.171.

Kırımîzade Ali Rıza Bey tarafından çıkarılan Dobruca gazetesinin nüshası Romanya Bilimler Akademisi Arşivi'nde bulunmamaktadır

²⁷⁵ Mehmet Niyazi, "Dobrucamız Müslüman Matbuatının Bir Tarihçesi", **Hak-Söz**, 14 Ağustos 1929, Sayı:13, s.1.

²⁷⁶ Köstence Şehbenderliği, Dobruca'da gazete çıkaramayan İttihat ve Terakki üyelerinin propaganda için yeni vasıtalar denediklerini, fonograf kullanarak propaganda yaptıklarını iddia etmektedir. Ancak, Temo bu iddiayı anılarında yalanlamaktadır.

"Ayrıca Köstence Şehbenderliği, Temo ve arkadaşlarının Paris'teki muhaliflerin ses kayıtlarını köy köy dolaşarak ahaliye dinlettiklerini ve taraftar toplamaya çalıştıklarını iddia etmekte ise de "benim ve

1901'de Dobruca gazetesi kapatıldıktan sonra II. Meşrutiyet'in ilanına kadar Dobruca Türk matbuatının bir duraklama dönemi yaşadığını söylemek mümkündür.

1.5.2 1909-1918 Dönemi

Ülküsal, 1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilanının Dobrucalı Genç Türkler arasında büyük sevinç ve heyecana yol açtığını, Meşrutiyet'in özgürlükçü havasının Dobruca'da da yansımaları olduğunu, İstanbul'dan "Tonguç",²⁷⁷ "Çolpan"²⁷⁸ gibi gazeteler ve "Türk Yurdu"²⁷⁹ dergisi gelirken, Dobruca'da da "Dobruca Sadâsı" ve "Işık" gibi gazetelerin çıkarılmaya başlandığını, ayrıca cemiyet kurmak, kulüp açmak, toplantılar ve konferanslar düzenlemek gibi etkinliklerin arttığını belirtmektedir.²⁸⁰

1901 yılında "Dobruca" gazetesinin kapatılmasından sonra çıkarılan ilk gazeteler 1909 yılında İstanbul'da basılıp Romanya'da dağıtımı yapılan Çolpan²⁸¹ ve Tonguç²⁸² gazeteleri olacaktır. Mehmet Niyazi tarafından çıkarılan "Dobruca Sadâsı" (1910) ve yine Mehmet Niyazi tarafından aynı yıl çıkarılan "Teşvik" (1910) de İstanbul'da basılarak Romanya'da dağıtılmıştır. Teşvik gazetesinin kapandığı tarih olan 16 Mart 1911 ve Işık²⁸³ gazetesinin yayına başladığı 1914 yılı arasında Romanya'da Türkçe

münevver arkadaşlarımın serseriler ve laternacılar gibi köyleri dolaşarak fonograf gezdirdiğimizi yazıp mantıksız iftiralarda bulunurlar." Bkz. İbrahim Temo, **İttihat ve Terakki Anılarım, Atatürk'ü N' için Severim?**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2013, s.164.

²⁷⁷ En büyük çocuk veya bir tür kuş, bkz. www.tdk.gov.tr

²⁷⁸ Çoban yıldızı, Venüs, bkz. www.tdk.gov.tr

²⁷⁹ Türk Yurdu, Türk Yurdu Cemiyeti'nin fikirlerini yaymak üzere 30 Kasım 1911'de İstanbul'da yayımlanmaya başlanmıştır. Türk Yurdu Cemiyeti'nin kapanmasından sonra mecmua Türk Ocakları'nın yayın organına dönüşmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz. www.turkyurdu.com.tr

²⁸⁰ Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.164.

²⁸¹ Çolpan Gazetesi, 1909 yılında Kırımlı Yakup Hilmi'nin muharrirliği altında İstanbul'da iki haftada bir basılmış; Kırım, Romanya ve Bulgaristan'daki Kırım Türklerine ulaştırılmıştır. Bkz. Ülküsal, **a.g.e.**, s.171.

²⁸² Tonguç (Tonghidje) gazetesi, Mirza Mehmet Sait Bey tarafından 11 Şubat 1324 (24 Şubat 1909) - 19 Mart 1325 (1 Nisan 1909) tarihleri arasında İstanbul'da Osmanlıca harflerle basılmıştır. Gazete, sadece Osmanlı coğrafyasında değil, Müslüman Türklerin yaşadığı Kırım, Romanya gibi yerlerde de takip edilmiştir. Tonguç gazetesi kısa yayın hayatında matbaalar nedeniyle sorunlar yaşamıştır. "Tonguç'un Başına Gelenler" başlıklı bir yazıda, gazetenin gecikmeli ve yanlış basımlarından matbaaların sorumlu olduğu, bu sorunlara çözüm bulunması amacıyla gazetenin kendi matbaasını kurmayı planladığı belirtilmektedir. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Koçak, *"II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Matbuatında "Tonguç" [Tonghidje] Gazetesi ve Romanya Türkleri İçin Önemi"*, **Türkiyat Mecmuası**, Cilt:25, Sayı:2, İstanbul, 2015, s.321-345.

²⁸³ Işık gazetesi, 1914 senesinde Cevdet Kemal Bey'in müdürlüğü, İbrahim Temo ve Mehmet Niyazi'nin desteğiyle Mecidiye kasabasında yayın hayatına başlamıştır. Gazete aynı ismi taşıyan Işık matbaasında basılmıştır. Cevdet Bey'in sermayesiyle açılan matbaa Dobruca'da Osmanlıca harflerle basım yapabilen ilk matbaa olmuştur. Birinci Dünya Savaşı koşulları nedeniyle gazete yayını sürdürmemiş ve

matbuat olmadığı görülmektedir. Bu sebeple Dobruca Türkleri, Balkan Savaşları'yla ilgili haberleri Romen basınından takip etmek durumunda kalmışlardır. Romanya Dobrucası'nda Türkçe hurufatla basım yapabilen ilk matbaa bu dönemde, 1914 yılında Mecidiye kasabasında Işık matbaası adıyla kurulmuştur.

Hüseyin Ağuiçenoğlu'na göre, Dobruca'daki Türkçe basın 1910'ların başından itibaren Osmanlı İmparatorluğu'ndan çok Dobruca'yı ve Dobruca'daki Türklerin sorunlarını merkeze almaya başlamıştır. Dönemin özgün konusu ise "terakki" kavramında ifadesini bulan ekonomik ve sosyal geri kalmışlığa karşı ilan edilen mücadeledir. Bu dönemde çıkan yayınların "Teşvik", "Işık", "Mekteb ve Aile" isimlerini taşımaları tesadüfi değildir, bu isimler ileriye doğru atılımın, aydınlık ve mutlu geleceğin sembolleri olarak seçilmişlerdir.²⁸⁴

1.5.2.1 Dobruca Sadâsı

"Dobruca Sadâsı",²⁸⁵ II. Meşrutiyet'in ilanından sonra 1910 yılında Mehmet Niyazi'nin başyazarlığı ve Süleyman Abdülhamit Efendi'nin müdürlüğü altında, idarehanesi Köstence olmak üzere İstanbul'da basılmıştır. Dobruca Sadâsı, İstanbul'da Kader matbaasında iki bin nüsha basılarak Köstence'ye getiriliyor ve buradan dağıtılıyordu.²⁸⁶ Mehmet Niyazi, Dobruca Sadâsı gazetesinin çıkarılması ve kapanması süreçlerini aşağıdaki şekilde nakletmektedir:

kapanmıştır. Bkz. Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.173.

Popovic, Işık gazetesinin nüshalarının Romanya Bilimler Akademisi Arşivi'nde bulunmadığını kaydetmektedir. Bkz. Alexandre Popovic, *"La Presse Turque (et Tatare) de Roumanie (1888-1940)"*, **Presse Turque et Presse de Turquie**, Ed.: Nathalie Clayer, Alexandre Popovic, Thierry Zarcone, Editions ISIS, İstanbul-Paris, 1992, s.232.

²⁸⁴ Hüseyin Ağuiçenoğlu, *"Ak Toprak'la Dobruca Arasında. Dobruca Müslüman Türk Basınında Hicret Konusunda Yapılan Tartışmalar"*, **Osmanlı Araştırmaları Dergisi XXII** (Ed.: Halil İnalcık; İsmail E. Erünsal; Heath W. Lowry; Feridun Emecen; Klaus Kreiser), Enderun Kitabevi, İstanbul, 2003, s.64.

²⁸⁵ Dobruca Sadâsı, Romanya Bilimler Akademisi Arşivi'nde yer almamaktadır. Cezmi Karasu, Sercan Akiniz ve Alexandre Popovic de, Dobruca Sadâsı gazetesinin koleksiyonuna ulaşamadıklarını belirtmektedirler. Bkz. Cezmi Karasu, Sercan Akiniz, *"Mehmet Niyazi Bey'in Bilinmeyen Gazete Yazıları"*, Ed.: Tasin Gemil, Nagy Pienaru, **Moştenirea Istorică A Tătarilor**, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2012, s.518.; Alexandre Popovic, *"La Presse Turque (et Tatare) de Roumanie (1888-1940)"*, **Presse Turque et Presse de Turquie**, Ed.: Nathalie Clayer, Alexandre Popovic, Thierry Zarcone, Editions ISIS, İstanbul-Paris, 1992, s.229.

Öte yandan Popovic, Dobruca Sadâsı'nın öncülleri olan Şark, Sadâkat ve Dobruca gazetelerinin devamı niteliğinde olduğunu belirtmektedir. Oysa Şark ve Sadâkat gazeteleri, Osmanlı hükûmetine yakın bir yayın politikası takip etmiştir. Bkz. Popovic, **gös. yer**, s.229.

²⁸⁶ Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.172.

"...Bu esnada ben de Köstence mektep müdürü bulunuyordum. Bir "Dobruca Tamîm-i Maarîf Cemiyeti" tesisini düşündüm ve bunu bir, iki samimi arkadaşlarla istişare de ettim. Cemiyet teessüs etti. Bir de "Dobruca Sadâsı" namında bir gazete neşrine başladı, bunun başmuharriri ben idim, işler yolunda gidiyordu. Cemiyetimiz köylerde ve kasabalarda konferanslar veriyor ve maarifin tamimi hususunda cidden çalışıyordu. Tecrübesizliğimiz ve bahusus iki kardeşimizin müdaneleri aramıza nifak soktu. Bir kısmımız muhalefet bayrağı açtık... gazetenin muharrirliğini de kardeşimiz Ömer Lütî beye terk ederek çekildim. İş bununla bitmedi. Biz inat ve ısrarda biraz ileri gittik. Hemen "Teşvik" namıyla diğer bir gazete daha neşreyledik. Şimdi "Dobruca Sadâsı" ile "Teşvik" iki nihabet gibi çalışıyorlardı. Bu şekl-i hayat bir, bir buçuk sene kadar sürdü ve söndü..."²⁸⁷

Dobruca Sadâsı, 1909 yılında kurulan "Dobruca Tamîm-i Maarîf Cemiyeti"nin yayın organı olarak çıkarılmıştır. Söz konusu dernek, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Dobrucalı aydınlar tarafından kurulan ilk dernek olmuştur. Köstence Mektep Müdürü Mehmet Niyazi ve arkadaşları tarafından kurulan dernek, kasabalarda ve köylerde konferanslar düzenleyerek Dobruca Türkleri'ni eğitimin önemi konusunda bilinçlendirmeye çalışmıştır. Ancak Mehmet Niyazi ve diğer dernek yöneticileri arasında yaşanan anlaşmazlıklar üzerine Mehmet Niyazi, Dobruca Sadâsı'ndan ayrılmış ve Teşvik gazetesini çıkarmaya başlamıştır.

1.5.2.2 Teşvik

"Teşvik" gazetesinin müdürü Abdülhakim Bekir, başyazarı ise Mehmet Niyazi'dir. Gazete, Rûmî 9 Haziran 1326 (Miladi 22 Haziran 1910) tarihinde yayımlanmaya başlanmış ve Rûmî 19 Mart 1327 (Miladi 1 Nisan 1911) tarihinde son sayısı olan otuzuncu sayısından sonra kapanmıştır.²⁸⁸ Gazete, İstanbul'da İstikbal matbaasında basılıp Köstence'de dağıtılmıştır.²⁸⁹

Osmanlıca harflerle basılan Teşvik'in adının altında "*Nerede hareket, orada bereket*" ibaresi yer almakta, onun da altında "*Hasılatı Dobruca köy mekatibi İslamiyesi menafîine sarf olunur, şimdilik haftada bir defa çıkar ceridedir*" cümlesi kayıtlıdır.²⁹⁰

²⁸⁷ Mehmet Niyazi, "Dobrucamız Müslüman Matbuatının Bir Tarihçesi", **Hak-Söz**, 14 Ağustos 1929, Sayı:13, s.1.

²⁸⁸ Alexandre Popovic, "La Presse Turque (et Tatar) de Roumanie (1888-1940)", **Presse Turque et Presse de Turquie**, Ed.: Nathalie Clayer, Alexandre Popovic, Thierry Zarcone, Editions ISIS, İstanbul-Paris, 1992, s.234.

²⁸⁹ Cezmi Karasu, "Dobruca Türk-Tatar Matbuatından Teşvik", Ed.: Tasin Gemil, Nagy Pienaru, **Moştenirea Istorică A Tătarilor**, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2012, s.449.

²⁹⁰ **Teşvik**, 9 Haziran 1326, Sayı:1, s.1.

Mehmet Niyazi, Dobruca Sadâsı gazetesinden ayrıldığını Teşvik'ten aşağıdaki ifadelerle ilan etmiştir:

*"İlan-ı Mahsus: Bazı esbaba mebnî "Dobruca Sadâsı" sermuharrirliğinden on sekiz Mayıs'tan itibaren istifa ettiğimi ilan ederim."*²⁹¹

Teşvik gazetesinin ilk sayısındaki "İfade-i Meram ve Tasrih-i Meslek" başlıklı giriş makalesinde Mehmet Niyazi, sermuharrir sıfatıyla gazetenin amacını açıklamakta ve Teşvik gazetesini 1901 yılında Kırımîzade Ali Rıza Bey'in öncülüğünde Jön Türkler tarafından çıkarılan ve sadece bir sayı yayımlandıktan sonra Osmanlı hükûmetinin baskısıyla kapatılan "Dobruca" gazetesinin devamı olarak nitelemektedir.

"İfade-i Meram ve Tasrih-i Meslek, Dobrucalılara!

Vatanın ikinci nevazidini takdim etmekle müftehiriz. Muhterem karilerimiz şüphesiz bu hizmetimizden, Teşvik'imizden memnun kalarak bize dest-i himmetlerini uzatacaklardır. Teşvik, yalnız bir nüshasını neşr eden "Dobruca"nın küçük, öz kardaşıdır. Binaenaleyh Teşvik'in mesleği Dobruca'nın mesleği demektir. Biz "Dobruca"yı ihya edecektik, çünkü Dobruca ölmemişti. Fakat bedbaht gazete, devr-i Hamîdî'deki -mağdurîn-i siyasî gibi- bir kahr-ı dey-i pesendanenin zebunu olarak bil-mecburiye tatil edilmiş, nasiye'ül-yemine yazılan mukadderatından çektiği on üç senelik çile kâfi olmuş ki neşri, daha biraz müddet tehir olunmuştur.

Yalnız şurası şayan-ı dikkattir ki: Dobruca'yı tesis eden zevat gazetelerinin bu muattaliyetinden katiyen meyus olmadılar. Vatana, millete, insaniyete neşriyat ile hizmetin lüzumunu şaya-ı vatana telkinden hiçbir dakika geri kalmadılar. İşte bu sayın, bu gayretin semere-i fahiresidir ki "Dobruca"ya iki refik ve bunları idare edebilecek gençler yetiştiler. Şimdi Dobrucalıların iki hadimi var. Amali, maksadı bir, iki say-i sadâkatşiar milletin emr-i terakkisine miyan-beste bulunuyor; biri "Teşvik" diğeri "Dobruca Sadâsı"dır. Yalnız şu kadar bir fark vardır ki: Dobruca Sadâsı "Tamîm-i Maarîf Cemiyeti"nin malı olduğu için heyet-i idarenin kontrolü tahtında, nazar-ı teftişten geçirilerek çıkar. Teşvik ise her türlü kayıttan azade olarak vatan ve milletin bütün amaline hizmeti ve bütün hukukunu müdafaayı deruhte eder.

"Teşvik"in mesleği "Dobruca"nın mesleği demektir" demiştik. Bunu izah ve tasrih edebilmek için Dobruca'nın birinci nüshasından zirdeki birkaç cümleyi iktibas etmek kâfidir. O zaman denilmişti ki: -Tehzib-i ahlak, tenvir-i efkâr esasına müsteniden en mühim bir sanat şeklini alan gazeteciliği vatanımızda Dobrucalı birinin deruhte etmesi, ahalinin derece-i istidatlarına göre itay-ı malumatta bulunması muhibb-i vatan, taraftar-ı terakki bulunan cemiyetin ashab-ı cemiyetin öteden beri ahz-ı amali idi.

"Dobruca" kendisinin de taht-ı etrafında bulunan acz ve noksan-ı zatisinden kat-ı nazar insaniyete bahusus İslam kardaşlarının refah ve selametle, terakki ve saadetine hizmette bulunabilmek niyet-i halisanesiyle Dobruca'nın merkezi olan Köstence'de neşriyat-ı lazimedede bulunmağa cesaret-yab oluyor.

*"Nev-i insan haşre dek tazim ederler, ademe
Kim feday-ı nefis ederse cinsinin imdadına"*

²⁹¹ Teşvik, 9 Haziran 1326, Sayı:1, s.4.

"Dobruca", vatandaşları ile memalik-i sairede bulunan millet-i İslamiye'ye ve Romanya hükûmet-i adilesinin menafine hizmet etmeyi kendisine bir vazife-i mukaddese olarak kabul etmiş ve ol vecihle pazar-ı matbuata çıkmıştır.

"Dobruca"nın mesleği para kazanmak değildir. Alem-i insaniyete -velev naçizane olsun- bir hizmette bulunmaktır. "Dobruca" bir hadim-i fahri, efendisi millet ve aksay-ı meramı hakikattir, menfaat-i millettir.

Gazeteciliği istifade-i şahsiye uğrunda ifa edenler, maksad-ı aslisinden külliye inhiraf etmiş bulunacakları için "Dobruca" kendi menfaatini kamilen hatırdan çıkarmakla müftehirdir..."

Artık o hadim Teşvik'tir ki milletin müzaheretine muhtaçtır.

Biz teb'a-i sadıklarına bila-kayıt ve istisna serbesti ita eden Romanya hükûmetinin idare-i adilanesi sayesinde Teşvik her şeyden bahsedecek ve şimdilik haftada bir çıkacaktır.

"Teşvik" büyük kardaşı "Dobruca" gibi menfi-i hususiyesini, istifade-i umumiyeye feda ederek hasılat-ı safiyesini köy meketib-i İslamiyesine terk eleyecektir. Hizmet bizden, tevfik Cenab-ı Haktandır."²⁹²

Mehmet Niyazi, "Teşvik"i 1901 yılında Kırımîzade Ali Rıza Bey tarafından yayımlanan "Dobruca" gazetesinin öz kardeşi olarak tanımlamakta ve Osmanlı Hükûmeti'nin girişimleriyle kapatılan "Dobruca"nın savunduğu fikirlerin tüm baskılara rağmen yayıldığını ve güçlendiğini, nitekim "Teşvik"in de buna bir delil teşkil ettiğini belirtmektedir. Öte yandan Niyazi, Dobruca Sadâsı'nda yayımlanan yazıların idare heyetinin kontrolünden geçtiğini ve bundan rahatsızlık duyduğu için, daha serbest bir şekilde görüşlerini ifade edebilmek adına anılan gazeteden ayrıldığını açıklığa kavuşturmuştur. Bu durum, Dobruca Sadâsı'nı yayımlayan "Tamîm-i Maarîf Cemiyeti"nin üyeleri ve Mehmet Niyazi arasında fikri düzeyde anlaşmazlıklar yaşandığını, Niyazi'nin bu gerekçelerle Dobruca Sadâsı'ndan ayrılarak, "Teşvik"i çıkarmaya karar verdiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca Niyazi, Teşvik gazetesini idealist hedeflerle çıkardığını, maddi bir kazanç beklemediğini, gazetenin satılmasından elde edilecek kazancın da öğrencilerin eğitimi amacıyla Dobruca'daki köy okullarına bağışlanacağını kaydetmektedir.

Mehmet Niyazi, Teşvik'te yayımlanan yazılarında Dobruca Türk toplumunun gelişmesine katkı sağlamaları için gençlere seslenmekte ve Romence öğrenmelerini özellikle tavsiye etmektedir. Ayrıca, üçüncü sayıdaki "Türkiye ve Haricde Bulunan Dobruca Gençlerine Bir Hitab-ı Samimane" başlıklı yazısıyla, okumak üzere başta

²⁹² Mehmet Niyazi, "İfade-i Meram ve Tasrih-i Meslek, Dobrucalılara!", **Teşvik**, 9 Haziran 1326, Sayı:1, s.1.

Türkiye olmak üzere başka memleketlere giden gençlere, Dobruca'ya dönmelerini ve kendi memleketlerini kalkındırmalarını öğütlemektedir.²⁹³

"Romanya'da Siyasi Fırkalar ve Müslümanlar" başlığı altında yayımlanan bir diğer makalesinde ise, fırkacılığın Türk-İslam toplumu arasına girdikçe toplumun bölünmesine sebep olduğu, hatta baba ve oğul arasında dahi ayrılıklara sebebiyet verebildiği uyarısında bulunmaktadır.²⁹⁴

Bir yıldan daha kısa bir süre yayın hayatında kalmasına rağmen Teşvik gazetesi, Dobrucalı Türklerin eğitim konusunda bilinçlenmelerine, Romence öğrenmenin önemini kavramalarına ve Dobruca Türklerinin kendi sorunları için çözüm aramaları konusunda farkındalıklarının artmasına katkı sağlamıştır.

1.5.2.3 Mekteb ve Aile

"Mekteb ve Aile" mecmuası, Mehmet Niyazi tarafından 1 Nisan 1915 - 1 Şubat 1916 tarihleri arasında çıkarılmış ve Mecidiye'deki Işık matbaasında basılmıştır. Osmanlıca harflerle basılan Mekteb ve Aile dergisinin başlığının altında "*İlmi, fenni, içtimai, edebi on beş günde bir çıkan mecmuadır*" kaydı yer almaktadır. Bunun da altında "*Sahibi ve naşiri: Medrese-i resmîye Türkçe muallimi ve Işık muharriri Mehmet Niyazi*" ifadesi bulunmaktadır.²⁹⁵ Adından da anlaşıldığı üzere, mecmua eğitim ve aile hayatı konuları üzerinde yoğunlaşmıştır.²⁹⁶

Mehmet Niyazi, "Maksat ve Meslek Hakkında Birkaç Söz" başlıklı giriş makalesinde derginin felsefesini ve amaçlarını ayrıntılı biçimde açıklamaktadır. Söz konusu makalede Niyazi, Dobruca'da eğitimin geri kaldığını, mevcut mekteplerin ortak bir programdan yoksun olduklarını, bu durumu düzeltmek amacıyla öğretmenlere önemli görevler düştüğünü, aile hayatının sorunlar içerdiğini, geleceğin anneleri olacak kız

²⁹³ Mehmet Niyazi, "*Türkiye ve Haricde Bulunan Dobruca Gençlerine Hitab-ı Samimane*", **Teşvik**, 23 Haziran 1326, Sayı:3, s.1.

²⁹⁴ Mehmet Niyazi, "*Romanya'da Siyasi Fırkalar ve Müslümanlar*", **Teşvik**, 11 Ağustos 1326, Sayı:10, s.2.

²⁹⁵ **Mekteb ve Aile**, 1 Nisan 1915, Sayı:1.

²⁹⁶ Osman Bektaş, "*Mekteb ve Millet*", **Mekteb ve Aile**, 1 Nisan 1915, Sayı:1, s.3-4.

Osman Bektaş, "*Aile Hayatı*", **Mekteb ve Aile**, 1 Nisan 1915, Sayı:1, s.6-8.

Mehmet Niyazi, "*Terbiyede Gaye*", **Mekteb ve Aile**, 15 Nisan 1915, Sayı:2, s.2-4.

Mehmet Niyazi, "*Ana Kucağından Mektebe*", **Mekteb ve Aile**, 1 Mayıs 1915, Sayı:3, s.3-4.

Mehmet Niyazi, "*İzdivaç Belalarından: Uğursuzluk Geline mi Terbiyede mi?*", **Mekteb ve Aile**, 1 Ağustos 1915, Sayı:9, s.6-8.

çocuklarının okutulması gerektiğini, bu suretle daha eğitimli nesillerin meydana gelebileceğini, mecmuanın bu konulardaki noksanlıkları ele alacağını belirtmektedir.

"...Bizde maarîf kadimdir. Bu, inkâr edilmez. Her bir câmi-i şerîfin, her bir mescidin yanı başında bir mektep inşaaşı düşünen ve unutmayan ecdâdımız şüphesiz maarîfin kadrini takdir etmişler. Fakat o küçük ve sıhhate, terbiyeye muvâfık olmayan mektebi daha âlî, her nev ihtiyaca muvafık bir surette yapacak dimağlar yetiştirecek muallimler idi. Demek ki cemaat, İslâmiyet feyziyle câmi-i şerîf ittisâline mektep bina ederek çocuklarını okutmağı düşünmüş de o devrin muallimleri daha güzel daha feyz-nâk mektepler inşa etmeğe müstaid adamlar yetiştirmeye muvaffak olamamışlar. Bize esas, bir ana yolu lâzımsa o da mekteplerimizdir. Mekteplerimize ne kadar dikkat ve itina edersek o nispette terakki eder ve çocuklarımızı o kadar sevmiş ve acımış oluruz. O şart ile ki, muallimlerimiz çalışmanın yolunu bilmeli, öğrenmelidir. Hatt-ı hareket muayyen olmazsa, muallimlerde vahdet-i efkâr bulunmazsa gâye-i maksûda vuslat kabil olmaz. Binâenaleyh, umum Dobrucamız muallimlerinin hedefi olmadıkça, aynı emele aynı gayretle çalışmadıkça yine hiçbir şeye muvaffak olamayacağımızdan emin olmalıyız.

Köstence'de, Pazarcık'ta, Silistre'de, Balçık'ta, Tutrakan'da birer rüşdiye mektebimiz olduğunu biliyoruz. Bu mekteplerin tatbik ettikleri programların ayrı ayrı olduğunu da biliyoruz.

Her bir İslâm köyünde iyi, fena bir ibtidâî mektebi vardır. Fakat bu mektepler, ne bir programa mâliktir, ne de güzel bir idareye tâbidir. İşte bu mevcutlardan istifade etmek için onları ıslâh etmek kâfidir. Bunu yapacak yine muallimlerdir.

Hele ailevî hayatımız ne kadar merhamete şâyândır. Köylerde, hatta kasabalarda öyle İslâm ailelerine tesadüf edilir ki, insan kendini onların arasında görünce, binlerce sene evvelki hayatımıza intikal etmiş olur, bu ibtidâî hâlete nazar-ı istiğrâb değil, nazar-ı merhamet atfetmeliyiz. Bu zavallı aile her türlü mânâsıyla mahkum bir valide, pek mahdut bir fikr ü zekâ zebûnu bir kızcağız, muhitinde tâbi olduğu görenekten mâadâ bir terbiye ile müteallim olmayan birkaç küçük yavru, daha biçâre bir pederden müteşekkildir.

İhtimal o kızcağız, mektebe de gönderilmiş, fakat evden mektebe gittiği zamandaki ciyâdet-i zihniyyesini zâyî ederek mektepten avdet etmiş, o günden itibaren ziyâsız ve rutubetli bir köşede iğne ile iplik saymağa mahkum olmuştur. O bir gün valide olacak; kim bilir nasıl bir cehl numûnesiyle bir aile teşkil edecekler?! Bunların çocukları da aynı göreneğe esir olup gitmeyecek midir?...Ne fena âdetlerimiz vardır ki binlerce seneden beri sürükleyerek bugüne kadar getirmişiz. Onları - ne kadar çirkin olsa bile - muhafaza etmekten bir haz duyarız. Kezâ milliyetimizin tarihi an'ânâtına, şanına, şerâfâtına delalet eden âdetlerimiz de vardır ki terketmişiz. Müstahsen olanları metruk, müstekrehleri de mahfuz kalmış. Bizi bir cihetten kemiren bunlardır.

"Mekteb ve Aile" mecmuası bu gibi ilmî, ictimâî hayatımızı teşrih edecek, noksanlarımızı, elemelerimizi açık bir lisanla anlatmağa çalışacaktır. Bu hususta usulü dairesinde yazılan - politikadan mâadâ - her nevî münâkaşâta, mübâhasâta sahifeleri açıktır.

Yeter ki, Dobrucamız hayât-ı İslâmiyyesine tenvire bâis olsun. Milletini seven ve fikren, kalemen, hizmetini esirgemeyen, evlâdına acıyan, istikbalini düşünen erbâb-ı hamîyyetin dest-i muâvenetlerini uzatacaklarından eminim.

Hemen Cenâb-ı feyyaz-ı mutlak tevfikini refik etsin."²⁹⁷

Kendisi de bir eğitimci olan Mehmet Niyazi, Dobruçalı Türk çocukların eğitimi için okulların önemine vurgu yapmakta, zamanın ihtiyaçlarına uygun olarak okulların ve öğretmenlerin yenilenmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Dobruca Türk mekteplerinde farklı müfredatlar uygulanmasını eleştirmekte ve bu durumun eğitim işlerinde düzensizliğe yol açtığını belirtmektedir. Niyazi ayrıca, bu alanda öğretmenlere önemli vazifeler düştüğünü, okullardaki farklı müfredatların ortak hâle getirilmesi gerektiğini, okulların ve müfredatların ancak idealist öğretmenler tarafından ıslah edilebileceğini kaydetmektedir.

Niyazi'nin üzerinde önemle durduğu bir diğer konu da aile hayatı ve kız çocuklarının eğitimi meselesidir. Niyazi, kız çocuklarının eğitilmesinin gerekliliğine vurgu yapmakta, ileride anne olacak kız çocuklarının kendi çocuklarını eğitebilmeleri ve sağlıklı bir aile yapısının oluşturulabilmesi için kızların okula gönderilmesini teşvik etmektedir.

Mekteb ve Aile dergisinde, eğitim ve aile hayatıyla ilgili yazılar yayımlanmış, siyasetle alakalı yazılar dergide yer bulmamıştır. Geçmiş tecrübeleri nedeniyle siyasi konuların Dobruca Türkleri arasında tartışmalara, bölünmelere yol açtığını gören Mehmet Niyazi'nin, Mekteb ve Aile dergisinde siyasi konularla ilgili yazılar yayımlanmasına mesafeli yaklaştığı anlaşılmaktadır.

Mekteb ve Aile dergisinde İbrahim Temo'nun da yazılarının yayımlandığı görülmektedir. Temo, mecmuada sağlıkla ilgili yazılar kaleme alarak o dönemde yaygın olduğu anlaşılan verem hastalığı ve korunma yöntemleri hakkında bilgi vermektedir.²⁹⁸ Temo, "Tahribat: Ak Toprağa Doğru" başlıklı makalesinde ise, göçün halk için bir yıkım olduğunu, göç eden köylülerin topraklarını ve mallarını "açgözlü tefecilere" ucuz fiyatlardan vermek zorunda kaldıklarını, göç edip hayal kırıklığına uğrayarak geri dönenlerin çoğunlukla komşularının yanında çobanlık yaptıklarını belirtmekte ve Dobruçalı Müslümanların doğup büyüdükları topraklarda kalmalarını tavsiye etmektedir.²⁹⁹

²⁹⁷ Mehmet Niyazi, "Maksat ve Meslek Hakkında Birkaç Söz", **Mekteb ve Aile**, 1 Nisan 1915, Sayı:1, s.1-2.

²⁹⁸ İbrahim Temo, "Herkes İçin", **Mekteb ve Aile**, 1 Nisan 1915, Sayı:1, s.12-13.

İbrahim Temo, "Aileyi ve Onun Mahsulü Olan Mektebi Tehdit Eden Hastalıklar", **Mekteb ve Aile**, 14 Temmuz 1915, Sayı:8, s.11-12.

²⁹⁹ İbrahim Temo, "Tahribat: Ak Toprağa Doğru", **Mekteb ve Aile**, 15 Ağustos 1915, Sayı:10, s.9-11.

1.5.3 1919-1928 Dönemi

1919-1928 arasındaki dönem I. Dünya Savaşı'nın son bulduğu, Türkiye'nin istiklal mücadelesi verdiği ve Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren devrimlerin hayata geçirilmeye başlandığı ilk yılları kapsamaktadır.

Ülküsal, Dobruca Türklerinin % 85'inin köylerde yaşadığını ve çiftçilikle uğraştığını,³⁰⁰ Türklerin şehirlerde kuvvetli cemaat teşkilâtları bulunmadığı gibi Dobruca genelinde örgütlenmiş bir millî teşkilâtta da yoksun olduklarını;³⁰¹ Türklerin, çocuklarını Romen okullarına göndermeyi tercih etmediklerini, Dobruca Türklerinin ancak I. Dünya Savaşı'ndan sonra eğitim konusunda bilinçlenmeye başladıklarını belirtmekte ve bu dönemden itibaren Türklerin, Romen orta ve yüksekokullarında okuyup yetişmeye başladıklarını kaydetmektedir.³⁰²

Öte yandan, bu dönemde çoğunluğu Mecidiye Müslüman Semineri mezunlarından oluşan aydın bir Türk kitle ortaya çıkmış, Güney Dobruca'nın Romanya'ya katılmasıyla birlikte Romanya'daki Türk nüfusu artmış, Türkler arasında azınlık bilinci giderek kuvvetlenmiş ve Dobruca Türk azınlığının geleceği daha fazla sorgulanmaya başlanmıştır.

Bu dönemde, "Cuvantul Dobrogei" (Dobruca Sözü), "Dobruca", "Hayat",³⁰³ "Tan", "Romanya",³⁰⁴ "Haber",³⁰⁵ "Tuna",³⁰⁶ "Coasta de Argint" (Gümüş Sahil),³⁰⁷ "Revista

³⁰⁰ Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.80.

³⁰¹ Ülküsal, **a.g.e.**, s.46.

³⁰² Ülküsal, **a.g.e.**, s.50.

³⁰³ Hayat gazetesi, 1921 yılında Pazarcık'ta yayımlanmaya başlanmış, ikinci sayısından sonra kapanmıştır. Bkz. Ülküsal, **a.g.e.**, s.174.; Alexandre Popovic, "*La Presse Turque (et Tatare) de Roumanie (1888-1940)*", **Presse Turque et Presse de Turquie**, Ed.: Nathalie Clayer, Alexandre Popovic, Thierry Zarcone, Editions ISIS, İstanbul-Paris, 1992, s.231.

³⁰⁴ Romanya gazetesi, 5 Ağustos 1921 ve 21 Temmuz 1936 tarihleri arasında Pazarcık'ta İsmail Kemal Zandallı tarafından çıkarılmıştır. Gazetenin sermuharriri Mehmet Latif Bey'dir. Osmanlıca harflerle basılan gazetede, "*Pazar'dan ma'da, her gün çıkar bi-taraf Müslüman gazetesidir*" kaydı yer almaktadır. Bkz. **Romanya**, 5 Ağustos 1921, Sayı:1.

Söz konusu gazete diğer Türkçe gazetelerden farklı olarak günlük yayımlanma iddiasıyla yayın hayatına başlamışsa da bu mümkün olamamıştır. "*Yeni gazetemiz yevmi olmakla beraber muhteviyatı muktedit kalemlerin, genç ve faal muharrirlerin parlak ve nafi yazıları ile tezyin-i sütun eyleyecektir*" denilmektedir. Bkz. **Romanya**, "*İtizar ve Birkaç Söz*", 5 Ağustos 1921, Sayı:1, s.1.

Gazete, 1932-1936 yılları arasında dört yıl süreyle yayınlarına ara vermiştir. 18 Ocak 1936 tarihinde yeniden yayın hayatına dönen Romanya gazetesi bu tarihten itibaren Latin harfleriyle basılmıştır. Bkz. Alexandre Popovic, "*La Presse Turque (et Tatare) de Roumanie (1888-1940)*", **Presse Turque et Presse de Turquie**, Ed.: Nathalie Clayer, Alexandre Popovic, Thierry Zarcone, Editions ISIS, İstanbul-Paris, 1992, s.233.

Bununla birlikte, Dobruca'daki en uzun ömürlü Türkçe gazete olması bakımından önem arz etmektedir.

Musulmanilor Dobrogeni" (Dobruca Müslümanları Dergisi)³⁰⁸ isimli gazete ve dergiler yayımlanmıştır. "Dobruca", "Romanya" ve "Tuna" dışındaki gazeteler kısa süre içerisinde kapanmışlardır.

³⁰⁵ Haber gazetesi, 19 Ağustos 1922 tarihinde Pazarcık'ta emekli öğretmen Mustafa Lütfü Efendi tarafından çıkarılmış, kısa süre sonra kapanmıştır. Bkz. Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.174.; Alexandre Popovic, *"La Presse Turque (et Tatare) de Roumanie (1888-1940)"*, **Presse Turque et Presse de Turquie**, Ed.: Nathalie Clayer, Alexandre Popovic, Thierry Zarcone, Editions ISIS, İstanbul-Paris, 1992, s.230.

³⁰⁶ Tuna adı altında iki ayrı gazete çıkarılmıştır. Bunlardan ilki 6 Mart 1925 - 5 Nisan 1935 tarihleri arasında Silistre'de Osmanlıca harflerle yayımlanmıştır.

1925-1935 tarihleri arasında yayımlanan Tuna gazetesinin imtiyaz sahibi Mecidiye Müslüman Semineri'nde öğretmenlik yapmış olan İbrahim Kadri, sermuharriri ise Şevket Cevdet'tir. Bkz. Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.174.

Gazetenin adının altında "Bi-taraf Türk gazetesidir" ifadesi yazılıdır. İbrahim Kadri imzasıyla yayımlanan "Maksat ve Meslek" başlıklı giriş makalesinde, Tuna gazetesinin Silistre'de Türk nüfusunun kesif olduğu bir kasabada, fırkacılık yapmadan topluma faydalı olmak amacıyla yayın yapacağı, Dobruca Müslümanlarının umumi ihtiyaç ve dertlerinin teşhis ve tedavisine ait işlerle meşgul olacağı belirtilmektedir. Bkz. İbrahim Kadri, *"Maksat ve Meslek"*, **Tuna**, 6 Mart 1925, Sayı:1, s.1.

Eğitim sorunları, şer'i hukuk mahkemeleri, harf inkılâbı gazetede ele alınan başlıca konulardır. Tuna gazetesinde yayımlanan bazı haberlerin başlıkları aşağıda sunulmaktadır:

Tuna, *"Mahkemei Şeriyelerimiz Etrafında"*, 1 Nisan 1925, Sayı:8, s.1.

Tuna, *"Kadıklar Meselesi"*, 8 Nisan 1925, Sayı:10, s.1.

Tuna, *"Mahakimi Şeriyemiz Ne Oluyor?"*, 2 Mayıs 1925, Sayı:16, s.1.

Tuna, *"Yarınki Mekteplerimiz ve Cemaat Heyetlerimiz"*, 5 Haziran 1925, Sayı:21, s.2.

Tuna, *"Mekati İptidaiyelerin Ruhu"*, 28 Ağustos 1925, Sayı:32, s.2.

Tuna, *"Silistre Medresesinin İnşası"*, 2 Eylül 1926, Sayı:73, s.1.

Tuna, *"Yeni Harfler ve Kitap Meselesi"*, 26 Temmuz 1929, Sayı:154, s.2.

³⁰⁷ Coasta de Argint (Gümüş Sahil), Romen avukat Octavian Moşescu tarafından Balçık'ta 2 Nisan 1928 tarihinde Romence, Bulgarca ve Türkçe olarak çıkarılmıştır. Gazetenin Türkçe kısmını öğretmen Süleyman Faik hazırlamıştır. Gazete daha ziyade Balçık şehrini tanıtan turistik ve kültürel haberlere yer vermiştir. Gazetenin son sayısı 1 Eylül 1929'da yayımlanmıştır. Öte yandan Ülküsal ve Popovic, Coasta de Argint'in kuruluş tarihi olarak Mart 1928'i vermektedir. Bkz. Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.174.; Alexandre Popovic, *"La Presse Turque (et Tatare) de Roumanie (1888-1940)"*, **Presse Turque et Presse de Turquie**, Ed.: Nathalie Clayer, Alexandre Popovic, Thierry Zarcone, Editions ISIS, İstanbul-Paris, 1992, s.230.

Oysa, arşiv nüshaları üzerinde yapılan incelemede gazetenin ilk sayısında basım tarihi olarak 2 Nisan 1928 tarihinin kayıtlı olduğu görülmektedir. Bkz. Ek:3.

³⁰⁸ "Revista Musulmanilor Dobrogeni" dergisi, Romence olarak ve sadece iki sayı yayımlanmıştır. Merkezi Köstence'de olan derginin ilk sayısı 9 Kasım 1928, son sayısı 14 Aralık 1928 tarihinde basılmıştır. Derginin yöneticisi İordache Ştefănescu, başmuharriri ise Crutiu Delasalişte'dir. Söz konusu derginin neşri Dobruca bölgesinin Osmanlı İmparatorluğu'ndan Romanya'ya geçmesinin 50. yıldönümüne denk gelmekte olup, bu vesileyle bir makale yayımlanmıştır. Yazılarda, Romen idaresi övülürken, Dobruca Müslümanlarının sadık vatandaşlar oldukları belirtilmekte ve göç hevesinden vazgeçerek Romanya'da kalmaları teşvik edilmektedir. Bkz. **Revista Musulmanilor Dobrogeni**, 9 Kasım 1928, Sayı:1, s.1., ayrıca bkz. Ek:15.

Ülküsal, Romence yayımlanan bu dergiyi Türkçe matbuat olarak saymamıştır. Popovic ise çalışmasında bu dergiye değinmiştir. Bkz. Alexandre Popovic, *"La Presse Turque (et Tatare) de Roumanie (1888-1940)"*, **Presse Turque et Presse de Turquie**, Ed.: Nathalie Clayer, Alexandre Popovic, Thierry Zarcone, Editions ISIS, İstanbul-Paris, 1992, s.232.

1.5.3.1 Cuvantul Dobrogei (Dobruca Sözü)

"Cuvantul Dobrogei" gazetesi, Romenler tarafından Türklere yönelik olarak çıkarılmış ve Romence yayın yapmıştır. Gazetenin 13 Temmuz 1919 tarihli ilk nüshasında "Köstence'de bir heyet tarafından" hazırlandığı ve "bütün Dobruca Müslümanlarının yayın organı" olduğu belirtilmektedir. Söz konusu gazetenin ilk nüshası ücretsiz dağıtılmıştır.

"Dobrucalı Okurlarımıza" başlıklı giriş makalesinde, gazetenin Dobruca Müslümanlarının menfaatlerini koruyacağı ve özellikle Bulgarların iddialarına karşı Romanya'nın haklarını müdafaa edeceği belirtilmekte, ayrıca zaman içerisinde gazeteye Türkçe bir sayfa ekleneceği vurgulanmaktadır.³⁰⁹ Bununla birlikte, yalnızca iki sayı yayımlanan gazete sadece Romence olarak basılmıştır.

Gazetede ayrıca, Dobruca'nın ileri gelenlerinden Mahmut Çelebi'nin girişimiyle Kuzey ve Güney Dobruca Müslüman halkının temsilcilerinin 21 Temmuz 1919 tarihinde Köstence'de büyük bir toplantı düzenleyeceğine ilişkin "Bütün Dobruca'da Bulunan Dindaşlarımıza" başlıklı bir çağrı yayımlanmış ve burada Bulgaristan'ın Dobruca'nın sahibi olduğu iddialarına yanıt verileceği duyurulmuştur.³¹⁰

Gazetenin 25 Temmuz 1919 tarihli ikinci sayısında çağrıya uyarak toplanan Tulça, Köstence, Silistre ve Pazarcık sancaklarının temsilcilerine teşekkür edilmekte, toplantıda alınan kararlarla bütün Dobruca Müslümanlarının Romanya'ya bağlı kalmayı istediklerini açıkça belirttikleri vurgulanmaktadır.³¹¹ Söz konusu toplantıyla Romen makamlarının, Dobrucalı Müslümanların Romanya idaresi altında kalmayı tercih ettiklerini uluslararası kamuoyuna duyurmak istedikleri görülmektedir. Gazetenin bahsekonu ikinci sayısı aynı zamanda gazetenin son sayısı olmuştur. Gazetenin Romen devletinin çıkarları doğrultusunda yayımlandığı ve hedeflenen amaca ulaşılması ertesinde de yayınına son verildiği anlaşılmaktadır.

³⁰⁹ Cuvantul Dobrogei, 13 Temmuz 1919, Sayı:1, s.1.

³¹⁰ Cuvantul Dobrogei, 13 Temmuz 1919, Sayı:1, s.1.

³¹¹ Cuvantul Dobrogei, 25 Temmuz 1919, Sayı:2, s.1.

1.5.3.2 Dobruca

"Dobruca", Pazarcık Müftüsü ve aynı zamanda Mecidiye Müslüman Semineri hocalarından Halil Fehim Efendi'nin³¹² öncülüğünde çıkarılmıştır. Gazete, Pazarcık'ta Dobruca isimli matbaada basılmıştır. Gazetenin ilk sayısı Rûmî 17 Kânunuevvel 1919 (Hicri 24 Rebiülevvel 1338) tarihinde, son sayısı ise Rûmî 31 Temmuz 1924 (Hicri 28 Zilhicce 1342) tarihinde yayımlanmıştır. Osmanlıca harflerle basılan gazetenin adının altında "*Şimdilik Çarşamba günleri çıkan Türk gazetesidir*" ve "*Siyasî, ilmi, iktisadi ve edebi Türk gazetesidir*" ibareleri kayıtlıdır.³¹³

"Gazetenin Mesleği" başlıklı giriş makalesinde, eski Dobruca denilen bölgede Müslüman nüfusunun 45 bin kadar olduğu, Güney Dobruca'nın Romanya'ya katılmasıyla Türk-İslam nüfusunun 200 bini geçtiği ve basılan gazetelerin yetersiz kaldığı belirtilmekte, Türkçe neşriyat boşluğunu doldurmak üzere Dobruca gazetesinin neşrine karar verildiği kaydedilmektedir. Ayrıca, gazetenin diğerlerinden farklı olarak gerek şehirlilerin gerek köylülerin anlayabileceği bir dil kullanacağı ve şimdilik haftada bir defa neşr olunacağı belirtilmektedir.³¹⁴

Dobruca gazetesinde yazıları yayımlanan Mehmet Niyazi, burada da ağırlıklı olarak Dobruca'daki eğitim sorunlarıyla ilgili yazılar kaleme almıştır.

"... Millet, lisan-ı resmimiz olan Romence'nin yalnız bir lisan olarak tahsilini bilakis elzem addeder ve seve seve esbab-ı talimi arar ve ailesinin saadetini ancak lisan-ı resmiye vukufunda görür. Mekteplerimizin bu suretle lisan tedrisatı için icap eden zamanın itasında kimse tereddüt etmez. Ve birinci seneden itibaren çocuğunu tali mekteplere ihza için tedbirini alarak lisan saatlerini tezyid edebilir. Fakat resmi mekatib-i iptidaiye programı aynen tatbik edilmek isteniliyorsa o zaman tedris ve talimi elsine-i saireye nispetle cidden güç olan Türkçe'nin ve ona merbut olan malumat-ı dinîyenin ihmal edileceğinde şüphe kalmaz. Bir taraftan lisan-ı millîyesi ile esasat-ı dinîyesini öğrenmeye çalışmak, diğer taraftan da maarîf programının ita edeceği

³¹² Halil Fehim Efendi, 1888 yılında Köstence'nin Karatay köyünde dünyaya gelmiştir. 6 yaşındayken ailesiyle Eskişehir'e göç etmiştir. Rüşdiye'yi bitirdikten sonra İstanbul'a gelerek medreseye girmiştir. 1908 yılında Mısır'a giderek, Kahire'deki Cami-ül Ezher medresesinden icazet almıştır. 1912 yılında Dobruca'ya dönmüş, 1 Ekim 1912 tarihinde Mecidiye Müslüman Semineri'nde Arapça ve Fıkıh hocası olarak görevlendirilmiştir. 1914 yılında Pazarcık Müftüsü olmuştur. 1929 yılında müftülük görevinden istifa etmiş ve tekrar Seminer'de hocalık yapmaya başlamıştır. 19 Eylül 1933'te Pazarcık'ta vefat etmiştir. Halil Fehim Efendi, Arapça, Fransızca ve Romence bilen aydın, inkılâpçı bir hocaydı. Bkz. Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.145.

³¹³ **Dobruca**, 17 Kânunuevvel (Aralık) 1919, Sayı:1, s.1.

³¹⁴ **Dobruca**, 17 Kânunuevvel (Aralık) 1919, Sayı:1, s.1.

*malumatı istihsale uğraşmak her muallimin itiraf edeceği cihetle çocukların dimağlarını pek az zaman zarfında yorar, körletir...*³¹⁵

Mehmet Niyazi, "Ümitvarız! Fakat" başlıklı söz konusu makalesinde, resmi dil Romence'nin öğretilmesi amacıyla Türk çocuklarının devam ettiği okullarda Romen eğitim müfredatının aynen uygulanması yönündeki Romen makamlarının kararını eleştirmekte, Romence'nin Müslümanlar tarafından öğrenilmesine kimsenin itiraz etmeyeceğini, ancak Romen müfredatının uygulanması durumunda Türkçe ve buna bağlı din öğretiminin zorlaşacağını, Romen makamlarının bu kararlarını gözden geçirmelerini temenni ettiğini belirtmektedir. Nitekim, Teşvik gazetesindeki yazılarından Niyazi'nin Dobrucalı Türkleri Romence öğrenmeye teşvik ettiği bilinmektedir. Bununla birlikte Niyazi, Romence öğretilmesi amacıyla uygulanacak program sebebiyle Türk çocukların anadil ve buna bağlı din eğitimlerinin aksamamasını arzu etmekte ve bir eğitimci hassasiyetiyle konunun yeniden değerlendirilmesini talep etmektedir.

1.5.3.3 Tan

"Tan" gazetesi, 1 Haziran 1921 ve 19 Temmuz 1921 tarihleri arasında Pazarcık'ta yayımlanmıştır.³¹⁶ Gazetenin sahipleri İsmail Kemal Zandallı ve Şevket Cevdet, sermuharri ise Mehmet Niyazi'dir. Osmanlıca harflerle basılan gazetenin isminin altında "*Şimdilik haftada üç defa çıkar. Bi-taraf Müslüman gazetesidir*" ibaresi yer almaktadır.³¹⁷

Mehmet Niyazi, Tan gazetesinin 13 Haziran 1921 tarihli altıncı sayısında yayımlanan "Dobruca Müslüman Cemaat Hayatında Köstenceliler" başlıklı yazısında, Köstence'de yaşayan Müslümanlar arasındaki bölünmeye ve bu ayrışmanın zaman içerisinde nasıl evrildiğine ilişkin önemli tespitlerde bulunmaktadır. Mehmet Niyazi, söz konusu yazısında Köstenceli Müslümanların önceleri "ihtiyarlar" ve "gençler" şeklinde iki karşıt grup olarak karşımıza çıktığını, daha sonra "muhafazakârlar-köhneler" ve "demokratlar-mütecedditler" şeklinde ayrıştıklarını kaydetmekte, çekişmelerin hep bu minvalde yürüdüğü ve bir sonuç alınamadığı tespitinde bulunmaktadır.

³¹⁵ Mehmet Niyazi, "Ümitvarız! Fakat", **Dobruca**, 29 Kânunuevvel (Aralık) 1921, Sayı:204, s.1.

³¹⁶ Tan gazetesinin birinci sayısında Rûmî 1 Haziran 1921 ve Hicri 25 Ramazan 1339 tarihleri yer almaktadır. Birinci sayıda gazetenin adının üstünde, "Tarih-i tesisi: 15 Şubat 1921" ibaresi kayıtlıdır. Bkz. Ek:20.

³¹⁷ **Tan**, 1 Haziran 1921, Sayı:1.

"... Köstence cemaat işlerinde hayli zamandan beri iki kuvvetli taraf mevcuttur. Küçük ve ehemmiyetsiz bir hadise derhâl bu iki kuvvetin ibraz-ı faaliyetine vesile teşkil edebilir. Meseleler itilaf ile değil galibiyet ve mağlubiyet ile hâl ve tesviye edilmek usulü yalnız bu şuh ve şirin kasabanın İslamlarına mahsus gibidir. Bir zamanlar Köstence'de bu iki kuvvetin teşkilâtçıları "ihtiyarlar" ve "gençler" idi. Gerek cemaat işlerinde ve gerek belediye veya sancak intihaplarında bu iki müthiş ordu karşılaşılıyor ve birçok mücadeleler neticesinde bir tarafın inhizamıyla dava kapanırdı. İkinci bir ser-reşide-i münakaşa çıkıncaya kadar şayan-ı takdir bir sükûnet, cemaat gruplarının bütün hâllerinde meşhut olur. İnsan bu sükuneti, bu havadisi görünce artık her meselenin itilaf suretiyle hâll edileceğine adeta kanaat hasıl eder fakat aldanır. Hadise zuhurunda bir hüma neveti gibi gayrî kabil-i teskin bir hararet ile cidal yeniden başlar.

Şu son günlerde on beşer gün fasıla ile üç defa icra edilen cemaat heyeti idaresi intihaplarında da aynı nöbetleri görüyor ve işitiyoruz. Yalnız bu çarpışmalardaki mütekabil kuvvetler beyninde eskisinden teşekkülce bir fark var. Evvelce ihtiyarlık, gençlik diye ayırt edilen kuvvetler bu defa "muhafazakârlar, köhneler" ve "demokratlar-mütecedditler" suretinde zuhur ediyor. Şimdi bu iki kuvvetin iddialarını biraz muhakeme edelim. Köhneler ne diyorlar: "Biz ihtiyarlar dünkü gençler değil miyiz? Şu mektep, o koca bina ve o kuvveti tevhid-i varidatı hep bizim say ve gayretimizle usule gelmedi mi? Evvelki mektep adamlarıyla şimdi tarz-ı idare arasındaki fark herkesin görebileceği bir derecede sarih değil mi? Gençler ne yaptı, ne yapacaklar?" Mütecedditler ne diyorlar, biraz da onları sesleyelim: "Artık siz eskidiniz. Millet, cemaat işleri sizin bayat muhakemelerinizle yürüyemez. Siz kendinizi daima cemaat önünde göre göre adeta her şeyi denemiş, evkaflı, şunu bunu kendi malınız telakki edecek hâle gelmişsiniz. Siz, kendi zamanınıza göre iş yapmışsınız, fakat bugünün veya yarının işlerini görmekten acizsiniz. Sonra siz de biraz daha artık karanlık var, biz ise demokratız, listemize herkes girebilir! Millet kendi işini kendi görmelidir. Bu iddialar hep bu vadiye yapılıyor. Şiddetli cereyanlar arasında "umur-ı millet" dehşetli bir sele kapılmış bir saman parçası gibi mahv olup gidiyor."³¹⁸

Mehmet Niyazi bahse konu makalesinde, özellikle Cemaati İslamiye,³¹⁹ belediye ve sancak seçimlerinde Dobrucalı Müslümanların iki ana gruba bölündüklerini

³¹⁸ Mehmet Niyazi, "Dobruca Müslüman Cemaat Hayatında Köstencililer", **Tan**, 13 Haziran 1921, Sayı:6, s.1-2.

³¹⁹ Müftülüklerin bulunduğu Köstence, Tulça, Pazarcık ve Silistre şehirlerinde "Cemaati İslamiye" adında Müslüman cemaat örgütleri bulunmaktaydı. Bu teşkilâtlar, vakıf mallarının idaresinden, camilerin ve okulların bakım-onarımlarından, imam ve öğretmenlerin maaşlarının ödenmesinden sorumluydular. Her şehrin Cemaati İslamiye'si kendi hazırladığı ve şehrin Müslüman seçmenleri tarafından onaylanarak kabul edilen bir tüzüğe göre yönetilirdi. Her Cemaati İslamiye'nin farklı bir tüzüğe göre yönetilmesi uygulamada farklılıklara yol açıyordu. Bkz. Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.145-146.

Örneğin, aynı eğitimi görmüş hoca adayları imam veya hatip olarak atanabiliyorlardı. Hatiplerin maaşları imamlarınkinden fazla olduğu için ücretlerde eşitsizlikler yaşıyordu. Kıdemsiz, genç bir hatip, kıdemli ve yaşlı bir imamdan daha fazla maaş alabiliyordu. Cemaati İslamiye idare heyetlerinin, camilerdeki ve mekteplerdeki vazifelere görevli atamalarında keyfilik ve suistimaller yaşıyordu. Ayrıca, bir şehirdeki Cemaati İslamiye ile bir diğer şehirdeki Cemaati İslamiye'nin imam ve öğretmenlerine ödemeyi uygun gördüğü ücretler farklı olabiliyordu. Bu durum da söz konusu görevliler arasında rahatsızlıklara sebebiyet

kaydetmektedir. Hem siyasi hem ekonomik çıkar çatışmaları sebebiyle söz konusu seçimlerin Dobruca Türk toplumunda bölünmelere neden olduğu anlaşılmaktadır. Zira Cemaati İslamiye seçimleri sonucunda yönetime gelenler, öğretmen, hatip ve imam atamalarından, ayrıca anılan memurların maaşlarının tespit ve ödenmesinden, camilerin bakım ve onarımıyla ilgili konulardan sorumlu olmakta, bu kapsamda Romen makamları tarafından tahsis edilen mali ödeneği de harcamaya yetkili kılınmaktaydı. Bahsekonu yetki ve sorumluluklarından dolayı Romanya'daki Türk toplumu için önem arz eden Cemaati İslamiye teşkilâtları, yöneticilerin usulsüzlük, yolsuzluk ve kayırmacılık iddialarıyla gündeme gelmekte, özellikle seçim dönemlerinde hararetlenen tartışmaları ve ayrışmaları da beraberinde getirmekteydi.

Mehmet Niyazi "Dört Sancak Müftülerinin Bükreş İştihamı ve Başmüftülük" başlıklı yazısında ise, Müslümanları temsilen dört müftü bulunduğunu, bu müftülerin her birinin birbirinden bağımsız hareket ettiklerini, tüm müftüleri koordine edecek bir başmüftülük makamına ihtiyaç olduğunu, bu suretle daha güçlü ve etkili olunabileceğini, nitekim diğer dinî cemaatlerin de bu şekilde yönetildiklerini, Başmüftü olmadığı için Müslümanların Meclis-i Ayan'da temsil edilemediklerini belirtmektedir.

"... Müstakil ve nezaretle bila vasıta muavere ve muamelede bulunur ve her biri şeref ve şahsiyeti haiz "Baş müftü" derecesinde dört müftümüz var. Şimdi onlardaki istiklali alarak bir merkeze ve o merkez vesatıyla nezarete rapt etmek ne derecelerde doğru olabilir anlayamıyorum diyorsunuz.

Evet. Müftüler, vazifelerini salahiyetleri gayrî muhayyer olan bu rüesa zahiren müstakil idiler. Bila vasıta muhaberede bulunurlardı. Ve hatta layesi amalikal idiler. Fakat bu dört münferit kuvvetin nezaret nezdinde ne şeref ve haysiyetleri vardı! Hakikate vakıf olmak isterseniz, rica ederim Bükreş'e giderek mezahip nezaretindeki müftülükle olan muhabere dosyasını gözden geçiriniz. O dörtlerin nezaret-i meskûre mizanında kaç gram şeref ve haysiyet tarttıklarını görür, anlarsınız. Bu, adeta bir elin dört parmağını keserek kuvay-ı asliyesini yalnız baş parmağa sevk etmek gibi bir ameliyeyi cerrahiyeye benziyor sözleri müftülerin hâli hazırdaki hâllerini pek mükemmel tasvir ediyor. Onlar mevkice dört parmağı birbirinden kat edilerek rabitaları kalmamış nakıs bir ele benziyorlar. Binaenaleyh baş müftülük ihdas olunmakla o parmaklar arasındaki rabıta takviye ve onlara bir parmak daha ilave olunarak tam bir el meydana getirilecek. O el ki İslamlar'a nafi işlere hadim, münafi işleri de

veriyordu. Öte yandan, din görevlilerinin maaşlarının genel olarak düşük olması da ciddi bir sorundu ve din görevlileri bu sebeple başka işler yapmak durumunda kalıyorlardı. Bkz. Ülküsal, **a.g.e.**, s.148.

Yukarıda bahsi geçen sorunları çözmek amacıyla Dobruca Müslümanları, Cemaati İslamiye'ler için ortak bir tüzük oluşturulmasını tartışmıştır. Pazarcık Müftüsü ve Mecidiye Müslüman Semineri öğretmeni Halil Fehim Efendi'nin teşebbüsüyle dört sancak müftüsünün ve Dobruca'nın önde gelen Müslüman eşrafının katılımıyla 1921 yılında Pazarcık'ta bir kongre toplanmıştır. Kongre kapsamında 71 maddelik ortak bir tüzük taslağı hazırlanmış ve üzerinde mutabakat sağlanmıştır. Taslak tüzük, onay için Romanya Mezhepler Bakanlığı'na gönderilmiş ise de sonuç alınamamıştır. Bkz. Ülküsal, **a.g.e.**, s.145-146.

hareme olacak; o dört müferrit kuvvetler mecmuu bir muhasala teşkil edecek, edecek de bütün mevanii, hailleri bertaraf eyleyecek.

*Lüzumu pek bedihi olan baş müftülük ihdâsına -farz-ı muhal- olarak muhalif olalım. O hâlde hükûmetin bütün edyan-ı muhtelifeye mensup milletlere bahş ettiği bir hakk-ı sarihten kendimizi mahrum etmekliğimiz icap etmez mi? Her milletin reisi ruhbanisi -bila-intihap velayenazil – meclisi ayanda ahz-ı mevki ederken bizden orada hiç kimse bulunmasın mı? Her memlekette, her millet için söz söyleyebilecek selahiyettar bir baş bulunmağa başladığı şu zamanda bizim hiçbir başımız olmasın mı?..."*³²⁰

Başmüftülük konusu Romanya'daki Türkçe basınının ele aldığı önemli başlıklardan birini teşkil etmektedir. 1923 yılında Romen anayasasında yapılan bir değişiklikle, ülkedeki her dinî cemaatin en yüksek temsilcisinin doğrudan senatör olarak atanması ilkesi benimsenmişti. Müslümanları temsilen Köstence, Tulça, Pazarcık ve Silistre'de birer sancak müftüsü bulunmasına rağmen uzun yıllar bunlar arasından bir Başmüftü seçilememiştir. Söz konusu müftüler kimin Başmüftü, dolayısıyla senatör olacağı konusunda aralarında bir karar alamadıklarından dolayı Türkler dinî temsilcileri yoluyla Senato'da temsil edilme haklarını kullanamıyorlardı.³²¹ Romanya'da yayımlanan diğer Türkçe gazeteler gibi Tan gazetesi de bu konuda müftülerin bir adım atması ve Türklerin bu siyasi temsil hakkından mahrum bırakılmaması gerektiğini savunmuştur.

1.5.4 1929-1939 Dönemi

Söz konusu dönem, Dobruca Müslümanlar arasında Türkiye'ye göç konusunun en yoğun şekilde tartışıldığı, Türkiye'de harf inkılâbının uygulandığı, Dobruca'da da eğitim ve basın alanlarında Osmanlıca harflerden Latin alfabesine geçişin ele alındığı, Hamdullah Suphi Bey'in Bükreş sefiri olduğu ve Romanya'daki Türkçe gazetelerin Gagavuz Türkleri'ne yönelik ilgisinin arttığı bir süreci kapsamaktadır.

³²⁰ Mehmet Niyazi, "Dört Sancak Müftülerinin Bükreş İstihamı ve Başmüftülük", **Tan**, 20 Haziran 1921, Sayı:10, s.1.

³²¹ Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.153.

Bu dönemde, "Hak-Söz",³²² "Cuvantul Nostru" (Bizim Sözümüz),³²³ "Emel", "Türk Birliği", "Yıldırım", "Aydınlık",³²⁴ "Tuna",³²⁵ "Halk", "Deliorman", "Çardak"³²⁶ ve "Bora" isimli gazete ve dergilerin yayımlandığı görülmektedir.

³²² Hak-Söz gazetesinin sahibi Avukat Kemal Hamdi, başmuharriri ise öğretmen Habib Hilmi Efendi'dir. Habib Hilmi Efendi, Mecidiye Müslüman Semineri'nde Türkçe öğretmenliği yapmıştır. Bkz. Ülküsal, **a.g.e.**, s.175.

Silistre'de çıkarılan gazetenin ilk sayısı 22 Mayıs 1929, son sayısı ise 6 Mart 1940 tarihinde yayımlanmıştır. Bkz. Alexandre Popovic, *"La Presse Turque (et Tatare) de Roumanie (1888-1940)"*, **Presse Turque et Presse de Turquie**, Ed.: Nathalie Clayer, Alexandre Popovic, Thierry Zarcone, Editions ISIS, İstanbul-Paris, 1992, s.231.

Gazete, Osmanlıca harflerle basılmaya başlanmıştır. Okurların Latince harflere kademeli şekilde alışmasını sağlamak amacıyla 1935'ten sonra hem Osmanlıca harfler hem Latince harfler birlikte kullanılmış, 16 Haziran 1938 tarihli 256. sayıyla birlikte tamamen Latince harflerle basılmıştır. Bkz. **Hak-Söz**, 16 Haziran 1938, Sayı:256.

Gazetenin adının altında *"Mahalli ve milli bi-taraf Türk gazetesidir"*, gazetenin adının solunda ise *"Mesleğimize uygun yazılara sahifelerimiz açıktır"* ibareleri kayıtlıdır. Bkz. **Hak-Söz**, 22 Mayıs 1929, Sayı:1.

Gazetede, Dobruca Müslümanlarının eğitim durumu ve göç konularına ağırlık verilmiştir.

Hak-Söz, *"Mekteplerimizin Rumen Muallimleri"*, 14 Ağustos 1929, Sayı:13, s.2.

Habib Hilmi, *"Medresemizde Gaye ve Tedrisat"*, **Hak-Söz**, 21 Ağustos 1929, Sayı:14, s.1.

Hak-Söz, *"Yeni Harfler"*, 21 Ağustos 1929, Sayı:14, s.2.

Hak-Söz, *"Yine Bir Ateş, Muhaceret Ateşi"*, 4 Teşrinisani (Kasım) 1931, Sayı:96, s.1.

Hak-Söz, *"Trakya'da 10.000 Göçmen Evi Yapılıyor"*, 19 Mart 1936, Sayı:217, s.1.

³²³ Bizim Sözümüz gazetesi, Pazarcık'ta Romence olarak neşredilen "Cuvantul Nostru" gazetesinin Osmanlıca harflerle basılan Türkçe kısmını teşkil etmiştir. Türkçe kısmın çıkarılmasını öğretmen Recep Mustafa Efendi üstlenmiştir. İlk Türkçe kısımlar 15 Haziran 1929 tarihinde yayımlanmıştır. Bkz. Alexandre Popovic, *"La Presse Turque (et Tatare) de Roumanie (1888-1940)"*, **Presse Turque et Presse de Turquie**, Ed.: Nathalie Clayer, Alexandre Popovic, Thierry Zarcone, Editions ISIS, İstanbul-Paris, 1992, s.226.

Popovic, Cuvantul Nostru'nun nüshalarını bulamadığını belirtmektedir. Mustafa Ali Mehmet'in özel arşivinden temin ettiğimiz Cuvantul Nostru'nun örnek nüshası ekler kısmına ilave edilmiştir. Bkz. Ek:5.

³²⁴ Aydınlık gazetesi, 15 Teşrinievvel (Ekim) 1933 ve 5 Teşrinisani (Kasım) 1933 tarihleri arasında Hafız Mustafa Ahmed yönetiminde Silistre'de Osmanlıca harflerle yayımlanmıştır. Yayın hayatı bir aydan kısa süren gazetenin "Maksat ve Meslek Hakkında Birkaç Söz" başlıklı giriş makalesinde, Dobruca'da "İlmiye Birliği Cemiyeti" kurulmasına karar verildiği, cemiyetin fikirlerine tercüman olmak üzere bir gazeteye ihtiyaç duyulduğu ve bu nedenle Silistre'de böyle bir neşriyata başlandığı belirtilmektedir. Bkz. **Aydınlık**, 15 Teşrinievvel (Ekim) 1933, Sayı:1, s.1.

Aydınlık gazetesinde yayımlanan bazı haberlerin başlıkları aşağıda sunulmaktadır:

Aydınlık, *"Resmi Türkçe Muallimlerinin Tayini"*, 15 Teşrinievvel (Ekim) 1933, Sayı:1, s.1.

Aydınlık, *"Kral Hazretleri 40 Yaşında"*, 15 Teşrinievvel (Ekim) 1933, Sayı:1, s.1.

Aydınlık, *"Titulescu Ankara'da"*, 22 Teşrinievvel (Ekim) 1933, Sayı:2, s.1.

Aydınlık, *"Romanya-Türkiye Dostluğu"*, 22 Teşrinievvel (Ekim) 1933, Sayı:2, s.1.

Aydınlık, *"Türk Milletinin Zafer ve Kurtuluş Bayramını Kutlarız"*, 29 Teşrinievvel (Ekim) 1933, Sayı:3, s.1.

Ülküsal, Dobruca ve Türkler adlı kitabında Aydınlık gazetesine yer vermezken; Popovic, çalışmasında bu gazeteye değinmiştir. Bkz. Alexandre Popovic, *"La Presse Turque (et Tatare) de Roumanie (1888-1940)"*, **Presse Turque et Presse de Turquie**, Ed.: Nathalie Clayer, Alexandre Popovic, Thierry Zarcone, Editions ISIS, İstanbul-Paris, 1992, s.226.

³²⁵ Tuna, 2 Şubat 1936 - 17 Şubat 1938 tarihleri arasında Silistre'de yayımlanmıştır. Gazete, Sami Ergün ve İsmail Daud tarafından çıkarılmıştır. İlk sayısından itibaren Latin harfleriyle yayımlanmıştır. Gazetenin adının altında *"Romanya Türklerinin ulusal varlığını koruyan gazetedir"* kaydı yer almaktadır. Göç taraftarı bir yayın politikası izlemiştir. Tuna gazetesinde yayımlanan bazı haberlerin başlıkları aşağıda sunulmaktadır:

Tuna, *"Her Göçmen Bir Ev Sahibi Olacaktır"*, 17 Şubat 1936, Sayı:2, s.1.

1919-1928 döneminde yayımlanan gazeteleri çıkaranların önemli bir kısmının asıl meslekleri öğretmenlik iken, 1929-1939 döneminde yayımlanan gazete ve dergileri çıkaranların önemli bir bölümünün asıl mesleklerinin avukatlık olduğu görülmektedir.³²⁷

Öte yandan, önceki dönemlere ait gazetelerde tarihler hicri ve rûmî takvime göre verilirken, bu dönemden itibaren gazetelerin artık miladi takvimi kullandıkları görülmektedir. Ayrıca, Romanya'daki Türkçe gazetelerin bir kısmı bu dönemde Osmanlıca harfleri kullanmayı terk ederek, Latin harflerine geçmişlerdir.

1.5.4.1 Emel

"Emel" mecmuası, Avukat Müstecip Ülküsal'ın³²⁸ öncülüğünde 1 Kânunusani 1930 tarihinden itibaren Pazarcık'ta yayımlanmaya başlanmıştır. Ülküsal anılarında, "Emel"

Tuna, "Mezarlıklarımızın Durumu", 10 Nisan 1936, Sayı:4, s.1.

Tuna, "Münakaşa Ediyoruz: Göç Politikası Memlekete Neler Kazandıracaktır?", 27 İlk Teşrin (Ekim) 1936, Sayı:12, s.1.

Tuna, "29 İlk Teşrin 1936 Cumhuriyetin Ondördüncü Yılına Bastığı Gündür", 27 İlk Teşrin (Ekim) 1936, Sayı:12, s.1.

³²⁶ Çardak gazetesi, 5 İkinci Teşrin (Kasım) 1937 ve 14 Haziran 1940 tarihler arasında Silistre'de Latin harfleriyle çıkarılmıştır. Gazetenin sahibi Mehmet Müzekka, redaktörü ise İbrahim Kadri'dir.

"Niçin çıkıyoruz?" başlıklı giriş makalesinde, Dobruca'da yayımlanan Türkçe gazetelerin köylüyle, köylünün dertleriyle alakadar olmayarak ancak köylünün parasına göz diktikleri eleştirisi getirilmekte, göç meselesinin istismar konusu edildiği, köylünün menfaatlerini koruyacak bir gazeteye ihtiyaç olduğu, Çardak'ın bu amaçla çıkarıldığı belirtilmektedir. Bkz. **Çardak**, "Niçin Çıkıyoruz", 5 İkinci Teşrin (Kasım) 1937, Sayı:1, s.1.

Çardak gazetesinde yayımlanan bazı haberlerin başlıkları aşağıda sunulmaktadır:

Çardak, "Millet Sesi Hak Sesidir", 31 İkinci Kanun 1938, Sayı:5, s.1.

Çardak, "Köy İmamları", 8 Temmuz 1938, Sayı:13, s.2.

Çardak, "Silistre Hoca ve Muallimlerinin Maaşları", 2 Şubat 1939, Sayı:21, s.1.

Çardak, "Yine Eski Hamam Eski Tas mı?", 8 Eylül 1939, Sayı:33, s.1.

Çardak, "Mektep, Yine Mektep, Daima Mektep", 30 Eylül 1939, Sayı:34, s.1.

³²⁷ Dobruca, Haber ve Tuna gazeteleri asıl mesleği öğretmenlik olan kişiler tarafından çıkarılmıştır.

Emel mecmuası, Hak-Söz, Yıldırım ve Halk gazeteleri ise asıl meslekleri avukatlık olan kişiler tarafından çıkarılmıştır.

³²⁸ Müstecip Hacı Fazıl (1899-1996), Dobruca'nın Azaplar köyünden olup 1914-1915 yıllarında Mecidiye Müslüman Semineri'nde okumuştur. Birinci Dünya Savaşı koşulları sebebiyle 1916 yılında Seminer kapanınca kendi köyünde öğretmenlik yapmıştır. 1918 yılında kaçak yollarla Kırım'a geçmiştir. 1921 yılında İstanbul'a gelerek lise tahsilini tamamlamıştır. 1922 yılında Romanya'ya dönmüş ve aynı yılın sonunda Bükreş Hukuk Fakültesi'ne girmiştir. 1926 yılında Bükreş Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuş ve Pazarcık kasabasında avukatlık yapmaya başlamıştır. 1940 yılında Güney Dobruca Bulgaristan'a terk edilince Köstence'ye yerleşmiştir. Daha sonra, 18 Kasım 1940 tarihinde Türkiye için aldığı serbest göçmen vizesi ile Köstence'yi terk etmiştir. İstanbul'a gelmiş ve 27 Ocak 1941'de Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, Ülküsal soyadını almıştır. Ülküsal, siyasi rehberi Cafer Seyid Ahmet Kırim'er'in talimatları çerçevesinde Kırım'ın kurtuluş mücadelesine hizmet etmiştir. Ülküsal, Kırim'er'in 1960 yılında vefatıyla Kırım Millî Merkezi'nin başına geçmiş ve 1940 yılında ara verdiği *Emel* dergisini 1961 yılından itibaren yeniden neşretmeye başlamıştır.

adının Mehmet Niyazi tarafından önerildiğini kaydetmektedir.³²⁹ Başlangıçta 15 günde bir çıkarılan dergi, 1932'den itibaren ayda bir yayımlanmıştır. Osmanlıca harflerle basılan dergi Temmuz 1939 tarihli 140. sayısından itibaren Latin harflerini kullanmaya başlamıştır.³³⁰ Emel, Eylül 1940'ta 154. sayısını yayımladıktan sonra II. Dünya Savaşı koşulları nedeniyle kapanmıştır.³³¹

Müstecip Ülküsal "İlk Söz" başlıklı hitabında, Dobruca'da yaşayan Türklerin birçok alanda geri kaldıklarını, Romanya'daki mevcut Türkçe matbuatın daha ziyade haber verdiğini, bununla birlikte ilmi ve edebi hususları ele alan bir yayına ihtiyaç olduğunu, birçok gazetenin kısa süre içinde kapandığını belirterek, münevverlerin halkı yeterince irşad edemediği eleştirisini getirmektedir. Milletin şahsi dedikodulardan, istikametsiz ve hedefsiz yaşamaktan bıktığını, fikir ve emel yolunda yürümek için bir ışık aradığını kaydetmektedir.

"Romanya'nın bilhassa Dobruca parçasında yaşayan ve sayısı 180 bine çıkan Türklerin fikir, ilim ve iktisad yolunda birlikte yaşadıkları vatandaşlarından çok geri kaldıklarını düşünerek bir "mecmua" çıkarmağa niyet ve teşebbüs ettik. Bugün çıkmakta olan Türkçe gazetelerimizin hacim itibariyle küçük ve münderacat itibariyle daha ziyade hevadisden merhub olduklarını gördüğümüzden ilmi, edebi, tarihi ve iktisadi yazı ve münakaşalara müsaade ve zemin olabilecek bu mecmuanın bir an evvel çıkması lüzumuna kaile olduk. Dobruca Türklerinin kucağında doğup çok küçük yaşlarında olan bazı mecmuaların intişar meydanından az vakit içinde çıkıyor olmaları bizi ümitsizliğe ve yeise düşürmüyor. Çünkü bunlar halkımızın rağbetsizliğinden ziyade ... dış sebepler ve amiller yüzünden devam edememişlerdir. Yoksa milletimizin okumak, bilmek ve yükselmek duygu ve istidadı yaradılışında

Ülküsal ayrıca, Tuna, Hak-Söz, Romanya, Dobruca ve Halk gazetelerinde de yazılar yazmıştır.

Ülküsal'ın hayatı için ayrıca bkz. Bkz. Ömer Özcan, "Müstecip Ülküsal, Dobruca ve Türkler", **Türk Yurdu**, Yıl:101, Sayı:394, Ankara, Şubat 2012, <http://turkyurdu.com.tr/996/mustecip-ulkusal-dobruca-ve-turkler.html>

Öte yandan Ülküsal, "Dobruca ve Türkler" ve "Kırım Yolunda Bir Ömür, Hatıralar" adlı iki kitap kaleme almıştır. Satıldığı evinin parasının bir kısmını "Dobruca ve Türkler" (Köstence, 1940) kitabını yayımlamak için harcamıştır. Ayrıca kitabın baskı masraflarına katkı olmak üzere iyi ilişki içinde bulunduğu Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver'den 20 bin Ley yardım almıştır. Bkz. Müstecip Ülküsal, **Kırım Yolunda Bir Ömür, Hatıralar**, Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayınları, Ankara, 1999, s.275.

³²⁹ Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.215.

Dobrucalı Türk aydın Mehmet Niyazi'ye derin bir saygı duyan Müstecip Ülküsal ve arkadaşları, Mehmet Niyazi'nin Mecidiye'deki kabri için mermer bir anıt yaptırmıştır. Söz konusu anıt, 22 Eylül 1935 tarihinde Cafer Seyit Ahmet Kırmır ve binlerce kişinin katılımıyla açılmıştır. Ülküsal, **a.g.e.**, s.13.

³³⁰ **Emel**, Temmuz 1939, Sayı:140.

³³¹ Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.13-14.

Emel mecmuası, 1961 yılında Ankara'da Emel Dergisi adıyla yeniden yayımlanmaya başlanmış, daha sonra 1963 yılında İstanbul'a nakledilerek burada çıkarılmaya devam edilmiştir. Bkz. Ülküsal, **a.g.e.**, s.175.

mevcud olduğu gibi, günden güne ve bilhassa büyük muharebeden sonra inkişaf hızını almaktadır. Ahalimizin ilme ve terakkiye olan meylini inkar edemeyiz. Bu kabiliyet ve kudreti şimdiye kadar layıkıyla gösteremedi ve kullanamadıysa kabahat milleti idare ve irşad etmek mecburiyetinde olan münevverlerindir. Fitratın mutehassıs ve mütecessis olan Türk milleti etrafında ve uzaklarda ceryan eden bütün fikir ve bilim hadiselerini bilmek ve öğrenmek ister. Millet şahsi dedikodulardan, istikametsiz ve hedefsiz yaşamaktan bıkmış, kendisine fikir ve emel yolunda yürümek için bir ışık aramak ve bulmak ihtiyacını duymuştur.

Şu milliyet ve medeniyet asrında millî ve içtimai tarihlerin dönüm noktalarında milletlerin terakki cereyanları arasında bizim milletimizin ihmalcilik ve lakaydlık sukuneti içinde ruhen ezilmesi ve hissen ölmesi reva mıdır?

En küçüğünden en büyüğüne kadar bütün milletler kuvvetlerini, faaliyetlerini ve medeniyetlerini millî kadroları dâhilinde artırmak için çabalarken, bizim onlara seyirci kalarak yerimizde saymamız biran evvel ölmemizi beklemek değil midir?...³³²

Ülküsal, Dobruca'daki Türk azınlığın beraber yaşadığı Romen ve Bulgarlara göre eğitim, kültür ve ekonomi alanlarında geri kaldığını, Türk toplumunun edebi ve fikri anlamda bilgilendirilmeye ihtiyaç duyduğunu, Romanya'da çıkan Türkçe gazetelerin içerik yönünden tatmin edici olmadığını, ayrıca söz konusu gazetelerin Türk azınlığın edebi ve kültürel konularda bilgilendirilmesi hususunda da yetersiz kaldıklarını belirtmektedir. Açıklanan bu sebeplerden dolayı Ülküsal'ın gazete çıkarmak yerine dergi çıkarmayı tercih ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim Emel mecmuası, sayılarında edebiyat, tarih, fikir yazılarına geniş yer ayırmıştır.³³³ Dergide ayrıca Türkçe'nin yanı sıra Tatar Türkçesi'yle yazılmış makalelere ve Romence yazılara da yer verilmiştir. Ülküsal, Emel mecmuasının gâyesini "*Dobruca Türklerinin... bütün dünya Türkleri ve özellikle Kırım Türkleri ile kardeş olduklarını anlatmak için gerekli çalışmaları yapmak ve teşkilâtı kurmaktır. Bu itibarla karakteri milliyetçi ve Türkçü'dür. Emel, bu yolundan hiçbir zaman sapmamıştır*" şeklinde açıklamaktadır.³³⁴ Cafer Seyid Ahmed Kırimer'in desteğiyle Emel, Kırım Türklerinin ve Kırım istiklal davasının resmî organı ilan edilmiştir. "*Emel, Kırım millî kurtuluş hareketinin organı,*" "*Kırım Kırımlılarındır*" mecmuada yer bulmuş bazı sloganlardır.³³⁵

³³² Müstecip Ülküsal, "*İlk Söz*", **Emel**, 1 Kânunusani (Ocak) 1930, Sayı:1, s.1.

³³³ Müstecip Ülküsal'ın, Emel'deki yazılarının listesi için bkz. Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.18-19.

Öte yandan, Ülküsal, Emel'deki bazı yazılarını Dobrucalı ve Tekin imzalarıyla yayımlamıştır. Bkz. Ülküsal, **a.g.e.**, s.16.

³³⁴ Ülküsal, **a.g.e.**, s.11.

³³⁵ Ülküsal, **gös. yer**, s.11.

Emel mecmuasının daha geniş kitlelere ulaşması amacıyla Müstecip Ülküsal ve arkadaşları 1933 yılında Dobruca'daki Kırım Türklerinin çoğunlukta yaşadıkları kasaba ve köylerde "Dobruca Türk Hars Cemiyeti"ni kurmuşlardır.³³⁶ Cemiyet, kısa sürede 6 kasaba ve 80 köyde şubeler açmış, 29 Mayıs 1934 tarihinde ise Köstence'de ilk kurultayını toplamıştır. Cafer Seyid Ahmet Kırimer'in de hazır bulunduğu kurultaya 6 kasaba ve 67 köyden delegeler katılmış, kurultayda yapılan seçimde cemiyetin başkanlığına Müstecip Ülküsal seçilmiştir.³³⁷ Dobruca Türk Hars Cemiyeti'nin şubeleri, Emel dergisinin Dobruca'daki kasaba ve köylerde dağıtılmasına yardımcı olmuş, ayrıca abone temini konusunda da katkı sağlamışlardır. Emel, Romanya'daki Türkçe matbuat içinde en uzun süre yayın hayatında kalan (1930-1940) dergi olması bakımından önem arz etmektedir.

1.5.4.2 Yıldırım

"Yıldırım" gazetesi, Avukat Ömer Halid tarafından 5 Mart 1932 ve 5 Ocak 1938 tarihler arasında Pazarcık'ta yayımlanmıştır.³³⁸ Osmanlıca harflerle yayın hayatına başlayan gazete 6 Temmuz 1935 tarihinde yayımlanan 133. sayısıyla birlikte Latin harflerine geçmiştir.³³⁹

Gazetenin adının altında "*Gâyemize uygun yazılara sahifelerimiz açıktır*", onun da altında "*Şimdilik on beş günde bir çıkar bi-taraf Türk gazetesidir*" ifadeleri yer almaktadır.³⁴⁰

Yıldırım imzalı "Maksat ve Mesleğimiz" başlıklı giriş makalesinde, bazı kişi veya grupların kendi menfaatlerini Türk azınlığın menfaatlerinin üstünde tuttuğu eleştirisi yapılmakta, Türk azınlığın içerisinde meydana getirilmek istenen bölünmelere karşı

³³⁶ Emel mecmuası ve Dobruca Türk Hars Cemiyeti'nin şubeleri yardım toplayarak ihtiyaç duyan üniversite talebelerine burs imkânı sağlamış, böylelikle Dobrucalı Türk gençlerinin eğitimine katkıda bulunmuşlardır. Bkz. Ülküsal, **a.g.e.**, s.13.

³³⁷ Ülküsal, **a.g.e.**, s.12.

³³⁸ Ülküsal, Yıldırım gazetesinin yayına başlama tarihi olarak 1 Mart 1932 tarihini vermektedir. Bkz. Ülküsal, **a.g.e.**, s.176. Oysa, Yıldırım gazetesinin arşiv nüshaları üzerinde yaptığımız incelemede ilk sayısının 5 Mart 1932 tarihini taşıdığını tespit ettik. Nitekim Alexandre Popovic de 5 Mart 1932 tarihini vermektedir. Bkz. Alexandre Popovic, "*La Presse Turque (et Tatar) de Roumanie (1888-1940)*", **Presse Turque et Presse de Turquie**, Ed.: Nathalie Clayer, Alexandre Popovic, Thierry Zarcone, Editions ISIS, İstanbul-Paris, 1992, s.236.; Bkz. Ek:25.

³³⁹ **Yıldırım**, 6 Temmuz 1935, Sayı:133.

³⁴⁰ **Yıldırım**, 5 Mart 1932, Sayı:1.

dikkatli olunması gerektiği vurgulanmakta ve gazetenin Türk azınlığın birlik ve beraberliğini kuvvetlendirmek amacıyla çıkarıldığı kaydedilmektedir.

"Medeni, zengin, uyanık ve kuvvetli milletler arasında bizim Türk ekalliyetinin de anlaşarak ve sevişerek birlikte yaşamamız icab ederken... müşkül zamanlarda beynimizde maalesef birtakım yanlış ve garazkarane ceryanlar görünüyor. Bunların doğurdukları hadiseler ve neticeler birkaç kişinin veya bir hizib-i kalilenin menfaatlerini temin ve tatmine medar görünse de Türk ekalliyetinin ve Türklüğün zararınadır.

Dil, din, tarih, duygu ve adet esaslarında bariz hiçbir fark göstermeyen Türk milletinin muhtelif kabileleri arasında doğurulmağa ve yaşatılmağa çalışılan ayrılık, gayrılık ve husumet cereyanlarını söndürmek, kalbinde Türklük şerefi ve dimağında Türkçe'nin mefkûresi olan her münevver veya münevver telakki olunanlar için başlıca ve belki en mühim borcudur.

*Etrafımızı saran düşmanlar, halkımızın her türlü zaafından istifade ederek maddi ve manevi varlığını bitirmeğe çalıştığı şu sıralarda bizim de kendi elimizle onların hainane maksadlarına yardım etmemiz Türklük, insanlık namına asla af edilmeyecek bir kabahattir. Bununla beraber, bu kabahat maateessüf işleniyor ve bunun neticeleri günden güne milletin varlığındaki zaaf ve yaraları derinleştiriyor. Bu kabahatin ve bunu işleyenlerin faaliyetlerine mâni olmağa çalışmak her vicdan ve insaf sahibi Türk'e bir vazifedir. İşte biz bu gazeteyi, bu yüksek ideali doğurmak ve yaşatmak için çıkarıyoruz. Milletini, dinini seven, birliği, kardeşliği takdir eden her Türk bizim yardımcımız ve yoldaşımızdır."*³⁴¹

Romanya'daki bazı Türkçe gazeteler arasında Türkçülük-Tatarcılık konusunda sert tartışmalar yaşandığı görülmektedir. Bu kapsamda Yıldırım gazetesi ve bu gazeteyi çıkaran Avukat Ömer Halid, bazı kesimler tarafından "Tatarcı" olarak görülmekte ve eleştirilmektedir. Nitekim, Yıldırım gazetesi ve Romanya gazetesi arasında bu yönde sert bir polemik yaşanmıştır.³⁴² Benzer bir tartışma Türk Birliği gazetesi ve avukat Ömer Halid arasında da gerçekleşmiştir.³⁴³ Oysa, Yıldırım gazetesi ve Ömer Halid Tatarcılık iddialarını reddetmekte ve bu tür iddiaların Dobruca Türk toplumu içerisinde ayrışmalara yol açmak amacıyla körüklendiğini, zira bu bölünmelerden bazı küçük çıkar gruplarının menfaat sağladığını ifade etmektedir.

Öte yandan, göç konuları,³⁴⁴ müftülük,³⁴⁵ eğitim konuları,³⁴⁶ Türkiye'deki inkılâplar,³⁴⁷ Bulgaristan Türklerinin uğradığı haksızlıklar³⁴⁸ ve Gagavuzlar³⁴⁹ gazetede ele alınan başlıca konular olmuştur.

³⁴¹ Yıldırım, 5 Mart 1932, Sayı:1, s.1.

³⁴² Yıldırım gazetesi ve Romanya gazetesi arasında yaşanan polemik için bkz. s.58.

³⁴³ Bkz. s.115.

³⁴⁴ Yıldırım, "Hicret Namı Altında: Zavallı Dobruca Köylülerine Yine Bir Tuzak Kurulmakta Olduğu Görülüyor", 13 Mart 1932, Sayı:2, s.1.

Yıldırım, "Trakya'ya Yerleştirilecek Göçmenler", 6 Temmuz 1935, Sayı:133, s.1.

1.5.4.3 Halk

"Halk" gazetesi, Avukat Hamdi Nusret'in idaresi altında 20 Şubat 1936 ve 1 Haziran 1939 tarihleri arasında Köstence'de yayımlanmıştır. Bir sayfası Osmanlıca harflerle Türkçe olarak ve bir sayfası Latin harfleriyle Romence olarak basılmıştır. Gazetenin adının altında *"Şimdilik on günde bir çıkan Türkçe ve Romence mahalli ve ictimai gazetedir"* kaydı yer almaktadır.³⁵⁰

Ülküsal, bu gazetenin Emel dergisinin mahalli sorunlar ve ihtiyaçlar için haber ve polemik organı olarak çıkarıldığını kaydetmektedir.³⁵¹

"Maksat" başlıklı giriş makalesinde gazetenin amacı aşağıdaki şekilde belirtilmektedir:

"Karadeniz'le Tuna arasına sıkışan güzel ve bereketli Dobrucamızın merkezi, şirin Köstence'de, şarkın ehemmiyetli bir kapısı ve iskelesi olan bu şehirde ve civarında, Romen milleti ve devletinin samimiyetini ve itimadını kazanan, müsamaha ve himayesini gören ve az çok ictimai ve siyasi rolü olan Türklerin resmî dilde bir gazete çıkarmamaları çokdan beri göze çarpan bir eksiklikti. Biz bu maksadımızı temin etmek niyetiyle Romence ve Türkçe olarak "Halk" gazetesini çıkarmaya karar verdik ve başladık.

...Biz asil Romen milletiyle daima anlaşarak birlikte çalışabiliriz. Romanya idaresi bugün demokrat, yarın nasyonalist olabilir. Fakat biz, Romen milletiyle olan karşılıklı itimad ve muhabbetimizin asla değişmeyeceğinden eminiz. Bunun için biz buradan göçen, bilhassa toprak ve ev fiyatlarının ve Ley'in çok düşkün olduğu şu zamanda alelacele göç taraftarı değiliz. Teşkilâtsiz ve intizamsız göçenin halkımıza zararı olduğu kadar, gidip yerleştiği yerlerdekilere de faydası olmadığı bellidir. Halkıyla ve onun iktisadi ve ictimai vaziyetiyle

Yıldırım, "Dobruca Türkleri Ne İçin Hicret Ediyor?", 6 Temmuz 1935, Sayı:133, s.2.

Yıldırım, "Göç Komisyonu Toplandı", 20 Temmuz 1935, Sayı:134, s.1.

Yıldırım, "Göçmenler İçin Yapılacak Evler", 20 Temmuz 1935, Sayı:134, s.2.

Yıldırım, "Göç İşleri Ne Halde", 14 Ağustos 1937, Sayı:166, s.1.

³⁴⁵ Yıldırım, "Millet Kendi Arasına Ayrılık Gayrılık Sokanları İmhal Etdi, Fakat İhmal Etmedi", 19 Mart 1932, Sayı:3, s.1.

Yıldırım, "Pazarcık Cemaati ve Müftülüğü", 9 Nisan 1932, Sayı:6, s.1.

Yıldırım, "Müftüler", 6 Ağustos 1932, Sayı:23, s.1.

Yıldırım, "Dobruca Türklerinde Din ve Millîyet Cereyanları", 1 Nisan 1933, Sayı:58, s.2.

³⁴⁶ Yıldırım, "Mekteplerimiz", 6 Ağustos 1932, Sayı:23, s.1.

Yıldırım, "Mekteplerimiz ve Muallimlerimiz", 25 Şubat 1933, Sayı:52, s.2.

³⁴⁷ Yıldırım, "Büyük Kemal", 29 İlk Teşrin (Ekim) 1934, Sayı:115, s.1.

Yıldırım, "İran'da Şapka İnkılâbı", 6 Temmuz 1935, Sayı:133, s.1.

³⁴⁸ Yıldırım, "Bulgaristan Türklerine Yapılan Zulüm ve İşkenceler", 1 Eylül 1934, Sayı:106, s.2.

Yıldırım, "Bulgaristan Türkleri", 5 Eylül 1934, Sayı:107, s.1.

³⁴⁹ Yıldırım, "Hristiyan Türkleri", 23 Şubat 1935, Sayı:123, s.3.

Yıldırım, "Gagavuzlar", 20 Temmuz 1935, Sayı:134, s.1.

³⁵⁰ Halk, 20 Şubat 1936, Sayı:1.

³⁵¹ Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.176.

alâkadar olmağı en birinci vazifesi beyan eden gazetemiz elbette göç meselesine kayıdsız kalmayacaktır."³⁵²

Türkçe ve Romence dillerinde çıkarılan Halk gazetesi sadece Dobruca Türkleri'ne değil aynı zamanda Romen makamlarına da hitap etmektedir. Nitekim Halk, uzun zamandır Türkçe gazeteler arasında aynı anda Romence ve Türkçe yayın yapan gazete eksikliğinin hissedildiğine vurgu yapmaktadır. Azınlık konumundaki bir topluluğun birlikte yaşadığı çoğunlukla ilişkilerinin hassasiyetinin farkında olan Halk gazetesi, Romanya'daki iç siyasi gelişmelere göre Romanya'da hükümetlerin değişebileceğini, ancak Türklerin her zaman Romenler'le iyi ilişkiler içinde olduklarını ve bunun böyle devam edeceğini belirtmektedir.

Gazetenin ele aldığı en önemli başlıklardan biri göç meselesidir. Halk gazetesi, göç karşıtı bir yayın politikası takip etmiştir. Mevcut koşullarda göçün Türklerin aleyhine olduğunu, zira gayrîmenkul fiyatlarının ve Romen para birimi Ley'in düşük olması nedeniyle göç eden Türklerin arazilerini ve evlerini değerinin altında satmak durumunda kaldıklarını, yüzyıllardır bu topraklarda yaşayan Türklerin Dobruca'yı terk etmemesi gerektiğini savunmaktadır. Göçün yanı sıra eğitimle ilgili sorunlar, gazetenin ele aldığı bir diğer önemli konu başlığı olmuştur.³⁵³

1.5.4.4 Deliorman

"Deliorman" gazetesi, Hakkı İbrahim tarafından Silistre'de 20 Temmuz 1937 ve 30 Mayıs 1938 tarihleri arasında çıkarılmıştır. Deliorman adının altında, "*Romanya Türkünün ulusal gazetesidir*" ve bunun da altında "*Aksiyon-Fikir-Sanat*" ibareleri kayıtlıdır.³⁵⁴

Deliorman gazetesi birinci sayısında "Maksat ve Gâye" başlığı altında gazetenin çıkarılma amacını şu şekilde açıklamaktadır:

³⁵² Halk, 20 Şubat 1936, Sayı:1, s.1.

³⁵³ Halk, "Dobruca Türkleri", 20 Mart 1936, Sayı:3, s.1.

Halk, "Situația Invatatorilor Musulmani" (Müslüman Öğretmenlerin Durumu), 20 Mart 1936, Sayı:3, s.4.

Halk, "Göç Üzerine Anlaşma", 8 Nisan 1936, Sayı:4, s.1.

Halk, "Dobruca Müslümanlarının Hisleri", 8 Nisan 1936, Sayı:4, s.2.

Halk, "Salariile Invatatorilor Musulmani" (Müslüman Öğretmenlerin Maaşları), 8 Nisan 1936, Sayı:4, s.3.

Halk, "Cauzele Emigrării Turcilor" (Türk Göçünün Nedenleri), 22 Nisan 1936, Sayı:6, s.3.

Halk, "Seminarul Musulman din Medgidia" (Mecidiye Müslüman Semineri), 22 Aralık 1936, Sayı:12, s.3.

³⁵⁴ Deliorman, 20 Temmuz 1937, Sayı:1.

"Bir ulusun ve bilhassa azınlık hâlinde yaşayan bir kitlenin ulusal, sosyal ve kültürel varlığını idame edebilmesi, ve icabı anında onun her türlü haklarını koruması için gazetenin ne kadar mübrem bir ihtiyaç olduğu, yirminci yüzyılda, herkesçe müsellemler bir gerçekliktir.

...Palavra, hafiflik ve şahsiyat, eskiden olduğu kadar bugün de okurların alâkasını çekemiyor. Kaliteyi kalitesizlikten tefrik eden muktadir ve hakikatşinas okurların sayısı, günden güne kabarmaktadır.

Bu durumu göz önünde tutarak, aynı zamanda muhitimizdeki Türk camiasının her türlü hukukunu müdafaa maksat ve gâyesini istihdaf ederek, Dobruca Türk matbuat sahasına, diğer bir Türk gazetesi olarak "Deliorman" da vazolunuyor.

Deliorman, Dobruca Türklüğünün hakiki fikir dilmaçı olmak amaç ve ereğini güttüğü için, her fırsatta hakikatin perestişkarı olacak, zümrekeşlikten ve garazı şahsiyattan sakınacak ve Türk kitlesini, yakın ve uzak, alâkadar eden hususlar üzerine hassasiyetle titreyecek ve bu yönde gerçekliği bütün çıplaklığıyla müdafaa edip ortaya atmakta hiç bir mâniadan yılgınlık eseri göstermeyecektir.

Şantaj, riya, müraile ve umumun zararından özel menfaat beklemek gibi tufeylilik gazetecilik mesleğinden hariç olduğundan, bunlar "Deliorman"ın yegane mücadele mevzuunu teşkil eden içtimai mikrop ve yaralardır.

Bu maksat ve gâyeğe uygun düşünüp duyan Dobruca Türk gençliğinin bu fikir ve ülkü etrafında ve binnetice "Deliorman" gazetesi etrafında bir müdafaa hattı teşkil etmeleri makul bir dilektir.

İki kelime ile söylemek lazım gelirse, "Deliorman" gazetesi, yukarıda söylendiği gibi, tarafgirlik, zümrekeşlik ve şahsiyat ile mücadele etmek ve kitleyi ilgilendiren cihetleri müdafaa etmek maksat ve gâyesine mebni, açık alın ve gerik göğüs ile intişar sahasına vazolunmuştur."³⁵⁵

Deliorman gazetesi, Romanya'da yayımlanmakta olan Türkçe gazetelerin Dobruca Türklerinin ilgisini yeterince çekemediklerini, gazetelerin belli grupların menfaatlerine hizmet ettiklerini, ayrıca gazeteci geçinen bazı kişilerin kişisel menfaat peşinde olduklarını, bu nedenle okurların gazetelerden soğuduklarını, bu durumun bilincinde olan Deliorman'ın şahsi menfaat peşinde koşmadan Dobruca Türklerinin hak ve çıkarlarını savunmak amacıyla hareket edeceğini kaydetmektedir. Nitekim bu tespitler Romanya'da yayımlanan bazı Türkçe gazetelerin kimi grupların çıkarları doğrultusunda hareket ettiklerini, ayrıca gazetecilik mesleğini yaptığını iddia eden bazı kimselerin kişisel çıkar arayışında olduğunu, bu durumun Dobruca Türklerinin gazetelere olan güveninin sarsılmasına yol açtığını ortaya koymaktadır.

Öte yandan Deliorman gazetesi, Türkiye ve Romanya arasında imzalanan göç anlaşması çerçevesinde Dobruca Türklerinin Türkiye'ye göçünü destekleyen bir yayın politikası

³⁵⁵ Deliorman, "Maksat ve Gaye", 20 Temmuz 1937, Sayı:1, s.1.

takip etmiştir. Gazeteye göre, göçe karşı çıkanlar "din bezirgânları", ayrıca öğretmenlik ve hatiplik gibi maaşlı görevlerini kaybetmek istemeyen menfaatperestlerdir.³⁵⁶

1.5.4.5 Bora

Bora mecmuası, Bükreş Teknik Üniversitesi Mühendislik Fakültesi talebesi İrfan Fevzi tarafından 1 Mart 1938 tarihinde Silistre’de Türkçe, Romence ve Tatar Türkçesi’yle yayımlanmaya başlanmıştır. Dergideki Türkçe yazılarda Osmanlıca harfler ve Latin harfleri birlikte kullanılmıştır. Aylık olarak çıkarılan derginin son sayısı Haziran-Temmuz 1939 döneminde yayımlanmıştır.³⁵⁷

Bora mecmuasının "Maksat ve Meslek" başlıklı giriş makalesinde derginin amacı aşağıdaki şekilde belirtilmektedir:

*"Bora, mensup olduğu Türk kavmi necibini maddi ve manevi felaketten kurtarmak ve korumak maksadına mebni, zemin ve zamanın müsaadesi nisbetinde, icab eden her türlü fedakârlıkları ihtiyar ederek, sahayı intişara atılıyor. Mecmuamız,...ulusumuzun samimi bir rehberi olmakla İslamiyete...naçizane hizmet etmiş olacaktır... Bora, Türk ve Tatar milletinin aynı ırk ve asıldan olduğunu ispata çalışacağından muhterem milletimizin muhabbet ve teveccühünü nailiyet şerefiyle müşerref olacağına...itimad beslemektedir."*³⁵⁸

Bora dergisi, Kırım ve Dobruca'daki Tatarların durumlarıyla yakından ilgilenmiş, bu konudaki makaleler dergide geniş yer bulmuştur.³⁵⁹ Nitekim Tatar Türkçesi'yle de yayın yapması dergiyi çıkaranların bu konulara verdiği önemi göstermektedir. Öte yandan, derginin ikinci sayısında Bora adının altında, *"Türk ve Tatar'ın aynı ırk, aynı kan ve aynı nesil olduğunu unutmayalım"* ibaresi kayıtlıdır.³⁶⁰

³⁵⁶ **Deliorman**, "Göç ve Aksi Propagandacılar", 18 Eylül 1937, Sayı:5, s.1-2.

Deliorman, "Göç Edenler ve Etmeyenler", 3 Birinciteşrin (Ekim) 1937, Sayı:6, s.1.

³⁵⁷ Ülküsal, Bora mecmuasının dokuz sayı çıktığını belirtirken, Popovic on iki sayı çıktığını belirtmektedir. Bkz. Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.177.; Alexandre Popovic, *"La Presse Turque (et Tatare) de Roumanie (1888-1940)"*, **Presse Turque et Presse de Turquie**, Ed.: Nathalie Clayer, Alexandre Popovic, Thierry Zarcone, Editions ISIS, İstanbul-Paris, 1992, s.226.

Arşiv nüshaları üzerinde yapılan incelemede, Bora mecmuasının on iki sayı yayımlandığı görülmektedir. Derginin 10., 11. ve 12. sayıları birlikte Haziran-Temmuz 1939 nüshasında yayımlanmıştır.

³⁵⁸ **Bora**, Mart 1938, Sayı:1, s.1.

³⁵⁹ Bora mecmuasında yayımlanan bazı yazıların başlıkları aşağıda sunulmaktadır:

İrfan Fevzi, *"Hayâ İmandandır"*, **Bora**, Mart 1938, Sayı:1, s.8-9.

İrfan Fevzi, *"Cengizhan ve Timurlenk'ten Atatürk'e"*, **Bora**, Ağustos 1938, Sayı:6, s.2-3.

İrfan Fevzi, *"Çelebihan"*, **Bora**, Haziran-Temmuz 1939, Sayı:10-11-12, s.1-4.

Bora, *"Suphi Tanrıöver'in Hayatı"*, Haziran-Temmuz 1939, Sayı:10-11-12, s.5-8.

³⁶⁰ **Bora**, Nisan 1938, Sayı:2, s.1.

Romanya Türk matbuatı içerisinde "Emel", "Yıldırım", "Bora" gibi bazı gazete ve dergilerin Kırım Türklerinin durumuyla yakından ilgilendiği ve Kırım Türklerinin sorunlarını basın yoluyla duyurmaya çalıştıkları görülmektedir. Bununla birlikte, söz konusu gazete ve dergileri çıkaranların Türkler ve Tatar Türkleri arasında ikilik çıkardıkları gerekçesiyle zaman zaman eleştirildiklerine tanık olunmaktadır. Nitekim, bu sebeple Bora dergisi de bu tür eleştirilere meydan vermemek adına Türklerin ve Tatarların aynı kökenden geldiğini, bunları birbirinden ayırmanın mümkün olmadığını özellikle belirtme ihtiyacı hissetmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

ROMANYA'DAKİ TÜRKLER ARASINDA BİRLİK ARAYIŞINDA BİR GAZETE: TÜRK BİRLİĞİ

2.1 Türk Birliği Gazetesi

"Türk Birliği", Romanya'da yayımlanan Türkçe gazeteler arasında Latin alfabesine ilk geçen gazete olması, Atatürk milliyetçiliğini benimsemesi, Türk inkılâplarını savunması, söz konusu inkılâpların Romanya Türk toplumu tarafından benimsenmesi için çaba sarfetmesi, ayrıca çalışmamıza konu olan dönemde "Türk" adını kullanan tek gazete olması bakımından dikkat çekmektedir.

2.1.1 Gazetenin Adı: Bilinçli Bir Tercih

"Türk Birliği" gazetesi, din ve etnik köken ayırımı gözetmeden Türkçülük ideolojisini benimsemiş ve bu yönde bir yayın politikası takip etmiştir. Romanya'daki Türklerin güçlü olabilmelerinin ancak birlik ve bütünlük içinde hareket etmeleriyle mümkün olabileceğini belirterek, Türkler arasında bölünmeye, ayrılmaya neden olabilecek her türlü fikre ve girişime karşı olduğunu beyan etmiştir. Bu anlamda gazete, en sert muhalefetini Tatarcılık yapanlara ve Atatürk devrimleri aleyhtarlarına karşı yürütmüştür.

Gazete, Türkler arasında din ayırımına da karşıdır ve bu kapsamda Hristiyan Gagavuz Türkleri'yle en fazla ilgilenen Türk gazetesi olmuştur. Gazete, adından da anlaşılacağı üzere tüm Türkler arasında "Birlik"i hedeflemektedir.

Ömer Aziz, "Türk Birliği" başlıklı yazısında Türk Gençler Derneği'nin Türk Birliği'ni neşretme gâyesini şu sözlerle açıklamaktadır:

"...Türk Birliği, ulu Türklüğün, Türk inkılâp ve kültürünün bir alemdarı olacaktır. Genç dimağlardan fişkırان inkılâp ve yenilik hamlelerinin bir membaı olan derneklerin bu duyguları etrafına yayacak vasıtalara sahip olması lazımdır.

Yüzaltmış bin Romanya Türkünün yek vücut olarak bir his, bir duygu ve bir iman taşımasını arzu eden Türk Gençler Derneği, kendi gazetesi vasıtasıyla bu emelini tahakkuk ettirmeğe çalışacaktır.

*Türklük büyük bir savaş ve kalkınma içindedir. Türk gençliği imkân ve şeraitin bütün ağırlığı içinde her müşkili yenmek azmindedir. O, vazifesini kavramıştır...*³⁶¹

Türk Birliği, Romanya'da yaşayan Türk azınlığın örgütlü olmaması nedeniyle birlik ve bütünlük içerisinde hareket edemediği noktasından hareketle, derneklerin çıkaracakları gazete ve dergiler yoluyla Dobruca Türklerini aydınlatmalarını, bu yolla Türk inkılâplarının geniş kitlelere anlatılmasını ve Romanya Türklüğü'nün kalkındırılmasını hedeflenmiştir.

Gazete ayrıca, Romanya'daki Türklerin "Müslüman cemaati" bilincinden "Türk milleti" bilincine doğru evrilmesini savunmuş, ayrıca Atatürk devrimlerini benimseyerek bunlara uymayanlarla mücadeleye girişmiştir.

"...Milliyetçiliği bir umde olarak kabul eden ulusların her cihetçe kalkınma ve yükselme hareketlerini göz önüne getirecek olursak, bu duyguların bir ulusu ne büyük muvaffakiyetlere ulaştırdığını görürüz.

Maalesef Romanya'da yaşayan Türk azlığı, milliyet mefhumunu layıkıyla kavrayamamış görünmektedir. ...bazı münevverlerin gerek yazılarında ve gerek söylevlerinde Romanya Türklüğünden bahsettikleri zaman "Müslüman milleti" tabirini kullanarak, yaşadığımız asırda din ile milletin ayrı ayrı şeyler ifade ettiğinden tecahül edip, kasden taassubu ve köhne zihniyeti iltizam ettikleri teessüfle görülmektedir.

...Türklüğün küçük bir parçasını teşkil eden Dobruca Türkü, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin yürüdüğü "Kemalizm" yolunda metin adımlarla yürüyecektir.

Türkü ölümden kurtaran yüce dâhi, ulusumuzu yükseltecek, medeniyetin en üstün tepelerine ulaştıracak olan kuvvetin milliyet mefkûresi olduğunu bütün Türk dünyasına işaret etmiştir.

*İşte Dobruca Türkü de bu mefkûreye uygun olarak yürüyecek, elbette hedefine erişecektir.*³⁶²

Romanya Türkleri arasında "Müslüman milleti" ve "Türk milleti" kavramları üzerinden bir çekişme yaşandığı, Türkiye'deki inkılâp hareketlerini ve Atatürk milliyetçiliğini benimseyen kesimlerin "Türk milleti" kavramını kullanmayı tercih ettikleri, Türkiye'deki gelişmelere mesafeli yaklaşan kesimlerin ise daha bütünleştirici olduğunu değerlendirdikleri "Müslüman milleti" kavramını kullanmayı tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Nitekim, Türkiye Cumhuriyeti'nde gerçekleştirilen inkılâpları ve Atatürk milliyetçiliğini yakından takip eden Türk Birliği gazetesi, Romanya Türkleri arasında Türk milliyetçiliği bilincinin güçlenmesi için çaba sarfetmektedir. Öte yandan uluslararası planda milliyetçilik akımının güç kazandığı bir atmosferde, birlikte yaşadıkları diğer azınlıklara göre ekonomi, kültür ve eğitim alanlarında geri kaldıklarını

³⁶¹ Ömer Aziz, "Türk Birliği", **Türk Birliği**, 6 Eylül 1934, Sayı:5, s.1.

³⁶² Ömer Aziz, "Bizde Milliyetçilik", **Türk Birliği**, 29 Haziran 1936, Sayı:38, s.1.

gören Romanya'daki Türkler, birlikte hareket etmek ve kalkınmak için milliyetçiliğin önemli bir unsur olduğunun farkına varmışlardır.

2.1.2 Fiziksel Özellikleri

Gazetede, Osmanlıca harflerle "Türk Birliği" adının sağında yine Osmanlıca harflerle "*Dernek heyet-i idaresinin mesuliyeti altında çıkar*",³⁶³ "*İdare-i hanesi Pazarcık Türk Gençler Derneği, Strada Rahovei, numara 18*" bilgileri yer almaktadır. Bu bilgilerin altında "*Abone şeraiti: dâhil için seneliği 120, hariç için 200 Ley'dir. Nüshası 3 Ley'dir*" ifadeleri yer almaktadır. Bunun da altında "*Türklüğün menafine hadim yazılar maal memnuniye derç edilir*" cümlesi bulunmaktadır.³⁶⁴

"Türk Birliği" adının solunda ise "*Tarih-i tesisi: 12 Şubat 1930*" bilgisi kayıtlıdır. Bunun altında Latin harfleriyle "Türk Birliği" adı; onun da altında Romence olarak derneğin adı, adresi "*Cercul Tinerilor Turci, Str. Rahovei No.18, Bazargic (Romania)*" ve gazetenin fiyat bilgisi yer almaktadır.

Büyük puntolarla yazılmış gazetenin adının altından iki düz çizgi çekilmek suretiyle, iki çizginin arasında gazetenin sayısı, tarihi verilmekte ve "*Pazarcık Türk Gençler Derneği'nin naşir-i efkârı ve umum Romanya Türklerinin menafine hadim Türkçü gazetedir*" ibaresi yer almaktadır.

6 Eylül 1934 tarihinden itibaren gazetenin ilk sayfasının sol üst kısmında amblem olarak "hilal içinde TT" logosu kullanılmaya başlanmıştır. "TT", Romen dilinde "Tinerilor Turci"nin kısaltması olup, "Türk Gençler" anlamına gelmektedir.

Gazete, 12 Şubat 1930'dan 6 Eylül 1934 tarihine kadar Osmanlıca harflerle, bu tarihten itibaren ise Latin harfleriyle basılmıştır. Türk Birliği, bu anlamda Romanya'da yeni Türk alfabesiyle yayın yapan ilk Türkçe gazete olma özelliğine sahiptir. Türk Birliği'nin yeni Türk alfabesiyle yayın yapmaya başlaması, Romanya'da Türkçe neşriyatta bulunan diğer Türk gazetelerinin de Latin alfabesine geçişlerini hızlandırmıştır.

Çoğunlukla iki sayfa şeklinde yayımlanan gazete, dini ve millî bayramlarda sayfa sayısını artırarak dört veya beş sayfa olarak yayımlanmıştır. Gazetenin birinci

³⁶³ 6 Eylül 1934 tarihli nüshadan itibaren "*Bir hey'eti mahsusanın nezareti altında çıkar*" ibaresi kullanılmıştır.

³⁶⁴ 6 Eylül 1934 tarihli nüshadan itibaren "*Türk gencine Türklük izleri üzerinde bilgi sunacak olan bütün yazılara Türk Birliği'nin sütunları açıktır*" ibaresi kullanılmıştır.

sayfasında Dobruca Türklerini ilgilendiren göç, mektepler, müftülük, cemaat başlıklarıyla ilgili konular ile Türkiye ve Romanya'daki iç gelişmelere ilişkin haberler verilmiştir. Gazetenin ikinci sayfasında ise yine göç ve cemaat işlerine ilişkin haber ve makaleler, "Dâhili haberler", "Harici haberler", "Spor haberleri", "Sıhhi tavsiyeler", "Pazarcık zahire borsası" fiyat verileri, nişan-evlenme-doğum-vefat ilanları ve reklamlar yer almıştır. Konu başlıkları itibariyle haberlerin sayfalarındaki yerleri hususunda bir standart bulunmayıp, her nüshada bunların yerlerinde kaydırma yapılabildiği görülmektedir. Diğer taraftan, iki haftada bir, kimi zaman ayda bir yayımlanan gazetenin yayın aralıkları düzensizlik göstermektedir.

Gazete önceleri Pazarcık'taki İsmail Kemal Zandallı'ya³⁶⁵ ait matbaada basılmaya başlanmış,³⁶⁶ 6 Eylül 1934'ten itibaren ise yine Pazarcık'taki "Izvor" matbaasında basılmıştır.³⁶⁷ Gazete, siyah-beyaz olarak ve saman kağıda basılmıştır. 40x57 cm, 31x47 cm, 28x40 cm gibi farklı ebatlarda basılan gazetenin birbirini takip eden sayılarında farklı ebatların kullanılabildiği görülmektedir.

12 Şubat 1930 tarihinde yayımlanmaya başlanan gazetenin arşivde tespit edilen son sayısı 16 Aralık 1939 tarihini taşımaktadır. Gazete doksan bir sayı ve iki yüz dört sayfa olarak yayımlanmıştır.³⁶⁸ Gazetenin, İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte aynı dönemde yayın yapan diğer birçok Türk gazetesi gibi yayınlarını durdurmak zorunda kaldığı anlaşılmaktadır.

2.1.3 Kurulduğu Şehir, Dağıtım Kanalları ve Finansmanı

Türklerin yoğun şekilde yaşadığı Pazarcık kasabası savaşlar sonucunda Romanya ve Bulgaristan arasında el değiştirmiştir. I. Balkan Harbi sonrasında Bulgaristan'ın topraklarını önemli ölçüde genişletmesi Romanya, Sırbistan ve Yunanistan'ı rahatsız etmiş ve anılan ülkeler 1913 yılında Bulgaristan'la karşı karşıya gelmiştir. II. Balkan

³⁶⁵ İsmail Kemal Zandallı, Pazarcık'ta Tan ve Romanya gazetelerini çıkarmıştır.

³⁶⁶ **Türk Birliği**, 12 Şubat 1930, Sayı:1, s.2.

³⁶⁷ **Türk Birliği**, 6 Eylül 1934, Sayı:5, s.2.

³⁶⁸ Gazete 67. sayısından sonra, 28 Temmuz 1938 tarihinden itibaren yeniden 1 sayısı verilerek numaralandırılmıştır. Bu değişiklik ile ilgili gazetede herhangi bir açıklama yer almamıştır. Bununla birlikte, Türk Gençler Derneği yönetiminin değişmesi sonrasında böyle bir uygulamaya gidilmiş olması dikkat çekmektedir. Zira, 11 Mayıs 1938 tarihli gazetede yer alan "*Dernek İdare Heyetinde Değişiklik*" başlıklı haberde, görülen lüzum üzerine dernek idare heyetinde değişiklik yapıldığı ve dernek reisliğine Şaban İbrahim yerine Mehmed Kemal'in getirildiği belirtilmektedir. Bkz. **Türk Birliği**, "*Dernek İdare Heyetinde Değişiklik*", 11 Mayıs 1938, Sayı:65, s.2.

Harbi olarak adlandırılan savaş sonucunda Pazarcık³⁶⁹ şehrini de içinde bulunduran Güney Dobruca Romen hâkimiyetine geçmiştir. Birinci Dünya Savaşı sırasında Bulgaristan 1916-1918 yılları arasında Güney Dobruca'yı tekrar geri almışsa da savaş sonunda bölgeyi yeniden Romanya'ya bırakmak zorunda kalmıştır. Pazarcık 1918'den 1940 yılına kadar Romanya sınırları içerisinde yer almış, 1940 yılında imzalanan Craiova anlaşmasıyla yeniden Bulgaristan'a iade edilmiştir.³⁷⁰

Güney Dobruca'nın 1913 yılında Romanya'ya geçmesiyle birlikte Romanya'daki Türk nüfus önemli ölçüde Güney Dobruca'da yoğunlaşmış ve zamanla Türkçe basın merkezi buradaki Pazarcık ve Silistre şehirlerine kaymıştır. Pazarcık kasabası, "Türk Birliği"nin yanı sıra "Dobruca", "Tan", "Hayat", "Romanya", "Haber" ve "Yıldırım" gazeteleri ile "Emel" dergisinin de merkezi olmuştur.

Romanya'nın 1930 yılında gerçekleştirdiği nüfus sayımına göre Pazarcık'ta 38.430 Türk ve 4.661 Tatar yaşamaktadır.³⁷¹ Söz konusu dönemde Pazarcık kasabasında, Cemaati İslamiye idaresine bağlı Numune mektebi bulunmakta olup, kasabanın tek Türk okuludur. Türk Birliği gazetesi direktörü Mehmed Kemal ve gazetenin muharrirlerinden Halim İsa, Ömer Aziz, Şaban Niyazi bu okulda muallim olarak görev yapmışlardır.³⁷²

Merkezi Pazarcık'ta bulunan Türk Birliği gazetesinin Dobruca genelinde dağıtımı, Türk Gençler Derneği şubeleri ve köylerdeki Türk bakkallar vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir. Türk Gençler Derneği'nin Pazarcık dışında Köstence, Silistre,³⁷³ Hırsova,³⁷⁴ Tutrakan, Akkadınlar³⁷⁵ ve Kavarna'da³⁷⁶ şubeleri mevcuttur. Gazeteler, posta yoluyla dernek şubeleri ve bakkallara ulaştırılmakta, buralardan da abonelere teslimatları

³⁶⁹Pazarcık, Romençe'de "Bazargic", Bulgarca'da "Dobriç" olarak adlandırılmaktadır. Romen yönetiminde kaldığı süre boyunca Pazarcık, Caliacra vilayetinin merkezi olmuştur. Bkz. Metin Ömer, "Balkan Savaşlarında Romanya-Bulgaristan Anlaşmazlığı: Güney Dobruca", **Türk Yurdu**, Yıl:101, Sayı:303, Ankara, Kasım 2012, <http://turkyurdu.com.tr/1246/balkan-savaslarinda-romanya-bulgaristan-anlasmazligi-guney-dobruca.html>

³⁷⁰ Ömer, **a.g.m.**, <http://turkyurdu.com.tr/1246/balkan-savaslarinda-romanya-bulgaristan-anlasmazligi-guney-dobruca.html>

³⁷¹ Metin Ömer, "The Emigration of Turks and Tatars from Dobrogea to Turkey Reflected in the Press of the Time (1936-1940)", Ed.: Gemil, Tasin; Pienaru, Nagy; **Moştenirea Istorică A Tătarilor**, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2012, s.251.

³⁷² **Türk Birliği**, "Muallimlerin Tayini", 6 Eylül 1934, Sayı:5, s.2.

³⁷³ Salih Zandali, "Dernekler", **Türk Birliği**, 22 Eylül 1937, Sayı:56, s.3.

³⁷⁴ "Hırsova kasabasından derneğimize irsâl edilen bir tahriratta orada yeni bir Türk derneğinin teessüs ettiği bildirilmekte, müessesemizden müzaheret talebinde bulunmaktadır. Bizimle aynı gaye peşinde koşacak olan bu uyanık Türk gençlerine, hararet ve samimiyetle müzaheratta bulunacağımızı te'minen muvaffakiyetler temenni ederiz." Bkz. **Türk Birliği**, 12 Şubat 1930, Sayı:1, s.2.

³⁷⁵ **Türk Birliği**, 22 Eylül 1937, Sayı:56, s.4.

³⁷⁶ **Türk Birliği**, "Derneğimizin Güzel Bir Kararı", 5 Birincikanun 1939, Sayı:23, s.1.

gerçekleştirilmekteydi. Ancak, zaman zaman gazetenin posta yoluyla abonelere ulaştırılmasında sorunlar yaşandığı anlaşılmaktadır.

"Gazetemizin Şikâyeti

Gerek sancağımızdan ve gerek diğer sancaklardaki okuyucularımızdan aldığımız mektuplarda, gazetelerini muntazaman alamadıklarını bildirmektedirler. Bunu göz önüne alan gazetemiz, makamı aidi nezdinde şikâyetle bulunmuştur.

Sancağımızdan en ziyade Yenice, Turpçular, Süleymanlık, Balçık merkezlerine gönderilen gazeteler ya dükkânlarda veya kırçımalarda zayi olmaktadır.

*Gazetelerini muntazaman kabul etmeyen okuyucularımızdan belediyeler nezdinde teşebbüsatta bulunmalarını rica ederiz."*³⁷⁷

Gazete idare heyeti, dernek yönetimlerinden kasabalarındaki ve köylerindeki şahısları gazeteye abone yapmalarını talep etmiştir. Dernek üyesi olmamalarına rağmen Türk Gençler Derneği'nin fikirlerini benimseyen kimselerin de gazeteye abone buldukları görülmektedir.³⁷⁸

Zaman içerisinde göçün de etkisiyle gazetenin Türkiye'de de aboneleri olmuştur. Gazete, Türkiye'deki abonelere de posta yoluyla ulaştırılmıştır. Gazetenin ayrıca Bulgaristan Türkleri arasında da aboneleri olduğu görülmektedir.³⁷⁹

Öte yandan, gazetenin temel gelir kaynakları abone ücretleri ve reklam gelirleridir. 12 Şubat 1930 tarihinde ilk yayımlanmaya başlandığında gazetenin fiyatı 3 Ley'dir.³⁸⁰ 6 Eylül 1934 tarihinden itibaren gazetenin fiyatı 2 Ley'e indirilmiştir.³⁸¹ 12 Temmuz 1937 tarihli nüshasından itibaren ise fiyatı yeniden 3 Ley'e çıkarılmıştır.³⁸²

Gazetenin beşinci sayısından itibaren "Reklam ticaretin ruhudur" ibaresi kullanılmaya başlanmış, altıncı sayıdan itibaren gazetede ilk reklamlar yayımlanmıştır.³⁸³ Yayımlanan ilk reklamlar, "Fırıncı Veli", "Bozacı Hakkı Hasan", "Berber Süleyman Mehmet"e aittir. Türk olmayan esnafın da gazeteye reklam verdiği görülmektedir. Bu bağlamda, T. Kemilef tarafından verilen "Foto Royal", Ivan P. Armunliski tarafından verilen "Gece Bekçi Şirketi" başlıklı ilanlar bunlardan bazılarıdır.³⁸⁴ Dinî bayramların hemen

³⁷⁷ **Türk Birliği**, "Gazetemizin Şikâyeti", 23 İkincikanun 1936, Sayı:30, s.2.

³⁷⁸ "Teşekkür

Hırsova Türk Gençler Derneği reisi Galip, Karayazıcı Hüseyin Rahim, Solinalı Osman Süleyman, Doğanıyvalı Veli Hacı Emin, Başpınarlı Eşref Ömer, Köstenceli Selahaddin efendilere:

Gazetemize abone temin etmek suretiyle gösterdiğiniz alaka ve teveccühten dolayı en har ve samimi teşekküratımızı takdim ederiz." Bkz. **Türk Birliği**, 1 Nisan 1930, Sayı:3, s.2.

³⁷⁹ **Türk Birliği**, "Yeni Abonelerimiz", 28 Temmuz 1937, Sayı:54, s.2.

³⁸⁰ **Türk Birliği**, 12 Şubat 1930, Sayı:1, s.1.

³⁸¹ **Türk Birliği**, 6 Eylül 1934, Sayı:5, s.1.

³⁸² **Türk Birliği**, 12 Temmuz 1937, Sayı:53, s.1.

³⁸³ **Türk Birliği**, 6 Eylül 1934, Sayı:5, s.2.

³⁸⁴ **Türk Birliği**, 16 Eylül 1934, Sayı:6, s.2.

öncesinde gazetede kıyafet ve şekerleme reklamlarının arttığı görülmektedir.³⁸⁵ Öte yandan, "Dr. Emin Lütüfî-Dâhili ve Çocuk Hastalıkları Mütahassısı", "Dr. Osman İbrahim-Göz Hastalıkları Mütahassısı", "Dr. Naim Temo-Göz Hastalıkları Mütahassısı", "İstanbul Lokumcusu" ve "Albina Ekmek Fabrikası", gazetede en sık yayımlanan reklamlar olmuştur.

Gazetenin önemli gelir kaynaklarından birini teşkil eden abone ücretlerinin zamanında toplanmasında sorunlarla karşılaşıldığı görülmektedir. Gazete yönetimi, abonelerinden senelik abone ücretlerini posta yoluyla iletmelerini çeşitli sayılarında ısrarla hatırlatmıştır.³⁸⁶

"Abonemanlarımızın Dikkatli Bakışlarına

Gazetemizin, abonelerinden maada bir geliri yoktur. Bu buhranlı zamanda bir gazete çıkarmanın ne kadar müşkül olduğunu okuyucularımız takdir eder.

Gazetemizi kabul eden okuyucularımızın, abone bedelini behemehâl posta vasıtasıyla göndermelerini rica ederiz."³⁸⁷

Söz konusu uyarılara rağmen abone ücretlerini toplamakta sorun yaşayan gazete yönetimi, tahsildarlar görevlendirme yoluna başvurmak zorunda kalmıştır. Gazetenin tahsildarları, kasabaları dolaşarak abonelerden ücretleri toplamaya çalışmıştır.³⁸⁸

"Okurlarımıza

Gazetemizin bazı okurları bugüne kadar abone bedellerini ödememişlerdir. Bugünkü kriz karşısında yüz Ley gibi bir parayla gazetenin çıkamayacağını herkes pek âlâ takdir eder. Bununla beraber, gazetemiz büyük fedakârlıklara katlanarak neşriyatına devam etmektedir.

Mamañih, tahsildarlarımızın gidemediği yerlerdeki okurlarımızın hiçbirisi abone bedelini göndermemektedir. Bu gibilerin borçlarını posta vasıtasıyla göndermelerini halisane rica ederiz."³⁸⁹

Zandali Oğlu Salih "Matbuat ve Ehemmiyeti" başlıklı makalesinde, matbuatın önemini izah ederek, gazetesiz bir milleti dümensiz bir gemiye benzetmekte, Dobruca'da Türk matbuatının sürdürülebilmesi için okurların gazete almaları gerektiğini, bir gazeteyi çok kişinin bedava okuması hâlinde Dobruca Türk matbuatının ayakta kalmasının güç

³⁸⁵ "Sibilef" elbise mağazası, "Heidelberg" elbise mağazası, "Parizian" hazır elbise mağazası, "Orient" bonbon, helva ve tatlı fabrikası reklamları göze çarpmaktadır. Bkz. **Türk Birliği**, 27 Birincikânun (Aralık) 1934, Sayı:12, s.2.

³⁸⁶ Senelik abone ücretleri 12 Şubat 1930'da dâhilde 120 Ley, hariçte 200 Ley'dir. 6 Eylül 1934'ten itibaren ise dâhilde 100 Ley, hariçte 200 Ley'dir.

³⁸⁷ **Türk Birliği**, 8 Şubat 1935, Sayı:14, s.2.

Türk Birliği, 13 Temmuz 1935, Sayı:21, s.2.

Türk Birliği, 27 Temmuz 1935, Sayı:22, s.2.

³⁸⁸ **Türk Birliği**, "Abonemanlarımıza", 14 Birinciteşrin (Ekim) 1935, Sayı:26, s.2.

³⁸⁹ **Türk Birliği**, "Okurlarımıza", 23 İkinciteşrin (Kasım) 1937, Sayı:58, s.2.

Türk Birliği, "Okurlarımıza", 2 Mart 1938, Sayı:62, s.2.

Türk Birliği, "Okurlarımıza", 21 Mart 1938, Sayı:63, s.2.

olacağını, bilgilendirici ve yol gösterici bir vazife gören gazetelerin kapanmamaları için satışlarının artması gerektiğini belirtmektedir.

"Bir memleketin hayatı içtimaiye ve siyasiyesinde gazetelerin oynadığı rol pek büyük ve mühimdir. Türk dünyasının sertacı iftiharı olan Gazi Mustafa Kemal Hazretlerini tanıtan, hedefimizin medeniyet aleminin en ön safhasına geçmek, bir olarak, toplu bulunarak ulu Gazimize layık olmağa çalışmaktan ibaret olduğunu bize öğreten nedir?...bugün dünyada olup bitenleri gazeteler olmazsa... nasıl anlarız? Gazetesiz bir millet, dümensiz bir gemiye benzer.

...müterekki memleketlerde gazete denilince, onu en mühim ihtiyaçlardan biri olarak telakki ediyor. Bir gazeteyi, hatta birkaç gazeteyi okumadıkça adeta hasta oluyor...Gazetelere karşı gösterdikleri rağbetlerine insan hayran olur. Rağbetin ziyadeliği nispetinde gazetelerin şevk ve gayreti artar; uzun müddet yaşayarak millet ve memleketine faydalı hizmetlerde bulunur.

Kıymetli okuyucular, sizin ihtiyacı fikriye ve içtimaiyenizle pek yakından alâkadar olan bir gazetenin devamı intişarını elbette arzu edersiniz. Sizi temin ederim ki, hayatını kazanan herhangi bir gazete sahai neşriyattan çekilemez.

Pek tabiidir ki, fuzûlî olarak binlerce ley sarfederken iki ley gibi cüz'i bir meblağı vermekten çekinir ve mütalaasına ihtiyaç gördüğünüz zaman 8-10 kişi bir gazetenin başında bedava dönerseniz, Dobruca Türk matbuat âleminin mevcudiyetine veda edeceği aşikârdır.

*Bu âlemin yaşamasını istiyorsan, senin varlığın ile alâkadar olan gazetene rağbet göster ki satışı artsın. Bil ki, sen rağbet gösterince o da tekâmül eder ve senin ihtiyacını tatmin eder. Unutma ki, sen matbuatsız yaşarsan ne işittir, ne görür, ne işittirir ne de gösterirsin."*³⁹⁰

Romanya'da çıkarılan Türkçe gazetelerin birçoğu kısa süre içerisinde kapanmak durumunda kalmıştır. Okuyucu bulamama ve gazete satışlarının yetersizliği söz konusu gazetelerin kapanmalarının temel sebebi olarak ortaya çıkmaktadır. Romanya'daki Türkçe gazeteler arasında en uzun süre yayın hayatında kalabilen gazeteler Hak-Söz, Romanya ve Türk Birliği olmuştur. Türk Birliği gazetesi de, yaşadığı ekonomik sıkıntılar nedeniyle zor dönemler geçirmiştir. Nitekim gazete, satışlarının ve abonelerinin artması için yoğun çaba sarfetmiştir.

2.1.4 Kuruluş Süreci

Türk Birliği gazetesi, 12 Şubat 1930 tarihinde Türk Gençler Derneği'nin yayın organı olarak bir tahrir heyetinin idaresi altında çıkarılmaya başlanmıştır. Gazetenin kurucuları arasında dernek başkanı Şefkati Efendi,³⁹¹ dernek üyeleri Salih Zeki, Halim İsa, Yakup

³⁹⁰ Zandali Oğlu Salih, "Matbuat ve Ehemmiyeti", **Türk Birliği**, 16 Eylül 1934, Sayı:6, s.1.

³⁹¹ **Türk Birliği**, 19 Mayıs 1930, Sayı:4, s.2.

Abdullah ve İbrahim Vehbi beyler yer almaktadır.³⁹² İbrahim Temo'nun arkadaşı ve Pazarcık'taki Jön Türklerin lideri konumunda bulunan, aynı zamanda Türk Gençler Derneği'nin müessislerinden olan Feridun Necati³⁹³ de gazetenin kurucuları arasındadır.³⁹⁴

Salih Zeki, "Müjde Ey Türk Genci!" başlıklı yazısında, Türk Birliği gazetesinin kurulması sürecini ve bu süreçte karşılaşılan zorlukları gençlere anlatmakta, Türk gençlerine gazetelerine sahip çıkmaları çağrısında bulunmaktadır. Söz konusu yazıda Zeki, üç yıldır bir gazete çıkarılmasının planlandığını, ancak çeşitli engellemeler ve tezvîrât nedeniyle gazeteyi çıkarmaya muvaffak olamadıklarını, "milliyetsizler" diye nitelediği bir kesimin gazetenin çıkarılmasına mâni olduğunu, ancak nihayetinde bütün engellemelere rağmen Türk Birliği gazetesini çıkarmayı başardıklarını kaydetmektedir.

"Müjde Ey Türk Genci!

...İşte savurulan bu hakaretlerden müteessir ve dilgir olan Romanya Türkleri, kendilerini müdafaa emeli ile bir "Türk Birliği"nin vücuda getirilmesine karar vermiştir.

Vakıa üç seneden beri böyle bir müessesenin meydana gelmesine hummalı bir faaliyetle çalışıldı; fakat birçok mahzurlar dolayısı ile bir türlü kuvveden fiile çıkarılamadı.

Binbir çeşit iftira ve tezvîrler ile "Birlik" in doğmadan ölmesine çalışan milliyetsizler, vicdandan muarra, menfaat düşkünü, köçek tabiatlı herifler, teşekkül edecek böyle bir cemiyetin gâyesini saf kalpli ırkdaşlarımıza fena surette tefsir ederek onları zehirlemekten hâli kalmadılar.

Fakat bu kanı bozuk alçaklar, o millî cereyanın önüne kabil değil geçemediler.

Müjde ey Türk genci!

*Türk Birliği gazetesi her Türkün öz malıdır. Onu oku, okut! En تنها köylerde olan tek bir Türkü bile gaflet uykusundan uyandır. Ta ki vazifeni hakkı ile ifa etmiş olasın."*³⁹⁵

Bahsekonu dönemde Romanya Türk toplumunda bazı kesimlerin milliyetçiliği bir tehlike olarak algıladıkları, milliyetçilik söylemlerinin Türk azınlık içinde bölünmelere sebebiyet vereceği yönünde endişeler taşıdıkları, "Müslüman" kavramını daha birleştirici olarak gördükleri, bu sebeple milliyetçilik taraftarlarını çeşitli iddialarla engellemeye çalıştıkları anlaşılmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması ve sonrasında Türkiye Cumhuriyeti'nin milliyetçilik başta olmak üzere yeni değerler üzerine inşa edildiği dikkate alındığında, Romanya'daki Türk azınlık içinde değişime

³⁹² **Türk Birliği**, 1 Nisan 1930, Sayı:3, s.2.

³⁹³ İbrahim Temo, **İttihat ve Terakki Anıları, Atatürk'ü N' için Severim?**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2013, s.105-106.

³⁹⁴ **Türk Birliği**, "Hazin Bir Yıldönümü", 15 İkincikanun 1938, Sayı:60, s.1.

³⁹⁵ Salih Zeki, "Müjde Ey Türk Genci", **Türk Birliği**, 2 Mart 1930, Sayı:2, s.4.

mesafeli yaklaşan ve statükonun korunmasını tercih eden bir akımın mevcut olduğu, ancak aynı zamanda da Türkiye'de gerçekleştirilen reformları benimseyen ve bunların Romanya Türkleri tarafından öğrenilmesini arzu eden yenilikçi bir akımın geliştiği ortaya çıkmaktadır.

Salih Zeki'nin yukarıda sözünü ettiği engellemelerin "Tatarcılık" yapanlardan kaynaklandığı, öyle ki Bükreş Üniversitesi Hukuk Fakültesi talebesi Ömer Halid'in³⁹⁶ liderlik ettiği bir grubun Türk Gençler Derneği'ni bıçak ve sopalarla bastığı ve tehdit ettiği anlaşılmaktadır.

"Ömer Halid'e Cevabımız

Geçen gün Ömer Halid'in kendine has bozuk bir şive ile kasabamız gençler derneğini tenkiden Hak-Söz'de intişar eden bir yazısı manzurumuz oldu.

Öteden beri Türklüğe ve Türk mefkûreyi millîyesine zıt ve mâkus hareketlerde bulunan bu ademin Türk derneklerinden bahs etmesine cidden hayret ettik. Parlak bir hakikat karşısında iskatçızâde Ömer Halid'in ifâdatı, bize doğrudan doğruya erişemediği ete murdar diyen kedi hikâyesini hatırlattı.

Bir vakitler bu adam, yüzüne geçirdiği bir maske ile gençler derneğine dâhil olmak istemiş ve fakat daima hain emelleri peşinde koştuğundan, kendisinin o mukaddes müesseseye girmesine rıza gösterilmemişti.

Bundan mugayir olan iskatçızâde tabasbus ile emeline muvafık olamayınca başka bir plan düşünmüş ve bu defa büyük bir alay tertip ederek derneğe âni bir baskın vermeyi kararlaştırmıştı.

Sevimli yurdumuza hücum eden bir alayın baş kumandanı, müstekreh çehresindeki nikabı kaldırarak zamirinde meknuz olan cevherini derhâl fırlattı ve dedi ki:

-Sizden üç, bizden dört olacak! Bu hezeyana, mevcut aza meyanından Hasan Bey şu suretle mukabelede bulundu:

-"Siz Kim, Biz Kim?"

Iskatçızâde cevap verdi: "Biz Tatarlar!" Gördünüz mü, kendisini bir ilim adamı farz eden darülfünun talebesindeki nezaketi; esasen ona bugün bir nezaket ve bir ilim isnad eden aramızda tek bir kimse yoktur.

Etnografi ilmine büsbütün yabancı olduğu, sözlerinden pek âla anlaşılan bir cahil hukuk müdavimi, geçen gün Bükreş'te teşekkül eden "Türk darülfünun müdavimleri cemiyeti"ne "Tatar-Türk" cemiyeti unvanının verilmesini istemiş ve bu suretle orada da bir ikilik vücuda getirmek maskaralığını göstermişti. Fakat kendini bilen darülfünunlular bu cahilane teklifi şiddetle red ettiler ve onun cehlini bir defa daha suratına vurmuş oldular. Fakat aldırın kim? O hâlâ bütün bu sükutlara rağmen ifadatına devam etmekte ve Türkçülük nikabı altında aklın ve mantığın kabul etmeyeceği şeylerle uğraşmaktadır..."³⁹⁷

Türk milliyetçiliğini benimseyen Türk Birliği'nin, "Tatarcılık" olarak adlandırılan akımla karşı karşıya geldiği görülmektedir. Kırım'dan Dobruca'ya göç etmiş olan Tatar

³⁹⁶ Avukat Ömer Halid, 5 Mart 1932 tarihinde Pazarcık'ta Yıldırım gazetesini çıkarmaya başlamıştır. Bkz. s. 99.

³⁹⁷ **Türk Birliği**, "Ömer Halid'e Cevabımız", 12 Şubat 1930, Sayı:1, s.2.

Türkleri Romanya'da önemli bir varlığa sahiptir. Bazı Tatar Türkleri, Tatar kimliklerini ön plana çıkarmayı arzu etmekte, bu durum ise Türk milliyetçileri ve Tatar Türkleri arasında bir ihtilaf unsuru olarak gerilimlere yol açmaktadır.

Türk Gençler Derneği yönetimi ve Tatarcılar arasındaki ihtilaf Türk Birliği gazetesinin çıkarılmaya başlanmasıyla daha da şiddetlenmiştir. Türk Gençler Derneği'nin ve Türk Birliği gazetesinin merkezinin bulunduğu bina Pazarcık Cemaati İslamiyesi'ne aittir. Pazarcık Cemaati İslamiyesi ise bir heyeti muvakkata tarafından idare edilmekte ve bu heyetin başında da Tatarcılarının lideri olarak kabul edilen Avukat Müstecip Hacı Fazıl (Ülküsal)³⁹⁸ yer almaktadır. Bu heyeti muvakkatanın, Türk Gençler Derneği'nden Cemaati İslamiye'ye ait vakıf binasının tahliyesini talep etmesi iki kesim arasındaki gerginliğin daha da artmasına yol açacaktır.³⁹⁹

"Ey Türk Genci !"

"Ecdadının sana miras bıraktığı millî müessesen bugün adı bir kunduracı çırağının elinde baziçedir.

Ey Türk Genci !

Senin milletin, tahkirin bu derecesine şimdiye kadar hiçbir zaman hedef olmamıştır. Senin o mukaddes ve sıcak yuvan, ne bir yobaz yatağı, ne bir siyaset ocağı ve ne de bir dedikodu kaynağıdır. Orası, milletin çok yüksek bir evi ve o ev de iş bilenlerimizin içtimagâhıdır. Milletin bütün dertleri orada konuşulur, orada görüşülür ve orada hâl edilir. Buraya katiyyen fırka zihniyeti girmez, partizanlık o müessesenin kapısından bile bakamaz. Öyle ise bugünkü heyeti muvakkate heyula, hangi hakka istinaden cemaatimizi işgale devam ediyor.

Söyle ey Genç !

Senin millî vicdanın, senin millî ruhun bu hakarete karşı nasıl isyan etmiyor? Bilmiş ol ki, muvakkat bir heyetin ancak üç aylık bir ömrü vardır. Bunun ondan ötesi ne kitaba uyar, ne kanuna sığar. Diyorlar ki, eski cemaatin ikâme ettiği dava ru'yet edilinceye kadar muvakkat heyet postunu muhafaza edecektir.

Bu ne garip ve ne gülünç iddia! Eski cemaat, davasından çoktan feragat etmiştir. Bunu artık mahalle çocukları bile öğrendiler. O hâlde, daha hangi davanın ruiyeti bekleniyor.

Ey yüce millet! Bu doğrudan doğruya bir yalan, hem de çok namussuzca bir yalandır. Öyle anlaşıyor ki, bunlarda artık hayâ denilen şeyden eser kalmamış! Kalmış olsaydı, milletle bu derece oynamaktan biraz sıkılırlar ve utanırlardı.

Ey çocuk babası Türk! Evladını tâlim ve terbiye ile memur olan muallimler bugün yeis ve ızdırap içinde kıvranıyorlar. İki aydan beri devede kulak kâbilinden olan maaşlarını alamayan bu münevver zümreyi daha uzun müddet bu vaziyette bırakmak layık mıdır? Söyle Allah aşkına!

³⁹⁸ Emel mecmuasını çıkaran Avukat Müstecip Hacı Fazıl, 27 Ocak 1941 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, "Ülküsal" soyadını almıştır. Bkz. s.97.

³⁹⁹ **Türk Birliği**, "Dernek Müessesesi Millet Evidir", 12 Şubat 1930, Sayı:1, s.1.

Öyle ise, niçin duruyorsun? Ne için bu laftan anlamaz ve vurdumduymaz heyulayı kulaklarından tutup dışarıya atmıyorsun?

Toplan, toplaş, konuş, görüş, dertleş ve en nihayet karar ver, de ki:

Millet evi milletindir. Orası polis ile, kılıç, kasatura ile fethedilecek kadar küçülmeyen çok mukaddes ve ulvi bir müessesedir. Git ve defol oradan!"⁴⁰⁰

Basın yoluyla yapılan ağır eleştiriler Türk Gençler Derneği ve Müstecip Ülkusal arasındaki ihtilafın şiddetlenmesine sebebiyet vermiştir. Ülkusal, Cemaati İslamiye'ye ait vakıf binasında faaliyet gösteren Türk Gençler Derneği aleyhine kira ödenmediği gerekçesiyle dava açmıştır.

"Müstecip'in Avukatlığı!...

Pazarcık Cemaati İslamiyesi'nin, gayr-î meşru heyet-i muvakkatı reis vekili Müstecip Oktay Lenk, Türk gençlerinin harsı, ilmi inkişafat-ı ruhiyelerinin yegâne menba-î olan Gençler Derneği'ni vakfa kira ödemediği için davaya vermiştir.

Avukatlıkla geçinen, fakat avukatlıktan bi-behre, düşünce ve kanaati de kendi gibi sakıt olan bu adi âdem, avukatlıkla kabil-i telif olmayan usulsüz bir muamelesi yani hukuk-u şahsiye kanunu mucibince ikametgâh irad etmemesi yüzünden mahkeme riyasetince derakap cezayı nakdiye çarptırılmıştır.

Davaya verilen Gençler Derneği reisi Şefkati Efendi, temsil ettiği müessesenin meşru bir heyet-i idare reisi olduğunu resmî vesaikle ispat etmiştir.

Harici telkinat ve tesirlere kapılıp Türkleri, Türk-Tatar diye ikiye ayırarak, etrafına toplayabildiklerini çirkin mecralara sürüklemek sevdasına düşen, bilerek veyahut bilmeyerek bu hainane maksadına nail olabilmek için gayr-î meşru bir surette kendini cemaate kayırtan ve utanmadan reis olduğunu iddia eden bu sarı karatopal Müstecip, mahkemeye cemaatteki gayr-î meşru hempalarının parmak izleriyle masadak bir salahiyetnameyle ispat-ı vücut etmiştir.

Bu adi adamlar Türk milletinin evini, Türk milletinin vakfını, istedikleri gibi idareye ve tasarrufa salahayittar, kendi mülkleri zan etmişlerdir.

Cemaatin derhâl cezalanmasıyla neticelenen bu dava Müstecip'in avukatlık mesleğindeki aczini de ispata kâfidir zan ederiz.

Ey Türk! Gözünü aç; seni öz mülkünden atmak isteyen bu gibi maskelilerle, iki yüzlülerle alâkanı kes. Her zaman onlarla mücadeleye hazır ol. Seni mülkünden atmak isteyen ve şimdiye kadar senin mevcudiyetine istinad ve varidat-ı mülkiyenden istifade ederek yükselmek isteyen bedtîynetleri gör ve onların hareketini yakından takip et. Ve hatta hareketini de ona göre tayin et. Türk-Tatar diye ayrılık yapmak isteyenleri tel'in et. Çünkü Türklük'te ikilik yoktur."⁴⁰¹

Dobruca'daki dört sancakta (Köstence, Tulça, Pazarcık, Silistre) Türk cemaatine ait cami ve vakıfları yönetmekten sorumlu Cemaati İslamiye'ler mevcuttur. Söz konusu Cemaati İslamiye'lerin yönetimleri o sancakta yaşayan Müslümanlar tarafından seçilmektedir. Cemaati İslamiye seçimleri, Türkler arasında zaman zaman ihtilaflara,

⁴⁰⁰ **Türk Birliği**, "Ey Türk Genci", 2 Mart 1930, Sayı:2, s.2.

⁴⁰¹ **Türk Birliği**, "Müstecip'in Avukatlığı", 19 Mayıs 1930, Sayı:4, s.2.

karşılıklı yolsuzluk suçlamalarına konu olabilmektedir. Nitekim, Pazarcık Cemaati İslamiye yönetiminin belirlenmesi süreci de Türk Gençler Derneği ve Tatarcılar arasında çekişmelere konu olmuştur.

Derneğin bulunduğu binadan çıkarılması amacıyla Pazarcık Cemaati İslamiyesi tarafından açılan dava sonrasında, Tatarcılardan oluşan bir grup 23 Nisan 1931 tarihinde Türk Gençler Derneği'nin eşyalarına haciz koydurmak istemiş ve bu durum yeni gerilimlere yol açmıştır. Bu olayları müteakiben, Türk Gençler Derneği yönetimi Bolşeviklik'le suçlanmıştır. Türk Gençler Derneği'nin faaliyetlerinden ve Türk Birliği gazetesinin yayınlarından rahatsız olan kesimler Türkçü karakteri ön planda olan dernek ve üyelerini söz konusu dönemde Romanya iç siyasetinde bir tehlike olarak görülen Bolşeviklik'le suçlayarak, derneğin kapatılmasını sağlamayı amaçlamışlardır. Ancak, bu ithamlar Pazarcık Türk toplumunda infiâle yol açmıştır. Türk Birliği gazetesi, yaşanan bu olayları hatırlatmak amacıyla 23 Nisan 1931'in yıldönümlerinde yazılar yayımlamış ve anma toplantıları tertip etmiştir.⁴⁰² Bu bağlamda Salih Zandalı tarafından kaleme alınan "Kara Bir Günün Sene-i Devriyesi" başlıklı yazıda bahsekonu olaylar ve sonrasındaki gelişmeler ayrıntılı şekilde aktarılmaktadır:

"Bugün anayurtta 18 milyon Türk, 23 Nisan Hâkimiyet-i Millîye bayramını coşkun bir tezahürat içinde kutlulamaktadır.

Ulu önder Atatürk'ün, Türklüğe çizdiği inkılâp umdelerini muhitimizde yaymayı gâye edinen kasabamız "Türk Gençler Derneği" ise bu mutlu günde hiçbir milletin hayatında görülmesi ihtimali olmayan feci bir suikasde maruz kalmıştı.

Altı yıl evvel, inkılâba aleyhdar birkaç yobaz ruhlu cahil, gençliğin yuvası olan Derneği kapatmak maksadıyla eşyasına haciz koymuşlardı. Yirmi yıla yakın parlak bir mazisi olan bu gençlik evinin kapısına kilit asarlarken: "Bunu Türk olduğunuz için yapıyoruz" diye bağırıyorlardı.

Bu hazin vaka, kasabamız Türklüğünü galeyana getirmiş ve gençliğin kalbinde derin yaralar açmıştır. Bu alçakların daha acıklı bir teşebbüsü de, okullarımızda öğretmenleri icbar ile körpe dimağlara: "Elhamdülillah biz Müslümanız, Türk değiliz" ibaresi her sabah tekrar ettirildiği gibi, o zaman yapılan cemaat intihabında, saf halkı zehirlemek maksadıyla ellerinde Kur'an oldukları hâlde: "Müslümanlık elden gidiyor, reylerinizi Müslüman listesine veriniz" gibi hezeyanlar saçarak, kafalarında yerleşen eskiliği kökleştirmek için her vasıtaya başvurdıkları görülmüyordu.

Bu elim vaziyetler karşısında galeyana gelen Türk münevverleri, Bolşeviklik'le itham edilerek susturulmak istendi. Bunların bu çirkin hareketi, şüphesiz her

⁴⁰² **Türk Birliği**, "Çağrış", 23 Nisan 1935, Sayı:17-18, s.4.

Türk Birliği, "Çağrı", 20 Nisan 1936, Sayı:35, s.2.

Türk Birliği, "23 Nisan", 8 Mayıs 1936, Sayı:36, s.2.

Türk Birliği, "Kara Bir Günün Sene-i Devriyesi", 23 Nisan 1937, Sayı:47- 48, s.3.

Türk'ün kalbine zehirli bir hançer gibi saplandı. Yapılan işlerle, işittirilen sözlerle zaten öteden beri incinen kalbimiz fena hâlde çarpmağa başladı. Hastalanan ve sızlayan kalbimizi hep beraber elbirliğiyle tedavi etmek üzere bütün sancak Türklerinin iştirakiyle 10 Mayıs kongresi yapıldı. Bu münasebetle de Dobruca Türkü, vatanına ve hükûmetine ne kadar sadık bir tebaa olduğunu ispat etmiş oldu.

Binaenaleyh yüksek ruhlu, temiz kalpli Türk gençliği bu milliyet suikastçılarının kafasını ezerek, mukaddes yuvasını tekrar açmış ve ulaşmak istediği hedefine doğru metin adımlarla yürümeğe başlamıştır.

Gençliğin en büyük düşmanı olduğunu her saatte yaptığı işlerle ispat edenlere, Türklük kalbini ve sinesini kapamalıdır."⁴⁰³

Türk Birliği ve Tatarcılar arasında fikri düzeyde yaşanan gerilim, söz konusu tarafların Cemaati İslamiye seçimleri sebebiyle karşı karşıya gelmeleriyle farklı bir boyut kazanmış ve daha da keskinleşmiştir. Dobruca'da görülen Türkçülük-Tatarcılık ayrışmasında ekonomik ve siyasi çıkarların devreye girmesi, ayrıca olayların şahsileştirilmesi tarafların uzlaşmasını güçleştirmiştir.

Yukarıda sözü edilen davadan sonra Türk Birliği gazetesi yayınlarını durdurmuş ve ancak 6 Eylül 1934'te yeniden aynı adla ve kaldığı yerden yayımlanmaya devam etmiştir. Türk Gençler Derneği ise, derneğin tüzel kişiliğini Romen makamlarına tescil ettirmiş ve dava yoluyla çıkarılmak istendiği binada faaliyetlerine devam etme hakkını korumuştur.

"Türk Birliği Çıkarken

Son senelerde, birçok sarsıntıları atlatarak ve etrafında bulunan imanlı gençlerin gayreti sayesinde... Türk Gençler Derneği... manevi şahsiyetini de resmen tanıttırmağa muvaffak olmuştur.

Bugün bu muhterem müessesenin yeni bir muvaffakiyeti karşısında bulunuyoruz ki, o da "Türk Birliği" gazetesinin neşridir.

Muvaffakiyet diyoruz, çünkü kazanç darlığının bütün hızıyla hüküm sürdüğü bu senelerde bir gazete çıkarmanın ne büyük zorluk ve fedakârlıkla başarıldığı, gazetecilikle alâkası olanlara saklı değildir..."⁴⁰⁴

Türk Birliği gazetesi tüm engelleme çabalarına rağmen yeniden çıkarılmaya devam edilmiş ve benimsediği Atatürkçü değerleri Romanya Türkleri'ne aktarmak için çabalamıştır. Bu durum, Türk Birliği gazetesini çıkaranların davalarına olan bağlılığını ve kararlılığını ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır. Romanya'daki Türkçe yayınlar arasında milliyetçi karakteri en belirgin gazete olan Türk Birliği, Romanya Türkleri arasında milliyetçilik bilincinin geliştirilmesi için yayınlarını sürdürmüştür.

⁴⁰³ Salih Zandalı, "Kara Bir Günü Sene-i Devriyesi", **Türk Birliği**, 23 Nisan 1937, Sayı:47- 48, s.3.

⁴⁰⁴ **Türk Birliği**, 6 Eylül 1934, Sayı:5, s.1.

2.1.5 Hedef Kitlesi

Türk Birliği gazetesinin hedef kitlesi Dobruca'daki tüm Müslüman ve Hristiyan Türk ahalisi olmakla birlikte, gazetenin yazılarında özellikle üç kesime hitap ettiği görülmektedir. Bunlar Türk gençleri, Türk köylüsü ve Gagavuz Türkleri'dir.

Gazete, Romanya'daki Türk gençliğine seslenerek, bölünmelere karşı dikkatli olunmasını, milletin terakkisinin ancak şuurlu bir gençlikle mümkün olduğunu, Türk gençliğinin ihtiyaç duyduğu kuvvetin esasen fitratında yer aldığını, geçmişte yapılan Arap, Kürt, Arnavut, Tatar kavmiyetçiliğinin Türk milletine zarar verdiğini, bunlardan ders alınması gerektiğini, bu asrın çalışma asrı olduğunu, Türk milletinin ancak daha fazla çalışarak yükselebileceğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, Halim İsa'nın kaleme aldığı Türk gençlerine muhatap "Asri Gençlerimizle Başbaşa" başlıklı yazı dikkat çekmektedir.

"Asri Gençlerimizle Başbaşa

Efendiler, unutmayalım ki: biz, hararetle alkışlanıp, hürmetle selamlanan necip bir milletin ümid-i istikbaliyiz. Bugün mukaddes milletimizi müdafaa ederek, ona dokunan elleri kesecek, ağızları bozacak ve ayakları kıracak ancak şuurlu gençliktir. Millet uğrunda yalçın kayalar ve yüce dağlar aşarak, mağrur başları ve zalim kalpleri ezmek vazifemizdir. İnkılâp devrine giren ve ıslahat zamanına eren bu azimkâr gençlerden millet harikalar bekliyor! Gözleri bizi ve bizim faaliyetimizi bir an daha evvel görmek istiyor. Çünkü bu muhterem milletin mukadderatını çizecek ancak gençliktir. Bizde de kan var, can var; bizde de namus var, vicdan var; bizde de kahraman var, arslan var!.

Zaman çalışmak zamanı, asır iş asrı, devir terakki devridir. Böyle bir devirde fena baltalara sap olarak sakın kendi milletimizi kendimiz parçalamayalım! Zaman nifak, şikak zamanı değil; ittihat ve ittifak zamanıdır. Günler hased, fesad günleri değil; anlaşma ve dertleşme günleridir. Bir yer üstünde ve bir gün altında; bir din ve bir ırka mensup olan kabilelerimiz ebediyen birleşmelidir. Böyle bir vakitte sürüden ayrılanları kurtlar kapar. İleride düşmanlara tekrar mağlup olmamak için maziden iyi ibretler almalıyız. Bu hususta eslafin yaptıkları hatalar bize en büyük bir derstir. Vaktiyle onların ufak bir anlaşmazlığı büyük felaketleri mucib olmuştur.

Onlar birbiriyle uğraşa uğraşa ve yendikleriyle taban tabana zıt ola ola parçalamadık ne vatan bıraktılar, ne millet bıraktılar. Hepsini mahv ettiler! Biri Araplık, Kürtlük, diğeri Arnavutluk ve daha başkası Tatarlık gibi birer kavmiyet iddia ede ede hepsinin de yerlerinde yeller esti! Mahza onların bu hataları yüzünden biz ahfadı esarete kaldık. Hakka hâkim batıl oldu!

Ey asri gençler, zaman her fırsatı vermiş iken artık biz de uyanmalı, biz de çalışmalı ve biz de ittihat etmeliyiz. Çalışan kazanır ve isteyen yapar: meramın elinden kurtulan şey yoktur. Muhtaç olduğumuz kuvvet fitratımızda mevcuttur. Bizi doğuran millet ve besleyen vatan, bizden mezillet değil, mârifet bekler! Artık, mensubiyetle müftehir bulunduğumuz muhterem bir milletin efradına

aklen ve naklen butlanı sabit kabilecilik akidelerini terk ettirip, ilelebed müttehit ve müterakki bir hâlde yaşamak mefkûresini doğurmak en mukaddes vazifemiz olmalıdır. Gönül ister ki, büyük olarak yaratılan ve büyük olarak yaşayan necib Türk milleti; yer yüzündeki milletlerin kaffesinin fevkinde olarak yükselsin! Bu yükselmenin çaresi de ancak anlaşma ve birleşmedir. Yaşasın Türk Birliği.

*Halim İsa*⁴⁰⁵

Türk Birliği, kurucularının Jön Türk kökenleri ve Türk Gençler Derneği'nin yayın organı olması münasebetiyle gençliğin öneminin farkındadır. Romanya'daki Türk toplumunun ilerleyebilmesinin ancak şuurlu bir gençlikle mümkün olabileceğinin bilinciyle hareket etmektedir. Bu bağlamda, geçmişten ders alarak gençlerin kavmiyetçilikten, kabilecilikten uzak olması gerektiğini vurgulamaktadır. Nitekim bahsekonu söylem Romanya Türkleri arasında birlik ve beraberliğin sağlanması önünde bu yönde bir engelin bulunduğunu ortaya koymaktadır. Yukarıda kaydedildiği üzere Türk Birliği, bu engelin Tatarcılık ve benzeri alt milliyetçilikler olduğunu vurgulamaktadır.

Gazetenin hitap ettiği bir diğer önemli kesim ise Dobruca Türk ahalisinin önemli çoğunluğunu teşkil eden Türk köylüsüdür.⁴⁰⁶ Gazete, Türk köylüsünün Türk milliyetçiliğini öğrenmesini ve Türk inkılâbını benimsemesini arzulamakta, Türk-Tatar bölünmesine karşı da uyanık olmasını hedeflemektedir. Gazetenin birçok sayısında çerçeve içinde *"Köylü Türk Kardeş! Öz milletinin gazetesi olan Türk Birliği'ni dikkatle oku ve onu sev! O kasabalı ve köylü bütün Türklerin menfaatine çalışan bir Türk gazetesidir. O senindir, sen onunsun"* sloganı kullanılmıştır.⁴⁰⁷

Gazete ayrıca, sadece okuma-yazma bilenlere değil, okuma-yazma bilmeyenlere de dernekleri ve okurları vasıtasıyla ulaşmayı hedeflemektedir. Gazete, verdiği mesajların okuma-yazma bilenler tarafından okuma-yazma bilmeyenlere aktarılmasını özellikle talep etmektedir.⁴⁰⁸ Öte yandan, bazı okurların da köylerindeki Türk toplumunu

⁴⁰⁵ Halim İsa, *"Asri Gençlerimizle Başbaşa"*, **Türk Birliği**, 19 Mayıs 1930, Sayı:4, s.1.

⁴⁰⁶ Müstecip Ülküsal, Dobruca Türklerinin % 85'inin köylü olduğunu belirtmektedir. Bkz. Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.80.

⁴⁰⁷ **Türk Birliği**, 12 Şubat 1930, Sayı:1, s.1.

⁴⁰⁸ Türk Birliği, okuyucu mektuplarına verdiği cevapta, gazetenin içeriği hakkında okuma-yazma bilmeyenlere de bilgi verilmesini talep etmektedir.

"Türklüğünü candan seven ve bunu bize gönderdiği mektuplarla ispat eden Türkçü kardeşlerimize.

Memleketimizin en تنها bir köşesine varıncaya kadar birçok köylerden tebrik ve takdir mektupları kabul ettik. Bunları gazetemizle ayrı ayrı neşretmek istedik ise de maalesef bu defa mündericamızın kesreti o sevimli mektupların neşrine mâni oldu. İleride harfî harfine tab ve neşr edeceğimizi vaat ettiğimiz bu mektup sahiplerine, bizimle kalben ve imanen beraber yürüyen bu asil ve necip Türk kardeşlerimize

aydınlatmak için neler yapabileceklerini sual ettikleri ve bu konuda gazeteden yardım talebinde bulundukları görülmektedir.⁴⁰⁹

Gazetenin bir diğer önemli hedef kitlesini "Gagavuz Türkleri" oluşturmaktadır. Gazete, yayımladığı makale ve haberlerle Gagavuzlara Türk kökenlerini hatırlatmaya ve dillerini korumalarına yardımcı olmaya çalışmaktadır. Öte yandan gazete yöneticileri, Gagavuz köy ve kasabalarını ziyaret ederek Gagavuzlar'la temaslarını artırmıştır.⁴¹⁰

Gazetenin hedef kitlesi arasında Romen makamlarının da yer aldığını ifade etmek mümkündür. Zira gazete, Türklere kanunlara uymalarını telkin etmekte, Romen makamlarına da Türklerin Romanya'nın sadık vatandaşları olduğu ve bu bilinci taşıdıkları mesajını vermektedir. Gazetede çerçeve içerisinde yayımlanan "*Türk! Bulunduğun memleket sana yaşamak hakkını bahş etmiştir. Hükûmetin kanunlarına hürmet et, ondan sonra bir şeyden korkma!*" ibaresiyle bu mesajı vermektedir.⁴¹¹ Ayrıca Türk Birliği, Türklerin maruz kaldığı sorunları ve haksızlıkları da gündeme getirerek Romen makamlarının gerekli tedbirleri almalarını talep etmiştir.⁴¹²

şimdilik en samimi teşekkürlerimizi iblağ eder ve gazetemizi muntazaman okumalarını ve okuma bilmeyenlere de malumat vermelerini kendilerinden hassaten rica ederiz." Bkz. **Türk Birliği**, 2 Mart 1930, Sayı:2, s.3.

⁴⁰⁹ "Pazarcık'ta Türk Gençleri Derneği Heyet-i İdaresine

Efendi kardaşlar!

Hatibi bulunduğum Balika komana ve karyemiz otuz beş, kırk haneli Türk'le, üç yüz haneli bir Bulgar ve Roman köyüdür. Karyemiz Türk ahalisi umumi denebilecek derecede teceddüt ve terakkiperverdir. Türkler cehâlet girdabında olmakla beraber gençlerin yüzde otuzunu Romence ve eski Türkçe okuyup yazarlar teşkil eder.

Lâkin pek fakir olan karyemiz, Türklerin eskâr-ı sakime saikasıyla eski sefahat, zihniyet, anane ve adet uçurumlarına yuvarlanıp giderken yukarıda yazdığım terakkiperverlik hasletleri de mahv olup gidiyor.

Bu gençler eski anane, adet ve safahat yollarından olup, selamet yollarından yürütmek için işe nereden başlanacağını, hangi yoldan gidileceğini ve ne programla hareket edileceğini ve hangi vasıtalarla muvaffak olunacağını düşünüyorum, lâkin medreseli olmaklığım olacak ki, aczim mâni olup mağlup olup kalıyorum. Böyle benim gibi irşat ve ikaza muhtaç birçok kimseler vardır. Balika Hatibi : Emin Hüseyin" Bkz. **Türk Birliği**, 1 Nisan 1930, Sayı:3, s.2.

⁴¹⁰ Ömer Aziz, "Hatıralar: Gagauz Kardeşlerimiz Arasında", **Türk Birliği**, 30 Birinciteşrin (Ekim) 1939, Sayı:21, s.2.

⁴¹¹ **Türk Birliği**, 2 Mart 1930, Sayı:2, s.2.

⁴¹² "Merci-i Aidinin Şiddetle Nazar-ı Dikkatini Celb Ederiz.

Bize suret-i hususiyette verilen malûmata göre karagöz kuyusundaki Türk mezarı, oranın gayr-î müslimleri tarafından alt üst edilmiştir. Taşlar çıkarılarak evlere taşınmış, orasının bir mezarlık olduğuna dair hiçbir nişan bırakılmamıştır.

Türk mezarlığına yapılan bu hakareti şiddetle protesto eder ve makam-ı aidinin nazar-ı dikkatini celb ederiz." Bkz. **Türk Birliği**, 2 Mart 1930, Sayı:2, s.2.

2.1.6 Yazarları

Gazetenin yöneticileri ve yazarları profesyonel anlamda gazeteci olmayıp, çoğunluğu Romanya Türk toplumu içinde eğitilmiş kesimi teşkil eden ve Romence bilen muallimlerdir. Gazetede yazıları yayımlanan Mehmed Kemal,⁴¹³ Halim İsa, Şaban Niyazi ve Ömer Aziz, Pazarcık'ın tek Türk mektebi konumundaki Numune mektebi öğretmenlerindendir.

Dobruca Türk toplumuna mesaj verilmek istenen konularla ilgili yazıların gazetede çoğunlukla "Heyeti tahririye" veya "Türk Birliği" imzasıyla yayımlandığı görülmektedir.⁴¹⁴ Dobruca Türkleri arasında tartışmalara konu olan göç meselesi, mebus seçimleri, başmüftülük konusu, Cemaati İslamiye seçimleri gibi hususlarla alakalı yazıların bazen imzasız, kimi zaman müstear adla veya sadece isimlerin ilk harfleri belirtilmek suretiyle yayımlandığı görülmektedir.⁴¹⁵ Nitekim, gazetede uzun süre M.R. imzasıyla yayımlanan birçok yazının aslında Mehmed Kemal'e ait olduğu ilerleyen sayılarda açıklanmıştır.⁴¹⁶

Gazetede İbrahim Temo'nun da yazıları yayımlanmış,⁴¹⁷ ayrıca Temo'nun faaliyetleri⁴¹⁸ ve münevverlere yönelik çağrılar⁴¹⁹ hakkında bilgi verilmiş, yazdığı eserlerin tanıtımı yapılmıştır.⁴²⁰

Gagavuzların tarihine ve kökenlerine ilişkin yazılara geniş yer verilen gazetede Gagavuz yazarların da makaleleri yayımlanmıştır. Bu kişiler arasında Dumitru Kara

⁴¹³ Numune mektebi öğretmeni Mehmed Kemal, 1934 yılında Türk Gençler Derneği başkanlığına seçilmiştir. Bkz. **Türk Birliği**, "Muallimlerin Tayini", 6 Eylül 1934, Sayı:5, s.2.

⁴¹⁴ **Türk Birliği**, "Maksat ve Gayemiz", 12 Şubat 1930, Sayı:1, s.1.

Türk Birliği, "Ayinesidir İşi Kişinin, Lafa Bakılmaz.", 2 Mart 1930, Sayı:2, s.3.

Türk Birliği, "Bulgaristan Türkleri", 6 Eylül 1934, Sayı:5, s.2.

⁴¹⁵ Gazete, okurlardan gelen müstear adlı yazıları da zaman zaman yayımlamıştır: "Bazı okuyucularımız, gazetemizde neşredilmek üzere namı müstearla yazılar göndermektedirler. Bu gibi yazı sahiplerinin sarih adreslerinin idaremizce bilinmesi lazımdır. Arzu edenlerin yazıları namı müstearla da neşredilir." Bkz. **Türk Birliği**, 30 Eylül 1934, Sayı:7, s.2.

⁴¹⁶ "Bugüne kadar gazetemizin bu sütunlarında "M.R." imzasıyla çıkan yazılar benimdir. Bazı okuyucularımızın tereddüdünü izale için bu izahı lüzumlu gördüm. Mehmed Kemal" Bkz. **Türk Birliği**, 2 Nisan 1936, Sayı:34, s.1.

⁴¹⁷ İbrahim Temo, "Eski Türküler", **Türk Birliği**, 19 Mayıs 1930, Sayı:4, s.1.

⁴¹⁸ **Türk Birliği**, "Konferans", 27 Birincikânun (Aralık) 1934, Sayı:12, s.2.

Türk Birliği, "Konferans", 14 İkincikânun (Ocak) 1935, Sayı:13, s.1.

⁴¹⁹ İbrahim Temo, "Münevverlerimize", **Türk Birliği**, 21 İlkânun (Aralık) 1935, Sayı:29, s.1.

⁴²⁰ **Türk Birliği**, "Atatürk Hakkında Bir Broşür", 15 Birincikânun (Aralık) 1937, Sayı:59, s.3.

Türk Birliği, "Yeni Bir Eser", 6 Eylül 1939, Sayı:19, s.4.

Çobanoğlu,⁴²¹ Kario Amira⁴²² ve Mihail Guboğlu'nu⁴²³ saymak mümkündür. Ayrıca, Yaşar Nabi'nin⁴²⁴ ve Nizameddin Nazif'in⁴²⁵ de Gagavuzlar'la ilgili yazıları Türk basınından alıntı yapılarak okurlarla paylaşılmıştır.

Öte yandan, Dobruca'daki diğer Türk mekteplerindeki muallimlerin de zaman zaman gazetede yazılarının yayımlandığı görülmektedir.⁴²⁶

Gazete, Dobruca Türk toplumunu yakından ilgilendiren göç mevzusunu takip etmek ve daha hızlı haber alabilmek amacıyla diğer şehirlerde muhabirler istihdam etme yoluna başvurmuştur. Nitekim gazete, göçmenlerin nakledildiği en önemli merkez olan Köstence'de⁴²⁷ ve Türkiye'de göçmenlerin yoğun şekilde iskân edildiği Çorlu'da⁴²⁸ muhabir istihdam etmiştir.

Diğer taraftan, Türk Birliği gazetesi yöneticileri Pazarcık'ta çıkarılan Romanya gazetesinin sahibi İsmail Kemal Zandallı'yla yakın temas içindedirler. Zandallı ailesinin

⁴²¹ Dumitru Kara Çobanoğlu, "Romanya'da Yaşayan Gagavuzlar", **Türk Birliği**, 8 Şubat 1936, Sayı:31, s.1.

⁴²² Kario Amira, "Gagavuzların Aşlı", **Türk Birliği**, 4 İkincikânun (Ocak) 1939, Sayı:8, s.1-2.

Kario Amira, "Gagavuzların Aşlı", **Türk Birliği**, 18 İkincikânun (Ocak) 1939, Sayı:9, s.1-2.

Kario Amira, "Gagavuzlar Üzerinde Rumluk ve Bulgarlığın Tesirleri", **Türk Birliği**, 1 Mart 1939, Sayı:11, s.1.

Kario Amira, "Gagavuzlar, Besarabya'da Nasıl ve Ne Zaman Yerleştiler?", **Türk Birliği**, 22 Mart 1939, Sayı:12, s.2.

Kario Amira, "Gagavuzlar'a Ait Bir İzah", **Türk Birliği**, 22 Nisan 1939, Sayı:13, s.1.

Kario Amira, "Atanas Manofun Gagavuzlara Ait Yeni Bir Kitabı: Gagavuzların Mazisi, Adetleri ve Ananeleri", **Türk Birliği**, 25 Mayıs 1939, Sayı:14, s.2.

Kario Amira, "Kültür, Terakki Amilidir", **Türk Birliği**, 29 Haziran 1939, Sayı:16, s.1.

⁴²³ Mihail Guboğlu, "Tarih Karşısında Gagavuzlar", **Türk Birliği**, 6 Eylül 1939, Sayı:19, s.3.

⁴²⁴ Yaşar Nabi, "Türk Gagavuzlar", **Türk Birliği**, 2 Nisan 1936, Sayı:34, s.1-2.

Yaşar Nabi, "Türk Gagavuzlar 2", **Türk Birliği**, 20 Nisan 1936, Sayı:35, s.1-2.

Yaşar Nabi, "Türk Gagavuzlar 3", **Türk Birliği**, 8 Mayıs 1936, Sayı:36, s.1-2.

Yaşar Nabi, "Türk Gagavuzlar 4", **Türk Birliği**, 7 Haziran 1936, Sayı:37, s.1.

Yaşar Nabi, "Türk Gagavuzlar 5", **Türk Birliği**, 29 Haziran 1936, Sayı:38, s.1-2.

Yaşar Nabi, "Gagavuzlar'a Ait Tarihi Deliller", **Türk Birliği**, 13 İkinciteşrin (Kasım) 1939, Sayı:22, s.1-2.

⁴²⁵ Nizameddin Nazif, "Gagavuzlar Türktürler", **Türk Birliği**, 17 Eylül 1935, Sayı:25, s.2.

⁴²⁶ Kilikadi muallimi Murad Çangatin, "Dobruca Türk Ulusunun Bugünkü Vaziyeti", **Türk Birliği**, 25 Mart 1935, Sayı:16, s.1.

Yenice muallimi Sacid Ölmez, "Eski Zihniyet Zebunu Olanlara", **Türk Birliği**, 24 Mayıs 1937, Sayı:50, s.2.

Konakkuyucuk Türk dili öğretmeni Fehim Halil, "Halka Karşı Ödevimiz", **Türk Birliği**, 21 Mart 1938, Sayı:63, s.2.

Ekizçe öğretmeni Hüsnü Güven, "Atatürk Ölmedi", **Türk Birliği**, 17 Birincikânun (Aralık) 1938, Sayı:7, s.2.

⁴²⁷ O.R., "Son Göçmen Kafilesi", **Türk Birliği**, 15 İkincikânun (Ocak) 1938, Sayı:60, s.2.

⁴²⁸ Ş. Gürkan, "Trakya'da Kalkınma Hareketi", **Türk Birliği**, 29 Birinciteşrin (Ekim) 1937, Sayı:57, s.2.;

Ş. Gürkan, "Trakya'da Göçmenlerin Vaziyeti", **Türk Birliği**, 15 Birincikânun (Aralık) 1937, Sayı:59, s.2.

bazı üyelerinin de Türk Birliği'nde çeşitli yazıları neşredilmiştir.⁴²⁹ Türk Birliği gazetesi yöneticilerinin aynı şekilde Hak-Söz gazetesini çıkaran Avukat Kemal Hamdi Bey'le de yakın ilişki içerisinde oldukları görülmektedir.⁴³⁰

2.1.7 Misyonu: Her Alanda Türk Birliği

Türk Birliği gazetesinin amacı ve misyonu ilk sayısının yayımlandığı 12 Şubat 1930 tarihli nüshasında ayrıntılı şekilde açıklanmaktadır. Heyeti tahririye imzalı "Maksat ve Gâyemiz" başlıklı söz konusu yazıda, gazetenin amacının Romanya sınırları içinde yaşayan Türkler arasında birlik ve bütünlüğü sağlamak olduğu, Tatarcılık ismi verilmeden ancak Tatarcılık yapanlar kastedilerek, Türkler arasında ayrılık çıkarmaya çalışanlarla mücadele edileceği, lehçe bahane edilerek dilde ayrılığa izin verilemeyeceği, bu çerçevede İstanbul Türkçesi dışında başka lehçeleri ön plana çıkarmaya çalışanlara müsaade edilmeyeceği, Gagavuzların ismi verilmeden ancak Gagavuzlar kastedilerek milliyetlerini unutmak üzere olan Türk ırkdaşlarla ilgilenileceği, Romanya Türklerinin eğitim alanında geri kaldığı, bunun önüne geçmek için çaba sarf edileceği belirtilmektedir.

"Maksat ve Gâyemiz

Türk Birliği'nin maksadı gayet sarihtir. Romanya hudutları dâhilinde yaşayan öz Türkleri bir araya toplamak ve ondan sonra da bu asil ve necip kavmin müşterek dertleriyle uğraşmaktır.

Türkler, bu memlekette en sadık bir tebaa ve en müfid bir unsurdur. Bunu kimse inkâr edemez. Fakat çok teessüf olunur ki asrın terâkkiyatına en bigâne kalan millet de yine Türkler'dir. İşte bizim çok gücümüze giden cihet de burasıdır.

Türk, neden okumasın? Romanya Türkü ne için yükselmesin? Yirminci asrın en kuvvetli silahı ilim ve maârif değil midir? Türk, dünyaları fetheden bu silaha niçin sahip olmasın? Daima bulunduğu yeri muhafaza etmek, bir nevi hastalık değil midir? İşte bu hastalığın tedavisi çarelerini arayıp bulmak Türk Birliği'nin bir vazifesi olacaktır.

⁴²⁹ Zandalı Oğlu Salih, "Dünkü ve Bugünkü Cemaat İdareleri", **Türk Birliği**, 6 Eylül 1934, Sayı:5, s.2.; Salih Zandalı, "Başmüftünün Dikkatli Bakışlarına: Ruhani Meslek Sahiplerinin Kıyafeti", **Türk Birliği**, 12 Temmuz 1937, Sayı:53, s.2.; Salih Zandalı, "Dernekler", **Türk Birliği**, 22 Eylül 1937, Sayı:56, s.3. Yayınlarına dört yıl kadar ara veren Romanya gazetesinin yeniden yayın hayatına dönmesi vesilesiyle Türk Birliği tarafından bir tebrik mesajı yayımlanmıştır. "4 yıl evvel matbuat sahasından çekilen "Romanya" gazetesi tekrar çıkmaya başlamıştır. Muvaffakiyetler dileriz." Bkz. **Türk Birliği**, 23 İkincikânun (Ocak) 1936, Sayı:30, s.2.

⁴³⁰ Kemal Hamdi bey, Pazarcık'ı ziyaret ettiğinde Türk Gençler Derneği'ni ziyaret etmiş ve gazete yöneticileriyle birlikte Balçık'a bir seyahat gerçekleştirmiştir. Bkz. **Türk Birliği**, "Avukat Kemal Hamdi Bey'in Şehrimizi Ziyareti", 1 Nisan 1930, Sayı:3, s.2.

Yine esefle kayıt edelim ki Türk milletine ârız olan hastalıklar arasında çok daha korkunç ve mühlik olanları var. Romanya dâhilde, öteye beriye serpilmiş ve yabancı milletlerle tehhül ederek kalmış birçok Türk ırkdaşlarımız mevcuttur. Bunlar hemen hemen milliyetlerini de unutmak ve tamamen kaybetmek üzeredirler. Bunları o fena ve tehlikeli vaziyetten kurtarmak lazımdır. İşte Türk Birliği bunu kendisi için bir şiar ittihaz edecektir.

Türk Birliği, hiçbir Türk'ün fena yollardan gitmesine râzı değildir. Kendisine ve dolayısıyla Türklüğe bir leke iras edecek herhangi bir hareketin bir Türk'ten sudûruna hiçbir zaman müsaade edemez. Ve Türk Birliği, bütün Türklerin dâima lekesiz bir "pırlanta" olarak kalmasını arzu eder ve onun için çalışır. Türk kardeşler arasındaki tesânüdü bozulmamasına çalışmak her Türk'ün vazifesidir. Gücenme ve gücendirme bir nevi fena harekettir ki tesanüde hâlel getirdiği için bunu yapanlar Türk Birliği nazarında kabahâtlidirler.

Türk camiasından sıyrılarak başka namlarla meydana atılanlara, Türk nazarıyla bakmakta mazuruz. Böylelerinin zaman zaman Türk gibi görünmelerine katiyen ehemmiyet verilmez. Türklük'te "ikilik" yoktur. İkilik ihdas edenler bizden değildirler. Türk Birliği, hakiki Türk birliği için yalnız umumi bir isim tanır ve o da "Türk"tür. Bunun haricindeki diğer bütün hususi namlar, onun nazarında sahtedir, yaldızdır ve binaenaleyh merduttur.

Ve Türk Birliği, Türk'ün her şeyde bir olmasını, her şeyde birleşmesini ister. "Dinde" olduğu gibi "dilde" de ayrılığa taraftar değildir. Her şeyin tekamüle doğru gittiği bir devirde artık "lehçe"ye bir mevki vermekte mana yoktur. İstanbul Türkçesi, bütün dünya Türkü'nün lisanı ve lehçesi olmalıdır.

Maarîfini ilerletememiş olanlar, işbu lehçe farklarından dolayı mazur görülseler bile, okur-yazar sınıfın kasden lehçe farkı yapması af olunur kabahatlerden değildir. Biz, bu kısmın muhitimizde çok fazla ileri gittiğini esefle görmekteyiz. Bunlar işi, âdeta, adavet derecesine vardırıarak Türk Gençler Derneği'nin adüvvü bi emanı kesildiler. Ve ayrıca Tonguç ve âl-i cengiz, gibi muhtelif namlar altında birçok cemiyetler tesis eylediler. Biz, onların bu yanlış hareketlerinden dolayı müteessir ve müteessif olmakla beraber zorla güzellik olmayacağını bildiğimiz için işlerine müdahale edemeyiz. Fakat isteriz ki, onlar da bundan böyle bizim millî umurumuza burunlarını sokmasınlar.

Türk, iki yüzlülüktен nefret etmiştir. Ve onun içindir ki Türk Birliği böyleleriyle mücadele programının ilk satırına yazmıştır. Hûlâsa Türk Birliği bir taraftan Türk camiası altındaki öz Türklere ilmi, içtima-i sahada daima müfit olmaya çalışacak, diğer taraftan da Türk millî müesseselerine musallat olmak isteyenlerle son dakikaya kadar çarpışacaktır.

Heyeti Tahririye"⁴³¹

Romanya Türk matbuatında Türklerin eğitim alanında geri kaldıkları ve Türklerin ilerleyebilmeleri için eğitime önem verilmesi gerektiği hususu geniş şekilde paylaşılan bir görüştür. Nitekim Türk Birliği gazetesi de bu görüşü paylaşmaktadır. Türklerin de diğer milletler gibi okumaya ve ilme önem vermeleri gerektiğini kaydetmektedir. Türk Birliği ayrıca, dil konusunda da Türkler arasında birlik sağlanması gerektiğini ve bu

⁴³¹ **Türk Birliği**, "Maksat ve Gayemiz", 12 Şubat 1930, Sayı:1, s.1.

bağlamda İstanbul lehçesinin esas alınması gerektiği görüşündedir. Bu kapsamda bazı kesimler tarafından Tatar Türkçesi'nin ön plana çıkarılmasına karşı çıkmaktadır. Diğer taraftan, Türk Birliği gazetesi Romanya'daki diğer birçok gazeteden farklı olarak Gagavuzlar'la yakından ilgilenmekte ve bu topluluğu Türklük'ün bir parçası olarak görmektedir.

Romanya'da azınlık durumunda bulunan Türklerin haklarının korunmasını ve Türklerin kendilerini ilgilendiren konularda söz sahibi olmalarını hedefleyen, bu konularda Romanya Türklerinin bilinçlenmesini arzulayan Türk Birliği, ilk etapta okurlarına "Türklük" ve Türklük'ün önemini hatırlatmaktadır. Gazete daha ilk sayılarında yayımladığı "Türk nedir ve nasıldır?" başlıklı yazılarıyla, azınlık durumuna düşmüş, psikolojik olarak yıpranmış Romanya'daki Türk kitlesine geçmiş şanlı bir milletin mensubu ve büyük bir medeniyetin parçası olduğunu hatırlatmakta, kendine güven ve saygı duymasını sağlamaya çalışmaktadır.

Gazetenin birinci sayısında yayımlanan "Türk Nedir ve Nasıldır?" başlıklı yazıda, Türk'ün hasletleri anlatılarak, ideal Türk portresi çizilmektedir.

*"Türk asil ve neciptir. Türk medeniyüttabidir. Türk zekidir. Türk sulhperverdir. Türk adildir. Türk mutidir. Türk vazifeşinastır. Türk, izzet-i nefis sahibidir. Türk şecidir. Türk sözünden dönmez. Türk mürtekip değildir. Türk adaveti sevmez fakat millî varlığına kast etmek isteyenlerin en bi aman adüvvüdür. Türk, fenalıktan müctenibdir. Türk bulunduğu ve yaşadığı memleketin kanunları önünde hürmetle eğilir. Çok yüksek bir ruha ve çok yüksek bir seciyeye maliktir."*⁴³²

"Türk, özü gibi sözünde de çok doğru olan bir millettir. Türk dostunu dost bilir, düşmanını da düşman. Türk açık görüşür ve açık konuşur. Döneklik, oynaklık ve iki yüzlülük Türk'ün en sevmediği şeylerdir. Türk, kizb ve bühtan, iftira ve tezvîr gibi seyyiat-ı ahlakiyeden münezze ve mücerrettir.

*Türk vakurdur. Fakat mağrur değildir. Türk ne tahkir eder ne hakaret kabul eder. Türk mümtaziştir. O müşkülpesentlikten hoşlanmaz. Hak ve hakikat karşısında Türk daha ziyade ayak diremez. Çünkü o, onun çok sevdiği ve adeta perestiş ettiği bir şeydir. Türk en evvel Türkü sonra başkalarını düşünür. Türk, bütün Türklerin medeniyet dünyasında mümtaz bir mevki sahibi olmasını arzu eder."*⁴³³

Azınlık durumundaki Dobruca Türklerinin birlik içinde hareket edebilmeleri ve ilerleyebilmeleri için zedelenen öz güvenlerinin ve kendilerine saygılarının yeniden kazandırılması önem arz etmektedir. Zira, kendini diğer milletlere göre yetersiz gören bir azınlığın bütünleşmesi, birlikte hareket edebilmesi güçtür. Atatürk Türkiye'si'nin

⁴³² **Türk Birliği**, "Türk Nedir ve Nasıldır?", 12 Şubat 1930, Sayı:1, s.1.

⁴³³ **Türk Birliği**, "Türk Nedir ve Nasıldır?", 2 Mart 1930, Sayı:2, s.1.

birçok imkânsızlığa rağmen kısa sürede gerçekleştirdiği başarılar Romanya Türk toplumu için bir motivasyon kaynağı teşkil etmiştir. Türk Birliği, bu noktadan hareketle Türklerin öz güvenlerini yeniden kazanmaları amacıyla yayınlar gerçekleştirmiştir.

Gazete ayrıca, Türkler arasında teşkilatlanmanın eksik olması nedeniyle örgütlü hareket edilemediğini belirterek, Türkler arasında birlik ve dayanışmanın sağlanabilmesi için teşkilatlanmanın önemine vurgu yapmakta ve bu konuda özellikle gençlere ve öğretmenlere görev düştüğünü belirtmektedir.

"Millî Gençlik

...Biz Dobruca Türk gençliğinin de, işte bu nurlu Atatürk gençliğinin izinden yürümesini istiyoruz. Bu da ancak, teşkilât ve birlik sayesinde olabilir. Bu hususta "Türk Gençler Derneği"nin etrafına toplanan Türk gençliği tamamıyla Türk inkılâbını benimsemiş ve her millî savaşa daima önde yürümüş, elinden geldiği kadar milletine rehber olmuştur.

Burada teessüf ve teessürle kaydedeceğimiz ki, bazı kasabalarda millî hiçbir teşkilât bulunmamaktadır. Bu yüzden gençlik her türlü irşattan mahrum olarak, kendi kendine yetişmektedir. Hâlbuki, böyle bir gençliğin milletine hiçbir faydası olmadığından maada, büyük zararları da görülmektedir.

Gönül istiyor ki, her kasabada hatta her köyde millî bir teşkilât olsun ve bunun etrafında da ateş ruhlu bir gençlik kütlesi bulunsun. Bunu da bilgili gençlerimizden ve muallimlerimizden bekleriz."⁴³⁴

Romanya'daki Türkçe gazetelerin değindiği önemli konulardan biri de Romanya Türk toplumunun teşkilâtsızlığı konusudur. Romanya Türklerinin, örgütlü olmadıkları için haklarını savunamadıkları ve siyasi alanda yeterince temsil edilemedikleri görülmektedir. Nitekim, dört sancak müftüsünün Başmüftülük makamı konusunda uzlaşamaması sebebiyle uzun yıllar boyunca Türkler, Başmüftülük yoluyla Romen Senatosu'nda temsil edilme hakkını kullanamamış, bu durum Türkler arasında rahatsızlığa neden olmuştur. Türk Birliği gazetesi, Romanya Türklerinin siyasi alanda daha güçlü şekilde temsilinin ve haklarının korunmasının örgütlü hareket etmekten geçtiğini savunmaktadır. Türk Birliği ayrıca, Romanya Türklerinin köy ve kasabalarda örgütlenmek suretiyle birlik içerisinde hareket etmelerini ve bu örgütler vasıtasıyla Atatürk inkılâplarının tüm Romanya Türkleri'ne aktarılmasını hedeflemektedir.

⁴³⁴ **Türk Birliği**, "Millî Gençlik", 5 Birincikânun (Aralık) 1934, Sayı:11, s.2.

2.2 Türk Birliği'nin Düşünsel Paradigması Üzerinde Etkili Olan Aktörler

2.2.1 Gazeteyi Yayımlayan Dernek: Türk Gençler Derneği

Türk Gençler Derneği, Jön Türklerin fikirlerini benimsemiş Dobrucalı Türk münevverler tarafından kurulmuştur. Derneğin kurucuları arasında bilinen en önemli isimlerden biri Pazarcık'taki Jön Türklerin lideri konumunda bulunan Feridun Necati'dir. Necati, 1909 yılında kurulan Pazarcık Tamîm-i Maarîf cemiyeti idare heyetinde yer almış,⁴³⁵ daha sonra bu dernek 1920 yılında Türk Gençler Derneği'ne dönüşmüştür.⁴³⁶

Dernek, benimsediği Türkçülük ve inkılâpçılık fikirlerini Dobruca Türkleri arasında yaymak ve Dobruca Türkleri arasında birliği sağlamak gâyesiyle Türk Birliği gazetesini neşretmeye karar vermiştir. Dernek idare heyeti⁴³⁷ aynı zamanda gazete idare heyetini teşkil etmektedir. Gazetenin çıkarılmaya başlandığı 1930 yılında derneğin başkanı Şefkati Efendi'dir.⁴³⁸ 1934 yılından itibaren Türk Gençler Derneği başkanlığına, Pazarcık Numune mektebi öğretmenlerinden Mehmed Kemal⁴³⁹ seçilmiştir.⁴⁴⁰ Derneğin

⁴³⁵ **Türk Birliği**, "Hazin Bir Yıldönümü", 15 İkincikânun (Ocak) 1938, Sayı:60, s.1.

⁴³⁶ Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.181.

⁴³⁷ Ömer Halid, derneğin adının Türk Gençler Derneği olmasına rağmen yaşlıların derneğe hâkim olduğu eleştirisini getirmektedir. Söz konusu eleştiriye Türk Birliği gazetesi verdiği yanıtta, gençliğin yaşla değil zihniyetle, fikirle ölçülmesi gerektiğini savunmaktadır.

"...En kısa görüş ve düşünüşe bile mâlik olmayan bu cahil, derneğimizin bugünkü vaziyetini tasvir ederken, yalnız ne cevherler yumurtluyor.

"Bizim kasabada bir dernek var ki, o da gençlerin olmayıp ihtiyarların derneğidir. Çünkü müdavimini güzel kahve pişirdiği için oraya toplananlar ancak ihtiyarlardır."

Kalın kafalının bu derecesine ne kadar esef edilse azdır. Bu zavallının telakkisine göre gençlik yaşı küçük olmak, ihtiyarlıkta sinni ilerlemiş bulunmak demektir

Iskatçizâde çok yanlış ve sakim olan bu telakkisinde varsın sebat etsin. Fakat bize göre gençlik ve ihtiyarlık zihniyet ile tartılır. Asrın terakkiyatına yan bakanlar bizim nazarımızda, 30 yaşında da olsalar ihtiyardırlar. Bilâkis ilim ve fennin perestişkârı olan altmışlıklar da her vakit genç sayılırlar.

Şu hâlde Ömer Halid serseminin dernek müdavimlerini ihtiyar ad etmiş çok çürük bir iddia olmuş olur. Bu iddiayı çürütmek için şunu da arz edelim ki derneğin müdavimleri arasında muallimler, muharrirler bulunduğu gibi bütün ilme ve mütalâaya teşne olanlar oradadır. Bu bir hakikattir. Bu hakikati setre çalışanlar Türk'ün nazarında haindir, müfsittir. Bu hıyaneti irtikab edenlerden iskatçizâdeye en sarîh bir lisanla söyleyelim ki, Türkçülükle alâkası olmadığını bilfiil isbat edenler, Türk'ün millî işlerine ve millî icraatına karışmasın. Türk Gençleri Derneği Heyet-i İdaresi" Bkz. **Türk Birliği**, "Ömer Halid'e Cevabımız", 12 Şubat 1930, Sayı:1, s.2.

⁴³⁸ **Türk Birliği**, 19 Mayıs 1930, Sayı:4, s.2.

⁴³⁹ Mehmed Kemal ilerleyen dönemde Numune mektebinin müdürü olacaktır. Bkz. **Türk Birliği**, 23 İkincikânun (Ocak) 1936, Sayı:30, s.2.

⁴⁴⁰ **Türk Birliği**, "Muallimlerin Tayini", 6 Eylül 1934, Sayı:5, s.2.

ikinci reisi Efrahim Cavit Efendi⁴⁴¹ (ileriki dönemlerde Pazarcık Cemaati İslamiye başkanlığına seçilmiştir),⁴⁴² dernek kâtibi ise muallim Şaban Niyazi Efendi'dir.⁴⁴³

Dernek, Köstence, Silistre, Hırsova, Tutrakan, Akkadınlar gibi Türklerin yoğun şekilde bulundukları şehir ve kasabalarda şubeler açmıştır. Öte yandan dernek, Gagavuz Türkleri'ne yönelik olarak artan faaliyetleri kapsamında Kavarna'da da bir şube açmaya karar vermiştir.⁴⁴⁴ Nitekim bu şubeler Türk Birliği gazetesinin dağıtımında ve gazeteye abone temininde önemli görevler üstlenmiştir.

Türk Gençler Derneği, Dobruca'daki emsallerine göre oldukça aktiftir ve geniş bir yelpazede faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Dernek, eğitim, kültür, sanat, spor ve sağlık alanlarında birçok etkinlikler düzenlemiştir. Dernek, Dobruca'daki en zengin Türkçe kitaplığına ev sahipliği yapması bakımından önem arz etmektedir.⁴⁴⁵ Kendine ait bir marşı⁴⁴⁶ bulunan Türk Gençler Derneği'nin, "Dobruca" isminde bir de futbol kulübü mevcuttur.⁴⁴⁷

Dernek, İbrahim Temo gibi aydınları davet ederek konferanslar verdirmiş, Atatürk'ün tarihi nutku ve Türk inkılâbı hakkında bilgilendirici toplantılar tertip etmiş,⁴⁴⁸ yeni Türk

⁴⁴¹ **Türk Birliği**, "Sabık Cemaatin Yanlış Hareketi", 30 Eylül 1934, Sayı:7, s.2.

⁴⁴² **Türk Birliği**, "Kasabamız Numune Mektebinin Sene Sonu Müsameresi", 29 Haziran 1935, Sayı:20, s.2.

⁴⁴³ **Türk Birliği**, "Türkiye Cumhuriyeti Köstence Başkonsolosu N. Süreyya Beyefendi Şehrimizde", 17 Teşrinisani (Kasım) 1934, Sayı:10, s.1.

⁴⁴⁴ **Türk Birliği**, "Derneğimizin Güzel Bir Kararı", 5 Birincikânun (Aralık) 1939, Sayı:23, s.1.

⁴⁴⁵ Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.181.

⁴⁴⁶ "Türk Gençler Derneği Marşı

Öz yurdundan uzakta,

Kurduğun bu ocakta,

Ülkümüze varmak bizim,

En büyük emelimiz.

Yel gibi gideceğiz,

And ile birleştik.

Dinle bu gür sesi, Türk sesidir.

Derneğin ün alan bestesidir.

Gençliğin ölmeyen bestesidir.

Bu ocakta güldük, burda özleştik.

Türk köylüsü, Türk çiftçisi,

Türk'ün en asil efendisi.

Ruhuna dolsun senin ulus sevgisi.

Türk kadını, sensin bu yurd çocuklarının annesi.

Çalışmaktır, el ele veren gençlerin vazifesi,

Koş ileri, bakma geri, uzak değildir, yakındır hedef yeri.

Remzi Esen" Bkz. **Türk Birliği**, "Pazarcık Türk Gençler Derneği Marşı", 11 Şubat 1938, Sayı:61, s.2.

⁴⁴⁷ Ömer Aziz, "Gençlik ve Spor", **Türk Birliği**, 17 Eylül 1935, Sayı:25, s.1.

⁴⁴⁸ Ö.A., "Türk İnkılâbı ve Halkımız", **Türk Birliği**, 20 Şubat 1936, Sayı:32, s.1.

alfabesini öğretmek için ücretsiz gece kursları açmış,⁴⁴⁹ çocuklar için ücretsiz musiki kursları vermiş,⁴⁵⁰ koşu ve güreş müsabakaları düzenlemiş,⁴⁵¹ ayrıca derneğin orkestra⁴⁵² ve tiyatro grubu⁴⁵³ temsiller icra etmiştir. Bu gruplar Silistre, Balçık gibi şehirlere de giderek buradaki Türkler için de temsiller düzenlemişlerdir.⁴⁵⁴

Öte yandan dernek, Dobruca Türk gençliği arasında yaygın olan frengi ve belsoğukluğu hakkında konferanslar tertip ederek, gençleri korunma yöntemleri hakkında bilgilendirmeye çalışmıştır.⁴⁵⁵ Dernek ayrıca, fakir talebeler için müsamere düzenleyerek yardım toplamış,⁴⁵⁶ yoksul öğrenciler için ayakkabı temin etmiş,⁴⁵⁷ çocuklar için ücretsiz sünnet düğünleri tertip etmiştir.⁴⁵⁸ Dernek, 19 Nisan 1938 tarihinde Kırşehir'de meydana gelen deprem sonrasında depremzedeler için bir yardım kampanyası düzenlemiştir.⁴⁵⁹

Türk Gençler Derneği'nin gelir kaynakları, üyelerinden topladığı mahiyeler ve teberrulardan oluşmaktadır. Dernek zaman zaman üyelerini, mahiyelerin vakitlice ödenmesi konusunda uyarmıştır.⁴⁶⁰ Dernek yönetiminin,⁴⁶¹ derneğe teberruda bulunan

⁴⁴⁹ **Türk Birliği**, "Derneğimizin Kış Faaliyetleri", 13 Teşrinievvel (Ekim) 1934, Sayı:8, s.2.

⁴⁵⁰ **Türk Birliği**, "Türk Gençler Derneği'nden", 17 Teşrinisani (Kasım) 1934, Sayı:10, s.2.

Türk Birliği, "Gençlerimizin Hazırlığı", 8 Şubat 1936, Sayı:31, s.2.

⁴⁵¹ **Türk Birliği**, 30 Eylül 1934, Sayı:7, s.2.

⁴⁵² **Türk Birliği**, 14 İkincikânun (Ocak) 1935, Sayı:13, s.2.

⁴⁵³ **Türk Birliği**, 14 İkincikânun (Ocak) 1935, Sayı:13, s.2.

⁴⁵⁴ **Türk Birliği**, "Gençlerimiz Silistre'ye Gidecek", 8 Şubat 1935, Sayı 14, s.2.

⁴⁵⁵ **Türk Birliği**, "Konferans", 2 Nisan 1936, Sayı:34, s.1-2.

Türk Birliği, "Sıhhi Tavsiyeler", 18 Temmuz 1936, Sayı:39, s.2.

Türk Birliği, "Sıhhi Tavsiyeler", 5 Ağustos 1936, Sayı:40, s.2.

⁴⁵⁶ **Türk Birliği**, 14 İkincikânun (Ocak) 1935, Sayı:13, s.2.

⁴⁵⁷ **Türk Birliği**, "Yardım", 20 Şubat 1936, Sayı:32, s.2.

Türk Birliği, "Sevindirilen Yavrular", 11 Şubat 1938, Sayı:61, s.1.

⁴⁵⁸ **Türk Birliği**, "Sünnet Düğünü", 29 Haziran 1935, Sayı:20, s.2.

Türk Birliği, "Sünnet Düğünü", 7 Haziran 1936, Sayı:37, s.2.

⁴⁵⁹ **Türk Birliği**, "Anadolu'daki Zelzele Felaketzedelerine Yardım", 3 Haziran 1938, Sayı:66, s.1.

⁴⁶⁰ **Türk Birliği**, "Türk Gençler Derneği'nden", 17 Teşrinisani (Kasım) 1934, Sayı:10, s.2.

⁴⁶¹ Zaman içerisinde dernek yöneticileri arasında bazı anlaşmazlıkların baş gösterdiği görülmektedir. Nitekim, Şubat 1937'de yapılan dernek idare heyeti seçimleri sonucunda dernek yönetimi değişmiştir. Derneğin başkanlığına Şaban İbrahim, ikinci reisliğine İ. Hayri, katipliğine İsmail Hasan, kasiyerliğine Halil Haşim, kütüphane muhafızlığına ise Ahmed İbrahim seçilmiştir. Eski yönetimden Mehmed Kemal, Ömer Aziz, Ahmed Bekir ve Şefkati Hayreddin aza olarak kalmışlardır. Bu değişimden sonra Türk Birliği gazetesinin ilk sayfasında yer alan "Director: Mehmed Kemal" ibaresi kaldırılmıştır. Bkz. **Türk Birliği**, "İntihap", 10 Mart 1937, Sayı:45, s.1.

Söz konusu seçimlerden sonra, mahiye bedellerini ödemeyen bazı azaların intihapta rey verdikleri gerekçesiyle sonuçlara itiraz edilmiş ve 28 Mart 1937 tarihli fevkalade toplantıda intihapların yenilenmesi kararı alınmıştır. Bkz. **Türk Birliği**, "Genel Toplantı", 31 Mart 1937, Sayı:46, s.2.

Ancak, gazetenin sonraki sayılarında yeni bir seçim düzenlenip düzenlenmediği hakkında bir bilgiye rastlanmamıştır.

22 Eylül 1937 tarihli Türk Birliği nüshasında, "Derneğimizin organı olan "Türk Birliği", dernek idare heyeti içinden üç kişilik bir komisyon tarafından idare edilir. İdare heyeti tarafından elinde resmî vesikası olmayan hiçbir şahıs ne derneği ve ne de gazeteyi temsil edemez. Bugünden itibaren yedlerinde gazete

kişiler için teşekkür ilanları yayımladığı görülmektedir. Bu kapsamda, derneğe 1.000 Ley teberruda bulunan Köstence Başkonsolosu Nebil Süreyya'ya⁴⁶² ve 5.000 Ley teberruda bulunan Adakaleli Bay Ali Kadri'ye teşekkür edilmiştir.⁴⁶³

2.2.2 Türk Birliği Gazetesi, Jön Türkler ve İbrahim Temo

Dobruca'daki Jön Türk hareketi içinde yer alan Türk Gençler Derneği'nin kurucuları İbrahim Temo'yla yakın temas hâlindeyler. Pazarcık'taki Jön Türk hareketinin lideri ve Temo'nun arkadaşı Feridun Necati, derneğin en önemli kurucularındandır. Nitekim Temo, Türk Birliği gazetesinin yayına başlaması vesilesiyle gazete yöneticilerine gönderdiği mektubunda gazeteyi çıkaranların Jön Türklerin halefleri olduğunu belirtmektedir.⁴⁶⁴ Yukarıdaki hususlar, Türk Gençler Derneği'nin adının Jön Türkler'e (Genç Türkler) izafeten seçildiğini düşündürmektedir. Diğer taraftan Temo, Sadâ-yı Millet gazetesini çıkardığında gazeteye destek olmak üzere 1898 yılında "Bükreş Genç Türkleri" adıyla bir şube kurdurmuştur. Türk Gençler Derneği'ni kuran Dobrucalı münevverlerin bu isimden de ilham almış olmaları mümkündür.⁴⁶⁵

Derneğin ve gazetenin kurucularından Feridun Necati'nin ölüm yıldönümü vesilesiyle yayımlanan bir yazıda, Necati'nin Jön Türk hareketi içindeki faaliyetleri hakkında aşağıdaki bilgiler verilmektedir:

namına verilen hüviyet varakaları iptal edilmiş olduğu ilan olunur. İdare heyeti" şeklinde bir duyuru yayımlanmıştır. Bkz. Türk Birliği, "Nazarı Dikkate", 22 Eylül 1937, Sayı:56, s.3.

Söz konusu duyurunun yayımlanması ve dernek idare heyeti seçimlerinin yenilenmesiyle ilgili gazetede yeni bir haber çıkmaması derneğin eski ve yeni idare heyetleri arasındaki ihtilafın devam ettiğini ortaya koymaktadır.

Derneğin 6 Şubat 1938'de gerçekleştirdiği yıllık genel toplantısında, dernek reisinin Şaban İbrahim, katip üyenin İsmail Hasan, kasiyerin ise Halil Haşim olmaya devam ettiği ve yönetimin değişmediği görülmektedir. Bkz. Türk Birliği, "Derneğimizin Yıllık Genel Toplantısı", 11 Şubat 1938, Sayı:61, s.2.

11 Mayıs 1938 tarihli gazetede, "Dernek idare heyetinde değişiklik" başlıklı bir haber yayımlanmıştır. Söz konusu habere göre, "Dernek idare heyeti arasında görülen lüzum üzerine değişiklik yapılmış ve heyet şu suretle teşekkül etmiştir: Reis Mehmed Kemal, İkinci Reis Şaban İbrahim, Katip Şefkati Hayredin, Kasiyer Halil Haşim.

Ahmed Bekir, Ömer Aziz, İsmail Hasan, Ahmed İbrahim, I. Hayri aza" kalmışlardır. Bkz. Türk Birliği, "Dernek İdare Heyetinde Değişiklik", 11 Mayıs 1938, Sayı:65, s.2.

Derneğin bir sonraki umumi toplantısı 29 İkincikânun (Ocak) 1939 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda da dernek reisinin Mehmed Kemal, kasiyerinin Halil Haşim olmaya devam ettiği görülmektedir. Bkz. Türk Birliği, "Derneğin Umumi Toplantısı", 4 Şubat 1939, Sayı:10, s.1.

⁴⁶² Türk Birliği, "Teşekkür", 17 Teşrinisani (Kasım) 1934, Sayı:10, s.2.

⁴⁶³ Türk Birliği, "Bir Teberru", 11 Şubat 1938, Sayı:61, s.1.

⁴⁶⁴ Türk Birliği, 2 Mart 1930, Sayı:2, s.1.

⁴⁶⁵ "Bükreş Genç Türkleri" için bkz. s.44.

"Bugün derneğimiz müessislerinden Feridun Necati'nin ölümünün beşinci yıldönümüdür.

12 Sonkânun 1933'te aramızdan ayrılarak ebediyete karışan merhum, birçok seneler Kıraathane, Tamîmi Maarîf, Dernek ve Cemaat adlarını taşıyan millî müesseselerimizin başında ve idare heyetleri arasında bulunarak, maarîfimize yaptığı büyük hizmetlerle Dobruca Türkü'ne kendisini sevdirmişti.

Daha pek genç yaşında millî mücadele sahasına atılan Feridun Necati, Sultan Abdülhamid idaresine karşı kurulan "Jön Türk" teşkilâtında uzun yıllar çalışmış ve her zaman Türklüğün yükselmesi uğrunda çabalamıştı.

Pazarcığına yeni fikirleri mürevvici birçok gazeteler getirterek, bilhassa o zamanlar Filibe'de çıkan "Balkan" gazetesinin Dobruca'da muhabirlik ve müvezziliğini yapmak suretiyle kasabalı ve köylümüzün fikri inkişafına hizmet etmiş ve derneğimizde müteaddid konferanslar vererek, gençliğimizin her sahada yükselmesine canla başla çalışmıştı.

Feridun Necati, "Türk Birliği" gazetesinin de müessisleri arasında bulunmakta idi...Pazarcık Türk gençliği ve "Türk Birliği" erkânı, bu hazin yıldönümü münasebetiyle merhumu hayırla anıyoruz.

*Tahrir Heyeti*⁴⁶⁶

Feridun Necati'nin, Bulgaristan Filibe'de çıkan "Balkan" gazetesinin muhabirliğini yapması, aynı zamanda söz konusu gazetenin Dobruca'da dağıtımından sorumlu olması Romanya'daki Jön Türklerin Bulgaristan'daki Jön Türkler'le yakın temas hâlinde olduklarını göstermektedir. Temo anılarında, Feridun Necati'nin Pazarcık'taki en faal Jön Türklerden olduğunu kaydetmekte ve kitabında Necati'nin fotoğrafına yer vermektedir.⁴⁶⁷

Türk Birliği gazetesi, yayın hayatına atıldığında ilk nüshasını İbrahim Temo'ya bir mektup ekinde göndermiş ve desteğini talep etmiştir. Gazeteye cevaben ilettiği mektubunda Temo, Türk Birliği gazetesini tebrik ederek başarılar dilemekte, zaman zaman yazılarıyla da gazeteye destek vereceğini kaydetmektedir. Ayrıca, Türk Birliği gazetesini çıkaranların otuz dört yıl evvel Dobruca'da Türklük mefkûresi peşinde koşanların, yani Jön Türklerin halefleri olduğunu belirtmektedir. Temo mektubunda birtakım uyarılarda da bulunmakta, şahsiyattan uzak durulmasını tavsiye etmektedir.

"Pazarcık Türk Gençleri Türk Birliği'ne

Sevimli mektubunuzla birinci nüshanızı aldım. Gözünüz ve gözümüz aydın olsun. Türk hakikaten çerçeve içerisinde yazdığınız gibidir. Şu şartla ki önünde meşaleyi tutanlar rüzgâra kaptırıp söndürmez ve zulumat içerisinde bırakmazsa. Sizi ancak nur saçar böyle bir kılavuzlukta görerek tebrik ve ara sıra kalemlerle, sözle yardımda bulunacağımı vaad ederim. Pazarcık bundan otuz

⁴⁶⁶ **Türk Birliği**, "Hazin Bir Yıldönümü", 15 İkincikânun (Ocak) 1938, Sayı:60, s.1.

⁴⁶⁷ Temo hatıralarında, "...özellikle Hacıoğlu Pazarcık'ta çok faal olan Feridun Necati, makinist Turhan ve Hasan Apti beyler ateşli azamızıydı" demektedir ve Feridun Necati'nin fotoğrafını kitabında vermektedir. Bkz. İbrahim Temo, **İttihat ve Terakki Anıları, Atatürk'ü N' için Severim?**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2013, s.105-106.

dört sene evvelisinden itibaren kucağında, "Türklüğün" saadetini düşünen ve böyle millî bir mefkûre ile çalışan "Türk"ler yetiştirmiş idi. Buna ben pek çok vakia ile şahidim. Vesikalarım da mevcut. Bunlardan vücudu yıpranmış ve fakat fikren bir kat daha gençleşmiş birkaç salhurdeniz elan berhayattır. Siz de onların mahsulü ve halefisiniz. "Armut, armut ağacının altına düşer." Yaşasın Pazarcık Türk gençliği hitabıyla, şahsiyattan içtinabi ve selameti tavsiye ederek:

*Kıbleniz vahdetse gâyeniz kudret
Millet arasında kalkar her kesret
Ortadan hayır körü kaldırsanız
Birleşir fikirler, dirilir millet
derim evlatlar.*

Mecidiye: Doktor İbrahim Temo"⁴⁶⁸

Temo'nun, Türk Birliği gazetesinde çeşitli makaleleri yayımlanmıştır. Yayımlanan ilk makalesi siyasi veya tıbbi bir konuyla alakalı olmayıp kültürel niteliktedir. "Eski Türküler" başlığını taşıyan bu makalesinde Temo, şarkı ve türkü arasındaki farkları ortaya koymakta, bazı türkülerden örnekler vererek bu türkülerin ortaya çıkış hikâyelerini anlatmaktadır. Eski Türkülerin envanterinin çıkarılmasının yararlı olacağını, bir heyetin Anadolu'da eski ve millî şarkıları topladığını, Dobruca'daki gençlerin de Türk marşı ve benzeri eserleri araştırıp derlemeleri hâlinde Türk edebiyatına önemli bir katkı sağlayacaklarını, ayrıca gençlerin zamanlarını boşa harcayacaklarına asrî ve millî konularla ilgilenmeleri gerektiğini belirtmektedir.

"Eski Türküler

İsminden anlaşıldığı gibi "Türkü" sırf Türklere mahsus olan ahenk şarkı demektir. Başka milletlerin şarkılarına galat olarak Türki diyoruz. Romence, Bulgarca, Arnavutça Türkü tabiri caiz değil ve yanlıştır. Ulahların "Kıntika"sı, Bulgarların "Pesno"sı, Arnavutların "Kınga"sı, Türkünde "Türki"si veya "Türkü"sü demek daha doğrudur. Türkü Türk'e aittir. Başka millete değil. Şarkı kelimesi doğrudan doğruya "oriental" demek olduğu için, aşk ve sevdâyı, gönül sevinçlerini, kalbi ızdırabları ifham eden beyitler şiirler, ahenkler yalnız Türk'ün değil, bütün şarkılarından. Melez Türkler, Osmanlı şivesinde söylenen bu gibi Türkülere "şarkı" ismini vermişlerdir. Fakat Türki lafzı daha şumullu ve daha doğrudur.

Türkiler deyip geçmeyelim; bir milletin bünyesi, siması, lisani, giyinmesi (telebbüsü), adat ve ahlakı, kahramanlık seciyesi o milletin tarihini ne derece tenvir ve tasvir ederse Türküler de o derecede muharebe devirlerinin inkişafına yardım eder.

Bu makalemde Rum ile Türklerin şivesi ile söylenen bazı Türküleri kısaca yazacağım: Türkler, Sırp ve Macar müttehitlerine karşı harp açar, Rum ile Türk beylerinden biri muharebede bozulur, güzel kızı lalasıyla beraber esir düşer. Büyük bir kale kumandanının genç ve muharib çocuğu, kızın esir-i aşkı olur. Kız ruy-u rıza göstermiyor, muharebede şehid düşen babasını,

⁴⁶⁸ **Türk Birliği**, 2 Mart 1930, Sayı:2, s.1.

memleketinde yalnız kalan kardeşini düşünür. Necib delikanlı da maşukasına karşı terbiyesizlik göstermiyor. Tanassur ettikten ve dinî nikâh koduktan sonra tezevvüc etmek istiyor. Tekliflerini nefretle karşılayan ve kalede hükümran olan Türk kızı, lalasını kaleden kaçırarak, biraderine ve ordu kumandanına şöyle bir mektup yazar:

Sabah sabah kiliseye gönderir

Putlarını birer birer öpdürür.

Daha birkaç mısraları olsa gerek, sonra nakaratında ve mektubunun nihayetinde şunu yazmış:

Padişahım beni elden alsın

Din-i İslam'da gayret çoktur bilesin, bu sonra Türki olarak yayılır, elanda söyleniyor.

Bunun aksi olarak diğer bir muharebede Türkler galebe çalar. Kahramanlardan biri necip bir aileye mensup güzel bir kızı esir eder. Necabeti iktizası sevdiği kızı evinde terbiye ederek almak ister ve sevdiğinin tercümanı olan şu Türki etrafa yayılır; dillere destan olur:

Sabahın seher vaktinde aman oturmuş İncil okur

Ben o dilden anlamaz idim aman zan ettim bülbül şakır

Türklerin maziye gömülmüş küsurlar devrinin pek çok yazdıkları vardır. Bunlardan birisini yazayım: sevgilisi bir kalede kendisi diğer kalede senelerce mahsur kalan bir aşık:

Kaleden kaleye şahin uçurdum

Ah ile vah ile ömrüm geçirdim

diye feryat eder. Ne hacet dükkü vekayie, felakete şahit olan "Alişim" türküsü ve "görmedik mi civan Alişimi Tuna boyunda" pek yanık nakaratı, aynı zamanda vatanperverane ve yürekten çıkan bu istifham, Türklerin Tuna sahiline vedana delalet eder ve kalplerden kopan bir cenaze avazı değil midir?! Bilmeyenler, his etmeyenler tabi bunu bir "nara-i mestane sanırlar"!

Fethi İslam, Budin, meç Viyana kaleleri eski Türklerini, tiryaki Hasan Paşa hikâyelerini, Kırım Türklerinin Rus istilasını, muhacerat felaketlerini andırır. Eski Türk yani Tatar marşını vesaireyi gençlerimiz araştırıp toplar ve kitap hâlinde bastırırlarsa Türklüğe, Türk tarihine büyük hizmette bulunmuş olurlar. Çünkü bu Türkiler hakikaten pek açık Türkçe'yle söylenmiş ve söyleniyor. Edebiyat-ı Türkiye'ye yardım etmiş olur.

Son asrın Osmanlı Türkileri, şarkılarında ki tarz-ı ifade, Türklük'ten pek uzak kalmıştırlar. Mesela, Ziya Paşa merhumun pek feylesof olan ve salon şarkısı hâline giren bu:

Bî-baht olanın bağına bir katresi düşmez

Bârân yerine dürr ü güher yağsa semâdan

şarkısını hangi bir köylü Türk anlayabilir? Bir Türkü, milletin ruhuna girmez ve kalbinin hissiyatına tercüman olmazsa mantıken o şarkı, o şiir Türk'ün olamaz. Bir heyet Anadolu'da eski ve millî şarkıları topluyormuş. Ne fikirle toplandığını ve Türk tarihine ne derece yardım edebileceğini tabi biz taşralılar bilemeyiz. Yukarıda yazdığım maksada müstenit ise şüphesiz hepimiz ve ezcümle millî tarih faidemend olur. Hem de bu koleksiyonlar üç kuruşluk risalelerde takılıp kalmamalıdır. Fetret bu günler bize o kadar kolaylıklar bahş etmiştir ki, saniye-i vahidede bütün bir vatan radyolarla kendisini tanyabildiği gibi ecnebi memleketlerinde olan biteni de saatinde öğretir ve

istifade eder, gözü, fikri açılır. Bu ciheti İstanbul ve Ankara semavi merkezlerinden bekleriz.

Dobrucamıza gelince, gençlerimizin artık leylek kafalı laklakiyat ile vakit gaip edecekleri zamanı, asrı yaşamıyoruz. Biraz eli kalem tutanlar fazlaca milli ve asri işlerle meşgul olmalıdırlar.

*Doktor: İbrâhim Temo*⁴⁶⁹

Temo'nun, Türk Birliği'nde yayımlanan ilk makalesinin kültürel nitelikli olması dikkat çekicidir. Siyasi ve örgütçü kimliğiyle öne çıkan Temo'nun, kültürel konularla da yakından ilgilendiği, ayrıca Romanya Türklerini kültürel konularda araştırmalar yapmaları için teşvik ettiği görülmektedir. Bu bağlamda Temo, Dobruca'daki Türkülerin, marşların derlenmesini ve kitap hâline getirilmesini tavsiye etmektedir.

Öte yandan Temo, Türk Gençler Derneği'nin davetlisi olarak çeşitli konferanslar vermiştir.⁴⁷⁰ Bu konferansların birinde Temo, "Bir ulusun bekâsı ne ile kaimdir?" başlıklı bir konuşma yapmıştır. Söz konusu konuşmasında Temo, bir ulusun tarihini çok iyi bilmesi gerektiğini, kültürel eserlerin ulusal hakların müdafaasında önemli bir rol oynadığını, bu sebeple gençlerin yaşadıkları köy ve kasabalarda atalarından kalan kültürel eserlere sahip çıkması gerektiğini, ayrıca zor gibi görünen harf inkılâbının kısa zamanda yerleşeceğini, bundan şüphesi olmadığını, ayrıca gençlerin bedeni idmandan ziyade zihni idmanlar yapmalarının daha uygun olacağını belirtmiştir.

"Derneğimizin daveti üzerine şehrimizi teşrif eden Mecidiyeli Dr. İbrahim Temo, dernek salonunda "Bir ulusun bekâsı ne ile kaimdir" mevzulu bir konferans vermiştir.

Bir ulusun yaşamasında en mühim kıldacılardan biri olarak o ulusun geçmişini bilmesidir diyerek söze başlayan hatip, tarihini iyi bilen ulusların ebediyen yaşamak hakkını kazanmış olacaklarını pek güzel misaller ve delillerle izah ettikten sonra, her bir Türk gencinin yaşadığı kasaba ve köyün geçmişini, ecdad eserlerini arayıp meydana çıkarması ulusal vazifesi icabatından olduğunu hatırlatmış, bu eserlerin ulusal hakları müdafaada pek canlı ve şüphe götürmez bir şahid olarak kullanılabileceklerini, gençlerin bu yolda katiyyen ihmalkarlık göstermemelerini tavsiye etmiş ve dil değişimine sözü çevirerek, şimdi pek zor gibi görünen bu değişimin hakikatte kolay olacağını, zira Arapça, Acemce laflar atılarak yerine konulacak olan sözlerin dedelerimizin dili olduğunu, her Türkün bu kelimeleri seve seve öğreneceğine, konuşacağına şüphe olmadığını ve tedrici bir surette Türk ulusunun hakikaten ulusal bir dile sahip olacağını söylemiştir.

Gençlerimizin bugünkü çalışma tarzının sevindirici olmadığını, çünkü bedeni idmana fazla düşkünlük gösterildiğini, zihni idmanın ihmalinin doğru

⁴⁶⁹ İbrahim Temo, "Eski Türküler", **Türk Birliği**, 19 Mayıs 1930, Sayı:4, s.1.

⁴⁷⁰ **Türk Birliği**, "Konferans", 27 Birincikânun (Aralık) 1934, Sayı:12, s.2.

Türk Birliği, "Bir Hasbihal", 8 Şubat 1936, Sayı:31, s.1.

olmayacağını, Türk gencinin çok okuması lazım olduğunu söyleyerek sözüne nihayet vermiş ve çok alkışlanmıştır.

*Çok saygılı doktora gençlerimizin pek hararetli teşekkürlerini sunarız."*⁴⁷¹

Temo, Romanya Türk toplumunun tarihini bilmesi ve öğrenmesi gerektiği üzerinde durmakta, Türk azınlığın kültürel varlıklarına sahip çıkması gerektiğinin altını çizmektedir. Nitekim gazetenin, Temo'nun kültürel eserlerle ilgili uyarısını dikkate aldığı ve Dobruca'da bulunan camiler, çeşmeler ve diğer Türk kültürel eserleri hakkında bir yazısı dizisi hazırladığı, bu eserlerin fotoğraflarını yayımladığı görülmektedir.⁴⁷²

Türk Birliği gazetesi ayrıca, Temo'nun 70'nci doğum günü vesilesiyle kendisine bir tebrik mektubu göndererek, doğum gününü kutlamıştır. Bu kapsamda, Temo'nun aşağıdaki şiirini yayımlamış ve Temo'nun mücadelelerle dolu hayatına değinerek, Dobruca Türk toplumuna büyük katkıları olduğunu ve her zaman Türk Gençler Derneği'ni desteklediğini belirtmiştir.

*"Bu taslaktır deyip geçme,
Ziyanın aksidir sanma,
Nihayetsiz elektronlarla her yandan düzenmiştir.
Ne boşluk var, ne yoksuzluk,
Doludur gördüğün acun!
Gücün meydana koymak için
koca tanrı üzenmiştir.*

Dr. I. Temo

Taşıdığı yenilik fikirlerinden dolayı Abdülhamid idaresinin takibinden kurtulamayarak Dobrucamıza gelip Mecidiye'de yerleşen Dr. İbrahim Temo, taşıdığı hürriyet ve inkılâp fikirlerini yorulmadan, bıkmadan etrafına yaymakla meşgul olmuştur.

Geçenlerde 70 inci yılı kutlulanan bu muhterem ihtiyar ömrünün en kıymetli günlerini Dobruca halkının ictimai ve ilmi seviyesini yükseltmeye uğraşmakla geçirmiştir.

Yaşının ilerlemesine rağmen mücadelede devam eden bu azimkar adamın fikirlerinden, ilmi müsahabalarından halkımız hâlâ istifade etmektedir. Bilhassa derneğimize karşı her vakit gösterdiği teveccüh ve yardımlarından dolayı Pazarcık Türk gençleri kendisine müteşekkirdir.

*Gençliğimiz, kendisinin daha uzun yıllar yaşayarak mesud günler geçirmesini temenni eyler."*⁴⁷³

⁴⁷¹ **Türk Birliği**, "Konferans", 14 İkincikânun (Ocak) 1935, Sayı:13, s.1.

⁴⁷² Ömer Aziz, "Köy gezileri: 1, Genel Durum", **Türk Birliği**, 21 İlkânun (Aralık) 1935, Sayı:29, s.2.

Ömer Aziz, "Köy gezileri: 2, Genel Durumumuz", **Türk Birliği**, 23 İkincikânun (Ocak) 1936, Sayı:30, s.1-2.

Ömer Aziz, "Köy gezileri: 3, Tarihsel Türk Eserleri", **Türk Birliği**, 8 Şubat 1936, Sayı:31, s.1-2.

Ömer Aziz, "Köy gezileri: 4, Köylerimizde Kültür" **Türk Birliği**, 20 Şubat 1936, Sayı:32, s.1.

Ömer Aziz, "Köy gezileri: 5, Köylerimizde Kültür", **Türk Birliği**, 18 Mart 1936, Sayı:33, s.1-2.

⁴⁷³ **Türk Birliği**, "Dr. I. Temo", 23 Nisan 1935, Sayı:17-18, s.2.

Romanya Türk toplumunun gelişmesine sağladığı katkılar nedeniyle Temo, Dobruca Türkleri tarafından takdir edilmekte ve ilerleyen yaşına rağmen görüşleri, fikirleri yol gösterici olarak kıymetli bulunmaktadır. Türk Birliği bu çerçevede Temo'yu Dobruca Türklerinin lideri ve kanaat önderi olarak görmektedir.

Türk Birliği gazetesinin doğum günü vesilesiyle kendisine gönderdiği mektuba Temo da bir mektupla cevap vermiştir. Mektubun hitap kısmında Temo, "Türk Birliği Oğullarıma" ifadesini kullanarak, Türk Gençler Derneği ve Türk Birliği gazetesine duyduğu sevgiyi ve yakınlığı dile getirmektedir. Ayrıca, söz konusu mektupta değindiği konular ve verdiği tavsiyeler Temo'nun gazeteyi ne denli yakından takip ettiğini ortaya koymaktadır. Mektubunda Temo, doğum gününü kutladıkları için teşekkür etmekte ve gazeteye önemli tavsiyelerde bulunmaktadır. Temo, ömrü boyunca savunduğu harf inkılâbının gerçekleşmesini ve öz Türkçe kelimelerin kullanılmasını bir başarı olarak değerlendirmekte, ancak öz Türkçe kelimelere toplumun alışması için zamana ihtiyaç olduğunu belirterek, gereksiz yere halkın anlamadığı kelimeleri kullanmakta ısrar edilmemesi gerektiği uyarısında bulunmakta, ayrıca Türkçeleşmiş yabancı kelimelerin kullanılmasında da bir sakınca olmadığını ifade etmektedir.

"Türk Birliği Oğullarıma

70 inci yaş dönümümü kutlayan pek değerli mektubunuzu aldım. Hepinizi bu yaşıma yetiştirip gelecek dölün gençleri tarafından beherinizin yıl dönümünüzü yapmayı ulu Tanrıdan dilerim.

Bilirsiniz ki, bu millî cereyanlar başlamadan yani 30 şu kadar yıl evvel, ben lisanımıza uygun bu millî harflerin kabulü için çalıştım, çabaladım, makaleler yazdım: hele şükür ölmeden bunu gördüm.

Şimdi sıra siz gençlerindir, durmadan çalışmak lazımdır. Şu kadar var ki, yazılarımızda, söz aldığımızda sırf Türkçe söyleyeyim diye inad göstererek herkesin anlayamadığı sözlerden sakınmalıyız ve ahalimiz alışınca kadar herkesin anladığı ecnebi kelimelerini de kullanmalıyız.

Başka türlü bir vaizin, bir hatibin okumak bilmez ahaliye kendisini göstermek için sarf ettiği Arapça kelimeler kullanmaları vaziyetine düşmüş ve beyhude kalem yürütüp, çene yormuş oluruz. Bir de Türkçemizde mevcut sözlerin daha kolay anlaşılabilir ve herkesçe bilinen ve bellenenlerini yazmak lazımdır.

Fransız ve Alman lisanı pek geniş olduğu hâlde yine dillerine elverişli fenni sözleri, tabirleri kabul etmişlerdir.

Biz, neden icab edenleri, ezcümle Türkçeleşmiş olanları kabul etmeyelim ve pek dar bir çerçevede içinde sıkışıp kalalım? Kelime benzesin diye "Telegramı", "Tel yazısı" kabul etmek bilgisizlik olur. Çünkü, burada yani bu kelimede tel, bizim, madenden yapıp uzatılmış demir veya bakır tel manasında değildir, uzak demektir.

Böyle manasız ve gülünç kelimeleri lisanımıza sokmak gerekmez. Buna benzer ve lisanımızı zenginleştirmekten uzak şeylerle uğraşmamalıyız. Rumeli dilimizde pek çok güzel ve anlamlı sözler, tabirler vardır, onları kullanmaya savaşımalıyız.

Dr. I. Temo"⁴⁷⁴

Öz Türkçe kullanımını savunan Temo, Dobruca Türk halkının önemli bir bölümünün öz Türkçe kelimelere henüz alışkın olmadığını, bu sebeple gazetenin bu konuda gereksiz şekilde ısrarcı olmamasını salık vermekte ve öz Türkçe kullanımının zamana yayılmasını tavsiye etmektedir. Temo'nun öz Türkçe kullanımı konusunda tedrici bir bakış açısına sahip olduğu, değişime hazır olmayan toplumun zaman içerisinde bu yeniliğe alıştırılmasını benimsediği anlaşılmaktadır. Nitekim Türk Birliği'nin, ilerleyen sayılarında Temo'nun bu uyarısını dikkate aldığı görülmektedir.

Temo ayrıca, Türk Birliği gazetesinde "Münevverlerimize" başlıklı bir açık mektup kaleme almıştır. Söz konusu mektupta Temo, İslam dininin bir reforma ihtiyaç duyduğunu belirtmekte ve bu reformun gerçekleştirilmemesi hâlinde Müslümanların geri kalmaya devam edeceği uyarısında bulunmaktadır. Ayrıca, Hazreti Muhammed (s.a.v.) ve Hazreti Ali'nin (r.a.) sözlerinden örnekler vererek hem Sünni hem Alevi hassasiyetlerini taşıyan kesimlere değişimin gerekliliğini telkin etmektedir. Temo, mekteplerdeki eğitim programlarının da zamanın ihtiyaçlarına göre yeniden tanzim edilmesi gerektiğini kaydetmekte ve bu konuları ele almak üzere bir kongre düzenlenmesi için münevverlere çağrıda bulunmaktadır.

"Münevverlerimize

Başka memleketlerde yaşayan biz Türklere, asri din hadimleri ihtiyacı gün gibi aşikârdır.

Mübarek bayram münasebetiyle dindaşlarımızı uyandırmak ve dinimizin esaslı bir reformaya ihtiyacı olduğunu bildirmek isterim.

Bu teklifimi "dinsiz bir millet yaşayamaz" iddiasında bulunduğumu göstermek için değil, asırlarca dinî ve ahlaki bir terbiye gören milletimizin ananatına dokunmaksızın, asra göre dinî bir inkılâp husulünü ve esaslı bir reformanın tatbik ve kabulünün vakti geldiğini anlatmak isterim.

Kürremiz üzerinde yaşayan insanların, dinlerinin en felsefî, en mantıkî, vücudu beşere en yararlı din İslam dinidir. Buna inanarak ve bu sıhhi dinin esaslarına dokunmayarak, din öğretmenlerinin bugünkü hâlini ve tarzı telkinini ıslah etmek taraftarıyım.

Din işlerini yoluna komaz, mektep programlarını asra göre değiştirmezsek, tereddüt ve cehâlet içinde kalan milletdaşlarımızı kurtaramayacağız ve vebaline girmiş olacağız; gelecek nesil de bize lanet okuyacak.

⁴⁷⁴ İbrahim Temo, "Türk Birliği Oğullarıma", **Türk Birliği**, 23 Nisan 1935, Sayı:17-18, s.2.

Zaten bizim ahkamı diniyemiz zamanın tebeddülüne tabidir. Peygamberimiz kendi lisanıyla bakınız ne diyor:

"Allah, her yüz yılda dini reforma eden (değiştiren) bir zat halk eder."

Görülüyor ki, Hazreti Peygamber bile, Türkiye'nin bu tebeddülâtını 13 asır evvel emretmiş. Biz de emirlerini tutmaya mecburuz. Büyük İmam Ali dahi kibar sözünde:

"Çocuklarınızı gelecek zamana uygun olarak yetiştiriniz" ve "Çocuklarınızın terbiyesinde kusur etmeyiniz, çünkü onlar sizin zamanınızdan gayrı bir zaman için yaratılmışlardır" buyurmuşlardır.

İşte aziz vatandaşlar ve dindaşlar! Dinimizi kuranlardan Hazreti Muhammed ve büyük Ali'nin ince sözlerine ve parlak emirlerine uyarak yavrularınızı bu tarzda yetiştirecek öğretmenler ve din adamları hazırlamaklığımız lazımdır. Zaten dünya çoktan değişti. Biz safi yerimizde sayıyoruz. Türk'ün eski şairlerinden Koca Gaygusuz'un dediği gibi:

Alem göklere yükselip okur dünyanın hâlini

Sen ise be koca sofu, hâlâ kitap hecelersin!

Bu zihniyette bulunan mürebbilerimizden yakamızı silmek için bütün kuvvetimizle çalışmamız gerektir.

Bu hâlimizi gören Türkiye Ulu Cumhuriyeti Bükreş Elçisi Bay Suphi Tanrıöer, Mecidiye Medresesi'nin ıslahı için pek büyük himmette bulundu, fakat muallim ve din hadimi yetiştiren bu yegane medrese düzeleceğine ihmal ve adamsızlıktan daha ziyade bozuldu.

Biz gidiyoruz, bize ne gerek, demeyelim. Daha çok zaman bu mübarek toprakta çoğumuz kalacağız. Zaten ilmin, terakkinin hududu veya gümrüğü yoktur. Bize, çocuklarımıza, edep ve irfan sermayesi her vakit lazımdır. Romanya, terbiye işi için milyonlar sarf ediyor, bundan istifade edelim. Nankör olmayalım, mabedlerimizi, mekteplerimizi şenlendirelim, tahsil programlarımızı icabatı asra göre değiştirelim. Bu husus için de ilk yaza münevverlerimizi bir kongreye davet ederim. Hüsnü niyet sahiplerinden ve milletini sevenlerden bu bapta şimdiden icabet cevaplarını beklerim.

Dr. İ. Temo"⁴⁷⁵

Temo, Romanya Türk toplumunun din eğitimi konusunda sorunları olduğunu, zamanın şartlarına göre dinde reform yapılması ve din eğitiminin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğinin, aksi takdirde Türk toplumunun ilerleme kaydetmesinin güç olacağını farkındadır. Temo, Romanya Türk toplumu içerisindeki Sünni ve Alevi kesimlerin mevcudiyetini dikkate alarak bu konuda her iki kesime de hitap etmektedir. Uzak görüşlü bir bakış açısıyla Temo, Romanya'da daha uzun yıllar boyunca Türklerin yaşayacağını, gelecek nesillerin daha eğitilmiş ve müreffeh bir toplum olabilmesi için dini bakış açısının ilim ve fenne göre yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini kaydetmektedir.

⁴⁷⁵ İbrahim Temo, "Münevverlerimize", **Türk Birliği**, 21 İllkânun (Aralık) 1935, Sayı:29, s.1.

Öte yandan Türk Birliği gazetesi, Temo'nun yazdığı "Atatürk'ü Niçin Severim"⁴⁷⁶ başlıklı broşürü ve "İttihat ve Terakki Cemiyetinin Teşekkülü ve Hidematı Vataniye ve İnkılâbı Millîye Dair Hatıratım" isimli kitabını geniş şekilde tanıtmış ve reklamını yapmıştır.⁴⁷⁷

"Dobrucamızın en ihtiyar doktoru Bay İbrahim Temo, hatıralarını neşretmiştir. Muhterem doktorun üç çeyrek asır bir zamanda gördüğü ve yaşadığı vakaları, bilhassa Türk tarihinde ve büyük Türk inkılâplarının birinde mühim rol oynayan, istibdadla mücadele için kurulan ve kendisinin de banileri arasında bulunduğu "İttihat ve Terakki" cemiyetinin sureti teşekkülü ve faaliyetini tebarüz ettirici delilleri ihtiva eden 300 sahifelik bu eser, Türk tarihiyle uğraşanlar için emin bir me haz teşkil etmektedir.

Doktor Temo'nun bu eseriyle, son deminde Türk tarihine kıymetli bir hizmet daha yaptığına şüphe yoktur. Uzun ömrünün tam 40 yılını Dobruca'da hiç yorulmadan millî ve kültürel sahalarda sürekli çalışmalarla geçiren doktor Temo'nun hizmetlerini hiçbir Dobrucalı Türk asla unutamaz.

Şahsi hiçbir menfaat gözetmeksizin milletin bütün dertleriyle alâkadar olmuş ve bu uğurda çalışmaktan daima lezzet bulmuş Dobruca münevverlerinden biri ve en büyüğüdür.

Uzun yıllar, onun vücudunu hayli yıpratmış olmakla beraber, ruhu daima genç kalmış ve enerjisinden hiçbir şey kaybetmemiştir.

Filhakika, Dobruca'da geçirdiği yarım asra yakın hayatında yılmadan, usanmadan daima gençlikle birlikte yürümüş ve onun mürşidi ve rehberi olmuştur. Fırsat buldukça muhtelif mevzulara dair verdiği konferanslar ve yaptığı hasbihallerle Türk gençliğini ilmi, içtimai ve hatta siyasi sahalarda ikaza çalışmıştır.

İnkılâp fikirlerini yaymak maksadıyla 40 yıl önce Dobruca'da ilk Türk matbaasını kuran aziz doktorun, Atatürk inkılâbını da aşılama için yazdığı broşürler ve gazetemizde neşrettiği makaleler, Dobruca Türkleri arasında derin izler bırakmıştır.

Mütemadi çalışmaları ile Dobruca Türklüğü'nün sonsuz sevgi ve saygısını kazanan doktorun bu son millî hizmetini de hürmetle selamlarız.

*Ömer Aziz*⁴⁷⁸

Temo, Dobruca'daki en faal münevverlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Temo, asıl mesleği olan göz doktorluğunun yanı sıra Mecidiye Müslüman Semineri'nde

⁴⁷⁶ **Türk Birliği**, "Atatürk Hakkında Bir Broşür", 15 Birincikânun (Aralık) 1937, Sayı:59, s.3.

⁴⁷⁷ "Yeni Bir Eser

Mecidiyeli muhterem doktor Bay İbrahim Temo, "Osmanlı İttihat ve Terakki" cemiyetinin teşekkülü ve faaliyeti hakkında 300 sahifelik mükemmel bir eser neşretmiştir. Mümaileyhin de müessisler meyanında bulunması, bu esere ayrıca bir kıymet vermektedir.

Okuyucularımıza, bilhassa umum Türk gençliğine bu eseri okumalarını ehemmiyetle tavsiye ederiz. Fiati 75 Ley'dir." Bkz. **Türk Birliği**, "Yeni Bir Eser", 6 Eylül 1939, Sayı:19, s.4.

Türk Birliği, "Yeni Bir Eser", 7 Birinciteşrin (Ekim) 1939, Sayı:20, s.2.

Türk Birliği, "Yeni Bir Eser", 30 Birinciteşrin (Ekim) 1939, Sayı:21, s.2.

Türk Birliği, "Yeni Bir Eser", 5 Birincikânun (Aralık) 1939, Sayı:23, s.2.

Türk Birliği, "Yeni Bir Eser", 16 Birincikânun (Aralık) 1939, Sayı:24, s.2.

⁴⁷⁸ Ömer Aziz, "Kıymetli Bir Eser", **Türk Birliği**, 13 Haziran 1939, Sayı:15, s.1.

öğretmenlik yapmış ve fikirleriyle öğrencilere yol göstermiştir. Bir taraftan gazete ve dergilerde makaleler yayımlarken, diğer taraftan halkı bilinçlendirmek için konferanslar vermeyi ihmal etmemiştir. Ayrıca Jön Türklerin Balkanlar'daki lideri konumundaki Temo, hatıralarını da kitaplaştırmıştır. Nitekim, Türk Birliği gazetesi Temo'nun diğer çalışmaları gibi bu çalışmasını da okurlarıyla paylaşmıştır.

2.2.3 Türk Gençler Derneği'nin Türk Ocakları ve Hamdullah Suphi Tanrıöver'le İlişkileri

İdeolojik planda Türk Ocakları'yla⁴⁷⁹ ortak değerleri paylaşan Türk Gençler Derneği, Türk Ocakları genel merkeziyle temas hâlinde bulunmaktaydı. Türk Ocakları'nın çıkardığı Türk Yurdu dergisi Türk Gençler Derneği'ne düzenli şekilde ulaştırılmakta, ayrıca derneğin talebi üzerine dernek kütüphanesi için Ocak'tan kitaplar ve çeşitli neşriyat gönderilmekteydi. Türk Ocakları Merkez Heyeti Reisi Hamdullah Suphi Bey'in, Türk Gençler Derneği'ne yazdığı 18 Kânunusani 1930 tarihli mektubu aşağıda sunulmaktadır. Latin harfleriyle yazılan söz konusu mektup, Türk Birliği gazetesinde Latin harfleriyle aynen neşredilmiştir. Bu suretle, söz konusu mektup Osmanlıca harflerle yayın yapan Romanya Türk matbuatında Latin harfleriyle neşredilen ilk Türkçe metin olma özelliğini kazanmıştır.

*"Türk Ocakları Merkez Hey'eti
No.2029*

18 Kânunusani 1930

Romanya Pazarcık Türk Gençler Birliği Reisliği'ne

*Aziz Kardeşlerimiz,
5/12/929 tarih ve 93 sayılı tahriratınız cevabıdır.*

Muhitinizde Türk gençliğinin mütesanit bir hâlde bulunması ve millî harsın muhafaza ve kuvvetlenmesi için sarfettiğiniz mesaiden dolayı sizi tebrik ederiz. Birliğiniz kütüphanesine, Türk Ocakları Merkez Heyeti tarafından neşrolunan eserlerden dörder adet gönderiyoruz. Bundan sonra neşredilecek eserlerden de

⁴⁷⁹ Fiili kuruluşu 20 Haziran 1911 günü gerçekleştirilen Türk Ocağı, İttihat ve Terakki merkezinde Ziya Gökalp'in de katıldığı bir toplantıdan sonra 25 Mart 1912'de resmen kurulmuştur. Yusuf Akçura aracılığıyla 25 Aralık 1912'de Ocak'a üye kaydını yaptıran Hamdullah Suphi, 18 Mayıs 1913 tarihinde yapılan kongrede Ocak'ın başkanlığına seçilmiştir. 10 Nisan 1931 tarihinde toplanan Türk Ocakları olağanüstü kongresinde, Türk Ocakları'nın kapatılması ve Halk Fırkası ile birleşmesi kabul edilmiştir. Türk Ocakları kapandıktan sonra Hamdullah Suphi Bey, Bükreş Sefirliği görevine atanmıştır. Bkz. Ömer Özcan, "Hamdullah Suphi Tanrıöver", **Türk Yurdu**, Yıl:100, Sayı:281, Ankara, Ocak 2011, <http://turkyurdu.com.tr/1346/hamdullah-suphi-tanrioever.html>

ayrıca gönderilecektir. Mesai ve faaliyetinizde muvaffakiyetler diler ve bilvesile hörmet ve muhabbetlerimizi beyan ederiz efendim.

Merkez Heyeti Reisi

*Hamdullah Suphi*⁴⁸⁰

Türk Birliği gazetesi daha ilk sayısında, Türk Ocakları genel merkezi tarafından derneğe eserler gönderildiğini kaydetmekte, özellikle Hamdullah Suphi Bey'in "Dağ Yolu" adlı eserini belirterek, gönderilen eserlerin ve Türk Yurdu dergisinin dernek kütüphanesinde okuyucuların hizmetine sunulduğunu duyurmaktadır.⁴⁸¹

"Ankara Türk Ocakları Merkez Heyeti Tarafından Derneğimize Gönderilen Selamlar ve Kitaplar

Derneğimiz, Ankara Türk Ocakları merkez heyetine müracaatla, şayan-ı istifade bazı âsârın derneğimiz namına gönderilmesini rica etmişti. Âhıran mezkûr heyet, derneğimize hitaben bir mektup ile beraber Türklüğe müteallik birçok eserler göndermek lütfunda bulunmuştur.

Bu kıymetli âsar meyanında Türk'ün yegane hatibi ve Türk Ocağı'nın banisi edib-i şehir muhterem Hamdullah Suphi Bey'in çok kıymetli bir kitabı vardır ki "Dağ Yolu" nâmındaki bu eser, hatip mumaileyhin muhtelif vesilelerle îrad eylemiş oldukları nutukları ihtiva etmektedir. Gerek bu, gerek diğer eserler erbâb-ı mütaalaya serbesttir.

*Bunlar meyanında Türk Ocakları merkez heyetinin ayda bir defa neşir ettiği Türk Yurdu mecmuaları bulunmaktadır."*⁴⁸²

Öte yandan, Türk Birliği gazetesi "Ocaklarda Faaliyet" başlıklı haberinde, Türk Ocakları'nın faaliyet metodları hakkında bilgi vermekte ve Romanya'daki Türk derneklerinin Türk Ocakları'nı örnek alarak, fikri faaliyetlerde bulunmalarını, ayrıca köylüleri irşad ve ikaz etmelerini telkin etmektedir.⁴⁸³

Yukarıda belirtildiği üzere, Hamdullah Suphi Tanrıöver'in⁴⁸⁴ Türk Gençler Derneği'yle temasları Bükreş'e Elçi olarak atanmasından öncesine, Türk Ocakları genel başkanlığı dönemine kadar uzanmaktadır. Hamdullah Suphi Bey, Bükreş'e Elçi olarak atanmasından sonra da Dernek'le yakın temas içinde olmuştur. Tanrıöver, 20 Kasım 1936 tarihinde derneği ziyaret etmiş ve gazete yöneticileriyle biraraya gelmiştir.

⁴⁸⁰ **Türk Birliği**, 12 Şubat 1930, Sayı:1, s.1.

⁴⁸¹ Tanrıöver, Bükreş Elçiliği sırasında da dernek kütüphanesine kitaplar gönderilmesini sağlamaya devam etmiştir.

"...Bugün memleketimizde Türkiye Cumhuriyeti'nin Elçisi bulunan Sayın Bay Suphi Tanrıöver'in gerek eskiden Türkiye'de başkanlık ettiği "Türk Ocakları" vasıtasıyla ve gerek ondan sonra gençliğimize milliyet idealini aşılayacak değerli kitaplar göndermesini, müessesemiz bir takdir ve teveccüh eseri telakki ederek iftihar etmektedir." Bkz. Ömer Aziz, *"Bir Takdir ve Teşvik"*, **Türk Birliği**, 2 Nisan 1936, Sayı:34, s.1.

⁴⁸² **Türk Birliği**, 12 Şubat 1930, Sayı:1, s.1.

⁴⁸³ **Türk Birliği**, 12 Şubat 1930, Sayı:1, s.2.

⁴⁸⁴ Soyadı kanunu kabul edildikten sonra Tanrıöver soyadı Mustafa Kemal tarafından verilmiştir. Bu soyadı Hamdullah'ın öz Türkçe karşılığıydı. Bkz. Taha Toros, **Mazi Cenneti**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992, s.63.

Tanrıöver ayrıca, dernek salonunda halka hitap etmiş ve göç mukavelesiyle ilgili malumat vermiştir.⁴⁸⁵ Öte yandan, Bükreş Elçiliği'yle yakın ilişkileri çerçevesinde Türk Gençler Derneği'ne göç meselesi gibi önemli bir mevzuda göç etmek isteyenlerin müracaatlarını alma ve bunların listelerini ilgili mercilere iletme yetkisi verilmiştir.⁴⁸⁶

Gazete, 23 Nisan 1935 tarihli nüshasında Elçi Hamdullah Suphi Tanrıöver'in fotoğrafını vererek, hayatı ve fikirleri hakkında okurlarına bilgi sunmuştur.⁴⁸⁷ Gazete ayrıca, Hamdullah Suphi Bey'in "Dağ Yolu" adlı eserinden⁴⁸⁸ bazı bölümleri üç seri hâlinde "Teceddüd nedir?" başlığı altında yayımlamış⁴⁸⁹ ve Tanrıöver'in Şehitler günü münasebetiyle 6 Haziran 1935 tarihinde Bükreş Türk Şehitliği'nde yaptığı söylevin tam metnini okurlarıyla paylaşmıştır.⁴⁹⁰

Öte yandan Türk Gençler Derneği'nin, Türk Ocakları dışında Millî Türk Talebe Birliği'yle de temasları bulunduğu görülmektedir. Dernek yöneticileri, Türkiye seyahatlerinde Millî Türk Talebe Birliği yetkilileriyle biraraya gelmiş, ayrıca Birlik tarafından çıkarılan "Gençlik Var" adlı mecmua düzenli şekilde Türk Gençler Derneği'ne iletilmiştir.⁴⁹¹

Türk Gençler Derneği'nin ayrıca Cumhuriyet gazetesiyle de temas hâlinde olduğu anlaşılmaktadır. Cumhuriyet gazetesinin sahibi ve başyazarı Yunus Nadi, derneğe

⁴⁸⁵ **Türk Birliği**, "Bay Suphi Tanrıöver Aramızda", 11 Birincikânun (Aralık) 1936, Sayı:44, s.1.

⁴⁸⁶ Türk Gençler Derneği'nin göç taleplerine ilişkin dilekçeleri almaya yetkili kılınması hakkında bkz. s.183.

⁴⁸⁷ "Meşhur Sami Paşa ailesinden büyük alim ve idareci Abdülatif Suphi Paşa'nın oğludur. Sami Paşazade Sezai Bey amcasıdır.

... gençliğinden beri milliyetçi ve Türkçü idi. 1912'de kurulan Türk Ocağı'nın faaliyete geçmesinden pek az sonra bu müessesenin reisliğine seçilen Suphi Tanrıöver, Türk mefkûresini yaymak için çok çalışmış ve muvaffak olmuştur. Mütareke sonu millî hareket başladığı zaman Atatürk'ün etrafında toplanan zevatın çoğu Türk Ocakları'nın üyelerinden idi...Memleketimize geldiği günden itibaren iktidar ve ehliyeti sayesinde kendini sevdirmesini bilmiş, Bükreş'in yüksek mehafilinde en çok sevilen ve hürmet gören bir diplomat olmuştur..." Bkz. **Türk Birliği**, "Suphi Tanrıöver", 23 Nisan 1935, Sayı:17-18, s.1.

⁴⁸⁸ Hamdullah Suphi Bey'in eserleri: 1- Dağ Yolu (1. Kitap) 2- Dağ Yolu (2. Kitap) 3- Günebakan 4- Seçmeler 5- La Question Armenienne et Un Point de Vue Turc 6- Türk Ocakları Merkez Binasının Açılışında Hamdullah Suphi Bey'in Söylediği Nutuk 7- Anadolu Millî Mücadelesi Bkz. Ömer Özcan, "Hamdullah Suphi Tanrıöver", **Türk Yurdu**, Yıl:100, Sayı:281, Ankara, Ocak 2011, <http://turkyurdu.com.tr/1346/hamdullah-suphi-tanrioever.html>

⁴⁸⁹ Hamdullah Suphi Tanrıöver, "Dağ Yolu'ndan: Teceddüd nedir?", **Türk Birliği**, 18 Temmuz 1936, Sayı:39, s.1-2.

Hamdullah Suphi Tanrıöver, "Dağ Yolu'ndan 2: Teceddüd nedir?", **Türk Birliği**, 5 Ağustos 1936, Sayı:40, s.1-2.

Hamdullah Suphi Tanrıöver, "Dağ Yolu'ndan 3: Teceddüd nedir?", **Türk Birliği**, 26 Ağustos 1936, Sayı:41, s.1-2.

⁴⁹⁰ **Türk Birliği**, "Bay Suphi Tanrıöver'in Şehitlikteki Söylevi", 29 Haziran 1935, Sayı:20, s.1.

⁴⁹¹ Ömer Aziz, "Gençlik Var", **Türk Birliği**, 25 Mart 1935, Sayı:16, s.1.

hitaben yazdığı mektubunda, yüksek Türklük ideali etrafında aynı emeli paylaştıklarını ve bu konuda derneğe her zaman yardım etmeye hazır olduğunu belirtmektedir.

"İstanbul'da çıkan "Cumhuriyet" gazetesi sahip ve baş yazıcısı büyük idealist Bay Yunus Nadi'nin derneğimiz gençliğine hitaben yazdığı şu aşağıdaki satırlar her Türk'ün kalbinde ebedileşecek birer vecizedirler:

*"Temiz yürekli, temiz kanlı Türk gençleri,
Toplu bir hayat ile yüksek Türklük idealine koşan bir manzara gösterişinizden pek ziyadesiyle mütehasıs olduğumuzu size açıkça ve bütün samimiyetimle bildirmek benim için büyük bir zevktir. Bu yolda sebat ederek yükselmeniz elbette benim de iştirak ettiğim millî bir emeldir. Gittiğiniz yolda size bir yardımım olabilecek vaziyetler olursa tereddütsüz bana müracaat edebilirsiniz.*

Yunus Nadi"⁴⁹²

Türk Ocakları'nın milliyetçi ideolojisini ve faaliyet metodlarını benimseyen Türk Gençler Derneği, Türk Ocakları'nın yanı sıra Milli Türk Talebe Birliği'yle kurduğu temaslar çerçevesinde bahsekonu derneklerin yayınlarının düzenli şekilde Türk Gençler Derneği'ne gönderilmesini sağlamış, bu suretle dernek üyelerinin Türkiye'deki milliyetçi içerikli yayınları yakından takip edebilmelerine olanak tanımıştır.

2.3 Türk Birliği ve Yeni Kurulan Cumhuriyet'le Fikri Birliktelik

Türk Birliği gazetesinin, göç, kadın hakları, kadılıkların lağvedilmesi, Latin alfabesine geçiş, öz Türkçe kullanımı konularında Cumhuriyet Türkiye'si'yle tam bir fikir birliği içerisinde olduğu görülmektedir. Gazete, Türkçü ve inkılâpçı bir anlayışla yayın yapmakta ve inkılâp aleyhtarlarıyla mücadeleyi asli bir vazife olarak kabul etmektedir.

2.3.1 Latin Harflerine Geçiş: Romanya'da Latin Harfleriyle Basılan İlk Türk Gazetesi

Osmanlıca harflerle yayımlanmaya başlayan Türk Birliği gazetesi daha ilk sayısında esasen Latin harflerini benimsediğini, ancak Dobruca Türk toplumu içinde Latin harfleriyle okuma-yazma bilenlerin azlığını göz önünde bulundurarak şimdilik Arap harfleriyle neşriyatta bulunacağını, ancak gelecekte kısmen veya tamamen Latin harflerine geçeceğini belirtmektedir.

⁴⁹² Ömer Aziz, "Bir Takdir ve Teşvik", **Türk Birliği**, 2 Nisan 1936, Sayı:34, s.1.

"Bir Karar Münasebetiyle

Derneğimiz yeni Türk harflerini çoktan kabul ve hazmetmiş olduğu hâlde, Latin harflerinin memleketimizde henüz taammüm etmediğini nazar-ı dikkate alarak, gazetemizi şimdilik muvakkaten yalnız Arap harfleriyle çıkarıyoruz. Bundan maksadımız, bittabi yeni harfleri henüz öğrenemeyen köylü karilerimizi gazetemizi okumaktan mahrum etmemektedir.

*Binaenaleyh önce yeni harfleri tamamen kabul ettiğimize dair aldığımız kararın yine bâki kaldığını arz eder, atide kısmen, ihtimâl tamamen yeni Türk harfleriyle neşriyatta bulunacağımızı da vaat ederiz."*⁴⁹³

Tamamen Latin harflerini kullanmaya geçmeden önce gazetenin bazı nüshalarında Osmanlıca harflerin yanı sıra kısmen Latin alfabesini de kullandığı gözlenmektedir. Bu bağlamda, gazetenin ilk sayısında Türk Ocakları Merkez Heyeti Reisi Hamdullah Suphi Bey'in Pazarcık Türk Gençler Derneği'ne hitaben yazdığı mektup Latin harfleriyle aynen iktibas edilmiştir. Söz konusu mektup, Romanya'daki Türk matbuatında Latin harfleri kullanılmak suretiyle yayımlanan ilk Türkçe metin olma özelliğini taşımaktadır.⁴⁹⁴

Gazetenin 2 Mart 1930 tarihli ikinci sayısının ilk üç sayfası Osmanlıca harflerle, dördüncü sayfası ise tamamen Latin harfleriyle basılmıştır. Latin harfleriyle basılan söz konusu dördüncü sayfada, Atatürk'ün fotoğrafı verilerek millî mücadeledeki başarılarına değinilmiş ve Atatürk'e ithafen İzzet Ulvi Aykurt'un "Sönmez Ateş" adlı şiiri yayımlanmıştır.⁴⁹⁵

Türk Birliği, 6 Eylül 1934 tarihinden itibaren tamamen Latin harflerine geçerek, *"Dobrucamızda, Türkün öz yazısı ile ilk defa intişar etmek şerefini kazanan gazete"* olduğunu özellikle vurgulamıştır.⁴⁹⁶

Latin alfabesini kullanmaya başlayan ilk gazete olması bakımından Türk Birliği, Romanya'daki Türkçe gazeteler arasında özel bir yere sahiptir. Bu alanda öncü bir rol üstlenen Türk Birliği, Latin harflerine geçmek suretiyle Türk inkılâplarının Romanya Türkleri arasında yayılmasına ve benimsenmesine önemli katkı sağlamıştır. Nitekim, Romanya'daki diğer Türkçe gazetelerin de Latin alfabesine geçiş konusunda Türk Birliği'ni takip ettikleri görülecektir.

Öte yandan, gazete yöneticilerinin İbrahim Temo'yla yakın münasebetleri ve Temo'nun Latin harflerine ilişkin düşünceleri göz önünde bulundurulduğunda, Temo'nun da Latin

⁴⁹³ **Türk Birliği**, *"Bir Karar Münasebetiyle"*, 12 Şubat 1930, Sayı:1, s.2.

⁴⁹⁴ Türk Ocakları Merkez Heyeti Reisi Hamdullah Suphi Bey'in söz konusu mektubu için bkz. s.142.

⁴⁹⁵ İzzet Ulvi Aykurt, *"Sönmez Ateş"*, **Türk Birliği**, 2 Mart 1930, Sayı:2, s.4.

⁴⁹⁶ **Türk Birliği**, 6 Eylül 1934, Sayı:5, s.1.

harflerine geçiş ve  z Türkçe kullanımı konularında gazete yönetimini teşvik ettiği değerlendirilmektedir.

2.3.2  z Türkçe Kullanımı

Türk Birliği, bir yandan Romanya'da Türkçe basının yeni Türk harflerine geçişinde  nc  rol oynarken, diğer taraftan Romanya'daki Türk mekteplerinde Arapça harflerle eğitim yerine Latin harfleriyle eğitimin savunucusu ve takipçisi olmuştur. Gazete, aynı şekilde  z Türkçe kullanımında da Romanya'daki Türk matbuatına öncülük etmiştir.

*"Memlekette Cumhuriyet h k meti her türlü kültür ve yaşıyış işlerini düzeltmeye uğraşıyor. Gitgide temizleşen, saflaşan dilimizi de büsbütün yabancı kelimelerin, yabancı kaidelerin esirliğinden kurtarmak için Büyük Gazi'nin rehberliğiyle ulularımız, bilgilerimiz büyük bir savaşa koyuldular. İkinci Dil Kurultay'ı bu savaşın ikinci adımıdır. Yakında  z dilimiz, tam öz malımız olacak. Konuşmalarımız, yazılarımızda eski etrefillikten hiç iz kalmayacak. Siz, geleceğin ümidi yavrular, yükselmiş bir vatan, yücelmiş bir milletle birlikte temiz bir dile de rahatça konacaksınız. Mes'ut ocuklar!"*⁴⁹⁷

Gazete, Türkiye'deki uygulamalarla uyumlu olarak Türkçe'nin⁴⁹⁸ Arapça ve Farsça kökenli yabancı kelimelerden arındırılmasını,  z Türkçe kelimelerin kullanılmasını savunmuş ve bunu yayımladığı yazılarda uygulama sahasına koymuştur. Gazete, okurlarını  z Türkçe kelimelere alıştırmak gâyesiyle ilerleyen sayılarında bazı kelimelerin  z Türkçe karşılıklarını parantez içinde veya dipnot şeklinde vermeye başlamıştır. Gazete ayrıca, 1934 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışı vesilesiyle Atatürk'ün yaptığı konuşmada kullandığı  z Türkçe kelimelerin anlamlarını bir dizi hâlinde alfabetik sraya göre yayımlamıştır.⁴⁹⁹ Gazete, Dil Araştırma Kurumu tarafından neşredilen Osmanlıca'dan Türkçe'ye kelime karşılıklarını da bir dizi hâlinde neşretmiş ve bu kelimelerin Osmanlıcalarının bundan sonra gazete ve mecmualarda kullanılmayacağını belirtmiştir.⁵⁰⁰

⁴⁹⁷ **Türk Birliği**, "Dil Kurultay", 6 Eylül 1934, Sayı:5, s.2.

⁴⁹⁸ Gazetede yayımlanan Gün Tekin imzalı "Türk  n " başlıklı şirde Türklük ve Türkçe  v lmekte, şirin alt kısmında "Türk dili bütün dillerin anasıdır" açıklaması yapılmaktadır. Bkz. Gün Tekin, "Türk  n ", **Türk Birliği**, 6 Eylül 1934, Sayı:5, s.1.

⁴⁹⁹ **Türk Birliği**, 5 Birincikânun (Aralık) 1934, Sayı:11, s.2.

Türk Birliği, 27 Birincikânun (Aralık) 1934, Sayı:12, s.2.

Türk Birliği, 14 İkincikânun (Ocak) 1935, Sayı:13, s.2.

⁵⁰⁰ **Türk Birliği**, " z Türkçe kelimeler", 13 Temmuz 1935, Sayı:21, s.2.

Türk Birliği, " z Türkçe kelimeler", 27 Temmuz 1935, Sayı:22, s.2.

Türk Birliği, " z Türkçe kelimeler", 10 Ağustos 1935, Sayı:23, s.2.

Türk Birliği, " z Türkçe kelimeler", 22 Ağustos 1935, Sayı:24, s.2.

"Öz Dilimiz" adlı makalede, gazete gençlere seslenerek, artık konuşmalarında ve yazılarında öz Türkçe'yi kullanmaları çağrısında bulunmaktadır.⁵⁰¹ "Dilimiz" başlıklı bir başka makalede ise, zor öğrenilen Arap harflerinin ve yabancı dillerin etkisiyle Türkçe'nin arılığını yitirdiği, öz Türkçe kullanımının yabancı dillere bir düşmanlık anlamına gelmediği, Arap harflerini öğrenmedeki zorluğun ve Türkçe'ye sonradan sokulan yabancı kelimelerin Türk milletinin diğer milletlere göre geri kalmasında etkili olduğu, öz diliyle okuyan ve eğitim gören Türk halkının daha hızlı ilerleme sağlayacağı kaydedilmektedir.

"Dilimiz

Türk ulusunun (millet) Ulu Önderi Atatürk'ün bir işmarı (işaret) acun (dünya) Türklerini çok sevindirmiştir.

Bundan böyle Türkler, Türkçe konuşacak, Türkçe yazacak. Yanlış anlaşılmasın, yabancı dillere düşmanlık yok. Her Türkün yabancı dillerden birini veya bir kaçını bilmesi gereklidir.

Anlatmak istediğimiz iş, öz Türkçe karşılıkları dururken, yerlerinde kullanılan Arapça veya Acemce sözler yok mu, işte onlar kaldırılıp atılıyor. Arap harflerini öğrenmekteki zorluk, dilimize sokulan yabancı sözlerin çokluğu, Türk budununu (halk) geri bırakan kıldacıların (amil) en büyüklerindendir.

Evet, Türk budunu geri kaldı, sebebi de okuma yazma bilmemesi yüzünden acunda husule gelen önürmelerden (terakki) salıksız (haber) kalmasıdır.

Bugüne dek Türkçe diye mekteplerde öğretilen, büyük şehirlerde konuşulan dil onun dili değildi.

Güzel dilimizi karma karışık, anlaşılmasız bir nesne yapan yabancı sözlerin kaldırılması, Türk ulusunu çok özlediği bilgi kaynağına pek kısa bir uzda (zaman) ulaştıracaktır. Çünkü şimdiye kadar yazılan şeyleri okuyamayan, okusa da bir şey anlamayan Türk artık okuduğunu anlayacak, işittiğini belleyecektir.

Bundan sonra, öz diliyle yazılan kitap ve gazetelere kavuşacak olan Türk ulusu, her alanda (saha) olduğu gibi elbet bilgi alanında da özünden (kendi) ileri olan milletlere yetişecek ve geçecektir.

M.R.⁵⁰²

Türkiye Cumhuriyeti'nde gerçekleştirilen inkılâpları yakından takip eden Türk Birliği gazetesi, öz Türkçe kullanımının yaygınlaşması konusunda Romanya'daki diğer Türkçe gazetelere öncülük etmiştir. Romanya Türk toplumunun saf bir Türkçe konuşması, Türk diline sonradan girmiş Arapça ve Farsça kelimelerden uzaklaşması için yayınlarında öz Türkçe kullanmaya özen göstermiş, okurlarını da bu yönde teşvik etmiştir. Öte yandan gazete, dillerine Arapça ve Farsça kelimeler bulaşmayan Gagavuzların dilinin arı bir

⁵⁰¹ Ö.A., "Öz Dilimiz", **Türk Birliği**, 5 Birincikânun (Aralık) 1934, Sayı:11, s.1.

⁵⁰² M.R., "Dilimiz", **Türk Birliği**, 5 Birincikânun (Aralık) 1934, Sayı:11, s.1.

Türkçe olduğunu, öz Türkçe'nin yaygınlaştırılmasında ve zenginleştirilmesinde Gagavuzlar'dan istifade edilebileceğini kaydetmektedir.

"...Gök Oğuz ailesi, evinde Türkçe'den başka şey konuşmaz, başka bir dil öğrenirse okulda öğrenir, yahut başka bir halk onun komşusu ise beraber aynı köyde yaşıyorlarsa onun dilini öğrenmesi tabiidir.

...Müslüman olmadıkları için, bizim Arapçasını bildiğimiz binlerce kelimeyi onlar ancak eski Türkçe ile söylerler. Çoğu, eski Türk aile adını saklamışlardır. "Şikâyet" yerine "size acılarımı anlatacağım" der...Hiçbir zaman "rica" kelimesini onun dilinde göremezsiniz. "Rica" yerine "yalvarırım" kelimesini kullanır. Dil savaşımızda Gök Oğuzların, Müslüman olmamak dolayısıyla dillerinde sakladıkları binlerce temiz, güzel Türkçe kelime bilginlerimizin el uzatacakları çok zengin bir hazinedir."⁵⁰³

Gagavuzlar'la yakından ilgilenen ve Gagavuzlar'la ilgili çok sayıda makaleye sayfalarında yer veren Türk Birliği, Müslüman olmamaları münasebetiyle Gagavuzların kullandığı dilin öz Türkçe'ye yakın olduğu, Türkçe'nin Arapça ve Farsça kelimelerden arındırılması sürecinde dilbilimcilerin Gagavuzlar'dan yararlanması gerektiği görüşündedir.

Diğer taraftan, öz Türkçe kelimelerin kullanılmasıyla birlikte bazı okurlardan gazetede yazıların anlaşılmasında güçlük çekildiği yönünde eleştiriler alınmaya başlanmıştır. Bu eleştirilere cevaben İsmail Kara Davud tarafından kaleme alınan bir makalede, bu konuda bir geri adım atılması hâlinde kazanımların kısa sürede kaybedilebileceği, bu nedenle öz Türkçe kullanımından kesinlikle vazgeçilmeyeceği belirtilmektedir.

"...Şimdi dil savaşına girerken, eski çetrefil Osmanlı dilinden geçme sözlere bir daha kapımızı açık bırakacak olursak, yılına varmadan bu şakrak dili yeniden unutacağımız besbellidir. Ondan dolayı tuttuğumuz yoldan dönmeyeceğiz...

Bu kadar ilerledikten sonra attığımız adımı geri almayız. Ok yaydan çıktı, varacağımız yer karşıda görünüyor..."⁵⁰⁴

Türk Birliği gazetesini yakından takip eden Temo, öz Türkçe kelimelere alışması için halka zaman tanınması ve okurların anlamadığı kelimeleri kullanmakta ısrar edilmemesi gerektiğini, Türkçeleşmiş yabancı kelimeleri kullanmakta da bir sakınca bulunmadığını belirterek, gazete yöneticilerine öz Türkçe kullanımına geçiş sürecinde tedrici bir yaklaşım benimsemeleri yönünde değerli tavsiyelerde bulunmuştur.⁵⁰⁵ Nitekim söz konusu uyarılardan sonra Türk Birliği gazetesinin öz Türkçe kullanımı konusundaki katı tutumunu yumuşattığı görülmektedir.

⁵⁰³ **Türk Birliği**, "Gaguzlar: Arıkan Türkler", 27 Temmuz 1935, Sayı:22, s.1.

⁵⁰⁴ İsmail Kara Davud, "Öz Dilimiz", **Türk Birliği**, 8 Şubat 1935, Sayı:14, s.1.

⁵⁰⁵ İbrahim Temo, "Türk Birliği Oğullarıma", **Türk Birliği**, 23 Nisan 1935, Sayı:17-18, s.2.

2.3.3 Mekteplerde Modern Eğitime Geçiş

Türk Birliği, Türkiye'deki gelişmelere uygun olarak Dobruca'daki Türk okullarında da harf inkılâbının hayata geçirilmesini ve eğitim sisteminin reforme edilmesini desteklemiştir. Bu bağlamda gazete, Romen makamlarının Latin harflerle eğitim yapılması talimatına⁵⁰⁶ rağmen yıllardır Türk okullarında kullanılan alfabe konusunda bir karışıklık yaşandığını, bütün çabalara rağmen şehirlerdeki okullar hariç, köy ve kasabalardaki okullarda hâlen eski harflerle eğitim yapılmaya devam edildiğini, dini ileri süren irtica körükçülerinin mekteplerin Latin harfleriyle eğitime geçmemesi için propaganda yaptığını belirtmekte, ancak tüm bunlara rağmen Dobruca Türkünün tuttuğu yenilik yolunda ilerlemeye kararlı olduğunun altını çizmektedir.

"Dobruca Türk mekteplerinde beş seneden beri hüküm süren karışıklık devam ediyor... Hükûmetimizin yeni harfleri iltizam ve o yolda teşvik ve emir vermesine rağmen, Romanya Türk mekteplerinin-şehirdekiler müstesna olmak üzere-mühim bir kısmında yalnız Arapça, bazılarında ise Arap yazısıyla Türkçe okutulmakta ısrar ediliyor.

Türk olduğumuzu iddia ederken, bütün Türklüğün yazı ve dil uğrunda seferber olduğu şu zamanda aldığımız bu tavır, bilmem nasıl tefsir edilir?

Bugün Türkçe dediğimiz, hakikaten Türklerin yabancı milletlerle teması neticesi olarak ecnebi lafların bir halitası olmuş Osmanlıca'yı bir tarafa atarak, Türk'ün çok zengin ve güzel olan öz dilini arayıp bulmak için gece gündüz çalışan ulularımızın savaşlarını bu yolda karşılamak bizim için utanılacak bir hâldir.

...dini ileri sürerek, halk arasında propaganda yapan bazı münevverlerin (!) ağzından öyle saçma sözler çıkıyor ki, cevap verilmeğe değmez.

*Efendiler, artık yeter. Mektebin, yazının ve dilin ne olduğunu bilmeyen irtica ve taassup körükçüleri, bu milletin arasından çekilsinler. Aksi takdirde tarihin her devrinde millî duygusunu izhardan çekinmeyen Dobruca Türkü, bu gibileri kulaklarından tutup bir kenara fırlatacak ve tuttuğu yenilik yolunda yürüyecektir."*⁵⁰⁷

Romanya'daki Türk okullarının eğitim programlarında yeknesaklık bulunmadığı, her okulda farklı bir program uygulanabildiği görülmektedir. Nitekim, bazı okullarda Latin harfleriyle Türkçe eğitim yapılırken, bazı okullarda Arap harfleriyle Türkçe eğitim yapılmakta, bazı okullarda ise tamamen Arapça eğitimi yapılmaktadır. Türk Birliği, okullardaki bu düzensizlikten rahatsızlık duymakta, Arap harfleriyle eğitim yapanları

⁵⁰⁶ "Arap Harfleri Müzeye Kaldırılıyor

Arap harfleri zamanından kalma mekteplerdeki bütün harita, levhalar, kürre-i musattaha ve sairenin toplattırılarak Maarîf idaresine getirilmeleri için mekteplere bir tamim gönderilmiştir. Bu eşyalar, mekteplerin demirbaş eşya defterinden de silinecektir." Bkz. **Türk Birliği**, 30 Eylül 1934, Sayı:7, s.2.

⁵⁰⁷ Doğanoglu, "Mektepler Açılırken", **Türk Birliği**, 16 Eylül 1934, Sayı:6, s.1.

inkılâp aleyhtarları olarak nitelemektedir. Bu çerçevede Türk Birliği, eski harflerle eğitim yapan mektep ve muallimleri ifşa ederek,⁵⁰⁸ müftülüklerin gerekli tedbirleri almasını talep etmiş ve bu suretle Dobruca Türk mekteplerinde yeni Türk alfabesine geçiş sürecini hızlandırmaya çalışmıştır.⁵⁰⁹

Yazarlarının önemli bir kısmı eğitimci olan Türk Birliği, kasaba ve köylerdeki Türk okullarında yaşanan sorunları ve eksiklikleri dile getirirken, Mecidiye Müslüman Semineri'nde dahi hâlen eski usulle eğitim verildiğine, Seminer'i ziyaret eden Elçi Hamdullah Suphi Bey'in tedrisattan memnun kalmadığına işaret etmektedir.

"Dobruca'da Türk Mektepleri

...Seminar mezunu olmayan muallimler eski usulde tedrisata devam ediyorlarmış. Köstence sancağındaki Türk köylerinde elan falakalı mekteplerin bulunduğu ve Arap harflerinin okutulduğu anlaşıyor.

...Türk harf değişiminin üzerinden bunca yıllar geçtiği hâlde...Türk kültürüne karşı yapılan aykırılıklara şaşıyoruz.

Bugün en yüksek bir mektebimiz sayılan ve hükûmetçe büyük fedakarlıklarla yapılan Mecidiye Semineri'nde bile tedrisat bugünkü Türk kültürüne uygun bir tarzda değildir. Derslerin birçoğu Arapça ve Farsicedir.

Geçenlerde Mecidiye'yi ziyaret eden Türkiye Cumhuriyeti Bükreş Elçisi Suphi Tanrıöer, Seminar Medresesi'nin programından hiç memnun kalmamıştır. Artık Türk kültüründe fikhın, tefsirin hiç yeri ve hükmü kalmamıştır...

*Dört sancak muallimleri birleşerek Dobruca Türkünün ihtiyacına göre bir program tertip etmeli ve bu program mucibi umum mekteplerde tedrisat yapılmalıdır."*⁵¹⁰

Romanya'daki Türk toplumu için en önemli eğitim kurumu olan Mecidiye Müslüman Semineri'nde dahi eğitim kalitesi arzu edilen seviyede değildir. Bu örnek, bahsekonu dönemde Romanya'daki Türk okullarının genel durumunu açık şekilde ortaya koymaktadır. Elçi Hamdullah Suphi Bey, 1935 yılında Seminer'i ziyaret ettikten sonra Seminer'in eğitim programı yenilenmiş, Seminer'de Latin alfabesiyle eğitime geçilmiş ve Türkiye'den gönderilen kitapların okutulması sağlanmıştır.⁵¹¹ Ancak, bazı Dobrucalı Türklerin Seminer'in eğitim programında gerçekleştirilen bu değişikliklerden rahatsızlık duydukları ve çocuklarını Arapça tahsili için Mısır'a gönderdikleri görülmektedir.

⁵⁰⁸ **Türk Birliği**, "Arap Harfleriyle Tedrisat Yapan Bir Hoca", 10 Mayıs 1937, Sayı:49, s.2.

Türk Birliği, "Kasabamızda Arap Harfleriyle Tedrisat Yapılıyor", 24 Mayıs 1937, Sayı:50, s.2.

⁵⁰⁹ Ömer Aziz Kuran, "Tedrisat Meselesi", **Türk Birliği**, 17 Birincikânun (Aralık) 1938, Sayı:7, s.1.

⁵¹⁰ Ömer Aziz, "Dobruca'da Türk Mektepleri", **Türk Birliği**, 8 Mart 1935, Sayı:15, s.1.

⁵¹¹ Bükreş Sefareti, Latin harfleri aleyhine propogandada bulunan din görevlileri ve öğretmenleri tespit ederek, bunlar hakkında işlem yapılması için Romen makamları nezdinden girişimlerde bulunmuştur. Bkz. **BCA**, Hariciye Vekâleti, 30-10-0-0 / 246-667-7, 3 Ağustos 1932.

"...Bu güruhun elebaşları sayılan bazı düşüncesizlerin 150'lik hainlerin çıkardığı "Medeniyet" paçavrasını bir muska gibi koyunlarında taşıdıklarını ve bunlarla saf halkı zehirlediklerini gördük.

...Türkiye Elçisi Bay Suphi Tanrıöer'in himmet ve gayretleriyle bu yıl, Mecidiye medresesinde derslerin Türk harfleriyle okutulmasından muğber olan bir takım cahiller, çocuklarını Mısır'a Arapça tahsiline göndermişlerdir."⁵¹²

Öte yandan, "Ulusal Varlığımız" başlıklı bir makalede Dobruca'daki Türklerin ve Bulgarların eğitim durumları ve okulları mukayese edilerek, iki azınlığın Pazarcık'ta hemen hemen aynı nüfusa sahip oldukları, ancak Türklerin sadece bir mektebi varken, Bulgarların bir düzine mektepleri bulunduğu tespiti yapılmaktadır. Ayrıca, bu mektepler sayesinde Bulgarların Dobruca'da daha etkin oldukları, Türklerin de aynı şekilde mekteplere daha fazla ehemmiyet vermesi gerektiği vurgulanmaktadır.

"Ulusal Varlığımız

...Ülkemizde yaşayan diğer özge (yabancı) ulusların yürüyüşüne, tutumuna ibret gözüyle bakmalıyız. Bunun için de Bulgarlar bize örnek olsa gerektir. Okuryazarlarımızın pek az olması, yüksek mektep görmüşlerimizin bulunmaması bizim bu dereke geri kalmamızın başlıca kıldacı (amili) sayılmaktadır.

Yüzümüz kızarak söyleyelim ki, doğru olarak bir yazıyı okuyan veya yazan gencimiz pek seyrek. Bu gidişle budunumuz, bilgi alanında (sahasında) hiçbir yönsterme (teşvik) görmezse ulusal varlığımız tamamen sönecektir.

Kasabamızda Bulgarlarla nüfusça bir sayıda bulunmamıza göre, bizim biricik ilk mektebimize karşı onların kız ve erkek liseleriyle beraber bir düzine mektepleri var. Bundan ötürüdür ki, Bulgarlar Dobruca'da ölmez bir varlık yaşamaktadırlar.

8-10 yıl evveline değin Dobruca'da oldukça göze görünen bilgili gençler yetiştirmiş olan rüşdiyemizin kapatılmasıyla ulusal zararımızın ne büyük olduğunu bugün pek acı bir suretle görüyoruz.

Yüce ulusumuza öğüdümüz şu olsun ki, bu ülkede biz de ulusal varlığımızı kavileştirmek için bilgiye, mektebe sarılalım.

Ömer Aziz"⁵¹³

Bahsekonu dönemde Romanya'daki Türk aydınların birçok alanda Türk toplumunu Dobruca'daki bir diğer azınlık olan Bulgarlar'la karşılaştırma yoluna başvurdıkları görülmektedir. Dobruca'daki Türk ve Bulgar nüfusu birbirine yakın olmasına rağmen Bulgarların eğitim, ekonomi, milletvekili sayısı gibi konularda Türk azınlıktan oldukça ileride oldukları eleştirisi yapılmakta, bu durumun temel nedeni olarak da Türklerin eğitime yeterince önem vermemeleri gösterilmektedir.

⁵¹² Ömer Aziz, "Köy Gezileri: 5, Köylerimizde Kültür", **Türk Birliği**, 18 Mart 1936, Sayı:33, s.1-2.

⁵¹³ Ömer Aziz, "Ulusal Varlığımız", **Türk Birliği**, 27 Birincikânun (Aralık) 1934, Sayı:12, s.1.

Öte yandan gazete, dil inkılâbına uygun kitapların mekteplerde bulunmasında hâlen sorunlar yaşandığını, her okulda ayrı bir eğitim sistemi ve programı uygulanmaya devam edildiğini, ortak bir eğitim programına biran evvel geçilmesi gerektiğini, ortak kitaplar okutulması hâlinde nispeten ortak bir eğitim programı da elde edilmiş olacağını belirtmekte, öğretmenlerin ve Müftülüklerin bu konuda gerekli adımları atmasını talep etmektedir.⁵¹⁴

2.3.4. Kadınlar ve Medeni Hakları

Türk Birliği gazetesinin, kadınlar ve kadın haklarıyla ilgili bakış açısı Cumhuriyet Türkiye'sinin politikalarıyla örtüşmektedir. Türk Birliği, kadının bir birey ve ailenin önemli bir ferdi olduğunu, toplum içinde saygın bir yere sahip bulunduğunu, sosyal, ekonomik ve siyasi alanlarda hak ettiği görevleri alması gerektiğini, Atatürk'ün Türk kadınları için gerçekleştirdiği reformların Dobruca Türkleri'nce de benimsenmesini savunmaktadır.

Gazetenin, kadın hakları bağlamında ele aldığı önemli konulardan biri medeni nikâh meselesidir. Bu konuda Türk Birliği tarafından yayımlanan bir yazıda, Romanya'da şer'i nikâhın kaldırılarak yerine medeni nikâhın getirilmesinin memnuniyet verici olduğu, kadınlıklarda kısılan nikâhların geçmişte birçok haksızlıklara sebebiyet verdiği, nitekim Türklerin önemli bir kısmının bu kararı sevinçle karşıladığı, çıkarları zedelenen bir takım kimselerin bu kararı engellemek için yaptıkları girişimin ise sonuçsuz kaldığı, bu kimselerin Romanya Türk toplumuna danışmadan bu yönde bir girişimde bulunmalarının kabul edilemez olduğu belirtilmektedir.

"Nikâh-ı Medeni ve Nikâh-ı Şer'i Etrafında

Bir sene evvel meclis-i teşriden geçen nikâh-ı medeni usulü, yıl başından itibaren tatbik edilmeye başlanmıştır. Bu kanuna göre, Romanya Türkleri bundan sonra nikâhlarını kadılıkta değil belediyelerde icra edeceklerdir. Şimdiye kadar şer'i nikâhlarda birçok haksızlıklar, sui isti'maller, aile hayatımızı inhilal ve tezelzüle uğratan vakalar oluyor, fazla olarak kadılarımızın müsamahası yahut zâaflı sebebinden dullardan 1000, bakirelerden 1500 Ley gibi gayr-i kânûni bir de nakısa alınıyordu.

Yeni kanun mucibince akd edilecek nikâh-ı medenide öyle bir nakısa yoktur. Bu hadise Dobruca Türkleri tarafından memnuniyet ve takdirle karşılanmış, adliye

⁵¹⁴ Mehmed Kemal, "Dobruca Türk Mekteplerinin Kitap Derdi", **Türk Birliği**, 7 Haziran 1936, Sayı:37, s.1.

nâzırı Demo Ionyan cenaplarına her kasabadaki Türk gençleri takdir ve tebrik telgrafları ve onu müteakip birer de memorya irsal etmişlerdir.

Kasabamızdan müftü Kadir Begtimur, Hacı Cavit, İbrahim Köseoğlu, Köstence'den Süleyman Abdülhamit, Selim Abdülhakim, Müftü Nuri Resul, alay imamı İslam Ali Kükvi efendilerden mürekkep bir heyet dahi berayı protesto Bükreş'e gitmişlerse de nezaret nezdinde rûy-i kabul göremeyerek avdet etmişlerdir. 200 bin Türk camiasını yakinen alâkadar eden böyle mühim bir meselede üç beş hodbinin umumi bir kongreden sarf-ı nazar, mahalli içtimalara bile lüzum görmeden bu suretle hareket etmesi münevver ve yüksek tabakanın son derece nefretini mûcip olmuştur. Cemaatimizi gayr-î meşru bir surette temsil iddiasında bulunan bukalemun fitratta ademlerin bu hadise karşısında aldıkları vaziyet bir istiḥsam şeklinde sırtıp durmaktadır.

Bu feci bir sükût!

Soruyoruz: menfaatperestlerden, memurlardan mürekkep bu eşhas bu kuvveti nereden ve kimden almıştır?

*Bu millet, artık kimseye baziçe olamaz ve bunu böyle bilmeleri icap eder."*⁵¹⁵

Bahsekonu dönemde Romanya Türk toplumu içinde kadılıklardan ve bunların işlemlerinden rahatsızlık duyan önemli bir kesim mevcuttur. Evlenme işlemleri esnasında kadılıklar tarafından nakısa adı altında ücretler kesilmesi nedeniyle maddi durumları iyi olmayan kişiler evlenme süreçlerinde sıkıntılar yaşamaktaydı. Benzer şekilde boşanmalarda da kadınlar mağdur edilebilmekteydi. Nitekim, bu gibi nedenlerden ötürü Romanya Türk toplumundaki aydınlar kadılıkların kaldırılması için çaba sarfetmişlerdir. Türk devrimlerini benimsemiş olan Türk Birliği de kadılıkların kaldırılmasını ve medeni nikaha geçilmesini desteklemiştir. Bununla birlikte, Romanya Türk toplumu içinde kadılıkların mevcudiyetini sürdürmesinden yana olan bir kesimin de bulunduğu ve bu kesimin başında söz konusu kurumların varlığından menfaattar olan memurların geldiği görülmektedir. Kadılıkların Romanya Türk toplumu içinde memnuniyetsizliklere yol açan uygulamaları muvacehesinde Romen makamları 1930 yılında Türkler için medeni nikahı zorunlu hâle getirmiş ve daha sonra 1935 yılında ise kadılıkları kaldırmıştır.

Gazetenin sütunlarında yer verdiği bir diğer önemli konu çok eşlilik, yani "taaddüdü zevcat" meselesidir. Türkiye'de gerçekleştirilen inkılâplarla çok eşliliğin tarihe karıştığı, çok eşliliğin aile kurumuna zarar verdiği, kadını bir meta ve şehvet unsuruna indirgediği, çok eşliliği savunanların kadınları aslında civciv üreten bir tavuk gibi gördükleri, çok eşliliğin toplumların ve ülkelerin ilerlemesinin önünde bir engel olduğu,

⁵¹⁵ **Türk Birliği**, "Nikâh-ı Medeni ve Nikâh-ı Şer'i Etrafında", 12 Şubat 1930, Sayı:1, s.2.

Dobruca'da bu adetin hâlen yaygın olmasının sebebinin kadılıklar olduğu, Türkiye'nin bu uygulamayı tamamen kaldırarak sorunu kökünden çözdüğü belirtilmektedir.

"Bir Mevize-i Dinîye Münasebetiyle

Ramazan ayında mevize-i dinîye verilmek üzere suret-i mahsusada İstanbul'dan şehrimize gelen vaiz Abdullah efendiyi dinlemek üzere camiye girdiğim zaman hoca efendinin huzurunda derin bir huşu-u dindarane ile diz çökmüş kesif bir kalabalık gördüm.

Ben de o kalabalığın arasına sokularak vaiz efendiyi dinlemeye başladım.

Yirminci asırda dinî, içtimai, siyâsî inkılâpların en dehşetine sahne olan bir memleketten gelen bir vaizin söyleyeceği sözler, bende derin bir merak ve tecessüs hissi uyandırmamış olsaydı oraya kadar da gitmeyecektim. Hoca efendinin zamanın tagayyür ile ahkâmında tagayyür edeceği nazariyesine göre mevizalar beklerken ilk hamlede dehşetli bir sukûtu hayale uğradım. Çünkü mevzu, Türkiye'de kanunu medeninin kabulüyle mezar-ı nisyana gömülmüş "dört karı" almak etrafında, şer'i tabiriyle söylersem "taaddüdü zevcat"tan ibaret idi. İşte bu münasebetle biz de "taaddüdü zevcat" aleyhinde birkaç söz söylemek, hoca efendinin sözlerini ilmen cerh ve red etmek istiyoruz.

"Taaddüdü zevcat" kadınlarımızı nikâh ve talak facialarından daha ziyade bir kuvvetle aileden kapı dışarı etmiş, içtimaiyyat ve medeniyat huzurunda analarımızı müşteriye nöbetle zevk ve şehvet veren karılar menzilesine indirmiştir. İki, üç, dört karı almak demek, sosyolojiye esas ve temel olan fertleri terbiye ile mükellef ailenin ve ailevi varlıkların ihtiyaç ve vazifelerini imha ve itlaf eden, cemiyetin müstakbel fertlerini bir şehvet pazarında resmen, dinen yalnız bir müşterili hususu bir karhane açmak demektir. Burada dört karıdan herhangi birisinin zevciyet varlığı ve mahiyeti şehvet vermek nöbeti üzerinden savmaktan ibarettir.

Sosyolojinin son ilmi ve medeni düsturlarına göre "sıra beklemek" suretiyle teksir edilen taaddüdü zevcat, kadın ve anayı tamamen bir tavuk vaziyetine sokmuştur.

Erkeklerin şehvet ve hırsı uğruna kadın her şeyi yapar. Yavrusunu çıkarır, emzirir ve yem vererek altını, pisliğini temizler. Sosyoloji ve pedagoji muvacehesinde böyle bir zevciyete malik zavallı anaların çocukları kadar acıklı ve zelil evlatlık tasavvur olunamaz. Bu çocuklar bir piliç, bir bibi mevkiindendir.

Çünkü bu mahiyette bir ailede bulunan analar, babaya bir şehvet tüccarlığı, zevk nöbetçiliği ederek kendisini tabiatıyla her türlü metodik aile pedagojisinden mahrum eden bedbahtlardır. Böyle çocukların ve babaların birbirine nisbeti horozun piliçlere olan nisbetinin tamamen aynıdır.

Bu sözlerimizle müteaddit karılı babaların, ailevi ve içtimai hüviyetlerini tasvir etmek istiyoruz.

Bir horozlu kümes hayatı yaşayan böyle ailelerde insanlık, zevcelik ve analık yoktur ve olamaz. Orada ancak nevilik, dişilik vardır. Horozla tavukların hayatında içtimailik ve medenilik var mıdır? Bir kadın ailede esastır. Hâlbuki muhtelif ve müteaddit esas diyeceğimiz dört karı birçok unsurlardan müteşekkil bu aile çorbasında içtimaiyat için muktezi tecanüs ve istikrar-ı ferdiyet ve istiklal olabilir mi?

Dört karıyı nakıs ve muhtelif aileleri birbirine çarpıştırıp bir halita yapmak millî , ırkî, terbiyevi ve medenî seciyeleri tamamen inhilal ettirir.

Aile tam ve ikmal edilmiş olmak için behemahâl bir kadın ve bir erkek lazımdır. Zevcelerin taaddüdünde her şeyden ziyade neviyet ve tenasüple nüfusun tekessür ve tezayidine istinad edilir. Böyle ailelerin içtimaiyet ile nispet alâkaları yoktur. Onların vazifeleri çiftliğin tavukları gibi sadece yumurtayı çoğaltmaktan ibaret olur.

Gurur ve haysiyetten, terbiye ve ailevi vazifeden mahrum ve dört karıyı erkeğin keyfi ve şehevî istibdadına tabi kılmak bugün insanlık mefhumuyla kabil-i telif midir? Bu kilerdeki kışlık nevale gibi hapis ve tevkif edilmiş daha doğrusu ittihar olunmuş şehvet zahirelerinden başka bir şey değildir. İçtimaiyatta kadının mevkii sadece bir karı, bir tavuk değil. Bir mürebbi, bir peder, bir ana, bir insandır.

Kadın, maddeten ve manen terbiye ve idarede müdebbir ve esas olmadan sosyolojik aile tesis edemez. Esir ve tadi, şevhet ve karılık esaslarına mahkum ailelerden müstakil cemiyetler, tekamül-ü medeniyetler doğamaz. Bunlardan, iptidai insanların tekamülden mahrum aile taslakları vücuda gelebilir.

Zevcelerin taaddüdünden sonra bugün tamamıyla maziye mal olmuş cariyeye, müstefreşe ve odalık maskaralıkları tesettür, talak, ... nikâh, taaddüdü zevcat gibi marziler vasıtasıyla yapılan fenalığa tüy dikmiş, zavallı kadınlarımızı baştan başa bir "şehvet döner dolabı" hâline getirmiştir.

... Abdullah efendinin iddiasına rağmen şunu arz edelim ki taaddüdü zevcatın efham ve ifade ettiği mana İslam dininde kadının zevce veya insanın bir tavuk telakki edilmesinin kabul olunmasıdır.

İşaret ettiğimiz tarihi vaka ile sabittir ki zevcelerin taaddüdü, millet ve vatani tereddidi ve inhitata sevk eden bir marazdır. Bu esasın hâlâ cereyan edip muteber tutulması Dobriçe'deki köhne kadılıkların mevcudiyetine istinad eder. Gerek Türk ve gerek İslam medeniyeti, tarihi ve hayatı için ne kadar zelil bir leke olduğunu anlayan Türkiye, kangren hâline gelen bu marazı kesip attı. Vatan ve millet atalığını bu suretle kurtarmış oldu.

Üzerine binilecek bir hayvan gibi pazardan, çarşıdaki tüccardan kadın satın almak veya beş, on aile kadını, insan anasını "istifraş" manayı lügavisiyle "yataklık" -aman ya rabbi- ittihaz eylemek; anayı, medenî bir fert olan insanı, güzel ve lezzetli bir et makamına koymak emin olunuz ki anlatılır ve anlaşılır bir şey, tahammül edilir bir zillet değildir.

*Mürşid*⁵¹⁶

Bahsekonu dönemde Romanya Türk toplumunda şer'i nikah gibi çok eşliliğin de toplumsal bir sorun olduğu görülmektedir. Türk Birliği, modern Türkiye'de çok eşliliğin son bulduğunu, bir toplumun gelişebilmesi için kadına değer verilmesi gerektiğini, kadınlara gerekli değeri vermeyen milletlerin ilerlemesinin mümkün olmadığını savunmaktadır. Gazete, çok eşlilik, şer'i nikah gibi sorunların temelinde kadılıkların olduğunu değerlendirmekte ve Türkiye'de gerçekleştirildiği gibi Romanya'da da kadılıkların lağvedilmesi gerektiğini düşünmektedir.

⁵¹⁶ **Türk Birliği**, "Bir Mevize-i Dinîye Münasebetiyle", 2 Mart 1930, Sayı:2, s.1-2.

Türkiye'de kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesi münasebetiyle yayımlanan "Türk Kadını" başlıklı makalede ise, toplumların gelişmesinde ve ilerlemesinde kadınların rolünün büyük olduğu, bunu ihmal eden toplumların geri kaldıkları, eski Türkler'de kadın ve erkeklerin vazifelerinin eşit olduğu, Türklerin İslamiyeti kabul etmesinden sonra Arapların adetlerinden etkilendikleri ve toplumda kadınlara verilen değerin azaldığı, Cumhuriyet Türkiye'si'nin gerçekleştirdiği inkılâplarla kadının hak ettiği konuma yükseltildiği, Türkiye'de kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınmasıyla kadın ve erkek eşitliğinin siyasal alanda da sağlandığı, Dobruca Türklerinin bu adımı da takdirle karşıladıkları belirtilmektedir.

"Türk Kadını

Bugünkü medeniyetin gördüğümüz şu pek büyük terakki ve tekamülünde kadının rolü hiç şüphesiz pek büyük olmuştur. Kadınlarını ihmal eden uluslar çok geri kalmışlar ve bunda ısrar ederek yaşamak isteyen budunların vatanları yabancılara malikane, kendileri esir vaziyete düşmüşlerdir.

Pek eski bir medeniyete sahip olan Türk ulusunun kuruluşunda ve yaşayışında kadın ve erkek arasında hiçbir türlü fark yoktu. Bir erkeğin sahip olduğu vazife ve hakların aynine kadın da malikti. Bunun böyle olduğunu yabancı uluslarla temas etmemiş Türk kabilelerinin bugünkü yaşayışı pek açık bir surette göstermektedir.

...Arapların Müslümanlıktan evvel ehemmiyetsiz bir mahluk olarak tanıdıkları kadın, İslamiyet'ten sonra da dinin pek açık ve sarıh emirlerine rağmen layık olduğu mevkiye yükselememiş ve esir vaziyetinde kalmaya mahkum olmuştur.

İşte Arapların bu adetleri, İslamiyet'i kabul ettikten sonra onlarla sıkı temasa gelen Türk ulusuna da sirayet etmiştir. Kadının kapalı kalması, dışarıda gezmeye mecbur olduğu zamanlarda ise yüzünü, gözünü sımsıkı kapayarak, hatta sesini bile işittirmeden gezmesi dinin icabatından sayılmış, hür ve serbest Türk kadını da bu telakkiye kurban edilmiş, din kisvesi altında her haktan mahrum, alınıp satılabilir bir meta derekesine indirilerek kafes arkasına hapsedilmiştir. Bu yanlış hareketin cezasını, medeni uluslardan asırlarca geri kalmak suretiyle pek acı bir surette çekmekteyiz.

...Türkiye'de yapılan büyük değişimin daha başlangıcında Türk kadını asırlardan beri mahrum kaldığı haklarına kavuşmuş bulunuyordu. Geçenlerde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kabul ettiği bir kanunla, kadınlara mebus seçmek ve seçilmek hakkı verilerek, kadınla erkek arasında en ehemmiyetsiz bir fark bile bırakılmamıştır.

Anavatanda meydana gelen ictimai ve millî her türlü değişimleri can ve gönülden kabul ederek benimseyen Dobruca Türkleri elbet bu kararı da alkışlayacaktır.

M.R.⁵¹⁷

Romanya Türk toplumunda, şer'i nikah, çok eşlilik, kadınlıkların kaldırılması gibi konuların tartışıldığı bir ortamda Türkiye'de gerçekleştirilen devrimler Türk Birliği

⁵¹⁷ M.R., "Türk Kadını", **Türk Birliği**, 27 Birincikânun (Aralık) 1934, Sayı:12, s.1.

tarafından ilgiyle takip edilmektedir. Türk kadınının medeni haklarının yanı sıra siyasi haklarının da tanınması dönemin koşulları dikkate alındığında oldukça ilerici bir adımdır. Nitekim Türkiye'de gerçekleştirilen inkılâpları yakından takip eden ve söz konusu inkılâpların Romanya'daki Türk toplumu tarafından da benimsenmesini hedefleyen Türk Birliği gazetesi, Türk kadınına seçme ve seçilme hakkının tanınmasını önemli bir kazanım olarak değerlendirmektedir.

Gazete, Atatürk'ün manevi kızı Sabiha Gökçen'in uçakla yaptığı Balkan turu kapsamında 19 Haziran 1938 tarihinde Bükreş Baneasa havalimanına inmesini okuyucularına duyururken, Romen matbuatının Türk kadını hakkında sitayişkar makaleler neşrettiğini, Türk kadınının az zamanda gösterdiği terakki ve inkişafın bütün dünya kadınlığına imtisal numunesi teşkil ettiğini ifade etmiştir.⁵¹⁸

Gazete ayrıca, Atatürk'ün öncülüğünde gerçekleştirilen devrimlerle Türk kadınının kendisini kısıtlayan ve toplumdan tecrid eden uygulamalardan kurtulduğunu, geline aşamada Batılı kadınlar ile Türk kadınları arasında bir fark kalmadığını gururla belirtmektedir.

"Türk Kadını

*...Çok şükür şarkın ulu dâhisi Atatürk, bu zihniyeti kökünden kaldırıp attı. Bugün garbın kadınları ile Türk kadınları arasında hiç fark kalmamıştır. Perde arkasından bakan dünkü zavallı Türk kadını bugün o perdeyi yırtarak göklere kadar yükseldi..."*⁵¹⁹

2.3.5 Kültürel Konularda İnkılâpçı Bakış Açısı

Türk Birliği, *"Gazetemiz, Dobruca Türk ulusunun kültür alanında ilerlemesi ve yükselmesi için daima mücadelede bulunmuş ve ulusumuzu bu uğurda teşvik ve ikazdan bir an geri kalmamıştır"* diyerek,⁵²⁰ kültürel alanda da Dobruca Türklerine rehberlik etmeye çalıştığını ve Türklerin bu alanda ilerlemesi için çaba sarfettiğini kaydetmektedir. Nitekim gazetenin, kültürel konuları milliyetçi ve inkılâpçı bir bakış açısıyla ele aldığı gözlenmektedir.

"Tiyatro bir ulusun seviyesini yükselten, ahlaki ve terbiyevi pek büyük faydalar veren bir mekteptir. Tiyatro, her cephede ilerlemiş ve yükselmiş uluslarda bir

⁵¹⁸ **Türk Birliği**, *"Sabiha Gökçen Bükreş'te"*, 24 Haziran 1938, Sayı:67, s.1.

⁵¹⁹ Ali Rıza Yalçın, *"Türk Kadını"*, **Türk Birliği**, 15 Birincikânun (Aralık) 1937, Sayı:59, s.2.

⁵²⁰ Ömer Aziz, *"Köy Gezileri: 4, Köylerimizde Kültür"*, **Türk Birliği**, 20 Şubat 1936, Sayı:32, s.1.

ihtiyaç hâline gelmiştir. Bu ihtiyacı takdir eden Derneğimiz ulusal ve hissi piyeslerle budunumuzun ruhi ihtiyaçlarını tatmine çalışmaktadır."⁵²¹

Kültürel faaliyetler kapsamında Türk Gençler Derneği, Türklük hislerine hitap eden milliyetçi nitelikteki tiyatro oyunlarını sahneye koymuştur. Türk Birliği, dernek üyeleri tarafından oynanan Aka Gündüz'ün "Mavi Yıldırım",⁵²² Şükrü Halil Togay'ın "Kartal"⁵²³ ve "İstiklal"⁵²⁴ adlı milliyetçi içerikli piyeslerinin tanıtımını yapmıştır. Gazete, dernek üyeleri tarafından Pazarcık'ta temsil edilen söz konusu tiyatro oyunlarını sütunlarından okuyucularına duyurarak, Dobruca Türklerinin tiyatroyla buluşmasını teşvik etmiştir. Öte yandan, söz konusu tiyatro oyunları diğer Türk kasabalarında da sergilenmiş, bu suretle hem Türk gençleri arasındaki iletişimin kuvvetlenmesi hem diğer kasabalardaki Türklerin milliyetçi içerikli piyesleri izlemeleri sağlanmaya çalışılmıştır.⁵²⁵

Reşat Nuri'nin "Çifte Keramet"⁵²⁶ adlı tiyatro oyununun Pazarcık'ta temsil edilmesi sonrasında tutucu çevrelerce tiyatroya yönelik eleştiriler yöneltilmiştir. Bunun üzerine gazetede yayımlanan bir yazıda, Ali hoca adında bir yobazın tiyatro aleyhinde eleştirilerde bulunduğu, ancak tiyatroya yoğun şekilde gelen kadınların, genç ve ihtiyarların bu söylemlere itibar etmediklerinin görüldüğü ve cahil softaların Türk halkı tarafından artık dikkate alınmadığı ifade edilmiştir.

"...Başta dernek reisi ve kâtibi olduğu hâlde, gençlerimizden Halil Hurşid, Fehmi Kadir, Bekir Hurşid, Ahmed Musa, Şaban Mehmed, Fahri Mustafa, Rüstem Hüseyin ve kızlarımızdan Nezihe Ziya, Adile Şaban, Rubiye Mecid, Ayşe Salih, Ruziye Süleyman rollerinde çok muvaffak olmuşlardır.

...Geçenlerde Ali Hoca namında ecnebi bir yobaz, şehrimiz Çarşı camiinde vaaz ederken tiyatro aleyhinde bazı hezeyanlarda bulunmuştur. Fakat, artık gözle görünen hakikat karşısında bu gibi saçmalıklara kulak asmayan budunumuza bunun hiçbir tesiri olmadığı, tiyatroya gelen kadın, kız, ihtiyar ve gençlerin kalabalığı ispat ediyordu.

Kafaları eski devrin küflü ananeleri ile yosunlaşan bu gibi cahil softaların yüce Türk değişiminin yaltıraklı verimiyle aydınlanan gençliğimizin önünde gözleri kamaşacak ve bir daha zehirli salyalarını kusamayacaklardır.

Özer"⁵²⁷

⁵²¹ Özer, "Çifte Keramet", **Türk Birliği**, 8 Şubat 1935, Sayı:14, s.2.

⁵²² Ömer Aziz, "Mavi Yıldırım", **Türk Birliği**, 11 Birincikânun (Aralık) 1936, Sayı:44, s.1.

⁵²³ **Türk Birliği**, "Kartal Piyesi", 15 Birincikânun (Aralık) 1937, Sayı:59, s.4.

⁵²⁴ **Türk Birliği**, "İstiklal", 14 İkincikânun (Ocak) 1935, Sayı:13, s.2.

⁵²⁵ **Türk Birliği**, "Gençlerimiz Silistre'ye gidecek", 8 Şubat 1935, Sayı:14, s.2.

Türk Birliği, "Çifte Keramet ve İstiklal Oyunları Balçık'ta", 8 Mart 1935, Sayı:15, s.2.

⁵²⁶ **Türk Birliği**, "Çifte Keramet", 14 İkincikânun (Ocak) 1935, Sayı:13, s.2.

⁵²⁷ Özer, "Çifte Keramet", **Türk Birliği**, 8 Şubat 1935, Sayı:14, s.2.

Latin alfabesine geçiş, medeni nikahın kabulü, kadılıkların kaldırılması gibi konularda karşı karşıya gelen inkılâp taraftarları ve aleyhtarlarının Romanya'da gerçekleştirilen kültürel etkinliklerle ilgili olarak da karşı karşıya geldikleri görülmektedir. Bu kapsamda Türk Birliği, başta kadınlar olmak üzere tüm Romanya Türklerinin kültürel etkinliklere katılımlarını önemsemiş ve bu etkinliklere artan katılımları inkılâp aleyhtarlarına karşı verilen en net cevap olarak görmüştür.

Türk Birliği, geçmişte Türklerin sergilediği tiyatro oyunlarında Türk kadınları yerine şivesi bozuk Romen kadınlarının sahne aldığını, bu durumun Türk tiyatrosunu gülünç bir duruma düşürdüğünü, Atatürk'ün açtığı yolda ilerleyen Türk kadınlarının Dobruca Türk tiyatrosunun gelişmesine katkı sağladığını gururla belirtmektedir.

*"...Dün bozuk şiveleri ile güzel Türkçemizi berbat ederek Türk tiyatrosunu gülünç bir vaziyete düşüren ecnebi kızları yerine bugün kendi hemşirelerimiz getirilerek, bu işte de bir yenilik ve bir terakki eseri görülmüştür. Sahne hayatında en önemli ve ağır bir ödevi omuzlarına yüklenen asil ve necip Türk kızlarının gösterdikleri kabiliyet halkımızı cidden sevindirmiştir. ...Atatürk kadınlığının, cihan efkârı umumiyesinde kazandığı muvaffakiyet ve yüksek mevkiden mütehasıs olan Dobruca Türk kadını da aynı yolun yolcusu olduğunu filiyat sahasında ispat edecektir."*⁵²⁸

Gazete bu bağlamda Türk kadınlarının tiyatrolarda giderek daha fazla rol almalarını memnuniyet verici bulmakta ve Türk kadınının kültürel faaliyetlere artan katılımını ilerlemenin bir işareti olarak değerlendirmektedir.⁵²⁹

Gazetede tiyatro oyunlarının tanıtılmasının yanı sıra edebi eserler bağlamında Ziya Gökalp,⁵³⁰ Behçet Kemal Çağlar⁵³¹ ve İzzet Ulvi Aykurt⁵³² gibi milliyetçi Türk şairlerin şiirlerinin de yer bulduğu görülmektedir.

Öte yandan, Türk Birliği gazetesi ve Tatarcılar arasındaki çekişmenin kültürel faaliyetler konusunda da tezahür ettiği görülmektedir. Türk Birliği, Müstecip Ülküsal'ın Tatarcılık fikrini yaymak ve bu fikre taraftar toplamak için Türklük maskesi altında kültürel etkinlikler gerçekleştirdiğini, bu durumun Türkler arasında sinsice ikilik çıkarmayı amaçladığını, Türk milliyetçiliğini temsil eden Ziya Gökalp, Süleyman Nazif, Namık Kemal, Midhat Paşa veya Tevfik Fikret gibi isimler için anma etkinlikleri düzenlenmesi mümkünken Tatarcılar tarafından Çelebi Cihan için anma töreni düzenlenmesinin art niyetli olduğunu belirtmekte, Romanya ve Tuna gazetelerine

⁵²⁸ Ömer Aziz, "Dobruca'da Sahne Hayatı", **Türk Birliği**, 10 Mart 1937, Sayı:45, s.1.

⁵²⁹ **Türk Birliği**, "Kartal", 15 İkincikânun (Ocak) 1938, Sayı:60, s.3.

⁵³⁰ Ziya Gökalp, "Ahlak", **Türk Birliği**, 16 Eylül 1934, Sayı:6, s.1.

⁵³¹ Behçet Kemal Çağlar, "Tekrar Bulduğum Kardeşlerime", **Türk Birliği**, 7 Haziran 1936, Sayı:37, s.2.

⁵³² İzzet Ulvi Aykurt, "Sönmez Ateş", **Türk Birliği**, 2 Mart 1930, Sayı:2, s.4.

çağrıda bulunarak Hak-Söz gazetesi gibi Tatarcılara karşı gerekli tepkiyi vermelerini talep etmektedir.

"İkilik Kundakçıları

Meşum ve mülevves ayaklarını saf ve nezih yurdumuza basarak millî müesseselerimizi kirletmek isteyen Müstecip Oktay Lenk, malumdur ki epey zamandan beri saman altından su yürütme kabilinden "Millî Yol" bayiliğini yapmakta, etek altından ikiliği doğurmak için canla başla çalışmakta idi. Azaplar'da Tatarca verdiği bir konferanstan, "Millî Yol", "Dobruca Türk-Tatarları" unvanıyla yazdığı yazılardan sonra sahayı genişletmek, gâyesine erişmek icap ettiği için birçok gençleri iğfal etmeğe başladı. "Aydın bey", "Mutlum köy" gibi ahalisi saf olan birkaç köyü abone kayd ile merkezden muhite doğru bir propaganda şebekesi ihzar ettikten sonra sahneye çıkmak icap ediyordu. Fakat çok gitmedi, takke düştü, kel açıldı. "Emel" namında neşr ettiği bir mecmua vasıtasıyla efkâr-ı umumiyi zehirlemeğe, efkâr-ı taglite başladı. Bu suretle semt-i matbuatında bir harika ika edilirken bir avuç doldurmayacak kadar az olan mütesanid bir kitle hâlinde hareket etmesi lazım gelen mazlum Türk camiası, bu ikilik kundakçıları sebebiyle ikiye ayrılmak tehlikesine maruz kaldı.

"Emel"de akvaliyle ef'ali birbirine uymayan sahte Türkçülüğü neşir ve tamime çalışan o malum ademe acırken, ikilik fail ve mesullerini millete arz ve teşhir etmeyi bir vecibe ad ediyoruz:

...Köstence'de Selim Abdülhakim Efendi'nin evinde akd edilen bir içtimada Müstecip Hacı Fazıl efendi Pazarcığı temsilen ispat-ı vücud etmiş, Kırmılı Cafer Seyit Ahmet Efendi'ye buradan 10.000 Tatar verebileceğini de temin etmek küstahlığını göstermiştir.

Orada ceryan eden müzakeratı da atide neşr edeceğiz. Bir taraftan hafî içtimalarda topal ayağıyla siyaset kervanına karışan zavallı Müstecip efendi, diğer taraftan bir iane listesi tanzim edip hattı destiyle yazarak: "Tatar ağalarının Tatar talebelerine yardımı" ibareleriyle elden ele dolaştırıyor. Bu suretle millet arasında dehşetli bir ikilik ucurumu açmaya çalışıyor. Bu listeyi gezdirenlerden biri de, talebe cemiyetinin asay-ı tesisinde Tatar-Türk olması münakaşasına iştirak etmediği "bir tavzih" suretiyle tekzip edilen Ömer Halid efendidir. Buna ne dersiniz?

Artık Çelebi Cihan ihtifaline zemin hazırlanmış demektir. Nitekim 26 Şubat'ta Bükreş'te Türklük maskesiyle matbuatta ilanını gördüğümüz bu ihtifali okuyoruz. Bu ihtifal madem ki umum Türklük namına yapılıyordu, bütün cihan muvacehesinde Türklüğü temsil eden Türkiye Cumhuriyeti mümessilinin resmen davet edilmemesindeki sır ve maksat nedir?

...Bütün ömürleri vatan ve millet mefkûreleri ile mücadele ve mücadele ile geçen Namık Kemal'ler, Midhat Paşa'lar, Ziya Gökalp'ler, Tevfik Fikret'ler, Süleyman Nazif'ler için küçük bir tevkir ve tebcil ihtifali yapmağa lüzum görmeden, umum Türklük alemine hizmeti sebkat etmeyen şöhretten mahrum, ilmi bir kıymeti olmayan bir Çelebi Cihan merhum için bir ihtifale neden lüzum görülmüştür. Bunu da sorabilir miyiz? Bir Çelebi Cihan yalnız "Kırım Kırmılılarıdır" diye ölmüş veya öldürülmüştür. Mensup olduğu ırkını müdafaa etmesi, istiklaliyet fikrini neşir eylemesi takdire layıktır; fakat bu gibi zevata ancak ora Türklerinin ihtifal yapması lazımdır. Çünkü umum cihan

Türklüğü'nün rehberi, veli nimeti, mürşidi, şöhret ve kıymet ilmiyesi dar bir çerçevede içinde mahfuz bir Çelebi Cihan merhum değil, Türklük aleminin asıl hakiki mürebbileri, veli nimetleri, bize, umum Türklüğe millî mefkûreyi aşıl原因 büyüklerimizdir.

Naaşı arkasında elli bin kişilik muazzam bir gençlik kabileşi sürükleyen Ziya Gökalp ihmal edilirken, anlayamıyoruz bir Çelebi Cihan için neden bu ihtifale lüzum görülmüştür?

...Emel mecmuası, Çelebi Cihan ihtifalinden sonra dilinin altındaki baklayı çıkardı. Meslek ve maksadını tamamıyla ispat ettiği gibi, iki yıldızlı bu yazı kah Türk-Tatar, kah Tatar-Türk tabirlerinin istimaline ve baştan başa yaptığı demagojiye göre Müstecip Hacı Fazıl Efendi'nindir. Şimdiye kadar yazdığı milliyet prensipleri ve cereyanlarının altında "tahtında müstetir hüve" olduğunu sezerek bu sefer zihniyet ve "emel"ini daha iyi anlamış olduk.

"Hak-Söz" refikimiz bu ikilik hakkında yazdığı bir yazı ile vazifesini ifa etmiş gibidir. "Tuna", "Romanya" refiklerimizin dahi bu hususta ikilik kundakçıları hakkında neşriyatta bulunmalarını temenni ediyoruz. Zahiren Türkçülük yapıp da ikiliği kemal-i hararetle etek altından doğurmaya çalışan Müstecip H. Fazıl gibi cahil ve suikastçıları adetleri aşerat hanesini geçmeyen himayelerini tel'in eder, gelecek nüshamızda tarihi hakikatleri muhtevi yazılarımızla ikiliğin önüne geçmeye çalışacağımızı da arz eyleriz.

Gönül isterdi ki, Türk dili içinde bir meşale hâlinde yanan, Türklük fikrini bize bir ateş ve nur hâlinde görünerek bütün Türk efkârlarına yol gösterici mübeşşirlere ihtifal yapılsın!

İtalyanların Dantesi, Almanların Arnaud ve Goethe'si, Rusların Puşkin'i, Macarların Petöf'u, Lehistan'ın Mermikyovici bizde yok mudur? Öyle ise ikilikten tevakkî ile asıl Türk büyüklerini tevkir ve tebci edelim...

Türk Birliği"⁵³³

Türk milliyetçiliğini benimseyen Türk Birliği, milliyetçi ve inkılâpçı nitelikli kültürel faaliyetlerin düzenlenmesini teşvik etmektedir. Oysa Müstecip Ülküsal ve Emel dergisi, Tatar Türkleri'yle ilgili kültürel etkinlikler organize etmeyi ve bazı etkinliklerde Tatar Türkçesi'ni kullanmayı tercih etmektedir. Bu durumdan rahatsızlık duyan Türk Birliği, Tatarcılarının gerçekleştirdiği kültürel faaliyetlerin Romanya Türkleri arasında bölünmelere yol açmaktan başka bir sonuç doğurmayacağını düşünmekte ve bu sebeple Tatarcılarının kültürel faaliyetlerine karşı Romanya Türklerinin dikkatli olması gerektiğini savunmaktadır. Cemaati İslamiye seçimleri, Latin harflerine geçiş, kadınlıkların kaldırılması konularında karşı karşıya gelen Türk Birliği ve Tatarcılarının aynı şekilde kültürel nitelikli faaliyetlerle ilgili olarak da karşı karşıya gelmeleri Romanya Türk toplumu içindeki bu kutuplaşmanın çok boyutlu bir nitelik arzettiğini ortaya koymaktadır.

⁵³³ **Türk Birliği**, "İkilik Kundakçıları", 1 Nisan 1930, Sayı:3, s.1.

2.3.6 Kadılıkların Kaldırılması

1878 yılında Romanya'nın Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlığını kazanmasından sonra da Dobruca'da kadılıklar görevlerine devam etmişlerdir. 30 Mart 1886 tarihli Dobruca Mahkemeleri Kanunu'nun 39. maddesine göre, Köstence ve Tulça şehirlerinde birer sancak kadılığı kurulmuştur. Kadılar, sancak müftülerinin tavsiyesi üzerine Adliye Nezareti tarafından tayin olunurlardı. Kadılıklar, Müslümanlar arasındaki evlenme, boşanma ve miras davalarına bakmakla görevliydi. Güney Dobruca'nın Romanya'ya dâhil olmasından sonra 1921 yılında Silistre, Tutrakan, Akkadınlar, Kurtpınar, Pazarcık ve Balçık şehirlerinde de kadılıklar ihdas edilmiştir.⁵³⁴

1926 yılında Türkiye'de Medeni Kanunun kabul edilmesinden sonra, 1928 yılında Senatör Kurt Ali Mehmet Adalet Bakanlığı'na başvurarak Romanya'da kadılıkların kaldırılmasını talep etmiştir. Milletvekili Ömer Vehbi de 1931 yılında aynı taleple Romen makamlarına müracaat etmiştir.⁵³⁵ Romen hükûmeti, önce Akkadınlar ve Kurtpınar, daha sonra ise Balçık ve Tutrakan kadılıklarını kapatmış, bu adımlardan sonra 3 Nisan 1935 tarihli ve 79 sayılı Adli Teşkilât Kanununun Bazı Maddelerini Tadil ve İlga Etmek için Kanunun 3. maddesi kapsamında tüm kadılıkları kaldırmıştır.⁵³⁶

Türk Birliği gazetesi "Kadılıklar Lağvedildi" başlıklı haberinde, kadılıkların kaldırılmasını memnuniyetle karşılamakta, Türk Gençler Derneği ve münevverlerin bu yolda büyük çaba sarfettiklerini belirtmektedir.

*"3 Nisan 1935 tarihli Monitor Ofiçial ile kadılıkların lağv edildiği ilan edildi. Şimdiki ihtiyaca uygun olmayan bu eski müesseselerin ortadan kalkması için derneğimiz ve bütün münevver gençlerimiz çok çalışmışlardır. Kanunun kamaradan geçtiği sırada adliye nazırı domnu Valer Pop, Türkiye'de bu mahkemelerin çoktan kalktığını ileri sürerek projeyi ekseriyetle kabul ettirmiştir."*⁵³⁷

"Kadılıkların Kalkmasını Niçin İstedik?" başlıklı yazıda ise, "Yirminci asırda, hiçbir akıl ve mantığın kabul edemeyeceği nahoş hadiselerin kadılıklarda cereyan ettiği" belirtilerek, kadılık müessesinin yozlaşması anlatılmakta ve "işte bunun içindir ki biz,

⁵³⁴ Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.155-156.

⁵³⁵ Nuredin İbrahim, **Dobruca'daki Müslüman Topluluğu Manevi Hayatından Sayfalar**, (Çev., Belghiuzar Cartali Bulğa, Namık Kemal Yıldız), Ex Ponto, Constanta (Köstence), 1999, s.89.

⁵³⁶ Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.155-156.

⁵³⁷ **Türk Birliği**, "Kadılıklar Lağvedildi", 23 Nisan 1935, Sayı:17-18, s.2.

umumun menfaati namına bu müesseselerin biran evvel ortadan kalkmasını istemiştik" denilmektedir.⁵³⁸

Türk Birliği yazarları ve Ülküsal'ın, kadılıkların kaldırılması konusunda farklı düşündükleri görülmektedir. Ülküsal, Romanya Türk toplumu içinde kadılıkların geleceği hakkında sağlıklı bir tartışma ortamı oluşmadığını, bazı kimselerin ideolojik gerekçelerle kadılık müessesine karşı çıktığını, bazı kimselerin ise din adamları ve dindar halka yaranmak için bu müesseselere sahip çıktığını, ancak sonuç olarak Romen hükûmetinin bu çekişmeden yararlanarak kadılıkları kaldırmaya karar verdiğini ifade etmektedir.

*"...kadılıkların yerlerinde bırakılması veya kaldırılması hususunda Müslüman cemaat arasında görüş birliği sağlanamamıştır. Bazı münevver veya münevver geçinenler, çok medenileşmiş görünmek hevesiyle kaldırılmalarını, bazı münevverler de hocalara, ağalara ve halk kütlesine hoş görünmek için yerinde bırakılmalarını istediler. Hiç kimse ne bunların eksikliklerinin ıslahı, tamamlanması üzerinde durdu; ne de zararlarının ve gereksizliklerinin gerçek sebeplerini açıklamak zahmetine katlandı. Romen hükûmeti de bu anlaşmazlıktan faydalanarak kendi hesabına uyanı ve yararına olanı seçti ve kadılıkları lağvetti."*⁵³⁹

Öte yandan, Salih Zandali kaleme aldığı bir makalede Türkiye'de ruhani meslek sahiplerinin giyebilecekleri kıyafetler hakkında bir düzenleme yapıldığını, Dobruca'da görev yapan din adamlarının ekseriyetle fakir olduklarını ve bu nedenle kılık kıyafetlerine özen gösteremediklerini, eski ve yıpranmış kıyafetlerle halk arasında dolaşan din görevlilerinin Türk ve Müslüman algısına zarar verdiklerini, bu sebeple Türkiye'deki uygulama örnek alınarak din görevlilerinin kılık, kıyafetleri konusunda bir düzenleme yapılmasının faydalı olacağını belirtmiş ve bu hususta Başmüftü Ethem Kurt Molla'ya çağrıda bulunmuştur.

"Ruhani Meslek Sahiplerinin Kıyafeti

...Türkiye'de son defa ruhani meslek sahiplerinin kıyafetleri bir kanunla tespit olunduğu malumdur. Bu değişikliğin Romanya'da da tatbik olunması hem hocalarımız ve hem de milletimiz için şüphesiz bir şeref sayılacaktır.

...Bu hususta Başmüftü Bay Ethem Kurt Molla'nın dikkatli bakışlarını celb ile hükûmet nezdinde teşebbüste bulunarak, dört sancak müftülüğüne bu yolda birer tamim göndermesini ve ruhani meslek sahiplerinin vazife harici zamanlarda sivil giyinmelerine kati bir karar verileceğini kuvvetle ümid ederiz.

⁵³⁸ Ömer Aziz, "Kadılıkların Kalkmasını Niçin İstedik?", **Türk Birliği**, 23 Nisan 1935, Sayı:17-18, s.4.

⁵³⁹ Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.156.

Salih Zandali"⁵⁴⁰

Türk Birliği'nin, Türk ve Müslüman algısına zarar verebilecek konulara karşı hassasiyetle yaklaştığı, bu bağlamda Müslüman din adamlarının eski ve yıpranmış kıyafetlerle toplum içinde dolaşmalarını doğru bulmadığı görülmektedir. Nitekim, Türkiye'de ruhani meslek sahiplerinin kıyafetleriyle ilgili yapılan düzenlemeleri takip eden Türk Birliği benzer bir düzenlemenin Romanya'daki Müslüman din adamları için de yararlı olacağını değerlendirmiş ve bunun uygulamaya konulmasını talep etmiştir.

2.3.7 İnkılâpların Benimsenmesi ve Devrim Aleyhtarlarıyla Mücadele

Cumhuriyet'in kurucusu Atatürk'ün ve gerçekleştirdiği devrimlerin Türk milleti için öneminin bilincinde olan Türk Birliği, bir taraftan Atatürk devrimlerinin Dobruca Türkleri tarafından öğrenilmesine ve benimsenmesine gayret etmiş, diğer taraftan devrim aleyhtarlarıyla sürekli bir mücadele içerisinde olmuştur. Gazete, Atatürk'ün Türk tarihindeki müstesna yerini ve Türk milleti tarafından neden bu denli sevildiğini aşağıdaki ifadelerle açıklamaktadır.

"Ey Türk, bu resmi daima başının ucunda bulundur ve bununla yakın bir tarihi unutma! Türk'ün mevcudiyetine kast eden düşmanları tepeleyen, bütün hurafatı altüst ederek Türk milletini medeniyete ulaştıran, ilmi, siyasî ve ictimai birçok inkılâplar yapan bu büyük Türk dâhisinin önünde daima hürmetle eğil! Anafartalar'da İngiliz mermilerine göğsünü siper eden, hiç bıkmadan ve usanmadan cepheden cepheye koşan ve en nihayet Türkün mukaddes yurdunu azgın düşmanlardan temizleyerek meydana tertemiz bir Türkiye getiren Gazi'yi her zaman takdis et ve ona Allah'tan uzun ömürler temenni eyle!

*Düşün ki, Gazi olmasaydı, Türk şimdi bütün mukaddesatı ile birlikte Yunan çizmeleri altında çiğnenecek, ezilecek ve her gün elim ızdıraplar içinde inim inim inleyecekti. Bütün bir Türkiye'yi ve dolayısıyla Türkü ve Türklüğü izmihlalden kurtaran bu büyük Türk evladına gece gündüz dua etmek her Türkün vazifesidir."*⁵⁴¹

Atatürk'ü Türklüğün kurtarıcısı ve tüm zorluklara rağmen Türkiye'yi geri kalmışlıktan çıkararak medeni dünyanın bir parçası haline dönüştüren lider olarak tanımlamaktadır. Gazete, Türk inkılâbının temel esaslarından biri olan Türk milliyetçiliğini benimsemiş ve Dobruca Türkleri arasında Türklük bilincinin ve hassasiyetinin gelişmesini amaçlamıştır. Dobruca'da bazı okullarda çocuklara "Elhamdülillah biz Müslümanız, Türk değiliz" şeklinde sözler ezberletilmesinden devrim aleyhtarlarını sorumlu tutmuş

⁵⁴⁰ Salih Zandali, "Başmüftünün Dikkatli Bakışlarına: Ruhani Meslek Sahiplerinin Kıyafeti", **Türk Birliği**, 12 Temmuz 1937, Sayı:53, s.2.

⁵⁴¹ **Türk Birliği**, 2 Mart 1930, Sayı:2, s.4.

ve bunlara karşı ısrarlı mücadelesini sürdürmüştür. Gazete, inkılâp aleyhtarlarına karşı yürüttüğü mücadele kapsamında bu tür hocaları ifşa etmiş ve bu yöndeki şikayetleri müftülüklere ileterek, bu kişiler hakkında işlem yapılması talebinde bulunmuştur.

"Türklük Aleyhinde Hezeyan Savuran Bir Yobaz !"

Türk Birliği'nin gâyesini okuyan muhterem Türk karileri, sağdan, soldan hıyanet vesikaları yağdırmaya başladı. Biz, bittabi bunları birer birer neşrederek ak ile karayı yek diğerinden ayırmaya çalışacağız. Vaziyetin artık karagözcülüğe tahammülü kalmamıştır. Zahirde Türk, fakat hakikatte onun en büyük bir düşmanı olduğunu, her saat yaptığı işlerle isbat edenlere Türk paydos borusunu çoktan çalmıştır.

İşte Türk'ün koynunda büyüyen bu yılan yavrularından bugün birini daha yakalayarak: Balıca'da bir müddetten beri muallimlik etmekte bulunan müctebi molla oğlu Abdurrahman ismindeki yobaz, sekiz-on yaşındaki talebesine zamana göre faideli malûmat vererek onları âti için hazırlamaya çalışacağına, bakınız o körpe zihinleri nelerle meşgul ediyor:

"Elhamdülillah biz Müslümanız, Türk değiliz."

Çocuklara belletilen bu ibare, her sabah birkaç defa tekrar ediliyormuş. Bunu haber alan köylülerden birkaç kişi mektebe gitmişler, talebeye: Siz nesiniz? diye sormuşlar. Talebe hep birlikte cevap vermiş:

"Elhamdülillah biz Müslümanız, Türk değiliz."

Ey cim karnında bir nokta olan koca yobaz! Sana zaten Türk diyen var mı? Fakat zehirlemeye çalıştığın o yavrular, bugün baştan başa Türk'türler ve Müslüman'dırlar. Türk ve Müslüman sulbünden gelen o çocukların daha ne olmak ihtimali vardır, â cahil çömez!

İşte ey Türk, içindekini en nihayet dışına vuran bu kara damgalıları belle! Belle de kendine muallim ve rehber ayırırken böylelerinden sakın!"⁵⁴²

Romanya Türk toplumu içindeki bir kesimin ve özellikle bazı köy okullarındaki hocaların Türk milliyetçiliğine ve Türk inkılâplarına karşı oldukları gözlenmektedir. Bu aleyhtarlığın arka planında din temelli bir anlayışın etkili olduğu, gerçekleştirilen devrimlerin dinsizlik olarak algılandığı ve bu yönde propaganda yapıldığı anlaşılmaktadır. Buna karşın, çoğunluğu öğretmen olan Türk Birliği yazarları okullardaki Türklük ve inkılâp aleyhtarı faaliyetlere karşı hassasiyet göstermiş ve bu konulardaki şikayetleri ciddiyetle takip etmişlerdir.

Türk Birliği, Türkiye'den kaçarak Dobruca'ya sığınan inkılâp aleyhtarlarıyla da mücadele etmiştir. Bu kimselerin Türkiye Cumhuriyeti'nin dinsiz olduğu yönünde propaganda yaptıklarını, şapka giymenin din dışı olduğunu iddia ettiklerini,⁵⁴³ Romanya'daki Türkler arasında dinsizliğin yayıldığı yönünde makaleler kaleme aldıklarını, "İntibah" ve "Yarın" isimli gazetelerde bu doğrultuda yayınlar yapıldığını

⁵⁴² **Türk Birliği**, "Türklük Aleyhinde Hezeyan Savuran Bir Yobaz !", 2 Mart 1930, Sayı:2, s.2.

⁵⁴³ **Türk Birliği**, "Yine Abdullah Hoca", 19 Mayıs 1930, Sayı:4, s.2.

belirtmiş, bu yönde faaliyetler yürüten Pazarcık'taki Türkiye kaçağının faaliyetlerine son vermemesi hâlinde sınır dışı edilmesi için Romen makamlarına müracaat edileceği uyarısında bulunmuştur.⁵⁴⁴

"Bir Fesat Cemiyeti"

Türkiye kaçaklarından biri tarafından kasabamızda gizliden gizliye faaliyette bulunarak bir cemiyet tesis edildiğini haber aldık. Cemiyetin ismi "Himaye-i Ahlak Din-i İslam Cemiyeti" imiş!

Bu nam ile meydana gelen bu cemiyetin gâyesi, sırf muhitimizdeki saf Türkleri iğfal ile din perdesi altında propagandalarına devam ile Türkiye Cumhuriyeti'nin dinsiz bir hükûmet olduğunu ve dinin elden gittiğini ve şapkanın Türklerin serpuşu olmadığını binaenaleyh bunlardan çekinmelerini söyleyerek, Türkler arasına fitne ve fesat tohumu ekmektir.

Bundan başka dışarıda din perdesi ile neşriyatta bulunan gazetelere Romanya'da yaşayan Türklerin dinsiz olmaya başladıklarını ve dinin elden gittiğine dair bir takım makaleler göndererek sözde kendilerinin dinci olduklarını gösterip Türklüğe aldanmamalarını tavsiye etmektedirler.

"İntibah" ve "Yarın" namında irtica ve taassubu temsil eden gazetelerde bu kabil yazılar intişar etmekle beraber Türk gençliği çıktığı inkılâp yolundan bir daha avdet etmeyecektir. Bu müfsitler bundan sonra bu gibi safsatalarına devam edecek olurlar ise, bu namda tesis edilen bu cemiyetin bütün iç yüzünü efkâr-ı umumiyeye bildireceğimiz gibi ayrıca Türkiye kaçağının da Romanya hükûmetinden Romanya hududları haricine sevk edilmesi için müracaatta bulunacağımızı da arz ederiz."⁵⁴⁵

Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanından sonra inkılâp aleyhtarı bazı kimselerin Türkiye'den ayrılarak bünyesinde Müslüman Türk azınlığı barındıran Romanya'ya geldikleri ve devrim karşıtı faaliyetlerini burada sürdürdükleri görülmektedir. Türk Birliği gazetesi, inkılâp aleyhtarı bu kişilerin Romanya'da çıkardıkları gazeteleri ve yaptıkları faaliyetleri yakından takip ederek, bir yandan bu kişilerin niyetleri konusunda toplumu bilgilendirmeye çalışmış diğer yandan bunların faaliyetlerine engel olmaya gayret göstermiştir.

Türk Birliği'nin inkılâplar konusunda karşı karşıya geldiği bir diğer kesimin Tatarcılar olduğu görülmektedir. Nitekim Türk Birliği gazetesi, Dobruca'da Türk inkılâbını dinsizlik olarak eleştirenlerin arkasında menfaatleri zedelenen birtakım Tatarcılar olduğu iddiasını dile getirmektedir.

"Aykırılık"

Çok teessüf olunur ki, Dobrucamızın bazı semtlerinde bilhassa Kırımlı Türklerin fazla bulundukları muhitlerde, mefaatperest bir zümrenin din

⁵⁴⁴ Gazetenin ilerleyen sayılarında bu konuya ilişkin yeni haberlerin yer almadığı görülmektedir. Dolayısıyla gazetenin uyarıları neticesinde bu kimselerin Pazarcık'taki faaliyetlerini durdurmuş olmaları muhtemeldir.

⁵⁴⁵ **Türk Birliği**, "Bir Fesat Cemiyeti", 1 Nisan 1930, Sayı:3, s.1.

maskesi altında yaptıkları propagandalarla halkın zihinleri alt üst edilmektedir.

Cahil halkın dinî taassubuna dayanarak yapılan bu propagandalarla Türk inkılâbını ve Türklüğü fena göstermeye çalışmaktadırlar.

Türklerin yaptıkları inkılâbın dinsizlik demek olduğunu söyleyecek kadar ileri giden bu grubun arkasında yine şahsi menfaat güden bir takım Tatarlık propagandacıları sivrilmiştir. Müslümanlık, Tatarlık gibi karmakarışık gürültülerin arasında "Kırım'ı kurtaracağız, Kırım'ı alalım" gibi sözler de işitiliyor.

Kırım'ın kurtarılmasını, hatta yalnız Kırım'ın değil bütün Türk ekseriyeti ile meskun, tarihi Türk illerinin ecnebi boyunduruğundan kurtulmasını can ve gönülden arzu etmeyecek ve çalışmayacak bir Türk yoktur.

...Türk olduklarını söyleyen Tatarlık propagandacıları, felaketine ağladıklarını söyledikleri esir Türk yurtlarının kurtuluşunu hakikaten istiyorlarsa Türk kültür ve inkılâbına uyarak muhitlerindeki halkı o yolda tenvir etmelidirler.

Özer"⁵⁴⁶

Türk Birliği ve Tatarcılar arasındaki karşıtlığın giderek derinleştiği ve zamanla yeni boyutlar kazanmaya devam ettiği gözlenmektedir. Zira Türk Birliği, Türk inkılâplarına karşı çıkanların, Türk inkılâplarını dinsizlik olarak niteleyenlerin arkasında Tatarcılar olduğunu iddia etmektedir. Bu suretle, Türkçülük-Tatarcılık ekseninde şekillenen söz konusu karşıtlık inkılâp aleyhtarlığı iddiaları bağlamında siyasi bir niteliğe de bürünmüştür.

Öte yandan Türk Birliği gazetesi, Romen basınında Atatürk ve inkılâplar hakkında çıkan olumlu makaleleri okurlarıyla paylaşmış, bu şekilde Türk inkılâplarının yabancıların gözüyle nasıl algılandığı hakkında Romanya Türk toplumunu aydınlatmaya çalışmıştır. Bu bağlamda, Romen milletvekili Stelian Popescu ve Romen gazeteci Nicolae Batzaria tarafından yayımlanan makaleler Türkçe'ye tercüme edilerek, gazetede yayımlanmıştır.

Balkan devletleri hariciye nazırları konferansı münasebetiyle Türkiye'yi ziyaret eden Romen milletvekili Stelian Popescu, ülkesine döndüğünde "Universul" gazetesinde "Gazi Mustafa Kemal" başlığıyla bir makale neşretmiştir. Söz konusu makalede Popescu, Mustafa Kemal'in büyük bir lider olduğunu, ileride dönemin liderleri arasında dünyanın en fazla dikkatini Mustafa Kemal'in çekeceğini, Atatürk'ün Türkiye'yi medeniyet dünyasına bağlayan önemli inkılâplar gerçekleştirdiğini, yeni ve modern bir Türkiye inşa ettiğini kaydetmektedir.

"Gazi Mustafa Kemal

⁵⁴⁶ Özer, "Aykırılık", **Türk Birliği**, 8 Mart 1935, Sayı:15, s.2.

Büyük ihtilaller ve harpler çok defalar insaniyet hazinesinin derinliklerinden pek kıymetli ve yüksek dehalar meydana çıkarmışlardır.

Bütün dünyayı temelinden oynatan, insanlığı senelerce kasıp kavuran umumi harp de bu vazifesini yaptı: Mustafa Kemal, Mussolini, Hitler...

Burada bu üç şahsiyet arasında mukayese yapacak değilim. Fakat öyle zannediyorum ki, zaman geçtikçe cihanın en ziyade nazarı dikkatini üzerine çekecek olan Gazi Mustafa Kemal'dir.

Harp meydanlarında cesur ve tecrübeli bir kumandan olduğunu ispat eden Gazi Mustafa Kemal, azimkarlığı ve dirayeti sayesinde Lozan muahedesinden evvel Anadolu'nun bir köşesine sıkıştırılmış olan Türkiye'nin bugünkü hudutlarını temin etmiştir.

...Türkiye'yi medeniyet dünyasına bağlayan efreni takviminin kabulü, kadınların haklarının verilmesi, Arap harflerini atarak yeni Türk harflerinin ikamesi, medeni bir serpuş olan şapkanın giyilmesini mecburi kılmak, her şeyin İslamiyet ve şariat noktasından muhakeme edilmesine alışılmış olan bir memlekette, ancak böyle fevkalbeşer insanların muvaffak olacağı işlerdendir.

...Bugün Türkiye'de en küçük bir hata katiyen cezasız kalmamaktadır. Müsamahanın, idarei maslahatın bu memlekette yeri kalmamıştır. Eski mütevekkil ve aciz Türkiye'nin yerinde çalışkan bir Türkiye kurulmuştur.

İsmet Paşa, Kazım Paşa, Tevfik Rüştü Bey gibi pek çalışkan ve namuslu arkadaşlarını etrafına toplayarak vatani için gece gündüz çalışan Gazi'yi tarih şöyle anacaktır: Vatanını sevdi, milletini sevdi ve onlara karşı vazifesini yaptı."⁵⁴⁷

Romen Milletvekili Popescu, Türkiye ziyaretinde gördüklerinden etkilenerek Gazi Mustafa Kemal liderliğindeki Türkiye'nin şartların elverişsizliğine rağmen ülkede büyük bir değişim ve dönüşüm gerçekleştirdiğini teslim etmekte, bu başarı karşısında modern Türkiye'nin kurucusu Atatürk'e karşı duyduğu hayranlığı dile getirmektedir.

Türk Birliği'nin, okullarıyla paylaştığı bir diğer makale Romen gazeteci Nicolae Batzaria'ya⁵⁴⁸ aittir. Gazete önce Nicolae Batzaria'yı tanıtarak, muharririn hayatının en kıymetli çağlarını İstanbul'da bir Osmanlı vatandaşı olarak geçirdiğini, 1908 Meşrutiyet inkılâbını başaran ihtilalcilerle bilfiil teşriki mesai ettiğini, Meşrutiyet devrinde nazırlık

⁵⁴⁷ Stelian Popescu, "Gazi Mustafa Kemal", **Türk Birliği**, 17 Teşrinisani (Kasım) 1934, Sayı:10, s.1.

⁵⁴⁸ Nicolae Batzaria, 20 Kasım 1874 tarihinde Makedonya'da doğmuştur. Bükreş Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden mezun olan Ulah kökenli Batzaria, Makedonya'daki Ulah okullarında Romence öğretmeni olarak görev yapmıştır. Osmanlı ve Romanya vatandaşlığı bulunan Batzaria, 1907 yılında İttihat ve Terakki'ye katılmış, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Osmanlı Meclisi'nde ayan olarak görev almıştır. Ayrıca, 1913 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nda Kamu İşleri Bakanı olarak görevlendirilmiştir. Balkan Savaşları sonrasında 1913 yılında düzenlenen Londra Konferansı'nda Türk heyetinde yer almıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'na girmesinden önce İstanbul'dan ayrılarak Romanya'ya dönmüştür. Romanya'da gazetecilik yapan Batzaria, 28 Ocak 1952 tarihinde Bükreş'te hayatını kaybetmiştir. Bkz. www.m.adevarul.ro/cultura/arte/va-mai-amintiti-de-nicolae-batzaria.html

İbrahim Temo da anılarında, Ulah olan Batsarya Efendi'den söz etmekte ve "elan Türk dostu olarak Bükreş gazetelerinde çalışmaktadır" demektedir. Bkz. İbrahim Temo, **İttihat ve Terakki Anılarım, Atatürk'ü N' için Severim?**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2013, s.59.

görevi icra ettiğini, Abdülhamid idaresi ve meşrutiyet devrini yakinen bildiğini, ayrıca Cumhuriyet idaresini de çok iyi tanıdığını belirtmiştir.⁵⁴⁹

Gazete, Batzaria'yı tanıttıktan sonra adığecenin 18 Ağustos 1939 tarihli "Universul" gazetesinde yayımlanan "Parlak Bir Örnek" başlıklı makalesini okurlarıyla paylaşmıştır. Batzaria söz konusu makalesinde, Osmanlı döneminde İmparatorluğun resmî evraklarında, adında, başkentinde dahi Türklüğe ilişkin hiçbir ibare kullanılmadığına dikkat çekmekte, Atatürk Türkiye'sinin kısa zamanda büyük ilerlemeler kaydettiğini, Türkiye'nin bu ilerlemeleri Osmanlı döneminde mevcut olmayan milliyet prensibini benimsemesiyle başardığını, Atatürk'ün Türkiye'yi Türkleştirdiğini, uyuşturulan milliyet duygusunu uyandırdığını ve ülkeyi milliyet temelinde yeniden inşa ettiğini açıklamaktadır.

"Parlak Bir Örnek

Bugünkü Türkiye'nin eriştiği kuvvet, şeref ve her sahada başardığı büyük terakkilerin sırrını, Sultanlar zamanında katiyen mevcut olmayan milliyet prensibinin şimdiki idarenin temelini teşkil etmesinde aramalıdır. Bu hususta inanılmayacak fakat sırf bir hakikat olan bazı misaller zikrederim:

İmparatorluk devrinde Türkiye, Türk imparatorluğu veyahut buna benzer memlekete Türklük karakteri verecek kelimeler, resmî evrakta bulunmazdı. Doğum varakalarında milliyet hanesine "Türk" yerine ırk farkı gözetilmeyerek İmparatorluk'ta yaşayan Müslüman dinine mensup olanların hepsine birden verilen bir nam olan "İslam" kelimesi yazılırdı. İmparatorluğun resmî adının ne olduğu belli değildi. Çünkü hiçbirisinin kullanılması mecburi olmayan birçok isimleri vardı: Memaliki Mahruse, Devleti Aliye, Memaliki Osmaniye gibi sırf Arapça kelimelerle ifade edilen isimler taşıyordu. Türklüğü hatırlatır hiçbir ismi yoktu. Daha fazla olarak İmparatorluğun merkezi olan bugünkü İstanbul şehri de Dersaadet, Daraliye, Babıali gibi adlarla anılıyordu. Bu şehrin o zaman yalnız bir mahallesine İstanbul denilirdi. Hatta konuşulan lisana bile "Lisanı Osmani" denirdi. Böylece sultanlar Türkiye'si, isimsiz bir memleket, isimsiz bir halk, isimsiz bir hükûmet merkezinden ibaret bir İmparatorluk'tu.

*Atatürk'ün en büyük meziyeti, tabir caizse, Türkiye'yi Türkleştirmesi, Türk milletinde uyuşturulan milliyet duygularını uyandırması ve yeni hükûmetin temelini milliyet üzerine kurmasıdır."*⁵⁵⁰

Geçmişte Osmanlı hükûmetinde nazırlık görevinde bulunan Batzaria, Osmanlı İmparatorluğu ve Atatürk Türkiye'si arasında bir karşılaştırma yapmakta, modern Türkiye'nin temellerinin milliyetçilik ilkesi üzerine kurulu olduğu tespitinde bulunmaktadır. Ayrıca, milliyetçilik ilkesinin benimsenmesi ve gerçekleştirilen atılımlar arasındaki ilişkiye atıfta bulunmaktadır.

⁵⁴⁹ **Türk Birliği**, "Parlak Bir Örnek", 6 Eylül 1939, Sayı:19, s.1.

⁵⁵⁰ **Türk Birliği**, "Parlak Bir Örnek", 6 Eylül 1939, Sayı:19, s.1.

Türk Birliği, Romen gazetelerinde Türkiye ve Atatürk'le ilgili yayımlanan yukarıdaki makaleleri okurlarıyla paylaşarak Türkiye'de gerçekleştirilen büyük değişimin yabancılar tarafından da takdir edildiğini vurgulamak istemiştir. Bu suretle, Romanya'daki Türklerin kendilerine ve anavatanlarına olan güvenlerinin pekişmesini hedeflemiş, ayrıca Romanya Türklerinin milliyetçiliğın ve inkılâpçılığın önemini kavramalarını amaçlamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK BİRLİĞİ'NİN MİLLİYETÇİ KARAKTERİ VE GAZETEDE ELE ALINAN BAŞLICA KONULAR

Tataarcılık, Türklerin göçü, Gagavuzlar, eğitim, Türklerin Romen siyasetinde temsili ve Türkiye-Romanya ilişkileri, Türk Birliği gazetesinde ele alınan temel konu başlıkları olmuştur. Gazetenin, söz konusu konuları milliyetçi bir perspektiften ve Cumhuriyet Türkiye'si'nin bakış açısıyla uyumlu bir şekilde ele aldığı görülmektedir.

3.1 Türk-Tatar Ayrışması Karşısında Türk Birliği'nin Duruşu

Dobruca Türkleri arasında birlik ve bütünlüğü sağlamayı, ekalliyet bilincinin yerleşmesini ve birlikte hareket etme kültürünü geliştirmeyi kendisine amaç edinen Türk Birliği gazetesinin bu süreçte karşılaştığı en önemli sorun "Tataarcılık" akımı olmuştur. Bu sorun sadece fikri planda kalmamış, Türk Gençler Derneği'nin basılması, Pazarcık Cemaati İslamiyesi'ne ait binada faaliyet gösteren derneğin binayı tahliye etmesi amacıyla dava açılması noktasına kadar varmıştır. Türkçülük-Tataarcılık meselesi nedeniyle bir taraftan Dobruca Türkleri arasında fikri düzeyde bir bölünme yaşanırken, diğer taraftan kişisel hırs ve çıkarlar sebebiyle bu bölünme giderek derinleşmiştir.

3.1.1 Romanya'da Tataarcılık Fikrinin Gelişimi

Dobruca'da "Tataarcılık", Kırım Tatarlarının anavatanları Kırım'a olan özlemleri, anavatanda kalan soydaşlarıyla, akrabalarıyla iletişim hâlinde olmayı arzu etmeleri ve Kırım Tatarlarının yaşadıkları zulümleri dünya kamuoyunun dikkatine getirme çabaları çerçevesinde şekillenmeye başlamıştır. 1909 yılında Kırımlı Yakup Hilmi tarafından çıkarılan "Çolpan", yine aynı yıl Mirza Mehmet Sait Bey tarafından çıkarılan "Tonguç" gazeteleri Kırım Türklerinin meselelerini ve seslerini Dobruca'ya ve dünyaya duyurmaya çalışmıştır.

Öte yandan Mehmet Niyazi,⁵⁵¹ Kırım Türkçesi'yle (Tatar Türkçesi) yazdığı ve çoğunlukla Kırım'a, kendi tabiriyle "Yeşil Ada"ya duyulan hasreti ifade eden şiirleriyle Dobruca'daki Tatar Türklerinin Kırım özlemlerine tercüman olmuştur. Mehmet Niyazi, bu şiirlerini 1931 yılında "Sağış"⁵⁵² (özlem anlamına gelmektedir) adlı şiir kitabında yayımlamıştır. Niyazi'nin vatan özlemi temalı şiirleri Dobruca'da Tatarcılık'ın kültürel boyutunun gelişmesine imkân sağlamıştır. Bununla birlikte, eserlerinin ve gazete yazılarının incelenmesinden, Niyazi'nin Türk-Tatar ayırımı veya Tatarcılık gibi bir amaç taşımadığı, aksine Dobruca Müslümanlarını bir bütün olarak gördüğü, Dobruca'daki Türklerin haklarını savunabilmeleri amacıyla birlik içinde hareket etmeleri ve teşkilatlanmaları gerektiğine vurgu yaptığı, ayrıca öğretmen olması münasebetiyle de eğitimle ilgili meseleler üzerine odaklandığı görülmektedir. Hâl böyle olmakla birlikte, Niyazi'nin edebi kişiliği, Kırım sevdası ve şiirleri ileriki dönemlerde Tatarcılık'ın kültürel boyutu için uygun bir araç olarak görülmüş ve kullanılmıştır.⁵⁵³

⁵⁵¹ Mehmet Niyazi, ata yurdu Kırım'ı görmek ve Kırım'ın bağımsızlığı için çalışmak amacıyla 1898 yılında Kırım'a gitmiş ve burada bir yıl süreyle öğretmenlik yapmıştır. Buradaki faaliyetlerinden dolayı Çar idaresi tarafından takibe alınca İstanbul'a dönmek zorunda kalmıştır. "Yeşil Ada" olarak tanımladığı Kırım'a 1900 yılında tekrar gitmiş, ancak yine aynı takip neticesinde Kırım'da fazla kalamayarak İstanbul'a dönmüştür. 1917'de Bolşevik İhtilâli sonrası kurulan Kırım Türk Hükûmeti'nin daveti üzerine 1918 yazında Pazarcık müftüsü Halil Fehim Efendi ve Dr. Mehmet Nuri Bey'le birlikte Kırım'a gider. Burada eğitim ve kültür faaliyetleri içerisinde yer alır. Akmesic'te çıkmakta olan "Hak Ses" gazetesinin başyazarlığını yapar. Bu arada bir süre Bahçeşaray Millî Eğitim Müdürlüğü görevini de üstlenir. Bolşeviklerin 1920'de Kırım'ı istilâsı üzerine Kırım Millî Hükûmeti'nin dağılmasıyla Mecidiye Semineri'ndeki eski görevine geri dönmek zorunda kalır. Ancak, Kırım sevdası her zaman şairin kalbinde ve şiirlerinde yer almaya devam etmiştir. Bkz. Erol Ülgen, "Dobruca Şair Mehmet Niyazi ve İthâfât Adli Eseri", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, Cilt:50, Sayı:50, İstanbul, 2014, s.139-140.

⁵⁵² Sağış, neşriyat faaliyetleri kapsamında Emel mecmuası tarafından yayımlanmıştır. Mehmet Niyazi, Sağış'ın basımı münasebetiyle Emel mecmuasına bir teşekkür mektubu göndermiştir.

"Emel Mecmuası Tahrir ve İdare Hey'etine

Efendim,

Benim Kırım lehçesiyle yazılmış bazı manzumelerimi cem ve neşr hususunda göstermiş olduğunuz insaniyetkârâne gayretten dolayı teşekküratımı takdim eylerim.

Bunların; edebi yüksek birer kıymetleri olmasa bile, büyük Turan'ın mümtaz bir kıtası olan Kırım'a halis bir Türk kalbinden kopan tahassürleri ifade ettiklerinden belki takdire şayan görülürler.

Rusya elinde kalan vasî Turan ülkelerindeki muhtelif isimlerle yad edilen Türk kardaşlarımızın âtîde kavuşacaklarından ümitvar olduğumuz millî saadetlerine ancak tahassürlerimizi izhar etmekten başka şimdilik yapacağımız bir şey yoktur. Binaenaleyh kalbimden taşan tahassür ve teessür duygularımı sevilen bu parçalarda görülecek hataların muhterem kariler canibinden ukubeti istirham ile hepinize tekraren arz-ı minnetdarî eylerim.

Mecidiye Medrese-i Resmîyesi

Türk Lisânı ve Edebiyatı Muallimi

Mehmet Niyazi" Bkz. Mehmet Niyazi, "Emel Mecmuası Tahrir ve İdare Heyetine", **Emel**, 1931, Sayı:16, s.12.

⁵⁵³ Adriana Cupcea – Manuela Marin – Metin Omer, **Seminerul Musulman din Medgidia, Documente şi memorie**, Institutul pentru Studiarea Problemelor Minorităţilor Naţionale, Cluj-Napoca, 2016, s.149.

Nitekim Dobruca'daki Tatarcılık fikrinin önemli isimlerinden biri olarak görülen Müstecip Ülküsal,⁵⁵⁴ Mehmet Niyazi'nin bir Kırım aşığı olduğunu, ancak devrin revaçta olan Osmanlıcılık ve hürriyetçilik akımlarına kapılıp sürüklendiğini, Jön Türklerin gâyelerini benimsediğini, iyi bir öğretmen ve kuvvetli bir şair olan Niyazi'nin teşkilâtçılık ve kitleleri arkasından sürükleyecek hitabet yeteneğinin olmadığını, ayrıca fitraten alçak gönüllü, çekingen ve ihtirassız bir insan olduğunu belirtmektedir.⁵⁵⁵

Ülküsal, Kırım Türkleri arasında milliyetçiliğin geç gelişmesini Kırımlı münevverlerin İstanbul'da Osmanlıcılık ve İslamcılık akımlarının etkisi altında kalmalarına ve Türkler arasında milliyetçiliğin geç ortaya çıkmasına bağlamaktadır.⁵⁵⁶

Ülküsal, Dobruca'ya göç etmek zorunda kalan Kırımlıların çalışarak kısa zamanda maddi durumlarını düzelttiklerini, nüfusça önemli bir çoğunluk teşkil ettiklerinden Dobruca'yı adeta ikinci bir Kırım'a çevirdiklerini, ancak Dobruca'da doğup büyüyenlerin burayı yurt olarak görmeye başladıklarını ve Kırım'la alâkalarının gittikçe azaldığını, oysa "*genç kalplerde şuurlu bir yurt sevgisi*" oluşturmak için Kırım'daki Türkler'le Dobruca'daki Kırımlı Türkler arasındaki bağların güçlendirilmesine ihtiyaç duyulduğunu kaydetmektedir.⁵⁵⁷

Ülküsal, doğduğu köy olan Azaplar'da 1923 yılında "Azaplar Tonguç Kültür Cemiyeti"ni kurmuştur. Yirmi beş üyesi bulunan ve üyelerinin çoğunluğu aynı köyden olan cemiyetin faaliyetleri çerçevesinde Dobruca'da Tatarcılık fikri gelişme göstermiştir. Tatar köylerinde "Tatarca" konferanslar düzenlenmesi, anma programları tertip edilmesi gibi kültürel faaliyetlerle Tatar Türklerinin Kırım hassasiyeti ve hisleri canlı tutulmaya çalışılmıştır.⁵⁵⁸

1930 yılında Ülküsal'ın öncülüğünde Emel mecmuasının yayına başlaması ve 1933 yılında yine Ülküsal'ın liderliğinde Dobruca Türk Hars Cemiyeti'nin kurulmasıyla "Tatarcılık" olarak adlandırılan eğilim Dobruca'da kurumsallaşmıştır.⁵⁵⁹

⁵⁵⁴ Dobruca'da Tatarcılığın öncüleri olarak Avukat Müstecip Ülküsal (Emel mecmuasını çıkarmıştır), Avukat Ömer Halid (Yıldırım gazetesini çıkarmıştır) ve Avukat Selim Abdülhakim bey (Romen Meclisi'nde, mebus olarak görev yapmıştır) görülmektedir.

⁵⁵⁵ Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.206.

⁵⁵⁶ Ülküsal, **a.g.e.**, s.205.

⁵⁵⁷ Ülküsal, **a.g.e.**, s.202-203.

⁵⁵⁸ Ülküsal, **a.g.e.**, s.181.

⁵⁵⁹ Ülküsal, Emel'in mefkûresini anlatmak, sonra benimsetmek ve nihayet iş hâline getirmek için neşriyat, konferans ve teşkilât vasıtalarını kullandıklarını belirtmektedir. Bkz. Ülküsal, **a.g.e.**, s.219.

Öte yandan, Dobruca'da Tatarcılık'ın siyasi boyutu Müstecip Ülküsal'ın 1920'lerden sonra Kırım Kurultay Hükûmeti'nin eski Dışişleri Bakanı Cafer Seyit Ahmet Kırimer'le kurduğu temaslar çerçevesinde gelişme göstermiştir. Ülküsal,⁵⁶⁰ Kırimer'in siyasi fikirlerinden etkilenmiş ve Kırimer'i kendisine rehber edinmiştir.⁵⁶¹

Ülküsal'ın 1930 yılı Ocak ayında Cafer Seyit Ahmet Kırimer'le Köstence'de görüşmesi sonrasında Emel mecmuası, Kırım Türklerinin ve Kırım istiklal davasının resmî organı ilan edilmiş⁵⁶² ve bu suretle dergi siyasi niteliği olan bir yayın hâline gelmiştir.⁵⁶³

Türk-Tatar ayrışmasının ortaya çıkmasında, Kuzey Dobruca denilen Köstence ve Tulça sancaklarını kapsayan bölgede Tatar Türklerinin Anadolu Türklerine oranla nüfus olarak daha fazla olması, Tatar Türklerinin sosyo-ekonomik açıdan daha müreffeh olmaları ve eğitim düzeylerinin daha yüksek olması da etkili olmuştur. Bu ayrışma, komünist dönemde Türk ve Tatar okullarının ayrılması ve Kiril alfabesiyle "Tatarca" eğitim verilmesi suretiyle daha fazla körüklenecektir.⁵⁶⁴

Esasen, "Tatarcı" olarak adlandırılan kişiler kendilerini bu isimle tanımlamamakta ve Türk-Tatar ayrımı yaptıkları iddialarını reddetmektedirler. Amaçlarının Türklerin bir kolu olan Tatarların kimliğini muhafaza etmek olduğunu, anayurt Kırım'ın ve buradaki Tatar Türklerinin boyunduruktan kurtarılması olduğunu belirtmektedirler. Ülküsal,

⁵⁶⁰ Ülküsal, 1918 yılında Halil Fehim Efendi'yle Köstence'de görüşüğünü, bu görüşmede Halil Fehim Efendi'nin kendisini ve gençleri yardım için Kırım'a gitmeye teşvik ettiğini, kısa bir süre sonra Halil Fehim Efendi, Mehmet Niyazi ve Dr. Mehmet Nuri Bey'lerin pasaport alarak Kırım'a gittiklerini öğrendiğini, kendisinin de bir süre sonra pasaportsuz ve kaçak olarak deniz yoluyla Akyar'a (Svastapol) gittiğini, Alman askerleri tarafından yakalanarak hapse atıldığını, Kırım Millî Hükûmeti'nin Akyar'daki Alman komutanlığı nezdindeki temsilcisi Sadık Kaytazoğlu'nun tavassutuyla serbest bırakıldığını aktarmaktadır. Bkz. Ülküsal, **a.g.e.**, s.214.

⁵⁶¹ Ömer Özcan, "Müstecip Ülküsal, Dobruca ve Türkler", **Türk Yurdu**, Yıl:101, Sayı:394, Ankara, Şubat 2012, <http://turkyurdu.com.tr/996/mustecip-ulkusal-dobruca-ve-turkler.html>;

⁵⁶² Cafer Seyit Ahmet Kırimer'in Köstence'yi ziyareti vesilesiyle 1930 yılının Ocak ayında Avukat Selim Abdülhakim'in evinde Mehmet Niyazi, Halil Fehim Efendi, Müstecip Ülküsal'ın da aralarında bulunduğu yaklaşık elli kişi bir araya gelerek, Kırım Tatar Türklerinin durumunu tartışmışlardır. Bkz. Ülküsal, **a.g.e.**, s.216.

Nitekim, bu toplantıdan kısa bir süre sonra Emel mecmuası, Kırım Türklerinin ve Kırım istiklal davasının resmi organı olarak kabul edilmiştir. Bkz. Ülküsal, **a.g.e.**, s.11.

⁵⁶³ Emel mecmuasının Türkiye'ye sokulması 1935 yılında İcra Vekilleri Heyeti kararıyla yasaklanmıştır: "Romanya'da çıkan ve yazıları yurdumuz için zararlı görülen "Emel" adındaki mecmuanın, Matbuat Kanununun 51 inci maddesine göre Türkiye'ye sokulmasının yasak edilmesi; Dâhiliye Vekilliği'nin 4/5/935 tarih ve 432 sayılı tezkeresiyle yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 11/5/935 de onanmıştır." Bkz. **BCA**, Başvekâlet Muamelat Müdürlüğü, 30-18-1-2 / 54-36-9, 11 Mayıs 1935.

⁵⁶⁴ Giray Saynur Bozkurt, "Geçmişten Günümüze Romanya'da Türk Varlığı", **Karadeniz Araştırmaları**, Cilt:5, Sayı:17, Ankara, Bahar 2008, s.19.; Nuredin İbrahim, **Dobruca'daki Müslüman Topluluğu Manevi Hayatından Sayfalar**, (Çev., Belghiuzar Cartali Bulğa, Namık Kemal Yıldız), Ex Ponto, Constanta (Köstence), 1999, s.116-121.

"Davamızı Anlamak İstemeyenler" başlıklı yazısında "Tatarcılık" eleştirilerine aşağıdaki şekilde yanıt vermektedir:

"Belirtmeye ve anlatmaya çalıştığımız temiz ve samimi düşünce ve idealimizin yalnız Kırım Türkleri için değil, bütün Türkler için gerekli ve faydeli olduğunu anlayamayan veya anlamak istemeyen kardeşlerimiz bulunduğunu görüyoruz. Bunlar kişisel kırgınlık ve kırgınlıklarını bir tarafa atarak, doğruyu ve iyiyi açık ve seçik görebilseler söylediklerimizin ve yazdıklarımızın zararlı ve kötü şeyler olmadığını anlarlar ve inşafı teslim ederler.

...Dobruca'daki olumsuz ruhlular, her şeyi ters gören ve tenkid eden karakterliler, Emel'in ve Kırım istiklalcilerinin hangi yazılarında ve işlerinde milletimize ve Türklüğe zararlı bir nokta gösterebilirler? Gerek Emel'in, gerek Kırım istiklalciliğinin esir Türklerin kurtulmaları, egemenlik haklarını almaları ve millî devletlerini kurmaları ve bu suretle bütün Türklüğün mutlu ve şerefli bir yaşantıya kavuşmaları hususundaki çalışmaları "Tatarcılık", "Parçalayıcılık" veya Romanya'ya hıyanet veya ihanet midir? Buna "Evet!" diyebilmek için insanın mutlaka insafsız ve iz'ansız olması gerektir..."⁵⁶⁵

Tatarcılık konusu Dobruca Türk toplumunda "Anadolu'dan gelen Türkler" ve "Kırım'dan gelen Türkler" şeklinde bir farklılaşmayı da beraberinde getirmiştir. Azınlık konumundaki Türklerin kültürel ve siyasi haklarını savunmak amacıyla birlik ve bütünlük içerisinde hareket etmeleri gereken bir ortamda Tatarcılık siyaseti Romanya Türk toplumunda ayrışmalara yol açmıştır. Kırım'a duyulan özlem ve Kırım'ın esaretten kurtarılması hassasiyetiyle gelişen, ancak zaman içerisinde kültürel ve siyasi boyutlar kazanan bu akım Romanya'daki Türk milliyetçilerinin tepkisine neden olmuştur.

3.1.2 Türk Birliği Gazetesinin Tatarcılığa Yönelik Eleştirel Tutumu

Tatarcılık akımına ve bunun temsilcilerine en sert tepkiyi Türkçülük felsefesini benimseyen Türk Birliği gazetesi vermiştir. Nitekim Türk Birliği ve Tatarcıların, göç, eğitim, kültür, harf inkılâbı ve kadılıkaların kaldırılması konularında karşı karşıya geldikleri görülmektedir. Gazete, Tatarcılığın fikri planda Romanya Türkleri arasında ikilik çıkarmaktan başka bir amaca hizmet etmediğini ve Dobruca Müslüman Türk toplumunu zayıflattığını belirterek, Tatarcılığa şiddetle karşı çıkmıştır. Ayrıca, Tatarcılık yapanların kişisel hırs ve menfaat peşinde olduklarını ifade ederek, Türk toplumunun bu tür kimselere mesafe koyması çağrısında bulunmuştur.

"Türklükte İkilik Yoktur

⁵⁶⁵ Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.233-235.

Vaktiyle Rusların zulmünden kaçan Kırım Türklerinin bir kısmı da Dobriçe'ye gelmişler ve burada menba-ı millîsi bir olan Türkler tarafından pek fazla misafirperverlik görmüşler ve bu suretle kardeşleri arasında tavattun ettirildiklerini minnettarlıkla karşılamışlardı.

Yerli Türkler, Türk bildikleri bu Kırımlı muhacirlere bila tefrik bütün müessesatı millîye ve dinîye kapılarını açmışlar ve kendilerini hiçbir türlü hukuktan mahrum etmeyerek beraberce yaşamalarını temin etmişlerdir.

Yerli Türklerin, kardeşlerine karşı yaptıkları bu tabii muamele, minnettarlığı icap ettirir. Gün bu günler bir takım türedilerin benliklerini de inkar ettirecek derecede aykırı yollardan gitmeğe ve dün kendilerine açan Türkleri hatta Türklüğü bile tahkire yeltendiklerini görüyor ve işitiyoruz.

Millî varlık ve mefkûrecilik nokta-i nazarında hiç hoşla gitmeyen bu hareket, kanaat-i şahsiyeme göre şahsi menfaat ve ihtiraslarının temini için bazı eşhas-ı menfurenin saçtığı tohumun eseridir.

Bu yanlış kanaat, son zamanlara kadar kalplerde gizli olarak beslenmiş olmalı ki aynı telkinat altında yetişmiş ve kendilerinde bir kuvvet his etmiş olan bazı türediler tarihi çiğneyerek ortaya bir ikilik çıkardılar.

Bu ikilik ceryanını tevsî etmek isteyenlerin hariçle olan alâkaları nazar-ı dikkate alınacak olursa amillerinin mevcudiyeti Dobriçe Türkleri için muzır mikroplardandır. Senelerden beri omuz omuza yaşamış yekdiğerinin neşe ve ızdırabına samimiyetle iştirak etmiş iki kardeşi ayırmak bir cinayet değildir de nedir?...

Biz, mevcudiyeti milliyemizin vikayesini ve varlığımızın takviyesiyle erişeceğimiz saadete kavuşmak için tedabir ittihaz etmeli ve bu ikilik kundakçılarına layık oldukları cezayı vermeliyiz. Ve onları aramızdan çıkarmalı, dinî ve millî sahalarda bile bu gibilerle olan alâkalarımızı kesmeliyiz. Türk camiası altında kalmak istemeyenlere Türk demekte mazur olduğumuz gibi Türklük'ten başka kendilerine münasip gördükleri isim ve sıfatı verenleri de kendilerine terk ederiz. Şu kadar ki Türklüğün asarına, mevcudatına istinaden değil, kendi mevcudatlarına istinaden idare-i kelim ve muamelatta bulunsunlar. Biz de bu suretle aramızdaki kundakçılardan kurtulalım, hem dert ve hem fikir olarak milletimizin parlak istikbalini temin edelim.

V.K.⁵⁶⁶

Türk Birliği, Dobruca'daki Türklerin Rus zulmünden kaçan Kırım Türklerine kucak açtığını, zor zamanlarında Kırım Türkleri'ne her türlü yardım elini uzattığını, ancak benliğini inkar eden bazı kimselerin Dobruca Türkleri arasında ikilik çıkarma peşinde olduklarını, bunlara karşı Türk toplumunun uyanık olması gerektiğini kaydetmekte, ayrıca Tatarcılık yapanların dış bağlantıları olduğunu ima etmektedir.

Türk Birliği gazetesi, Tatarcılık düşüncesinin temsilcisi ve yayıcısı olarak Müstecip Ülküsal'ı işaret etmekte ve Ülküsal'ı iki yüzlülükle, Türklük ve Türkçülük maskesi altında Tatarcılık yapmakla eleştirmektedir. Öte yandan, Ülküsal'ın "Pazarcık Cemaati

⁵⁶⁶ V. K., "Türklükte İkilik Yoktur", **Türk Birliği**, 19 Mayıs 1930, Sayı:4, s.2.

İslamiyesi Heyet-i Muvakkatı Reis Vekilliği"nin gayr-î meşru olduğunu ifade etmekte, yaptığı uygulamalarla bazı görevlilere haksızlık yaparken, bazılarını ise kayırdığı eleştirisini getirmektedir.

"Ayinesidir İşi Kişinin, Lafa Bakılmaz.

Maksat ve gâyemizi izah ederken demiştik ki: Türklükte ikilik yoktur. İkilik ihdas edenler bizden değildirler. Türk Birliği hakiki Türk için yalnız umumi bir isim tanır ve o da Türk'tür. Bunun haricinde diğer bütün hususi namlar onun nazarında sahtedir ve binaen aleyh merduttur.

Bize bu sözleri söyleten elbette ki bir saik vardı. Türkün kalbini inciten eş'al ve hareket.

Senelerden beri devam eden bu nahoş hareketleri birer birer ta'dada kalkışsak sahifeler dolusu yazı yazmak icap eder. Şimdilik biz, ufak tefek vekayiden sarf-ı nazarla son zamandaki azgınlık ve taşkınlıklardan bahs edeceğiz.

Türk şairi: ayinesidir işi kişinin, lafa bakılmaz diyor. Bu büyük sözün mazmun ve mefhumunu aynen beynine hak ve nakş eden bir Türk, artık maskeli Türklerin yalancı sözlerine itimat eder mi zannediyorsunuz? Türklük iddia edenler Türk'ten ve Türklük'ten başka bir şey düşünmezler. Gâye ve emel hep birdir. Ayı ayrı yollar takip etmek Türklüğü parçalamak demektir. Bu ise Türklüğe doğrudan doğruya bir ihanet ve hıyanet manasını tazammun eder. Biz maateessüf bugün muhitimizde Türklüğü inkısama uğratacak işlerle meşgul bazı adamlar görmekteyiz. Bunları teşhir etmek, adıyla sanıyla Türk milletinin enzarına vaz etmek Türk Birliği'nin vazifesidir. Sırası geldikçe not defterimizden naklen her birinin hıyanet vesikalarını neşr edeceğimiz kimselerden bugün size yalnız Müstecip Oktay Lenk'i tanıtacağız.

Bu adam fitne ve fesata daha küçük yaşında iken doğup büyüdüğü Azaplar karyesinde başlamıştır. Orada teşkil ettiği Tonguç cemiyeti ile kendisini ve bütün ikna edebildiği zavallı kimseleri Türk'ten ayırmış ve bu suretle Dobruca'nın bir köşesinde Türklük namına en büyük cinayeti işlemiştir. Müstecip Oktay Lenk'in ismi o zaman yalnız Müstecip idi. Fikr-i mel'ünânesi inkişaf ettikçe bunun yanı başına sonradan bir Oktay ilave etti. O, bu ikinci isimle artık çok büyük bir adam olmuş, semalar kadar yükselmiş idi. Fakat zaman geçtikçe ona bu unvanı küçük gelmeye başladı. Bu defa intihap edeceği üçüncü bir mahlas bulmak için birçok kitaplar karıştırmak icap etti. Aradı, araştırdı. Kazan'da, Kırım'da dolaştı. Türkistan ovalarında bir cevelan yaptı. Ve en nihayet bula bula Timurlenk'in lenk'ini buldu. Fakat bunun manası topal demek olduğu için sağlam adamlara izafe edilmenin doğru olmadığını anladı. Lakin Allah, çok merak ettiği bu üçüncü ismi ona en nihayet kısmet etti.

Trenin tekerlekleri arasında parça parça olan bir ayağına mukabil Müstecip'in⁵⁶⁷ kazandığı Lenk unvanı bu defa kendisini bir derece yükseltti. Bu

⁵⁶⁷ 1923 yılının Şubat ayında Lozan'dan dönüşünde Bükreş'e uğrayan Türkiye Dışişleri Vekili İsmet Paşa'yı kaldığı Splendid Otel'inde ziyaret eden Türk talebe heyeti arasında Müstecip Ülküsal da bulunmuştur. İsmet Paşa için Bükreş'ten Köstence'ye özel bir tren tertip edilmiştir. Bu trenin arkasından ertesi gün yola çıkarılan trende Müstecip Ülküsal da vardır. "Çülnitsa" istasyonunda iki hemşehrisiyle karşılaşan Müstecip Ülküsal, hemşehrilerine İsmet Paşa'yla olan görüşmelerini anlatırken treni Köstence'ye hareket eder. Ülküsal, koşup trene binmek üzere iken kar yığınına çarparak düşer; sağ

rütbe onun için adeta nurun ale nur oldu. O bundan sonra artık en ufak yazısının altına bile Müstecip Oktay Lenk diye imza atıyor, bununla etrafına gururlar saçıyordu. Fakat bu hodbin ve malul adam kullandığı o garip ve müsel sel imzadan dolayı ötede beride istihfaf edildiğini görünce bütün bu ilavelerin hepsine birden boykot ilan etti. Ve ismi birden bire Müstecip Hacı Fazıl'a inkılâp etti. Lakin ne fayda ki bu ahmak zamirindeki cevherini bir defa meydana çıkarmış idi. Şimdiki hâlde halk beyinde daima Oktay Lenk diye anılan topal Müstecip'in hâlâ eski kafada olduğunu isbat edecek ortada birçok deliller vardır. Topal'ın vaktiyle ektiği fesat tohumları bugün kara ve dikenli çalılar şeklinde ötede beride baş göstermektedir. İşte bunlardan bir kaçı yine mahza hakiki Türk'ten ayrılmak için bir al-i cengiz cemiyeti teşkil ediyor ve bu cemiyetin geçen sene vermiş olduğu müsamereye topal Müstecip de kemal-i hararetle iştirak ediyor. Bugün ortada bir Türk ve Türklük varken yine her Türke kapılarını açmış olan bir Türk Gençler Derneği mevcut iken böyle ayrı ayrı cemiyetler teşkil etmenin manası nedir. Anlamıyoruz! Topal Müstecip eğer hakiki bir Türk ve bir Türkçü olsa idi ne böyle garip ve manasız teşekküllerle uğraşır ne de uğraşanların fikrine iştirak ederdi.

Aksak Müstecip'in Türklük namına işlediği fenalıklar arasında en ufak bir hadise daha kaydedelim: malumdur ki bundan birkaç ay evvel muallimlerimizden Eyüp Sabri Efendi'ye vuku bulan bir haksızlıktan dolayı Cemaat-i İslamiye heyet-i muvakkatesinden şikâyeti mutazammın Romanya gazetesine birkaç satır yazı yazmıştı. Heyet-i muvakkete kendisi için fena telakki ettiği bu yazıdan dolayı muallim mumai leyhi -şayet haklı iseler- kanuni usullerle tecziye edebilirlerdi. Haksızlıktan şikâyet eden bir muallimi, onların ne dövmek ne de azletmek salahiyeti vardı. Haydi diyelim ki dayıoğlu Osman gibi kaba taslak cahil ve çok bayağı olan adamlar kanuna nizama adem vukuflarından dolayı bu vahşiyane ve mesuliyetli işe cüret ettiler. Fakat sonradan gayr-î kanuni de olsa bunlara takılan ve en nihayet gayr-î meşru bir heyetin yine gayr-î meşru reisliğini üzerine alan avukat sıfatlı Müstecip neden arkadaşlarının yapmış olduğu bu hatayı tamir etmedi? Hatanın çok fahiş bir hata olduğunda bütün avukatlar müttelik iken, topal Müstecip ne için yan çiziyor? Yoksa onun ilmi bütün hukukşinaslarımızdan daha mı yüksektir? Hayır, hayır! Maksat çok başka ve çok hainanedir. O, bu hain maksadının sezilmemesi için çok uğraşmış ise de, en nihayet kanunen inhilal etmeyen bir mahale Hafız Yunus'un kayırılması maksadı bütün üryanlığıyla meydana koymuştur.

Müstecip'in yukarıdan beri saydığımız bir sürü hıyanet vesikaları gözlerimizin önünde sırtıp dururken, onun hâlâ karagözcülük kabilinden ara sıra Türk'ten ve Türkçülük'ten bahsetmesi çok gülünç hareket olmaz mı?

Fakat topal şuna emin olmalıdır ki, Türk artık her şeyi anlamış, maske altında Türkçülük yaparak kaleyi içeriden feth etmek isteyen sahtekarlara karşı lazım gelen bütün tedbirleri ittihaz etmiştir.

Türk Birliği"⁵⁶⁸

ayağının ökçesinden aşağısı kesilir. Bkz. Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.10.

⁵⁶⁸ **Türk Birliği**, "Ayinesidir İşi Kişinin, Lafa Bakılmaz", 2 Mart 1930, Sayı:2, s.3.

Türk milliyetçiliğini benimseyen ve Romanya Türkleri arasında dil, din farkı gözetmeksizin birlik arayışı içinde olan Türk Birliği, Tatarcılık akımını Romanya Türkleri için en önemli tehlikelerden biri olarak değerlendirmektedir. Gazete, Tatarcılığın Dobruca'daki lideri olarak Müstecip Ülküsal'ı zikretmekte, adigeçenin öncülüğünde doğan bu hareketin bazı Kırım Türkleri tarafından da takip edilmesinden rahatsızlık duymaktadır. Türk Birliği'nin rahatsız olduğu bir diğer husus ise Tatarcılık yapanların Türklük kavramını kullanmalarıdır. Tatarcıların, Türklük kavramını kullanarak asıl emellerini perdelediklerini ve bu suretle saf ve iyi niyetli Dobruca Türklerini kandırdıklarını düşünmektedir. Romanya Türkleri arasında Atatürk milliyetçiliğinin gelişmesini arzulayan Türk Birliği, anılan sebeplerle Tatarcılık akımı ve bunun temsilcileriyle mücadele etmiştir.

3.2 Türk Birliği'nin Göç Meselesine Yaklaşımı

Çalışmamıza konu olan dönemde Romanya'daki Türk basınında en fazla ele alınan hususların başında göç meselesi gelmektedir. Romanya'daki Türkçe basının zaman içinde göç taraftarları ve göç aleyhtarları şeklinde iki ayrı gruba bölündüğü görülmektedir. "Türk Birliği", "Hak-Söz", "Yıldırım", "Deliorman" gazeteleri göç taraftarı bir yayın politikası takip ederken; "Dobruca", "Romanya", "Halk", "Çardak" gazeteleri ve "Emel" mecmuası göç aleyhtarı bir yayın politikası izlemiştir. Ağuıçenoğlu, özellikle 1936 yılında göç anlaşmasının imzalanmasından sonra göçün Türkiye Cumhuriyeti eliyle planlı ve organize bir şekilde yapılmasıyla birlikte göç aleyhtarlarının, göç taraftarları tarafından Cumhuriyet karşıtı olarak görülmeye başlandığını kaydetmektedir.⁵⁶⁹

Türk Birliği gazetesi de Dobruca'daki diğer Türk gazeteleri gibi göç konusuna sayılarında geniş yer vermiştir. Gazete, göçün kaçınılmaz olduğu düşüncesindedir, bu sebeple göçün Türk ve Romen resmî makamlarının kontrolü altında gerçekleştirilmesi ve Dobruca Türklerini mağdur eden göç fırsatçılarına müsaade edilmemesi gerektiğini savunmaktadır.

⁵⁶⁹ Hüseyin Ağuıçenoğlu, "Ak Toprak'la Dobruca Arasında. Dobruca Müslüman Türk Basınında Hicret Konusunda Yapılan Tartışmalar", **Osmanlı Araştırmaları Dergisi XXII** (Ed.: Halil İnalçık; İsmail E. Erünsal; Heath W Lowry; Feridun Emecen; Klaus Kreiser), Enderun Kitabevi, İstanbul, 2003, s.67.

3.2.1 Göç Anlaşması'nın İmzalanmasından Önceki Dönemde Göçe İlişkin Konular

Gazete, göç anlaşmasının imzalanmasından önceki dönemde göçlere ilişkin yaptığı haberlerde göçlerin düzensiz şekilde gerçekleştirildiğini, Türk göçmenlerin günlece Köstence limanında beklemek zorunda kaldıklarını ve liman hamallarının fahiş ücretler talep ettiklerini vurgulamaktadır.⁵⁷⁰

Ömer Aziz tarafından kaleme alınan "Türkler Gidiyor" başlıklı yazıda, göçün sebeplerine değinilmekte ve tüm Balkanlardaki Türklerin Türkiye'ye göç etmeye çalıştığı, Dobrucalı Türklerin de bu akımın etkisi altında kaldığı, Türklerin içinde bulundukları içtimai ve iktisadi olumsuzluklar nedeniyle hicreti tek çare olarak gördükleri belirtilmekte, hicret etmeye karar verenlerin resmî Türk ve Romen makamlarının talimatları çerçevesinde hareket etmeleri gerektiği hatırlatılmakta, aksi takdirde sorunlarla karşılaşılacağı uyarısında bulunmaktadır.

"Tarihlerin yazdığına göre,...kanı bozulan sultanların sefahat ve zevkleri uğruna feda edilen altın toprakların yabancıların eline geçmesine ve mahkumiyetin ağır sillesine tahammül edemeyen Balkan Türkleri anavatana akına başlamışlardır.

...Bulgarların hâkimiyeti altına geçen Türk halkı...içtimai hayatta ve iktisadi savaşta zelil, makhur vaziyete getirilmişler ve böylelikle hicrete mecbur edilmişlerdir.

Balkan hükûmetleri içinde ekalliyetlerin hakkına riayet eden, ayrılık ve gayrılık farkı aramayarak ekalliyetleri mekteplerine, müesseselerine kabul eden ve hatta ordusunda en büyük rütbeyi vererek ta harimine kadar sokan ancak Romanya'dır.

Bununla beraber, bütün Balkanları saran hicret akını, sari bir hastalık gibi Dobruca Türküne de sirayet etmiştir.

...Daha yarım asır evvel, buraların hâkimi olan servet, ilim ve iktisat cihetinden her unsurdan üstün bulunan Türk, bugün acınacak bir hâldedir.

Cehâlet, sefalet ve yoksulluk içinde çırpınan milletimiz maişetinin temininden ümidini keserek, hiç olmazsa evlatlarının istikbalini temin maksadiyle anavatana can atmaktadır.

Yalnız Dobruca Türk kardeşlerimize bir tavsiyemiz var; hükûmetimiz ve Türkiye Cumhuriyeti hükûmetinin aldıkları ve alacakları ölçülere dikkat edilsin. Vardıkları yerde müstahsal vaziyete geçmeleri ve zahmet çekmemeleri için, gelsinler deyenler gitsin, şimdi çağrılmayanlar sıralarını beklesin. Hiçbir nasihata kulak asmayıp gayr-î muntazam olarak hicret edenler, acısını yine kendileri çekecektir."⁵⁷¹

Türk Birliği, göç konusunda resmi makamların özellikle de Türk Elçiliği ve Konsolosluluğu'nun yönlendirmesi doğrultusunda hareket edilmesi gerektiğine vurgu

⁵⁷⁰ **Türk Birliği**, "Türkiye'ye Giden Muhacir Kafileleri", 13 Teşrinievvel (Ekim) 1934, Sayı:8, s.2.

⁵⁷¹ Ömer Aziz, "Türkler Gidiyor", **Türk Birliği**, 16 Eylül 1934, Sayı:6, s.2.

yapmaktadır. Türk Birliği gazetesi ve Türk Gençler Derneği'nin, Bükreş Elçiliği'yle yakın temasları dikkate alındığında gazetenin bu yöndeki uyarıları Elçiliğin yönlendirmesi neticesinde yapmış olması muhtemeldir.

Öte yandan, Dobruca Türklerin giderek artan göç talepleri karşısında Köstence Konsolosu Nebil Süreyya, Dobruca bölgesindeki Türk kasabalarını ziyaret etmiş ve yaptığı temaslarda kış yaklaştığı cihetle henüz mülklerini satmamış olanların şimdilik sabretmelerini ve yerlerinden ayrılmamalarını tavsiye etmiştir.⁵⁷² Nebil Süreyya'nın söz konusu uyarılarından kısa bir süre sonra Türk Birliği gazetesi "Muhacirlere" başlığıyla Köstence Konsoloslugu'nun bir duyurusunu yayımlamıştır. Söz konusu duyuruda, kış şartları nedeniyle Türkiye'nin muhacir kabul etmeyi durdurduğu, mal ve mülklerini satmış olsalar dahi muhacirlerin Köstence'ye gitmemeleri, zira geri çevrilecekleri belirtilmektedir.

"Muhacirlere

Türkiye Cumhuriyeti Köstence Konsoloslugu'ndan sancağımız Müftülüğü'ne 2249/216 numaralı ve 28.XI.934 tarihli gelen bir mektupta, Türkiye Cumhuriyeti'nin verdiği kat'i emir üzerine, mevsimin geçmesi dolayısıyla, mal ve mülkünü satmış bile olsalar, bundan böyle hiç muhacir kabul edilmeyeceği bildirilmektedir.

Muhacirlerin, bunu nazarı dikkate alarak beyhude yere Köstence'ye gitmemelerini ve geri çevirileceklerini arzediriz."⁵⁷³

Bu uyarılara rağmen, göç dalgası artarak büyümeye devam etmiştir.⁵⁷⁴ Türk Birliği gazetesi, pasaportlarını teslim almadan ve Konsolosluk'tan göç müsaadesi almadan mülklerini satmamaları konusunda Türkleri ısrarla uyarmaya devam etmiştir.⁵⁷⁵

Gazete "Göç İşleri" başlığıyla yaptığı bir diğer duyuruda, Türk Gençler Derneği'nin Pazarcık sancağından göç etmek isteyenlerin başvurularını almaya yetkili kılındığını belirterek, göç etmek isteyenlerin yapmaları gereken işlemler ve süreçler hakkında bilgi vermiştir.

⁵⁷² **Türk Birliği**, "Türkiye Cumhuriyeti Köstence Başkonsolosu N. Süreyya Beyefendi şehrimizde", 17 Teşrinisani (Kasım) 1934, Sayı:10, s.1.

⁵⁷³ **Türk Birliği**, "Muhacirlere", 5 Birincikânun (Aralık) 1934, Sayı:11, s.2.

⁵⁷⁴ **Türk Birliği**, "Göçmen Akını", 10 Ağustos 1935, Sayı:23, s.1.

⁵⁷⁵ "Göç Meselesi

...Göçme pasaportu henüz verilmediği hâlde hâlâ mülklerini satmak peşinde koşanlar görülyor.

Haber aldığımıza göre, Türkiye hükûmeti bu sene katiyyen hesapsız muhacir almayacak, kabul edileceklerin sayısı mahdud olacaktır.

Bunu köylülerimizin dikkat nazarına arz ederken göç niyetiyle tarlasını, çiftliğini, çubuğunu ihmal etmemelerini tavsiye ederiz. Vaziyete uygun hareket etmeyerek evini, tarlasını satanların sokak ortasında kalmak ihtimalleri de çoktur. Köylülerimiz, pasaportunu ellerine ve konsoloslüğün müsaadesini almadan mülklerini satmamalıdır. Bkz. **Türk Birliği**, "Göç Meselesi", 23 Nisan 1935, Sayı:17-18, s.4.

"Göç İşleri

Türk ve Romen hükûmetleri arasında meydana gelen anlaşmaya göre yapılması lazım olan bütün yazı işlerinin Kaliakra sancağına ait olan kısmı Pazarcık Türk Gençler Derneği tarafından deruhte edilmiştir.

Göçmek isteyen sancağımız Türkleri, Derneğe müracaat ederek her türlü malumatı alır ve kaydolunabilirler.

Göçmenlere ait bütün işler için kimseden para ve ücret istenmez.

Göçmek isteyenlerin Dernek tarafından tertip edilen listeleri Müftülük vasıtasıyla Prefektura'ya takdim edilecek ve pasaportlar kolektif yani listede kaç kişi varsa toptan gidebilecekleri Prefekt tarafından tasdik edilecektir. Pasaportlar parasız olacaktır.

Göç etmek isteyen aile başının Derneğe müracaatla bir arzuhâl yaptırması lazımdır.

Bu arzuhâller, pullu olarak Primarya'dan o merkezde kayıtlı olduğunu ve tebaa numarasını; Perçepor'dan hükûmete borcu olup olmadığına ve Şef'ten de askeri vaziyetine dair birer viza alacaklardır. Bundan sonra mezkur arzuhâller Prefektura'ya verilecek ve Nezaret de kolektif pasaport verecektir.

*Vizalardan hiçbir taksa ve pul parası alınmayacaktır.*⁵⁷⁶

Burada dikkat çeken nokta Türk Gençler Derneği'nin göç başvurularını almaya ve ilgili mercilere iletmeye yetkili kılınmasıdır. Göç gibi önemli bir konuda derneğin başvuruları almaya yetkili kılınması, derneğin Türk resmi makamlarının güvenine sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Ancak, tüm çabalara rağmen göç işlerinde düzensizliğin devam ettiği görülmektedir. Gazetede yayımlanan haberlerde, soğuk ve yağmurların bastırması nedeniyle Köstence limanındaki muahcirlerin zor durumda kaldıkları, bazı kimselerin soğuktan hayatını kaybettiği, Köstence Konsoloslugu'nun göçmenleri camilere ve kiralanan hanlara yerleştirmeye çalıştığı belirtilmektedir.⁵⁷⁷

Öte yandan, göçmenler sebebiyle bazı bulaşıcı hastalıkların baş göstermesi üzerine Türk makamları göçmenlerden sağlık raporu ibraz etmelerini talep etmeye başlamıştır.⁵⁷⁸

Gazete, bu hususu da bir duyuru şeklinde göç etmek isteyenlerin dikkatine getirmiştir.

"Göçmenlerin Dikkatli Bakışlarına

Genel Sıhhiye İnspektörlüğü'nün 5908/936 numaralı emrine göre, Türkiye'ye göç etmek isteyenler, mahalli hükûmet doktorlarından sıhhat şهادetnamesi almaya mecburdurlar. Bu şهادetnameler, prefekturalara hicret pasaportu almak için verilen istidalarla lef edilecektir.

Sıhhat raporu ile verilmeyen istidalar nazarı dikkate alınmayacaktır. Daha evvelce prefekturalara istidalarını verenlerin, bu şهادetnameleri de alıp

⁵⁷⁶ **Türk Birliği**, "Göç İşleri", 29 Haziran 1935, Sayı:20, s.1-2.

⁵⁷⁷ **Türk Birliği**, "Göçmenler Meselesi", 11 İkinciteşrin (Kasım) 1935, Sayı:27, s.1.

Ömer Aziz, "Kış ve Göçmenler", **Türk Birliği**, 6 İlkânun (Aralık) 1935, Sayı:28, s.1.

Türk Birliği, "Köstence'deki Göçmenler", 6 İlkânun (Aralık) 1935, Sayı:28, s.1.

⁵⁷⁸ **BCA**, Bükreş Elçiliği, 30-10-0-0 / 116-810-11, 21 İkinciteşrin (Kasım) 1935.

prefekturalara vermeleri lazımdır. Ailedeki şahısların her birisi ayrı ayrı şehadetname alacaklardır. Şehadetnameler pulsuz olacak ve hiçbir resme tabi tutulmayacaktır."⁵⁷⁹

1936 yılına gelindiğinde, Dobruca Türklerinin hâlen plansız ve programsız bir şekilde biran evvel Türkiye'ye göç etmeye çalıştıkları görülmektedir. Gazete ise Türk göçmenlere yönelik uyarılarını ısrarla sürdürmektedir.

*"...Bütün bu hakikatleri hatırlatarak, göç etmek isteyen ırkdaşlarımıza tavsiyemiz: göç edebilecekleri kendilerine resmî makamlar tarafından kat'i olarak tebliğ edilinceye kadar işleri ve güçleri ile meşgul olmak, mal ve mülklerini yok pahasına elden çıkarıp kendilerini sefil etmemektir."*⁵⁸⁰

Göç etmek isteyenlerin sayısının artmasıyla birlikte bazı kimseler bunu fırsata çevirerek kazanç elde etme arayışına girmiştir. Gazete, başta köylüler olmak üzere Dobrucalı Türkleri göç vaadiyle dolandırmak isteyenlere karşı halkı bilgilendirmiş ve bu tür kimselere itibar edilmemesi hususunda uyarılarda bulunmuştur.

"Bazı kimselerin köy köy gezerek muhacir listeleri tertip ettiklerini ve hane başına yüzer Ley aldıklarını işittik. Hatta bu kimseler Konsolosluk'tan gelen bazı mektuplar göstererek yalnız kendilerinin bu işte salahiyyetdar olduklarını söylemekte imişler.

*Türkiye'ye hicret etmek isteyen köylülerimizin bu gibi açıkgozlere kapılmamalarını ... ve hiçbir masrafa boğulmadan doğrudan Konsolosluğa mektupla müracaat ederek kendilerini kayıt ettirebilirler."*⁵⁸¹

Gazetenin bir başka uyarısı ise pasaportlara ilişkin olmuştur. Romence bilmeyen, okuma yazması olmayan Türk köylüleri, pasaport çıkartabilmek için bazı simsarlara yüksek meblağlar ödüyorlardı. Türk Birliği gazetesi, pasaport müracaatlarının şahsen yapılması, başkaları adına pasaport müracaatına izin verilmemesi konusunda Romen makamlarına çağrıda bulunmuştur. Nitekim, artan şikâyetler ve dolandırıcılık vakaları üzerine Romen makamları, pasaport başvurularının şahsen yapılması şartını getirmişlerdir. "Güzel Bir Karar" başlıklı haberde, pasaport almak isteyenlerin bundan böyle bizzat başvuruda bulunması gerektiği, pasaportlarını aracılar vasıtasıyla almak isteyenlerin Romen makamları tarafından tecziye edilecekleri, pasaport almak isteyen Türk köylülerini dolandıran simsarların bu kararla engellenmesinin amaçlandığı belirtilmekte ve Türk köylüsünün simsarlara karşı dikkatli olması tavsiye edilmektedir.⁵⁸²

Göç etmek isteyen Türklerin karşılaştığı bir başka sorun ise, beraberlerinde götürebilecekleri döviz miktarına ilişkindir. Gazete, muhacirlerin beraberlerinde

⁵⁷⁹ **Türk Birliği**, "Göçmenlerin Dikkatli Bakışlarına", 20 Şubat 1936, Sayı:32, s.2.

⁵⁸⁰ M.R., "İhtiyatlı Olalım", **Türk Birliği**, 18 Mart 1936, Sayı:33, s.1.

⁵⁸¹ **Türk Birliği**, "Köylülerimizin Nazarı Dikkatine", 6 Eylül 1934, Sayı:5, s.2.

Türk Birliği, "Bir Şikâyet", 30 Eylül 1934, Sayı:7, s.2.

⁵⁸² **Türk Birliği**, "Güzel Bir Karar", 16 Eylül 1934, Sayı:6, s.2.

Türkiye'ye döviz götürebilmeleri için takip etmeleri gereken usuller hakkında bilgilendirmede bulunmuştur. "Döviz Meselesi" başlıklı haberlerde, Dobruca'daki emlakını satıp gidecek olan Türk muhacirlerin paralarını serbest olarak götürebilmeleri için "Banka Nasyonal" şubeleri tarafından muhacirlerin pasaportlarına ne kadar Ley götürebileceklerine ilişkin kayıt düşülmesi gerektiği belirtilmekte ve bu işlemi yaptırmaları uyarısında bulunmaktadır.⁵⁸³

Gazete ayrıca, bazı kimselerin Türkiye Cumhuriyeti'nin artık göçmen kabul etmeyeceği yönünde söylentiler çıkardığını, bunu duyan köylülerin tarlalarını yok pahasına sattıklarını belirterek, köylülerin bu tür söylentilere itibar etmemesini istemiştir.⁵⁸⁴

3.2.2 Romen Makamlarının Türklerin Göçüne İlişkin Tutumları

Dobruca'daki Bulgar azınlığa karşı Türkleri bir denge unsuru olarak gören Romen makamlarının Türklerin göç etmesine ilk etapta sıcak bakmadıkları, Türkleri göçe iten sebepleri araştırmak üzere heyetler görevlendirdikleri ve bu suretle Türklerin göçünü azaltmaya yönelik çareler aradıkları anlaşılmaktadır.

"Romanya Türklerinin Vaziyeti" başlıklı bir makalede, Türklerin yoğun şekilde Romanya'dan göç etmeye devam ettikleri, Güney Dobruca'da ekseriyeti oluşturan Bulgar azınlığa karşı bir denge unsuru olan Türklerin göç etmesinin Romen makamlarını endişeye sevk ettiği, Türklerden boşalan toprakları satın almak için Romen makamlarının gerekli mali kaynaklara sahip olmadıkları, mevcut koşullarda göçleri azaltmayı arzulayan Romen makamlarının göçlerin sebeplerini araştırmak amacıyla Türk köy ve kasabalarına inceleme heyetleri gönderdikleri belirtilmektedir.

"Romanya Türklerinin Vaziyeti

Dobruca Türklerinin kütle hâlinde hicret etmeye başlaması Romanya hükûmetini ve efkâr-ı umumîyesini ciddi surette düşündürmeye başladı.

Cenub hududunun sadık bekçiliğini yapan Türk azlığının birdenbire, asırlardan beri yaşadıkları yurtlarını terk edip gitmeleri karşısında Romen hükûmeti ve ulusu lakayd kalamazdı. Zira, vatanın pek sadık birer evladı olan Türkler bu diyarlardan göçünce, onların bıraktıkları boşluğu Romen unsuru ile doldurmak lazımdır ki bu kıyılarda yaşayan Bulgar azlığına karşı bir muvazene temin edilebilsin.

Bu buhran senelerinde böyle büyük işleri başarabilecek mali müesseseler bulmak muhal olduğu gibi, hükûmetin bütçesi de buna müsait değildir.

⁵⁸³ **Türk Birliği**, "Döviz Meselesi", 16 Eylül 1934, Sayı:6, s.2.

Türk Birliği, "Döviz Meselesi", 30 Eylül 1934, Sayı:7, s.2.

⁵⁸⁴ **Türk Birliği**, "Göç İşleri", 17 Eylül 1935, Sayı:25, s.1.

Bunları göz önüne alan hükûmet, Dobruca Türklerini hicrete mecbur eden sebepleri araştırmak ve çare bulmak için gönderdiği tâhkik heyetleri şehir şehir, hatta köy köy gezerek Türk azlığının dileklerinin ne olduğunu birer birer öğrenip ona göre kararlar almaya çalışıyor...

Bu vaziyet karşısında bir de kendimizi düşünelim! Güya, mevzu bahis olan biz değiliz de herhangi bir ülkede yaşayan azlık bir ulus konuşuluyormuş gibi lakayd ve vurdum duymaz bir tavır takınmışız...

Evet, hicret devam edecektir. Fakat şunu da unutmamalı ki, Romanya'da daha pek çok seneler bir Türk azlığı bulunacaktır. Hiç olmazsa kalacak olanların ulusal ve ekonomik durumlarının ıslahı için yapılacak bir şey yok mudur?

Kendi köşelerinde çok iyi konuşan münevverlerimiz acaba bir araya toplanıp da kuracakları ulusal bir teşekkül vasıtasıyla bu ulusun dertlerini sayarak, uğradığı haksızlıkları ait olduğu makamlarda daha gür bir sesle haykıramaz mı?

Ama bu haklar verilmemiş, bari eh istedik, çalıştık, çabaladık, alamadık deriz ve hiç olmazsa vicdanen müsterih oluruz.

M.R.⁵⁸⁵

Romen devleti için Türklerin göç etmesiyle birlikte ortaya çıkan en önemli sorun Türklerin topraklarının Bulgar azınlık mensubu kişiler tarafından satın alınmasıdır. 1913 yılındaki II. Balkan harbinden sonra Güney Dobruca'yı Bulgaristan'dan alarak topraklarına katan Romanya, bu bölgede ciddi bir Bulgar azınlık nüfusuna sahip olmuştur. Bulgaristan'la arasında bir sorun oluşturan Bulgar azınlığın, bölgede nüfus çoğunluğuna ilave olarak toprak mülkiyetinde de üstün konuma gelme ihtimali Romen makamlarını endişelendirmiştir. Bu sebeple, göç eden Türklerin topraklarının Bulgarlar yerine Romenlerin eline geçmesi amacıyla Romen hükûmeti çözüm yöntemleri aramaya başlamıştır. Nitekim, Romen hükûmeti göç eden Türklerin topraklarının ilk alıcısının Hükûmet olmasına ve bu hakkın kullanımının bir seneye kadar uzatılabilmesine imkân tanıyan bir kanunu 1934 yılında kabul etmiştir.⁵⁸⁶

"Kasabalı Mülkleri

...Şimdiye kadar göç eden Türklerin topraklarının mühim bir kısmının yok pahasına Dobruca'da yaşayan Bulgar azlığının eline geçtiği doğrudur. Dobruca'da bilhassa Kadrilater'de bir Romen ekseriyeti vücuda getirmek isteyen Romen hükûmetinin bu gidişe kayıtsız kalamayacağı şüphesizdi. Hem Romen ve hem de Türk ulusunun menfaatına uygun bir alım satım sisteminin bulunması sevinçle karşılanacak bir iştir.

Şu var ki, yalnız köylüleri değil, kasabalıları da millileştirmek gâyesini güttüğüne şüphe etmediğimiz Romen hükûmetinin kasabalı Türk mülklerinin de yabancı ellere geçmesine uzun zaman göz yummayacağına inanıyoruz..."⁵⁸⁷

⁵⁸⁵ "M.R., "Romanya Türklerinin Vaziyeti", **Türk Birliği**, 14 İkincikânun (Ocak) 1935, Sayı:13, s.1.

⁵⁸⁶ **Türk Birliği**, "Tarla Satışları", 27 Birincikânun (Aralık) 1934, Sayı:12, s.2.

⁵⁸⁷ M.R., "Kasabalı Mülkleri", **Türk Birliği**, 14 Birinciteşrin (Ekim) 1935, Sayı:26, s.1.

Öte yandan, Türkleri göçten vazgeçirmek amacıyla Romen basınında çeşitli haberler yayımlandığı da görülmektedir. Universul gazetesinde "Anadolu Çöllerine Doğru" başlığıyla yayımlanan bir haber Türk Birliği gazetesi tarafından eleştirilmiştir. Universul gazetesinin bahsekonu haberinde, *"Elaziz'e varan Pazarcık'lı bir tüccarın, göç edenlerin perişan hâlde olduklarını, çöl gibi yerlere yerleştirildiklerini ifade ettiği, Romenler dövse de, angaryaya tabi tutsa da Türklere göç etmemelerini, Romenler kendilerini kovarlarsa da Hristiyanlığı kabul etmelerini ve yerlerinde kalmalarını tavsiye ettiği"* iddia edilmektedir. Türk Birliği gazetesi "Bu da Bir Türölüsü" başlığıyla verdiği söz konusu haberi, propaganda amaçlı olarak nitelemiş ve bu gibi haberlere itibar edilmemesini, zira bunların gerçekleri yansıtmadığını vurgulamıştır.⁵⁸⁸

Türk Birliği, göç işlerinin kolaylaştırılması için Türklere kolektif pasaport verilmesi, ayrıca göç etmeyip Romanya'da kalanların da iktisadi durumlarının düzeltilmesi için Romen makamlarına çağrıda bulunmuştur. Nitekim, bu beklentileri dile getiren Silistre mebusu Dr. Süleyman Hamdi Bey'in Universul gazetesine verdiği beyanat Türk Birliği gazetesi tarafından da yayımlanmıştır. Süleyman Hamdi Bey, hicret cereyanının önüne geçilmesinin müşkül olduğunu, Romanya'daki Türklerin iki dileğinin bulunduğunu, birincisinin hicret edeceklere hükûmet tarafından mümkün olan kolaylıkların gösterilmesi, ikincisinin Romanya'da kalacak olan Türklerin iktisadi vaziyetlerinin ıslah edilmesi olduğunu, aynı köyde ikamet edenlere kolektif pasaport düzenlenmesi hâlinde hicret işlerinin kolaylaşacağını ve muhacirlerin masraflarının azalacağını, ekserisi fakir olan muhacir Türklerin bundan büyük ölçüde istifade edeceklerini, hicret etmeyecek topraksız Türklere de en az beş hektar tarla verilmesinin bunların iktisadi durumlarını iyileştirmeye katkı sağlayacağını ifade etmiştir.⁵⁸⁹

3.2.3 Göç Anlaşması'nın İmzalanması Sonrasında Göç İşleri

Göçlerle ilgili belirsizlikler ve düzensizliklerin sürmesi, Türklerin topraklarını ucuz fiyattan satmak zorunda kalmaları, paralarını dolandırıcılara kaptırmaları, göçmenlerin Köstence limanında günlerce, bazen haftalarca açıkta beklemeleri ve göçün hız kesmemesi sebebiyle Bükreş Elçisi Hamdullah Suphi Bey, göç işlerini düzene sokacak

⁵⁸⁸ **Türk Birliği**, "Bu da Bir Türölüsü", 7 Haziran 1936, Sayı:37, s.2.

⁵⁸⁹ **Türk Birliği**, "Mebusumuz Dr. S. Hamdi Bey'in Romanya Türkleri ve Hicret Hakkında Universul Gazetesi Muharririne Şu Beyanatta Bulunmuştur", 27 Birincikânun (Aralık) 1934, Sayı:12, s.1.

bir mukavele akdedilmesi amacıyla çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Bu çalışmalar kapsamında Elçi Hamdullah Suphi Bey ile Romanya Başbakanı Tataresku ve Ziraat Bakanı Sasu arasında müzakereler gerçekleştirilmiş, bu müzakereler neticesinde Türklerin topraklarına ilişkin bir mutabakata varılmıştır.⁵⁹⁰

Türkiye ve Romanya arasında imzalanma aşamasına gelen göç mukavelesi kapsamında Türkiye Cumhuriyeti Bükreş Elçiliği, Dobruca Türklerine yönelik bir duyuru yayımlatarak, Türklere ait mülklerin Romen hükûmetince satın alınacağını, Türklerin topraklarını hususi surette satmamaları gerektiğini vurgulamış ve buna uymayanların iskân hakkından mahrum kalacakları konusunda uyarıda bulunmuştur.⁵⁹¹

Gazete, 4 Eylül 1936 tarihinde imzalanan "Dobruca'daki Türk Ahalinin Muhaceretini Tanzim Eden Mukavelename"⁵⁹² metnini Elçilik'ten temin ederek madde madde okurlarıyla paylaşmış ve bu konudaki çalışmaları için tüm Dobruca ahalisinin Elçi Hamdullah Suphi Bey'e müteşekkik olduğunu belirtmiştir.

Mehmed Kemal, "Göç Mukavelesi Karşısında Duygularımız" başlıklı yazısında Dobruca Türklerinin duygularını aşağıdaki şekilde ifade etmektedir:

"...Türkiye Cumhuriyeti Bükreş Elçisi Bay Suphi Tanrıöer'in teşebbüsü ve uzun müddet uğraşması neticesinde şimdiye kadar yapılan bütün yolsuzluk ve dolandırıcılıkların önüne geçecek olan Dobruca Türklerine mahsus göç mukavelesi Türk ve Romen hükûmetleri murahhasları tarafından Bükreş'te imza edilmiştir.

*Ömrünü çok sevdiği milletin yükselmesi uğrunda çalışarak geçiren ve saçlarını bu yolda ağartan pek muhterem zatın, Dobruca Türklerine karşı gösterdiği sevgi ve yardım, maddeten fakir fakat millî duyguları çok kuvvetli olan Dobrucalı milletteşleri tarafından katiyen unutulmayacak ve her zaman hürmetle anılacaktır."*⁵⁹³

Göç mukavelesi sonrasında göç işlerinin belli bir düzene girdiği, yolsuzluklar ve mağduriyetlere ilişkin haberlerin önemli ölçüde azaldığı görülmektedir. Bununla birlikte, göçmenlerin hususi şekilde topraklarını satmaya devam etmeleri ciddi bir sorun

⁵⁹⁰ **Türk Birliği**, "Göç İşlerini Konuşmak Üzere Ankara'ya Giden Bay Suphi Tanrıöer Romanya'ya Döndü", 10 Ağustos 1935, Sayı:23, s.1.

Türk Birliği, "Tarla Satışları", 14 Birinciteşrin (Ekim) 1935, Sayı:26, s.2.

⁵⁹¹ "Romanya'da emlak ve arazi sahibi olup Türkiye'ye muhaceretleri hazırlanmakta bulunan Müslüman Türklerin, Romanya ve Türkiye arasında imzası derdest mukavele mucibince Romanya hükûmeti tarafından satın alınacak mülklerini ve arazilerini hususi surette sattıkları takdirde, Türkiye'de iskân hakkından mahrum kalacaklarını Türkiye Bükreş Elçiliği ilan eder." Bkz. **Türk Birliği**, "Arazi ve Emlak Sahiplerine", 20 Nisan 1936, Sayı:35, s.1.

⁵⁹² **Türk Birliği**, "Mukavele: Dobruca Türk Halkının Göç Şartları", 10 Birinciteşrin (Ekim) 1936, Sayı:42, s.1.

⁵⁹³ Mehmed Kemal, "Göç Mukavelesi Karşısında Duygularımız", **Türk Birliği**, 10 Birinciteşrin (Ekim) 1936, Sayı:42, s.1.

olmayı sürdürmüştür. Köstence Başkonsolosluğu bir duyuru yayımlayarak, göç mukavelesine rağmen topraklarını hususi şekilde satmaya çalışanları uyarılmış ve bu kimselerin göç hakkından istifade edemeyeceklerini hatırlatmıştır.

"Göçmenlere Beyanname

Romanya Krallığı hükûmeti ile Türkiye Cumhuriyeti hükûmeti arasında Romanya'da oturan Müslüman Türklerin göç işi hakkında bir anlaşma yapıldığını biliyorsunuz.

Türkiye devleti, buradaki köylülerin toprak ve evlerine ve her nevi yapılarına karşılık olmak üzere, Türkiye'ye göçtüğünüz vakit size toprak, ev ve ekin aletleri, pulluk, araba gibi şeyler veriyor. Bu verilen şeyler, sizin Türkiye'de karşılığını almak üzere burada bıraktığınız toprak ve yapıların bedelini ödeyecektir.

Türkiye hükûmeti haber almıştır ki, iki devlet arasında göç işleri için bir anlaşma yapıldığı hâlde hâlâ el altından yerini, yurdunu şuna buna satan kimseler vardır.

Bu kimseler, Türkiye'ye göç edemeyeceklerdir. Sizi aldatıyorlar "malınızı bize satın, biz sizi ilk gidenlerin arasına koyacağız" diyorlar. Bu yalandır, böyle sözlere aldanırsanız, Türkiye'ye gidemeyecek ve açıkta kalacaksınız.

Sizi aldatanlar evinizden, toprağınızdan dışarı uğratacaklar, ortada kalacak ve perişan olacaksınız.

Türkiye Başkonsolosluğu, hükûmetinden aldığı emir üzerine size bunu bildiriyor. Sonra, hiçbir şikâyet dinlemeyecek; sizi aldatanların eline toprağınız, eviniz geçtikten sonra çalacak bir kapı bulamayacaksınız ve size yardım etmek de bizim için mümkün olamayacaktır.

Evvelce bunları gazetelerle ilan ettik, müftülükler vasıtasıyla da bildirdik, bir de bu beyanname ile size son defa anlatıyoruz.

*Türkiye Cumhuriyeti
Köstence Başkonsolosu
Nebil Akçer"⁵⁹⁴*

Türkiye ve Romanya arasında göç anlaşması imzalanmasına rağmen, Türkiye'ye göç etmek isteyen bazı Romanya Türklerinin topraklarını hususi surette satmaya devam etmeleri sorunlara yol açmıştır. Bu yöndeki vakaların artması üzerine Türk resmi makamları, Romanya Türklerini bu konuda uyarma ihtiyacı duymuşlardır. Gazete, çeşitli sayılarında Köstence Başkonsolosluğu'nun yukarıdaki uyarısını yinelemiştir⁵⁹⁵ ve göç mukavelesinden sonra göçlerin belli bir düzene girdiğini hatırlatarak, mukavele öncesinde yaşanan sıkıntıların unutulmaması ve göç aleyhtarlarının propagandalarına kanılmaması ikazında bulunmuştur.⁵⁹⁶

⁵⁹⁴ **Türk Birliği**, "Göçmenlere Beyanname", 31 Mart 1937, Sayı:46, s.2.

⁵⁹⁵ Ömer Aziz, "Türk Köylüsüne", **Türk Birliği**, 23 Nisan 1937, Sayı:47-48, s.1.

Ömer Aziz, "Serbest Satış Meselesi", **Türk Birliği**, 20 Ağustos 1937, Sayı:55, s.1.

⁵⁹⁶ Ömer Aziz, "Göç Aleyhtarları", **Türk Birliği**, 28 Temmuz 1937, Sayı:54, s.1.

İsmail Hasan Arer, "Yanlış Mülahazalar", **Türk Birliği**, 22 Eylül 1937, Sayı:56, s.2.

Göç mukavelesinin dördüncü maddesine göre, köylerdeki Türk mülklerine hektar başına 6 bin Ley ödenmesi kararlaştırılmıştır. Gazete, söz konusu mukavele öncesinde köylülerin topraklarını bin, iki bin Ley gibi çok düşük fiyatlardan sattıklarını hatırlatarak, bu anlaşmanın fakir Türk köylüsünü büyük bir mağduriyetten kurtardığını hatırlatmaktadır. Ayrıca, göç mukavelesini eleştiren kesimin hektar başına ödenen rakamı düşük göstermeye çalıştığını, bu propagandayı yapanların daha ziyade toprak zenginleri ve göçten menfaatleri zarar görenler olduğunu belirtmektedir. Gazete, vaziyetleri göç mukavelesine uymayan büyük sermayeli tüccar ve mülk sahiplerinin bu soruna çözüm bulmak amacıyla girişimlerde bulunduklarını da duyurmaktadır.⁵⁹⁷

Nitekim, göç mukavelesi kapsamında Türkiye'ye göç etmeyi tercih etmeyen varlıklı kesimin de beklentilerine cevap verecek bir kanuni düzenlemeye gidilmiş ve iskân kanununda serbest göçmen düzenlemesi yapılmıştır. Ömer Aziz tarafından kaleme alınan "Serbest Göçmen" başlıklı makalede, TBMM'nin İskân Kanunu'nun 32'nci maddesini tadil eden kanun layihasını müzakereden sonra kabul ettiği, serbest muhacir olarak gideceklerin hükûmetten yardım görmeyecekleri, zira Türkiye ile Romanya hükûmetleri arasında akdedilen göç mukavelesi mucibince, Türkiye'ye gidecek olan bir göçmenin tarla ve mülkünü hükûmete terk etmesinin şart olduğu, serbest göçmen olarak gideceklerin bu hususları göz önünde bulundurarak hareket etmesi gerektiği belirtilmektedir.⁵⁹⁸

Gazete ayrıca, Türkiye'ye göç edenlerle ilgili yaptığı haberlerde göç edenlerin hayatlarından memnun olduklarını, devletin kendilerine toprak ve ev verdiğini, bir yıllık ihtiyaçlarının devlet tarafından karşılandığını ve kısa sürede müstahsil hâle geçtiklerini aktarmaktadır.⁵⁹⁹

3.2.4 Göç Meselesinde Türk Birliği ve Tatarcıların Karşı Karşıya Gelmeleri

Türk Birliği gazetesi, Tatarcılık yapanların ve bunların başında da Müstecip Ülküsal'ın göç aleyhtarı bir propaganda takip ettiğini belirterek, göç aleyhtarlarına karşı sert bir

⁵⁹⁷ **Türk Birliği**, "Bir Toplantı", 18 İkincikânun (Ocak) 1939, Sayı:9, s.1.

⁵⁹⁸ Ömer Aziz, "Serbest Göçmen Meselesi", **Türk Birliği**, 29 Haziran 1939, Sayı:16, s.2.

⁵⁹⁹ **Türk Birliği**, "Trakya Köylerinin Kalkınmasına Doğru", 18 Temmuz 1936, Sayı:39, s.2.

Türk Birliği, "Trakya'nın Kalkınması", 31 Mart 1937, Sayı:46, s.2.

Ş. Niyazi, "Trakya'da Kalkınmalar", **Türk Birliği**, 12 Temmuz 1937, Sayı:53, s.2.

Türk Birliği, "Göçmenler Tam Müstahsil Bir Hale Geldiler", 15 İkincikânun (Ocak) 1938, Sayı:60, s.3.

yayın politikası izlemiştir. Gazete "Romanya Türkleri Ne İçin Göçüyormuş?" başlıklı haberinde, Universul gazetesinin bir Türk avukatla göçler üzerine bir röportaj yaptığını, adı belirtilmeyen söz konusu avukatın verdiği bu röportajda, Anadolu'dan gelen Türklerin göç etmelerinin anlaşılabilirliğini, ancak eski Dobruca, yani Köstence ve Tulça'daki Kırım Türklerinin, yani Tatarların göç etmesi için bir sebep bulunmadığını ifade ettiği, ayrıca bazı propaganda ajanlarının göçü teşvik etmek için etkin şekilde çalıştıklarını iddia ederek, bu propagandacıların cezalandırılması gerektiğini söylediği kaydedilmektedir. Türk Birliği, Universul gazetesinin röportaj yaptığı söz konusu avukatın Müstecip Ülküsal olduğunu ima ederek, adigeçeni ağır şekilde eleştirmiştir.

"Romanya Türkleri Ne İçin Göçüyormuş?

Universul gazetesinden:

"Birkaç vakitten beri Dobruca Türkleri arasında Anadolu'ya hicret propagandacıları faaliyetlerine hız vermişlerdir. Bu hâl böyle devam ederse Dobruca yakın zamanda en sâdık bir unsurun göçmesiyle boş kalacaktır.

Çünkü bütçesine iskân işlerine sarf edilmek üzere ancak 10 milyon Ley koyabilen hükûmet, Türklerin topraklarını alamayacak, bu geniş ve mahsuldar topraklar Bulgarların eline geçecektir. Pek mühim olan bu meselenin hakikatini ...münevver bir Türk avukatına müracaat ederek, fikrini sorduk.

Aldığımız cevap şudur:

"Anadolu'dan gelme olan Pazarcık ve Silistre sancakları Türklerinin göçmeleri az veya çok haklı olabilir, lâkin eski Dobruca'da, yani Köstence ve Tulça sancaklarında, yaşayan Kırım Türklerinin -onlara Tatar da denir- Türkiye'ye göçmeleri için hiçbir sebep yoktur.

Böyle olmakla beraber, Türk Elçiliği ve Konsoloslugu'na mensup bir takım şahısların ifası mümkün olmayan bir takım vaadleri bunlar arasında hicret hevesini uyandırmaktadır. Bu propaganda ajanları ayrıca pasaport çıkarmak, mülk satmak, para değiştirmek gibi işlerde menfaatlardırlar.

...Benim Dobruca'da bilhassa Köstence ve Tulça sancaklarında yaptığım tedkikatta şunu anladım ki, buralarda yaşayan Müslümanlar katiyyen göç taraftarı değildir. Dedelerinin gömülü oldukları ve büyük harpte kahramanca müdafaa ettikleri bu güzel toprakları bırakmayı istemiyorlar. 1916-1918 harbinde büyük fedakarlıklar yapan bu unsur, esir oldukları hâlde Türk ordusunda hizmet etmeyi red etmek suretiyle bu topraklara sadâkatlerini göstermişlerdir.

Bu vaziyet karşısında hükûmet ciddi ölçüler alarak, Dobruca Türkleri arasında dolaşan propagandacı ve soyguncuları takip ederek cezalandırması lazımdır."

Türk Birliği:

Gazetecinin münevver bir Türk avukatı olduğunu söylediği ve pek yüksek Türk makamlarına karşı çirkin iftiralarla dolu hezeyanlar savuran bu adamın Türk olamayacağını iddia edersek acaba yine kabahatli olur muyuz?"⁶⁰⁰

⁶⁰⁰ **Türk Birliği**, "Romanya Türkleri Ne İçin Göçüyormuş?", 29 Haziran 1935, Sayı:20, s.2.

Ülküsal'ın, Romanya'da yaşayan Türkleri "Anadolu'dan gelen Türkler" ve Kırım'dan gelen Türkler" şeklinde gruplandığı, ayrıca Kırım Türklerinin göç etmeyi tercih etmediğini, ancak Anadolu'dan gelen Türklerin göç etme isteğinin anlaşılabilir olduğunu ifade ettiği görülmektedir. Ülküsal'ın bir taraftan Türkleri iki ayrı grup olarak sınıflandırması, diğer taraftan göç karşıtı olması ve Türk Elçiliği'nde görevli bazı kimselerin göç işlerinden menfaat sağladıklarını iddia etmesi Türk Birliği'nin tepkisine neden olmuştur.

Öte yandan Türk Birliği gazetesi, Köstence'de muhacirlerle temaslarda bulunan ve izlenimlerini Ulus gazetesinin 4 Eylül 1935 tarihli nüshasında paylaşan Yaşar Nabi'nin bir makalesini de yayımlamıştır. Söz konusu makalede Yaşar Nabi, Dobruca Türklerinin Türkiye'ye göçü konusunda Elçi Suphi Tanrıöver ve Romanya hükûmeti arasında bir anlaşma sağlandığını, ancak bilahare Romen makamlarının bu anlaşmayı uygulamaktan kaçındıklarını, Romen makamlarının kararından dönmesinin sebeplerini araştırdığını, zenginliklerinin kaynağı olan Türklerin göç etmesiyle zarar göreceklerini düşünen bazı zengin Tatar tüccarların eski Dobruca bölgesindeki Türklerin göçüne izin verilmemesi amacıyla hükûmete başvurduklarını, ayrıca Tatarcılık yapan Fahri ve Müstecip adlı iki avukatın göç aleyhtarı propagandalarından etkilenen Romen makamlarının söz konusu mutabakatı tatbik etmekten kaçındığının anlaşıldığını belirtmektedir.

"Köstence'de Göçmenler

...Önce bütün Türklerin Türkiye'ye alınması için Elçimiz Bay Suphi Tanrıöver'le Romanya hükûmeti arasında tam bir anlaşma yapılmışken, sonradan İç Bakanlığı eski Dobruca Türklerinin gitmelerine izin verilemeyeceğini bildirmiş.

Eski Dobruca'nın bir köylüsüyle ... görüştim. Sözleri hakikaten iç sızlatıcı idi: "Yerliler, gideceğimizi bildikleri için topraklarımızı almıyorlar. İçimizden koca çiftliğini eviyle beraber 2 bin Ley'e satanlar oldu. Yalnız evinin kiremitleri bu kadar ederdi. Şimdi ne yapacağımızı şaşırdık. Bu kadar ucuza vermektense satmadan bırakalım diyoruz. Türkiye sonra Romanya ile anlaşıp hakkımızı değerince alsın."

...Romanya hükûmetini ilk kararından dönerek, buradaki Türkleri çok acıklı bir duruma sokan böyle bir harekette bulunmaya hangi sebebin sevk ettiğini araştırdım. Öğrendiğim şudur: Köstence'de yerleşmiş avukat, tecimer gibi birkaç Tatar zengini vardır. Bunlar kazançlarının kaynağı olan Türkler gidince zarar edeceklerini düşünerek, eski Dobruca Türklerinin gitmesine engel olması için hükûmete başvurmuşlar. Gene bunlar, Fahri ve Müstecip adında iki avukat başta olmak üzere yerli Türkler üzerinde Türkiye düşmanlığı uyandırmak için propagandalar yapmışlar. Türkiye'de herkesin aklıtan öldüğüne, Kırım'ın yakında Sovyetler'den ayrılarak ayrı bir devlet olacağına ve o zaman Kırım'a göçebileceklerine dair akla ve hayale sığmayacak budalaca telkinlerde

bulunmaya çalışmışlar...Romen hükûmeti, ihtimal bu adamların seçimlerde kendilerinden yana bir rol oynayacağı düşüncesiyle onların tezvirlerine kapılmış ve ilk sözünden dönmüş.

Şimdi Elçimiz tarafından yapılacak diplomatik değetlerle bu işin biran önce halledileceğini umuyoruz.

*Yaşar Nabi*⁶⁰¹

Bahsekonu dönemde Romanya Türk toplumu içerisinde göçe karşı çıkanların bir bölümünün ekonomik kaygılarla hareket ettikleri anlaşılmaktadır. Göçe karşı olanlar arasında bazı büyük toprak sahipleri, zengin tüccarlar ve memurlar ön plana çıkmaktadır. Zenginliklerinin kaynağı olan Türklerin gitmesi Dobruca'daki bazı büyük toprak sahipleri ve tüccarları tedirgin etmiştir. Bu bağlamda, Kuzey Dobruca'daki büyük toprak sahibi bazı Tatar Türklerinin de ekonomik kaygılarla göçlere karşı çıktıkları anlaşılmaktadır.

3.3 Gagavuzlar'ın Türklük Bilincinin Geliştirilmesi Yönündeki Faaliyetler

Gagavuzlar'la yakından ilgilenmesi ve sayfalarında bu konuda birçok makale ve yazıya yer vermesi itibariyle Türk Birliği, Romanya'da yayımlanan Türkçe gazeteler arasında dikkat çekmektedir. Gazetede yayımlanan yazılarda, Gagavuzların Türk kökenli olduğu bilimsel olarak ispat edilmeye çalışılmıştır. Gazete ayrıca yayımladığı yazılar ve makalelerle bir taraftan Müslüman Dobruca Türklerinin Gagavuzlar'a karşı sempatiyle bakmalarını sağlamaya çalışmış, diğer taraftan Gagavuzlar arasında Türklük bilinci ve aidiyetinin gelişmesini hedeflemiştir.

Türk Birliği gazetesi yazarlarından Ömer Aziz, Gagavuzlar'la daha yakın temas kurmak amacıyla Gagavuz köylerini ziyaret etmiş⁶⁰² ve izlenimlerini gazetede yayımlamıştır.⁶⁰³

Öte yandan, Türk Gençler Derneği bir Gagavuz kasabası olan Kavarna'da şube

⁶⁰¹ Yaşar Nabi, "Köstence'de Göçmenler", **Türk Birliği**, 17 Eylül 1935, Sayı:25, s.2.

⁶⁰² Türk Birliği'nin, Gagavuzlar arasında yirmiye yakın abonesi bulunmaktadır. Bkz. Ömer Aziz, "Gagauz Talebeleriyle Bir Hasbihal", **Türk Birliği**, 13 İkinciteşrin (Kasım) 1939, Sayı:22, s.2.

Öte yandan, Türk Birliği'nin Gagavuzlar'a ilişkin haber ve yazıları Gagavuz köylülerinin de ilgisini çekmiştir. Gazeteye okuyucu mektubu gönderen bir Gagavuz köylüsü duygularını aşağıdaki şekilde aktarmıştır: "Türk Birliği gazetesi, Gagauzların soyunu, nereden geldiklerini, anlatan yazılar yazmaktadır. Bu yazılar, biz Gagauzları çok sevindirdi, hem de çok kendine çekti. Şimdiye dek birisi çıkıp da biz Gagauzlar için böyle birşeyler yapmağa özenmemiş, biz de karanlıkta kalmışız. Türk Birliği'nde okuduğum yazılar, hem de bir Gagauz çocuğu olan Kario Amira'nın yazıları bize öğretti ki, Gagauzlar Türk soyundanmışlar..." Bkz. P. Koşucuoğlu, "Kimlerdir Gagauzlar", **Türk Birliği**, 13 Haziran 1939, Sayı:15, s.2

⁶⁰³ Ömer Aziz, "Hatıralar: Gagauz Kardeşlerimiz Arasında", **Türk Birliği**, 30 Birinciteşrin (Ekim) 1939, Sayı:21, s.2.

Ömer Aziz, "Gagauz Talebeleriyle Bir Hasbihal", **Türk Birliği**, 13 İkinciteşrin (Kasım) 1939, Sayı:22, s.2.

açılmasını kararlaştırmış ve Hristiyan Gagavuz gençleriyle birlikte şube açan ilk dernek olma hüviyetini kazanmıştır.

"Türk Gençler Derneği, Kavarna kasabasında bir şube açmaya karar vermiştir. Bu şube, Hristiyan ve Müslüman Türk gençleri tarafından idare edilecektir.

*Mezhep ayrılığını katiyen bertaraf edecek ve asırlardan beri din ayrılığı yüzünden birbirine yabancı gözüyle bakan Hristiyan ve Müslüman Türk gençliği arasında tam bir birlik havası yaratacak olan bu teşebbüsün ehemmiyeti kendiliğinden meydana çıkar."*⁶⁰⁴

Türk Birliği, Gagavuzlar'ın Hristiyan olmalarını Türklüklerine bir mâni olarak görmemekte ve din farkı gözetmeksizin tüm Türkler arasında birliği savunmaktadır. Bir yandan Türklerin, Türk-Tatar Türkü şeklinde ayrışmasına karşı mücadele etmesi, diğer taraftan Hristiyan Gagavuzları Türklük çatısı altında toplama çabaları gazetenin benimsediği Atatürk milliyetçiliğinin kapsayıcılığını ortaya koymaktadır.

Gazetenin, Dobruca Türk matbuatı bakımından bir diğer ayırt edici özelliği sütunlarını Gagavuz kökenli kişilere açmasıdır. Bu kapsamda, Dumitru Kara Çobanoğlu, Kario Amira ve Mihail Guboğlu'nun yazıları Türk Birliği gazetesinde yayımlanmıştır.

Bükreş Hukuk Fakültesi'nden Dumitru Kara Çobanoğlu tarafından kaleme alınan "Romanya'da Yaşayan Gagauzlar" başlıklı yazıda, Gagavuzların menşei hakkında bilgi verilerek, Türk oldukları ispat edilmeye çalışılmakta ve "...din meselesine gelince, Gagauzların Hristiyan olmaları aksi iddialara delil olamaz. Şurası bilinmelidir ki, bütün Türkler Müslüman olmadığı gibi, her Müslüman da Türk değildir" denilerek, Gagavuzların Hristiyan olmalarının Türklüklerine engel olmadığı vurgulanmaktadır.⁶⁰⁵

Bir Gagavuz kasabası olan Kavarna'da yaşayan Avukat Kario Amira da benzer şekilde, Türk Birliği gazetesinde bir seri hâlinde yayımlanan yazılarıyla Gagavuzların Türk kökenli olduklarını tarihi delilleriyle açıklamış ve Gagavuzların Bulgar oldukları iddialarına karşı yazılar kaleme almıştır.⁶⁰⁶ Kario Amira, "Yalan İddia" başlıklı bir

⁶⁰⁴ **Türk Birliği**, "Derneğimizin Güzel Bir Kararı", 5 Birincikânun (Aralık) 1939, Sayı:23, s.1.

⁶⁰⁵ Dumitru Kara Çobanoğlu, "Romanya'da Yaşayan Gagauzlar", **Türk Birliği**, 8 Şubat 1936, Sayı:31, s.1.

⁶⁰⁶ Kario Amira, "Gagauzların Ash", **Türk Birliği**, 4 İkincikânun (Ocak) 1939, Sayı:8, s.1-2.

Kario Amira, "Gagauzların Ash", **Türk Birliği**, 18 İkincikânun (Ocak) 1939, Sayı:9, s.1-2.

Kario Amira, "Gagauzlar Üzerinde Rumluk ve Bulgarlığın tesirleri", **Türk Birliği**, 1 Mart 1939, Sayı:11, s.1.

Kario Amira, "Gagauzlar, Besarabya'da Nasıl ve Ne Zaman Yerleştiler?", **Türk Birliği**, 22 Mart 1939, Sayı:12, s.2.

Kario Amira, "Gagauzlara Ait Bir İzah", **Türk Birliği**, 22 Nisan 1939, Sayı:13, s.1.

Kario Amira, "Atanas Manofun Gagauzlara Ait Yeni Bir Kitabı: Gagauzların Mazisi, Adetleri ve Ananeleri", **Türk Birliği**, 25 Mayıs 1939, Sayı:14, s.2.

başka yazısında, Gagavuzların Bulgarlaştırılması hareketinin eskilere dayandığını, bilhassa Bulgar mekteplerine devam eden Gagavuz çocuklarına bu yönde telkinler yapıldığını, nüfus hesaplamalarında Gagavuzların Bulgarların sayısına eklenmesinin doğru olmadığını ifade etmektedir.⁶⁰⁷

Mihail Guboğlu ise "Tarih Karşısında Gagauzlar" başlıklı yazısında, Gagavuzların Bulgar olduğu iddiasını reddetmekte, Gagavuzca'nın Türkçe'yle aynı kökenden gelen ve ayrı bir gelişim takip eden bir Türk dili olduğunu belirtmektedir.

"...Gagauzların Bulgar oldukları hakkındaki manasız fikri kabul ve müdafaa etmek kabil değildir..."

*Gagauz lisanı, müşterek bir cezirden ayrılmış bir kaba Türk dilidir. Yalnız bu dilin hususi ve müstakil bir inkişafı olmuştur."*⁶⁰⁸

Gazete ayrıca, Gagavuz okullarında görev yapan Türk öğretmenlerin⁶⁰⁹ Gagavuzlar'la ilgili yazılarını da neşretmiştir.⁶¹⁰ Romanya Türk Okulları Müfettişi Zahid Boztuna tarafından kaleme alınan "Gagauz Münevverleri Münakaşa Sahasında" başlıklı yazıda, Elçi Hamdullah Suphi Bey'in bu alandaki faaliyetleri takdir edilmekte, Gagavuzların millî benliklerine kavuşmaları yolunda önemli adımlar atıldığı, Türk Birliği gazetesinde Gagavuz kökenli kişiler tarafından yayımlanan yazıların memnuniyetle takip edildiği kaydedilerek, Mihail Guboğlu'nun çalışmalarına değinilmektedir.

"...Bilhassa Dobruca üzerinde hak dava eden Bulgarlar, her türlü maddi ve manevi vesaitle, Gagauz kardeşlerimizi Bulgarlaştırmaya çalışmakta ve bu suretle Bulgar ekseriyetini idameye uğraşmaktadır..."

...Bütün Dobruca Müslüman ve Hristiyan Türklerinin ismini derin minnet ve şükranla andıkları Bükreş Büyük Elçimiz Sayın Bay Suphi Tanrıöer'in yüksek himmet ve gayretleriyle Dobruca ve cenubi Besarabya Gagauz kardeşlerimizin arasına yolladıkları gayyur ve faal Türk öğretmenleri sayesinde bu Hristiyan kardeşlerimiz millî benliklerine kavuşturulmuş ve bu suretle çok yakın olan bir temsil tehlikesinden kurtarılmışlardır.

...Bunlardan Kavarnalı avukat Kario Amira efendiye muhterem Türk Birliği gazetesi sütunlarında tanıdığımızdan şimdilik bir ikincisini takdim etmek istiyoruz. Aslen Çadır-Lunga'lı olup bugün Çernauts Üniversitesi asistanlarından edebiyat ve felsefe doktoru Mihal Guboğlu'dur.

Kario Amira, "Kültür, Terakki Amilidir", **Türk Birliği**, 29 Haziran 1939, Sayı:16, s.1.

⁶⁰⁷ Kario Amira, "Yalan İddia", **Türk Birliği**, 12 Temmuz 1939, Sayı:17, s.1.

⁶⁰⁸ Mihail Guboğlu, "Tarih Karşısında Gagauzlar", **Türk Birliği**, 6 Eylül 1939, Sayı:19, s.3.

⁶⁰⁹ Gagavuz okullarında öğretmenlik yapan Türk öğretmenlerle birlikte Gagavuzlar için Türkiye'ye seyahatler düzenlemiş ve bu seyahatler Türk Birliği gazetesi vasıtasıyla okurlara duyurulmuştur. Bkz. **Türk Birliği**, "Türkiye'ye Seyahat", 6 Eylül 1934, Sayı:5, s.2.

Türk Birliği, "Türkiye'ye Seyahat", 16 Eylül 1934, Sayı:6, s.2.

Türk Birliği, "Türkiye'ye Seyahat", 5 Ağustos 1936, Sayı:40, s.2.

Türk Birliği, "Türkiye'ye Büyük Bir Seyahat", 12 Temmuz 1937, Sayı:53, s.4.

⁶¹⁰ Zahit Boztuna, "Mezhep Farkı Yok...Yalnız Türklük!", **Türk Birliği**, 23 Nisan 1937, Sayı:47- 48, s.3-4.

...Guboğlu'nu biraz kendi kaleminden dinleyelim: "...samimi bir itimadın sevgiyle Gagavuzların millî menşeiini tedkik ettim ve etmeye devam edeceğim. Bu hususta yazmış olduğum lisans tezimi merhum Papaz Mihal Çakır'a gösterdiğimde cidden pek memnuniyet gösterdi ve bana: "Çocum, bean tezdea ölüceam, sean benim işimi ileri gönder" dedi."⁶¹¹

Türk Birliği, Gagavuzlar'la ilgili olarak Türk basınında çıkan yazıları da yakından takip etmiş ve okurlarıyla paylaşmıştır. Bu kapsamda, Yaşar Nabi'nin Ulus gazetesinde Gagavuz Türkleri'yle ilgili yazdığı yazılar "Türk Gagavuzlar" başlığıyla yayımlanmış,⁶¹² Behçet Kemal Çağlar'ın Gagavuz Türkleri için yazdığı "Tekrar Bulduğum Kardeşlerime" adlı şiiri okurlarla paylaşılmıştır.⁶¹³ Atina mahreçli "Mesajer Daten" gazetesinde yayımlanan "Balkanlar'ın Karadeniz Kıyılarındaki Türk Dili Konuşan Grekler" başlıklı bir yazıda, Gagavuzların hatta tüm Dobruca Türklerinin aslen Rum olduklarının iddia edilmesi üzerine Nizameddin Nazif'in Tan gazetesinde çıkan makalesi "Gagavuzlar Türktürler" başlığıyla yayımlanmıştır.⁶¹⁴

Öte yandan Türk Birliği'nin, Elçi Hamdullah Suphi Bey'in Gagavuz Türkleri'yle ilgili çalışmalarına sütunlarında geniş yer verdiği görülmektedir. Gazete, Hamdullah Suphi'nin Gagavuz okullarına Türk öğretmenler tayin ettirmesini,⁶¹⁵ Türkiye'ye eğitim amacıyla Gagavuz talebeler⁶¹⁶ göndermesini desteklemiştir.⁶¹⁷

Diğer taraftan, Elçi Hamdullah Suphi Bey'in Gagavuzlar'la ilgilenmesinin Bulgarı ve Rumları rahatsız ettiği anlaşılmaktadır. Özellikle Dobruca'daki Bulgarlar, Gagavuzların aslen Bulgar olduklarını ifadeyle, Türklerin Gagavuzları Türkleştirmeye ve Türkiye'ye göç ettirmeye çalıştıkları eleştirisini yöneltmişlerdir. Bu iddialara cevaben Türk Birliği

⁶¹¹ Zahid Boztuna, "Gagauz Münevverleri Münakaşa Sahasında", **Türk Birliği**, 6 Eylül 1939, Sayı:19, s.2.

⁶¹² Yaşar Nabi, "Türk Gagavuzlar", **Türk Birliği**, 2 Nisan 1936, Sayı:34, s.1-2.

Yaşar Nabi, "Türk Gagavuzlar 2", **Türk Birliği**, 20 Nisan 1936, Sayı:35, s.1-2.

Yaşar Nabi, "Türk Gagavuzlar 3", **Türk Birliği**, 8 Mayıs 1936, Sayı:36, s.1-2.

Yaşar Nabi, "Türk Gagavuzlar 4", **Türk Birliği**, 7 Haziran 1936, Sayı:37, s.1.

Yaşar Nabi, "Türk Gagavuzlar 5", **Türk Birliği**, 29 Haziran 1936, Sayı:38, s.1-2.

Yaşar Nabi, "Gagavuzlara Ait Tarihi Deliller", **Türk Birliği**, 13 İkinciteşrin (Kasım) 1939, Sayı:22, s.1-2.

⁶¹³ Behçet Kemal Çağlar, "Tekrar Bulduğum Kardeşlerime", **Türk Birliği**, 7 Haziran 1936, Sayı:37, s.2.

⁶¹⁴ Nizameddin Nazif, "Gagavuzlar Türktürler", **Türk Birliği**, 17 Eylül 1935, Sayı:25, s.1-2.

Nizameddin Nazif, "Gagavuzlar Türktürler", **Türk Birliği**, 14 Birinciteşrin (Ekim) 1935, Sayı:26, s.1-2.

Nizameddin Nazif söz konusu makalesinde, Romanya'da yeni Türk harfleriyle çıkan Türkçe gazetelerin Gagavuzların dillerini korumalarına yardımcı olduğunu kaydetmektedir.

⁶¹⁵ **Türk Birliği**, "Gagauz Okullarında Türkçe", 6 İlkânun (Aralık) 1935, Sayı:28, s.1.

Türk Birliği, "Gagauz Mekteplerine Tayin Edilen Muallimler", 18 İkinciteşrin (Kasım) 1938, Sayı:5, s.2.

Türk Birliği, "Gagauz Okullarında Yeni Türkçe Postlar Açılacak", 6 Eylül 1939, Sayı:19, s.2.

⁶¹⁶ Bükreş Sefiri Hamdullah Suphi Bey, resmi burslu olarak Türkiye'ye eğitim amacıyla gönderilen talebelere ilave olarak hususi surette temin ettiği bir parayla altı çocuğun İstanbul Bogaziçi Lisesi'nde okumasını temin etmiştir. Bkz. **BCA**, Bükreş Elçiliği, 30-10-0-0 / 116-810-11, 21 İkinciteşrin (Kasım) 1935.

⁶¹⁷ Mehmed Kemal, "Gagavuzlar", **Türk Birliği**, 18 İkinciteşrin (Kasım) 1938, Sayı:5, s.2.

gazetesi "Boş Bir İddia" başlığıyla yayımladığı haberinde, Türk Elçisi'nin soydaşlarıyla ilgilenmesinin doğal olduğunu, Gagavuzların tüm Bulgarlaştırma çabalarına rağmen Türk kalmayı tercih ettiklerini kaydetmiştir.

"Kasabamızda çıkan Bulgarca "Dobruca Sesi" adlı gazetede, "Gagauzların Türkleştirilmesi" başlığı altında bir yazı gördük. Bu yazıda, Bükreş Türk Elçisi Bay Suphi Tanrıöer tarafından Besarabya ve Dobruca Gagauzları arasında geniş bir surette Türklük ve göç propagandası yapıldığı...iddia edilmektedir.

77'den sonra Bulgar idaresine karşı ilk ihtilal bayrağını açan Gagauzlar olmuştur. Hatta Bulgar hükûmetinin...var gücüyle Dobruca Gagauzlarını Bulgarlaştırmaya çalışmasına rağmen yine Türk kalmışlardır.

*Sayın Türkiye Elçisi'nin bu ırkdaşlarımızla ilişiklenmesi ve hasbihâlde bulunması Türk olmaları itibariyle pek tabiidir."*⁶¹⁸

Dobruca'daki milliyetçi Bulgar azınlıkla ilgili endişeler taşıyan Romen makamlarının, Gagavuzların Bulgar olduğunu iddia ederek Dobruca'daki Bulgarların sayısını daha yüksek gösterme gayretlerine karşı Hamdullah Suphi Bey'in Gagavuzlar'la ilgili faaliyetlerini memnuniyetle karşıladıkları anlaşılmaktadır.⁶¹⁹

"Gagauz Okullarında Türkçe

Türkiye Cumhuriyeti Bükreş Elçisi Bay Suphi Tanrıöer'in Romanya Kültür Bakanlığı nezdinde yaptığı teşebbüs üzerine Romanya'da yaşayan Gagauz çocuklarının Türkçe okuyabilmeleri için yedi post açılmasına müsaade almıştır.

*...Romanya Türklerinin hakiki bir hamisi olan Sayın Elçi'nin bu önemli muvaffakiyeti Hristiyan ve Müslüman bütün Türkleri sevindirmiştir."*⁶²⁰

Ancak, bazı Gagavuz din adamlarının Türklerin Gagavuzlar'la ilgilenmelerinden rahatsız oldukları, Gagavuz okullarına tayin edilen Türk öğretmenlere çeşitli zorluklar çıkardıkları da görülmektedir.⁶²¹

Türk Birliği, bir yandan Gagavuzlar'la ilgili gerçekleştirdiği yayınlar vasıtasıyla, diğer yandan yazarlarının Gagavuz köylerini ziyaretleri ve Türk Gençler Derneği'nin Gagavuz kasabası Kavarna'da şube açması yoluyla Gagavuzlar'ın Türklük bilincinin geliştirilmesine gayret göstermiştir. Bu kapsamda gazete, yüzyıllardır aynı topraklarda yaşayan Müslüman Türkler ve Hristiyan Gagavuz Türkler arasında bir köprü olmaya çalışmıştır. Öte yandan, Türk Birliği'nin Gagavuzlar'la yakından ilgilenmesinde Bükreş Elçisi Hamdullah Suphi Bey'in Gagavuzlar'la ilgili düşüncelerinin de etkili olduğu değerlendirilmektedir.

⁶¹⁸ **Türk Birliği**, "Boş Bir İddia", 10 Ağustos 1935, Sayı:23, s.1.

⁶¹⁹ **Türk Birliği**, "Gagauzlara Dair Mühim Bir Ekalliyet Meselesi", 4 Şubat 1939, Sayı:10, s.2.

⁶²⁰ **Türk Birliği**, "Gagauz Okullarında Türkçe", 17 Eylül 1935, Sayı:25, s.1.

⁶²¹ "...Ahalisi Gagauz olan Söğütçük köyünde Türkçe öğretmeninin vazifesini zorlaştırmak için entrika çevirmek isteyen köy papazı bir ay müddetle vazifeden el çektilirmek suretiyle cezalandırılmıştır." Bkz. **Türk Birliği**, "Bir Papazın Cezalandırılması", 21 İlkânun (Aralık) 1935, Sayı:29, s.2.

3.4 Türklerin Romen Siyasetinde Temsili Konusunda Türk Birliği'nin Görüşleri

3.4.1 Türklerin Siyasî Teşkilât Eksikliği

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Romanya'daki azınlıklara kendi partilerini kurma hakkı tanınmıştır. Macarlar, Almanlar, Yahudiler ve daha sonra Ukraynalılar bu haktan yararlanarak kendi partilerini kurmuşlar, ancak sayıları 200 bini bulmasına rağmen Türkler haklarını temsil edecek bir parti kuramamış, bunun yerine ferdi olarak siyasi partilere üye olmayı tercih etmişlerdir. Türkler arasında bu şekilde milletvekili, senatör ve belediye başkanı seçilenler olmuşsa da particilik Türkler arasında bölünmelere yol açmıştır. Ayrıca bu durum siyasi partilere, Türk ahalinin seçmek istediği adaylar yerine partinin uygun gördüğü Türkleri aday gösterme fırsatı tanımış, bu durum da Türk seçmenler ve Türk seçilmişler arasında iletişim kopukluğuna neden olmuştur.⁶²²

Türkler arasında bu suretle başlayan siyasi particilik, daha sonra müftülükleri de etkilemiştir. Hükûmetler değiştikçe müftüler de değişmiş, her siyasi parti kendisine yakın kişileri müftü tayin ettirmiştir. Sonuç itibariyle, siyasallaşan müftülük kurumuna duyulan güven ve saygı zedelenmiştir.⁶²³

O. Hayreddin tarafından kaleme alınan "Millî Mevcudiyetimiz" başlıklı yazıda, Türklerin Dobruca'da nüfus anlamında kalabalık oldukları ve bununla övündükleri, kendileri gibi ekalliyet olan ve sayıca daha az olan Bulgarların hem Meclis hem Senato'da temsilcileri bulunmasına rağmen Türklerin layıkıyla temsil edilmedikleri, Türklerin teşkilâtları olmadığı için birlikte hareket edemedikleri, partilerin uygun gördüğü ağaların Türkler arasından aday gösterildiği, oysa Türklerin uygun gördükleri kişileri aday gösterebilmeleri gerektiği, kendi adaylarını belirleyemeyen Türklerin siyasi partiler tarafından suistimal edildikleri, durumun bu şekilde devam etmesi hâlinde nüfus olarak kalabalık olmaktan Türklerin istifade edemeyecekleri ve fırkaların aleti olmaya devam edecekleri belirtilmektedir.

"Millî Mevcudiyetimiz

Bir milletin yaşadığı muhit içerisinde millî mevcudiyetini göstermek kabiliyeti ancak iki kuvvet ile dir. Biri irfan, diğeri de teşkilâttır. Biz her ikisinden maalesef mahrum olduğumuzdan hiçbir mevcudiyet eseri göstermek

⁶²² Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.54-55.

⁶²³ Ülküsal, **a.g.e.**, s.151.

kabiliyetinde değiliz. Her zaman muhitimizde ahalimizin çokluğundan, kesretinden doya doya bahsederiz. Ama bu kesretten istifade etmek çaresini düşünmeyiz. Ekseriyetimiz diğerlerinin aleti olmaktan başka bir şeye yaramıyor. Hususiyle milletimize karşı vurulan ve vurulmakta olan acı darbelerle olsun gözümüzü açmak bile hatırıma gelmiyor. Biz evvelden beri takip ettiğimiz yanlış yoldan dönmek hatırıma bile gelmiyor. Çünkü irfanımız noksan. Seneler geçtikçe açılan yaraların acısı, tesiri bizi hâlâ eski ananeden vazgeçirmiyor, çünkü teşkilâtımız yoktur. Günden güne milletimizin haklarına gözümüzün önünde paymal olduğunu görüyoruz da bu haksızlıklara hiç olmazsa isyan etmek de elimizden gelmiyor. Hak verilmez alınır. Biz güya mahkum bir millet gibi kendi kendimize haksızlığımızı itiraf ederek başımızı eğip her türlü haksızlığa boyun eğmekten lezzet alıyoruz. Bizde bir defa olsun yekvücut olarak mevcudiyet eseri gösterilemez mi? Bilesiniz ki hak almak için istemek ve istemeyi bilmek şarttır. Hususiyle bugüne kadar milletin haklarına paymal edenler milletin vekili değildirler. Bunlar fırkaların tesiri altında kalan bir takım menfaatperestlerdir. Hâlâ fırkaların peşinde koşarak yaldızlı vaat ve imtiyazlara katılarak milletin mukaddes haklarını çiğnemekten lezzet alıyoruz. Hâlbuki bizde kendi kendimize bir grup teşkil etmek istidadı vardır. Fırkalar teşkil edenler gibi biz de millî bir grup teşkil edebiliriz. Sorarım bu hâl bizde daha ne vakte kadar devam edecek? Bugün milletimizi temsil edecek bir kimsemiz olmadığı gibi Bulgar vatandaşlarımızdan olsun ibret almıyoruz.

Bakınız, bugün bizim gibi ekalliyette bulunan Bulgarların hem kamarada hem de senatoda vekilleri vardır. Sonrada biz hâlâ ekseriyetimizden dem vurarak seviniyoruz. Bu ekseriyetimiz yalnız alet olmak için mi yaşıyor? Biz neden dolayı bu ekseriyetimizden istifade edemiyoruz?

Milletin umurunu tedvirden aciz bir takım ağaların işgalatına kapılarak Türk milleti daha ne zamana kadar bir koyun sürüsü gibi sürüklenecektir. Görülüyor ki ağalıkla işler yetişemiyor. Bugün ağalarımıza verilen vaatler ancak intihaplar geçinceye kadardır. Sonradan yüzlerine bakan bile olmaz. Olsa da kendi lisanını ifadeden aciz bu biçarelerin milletin hak ve hukukunu müdafaa edecek kuvvet ve kudrete malik olamamak milletin ihtiyacat ve metalibatinin akim kalmasına sebebiyet verecektir.

İşte yakında senato için bir yer açıldı, bir senatör intihabı olacaktır. Bakalım yine fırkaların lütfu merhametini mi bekleyeceğiz. Yoksa millet hakkını müdafaa uğrunda sesimizi yükselterek: "Efendiler yeter!" Biz şimdiye kadar sizin işgalatınıza kapıldık, aldattınız, binlerce reylerimizi suiistimal ettiniz. Biz de kendi hakkımızı bundan böyle müdafaa ederek, kendimize layık münasip bir namzet göstereceğiz diyebilecek miyiz? İşte meydan. Hatta bizim namzet göstermekliğimiz ne hükûmete karşı bir hareket ve ne de fırkalara karşı bir mücadeledir. Biz ancak kaybolan hakkımızı meydana getirmekten ibaret bir mevcudiyeti millîye göstermek istiyoruz. Belediye sancak intihapları da bizim için bir ders-i ibret olmalıdır.

O. Hayreddin"⁶²⁴

Romanya'daki Türkçe gazetelerin üzerinde önemle durdukları başlıklardan biri de Türklerin Romanya siyasetinde hakkıyla temsil edilmesi sorunudur. Türk Birliği

⁶²⁴ O. Hayreddin, "Millî Mevcudiyetimiz", **Türk Birliği**, 2 Mart 1930, Sayı:2, s.3.

gazetesi de bu konuya değinmekte ve Türklerin nüfuslarıyla mütenasip bir şekilde temsil edilmediği görüşünü paylaşmaktadır. Türklerin Romen siyasetinde yeterince temsil edilememesinin altında Türkleri temsil edecek bir azınlık teşkilâtının bulunmamasının ve Romanya Türklerinin genel olarak eğitim seviyesinin düşük olmasının yattığı görülmektedir. Öte yandan, siyasetle ilgili konular Romanya Türkleri arasında fırkacılığa yol açmış ve menfaatleri zedelenen gruplar arasında gerilimlere sebebiyet vermiştir.

Gazete, 1937 yılındaki parlamento ve senato seçimlerinde hiçbir partinin listelerine Türk adayları dâhil etmediğini, bu durumun Türk azınlığın siyasi öneminin azalması anlamına geldiğini, son yıllara kadar Türklerin en yoğun şekilde yaşadığı Silistre'den bir Türk kökenli milletvekili çıkarılabildiğini, ancak göç sebebiyle Türklerin sayısının azalmasının da etkisiyle son seçimlerde partilerin bu şehirden de Türk aday göstermediklerini, yıllar içinde Türk kökenli milletvekili ve senatör sayısının giderek azaldığını ve gelinen aşamada siyasi bir teşkilâttan mahrum olan Türklerin mecliste hiçbir temsilcisinin kalmadığını belirtmektedir.⁶²⁵

Öte yandan, 1939 yılında Romanya'da yeni hükûmetin kurulması sonrasında hazırlanan hükûmet programında yeni bir ekalliyetler kanunu düzenleneceği ilan edilmiştir. Temo, Dobruca Türk münevverlerine Türk Birliği gazetesi yoluyla çağrıda bulunarak, yeni ekalliyetler kanunu çerçevesinde Türk azınlığın hukuki haklarını güvence altına almak ve yıllardır uygulama birliği olmaması nedeniyle Türkler arasında tartışmalara ve ayrışmalara sebebiyet veren Dobruca Türk azınlığının cemaat, vakıf, okul idareleri konularında bir düzen sağlanmasını teminen Köstence'de bir kongre tertip edilmesini önermiştir. Temo ayrıca, söz konusu kongre sonucunda üzerinde mutabık kalınacak bir layihanın Türk azınlığın görüş ve talepleri olarak Romen makamlarına iletilebileceğini kaydetmiştir.

"Dobruca Türk Münevverlerine

Derin düşünce ve tedabiri hasenei siyasiye ile dünyanın asırlarca çalışarak husule getirdiği medeniyeti mahve, beşeriyeti felakete sürükleyen bu elim harpten vatanımızı kurtarmak ve terakkiye doğru dev adımlarla ilerleyen ahalimizin saadetini temin etmek emeli katiisiyle bitaraflığımızı ciddiyyetle ilan ve muhafaza eden şevketli ve sevgili Kralımızın tedabiri hasenesi cümlesinden olarak Bay Tataresku'yu Başvekil tayinle, Romanya'nın bu siyasi adamı tatbik edeceği resmî programının 6'ncı bendinde yeni bir ekalliyetler kanunu tanzim edileceğini ilan etti.

⁶²⁵ **Türk Birliği**, "Fırkalar Faaliyyette", 15 Birincikânun (Aralık) 1937, Sayı:59, s.1.

*Bu yeni kanunun, umum Romen vatandaşlarını memnun edeceğinden şüphe yoktur. Romanya'da yaşayan biz Türkler bir kat daha ilerleyip sair vatandaşlar gibi hukukumuzu muhafaza ve vatana, beşeriyete hizmet etmek fikriyle Dobrucamızın dört sancağı münevverlerinden mürekkep bir kongrenin vilayeti umumiyemiz deniz merkezi Köstence'de toplanıp dâhili işlerimizi, ezcümle mekteplerimize, kültürümüze, evkaf ve asari medeniyemize ve saireye taalluk eden millî hukukumuzun kanuni vaziyete sokulması, her milletten ziyade bizim için ehemmiyetli olan bu Nezarete bir layiha şeklinde arzı, eshabı fikir ve kalemimize teklif eder ve iştirak edecek milliyetperveranımızın önümüzdeki kışından (noel) bir iki gün evvel adresime bildirmelerini rica ederim."*⁶²⁶

Gazetenin son sayısında duyurulan Temo'nun bu önemli girişiminin Dobrucalı aydınlar arasında yeterli ilgiyi görüp görmediği bilinmemektedir. Bununla birlikte, söz konusu girişim Temo'nun Romen iç siyasetini yakından takip ettiğini ve düzenlenmesi öngörülen yeni azınlıklar kanununu fırsat bilerek Romanya Türklerinin yıllardır süren teşkilatlanma sorunlarına bir çözüm bulmayı amaçladığını ortaya koymaktadır. Örgütçü kimliğiyle bilinen ve Romanya'daki siyasi çalışmaları kapsamında senatörlük görevinde bulunan Temo'nun, bu konuda da Romanya'daki Türk münevverlerine öncülük ettiği görülmektedir.

3.4.2 Türklerin Senatörlük Hakkı Bağlamında Yaşanan Sorunlar

Romanya'nın Köstence, Tulça, Pazarcık ve Silistre şehirlerinde Müftülükler bulunmaktaydı. Müftüler, Romen hükûmeti adına Cemaati İslamiye teşkilâtlarını, din görevlilerini, bunların tayin ve göreve başlama işlemlerini teftiş ederlerdi. Müftüler, Mezhepler Bakanlığı'na bağlı olarak hareket eden ve bu kurumun talimatlarını uygulayan memurlar konumundaydı.⁶²⁷

1923 yılında Romen anayasasında yapılan bir değişiklikle, ülkedeki her dinî cemaatin en yüksek temsilcisinin seçimsiz şekilde senatör olarak atanması kuralı kabul edilmiştir. Müslümanları temsilen dört sancak müftüsü bulunmasına rağmen Başmüftülük makamı bulunmuyordu, bu sebeple de müftüler eşit konumda kabul ediliyorlardı. Söz konusu

⁶²⁶ İbrahim Temo, "Dobruca Türk Münevverlerine", **Türk Birliği**, 16 Birincikânun (Aralık) 1939, Sayı:24, s.2.

⁶²⁷ Türkiye'de halifelik kaldırılıncaya kadar Romanya makamlarının tayin ettiği müftüler Türkiye'nin Bükreş Sefareti ve Köstence Şehbenderliği'nin tavsiyesi üzerine Bab-ı Meşihat (Diyanet İşleri Başkanlığı) tarafından sembolik olarak tasdik edilirdi. 1923 yılına kadar müftüler hem Romanya Mezhepler Bakanlığı'ndan hem Türkiye Evkaf Nezareti'nden maaş alırlardı. Bkz. Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.151.

müftüler kimin senatör olacağı konusunda aralarında uzlaşmadığından Türkler yıllarca dinî temsilcileri yoluyla Senato'da temsil edilme hakkından mahrum kalmışlardır.⁶²⁸

Gazetede yer alan "Dinî Mümessilimiz" başlıklı yazıda, 1920-1922 döneminde Dobruca Türklerini parlamentoda beş veya altı milletvekili temsil ederken, bu sayının bire kadar düştüğü, teşkilâtsızlık nedeniyle Türklerin siyasi sahada yeterince temsil edilemediği, öyle ki Müslümanların anayasal hakkı olan senatörlük makamının dahi yıllardır şahsi kavgalar sebebiyle münhal kaldığı belirtilmekte ve Dobruca Türklerinin önderleri olan Dr. İbrahim Temo ve milletvekili Dr. Süleyman Hamdi'ye çağrıda bulunularak, bu sorunu çözmeleri için bir toplantı organize etmeleri talep edilmektedir.

"Senelerden beri Dobruca Türk matbuatını ve efkâr-ı umumiyesini meşgul eden mühim dertlerden biri de şüphesiz Romanya kanun-i esasisinin Romanya'daki Türk ekalliyetine verdiği haklardan en mühimi olan "senatör" intihap ve tayini keyfiyetidir.

Bugüne kadar bir türlü hal edilemeyen bu millî meselenin yoluna konması zamanı çoktan gelmiş ve geçmiştir bile...1920-22 senelerinde Romanya parlamentosunda 5-6 Türk mebus bulunduğu hâlde, teşkilâtsızlık yüzünden her intihap devresinde ve tedrici bir suretle adetleri azala azala bugün bire inmiştir.

...Bir takım şahsi mülahazalar ve başka bahanelerle bu meselenin hallini geciktirmek veya buna sebep olmak bu millete yapılan fenalıkların en büyüğüdür.

Bize karşı her vakit hüsnü zan ve muhabbet göstermiş olan hükûmetimiz, bu mesele hakkında kendi aramızda kararlaştırıp teklif edeceğimiz formülü herhâlde kabul etmekte tereddüt etmeyecektir.

...Bugün rehberlerimiz olan eski ve yeni mebus ve senatörlerimiz ve dört sancak müftüleri bir arada toplanarak hüsnü niyetle bu meseleyi tetkik ve münakaşa edecek olurlarsa, faydalı bir neticeye varılacağından eminiz.

Bu hususta Dobruca Müslüman Kongresi reisi muhterem doktor İbrahim Temo Bey'in dikkati nazarını celp eder ve kıymetli mebusumuz doktor Süleyman Hamdi Bey'in biran evvel teşebbüse geçmesini can ve gönülden temenni ederiz.

M.R. ⁶²⁹

Temo söz konusu çağrıya verdiği cevapta, Dr. Süleyman Hamdi Bey'le birlikte bu konuda ön ayak olmaya hazır olduğunu, ancak gazete yönetiminin kurultaya katılacak kişilerle temas edip, katılıp katılmayacaklarını ve programa ilişkin görüşlerini öğrenmelerini talep etmiştir.⁶³⁰ Gazetenin ilerleyen sayılarında bu konuda yeni haberlere rastlanmamış olup, söz konusu girişimin akîm kaldığı anlaşılmaktadır.

⁶²⁸ Ülküsal, a.g.e., s.153.

⁶²⁹ **Türk Birliği**, "Dinî Mümessilimiz", 30 Eylül 1934, Sayı:7, s.1.

⁶³⁰ İbrahim Temo, "Anlaşalım", **Türk Birliği**, 29 Teşrinievvel (Ekim) 1934, Sayı:9, s.2.

Bütün Romanya Türklerini yakından ilgilendiren senatörlük hakkı konusunda Türk aydınların ve siyasetçilerin biraraya gelememeleri ve sorunun çözümsüz kalması siyasi konularda Romanya Türk toplumunun bölünmüşlüğüne ortaya koyması bakımından dikkate değerdir. Bir diğer dikkat çekici nokta ise, Temo'nun gazete yönetiminden kurultaya çağrılacak kişilerle temas edip katılımlarını teyid etmelerini istemesidir. Temo'nun söz konusu kurultaya katılacakların sayısının az olacağını ve muhtemelen girişimin akîm kalacağını öngördüğü anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan gazetenin yazarlarından Halim İsa, "Romanya Türkleri ve Romen İdaresi" başlıklı yazısında, Türklerin Romenleri Macarlaştırmaktan ve Ruslaştırmaktan kurtardığını, Büyük Romanya'nın varlığını bu anlamda Türklere borçlu olduğunu, Dobruca'da Bulgar azınlığa karşı Türklerin bir denge unsuru teşkil ettiklerini, Dobruca bölgesinin Türk azınlık sayesinde Romanya'da kaldığını, tüm bunlara rağmen Romen makamlarının Türklerin haklarını gözetmediğini, diğer haklarının yanı sıra Türklerin milletvekilliği ve senatörlük haklarının ellerinden alındığını kaydetmektedir.

"Romanya Türkleri ve Romen İdaresi

Bu devirde Türkler için en büyük vazife ve en yüksek emel ulusal işlerini başarmaktır.

...Türkler yaşadığı yerlerin ve bulunduğu hükûmetlerin en sevimli ahalisi olmuş ve hususiyle Romenler için bir varlayan sayılmıştır. Romen budununun arkasında kuvvetli bir Türk devleti olmamış olsaydı, şimdi içinde yaşadığımız Büyük Romanya belki kurulamazdı ve bu ana kadar o Romenler mutlaka ya Ruslaşmış veya Macarlaşmış bulunur ve bugünkü Büyük Romanya'nın yerlerinde o zaman yeller esmiş olurdu.

Onları bu iki büyük düşmandan kurtaran ancak Türkler'dir. Bugün Romenlerin etrafında Türkler'den başka sözüne ve özüne güvenilecek ciddi bir budun yoktur, hepsi tarihin kara sahifelerine geçmiş birer dönektir.

Hâl böyle iken ve bu devirde Romenler'in mukadderatı Türkler'le beraber olmasına rağmen Romanya'daki Türkler yine mağdur bir hâldedir. Burada vatanına ve hükûmetine en sadık bir ahali ancak Türkler iken, yine her haksızlığa onlar uğramaktadır. Türk hükûmeti ile dostluk muahedesi yapan Romenler için memleketindeki Türkleri ihmal etmek, onları ulusal yardımlardan mahrum bırakmak, mebusluk, ayanlık vesaire gibi herhangi bir rütbe veya memuriyeti ellerinden almak ve hak hususundaki müracaatları türlü bahanelerle baştan savmak, elhasıl Türklerin bütün isteklerini 1878 senesinden beri hep sallantıda bırakmak büyük bir lekedir!

Açık alın ve yüksek sesle söyleyelim ki, Türkler her isteklerinde haklıdırlar. Romen budunu bunlara karşı her ne yapsa azdır. Çünkü siyaset muvazenelerini tutan ve Dobruca'yı kendilerine kazandıran Türkler'dir. Yoksa Trayan seddine kadar uzanan bu arazi bir ekalliyet mıntıkasıdır. Burada 180 bin Bulgar, 170 bin Türk ve ancak 60 bin Romen nüfusu vardır.

...Bu sadık ve muti tebaasının dileklerini yerine getirmek Romenliğin kendi menfaati iktizasıdır, zan ediyoruz.

*Halim İsa*⁶³¹

Halim İsa'nın söz konusu makalesi üslup olarak Türk Birliği gazetesinde Romen makamlarına karşı yazılmış en sert yazı olması bakımından dikkat çekicidir. Romen makamlarının yıllardır Türk azınlığın haklarını kasıtlı olarak gözardı ettikleri eleştirisi getirilmektedir. Bu bağlamda, müftüler arasındaki çekişme bahane edilerek tüm azınlıklar için anayasal bir hak olan senatörlük hakkında sadece Türklerin yararlandırılmaması maksatlı bulunmaktadır. Romen makamlarının, müftüleri bir Başmüftü, dolayısıyla senatör seçmeye zorlaması imkân dâhilinde olmasına rağmen uzun yıllar boyunca konuya müdahale etmeyerek meselenin sürüncemede bırakılmasını yeğlediği anlaşılmaktadır.

Nitekim, Türkler için senatörlük hakkının doğduğu tarihten on dört yıl sonra, Romanya hükûmeti 27 Şubat 1937 tarihinde Tulça sancağı müftüsü Ethem Kurt Molla Efendi'yi muvakkaten Romanya Müslümanları Başmüftüsü tayin ederek, senatörlük görevini adigeçene vermiştir.⁶³² Konuya ilişkin olarak gazetede yayımlanan "Başmüftü" başlıklı yazıda, Türk cemaatinin Başmüftü'nün atanmasını ancak Bükreş matbuatından öğrenebildiği, Bükreş'e çağrılan dört müftünün atama konusunda mutabık kaldıkları kinayeli bir şekilde belirtilerek, bu atamada Türk cemaatinin görüşlerinin dikkate alınmadığı, oysa konunun Türk cemaatinin oylarına başvurularak çözülmesi gerektiği, siyasi bir kararla atanan Başmüftü'nün partilerin oynacağı olacağı eleştirileri getirilmiştir.

"...Mezahip Nezareti tarafından Başmüftülük ve senatörlük makamına Tulça Müftüsü Bay Ethem Kurt Molla'nın tayin edildiğini ancak Bükreş matbuatı vasıtasıyla öğrenebildik.

Haber aldığımıza göre, bu mesele için dört sancak müftüsü Bükreş'e davet edilmiş ve onların muvafakatı (!) alındıktan sonra tayin cihetine varılmış!

...Biz burada, bay Ethem Kurt Molla'nın şahsiyeti hakkında bir diyeğimiz olmadığını söylemek isteriz...ancak bu karar milletin reyine müracaat edilerek halledilmeliydi.

Herkes bilir ki, sancak müftüleri hükûmetin birer dinî memurudur. Yoksa, sancak Türkleri üzerinde hiçbir siyâsî nüfuzları yoktur.

...Bu vaziyet karşısında milletin reyi hiçe sayıldığını söylemekten başka ne diyebiliriz.

Mamañih, muvakkat bir surette tayin edilen Başmüftü de, diğer sancak müftüleri gibi, her fırka değiştiğinde yerine başkası getirilecek olursa, millete

⁶³¹ Halim İsa, "Romanya Türkleri ve Romen İdaresi", **Türk Birliği**, 8 Şubat 1935, Sayı:14, s.1.

⁶³² **Türk Birliği**, "Dinî Mümessil", 10 Mart 1937, Sayı:45, s.1.

fayda değil zarar geleceği pek tabiidir. Çünkü fırka gayretkeşliğiyle mevki gelecek olan Başmüftü, fırkacıların elinde bir oyuncak gibi kalacaktır.

Türk Birliği"⁶³³

Nitekim, Romen makamlarının Ethem Kurt Molla Efendi'yi Başmüftü ataması da sorunları çözmemiştir. Başmüftü'nün Türkler tarafından seçilmemesi, bunun yerine Romen makamlarınca atanması, ayrıca Başmüftü'nün görev ve yetkilerini düzenleyen bir nizamnamenin bulunmaması beraberinde yeni sorunlar doğurmuştur.⁶³⁴

3.5 Eğitim Konuları

Gazetenin yazarlarının önemli bir bölümünün öğretmen olması münasebetiyle eğitimle ilgili konular gazetede geniş şekilde işlenmiştir. Gazete, Dobruca köylerindeki Türk mekteplerinin bakımsız ve acıklı bir vaziyette olduklarını,⁶³⁵ birçok köyde öğretmen bulunmadığını,⁶³⁶ öğretmenlerin çok zor koşullarda özveriyle görevlerini ifa ettiklerini, ancak "ırgat" gibi muamele gördüklerini ve geçinmekte zorluk yaşadıklarını dile getirmektedir.⁶³⁷ Öte yandan, çocuklarını okula kaydetmesi gereken Türk veliler eğitim ve kültür konularına kayıtsız kaldıkları gerekçesiyle eleştirilmektedir.⁶³⁸

Gazetenin önemle üzerinde durduğu bir diğer konu ise fakir talebelere yardım hususudur. Gazete, Türkler arasında çok sayıda fakir aile bulunduğunu, Türk azınlığın fakirlere yardım için bir teşkilâtının bulunmamasının önemli bir eksiklik olduğunu kaydetmekte ve zengin Türklerin fakir talebeleri okutmayı nedense düşünmediklerini dile getirmektedir.⁶³⁹ Türk Birliği ayrıca, ahalinin zekat, fitre ve kurban gibi dinî borçlarını teravîh kıldıran imamlara vermeyi tercih ettiğini, oysa bu dinî borçların gerçekten ihtiyacı olan fakirlere verilmesinin daha yerinde olacağını, Türkiye'de bunların Tayyare Kurumu, Kızılay ve eksinler yurdu (Dârülaceze) gibi ulusal ve vatani gâyelere hizmet eden kurumlara verildiğini, maateessüf Dobruca'da hayır cemiyetleri bulunmadığından yardıma muhtaç olanları ayırt etmenin kişilerin vicdani takdirlerine

⁶³³ **Türk Birliği**, "Başmüftü", 31 Mart 1937, Sayı:46, s.1.

⁶³⁴ Müstecip Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987, s.153.

⁶³⁵ Ömer Aziz, "Köy Okullarımız", **Türk Birliği**, 14 Birinciteşrin (Ekim) 1935, Sayı:26, s.1.

⁶³⁶ **Türk Birliği**, "Muallimsiz Kalan Türk Köyleri", 6 İlkânun (Aralık) 1935, Sayı:28, s.2.

Türk Birliği, "85 Hanelik Bir Türk Köyü 4 Seneden Beri Muallimsizdir", 17 Teşrinisani (Kasım) 1934, Sayı:10, s.2.

⁶³⁷ M.R., "Muallimlerimiz", **Türk Birliği**, 25 Mart 1935, Sayı:16, s.1.

⁶³⁸ M.R., "Çocuk Babalarına", **Türk Birliği**, 17 Eylül 1935, Sayı:25, s.1.

⁶³⁹ Ö., "Körlen Zekalar", **Türk Birliği**, 29 Haziran 1936, Sayı:38, s.2.

kaldığını belirtmekte ve *"dindar ve hamiyetli kardeşlerimizin, ayağı çıplak olduğu için mektebe gidemeyen, iki Ley'i olmadığı için defter alamayan yoksul yavruları unutmamaları"* gerektiğini hatırlatmaktadır.⁶⁴⁰

Öte yandan, Elçilik tarafından okullara yapılan kitap yardımlarını⁶⁴¹ takdirle karşılayan gazete, geçmişte Elçiliğin girişimleriyle her yıl beş ila on çocuğun Türkiye'ye eğitim için gönderildiğini, ancak son iki yıldır Dobruca'dan Türkiye'ye öğrenci gönderilmediğini, 1936 yılı için Besarabya'dan 30 Gagavuz çocuğun tahsil için Türkiye'ye gönderileceğinin haber alındığını belirterek, bu konuda Elçi Hamdullah Suphi Bey'in yardımlarını talep etmiştir.⁶⁴²

Türk Birliği gazetesinin değindiği bir diğer önemli konu göç etmeyi düşünen öğretmenlerin Türkiye'de mesleklerini ifa edebilmelerine ve emeklilik haklarına ilişkindir. Gazete, Türkiye Cumhuriyeti kanunlarının Romanya'da muallimlik yapanlara Türkiye'de muallim olma imkânı tanımadığını, Romanya'daki muallimlerin ekserisinin rüşdiye mezunu, pek azının idadi ve Mecidiye Müslüman Semineri mezunu olduklarını, anılan mekteplerin Türkiye'deki muallim mekteplerine denk olmadıklarını, Romanya'daki Türk muallimlerin yıllarını bu mesleğe verdiklerini, mesleklerini Türkiye'de de icra edebilmeleri ve haklarını koruyabilmeleri için muallimlerin el birliği yaparak bu konuyu yetkili makamların dikkatine getirmeleri gerektiğini vurgulamakta, Türk makamlarından da bu konuda gerekli kolaylığın sağlanmasını talep etmektedir.⁶⁴³

Öğretmen Şaban Niyazi *"Türk muallimlerinin vaziyeti ne olacak?"* başlıklı yazısında, Makedonya'dan gelen Romen muhacirler arasındaki öğretmenlere mesleklerini icra etme ve emeklilik haklarının aynen verildiğini, Türkiye Cumhuriyeti'nin kendilerine bu hakları tanıyıp tanımayacağını ise belirsiz olduğunu, eski bir muallim olan Elçi Hamdullah Suphi Bey'in bu konuda desteğini beklediklerini ifade etmektedir.

"...Buradan gidecek göçmenlerin içinde çiftçi, esnaf, tüccar olduğu gibi muallimler de bulunmaktadır. Bunlar muhaceret kanununa göre yerleştirileceklerdir. Ya, bu muallimlerin vaziyeti ne olacak?"

Serlevha itti haz ettiğim bu cümle, benim gibi birçok muallim arkadaşlarımı da düşündürmektedir ...Senelerden beri muallimlik mesleğinde vücut yıpratıcı muallimlerimiz oraya vardıkları zaman ne gibi bir muamele görecekları sorulmaya layık en mühim meselelerden biri hâline gelmiştir.

⁶⁴⁰ **Türk Birliği**, "Bayram", 21 İlkânun (Aralık) 1935, Sayı:29, s.1.

⁶⁴¹ **Türk Birliği**, "Teşekkür", 23 İkincikânun (Ocak) 1936, Sayı:30, s.2.

⁶⁴² **Türk Birliği**, "Elçi'nin Dikkatli Bakışlarına", 26 Ağustos 1936, Sayı:41, s.1.

⁶⁴³ **Türk Birliği**, "Dobruca Türk Öğretmenlerinin Durumu", 8 Mayıs 1936, Sayı:36, s.1.

Romen meslektaşlarımızdan numune almaya kalkarsak göreceğiz ki, onlar bütün haklarından istifade ediyorlar. Makedonya'dan buraya gelen Romen muallimleri, gelir gelmez kıdemleri nazarı itibara alınarak kayrıldılar ve memleketin tekaüt kanununa göre Makedonya'da ettikleri hizmetleri tanınarak hakları verildi. Bugünkü Türkiye hükûmeti de bizim bu gibi haklarımızı tanıyacak mıdır?

Buna dair şimdiye kadar hiçbir yerden bir söz işitilmedi. Muallimlerin hayat ve memet meselesi olan bu pek mühim iş için uğraşmak lazımdır.

Memleketimizde Türkiye Cumhuriyeti'ni temsil eden eski muallim Bay Suphi Tanrıöver'in bu hususta dikkat nazarını celb eder ve aid olduğu makamlarda teşebbüslerde bulunmasını Dobruca Türk muallimleri namına yalvarırım.

*Muallim Ş. Niyazi*⁶⁴⁴

Bu kapsamda, Dobruca'daki Türk öğretmenler 23 Ağustos 1936 tarihinde toplanarak, öğretmenlerin sorunlarını görüşmüşler ve göç edecek öğretmenlerin mesleklerinin Türk makamlarınca kabulü için girişimde bulunulmasını kararlaştırmışlardır.⁶⁴⁵ Nitekim, Dobrucalı Türk öğretmenler, Türkiye'de öğretmenlik yapabilmek ve emeklilik haklarından istifade edebilmek için Bükreş Elçiliği'ne dilekçe vermişler ve bu konuda Elçi Suphi Tanrıöver'in desteğini talep etmişlerdir.⁶⁴⁶ Ayrıca, öğretmenlerin taleplerini doğrudan Türkiye'deki makamlara iletmek üzere Türk Birliği gazetesinin direktörlüğünü de yürüten muallim Mehmed Kemal ve muallim Mustafa Emin'in Ankara'ya gönderilmeleri kararlaştırılmıştır.⁶⁴⁷

Söz konusu girişimlerden sonra gazetede yayımlanan bir haberde, Romen muallim mektebi mezunlarının imtihan vermek suretiyle Türkiye'de muallim olabilecekleri, lise, jimnaziye ve seminar mezunlarının muallim muavini olabilecekleri, 4 senelik rüşdiye mezunlarının da en az 2-3 sene Türk mektebinde muallimlik yaptıklarını vesaik ile ispat etmeleri hâlinde muallim muavini tayin olunabilecekleri, meselenin proje hâlinde Kültür Bakanlığı'nda görüşülmekte olduğu belirtilmiştir.⁶⁴⁸

Öte yandan, Türk Birliği ve Tatarcılar arasında öğrencilere sağlanan burslar sebebiyle tartışmalar yaşandığı görülmektedir. Dobruca Türk talebeleri için Selim Abdülhakim Efendi'nin öncülüğünde yaklaşık 800 bin Ley tutarında yardım toplanmıştır. Türk Birliği, Dobruca Türk talebelerinin bu yardımdan eşit şekilde faydalandırılmadığını, çoğunlukla Köstece'deki talebelere yardım yapıldığını, Pazarcık ve Silistre'deki çok az

⁶⁴⁴ Ş. Niyazi, "Türk Muallimlerinin Vaziyeti Ne Olacak?", **Türk Birliği**, 23 Nisan 1935, Sayı:17-18, s.3.

⁶⁴⁵ **Türk Birliği**, "Sancağımız Öğretmenlerinin Toplantısı", 26 Ağustos 1936, Sayı:41, s.2.

⁶⁴⁶ **Türk Birliği**, "Öğretmenlerimizin Dilekleri", 29 Birinciteşrin (Ekim) 1936, Sayı:43, s.2.

⁶⁴⁷ **Türk Birliği**, "Öğretmenlerin Toplantısı", 29 Birinciteşrin (Ekim) 1936, Sayı:43, s.2.

⁶⁴⁸ **Türk Birliği**, "Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Kültür Bakanlığı'na: Göçmen Türk muallimleri ne olacak?", 12 Temmuz 1937, Sayı:53, s.1.

Türk Birliği, "Muallimlere Dair", 20 Ağustos 1937, Sayı:55, s.2.

öğrencinin bundan istifade edebildiğini belirterek, daha ziyade Tatar talebelere yardım yapıldığını iddia etmiştir.⁶⁴⁹

3.6 Spor ve Sağlık Konularına Değinen İlk Gazete

3.6.1 Spor Konuları

Türk Birliği gazetesi, Dobruca Türk matbuatında spor haberlerine sayfalarında yer veren ilk gazete olma özelliğini taşımaktadır. Gazete, Türk Gençler Derneği'ne bağlı "Dobruca" spor kulübünün faaliyetleri ve müsabakaları hakkında okurlarına bilgi sunmuş ve kulübe destek verilmesini talep etmiştir.

"Gençlik ve Spor"

Şimdiye kadar okuduğumuz yerli Türkçe gazetelerde spora dair hiçbir yazı göremedik. Hâlbuki ise bu, bir ulus gençliği için en önemli bir meseledir.

...Bugün derneğimize bağlı bulunan ve kendisinden önemli işler beklediğimiz biricik spor kulübümüz "Dobruca" da büyük bir yoksulluk ve mahrumiyet içerisinde çırpınmaktadır.

Gençlerimize bu alanda muzaheret etmek, yardımda bulunmak Türk ulusuna düşen bir borçtur. Türklük ülküsünün birer direği olan gençlerimize hiç şüphe yoktur ki halkımızın ilgi göstermesi sporcularımızı sevindirecek ve daha fazla çalışmaları için bir kuvvet kaynağı olacaktır."⁶⁵⁰

Öte yandan gazetenin, "İkbal" ve "Hareket" takımları arasındaki mücadeleyi bir maç spikerinin konuşma tarzıyla sayfalarına yansıtması ilk evre spor haberciliği bakımından dikkat çekicidir.

"İkbal-Hareket"

...Halk sabırsızlanıyordu. Takımlar sahaya çıktı. Maça tam saat beşte hakem Ali efendinin idaresi altında başlandı. Hareket'in iri cüsseli ve İkbal'in genç oyuncuları birkaç dakikayı birbirinin kuvvetlerini denemek ile geçirdi. Top kaleden kaleye koşturuluyordu. Yedinci dakikada Hareket, İkbal'in aleyhine ilk golünü kayd etti. Bu ilk gol İkbalcilerin cesaretini artırdı. Şedit hücumlarla on dördüncü dakikada ilk gollerıyla müsavattı temin ettiler. Oyun heyecanlı. Bu defa top Hareket'in nısf-ı sahasında dolaştırılıyor. İkbal'in hücumları Hareket'e

⁶⁴⁹ "Umum Dobruca Türk talebeleri namına toplanılan iânedan Selim Abdülhakim Efendi umumiyetle eski Dobruca talebelerine tevziatta bulunmuş, Pazarcık, Silistere'ye pek cüzi miktarda muavenet edilmiştir.

800 bin Ley'i mütecâviz bu paranın nüfus nisbetinde müsaveten tevzi edilmesi lazım gelirken münhasıran Köstence'li talebelere verilmesi bir haksızlıktır.

Bu gibi ihtiyaçlardan dolayı sancağımızdaki müstaid fakir Türk talebelerinin tahsilden sarfı nazar ettiklerini tesirle gördük.

Şimdilik, umum millete müteallik bu paranın cihet sarfının inhisar altında olmamasını söylerken failinden izahat talep ederiz." Bkz. **Türk Birliği**, "Millî İane Hakkında", 12 Şubat 1930, Sayı:1, s.2.

⁶⁵⁰ Ömer Aziz, "Gençlik ve Spor", **Türk Birliği**, 17 Eylül 1935, Sayı:25, s.1.

*göz açtırmıyor. Ve kısa bir müddet zarfında İkbâl ikinci golünü kayıt ediyor. Fakat bu esnada oyun sahasında bir hadiseye şahit oluyoruz. Hareket'in oyuncularından biri İkbâl'in bir oyuncusuna bir tokat vuruyor. Diğerleri de iştirak ediyorlar. Oyuncular birbiriyle çarpışmakta, sahada tekme, tokat, sopa ve nihayet Hareket'in oyuncuları bıçak ile tehdide kalkışıyorlar. Hakem bu vaziyet karşısında oyunu tatil etmeğe mecbur kalıyor ve oyuna bitmeden nihayet veriliyor. Teessüfle kayıt ettiğimiz bu hadiseye sebebiyet verdiren, Hareket kulübünü idare eden kimselerde aramak lazımdır. Çünkü kulüplerini mağlup vaziyetinde gören bu adamlar çekişe kalkarak, intikamlarını sopa ve bıçak tehdidiyle almak istemeleridir."*⁶⁵¹

Türk Birliği, eğitim ve kültür konularının yanı sıra gençlerin ilgi duyduğu spor alanında da Romanya Türk gençliğine yol göstermeye çalışmıştır. Gençleri spor yapmaya teşvik etmiş ve okurlarına Türkiye'de kutlanan 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramları'nın önemi hakkında bilgi sunmuştur.⁶⁵²

3.6.2 Temo'nun Kafa Spor Projesi

İbrahim Temo, Türkiye'de çıkarılan "Tan" gazetesi vasıtasıyla bir "Kafa Spor" organize edilmesi için girişimde bulunmuş, bu girişim Türk Birliği gazetesinin dikkatini çekmiştir.⁶⁵³ Türk Birliği, bir yazarını konu hakkında bilgi almak üzere Temo'ya göndermiştir. Bu görüşme gazetenin yayımladığı ilk röportaj olması bakımından dikkat çekicidir.

Söz konusu röportajda Temo,⁶⁵⁴ idman denildiğinde akla öncelikle bedeni idmanın geldiğini, ancak bedeni idmanda aşırıya gidildiğini, birçok gencin bu sporlar sırasında

⁶⁵¹ **Türk Birliği**, "İkbâl-Hareket", 19 Mayıs 1930, Sayı:4, s.2.

⁶⁵² **Türk Birliği**, "19 Mayıs Bayramı", 24 Mayıs 1937, Sayı:50, s.2.

Türk Birliği, "19 Mayıs Gençlik Bayramı", 25 Mayıs 1939, Sayı:14, s.1.

⁶⁵³ "Kafa Spor

İstanbul'da çıkan "Tan" gazetesine, emektar doktorumuz bay İbrahim Temo tarafından iki kupa gönderilerek, bir kafa sporu ihya edilmesi için teşebbüs edildiğini memnuniyetle gördük.

Bu kupalar, yüksek tahsil gençliği arasında açılacak tez müsabakasında birinciliği alanlara verilecektir. İstanbul Üniversitesi ve profesörleri arasında bu teşebbüs büyük bir sevinç uyandırmıştır. Sayın doktorumuzu bu hayırlı işinden dolayı tebrik ederiz." Bkz. **Türk Birliği**, "Kafa Spor", 31 Mart 1937, Sayı:46, s.2.

⁶⁵⁴ Temo, hatıralarında kafa sporlarından söz ederek, futbol gibi bedeni sporların hem basının hem insanların daha fazla ilgisini çekmesini eleştirmekte ve kafa sporlarıyla ilgili teşebbüsünün yakın zamanda hayata geçirileceğine olan inancını ifade etmektedir.

"Ben bu bapta gazetelerle ezciümle Tan ile propagandada bulundum. Ciddi bir kafa sporu müsabakası meydana çıktı. Amerika'da tahsil eden bir, iki gencimiz, fikirlerini, gördüklerini ve bu dimağı, fenni sporların Amerika'da tarz ve tatbikini yazdılar. Yol aldı, yürüdü diye sevindim, lâkin havai fikirlere kapılanlar, boşuna hava yutmaktan, kol ve bacak kırmaktan vazgeçmediler, matbuat dahi beyin yerine adaleleri kabartmaktan başka bir şeye yaramayan ve tahsilde bulunan vatan çocuklarını boş yere yıpratın futbol ve diğer zararlı idmanlardan kurtaramadılar. Yakın bir zamanda bu teşebbüsüm ve bu insani teklifim, kalıbımı değiştirmeden evvel mevki icraya konacağına, sıhhi ve ilmi her iki idman

sakatlandığını, sağlıklı bir beden gibi sağlıklı bir kafaya da sahip olunması gerektiğini, akli ve bedeni sporu dengelemek için bir fikir düşündüğünü ve bu amaçla bir müsabaka düzenlenmesi için "Son Posta" gazetesine iki kupa gönderdiğini, ancak konunun takip edilmediğini, daha sonra görüştüğü "Tan" gazetesi başyazarı Ahmet Emin Yalman'ın bu konuda kendisine destek verdiğini, projenin Tan gazetesinde duyurulması sonrasında yoğun ilgi gördüğünü, talep olması durumunda benzer bir çalışmanın Dobruca ve Bulgaristan Türkleri için de yapılabileceğini ifade etmiştir.

"Kafa Sporü

Geçen haftaki nüshamızda kafa sporu veya akıl yarışı (idmanı) için İstanbul'un "Tan" gazetesine Dr. Bay İbrahim Temo tarafından iki kıymetli kupa gönderildiğini yazmıştık. Fikirde her vakit ilk ve büyük teşebbüste bulunan doktorumuza, heyeti tahririyemizden bir arkadaşı yollayıp, bu babta bir görüşme yaptık. Arkadaşımızın sualı üzerine Sayın Doktor demiş ki:

İdmanı bedeninin envaı bugün dünyanın her tarafına yayıldı. Gençlerin vücudunun hıfzısıhha nokta-i nazarından kuvvet bulmasını senelerden beri gözettim ve hekim gözüyle baktım.

İyi, sağlam, kuvvetli bir bedenın kafasının ve zekasının aynı derecede tekamül edeceğini bildiğim için, tabi bu ekzersizleri takdir etmekten uzak kalmadım ve sevinirdim. Lakin her şeyin zamanla suiistimale uğraması gibi bu zımni hareket de matlubu derecesini geçti. Gençlerimiz bu idmanı bedeniden, bu cimnastiklerden istifade edeceklerine, görüyoruz ki sakatlanıyorlar. Fazla olarak da pek kıymetli tahsil zamanlarını kaybedip istikbalde vatana lazım olan kafalı, fikirli adam yetişmiyorlar.

Bedeni ve akli her iki sporu, idmanı mütesaviyen yapıp tam adam olmak yolunu açmayı düşündüm ve bu mütalaam üzerine bundan üç sene evvel biri gümüş, diğeri gümüş üzerine altın yaldızlı ve tabaklı iki kupa tedarik edip "Son Posta" gazetesine idaresine yolladım ve maksadımı da izah ettim.

...Teşebbüsümü takdiren kupaları aldılar. Orada uyuyup kaldı. Hediyeleri geri alarak, Derneğimize yollamayı ve fikirlerimi yazmayı düşündüm. Fakat Dobrucamızda bu gibi mühimce fikirleri tevsi etmek güç ve hatta muhitimizde mühim mevzularda yazı yazanlar da pek az olacağını düşünerek kupaları "Tan" idaresine tevdi ettim. Tanrı kendilerinden razı olsun, "Tan" gazetesi başyazıcısı Ahmed Emin Yalman, teşebbüsümü ve fikirlerimi beğenerek bana cesaret verdi. Şu kadar var ki, müsabaka için düşündüğünüz mevzular fena değilse de, biz eski gazeteciler belki daha vasi ve daha vazih ve daha faydalı ve çabuk yayılcı mevzular bulursak bize bırakmalısınız dediler.

"Tan" propagandaya başlar başlamaz memulun fevkinde her taraftan yazılar hücum etti. Hemen herkes, hatta bazı ecnebi okumuşları bile fikri beğenerek takdirkar yazılar yolladılar, belki "Tan" nüshalarında okumuşsunuzdur.

Muharririmizin, Dobruca için bir teşebbüsünüz yok mu sualine karşı Sayın Doktor:

Tabii her hususta ahalimize hizmetten sakınmadığım gibi, bu yolda da Dobrucamızın derece-i irfanına göre müsabakalar açarız. Yeter ki münevverlerimiz, kulüp heyetleri, okullar direktörleri, cemaatler buna meyil etsinler.

Muhitimizde bariz daha basit ve fakat daha faal teşebbüslerden geri kalmayız; çünkü Dobruca ve Bulgaristan Türklerinin bu gibi şeylere daha çok ihtiyacı vardır."⁶⁵⁵

Temo, gençlerin fiziksel sporlar yapmalarını teşvik etmekte, ancak bu sporlarda aşırıya kaçıldığını düşünmektedir. Gençlerin önemli bir bölümünün eğitimlerine ayırmaları gereken zamanı spora hasrettikleri, oysa bu en değerli zamanlarını daha verimli kullanmaları gerektiği görüşündedir. Bu sebeple, gençleri kas kuvvetiyle yapılan sporlardan ziyade düşünsel nitelikli sporlara, aktivitelere yönlendirmeyi daha yararlı bulmaktadır. Nitekim bu amaçla hazırladığı projenin Türkiye'de tanıtılmasını sağlamıştır. Temo'nun kafa sporu projesini Dobruca yerine Türkiye'de tanıtmayı tercih etmesi Dobruca'da henüz buna elverişli bir ortam olmadığını düşünmesinden ileri gelmektedir.

3.6.3 Sağlık Konuları

Gazete, Romanya Türk matbuatı içinde "Sıhhi Tavsiyeler"⁶⁵⁶ başlığı altında düzenli şekilde okurlarına sağlık haberleri sunan ilk gazete olmuştur.

Türk Birliği, Dr. Emin Lütfi tarafından 22 Mart 1936 tarihinde Türk Gençler Derneği salonunda bel soğukluğu hastalığı ve tedavi yöntemleri hakkında verilen konferansı okurlarıyla paylaşmış ve yoğun ilgi nedeniyle konferansın 1 Nisan 1936 tarihinde tekrarlanacağını duyurmuştur.⁶⁵⁷

Gazete arka arkaya iki sayısında frengi ve belsoğukluğu hastalıkları hakkında uyarı metinleri yayımlamış, gençlerin birbirlerine sağlık raporlarını göstermeden evlenmemeleri gerektiğini, gençlerin bu rahatsızlıklarını ebeveynlerinden saklamamalarını ve derhâl tedavi olmaları gerektiğini ısrarla vurgulamıştır.⁶⁵⁸

⁶⁵⁵ **Türk Birliği**, "Kafa sporu", 23 Nisan 1937, Sayı:47-48, s.2.

⁶⁵⁶ **Türk Birliği**, "Sıhhi Tavsiyeler", 20 Nisan 1936, Sayı:35, s.2.

Türk Birliği, "Sıhhi Tavsiyeler", 8 Mayıs 1936, Sayı:36, s.2.

Türk Birliği, "Sıhhi Tavsiyeler", 7 Haziran 1936, Sayı:37, s.2.

Türk Birliği, "Sıhhi Tavsiyeler", 29 Haziran 1936, Sayı:38, s.2.

Türk Birliği, "Sıhhi Tavsiyeler", 26 Ağustos 1936, Sayı:41, s.2.

⁶⁵⁷ **Türk Birliği**, "Konferans", 2 Nisan 1936, Sayı:34, s.2.

⁶⁵⁸ "Frengi ve Belsoğukluğu

Genç kızlar, delikanlılar!

"Frengi ve Belsoğukluğu

Frengi ve Belsoğukluğunda tedaviye ne kadar erken başlanırsa şifaya da o kadar çabuk varılır. Hiçbir genç hastalığını ana ve babasından gizlememeli, başına geleni onlara açarak derdine hemen çare aramalıdır.

Şifa bulmamış frengili ve belsoğuklunun evlenmesi affedilemez bir cinayet, bir alçaklıktır. Tertemiz karısına bu en çirkin illetleri aşılayacak, bulaştıracak erkek, vicdansız bir haydut ve akrep gibi çiğnenip ezilmeye layık bir mahluktur.

Frengili ana ve babaların çocukları illetli doğar. Pek çok frengili aileler vardır ki, on, on beş çocukları olmuş, fakat hiçbiri yaşamamıştır.

Frengi ve belsoğukluğu geçirmiş olanlar, tedavi edilmiş olsalar dahi evlenmeden evvel bir kere daha doktor muayenesinden geçmelidirler."⁶⁵⁹

Türk Birliği gazetesinin diğer birçok alanda olduğu gibi sağlık alanında da Romanya Tür toplumunu bilinçlendirmeye çalıştığı, bu kapsamda söz konusu dönemde Romanya Türkleri arasında önemli bir sağlık sorunu teşkil eden frengi ve belsoğukluğu gibi bulaşıcı hastalıklara karşı gençlere uyarılarda bulunduğu görülmektedir.

3.7 Türkiye-Romanya İlişkileri

Osmanlı İmparatorluğu ve Romanya arasındaki diplomatik ilişkiler I. Dünya Savaşı sırasında karşıt cephelerde yer almalarından dolayı kesilmiştir. Türkiye'nin bağımsızlık savaşını uzaktan izleyen Romanya'yla temaslar Cumhuriyet'in ilan edilmesinden kısa süre önce yeniden kurulmuştur. Romanya'nın Lozan konferansı sırasında kapitülasyonların kaldırılması konusunda Türkiye'nin yanında yer alması ilişkilerin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır.⁶⁶⁰ İlerleyen dönemlerde iki ülke arasındaki ilişkiler hızlı bir gelişme kaydetmiştir. Balkan Antantı'nın (1934) imzalanması, Montrö Boğazlar Konferansı'nda (1936) Romanya'nın Türkiye'nin fikirlerine müzahir bir tutum sergilemesi ilişkilerin daha da gelişmesine imkân tanımıştır. Atatürk döneminde

Hekim tarafından verilmiş sıhhat raporlarınızı birbirinize göstermeden evlenmeyiniz.

Analar! kendi çocuğundan başka hiçbir çocuğu emzirmeyiniz. Komşu ve akraba çocuklarının ağzında bulunabilecek frengi yaralarından, sizin memenizden çocuğunuza frengi geçebilir. Süt anaları, emzirecekleri çocuğun ağzını, burnunu iyi muayene etmeden meme vermeye başlamamalıdır.

Frengi ve belsoğukluğunun yayılmasında en baş sebep gizli fahişeliktir. Buna karşı çare, bu yolda bulunan kadınları temiz mahalleler arasından ayırarak umumhaneye koymak ve sıkı hekim muayenesine tabi tutmaktır." Bkz. **Türk Birliği**, "Frengi ve Belsoğukluğu", 18 Temmuz 1936, Sayı:39, s.2.

⁶⁵⁹ **Türk Birliği**, "Sihhi Tavsiyeler", 5 Ağustos 1936, Sayı:40, s.2.

⁶⁶⁰ Aslı Arslan, "Atatürk Döneminde Romanya'dan Türk Göçleri ve Göçmenlerin Türkiye'de İskanları", **Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 9/4, Ankara, Spring 2014, s.33.

Romanya ve Türkiye arasında göç mukavelesi dâhil çok sayıda ikili anlaşma akdedilmiştir.⁶⁶¹

Türk Birliği gazetesi, Türkiye-Romanya ilişkileri bağlamında göç,⁶⁶² Balkan Antantı,⁶⁶³ Boğazlar meselesi,⁶⁶⁴ Montrö Boğazlar konferansı⁶⁶⁵ konuları ile karşılıklı resmî ziyaretlere⁶⁶⁶ sayfalarında geniş yer vermiştir.

Gazetenin, Türkiye'yi ilgilendiren dış politika konularını milliyetçi bir bakış açısıyla okurlarına aktardığı görülmektedir. Bu bağlamda, Balkan Antantı'na⁶⁶⁷ ilişkin haberler gazetenin dış politika bölümünde ele alınan önemli başlıklardan biri olmuştur. Balkan

⁶⁶¹ Atatürk döneminde Türkiye ile Romanya arasında imzalanan anlaşmalar şunlardır:

Türkiye-Romanya Ticari Modüs Vivendi (1928)

Türkiye-Romanya İkamet Ticaret Seyr-i Sefain Anlaşması (1929)

Türkiye-Romanya Dostluk, Saldırmazlık, Hakemlik ve Uzlaşma Anlaşması (1933)

Türkiye-Romanya Ticaret Sözleşmesi (1933)

Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya Arasında Balkan Paktı (1934)

Türkiye-Romanya Ticaret ve Kliring Sözleşmesi (1935)

Türkiye, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan PTT İdareleri Arasında Posta ve Telekomünikasyon Alanında Birlikte Çalışma İçin Özel Uzlaşma (1935)

Türkiye, Çekoslovakya, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan PTT Servisleri Arasında İşbirliği İçin Özel Düzenleme (1936)

Dobruca'daki Türk Ahalinin Muhaceretini Tanzim Eden Mukavelename (1936)

Türkiye-Romanya Ticaret ve Tediye Anlaşması (1938) Bkz. Giray Saynur Bozkurt, "*Geçmişten Günümüze Romanya'da Türk Varlığı*", **Karadeniz Araştırmaları**, Cilt:5, Sayı:17, Ankara, Bahar 2008, s.29.

⁶⁶² **Türk Birliği**, "*Türkiye'nin Romanya'daki Türk Emlakine Dair Teklifi*", 8 Mart 1935, Sayı:15, s.2.

⁶⁶³ **Türk Birliği**, "*Balkan Misakı Tasdik Edildi*", 29 Teşrinievvel (Ekim) 1934, Sayı:9, s.2.

Türk Birliği, "*Balkan Paktı Daimi Meclisi Toplandı*", 8 Mayıs 1936, Sayı:36, s.2.

Türk Birliği, "*Balkan Antantı Ankara'da Toplanıyor*", 11 Şubat 1938, Sayı:61, s.4.

Türk Birliği, "*Balkan Paktı Konseyi Toplandı*", 2 Mart 1938, Sayı:62, s.2.

Türk Birliği, "*Balkan Paktı Matbuat Konseyi*", 14 Nisan 1938, Sayı:64, s.2.

Türk Birliği, "*Balkan Antantı Daimi Konseyi*", 1 Mart 1939, Sayı:11, s.1.

Mehmed Kemal, "*Balkanlar Balkanlılarındır*", **Türk Birliği**, 29 Haziran 1939, Sayı:16, s.1.

⁶⁶⁴ **Türk Birliği**, "*Boğazlar Meselesi*", 6 Eylül 1934, Sayı:5, s.2.

Türk Birliği, "*Boğazlar Meselesi*", 23 Nisan 1935, Sayı:17-18, s.2.

Türk Birliği, "*Türkiye Boğazları Tahkim Ediyor*", 18 Mayıs 1935, Sayı:19, s.2.

Türk Birliği, "*Boğazlar Meselesi*", 17 Eylül 1935, Sayı:25, s.2.

Türk Birliği, "*Boğazlar Meselesi*", 2 Nisan 1936, Sayı:34, s.2.

Türk Birliği, "*Boğazların Tahkimi*", 20 Nisan 1936, Sayı:35, s.2.

⁶⁶⁵ **Türk Birliği**, "*Türkiye'nin Boğazlar Hakkındaki Notasına Romanya'nın Cevabı*", 8 Mayıs 1936, Sayı:36, s.2.

Türk Birliği, "*Boğazlar Konferansı Açıldı*", 29 Haziran 1936, Sayı:38, s.1.

Türk Birliği, "*Boğazlar Konferansı*", 18 Temmuz 1936, Sayı:39, s.1.

Türk Birliği, "*Kamutay, Boğazlar Mukavelesini Tasdik Etti*", 5 Ağustos 1936, Sayı:40, s.2.

Türk Birliği, "*Boğazların Tahkimine Başlandı*", 5 Ağustos 1936, Sayı:40, s.2.

⁶⁶⁶ **Türk Birliği**, "*Titulesku Ankara'da*", 29 Teşrinievvel (Ekim) 1934, Sayı:9, s.2.

Türk Birliği, "*Tevfik Aras Memleketimizde*", 18 Mayıs 1935, Sayı:19, s.1.

Türk Birliği, "*Bay T.R. Aras Memleketimizde*", 24 Mayıs 1937, Sayı:50, s.1.

Türk Birliği, "*Kral Karol Hazretleri İstanbul'da*", 24 Haziran 1938, Sayı:67, s.4.

Türk Birliği, "*Romanya Hariciye Nazırı Gafenku Ankara'da*", 13 Haziran 1939, Sayı:15, s.2.

⁶⁶⁷ Balkan Antantı, Türkiye, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan arasında 9 Şubat 1934 tarihinde Atina'da akdedilmiştir.

Antantı daimi meclisi ikinci senelik toplantısının Dışişleri Bakanları'nın katılımıyla 10 Mayıs 1935 tarihinde Bükreş'te yapılması münasebetiyle kaleme alınan "Balkan Andlaşması" başlıklı yazıda, "...Türkiye'de Atatürk, Romanya'da Karol, Yugoslavya'dan Aleksandr gibi hakikaten vatan ve uluslarını seven pek büyük insanların iş başına geçmesiyle "Balkanlar Balkanlılarıdır" esasına dayanan Balkan andlaşması kurulmuş ve acunun bu köşesinde sulh ebedileştirilmiştir..." ifadeleriyle,⁶⁶⁸ Balkan ülkeleri liderlerinin bölgelerinde barışı korumak amacıyla işbirliği içinde hareket ettiklerine ve bu suretle Balkan Antantı'nın tesis edildiğine vurgu yapılmaktadır. Gazetenin Balkan Antantı'yla ilgili olarak sütunlarına taşıdığı bir diğer konu ise Bulgaristan'ın pakta dâhil olup olmayacağına ilişkin olmuştur.⁶⁶⁹

Öte yandan, Balkan Antantı'yla münasebetlerini geliştiren Türkiye, Romanya, Yunanistan⁶⁷⁰ ve Yugoslavya, ilişkilerini diplomatik anlamda daha üst düzeye taşımak amacıyla Elçiliklerini karşılıklı olarak Büyükelçilik düzeyine çıkarmaya karar vermişlerdir. Bu gelişmeyi okurlarına duyuran gazete, sekiz yıldır Bükreş'te Elçi olarak görev yapan Hamdullah Suphi Bey'in Büyükelçiliğe terfi ettirildiğini,⁶⁷¹ bu güzel haberin bütün Dobruca Türklerini sevindirdiğini, Müslüman ve Hristiyan yarım milyona yakın Romanya Türkünün Hamdullah Suphi Bey'i saygıyla andığını belirtmektedir.

"Türkiye Cumhuriyeti Bükreş Büyük Elçiliği

Kuvvetli dostluk ve sağlam bir ittifakla, yalnız şarki Avrupa'nın değil, bütün dünya sulhunun kudretli ve metin birer koruyucusu olan Balkan paktına dâhil Romanya, Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya hükûmetleri, aralarındaki sıkı münasebatı bir kat daha kuvvetlendirmek ve samimileştirmek için Bükreş, Ankara, Atina ve Belgrad Elçiliklerini müteakiben Büyük Elçilik derecesine çıkarmaya karar vermişlerdir.

Sekiz yıldan beri Romanya'da Türkiye'yi çok yüksek bir dirayetle temsil eden Bükreş Elçisi Bay Suphi Tanrıöer, Cumhuriyet hükûmeti tarafından terfian Bükreş Büyükelçiliği'nde ipka edilmiştir.

Bu mesud haber, Romanya'da, bilhassa Romanya Türkleri arasında çok sevinçli tesirler bıraktı. Memleketimize ayak bastığı günden beri, Türkiye'nin sadık dostu Romanya'da yaşayan Türklerin içtimai ve kültürel durumları ile

⁶⁶⁸ M.R., "Balkan Andlaşması", **Türk Birliği**, 18 Mayıs 1935, Sayı:19, s.1.

⁶⁶⁹ **Türk Birliği**, "Bulgarlar, Balkan İttifakına Girecekler mi?", 8 Şubat 1936, Sayı:31, s.2.

Türk Birliği, "Bulgaristan, Balkan Paktına Girmiyor", 20 Şubat 1936, Sayı:32, s.1.

⁶⁷⁰ Öte yandan Balkan Antantı'yla birlikte Yunanistan'la ilişkileri gelişen Türkiye'nin, bahsekonu ülkeye silah satmaya çalıştığı görülmektedir. Gazete "Yunanistan'ın Silahlanması" başlığıyla verdiği bir haberde, tayyare bombaları yapan mühim bir Türk fabrikasının vekilinin Atina'da bulunduğunu, tecrübeleri yapılmak üzere ve numune olarak Türkiye'den Yunanistan'a ağır tayyare bombaları gönderildiğini, bunların Amerika ve Avrupa fabrikaları mamulâtının evsâflarına malik olduklarını kaydetmektedir. Bkz.

Türk Birliği, "Yunanistan'ın Silahlanması", 20 Nisan 1936, Sayı:35, s.2.

⁶⁷¹ **Türk Birliği**, "Bay Suphi Tanrıöer, İtimadnamesini Takdim Etti", 12 Temmuz 1939, Sayı:17, s.1.

pek yakından alâkadar olarak, Dobruca Türkünün ebedi minnettarlığını kazandıran iyiliklerde bulunmuştur.

*...Bugün Müslüman ve Hristiyan yarım milyona yakın Romanya Türkünün en fakir bir evinde bile Suphi Tanrıöver adı tanınmakta ve hürmetle anılmaktadır.*⁶⁷²

Romanya'daki görevi sırasında yoğun bir şekilde çalışarak Romanya Türkleri'ne birçok alanda hizmet eden, Türkiye ve Romanya arasındaki ikili ilişkileri daha ileri bir seviyeye taşıyan Elçi Hamdullah Suphi Bey'in Büyükelçiliğe terfi ettirilmesi hem iki ülke ilişkilerinin gelişmesinin bir sonucu hem Hamdullah Suphi Bey'in çalışmalarının Türk makamları tarafından takdir edilmesinin bir karşılığıdır.

Gazetenin dış politika bağlamında değindiği bir diğer önemli başlık ise Hatay meselesidir.⁶⁷³ Hatay ihtilafıyla ilgili Romen basınında Türkiye aleyhinde bazı eleştirel haberlerin yer alması üzerine Universul gazetesi muharrirlerinden Türk dostu Bay Batzaria, Türkiye'nin dış politikası ve Atatürk hakkında bir makale yazarak, Türkiye hakkında yapılan neşriyatın haksız olduğuna işaret etmiştir. Gazete, söz konusu yazısından dolayı Batzaria'ya teşekkür etmekte ve Türkiye'nin haklı tezlerinin insaf sahibi kişilerce kabul gördüğünü kaydetmektedir.⁶⁷⁴

Türk Birliği gazetesi ayrıca, Büyükelçi Hamdullah Suphi Bey'in "Semnanul" gazetesine verdiği ve bahsekonu Romen gazetesinde "Dünkü ve Bugünkü Türkiye" başlığıyla yayımlanan röportajını tercüme ederek okurlarıyla paylaşmıştır. Söz konusu röportajda Büyükelçi Tanrıöver, Türkiye'nin büyük bir değişim yaşadığını, Osmanlı İmparatorluğu yarım dinî bir şark hükûmeti iken, Türkiye Cumhuriyeti'nin batılı ve laik bir hükûmet olduğunu, bu inkılâbın diğer doğu milletlerini de etkilediğini, Türkiye'nin dış politikasının temelini barışın oluşturduğunu, Türkiye ve Romanya arasındaki dostluk bağlarının Balkan Antantı ve Elçiliklerin Büyükelçiliklere yükseltilmesiyle daha da ileri bir seviyeye çıkarıldığını ifade etmiştir.

⁶⁷² **Türk Birliği**, "Türkiye Cumhuriyeti Bükreş Büyük Elçiliği", 29 Haziran 1939, Sayı:16, s.1.

⁶⁷³ **Türk Birliği**, "Antakya ve İskenderun Meselesi", 10 Birinciteşrin (Ekim) 1936, Sayı:42, s.2.

Türk Birliği, "Türkiye'nin sulh siyaseti", 11 Birincikânun (Aralık) 1936, Sayı:44, s.1.

Türk Birliği, "Antakya-İskenderun ve Havalisi Meselesi", 11 Birincikânun (Aralık) 1936, Sayı:44, s.2.

Türk Birliği, "Hatay'da Kanlı Hadiseler", 14 Haziran 1937, Sayı:51, s.2.

Türk Birliği, "Hatay'da İşkence ve Katliam Devam Ediyor", 20 Ağustos 1937, Sayı:55, s.3.

Türk Birliği, "Hatay Davası", 15 Birincikânun (Aralık) 1937, Sayı:59, s.1.

Türk Birliği, "Hatay'da Türk Zaferi", 24 Haziran 1938, Sayı:67, s.2.

Türk Birliği, "Hatay Devleti Kuruldu", 28 Eylül 1938, Sayı:3, s.1.

Türk Birliği, "Hatay Meselesi Halledildi", 29 Haziran 1939, Sayı:16, s.2.

Türk Birliği, "Hatay Bayram Yapıyor", 12 Temmuz 1939, Sayı:17, s.1.

Türk Birliği, "Hatay Tamamen Kurtuldu", 28 Temmuz 1939, Sayı:18, s.2.

⁶⁷⁴ İsmail Hasan, "Bükreş Matbuatı ve Türkiye", **Türk Birliği**, 10 Mart 1937, Sayı:45, s.1.

"Bugünkü Türkiye, içtimai iktisadi, kültürel ve terbiyevi müesseselerini cezri surette değiştirmiş bir memleketdir.

Osmanlı İmparatorluğu, yarım dinî bir şark hükûmeti idi. Cumhuriyet Türkiye'si ise laik ve garplı bir hükûmettir. Kemalist inkılâbı, Asya'nın derinliklerine kadar nüfuz etmiş ve bu inkılâbın ideolojisi bugün şark milletlerinin kurtuluş imanı olmuştur. Bizim inkılâbımız, Garp medeniyetinin Şark ve İslam alemi üzerindeki galebesini temin etmek suretiyle insanlığa da ölçüsüz hizmet etmiştir.

Bir Türkiye ki, gittikçe daha müterakki, daha şöhretli ve daha kuvvetli; işte Kemalizm'in eseri...

Siz Romenler, bizi iyi tanımalısınız. Bütün sahalarda yenileşmiş bir Türkiyemiz vardır, tanımak zahmetine değer genç bir edebiyatımız ve genç bir sanayimiz vardır.

Genç Türkiye Cumhuriyeti'ni, Romenlik ruhuyla daha sıkı bir surette birleştirmek maksadıyla bu güz Bükreş'te bir Türk edebiyatı ve medeniyeti kursu açacağız.

Bizim dış siyasetimiz mi? Onu fazlasıyla ispat eden geçenki tezahürlere ne ilave edebilirim. Bizim kat'i hattı hareketimiz, sözlerden daha belîğdir. O, şöyle hulasa edilebilir: Barışçı kuvvetlerle yan yana. Bu söz kâfidir.

Türk-Romen dostluğuna gelince, fiiliyat herhangi bir sözden daha manalıdır. İtimadnamemi takdim vesilesiyle Kral II. Karol hazretlerinin huzurunda söylediğim nutuk, Türk-Romen milletlerini birleştiren sıkı münasebetlerden mühlhem olarak tertip edilmiştir. O zaman şöyle demiştim:

Balkan memleketleri arasında sıkı işbirliği siyasetine başlanılması, senelerden beri majestelerinin yüksek hususi arzularından bulunuyordu. Bu fikrin kıymetli bir surette kuvveden fiile çıkmasını teşkil eden Balkan Antantı, majesteleri nezdinde daimi ve müessir müzaheret görmüştür.

Orta Elçiliklerin Büyük Elçiliğe tahvili, Balkan paktı devletleri reislerinin memleketler arasında esasen mevcut bağların takviyesiyle sıkı alâkalarının muhtelif bürhanlarından birini teşkil etmektedir. Alınan bu tedbirler, devlet reisleri, bu münasebetlere ve bağlara verdikleri ehemmiyeti yüksek bir tarzda tebarüz ettirmek istemiştir.

Türkiye ile Romanya arasında mevcut derin dostluğun esasını, yüksek bir ideal ve daimi değişmez menfaatler teşkil eylemektedir. Bu mühim unsurlar iledir ki iki millet arasındaki dostluk hergün daha ziyade takviye edilmeye namzeddir.

*Şimdiye kadar vukua gelen bütün hadiseler ve bütün vaziyetlerde olduğu gibi bundan sonra vukua gelecek bütün hadiseler ve vaziyetler de bu dostluğun kıymet ve salabetini tebarüz ettirecektir.*⁶⁷⁵

Türkiye Cumhuriyeti'nde nispeten kısa süre içerisinde gerçekleştirilen inkılâplar yabancıların merakını cezbetmiş, ayrıca Türk kurtuluş mücadelesi birçok ülke için ilham verici bir örnek teşkil etmiştir. Hamdullah Suphi Bey, Türk inkılâbının "Garp medeniyetinin Şark ve İslam alemi üzerindeki galebesini temin etmek suretiyle insanlığa da ölçüsüz hizmet ettiğini" vurgulayarak Türkiye'de gerçekleştirilen devrimlerin sadece Türkiye için değil insanlık için de ne denli önemli olduğuna dikkat çekmektedir. Balkan

⁶⁷⁵ **Türk Birliği**, "Dünkü ve Bugünkü Türkiye", 28 Temmuz 1939, Sayı:18, s.1.

Antantı ve Elçiliklerin karşılıklı olarak Büyükelçiliğe yükseltilmesiyle iki ülke ilişkilerinin yakaladığı ivme Türk dış politikasının esasının hem bölgede hem dünyada barış olduğunun somut bir göstergesini teşkil etmektedir. Öte yandan, edebiyatçı kişiliğinin de etkisiyle Hamdullah Suphi Bey, Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının tanıtımını yapmakta ve Türkiye'de diğer sahaların yanı sıra kültürel alanda yaşanan gelişmelere de dikkat çekmektedir.

SONUÇ

Çalışmamızda dört buçuk asra yakın bir süre Osmanlı İmparatorluğu toprağı olan ve Anadolu'dan gelen Türkler ile Kırım'dan gelen Tatar Türklerinin bölgede iskân edilmesi suretiyle önemli bir bölümü Türkleştirilen Dobruca'nın 93 Harbiyle birlikte kaybedilmesi süreci, bu süreçte yaşanan göçler ve Romanya'da azınlık olarak yaşamaya devam eden Türklerin matbuatla ilişkileri irdelenmiştir. Romanya'daki Türkçe matbuatın tarihsel gelişimi ele alınarak, bu matbuat içinde Türk Birliği gazetesinin özel konumu değerlendirilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı olduğu dönemde Romanya'da yerel bir Türkçe matbuatın gelişmediğı görülmektedir. Bu dönemde İstanbul'da basılan gazeteler deniz yoluyla Köstence'ye ulaştırılmış ve buradan kasaba ve köylere dağıtılmıştır. Söz konusu dönemde Dobruca'da Osmanlıca harflerle basım yapabilen bir matbaanın bulunmayışı dikkat çekicidir. Nitekim, Dobruca'da Osmanlıca harflerle basım yapabilen ilk matbaa oldukça geç bir tarihte 1914 yılında İbrahim Temo'nun teşvikiyle Mecidiye kasabasında kurulmuştur.

Öte yandan, Romanya'da ilk Türkçe yayının Romenler tarafından gerçekleştirildiğı görülmektedir. "Gazeta Dobrogei" tarafından 1888 yılında gerçekleştirilen söz konusu ilk Türkçe yayında Latin harfleri kullanılmıştır. Romanya'da ilk Türkçe yayının Türkler yerine Romenler tarafından gerçekleştirilmesi ve söz konusu yayında Türkiye Cumhuriyeti'nde Latin harflerinin kabulünden yaklaşık 40 yıl önce Latin harflerinin kullanılmış olması dikkate değerdir.

Esasen Romanya'da Türkçe matbuat, 1890'ların ikinci yarısından sonra muhalif Jön Türk hareketi ve İbrahim Temo liderliğinde gelişme göstermiştir. Temo'nun çıkardığı "Hareket" (1896) ve "Sadâ-yı Millet" (1898) ile Kırımîzade Ali Rıza Bey'in çıkardığı "Dobruca" (1901) gazeteleri Romanya'da Türkçe matbuat alanında öncü rol oynamıştır. Nitekim, II. Meşrutiyet'in ilanına kadar Romanya'daki Türkçe matbuatta Jön Türklerin etkin oldukları görülmektedir. Jön Türklerin ve özellikle İbrahim Temo'nun yürüttüğü çalışmalarla Romanya Türkleri basınla tanışmış, muhalif nitelikli Jön Türk hareketi Dobruca Türkleri için matbuat ve örgütlenme konusunda bir nevi okul görevi ifa etmiştir.

Özellikle II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında Jön Türklerin fikirlerinden etkilenen Dobrucalı Türklerin cemiyetler kurdukları ve gazeteler çıkarmaya başladıkları görülmektedir. Söz konusu cemiyetler çoğunlukla öğretmenler tarafından kurulmuş ve "Tamîm-i Maarîf" veya "Hars" isimleri altında teşkilatlanmışlardır. Bu derneklere bağlı olarak gazete ve dergiler çıkarılmış, dernek üyeleri gazete ve dergilere abone yapılmıştır. Bu dönemde muhalif Jön Türk basınından farklı olarak, azınlık bilinciyle hareket eden ve Romanya'daki Türk azınlığa hitap eden bir matbuatın geliştiğine tanık olunmaktadır. Dobrucalı Türk aydınlar, Romanya'da azınlık durumuna düşen Türk toplumunun teşkilatlanması, millî bilincinin güçlendirilmesi ve kendi imkânlarıyla sorunlarına çözüm üretebilmesi amacıyla matbuattan yararlanmaya başlamıştır. Nitekim söz konusu dönemde Türkçe matbuatın Romanya Türklerini yakından ilgilendiren göç, eğitim, Türklerin siyasi alanda temsili ve müftülükler konuları üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

II. Meşrutiyet sonrasında Romanya Türklerinin sosyal hayatında ve Türkçe matbuatın gelişimi bağlamında Mecidiye Müslüman Semineri'nin giderek önem kazandığı gözlenmektedir. Seminer, Romanya Türkleri arasından aydınların yetiştiği bir eğitim kurumu olarak ön plana çıkmıştır. İbrahim Temo, Mehmet Niyazi gibi isimler bu okulda öğretmenlik yapmış ve fikirleriyle öğrencileri etkilemişlerdir. Bu okuldan mezun olanların bir bölümü eğitimlerine devam ederek avukatlık, doktorluk, mühendislik gibi mesleklerle yönelmişlerdir. Yüksek öğrenim görmüş, Romence konuşabilen ve meslekleri sayesinde nispeten mali açıdan daha güçlü hâle gelen genç Dobrucalı aydınlar, mensup oldukları Türk azınlığın sorunlarıyla daha yakından ilgilenme imkânı bulmuşlardır. Öte yandan Seminer, öğretmenleri ve mezunları vasıtasıyla Romanya'daki Türkçe basının gelişiminde de etkili olmuştur. Örneğin, Seminer'de öğretmenlik yapan Mehmet Niyazi, "Dobruca Sadâsı", "Teşvik", "Işık", "Mekteb ve Aile" isimli yayınları çıkarmış; Seminer öğretmenlerinden İbrahim Kadri, "Tuna" ve "Çardak" gazetelerini yayımlamış; yine Seminer öğretmenlerinden Halil Fehim Efendi, "Dobruca" gazetesini çıkarmıştır. Seminer'in eski talebelerinden Müstecip Ülküsal ise "Emel" mecmuasını yayımlamıştır.

Çalışmamıza konu olan dönemde Romanya'da birçok Türkçe gazete ve dergi çıkarılmış olmakla birlikte çoğu kısa ömürlü olmuş ve arzulanan hedefe ulaşmadan kapanmıştır. Bu durum, okuyucu bulmada yaşanan güçlükler, dağıtım ağlarının yetersizliği ve

gazeteleri çıkaranların çoğunun güçlü bir sermayeye sahip olmamalarından ileri gelmektedir. Öte yandan, Romanya'da Türkçe gazeteleri çıkaranların profesyonel anlamda gazeteci olmadıkları, çoğunlukla idealist amaçlarla hareket eden öğretmen, avukat, mühendis veya doktorlar oldukları görülmektedir.

İdealist düşüncelerle yayımlanmaya başlayan ve Romanya'daki Türk azınlığın sorunlarını ele alan Türkçe basın Türk toplumu içindeki farklılaşmalara da sahne olduğu görülmektedir. Nitekim, dönemin siyasi ve sosyal koşullarına göre bu farklılaşmaların ihtiyarlar-gençler, İstanbul hükûmeti yanlıları-Jön Türk taraftarları, inkılâpları destekleyenler-inkılâplara karşı olanlar, Türkçülük-Tataarcılık, göçü destekleyenler-göçe karşı olanlar şeklinde gerçekleştiği gözlenmektedir.

Dobruca Türk matbuatında dikkat çeken bir başka özellik ise gazeteler ve yazarlar arasında sık sık polemikler yaşanmasıdır. Bu polemikler Türkçülük-Tataarcılık, kadınlıkların kaldırılması, Cemaati İslamiye seçimleri gibi sebeplerden kaynaklanabildiği gibi şahsi sebeplerden de kaynaklanabilmektedir. Yıldırım ve Romanya gazeteleri arasında, Bizim Sözü (Cuvantul Nostru) ve Romanya gazeteleri arasında, Türk Birliği ve Ömer Halid arasında, Türk Birliği ve Müstecip Ülkusal arasında yaşanan polemikler bunlardan bazılarıdır.

Bahsekonu dönemde Romanya'daki Türkçe gazetelerin ele aldığı önemli konulardan biri de göçlerdir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Dobruca'yı kaybetmesi sonrasında Romanya Türkleri göç gibi toplumsal meselelerle ilgili olarak kendilerine yol gösterecek aydınların, kanaat önderlerinin eksikliğini hissetmiştir. Romanya Türklerinin göç konusunda ikiye bölündükleri görülmektedir. Türklerin bir bölümü ilk fırsatta Türkiye'ye göç edilmesi fikrini benimserken, bir bölümü ise yüzyıllardır yurt edindikleri Dobruca'da kalmaları gerektiğini savunmuştur. Nitekim, göç konusunu işleyen Türkçe gazetelerin yayınları incelendiğinde Romanya Türk toplumundaki bu bölünmüşlüğün Türkçe matbuata da aynı şekilde yansıdığı görülmektedir. Bu bağlamda, Deliorman, Hak-Söz, Tuna, Türk Birliği ve Yıldırım gazeteleri göçü savunurken, Çardak, Emel, Dobruca, Halk ve Romanya gazeteleri göç karşıtı yayınlar yapmışlardır.

Romanya'da yayımlanan Türkçe gazeteler arasında Türk Birliği gazetesi birçok bakımdan özel bir konuma sahiptir. Söz konusu gazeteler arasında "Türk" ismini kullanan tek gazetedir. Türk Birliği ayrıca, bahsekonu dönemde Latin alfabesine ilk geçen ve öz Türkçe kullanımını savunarak bunu uygulayan ilk gazete olmuştur.

Türk Birliği gazetesi, Dobruca'daki en faal ve en uzun ömürlü teşkilâtlardan biri olan Türk Gençler Derneği'nin yayın organı olarak çıkarılmıştır. Gazetenin kurucuları geçmişte Jön Türk hareketi içerisinde yer almış Dobrucalı aydınlardan oluşmaktadır. Pazarcık'taki Jön Türkler tarafından 1909 yılında kurulan "Tamîm-i Maarîf Cemiyeti" 1920 yılında "Türk Gençler Derneği"ne dönüştürülmüş ve anılan dernek 12 Şubat 1930 tarihinden itibaren çalışmamızın ana konusunu teşkil eden Türk Birliği gazetesini çıkarmaya başlamıştır.

Türk Birliği, Latin alfabesine geçiş ve öz Türkçe kullanılması konusundaki öncü tutumunun yanı sıra inkılâp aleyhtarlarına karşı mücadelesiyle, Gagavuzlara yönelik faaliyetleriyle, Tatarcılığa karşı duruşuyla, göçler konusundaki yayın politikasıyla ve ele aldığı konulardaki milliyetçi bakış açısıyla da dikkat çekmektedir.

Türk Birliği gazetesinin, Romanya'daki Jön Türklerin lideri konumundaki İbrahim Temo'yla yakın temas içinde olduğu görülmektedir. Temo, fikirleri ve yazılarıyla Türk Birliği'ne katkı sağlamış, ayrıca Latin alfabesine geçiş ve öz Türkçe kullanılması konularında gazete yönetimini teşvik etmiştir. Temo, Romanya'daki Türk mekteplerinde eğitimin Latin alfabesiyle yapılması için bir çalışma hazırlayarak bunu Dobruca'daki öğretmenlere dağıtmıştır. Temo ayrıca, Mecidiye Müslüman Semineri'nde Latin harfleriyle eğitime geçilmesine de destek vermiştir. Latin alfabesine geçilmesine karşı çıkanlara Temo, Romanya'dan bir örnekle yanıt vermiştir: Ortodoks olan ve Kiril alfabesini kullanan Romenlerin Latin alfabesine geçilmesi durumunda zamanla Katolikleşmesinden korkan bazı mutaassıbların Latin alfabesine karşı direndiklerini, ancak Romanya'da Latin alfabesine geçilmesi sonrasında kimsenin Ortodoksluğu terk etmediğini kaydetmektedir. Temo, Latin alfabesinin Türkçe için daha uygun olması sebebiyle benimsenmesi gerektiğini savunmuştur. Nitekim Latin alfabesine geçişi destekleyen Temo, İttihatçı arkadaşlarının kendisine "Latinci" dediklerini kaydetmektedir.

Türk inkılâplarını ve Temo'nun Latin alfabesi konusundaki görüşlerini benimsemiş olan Türk Birliği gazetesi, 12 Şubat 1930 tarihli ilk sayısında Latin harflerini benimsediğini, ancak bu harfleri bilenlerin azlığı sebebiyle şimdilik eski harflerle yayımlanacağını ve en kısa sürede yeni harflere geçileceğini duyurmuştur. Nitekim Türk Birliği, 6 Eylül 1934 tarihinde Latin alfabesini kullanmaya başlayarak, Romanya'daki Türkçe gazeteler arasında Latin alfabesine geçen ilk gazete olmuştur. İlerleyen zamanlarda Romanya'daki

diğer Türkçe gazeteler de Türk Birliği'ni bu alanda takip etmiştir. Öte yandan, Romanya'daki Türkçe gazeteler arasında öz Türkçe kullanılmasını savunan ve bunu uygulamaya koyan ilk gazete yine Türk Birliği olmuştur.

Öte yandan, Romanya'daki diğer Türkçe gazetelerin Latin harflerine geçiş konusuna ilk aşamada tereddütlü yaklaşıtları görölmektedir. Bu tereddütün, okuma-yazma bilenlerin az olduğu Romanya Türkleri arasında okuyucu bulamama endişesinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Öte yandan, Romanya Türklerinin bir bölümü Türkiye'de gerçekleştirilen inkılâpları desteklerken bir bölümü ise bu dönüşüme mesafeli yaklaşmıştır. Türkiye'deki inkılâpları savunan ve bunların Dobruca Türkleri tarafından da benimsenmesini arzu edenlerin çoğunlukla geçmişte Jön Türk hareketi içerisinde yer alan aydınlardan meydana geldiği görölmektedir. Nitekim, kurucuları geçmişte Jön Türk hareketi içerisinde yer almış olan Türk Birliği gazetesi de Atatürk inkılâplarını özümsemiş ve söz konusu inkılâpların Romanya Türkleri tarafından benimsenmesi için çaba sarfetmiştir. Gazete, medeni nikâh, kadılıkların kaldırılması, kadınların siyasi haklarının tanınması, din görevlilerinin giyebileceği kılık-kıyafet düzenlemeleri gibi konularda Cumhuriyet Türkiye'si'yle tam bir fikir birliği içerisinde olmuş, inkılâp aleyhtarları ve yenilik karşıtlarıyla da mücadele etmiştir.

Türk Birliği gazetesinin bir taraftan İbrahim Temo'yla yakın ilişkileri ve gazetenin kurucularının Jön Türk kökenleri, diğer taraftan Hamdullah Suphi Tanrıöver'le ve dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti Bükreş Elçiliği'yle bağları esasen bu gazetenin Türkçü ve inkılâpçı kimliğine işaret etmektedir.

Türk Birliği gazetesi, Romanya'daki diğer birçok gazete gibi göç konusunu yakından takip etmiştir. Türk Birliği, göç olgusunun kaçınılmaz bir gerçeklik olduğunu ve bunun bireysel bazda yapılması yerine Türkiye Cumhuriyeti eliyle planlı bir şekilde yapılması gerektiğini savunmuştur. Nitekim gazete, Elçi Hamdullah Suphi Bey'in göç anlaşmasının imzalanması yönündeki çabalarını desteklemiş ve konuya ilişkin gelişmeleri düzenli şekilde okurlarıyla paylaşmıştır. Türk Birliği, 1936 yılında Türkiye-Romanya göç anlaşmasının imzalanmasını memnuniyetle karşılamış ve yıllardır Türk köylüsünün mağduriyetine yol açan düzensiz göçün son bulduğunu, bundan böyle göçlerin planlı ve düzenli bir şekilde gerçekleştirileceğini kaydetmiştir.

Türk Birliği'nin bir diğer özelliği Romanya'daki Türkçe gazeteler arasında Gagavuzlar'la ilgili yazılara sayfalarında en geniş yer ayıran gazete olmasıdır. Türk Birliği, Gagavuzlara özel bir önem atfederek din ve köken ayırımı gözetmeksizin Romanya'daki tüm Türkler arasında birliği savunmuştur. Bu anlamda gazetenin adının "Türk Birliği" olması bilinçli bir tercihi yansıtmaktadır. Türk Birliği ayrıca, Gagavuz yazarlara sayfalarını açan ilk gazete olmuştur. Nitekim, Kario Amira, Mihail Guboğlu, Dumitru Kara Çobanoğlu gibi Gagavuzların makaleleri Türk Birliği'nde yayımlanmıştır. Öte yandan, Türk Gençler Derneği, Gagavuz kasabası Kavarna'da şube açan tek Türk derneğidir. Türk Birliği'nin Gagavuzlar'la yakından ilgilenmesinde Hamdullah Suphi Bey'in Gagavuzlar'la ilgili düşüncelerinin etkili olduğu değerlendirilmektedir.

Türk Birliği gazetesinin önemle ele aldığı bir diğer konu Tatarcılık akımıdır. İdeolojik olarak Türk milliyetçiliğini benimsemiş olan Türk Birliği, Tatarcılık fikrine şiddetle karşı çıkmış, bu düşünceyi Türklük'ün bölünmesi ve Dobruca Türkleri arasında ikilik çıkarma girişimi olarak görmüş ve reddetmiştir. Fikri planda ayrışan Türk Birliği ve Tatarcıların, göç, kadılıkların kaldırılması, okullarda Latin alfabesine geçiş konularında da karşı karşıya geldikleri görülmektedir.

Romanya'da Türkçe matbuat ilk aşamada Jön Türklerin muhalif nitelikli basın faaliyetleri çerçevesinde doğmuş, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra ise Dobrucalı yerel aydınların önderliğinde Türk azınlığın sorunlarını ele alan bir hüviyet kazanmıştır. Tanık oldukları Romenleştirme politikaları ve Türk göçleri karşısında Dobrucalı yerel aydınların azınlık bilincinin pekiştiği ve Türk azınlığın sorunlarını dile getirmek amacıyla matbuattan yararlanma yoluna başvurdukları görülmektedir. Nitekim, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Romanya'da yayımlanan Türkçe gazetelerin tamamı göç, eğitim, müftülük, senatörlük seçimleri, kadılıkların kaldırılması gibi Müslüman Türk azınlığı yakından ilgilendiren konularda yayınlar yapmışlardır. Söz konusu gazeteler Türkiye Cumhuriyeti'nde gerçekleştirilen inkılâpları da yakından takip etmiş ve siyasi yaklaşımlarına uygun olarak okurlarıyla paylaşmışlardır. Romanya'da yayımlanan Türkçe gazetelerin birçoğunun kısa ömürlü olduğu, ancak az sayıda gazetenin uzun süre yayın hayatında kalabildiği görülmektedir. Uzun ömürlü gazetelerden biri olarak Türk Birliği, Romanya'daki Türkçe gazeteler arasında Türkçü ve inkılâpçı karakteriyle ön plana çıkmakta, ayrıca Latin alfabesine geçiş ve öz Türkçe kullanımı başta olmak üzere

birçok alanda Romanya'daki diğer Türkçe gazetelere öncülük etmesi nedeniyle önem arz etmektedir.

.

KAYNAKÇA

ARŞİV KAYNAKLARI

Romanya Bilimler Akademisi Arşivi

Aydınlık, Fon: P.IV.1.500, vol.10

Bora, Fon: P.I.17.263

Cuvantul Dobrogei, Fon: P.IV.1.500, vol.V

Çardak, Fon: P.III.17.249

Deliorman, Fon: P.III.12.422

Dobruca, Fon: P.IV.5.502

Emel, Fon: P.I.II.9.344

Halk, Fon: P.III.7.671

Hak-Söz, Fon: P.III.10.345

Mecidiye Müslüman Semineri Yıllığı, Fon: P.I.5003

Mekteb ve Aile, Fon: P.I.4.405

Revista Musulmanilor Dobrogeni, Fon: P.II.9.595

Romanya, Fon: P.III.IV.5.834

Sadâkat, Fon: P.III.2.573

Sadâ-yı Millet, Fon: P.IV.1.252

Şark, Fon: P.IV.1.901

Tan, Fon: P.III.9.202

Teşvik, Fon: P.III.3.451

Tuna, Fon: P.III.IV.9.203

Türk Birliği, Fon: P.III.15.154

Yıldırım, Fon: P.IV.12.318

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, Başvekâlet Muamelat Müdürlüğü, 30-18-1-2 / 54-36-9

BCA, Başvekâlet Kararlar Müdürlüğü, 30-18-1-2 / 64-31-8

BCA, Dâhiliye Vekâleti, 30-10-0-0 / 116-809-3

BCA, Bükreş Elçiliği, 30-10-0-0 / 116-810-11

BCA, Hariciye Vekâleti, 30-10-0-0 / 116-810-12

BCA, Bükreş Elçiliği, 30-10-0-0 / 116-810-13

BCA, Başvekâlet Kararlar Dairesi Müdürlüğü, 30-10-0-0 / 125-888-3

BCA, Hariciye Vekâleti, 30-10-0-0 / 246-666-30

BCA, Hariciye Vekâleti, 30-10-0-0 / 246-667-7

BCA, Hariciye Vekâleti, 30-10-0-0 / 247-668-11

BCA, Hariciye Vekâleti, 30-10-0-0 / 247-668-13

BCA, Bükreş Elçiliği, 30-10-0-0 / 247-668-16

Romanya Dışişleri Bakanlığı Arşivi (Arhiva Ministerului Afaçerilor Externe)

Fond: Turcia, vol. 65, Romanya'nın Ankara Elçiliği'nin 1101/1935 sayılı ve tarihli raporu

Fond: Turcia, vol. 65, Romanya'nın Ankara Elçiliği'nin 16869-3/1935 sayılı ve tarihli raporu

Fond Turcia, vol. 65, Romanya'nın Ankara Elçiliği'nin 1421/1936 sayılı ve tarihli raporu

KİTAPLAR

ANDONYAN, Aram; **Balkan Savaşı** (Çev: Zaven Biberyan), Aras Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, 2002.

BAYDAR, Mustafa; **Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Anıları**, Menteş Kitabevi, İstanbul, 1968.

- COMAN, Virgil (Koord.); **Osmanlı Kartografya Kaynaklarında Dobruca (XVI.-XIX y.y.)**, Etnologica, Bükreş, 2015.
- CUPCEA, Adriana; Marin, Manuela; Omer, Metin; **Seminarul Musulman din Medgidia, Documente și memorie**, Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2016.
- EKREM, Mehmet Ali; **Din Istoria Turcilor Dobrogeni**, Kriterion, București, 1994.
- İBRAM, Nuredin; **Dobruca'daki Müslüman Topluluğu Manevi Hayatından Sayfalar**, (Çev., Belghiuzar Cartali Bulıga, Namık Kemal Yıldız), Ex Ponto, Constanta (Köstence), 1999.
- İNAN, Arı (haz.); **Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 1923 Eskişehir-İzmit Konuşmaları**, TTK, Ankara, 1982.
- GERAY, Cevat; **Türkiye'den ve Türkiye'ye Göçler ve Göçmenlerin İskanı (1923-1960)**, S.B.F. Maliye Enstitüsü, Türk İktisadi Gelişmesi Araştırma Projesi, Rapor no: 9, Ankara, 1962.
- GÜNGÖR, Harun; Argunşah, Mustafa; **Gagavuzlar, Gagavuz Türklerinin Etnik Yapısı, Nüfusu, Dili, Dini, Folkloru Hakkında Bir Araştırma**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1998.
- HACISALİHOĞLU, Mehmet; **Jön Türkler ve Makedonya Sorunu (1890-1918)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2008.
- HALAÇOĞLU, Ahmet; **Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri 1912-1913**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1997.
- HANİOĞLU, M. Şükrü; **Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük (1889-1902)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1986.
- ; **Preparation for a Revolution: The Young Turks, 1902-1908**, Oxford University Press, New York, 2001.
- KABACALI, Alpay; **Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Matbaa, Basın ve Yayın**, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2000.
- KARPAT, Kemal H.; **Osmanlı Modernleşmesi**, Çev. Akile Zorlu Durukan-Kaan Durukan, İmge Kitabevi, Ankara, 2002.
- LEWIS, Bernard; **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Çev.:Prof. Dr. Metin Kırıatlı, 4. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991.
- NABİ, Yaşar; **Balkanlar ve Türklük**, Ulus Basımevi, Ankara, 1936.

ŞAPOLYO, Enver Behnan; **Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönüyle Basın**, Güven Matbaası, Ankara, 1969.

TEMO, İbrahim; **İttihat ve Terakki Anılarım, Atatürk'ü N' için Severim?**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2013.

TOPUZ, Hıfzı; **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1973.

TOROS, Taha; **Mazi Cenneti**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.

ÜLKÜSAL, Müstecip; **Romanya Türkleri**, Türk Dünyası El Kitabı, TKAE Yayınları, Ankara, 1976.

-----; **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987.

-----; **Kırım Yolunda Bir Ömür, Hatıralar**, Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayınları, Ankara, 1999.

MAKALELER

AĞUIÇENOĞLU, Hüseyin; "Ak Toprak'la Dobruca arasında. Dobruca Müslüman Türk Basınında Hicret Konusunda Yapılan Tartışmalar", **Osmanlı Araştırmaları Dergisi XXII** (Ed.: İnalçık, Halil; Erünsal, İsmail E.; Lowry, Heath W.; Emecen, Feridun; Kreiser, Klaus), Enderun Kitabevi, İstanbul, 2003.

AKBULUT, Uğur; "Osmanlı Basın Tarihine Bir Katkı: Gazetelerin Yayınlanma Amaçları Üzerine (1831-1876)", **Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 8/5, Ankara, Spring 2013.

AKINİZ, Sercan, KARASU, Cezmi; "Mehmet Niyazi Bey'in Bilinmeyen Gazete Yazıları", Ed.: Tasin Gemil, Nagy Pienaru, **Moştenirea Istorică A Tătarilor**, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2012.

ANZERLİOĞLU, Yonca; "Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi ve Gagauz Türkleri", **Bilig**, Sayı: 39, Ankara, Güz / 2006.

ARABACI, Hacı Murat; "1783'ten II. Dünya Savaşı'na kadar Kırım'dan Anadolu'ya Yapılan Göçler (Sebepleri ve Sonuçları)", 38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi) (International Congress of Asian and North African Studies) 10-15.09.2007, Ankara / Türkiye Bildiriler/ Papers / **Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları: 6**, Ankara, 2009.

ARSLAN, Aslı; "Atatürk Döneminde Romanya'dan Türk Göçleri ve Göçmenlerin Türkiye'de İskânları", **Turkish Studies - International Periodical for the**

Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 9/4, Ankara, Spring 2014.

BİRSEL, Haktan; ÖZKAYA DUMAN, Olcay; "*Balkan Demografisindeki Değişim ve Göçlerin Türkiye'ye ve Balkanlara Etkileri*", Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, **Uluslararası Balkan Sempozyumu Bildirileri (5-7 Ekim 2012)**, Ed.: Süleyman Seydi, Vedat Kartalcık, Murat Kılıç, Isparta, 2013.

BOZKURT, Giray Saynur; "*Geçmişten Günümüze Romanya'da Türk Varlığı*", **Karadeniz Araştırmaları**, Cilt: 5, Sayı: 17, Ankara, Bahar 2008.

BUDAK, Ali; "*Fransız Devrimi'nin Osmanlı'ya Armağanı: Gazete, Türk Basınının Doğuşu*", **Turkish Studies**, Volume: 7/3, Ankara, Summer 2012.

ÇELİK, Bilgin; "*Üç Kimlikli Bir Jön Türk Aydını: Dr. İbrahim (Ethem) Temo (1865-1945)*", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 1, İzmir, 2010.

-----; "*Romanya'da Bir Jön Türk: İbrahim (Ethem) Temo ve Romanya'daki Faaliyetleri*", **History Studies, International Journal of History**, Cilt: 2, Sayı: 2, Ankara, 2010.

DEMİR, Kenan; "*Osmanlı'da Basının Doğuşu ve Gazeteler*", Iğdır Üniversitesi, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 5, Iğdır, Nisan 2014.

DUMAN, Önder; "*Atatürk Döneminde Romanya'dan Türk Göçleri (1923-1938)*", **Bilig**, Sayı: 45, Ankara, Bahar / 2008.

ELTUT, Nükhet; "*1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ve İki Ülke Açısından Sonuçları*", 38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi) (International Congress of Asian and North African Studies) 10-15.09.2007, Ankara / Türkiye Bildiriler/ Papers / **Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları: 6**, Ankara, 2009.

GEMİL, Tasin; "*Osmanlı Öncesi Romanya Topraklarında Türk Varlığı / Turkic Presence on the Romanian Territory Before The Ottomans*", Ed.: Tasin Gemil, Nagy Pienaru, **Moștenirea Istorică A Tătarilor**, Editura Academiei Române, București, 2012.

KARASU, Cezmi; "*Dobruca Türk-Tatar Matbuatından Teşvik*", Ed.: Tasin Gemil, Nagy Pienaru, **Moștenirea Istorică A Tătarilor**, Editura Academiei Române, București, 2012.

KARPAT, Kemal H.; "*Foreword: The Story of an Institution and a Former Student's Memories*", Ed.: Adriana Cupcea – Manuela Marin – Metin Omer, **Seminerul**

Musulman din Medgidia, Documente și memorie, Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2016.

KAYA, Mehmet; *"Balkan Savaşları Sırasında Anadolu'ya Göçler ve Karşılaşılan Sorunlar"*, **History Studies**, Volume 5, Issue 6, Special Issue on Balkan Wars, Ankara, November 2013.

KOÇAK, Ahmet; *"II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Matbuatında "Tonguç" [Tonghidje] Gazetesi ve Romanya Türkleri İçin Önemi"*, **Türkiyat Mecmuası**, Cilt: 25, Sayı: 2, İstanbul, 2015.

MARIN, Manuela; *"The Muslim Seminary of Medgidia During Communism (1948-1967)"*, Ed.: Adriana Cupcea – Manuela Marin – Metin Omer, **Seminerul Musulman din Medgidia, Documente și memorie**, Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2016.

MEHMET, Mustafa Ali; *"Despre moștenirea culturală turcă în Dobrogea (Unele Reflecții)"*, Ed.: Tasin Gemil, Gabriel Custurea, Delia Roxana Cornea, **Moștenirea Culturală Turcă în Dobrogea**, Editura Top Form, Bucharest, 2013.

ONOFREY, Aleksandr Zaharoviç; *"Tarihsel Süreçte Gagavuz Türkleri"*, **Hikmet İlmi Araştırma Dergisi**, ADEKSAM, Gostivar, Makedonya, Mayıs 2008.

ÖNAL, Mehmet Naci; *"Romanya Türklerine Bakış"*, **Türk Dünyası Araştırmaları**, Sayı: 93, İstanbul, 1994.

ÖMER, Metin; *"The Emigration of Turks and Tatars from Dobrogea to Turkey Reflected in the Press of the Time (1936-1940)"*, Ed.: Tasin Gemil, Nagy Pienaru, **Moștenirea Istorică A Tătarilor**, Editura Academiei Române, București, 2012.

-----; *"Balkan Savaşlarında Romanya-Bulgaristan Anlaşmazlığı: Güney Dobruca"*, **Türk Yurdu**, Yıl 101, Sayı: 303, Ankara, Kasım 2012.

-----; *"Romanya'da Çıkan Türk Bir Gazete: Türk Birliği"*, **CTAD**, Yıl 9, Sayı: 17, Ankara, Bahar 2013.

ÖZCAN, Ömer; *"Hamdullah Suphi Tanrıöver"*, **Türk Yurdu**, Yıl 100, Sayı: 281, Ankara, Ocak 2011.

-----; *"Müstecip Ülküsal, Dobruca ve Türkler"*, **Türk Yurdu**, Yıl 101, Sayı: 394, Ankara, Şubat 2012.

POPOVIC, Alexandre; *"La Presse Turque (et Tatare) de Roumanie (1888-1940)"*, **Presse Turque et Presse de Turquie**, Ed.: Nathalie Clayer, Alexandre Popovic, Thierry Zarcone, Editions ISIS, İstanbul-Paris, 1992.

STOICA, Lascu; *"The Emigration of the Muslims from Dobrudja in the Interwar Period – Romanian Contemporary Opinions and Appreciations"*, Ed.: Tasin Gemil, Nagy Pienaru, **Moștenirea Istorică A Tătarilor**, Editura Academiei Române, București, 2012.

ÜLGEN, Erol; *"Dobrucalı Şair Mehmet Niyazi ve İthâfât Adli Eseri"*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, Cilt: 50, Sayı: 50, İstanbul, 2014.

ÜNLÜ, Mucize; *"Uluslararası Diplomasi ve Ulahlar"*, **Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, Sayı: 7, Serander Yayınevi, Trabzon, Güz 2009.

WITTEK, Paul; *"Yazıoğlu Ali on the Christian Turks of the Dobrudja"*, **Bulletin of the School of Oriental and African Studies**, C. XIV, London, 1952.

YAVUZ, Nuri; *"Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Gagavuzlar"*, **Gazi Akademik Bakış**, Cilt: 4, Sayı: 7, Ankara, Kış 2010.

YILDIRIM, Seyfi; *"Balkan Savaşları ve Göç"*, **Türk Yurdu**, Yıl 101, Sayı: 303, Ankara, Kasım 2012.

-----; *"Balkan Savaşları ve Sonrasındaki Göçlerin Türkiye Nüfusuna Etkileri"*, **CTAD**, Yıl 8, Sayı: 16, Ankara, Güz 2012.

SÜRELİ YAYINLAR

GAZETELER

Aydınlık

Coasta de Argint

Cuvantul Dobrogei

Cuvantul Nostru

Çardak

Deliorman

Dobruca

Halk

Hak-Söz

Romanya

Sadâ-yı Millet

Sadâkat

Şark

Tan

Teşvik

Tuna

Türk Birliği

Yıldırım

DERGİLER

Bora

Emel

Mekteb ve Aile

Revista Musulmanilor Dobrogeni

ANSİKLOPEDİ

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

İNTERNET KAYNAKLARI

ÇOMAK, Nebahat Akgün; *"Eski Türk Basınında Balkanlarda Çıkan Türkçe Vilayet Gazeteleri"*, **Uluslararası Balkan Kongresi 28-29 Nisan 2014**, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, "www.bilgesam.org/images/Dokumanlar/0-404-2015021017balkankongresikitabi-16.pdf" (Erişim: 3 Mart 2017)

PEKESEN, Berna; *"Expulsion and Emigration of the Muslims from the Balkans"*, "<http://ieg-ego.eu/en/threads/europe-on-the-road/forced-ethnic-migration/berna-pekesen-expulsion-and-emigration-of-the-muslims-from-the-balkans>" (Erişim: 28 Eylül 2016)

TUNCER, Burak; *"Harf hatası resmi gazete kapattırdı"*, 15 Eylül 2008, "www.hurriyet.com.tr/amp/harf-hatasi-resmi-gazete-kapattirdi-9905373" (Erişim: 6 Nisan 2017)

- "http://udttmr-medgidia.ro/mehmet_niyazi.html" (Erişim: 5 Haziran 2016)

- "<http://cetobac.ehess.fr/index.php?111>" (Erişim: 6 şubat 2017)
- "www.m.adevarul.ro/cultura/arte/va-mai-amintiti-de-nicolae-batzaria.html" (Erişim: 3 Mayıs 2017)

EKLER

EK 1 Aydınlık.....	236
EK 2 Bora.....	237-238
EK 3 Coasta de Argint (Gümüş Sahil).....	239-240
EK 4 Cuvantul Dobrogei (Dobruca Sözü).....	241
EK 5 Cuvantul Nostru (Bizim Sözü).....	242
EK 6 Çardak.....	243
EK 7 Deliorman.....	244
EK 8 Dobruca.....	245
EK 9 Emel.....	246
EK 10 Gazeta Dobrogei.....	247
EK 11 Hak-Söz.....	248
EK 12 Halk.....	249
EK 13 Mekteb ve Aile.....	250
EK 14 Mecidiye Müslüman Semineri Yıllığı.....	251-253
EK 15 Revista Musulmanilor Dobrogeni (Dobruca Müslümanları Dergisi).....	254
EK 16 Romanya.....	255
EK 17 Sadâkat.....	256
EK 18 Sadâ-yı Millet.....	257
EK 19 Şark.....	258
EK 20 Tan.....	259
EK 21 Teşvik.....	260
EK 22 Tuna (1).....	261
EK 23 Tuna (2).....	262
EK 24 Türk Birliği.....	263-264

EK 25 Yıldırım.....	265
EK 26 Pazarcıklı Feridun Necati'nin Fotoğrafl.....	266
EK 27 İbrahim Temo'nun da Aralarında Yer Aldığı Mecidiye Müslüman Semineri Öğretmen ve Öğrencilerinin Bir Fotoğrafl.....	267
EK 28 Bükreş Sefiri Hamdullah Suphi Bey'in Romanya'dan Gelecek Muhacirler Hakkındaki Raporu (BCA, Dahiliye Vekaleti, 30-10-0-0 / 116-809-3).....	268-272
EK 29 Romanya'da Yayımlanan Emel Mecmuasının Türkiye'ye Sokulmasının Yasak Edilmesine İlişkin İcra Vekilleri Heyeti Kararı (BCA, Başvekalet Muamelat Müdürlüğü, 30-18-1-2 / 54-36-9).....	273
EK 30 Hamdullah Suphi Bey'in Başbakanlık Müsteşarı Kemal Gedeleş'e Muhatap Mektubu (BCA, Bükreş Elçiliğı, 30-10-0-0 / 116-810-13).....	274-275
EK 31 Hamdullah Suphi Bey'in Bükreş'e Orta Elçi Olarak Atanmasına İlişkin İtimatname (Ankara, 28.05.1931).....	276-279

EK 1: Aydınlık, 15 Ekim 1933, Sayı: 1.

EK 2: Bora, Mart 1938, Sayı: 1.

Sene 1

Mart 1938

No. 1

بورا

علمی، فنی، ادبی، آیلق رساله

موسسسی: عرفان فوزی || سنه لک آبونہ بدلی 200 لہی

مقدمہ:

مقصد و مسلك

بورا، منسوب اولدینی تورک قوم نجیبی مادی و معنوی فلاکتی
قورومق و قورنارمق مقصدینه مبنی، زمین و زمانک مساعددهسی نسیقنده
ایجاب ابدی هر درلو فدکارلری اختیار ایدرک ساحه انشاوه آیدور.
جمعه، من، سه و تیلی اولوسومزک صمیمی بر رهبری اولمک اسلامیت
استمداف ابدیکی مهم بر قابیه دخی ناجنرانه خدمت ایش اولاجقدور.
آلامیت؛ جلهجه معلوم اولدینی اوزره اخلاق حمیده و اوصاف جیه
ایله امر استدیگدره قوانین انسانییه مطابق حرکانه بولونماصری
ایجاب ابدیور.

«بورا، تورک و تاتار ملتک عینی صریق و اسلک اولدینی
ایاتنه جالیدشاجندن محترم ملتک محبت و توجهته نائلیت شریفه
مشرف و بوساییده یابدار اولاجقنه ایمان نام و اعتقاد قوی بسله مکده دره
حوقیت جناب حقدور.
بورا

Bora, Mart 1938, Sayı: 1 (Romence).

Anul I. Martie 1938 No. 1

B O R A
(VISCOLUL)
REVISTA LITERARA ȘI ȘTIINȚIFICA

IRFAN FEUZI
Director propr. și red. responsabil

ABONAMENTE ANUAL:
In țara lei 200, In străinătate lei 300

Cuvânt înainte.

E o plăcută surpriză, pentru populația musulmană din Dobrogea, apariția revistei noastre, deoarece, până în prezent, în România, nu exista, afară de „Emel”, nici o publicație periodică în limba turcă, care să se acuze, exclusiv, de chestiuni pur literare și științifice.

Încă de mult se simțea lipsa unui organ în care să se reflecte întreaga gamă de simțiri concepții, idealuri, ce însușesc pe tânărul intelectual turc, dar totul, limitându-se, bine-înțeles, în cadrul strict științific-literar.

Ce urmărim? Răspunsul la această întrebare se deduce ușor din cele scrise mai sus, dar, pentru o clarificare mai completă, adăugăm: Literatura, după părerea noastră, e menită să oglindească totul, ce se referă la felul de a gândi și a trăi al unui popor, într'un cuvânt, toate elementele ce sunt caracteristice numai lui, elemente ce-l reliefează puternic, scoțându-l din ansamblul celorlalte unități etnice.

Un popor nu poate exista decât prin păstrarea intactă a particularităților sale evidente, cari sunt rezultatul tuturor factorilor, ce, de secole, influențează viața sa, atât materială, cât și cea spirituală. Iată ce ei și a pierdut toate elementele de identificare, ce-i sunt transmise din generații în generații, fără întrerupere, el încetează să mai existe, ca atare, asimilându-se și înglobându-se în concertul celorlalte neamuri. Viața noastră dorință este ca orice scriere literară să ție seamă de cele precedente afirmate, adică să fie imaginea plasticizată a unei părți oricât de mici, din viața sa năzuințele poporului nostru. Prin viața unui popor, nu înțeleg numai cele referitoare la existența sa actuală, ci și tot trecutul lui privit sub toate unghiurile, căci numai cunoscând bine trecutul ne vom da seama de prezent.

Coasta de Argint (Gümüş Sahil), 2 Nisan 1928, Sayı: 1 (Romence).

III
8874

Anul I. No. I. 3 Iel Luni 2 Aprilie 1928

COASTA de ARGINT

Director, OCTAVIAN MOȘESCU
Redacția și Adresa
Vasile Lascar Nr. 1
— BALCIC —
Abonament anual 200 Iel

Ziarul cultural al Universității libere din Balcic

Balcicul în 1854 Desen de Durand Brager

Câteva gânduri pentru Balcic.

Balcicul pentru mine a devenit un colț de liniște și odihnă, unde mă duc să-mi împropăzesc sufletul și trupul. Coasta de Argint are un farmec rar și dacă s'ar desvolta cu îngrijire, ar putea deveni una din cele mai încântătoare părți din scumpa noastră țară.

Clima îi este minunată, băile și înotul o bucurie. Însă cu toate că Balcicul este colțul ales, cel mai drag inimii mele, acei ce doresc o plajă mare e bine să meargă la Ecrene. Nicaieri nu se găsește o plajă nisipoasă mai frumoasă decât acolo.

Pentru colorit, duceți-vă la Callacra, cu stâncile ei roșii în contrastul cător, marea apare misterios de adâncă, verzule și albastră, ca și cum smaraldele și safirele s'au topit la un loc pentru a face bucuria zellor.

De nedescris sunt apusurile de soare la Callacra, și este un timp când pământul-i sterp se acopere cu maci înflăcărați. Un apus de soare în vremea înfloririi lor, e ca și cum întreaga lume ar fi cuprinsă de foc.

În Iunie florile de câmp transformă întreaga Dobrogea într-o grădină cu multe culori.

Scumpul nostru Rege Ferdinand obișnuia să zică că flora vâlei Teke este o adevărată grădină a raiului.

Ca toți cei care iubesc Coasta de Argint și Eu sper s'o vad în desvoltare și prosperitate spre bucuria multora. Dar mai presus de toate nu doresc ca atmosfera și caracterul ei să fie schimbată sau distrusă.

Intensitatea pitorească a acestor fașii de pământ este cea ce o face atât de neprețuită.

Acei ce s'ar uni spre a face aceste locuri singuratic mai placute și mai ușor de ajuns la ele, trebuie mai cu seamă să le respecte frumusețea; iar în desvoltarea lor să le cruțe pitorescul.

Toate construcțiunile publice, fie ele școli, hoteluri, bănci sau primării, ar trebui să fie adoptate stilului regiunii; arhitecturi complicate și înflorite nu trebuiesc permise, căci nu merg cu fondul artistic al locului.

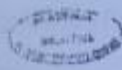
Având atâtă dragoste pentru această parte a țării noastre, nădăjduiesc că nu se vor face mari schimbări înainte de a fi văzute de Mine. Eu având inima de artist, aș simți o adâncă bucurie să ajut la plănuirea îmbunătățirii lor, și sper că-mi va fi îngăduit să fiu o îndrumătoare în lucrările de gust.

Și mai cu seamă, voi toți cei ce iubiți Coasta de Argint, nu distrugeți atmosfera orientată care îi este marea farmec. Îmbunătățirile rău înțelese sunt mult mai rele decât dacă nu le faci de loc! ele ar ruina frumusețea rustică și simplă a locului.

Dragostea mea pentru această parte a lumii este atât de mare încât simt că aș fi o bună sfătuitoare, de aceea lasați-mă să iau parte la lucrul vostru.

MARIA
Regina României

EK 4: Cuvantul Dobrogei (Dobruca Sözü), 13 Temmuz 1919, Sayı: 1 (Romence).

Anul I. — No. 1. Număr Festival (GRATUIT) al Ziarului Duminică 13 Iulie 1919.

CUVÂNTUL DOBROGEI

(DOBROGEA SOZI)

ORGAN AL MUSULMANILOR DIN ÎNTEAGA DOBROGEA
SUB CONDUCEREA UNUI COMITET

REDACȚIA și ADMINISTRATIA
Strada Mihail Călugăreanu Nr. 5

CĂTRE CITIZORII NOȘTRI DOBROGENI

Prin acest număr festiv se anunță tuturor Dobrogenilor, că în orașul Constanța va apărea săptămânal un ziar sub denumirea „Cuvântul Dobrogei” acest ziar este organul populației musulmane și va căuta cu alăturarea cu celelalte ziare ce apar în această provincie să apere interesele Dobrogei și a Dobrogenilor.

„Cuvântul Dobrogei” va fi primul ziar al populației musulmane ce apare în limba română și și va face slăvita datorită dovedind lui ei întregi, mai ales bulgarilor pretențioși dreptul Românilor asupra Dobrogei.

„Cuvântul Dobrogei” va arăta lumii civilizate modul în care cum s-a purtat poporul român față de populația musulmană din această provincie și care la rândul ei în toate ocaziunile a arătat dragoste, devotament și supunere, fără rezervă, legilor îndatoririlor lor față de Țară.

„Cuvântul Dobrogei” va fi ziarul care va căuta să spulbere toate versiunile mincinoase și calomnioase iscodite de dușmani în detrimentul vechei legături înfrățite dintre români și noi.

„Cuvântul Dobrogei” va fi ziarul care va face lumină asupra tuturor acauzărilor tendențioase și va cere pedepsirea adevăraților vinovați.

„Cuvântul Dobrogei” va fi călăuză populației musulmane pentru recunoașterea drepturilor și datoriilor lor către Țară.

„Cuvântul Dobrogei” va fi ziarul prin care se va arăta recunoașterea populației musulmane față de protecțiunea ce i s-a acordat de poporul român.

În general „Cuvântul Dobrogei” va fi disunetul inimilor tuturor musulmanilor din Dobrogea.

Acest ziar va apărea săptămânal și va fi scris în limba română nevoind a se da întru nimic deosebire de celelalte ziare românești.

Comitetul roagă deci pe toți Dobrogenii care cunosc bine sentințele de dragoste înfrățescă ce a născut și nutrește populația musulmană pentru Țară și poporul Român, să colaboreze punând la dispoziția lor coloanele acestui ziar.

Mai târziu acest ziar va avea o pagină și în limba turcă spre a servi coreligionarilor noștri din Cadrilater care n-au avut încă timpul necesar să învețe limba română.

Totdeauna se anunță tuturor că în ziua de 20 Iulie curent va avea loc la Constanța un congres al Musulmanilor din întreaga Dobrogea.

Scopul congresului se vede în cuprinsul apelului de pe contra pagină a acestui ziar.

Correspondențele și articolele ce vor fi pentru ziarul nostru se pot adresa D-lui Mahmoud Celibi, Consilier Județean Sa. Mihail Călugăreanu Nr. 5.

COMITETUL DE REDACȚIE

EK 5: Cuvantul Nostru (Bizim Sözüümüz), 3 Ağustos 1929, Sayı: 3.

3

آپونہ شہر ملی
سنہ لک ۴۰۰، آلتی آلتی
اوج آلتی لہی در
—۵—
نسخہ سی ۳ لہدر
اعلان اجرتی مدیر ایلہ آکلاشیلیہ
آدرس تبدیلی ۴۰ لہدر

بیم سوز
CUVANTUL NOSTRU

No. 3 Sâmbătă 3 August 1929 — جمعہ اپریلی — 1929 س

روس—چین اختلافی
بر حربہ می منجر اولاجی ؟
پکین—قزل قطعات (پوغرائیچنایا) و)
مانجولی) شہر لہی اشغال ایشدر . حار
ہیندہ کی سو ویت ژہ نرال قونسولوسی
ایلہ قونسولوسخانہ ما مورلری نو قیف
ایلدشدر حار ہیندہ عمومی بر قو رفو
وہیجان حکمفر مادہ
چینیلر د بو حر کتی ، سبب حرب عد
ایدیورلر .

نویورق — شانتہای دن کن برتلر افہ
نظر آ خارجہ نانتری موسیو وانع چینک
(کہ للوغ) میثاقنی امضالا مش اولدوغنی
اونوئمہ دہنی سویلہ مش ، یالکر سویلہ
تارک مانجوری بہ عکر ادخال ایشکہ
مضطوف مر حرکتیڑیک چین حکومت
وملنی طرفدن بر حرب سببی تلقی اولکہ
جفتی علاوہ ایلہ مشدر .

§

روسیہ اعلان حرب ایتجہ جک
برلین — موسقو وادن کن بر خبرہ کورہ
مناقلات قومیسری روسیہ تک بر نیسینہ عائد
یمض اسباب ومطالمتدن طولانی چینہ
۱۹۲۹

شوحالده بتون دبل ودینی ایلہ بشون روح
وحسیاتیلہ نورک اولان تورکک ، تورکیہ
علیہندہ نشریاندہ بولٹیورز طرژندہ سوز
سویلہ مہندہ امکان متصور میدر ؟ بونی سو .
یلہ ملک دکل ، سویلہ بہ تی در حال تیلہ ملک
اوزرمزہ ملی بر بورجدر .
سوک سوز اولہرق رومانیاچیلرہ اخطار
وتوصیہ ایدر زکہ ، یالانچیلر اندہ ایستہ دکہ
لری قدر دوام ایشونلر ، یالکیز بر فردک و
بر خلقک ناموس ملیسیلہ اوبتا ماسونلر .

*
برم سوزمزه

عزل ایدیلن مدیر

زورلہ برندہ قالمق ایستہ یور مش !
عدم اقتداریلہ برابر وظیفہ سندہ کو ستر
دیکی آکا سلدن ویشمدی بہ قدر یایدی بر
چوق خطالی ایشلرندن طولانی بازار جی
مکتبی مدیری شوکت جودت افندی ،
اخیر آ وظیفہ سندن عزل ایدلشدر .
ایشیندیکمزہ کورہ ، شوکت جودت
افندی ، بو عزلی طایبق ایستہ مہ مش ،
جماعت اسلامیہ تک کان لم یکن اولدیغنی
سویلہ ہرک منترک واسطہ سیلہ تکرار
رندہ قالمق ایستہ مش ایستہ انجمن معار
فجہ جہر آ قو طیشاری ایدلشدر . فقط

ایمز
پش کبی کوستر یور .
دی ، غرتہ مزک ، اکمال نواقصدن سو .
تکرار نشریاتہ باشلامہ سی قار شو سندہ
یا اودوزہ نیازک آزار جی اولسون یوزی
ارماہ چقمی ؟
لان قومقو مہ سی ، ہا قیکیز ، دیگر طرفدن
مانہ کر بہ شایعہ لر فیشفر یور !
بر مسؤلر رجب افندی ، غرتہ مزک ،
رکیہ علیہندہ نشریاندہ بولند یغنی سویلہ
رک کویلیلر دن اوسور تگہ آ پونہ طو پلا یور
ش !
ایستہ نام معناسیلہ : دتشیویش ازہان ، پوکا
برلر .
آدم ، جد آ عبدالحید دورینک زور -
یلر ہنہ طاش جیقار تہ جق قدر خفیہ
ن . فقط دوشمز شوکا امین اولماید رگہ
لہ اصلی اساسی اولیان شیار ی غرتہ
ونلرید . کجیرہرک زور ناخیلہ قالقشمق ،
وکا پر موقع تأمین ایتز . چولکہ
یلہ شیارک موداسی جوقدن یکمشدر .
کسملک وداعا بر افندی کبی قالی ایچون
ہدیت وصادقندن باشقہ جارہ بوقدر .
باشقہ لری پیک ناموسیلہ اوینامق ، ہر وقت
اکہ شدہ بہ قدر ، اکہ .

EK 6: Çardak, 8 Eylül 1939, Sayı: 33.

Anul II No. 33

ÇARDAK

(CEARDAC)

Apărătorul drepturilor ȋăranului turc

Director M. MUZECHIA Redact. Ibrahim Kadri

8 Eylül 1939

Apare sub conducerea unui comitet

Redacția și Administrația
atul Camerelor, plasa Academiilor
Jud. Durostor — România

ABONAMENTE

Abonamentul pe an . . . 150 lei
Pentru Turcia . . . 3 Lira
Autorizați . . . 300 lei

Inregistrat la Tribunalul Durostor sub Nr. 7

Yine Eski Hamam Eski Tasmi

İki ayl müteaviz bir zamandanberi devam eden tatil mevsimi, geçen iş ve çalışma senesinin bu günlerdeki istirahat devri geçti. Önümüzdeki senenin faaliyet ve hareket günlerine adım atmak üzereyiz. Tabii bu meyanda mekteplerde açılma: 939-940 senet tedrisiyesi başlamak üzeredir.

Filvakı Temmuz ve Ağustos ayları, medeni hayatla, bu günün medeni insanları arasında umumî bir istirahat, dinlenme ve eğlence aylarıdır. Bütün bir sene hummalı bir faaliyetle işleyen ve çalışan beşeriyetin bu en tabii bir hakkıdır.

Fakat bu, böyle olmakla beraber hayattan biraz istifade biraz nasib, biraz güm, biraz neşe almağa ayrılan bu aylar; aynı zamanda öndeki sene içinde bir hazırlanma, geze senelerin tecrübeleriyle anlaşılan noksanları ikmâl, kusurları tahşih, yeni çalışma senesinin daha büyük randman vermesi için ibaret olduğunu bilmez. Çünkü görevleri vazife, iş ve hudut tesbit edilmemiştir.

Dört sancağa millî organizemizin nüvesini teşkil etmesi lâzım gelen güya-cemaat teşkilâtımız mevcuttur. Fakat bu zavallı heyette kendisinin ne olduğunu bilmez. Dört sancağın teşkilâtı, birbirine uymayan başna başna hattâ taban tabana zıt nizamnamelerle işlerler. Oyle nizamnamelerki; kimisi hazret Nuh zamanından kalma kimisi bizim değil fi tarihinde bulgaristan türdünün o zamanı vaziyetine göre tanzim edilmiş en iptidai, en basit birer rehber birer nizamname örneği veya müveddesidir.

Hakikat şudur: dört sancağa bizim bu günkü ihtiyacımıza uygun, bu günkü şerait hayatının icabatını dolduran müşterek bir nizamnamemiz yoktur. Her sancağın kendi bildiği gibi kendi uydurmasıyla teşkilât nizamnamesiyle ve fakat en ipti-

Tanrıöer Cenapları

Hayli müddettenberi mezunen anavatanda bulunan Türkiye cumhuriyet hükümeti Bükreş büyük elçisi sayın edibimiz Tanrıöer cenapları, hafta içinde vazifeleri başlarına avdet buyurmuşlardır.

Çardak aile tahririyesi kendilerine beyanı hoş amedi eyler.

~~~~~

bizimle beraber bu aziz vatan-da yaşayan diğer unsurlar arasında bu hâl, türk camaasına bir şin teşkil etmezmi?

Eski devrelerde dobruca türkü için umumî bir „norma“ tanzimi, millî teşkilâtımız için bir nizamname tesbiti ve buna resmî bir şekil verilmek için müteaddit teşebbüsler, içtimalar ve müzakereler yapıldı.

Hattâ şimdiki F.R.N. teşkilâtının yüksek konseyinde bütün dobruca türlerinin mümessilli, parlamentoda vekil bulunan Köstenceli Av. Salim Abdulkim efendinin evlerinde dört sancağın gelen hafta vadi-

Mı dersin....?..

Şöyle bir düşünüp, kire dalsam Borçlarım, canımı sıkarmı dersin Ümit bu kapılıp piyanku alsam Numaram zilosa çıkarmı dersin.

—x—

Ben çalsam davulu, et toplar parsa çekirim angarya ne kadar varsa Her zarar benimdir, eğer kâr varsa Eloğlu cebine sokarmı dersin

—x—

Kırımı elimden tez kapar eller Hissemde ya yanar, ya basar siller sürekli yağmurlar, giddeli yeller Evide bağuma yıkarmı dersin

—x—

Bir geçim yoluna olurum talip El, etek.... L. öpen çıkıyor galip Mezellet denilen kenete dahi İnsanlık gerefin yıkarmı dersin

—x—

Hayatla çahnip, taglardan taşa Yeterki yığıl kal, namusta yaşı Dertlerki „Kader“dir hep gelen başa Ne yaparsan önüne çıkarmı dersin

—x—

Olmazın bir menfur hem mezun huyun Utanır akrabam, arlanır soyun Bir hakka tapandır, içmeden boyun Daima yörü ak çıkarmı dersin

—x—

Azizim! bahsetme, sen şundan bundan Haber ver birarda, barıştan sulhan

EK 9: Emel Mecmuası, 1 Ocak 1930, Sayı: 1.

۱ كانون ثانی ۱۹۳۰
العدد ۱۰ لیدر
العدد ۱۰ لیدر
العدد ۱۰ لیدر

أبوله شرطی:
۱ سنه ۴۰۰ لای
۶ آیلق ۲۵۰ لای
خارج ایچون
۱ سنه ۶۰۰ لای
۶ آیلق ۳۵۰ لای
باسیلما یازیل
جهوریت

أمل مجملی

مسئول مدیری:
آروقت مستحب ح. قاضی

Emel Medjmuasi
مطبعه و اداره خانه
Emel Medjmuasi
Str. Ardealului No. 3
—Bazargic—

علمی، ادبی، اجتماعی و اقتصادی اونیش کونلک مجموعه در .

الملک سوز

صوکره انکشاف حیثیتی آلمقده در . اهل بیزک علمه و ترقی به
اولان مبانئ انکار ایدمه ییز . بوقابلت و قدرتی شیمدی به
قادر لایق به کوسترمه دی و فوللانه مادیه ، قباح ملتی
اداره و ارشاد ایلک مجبوریتده اولان منورلرکدر .
فطرتاً متحس و متحس اولان تورک ملتی ، اطرافنده
واوزاقلرده جریان ایدن بوتون فکر و بیلیم حادثه لرینی
بیلیمک و اوکریمک ایستر . مات شخصی ددی قودیلردن ،
استقامتیز و هدفیز یاشامقندن ییقدش ، کندیست فکر و
أمل بولنده یورومک ایچون برایشیق آرامق و بولق
احتیاسی دومشدر .

شو ماییت و مدنیت عصریده ، ملی و اجتماعی تا-
ریخلرک دونوم ققطلریده ، ملنلرک ترقی جریانلری آراسنده
یزم ملنلرک اهل الحلق و لایق دلق سکوتی ایچنده روحاً
نهزیملی و حاساً نولهسی روامیدر ؟

الک کوچوکنسندن الک بیوکنسه قادر بوتون ملنلر
قوتلرینی ، فعالیتلرینی و مدنیتلرینی ملی قادرولری داخلنده
آرتیرمق ایچون جالارکن ، یزم اونلره سیرچی قاراق
برمزده صایعامن ، بر آن اول اولمه می بکلمک دگیلدر ؟
ملنلره ملی روح اوفله یین ، یاشامق قوتنک سرلرینی
و عامللرینی اوکریم ، ماخذیک خطالرتدن درس عبرت
آلدیران ، حالی تنقید و استقبالی تبشیر ایدن الک ریحی

رومانیاتک بالخاصه دوپروجه بارجه سنده یاشایان و
صایسی یوز سکان بیکه چیقان تورک لک فکر ، علم و
اقتصاد بولنده ، برلکده یاشاقلری وطنداشلرتدن ، چوق
کری قلاقلرینی دوشونه رک بر « مجموعه » چیقارمق نیت
و تشبث ایتدک .

بوکون چیقمقده اولان تورکجه غزتلریمزک حجم
اعتباریه کوچوک و مندرجات اعتباریه دها زیاده حوا .
دندن مرکب اولدقلرینی کوردیکمزدن ؟ علمی ، ادبی ،
تاریخی و اقتصادی یازی و مناقشه له مساعد و زمین او-
لایه جک بو « مجموعه » نیک بر آن اول چیتیمی لزومنه
قائل اولدق .

دوپروجه تورک لریک قوجاغنده دوغوب چوق کو-
چوک یاشلریده تولن بعض مجموعه لک انشالر میدانندن آن
وقت لیچنده چه کیلیورمعلری ، بیزی امیدسز لکه و یاسه
دوشورمور . چونکه ، بونلر خلقیمزک رعیتسز لکندن
زیاده اراده و آرزوستدن طیش سیلر و عاملر یوزندن
دوام ایدمه مشلردر . یوقسه ملنلرک اوقومق ، بیلیمک
و یوکسلیمک دوینو و استعدادی بارادیلریشنده موجود
اولدینی کی ، کوندن کونه و بالخاصه بو یوک محاربه دن

EK 12: Halk, 20 Şubat 1936, Sayı: 1.

خلف

شماره ۲۰ شباط ۱۳۳۶

اداره خاوسی :

سزاه جناز چارلخ نومرو ۳۰

کوشتیه

مشترک مدیر :

آوقات حدی نصیرت

خلف

خاوسی ۲ لیدر

آبونه شرطری :

سبک - آتی آتک
علتک ایرون : ۱۰۰ لوی - ۱۰۰ لوی
تراج ایرون : ۲۰۰ لوی - ۱۲۰
مسک ایرون بلایر سوبلیه بلایر .

۱۳۳۶ شباط ۲۰

تورولوی : ۲۰ شباط ۱۳۳۶

۱۳۳۶ شباط ۲۰

۱۳۳۶ شباط ۲۰

تورولوی : ۲۰ شباط ۱۳۳۶

۱۳۳۶ شباط ۲۰

۱۳۳۶ شباط ۲۰

تورولوی : ۲۰ شباط ۱۳۳۶

۱۳۳۶ شباط ۲۰

Halk, 20 Şubat 1936, Sayı: 1 (Romence).

012767H
ADMINISTRAȚIA:
Str. General Cernat
No. 20
 Director
Avocat HAMDİ NUSRET

H A L K

(POPORUL)

ABONAMENTELE:
 În țară pe un an Lei 100
 pe 6 luni Lei 60
 În străinătate, pe un an 300
 pe 6 luni 100
20 FEBRUARIE 1956

ANUL I No. 1

ORGAN de APĂRARE al INTERESELOR MUSULMANE

Pornind la drum...

În Dobrogea, în această parte a țării românești, fereștă situația între Marea Neagră și Dunăre și în capitala și Constanța trezește în număr destul de însemnat populațiunile Turco-Tătără. A această populațiune de peste cinci decenți colaborează cu toată dragostea și sinceritatea specifică a turcului cu populațiunea românescă. Desigur, potrivit și proverbului „Că ori și ce faptă bună nu rămâne nerăsplătită” și această populațiune pasăcă și supusă se bucură de cea mai mare dragoste și încredere atât din partea poporului cât și a statului român.

Nevoia apărării unui ziar în limbile română și turcă pentru a aduce la cunoștință forurilor competente și pe această cale revizuirea de ordin cultural și religios era simțită de mulți. Deaceia călăuzii de acest gând am dat viață acestui modest ziar „HALK” (Poporul) care va apărea deocamdată de trei ori pe lună și vom căuta de cât posibil să îndeplinim rolul ce ni l-am înșușit.

După cum se poate vedea și din numele ce l-am dat ziarului nostru, suntem al poporului și ne vom ocupa întotdeauna de

ce este în siguranță și vom căuta să influențăm motivele acestei emigrații prilejite în timpurile actuale de criză, pășindu-ne și evaluat agoniștii cu stăta trude, pe preț de nimic.

Prin căutarea și analiza motivelor de emigrare, nu se ne înțeleg că nu nutrim sentimente de frăție și dorință de prosperitate republicii turcești și admirație pentru reformele radicale și foloștoare îndeplinite sub conducerea îndeapănă a mareii creator Kamal Atatürk.

Ziarul nostru nu va fi al nici unui partid politic și coloanele sale vor fi deschise ori și cui, indiferent de culoarea politică, înfruntă seamă de scopul urmări.

Tot ce va să arie în ziarul nostru, urmărind dreptatea și adevărul, scrisărit pe realități, nu ne îndotm că va fi apreciat de ioji ce iubesc adevărul și poporul.

KIRAY

Elementul Musلمان din Dobrogea

Elementul Musلمان din Dobrogea se compune din Turci și Tătari, cari au a această religione și origina. Populațiunea Musلمانă s'a bucurat întotdeauna de

O privire istorică asupra populației Turco-Tătare din Dobrogea

România când și-a întins stăpânirea asupra Dobrogei, majoritatea ce alcătui populiunea acestui regim era compusă din Turco-Tătari. Ca să ne facem o idee mai precisă, aici trebuie să împărțim Dobrogea în două: partea nordică, adică cele două județe Tulcea și Constanța pe care le-a anexat în urma pactului de la Berlin 1878 și partea sudică adică județele Durostor și Caliacra în urma războiului din 1913.

Dobrogea nordică era locuită de Turco-Tătari veniți din Crimee.

Aceștia au venit, în urma anexării Crimeii Imperiului Moscovit de către Împărăteasa Ecaterina în 1783 și după războiul Crimeii din 1856. Un număr destul de mare din acești stăpânitori de slă dăci la Crimee, neputând suporta asuprirea făcute de Ruși și mai ales măcelărirea a 30.000 de tătari de către Generalul Potemkin, au găsit refugiu în Dobrogea, care pe

atunci era sub stăpânirea Imperiului Otoman, considerat pământ fericit (Ac topac) în 1878, în urma anexării Dobrogei nordice de către România, această populațiune speriată, crezând că vor fi tratată la fel ca și în Rusia, întrucât amintirea era încă vie, au început să emigreze și de aici în Anatólia urmărind marea „ac toprak”.

Statul român nu putea să se uite cu ochii lui la această depopulare a regiunii, deabia anexată și să se înlăcească de o populațiune de slă dăci și harnică, întrucât aceste calități ale lor erau cunoscute și apreciate încă mai de mult, mărturie ne este testament politic: lașare de marele vovod și cuceritor Ștefan cel Mare către urmașii săi.

Sub domnia glorioasă a Marelui Rege Carol I, care se interesa îndeaproape de chestiunile musulmane, s'au luat o serie de măsuri bine venite pentru oprirea curentului de emigrare. Astfel:

În anul 1883 toți capii de familie, prescuți și bărbăși cari împliniseră vârsta de 21 ani, au fost împroprietărit cu câte 10 ha, teren de cultură. Au fost îndemnați să

poară în anul 1896 și 1907 țara să se facă nici o deosebire de origina etnică.

Aceste împroprietări s'au făcut în loturi mici până la 10 hectare și loturi mari până la 1000 ha cu preț de 90 lei ha. plată în 20 ani, adică 4%, lei de hectar anual. Foarte mult dintre musulmani au fost împroprietărit, dar neputând plăti ratele la timp, cei ce emigrat, au fost depozitați, conform legii împroprietări.

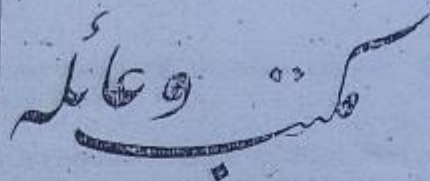
Acordarea drepturilor politice în anul 1910 țara nici o deosebire de natură locuitorilor din Dobroge.

Deasemenea ne-am bucurat de o desăvârșită libertate religioasă. În timp ce musulmanii din Rusia erau persecutați închinându-se moscheie, defunctul nostru Rege Carol I a construit moscheia Regală în centrul orașului Constanța, aducând chiar doi hogi din Istanbul, cari au fost retribuiți de guvernul român.

În urma tratatului de București, din 1913, Cadriatelor compus din două județe, Caliacra și Durostor, împroprietărit

EK 13: Mekteb ve Aile, 1 Nisan 1915, Sayı: 1.

Academia Română
București Perioada
I
1915

برنجی سنه عدد ۱ نسخہ ۲۵ ساتتیدر	 MEKTEB ve A-İLE	۱ نisan ۱۹۱۵ آبودهدلی سنه لك ۷ فراقتدر مالدی ایچون منسوب اولدیقی مکتبدن وثیقه کوندرمك شرطیله فراقتدر

علمی ، فنی ، اجتماعی ، ادبی اون بش کونده بر جیقار مجموعه در .

صاحب و ناشری :
 مدرسه رسمیه تورکجه معلمی و ایشیق محرری
 محمد نیازی

مختلر

مقصد و مسلك حقیقه

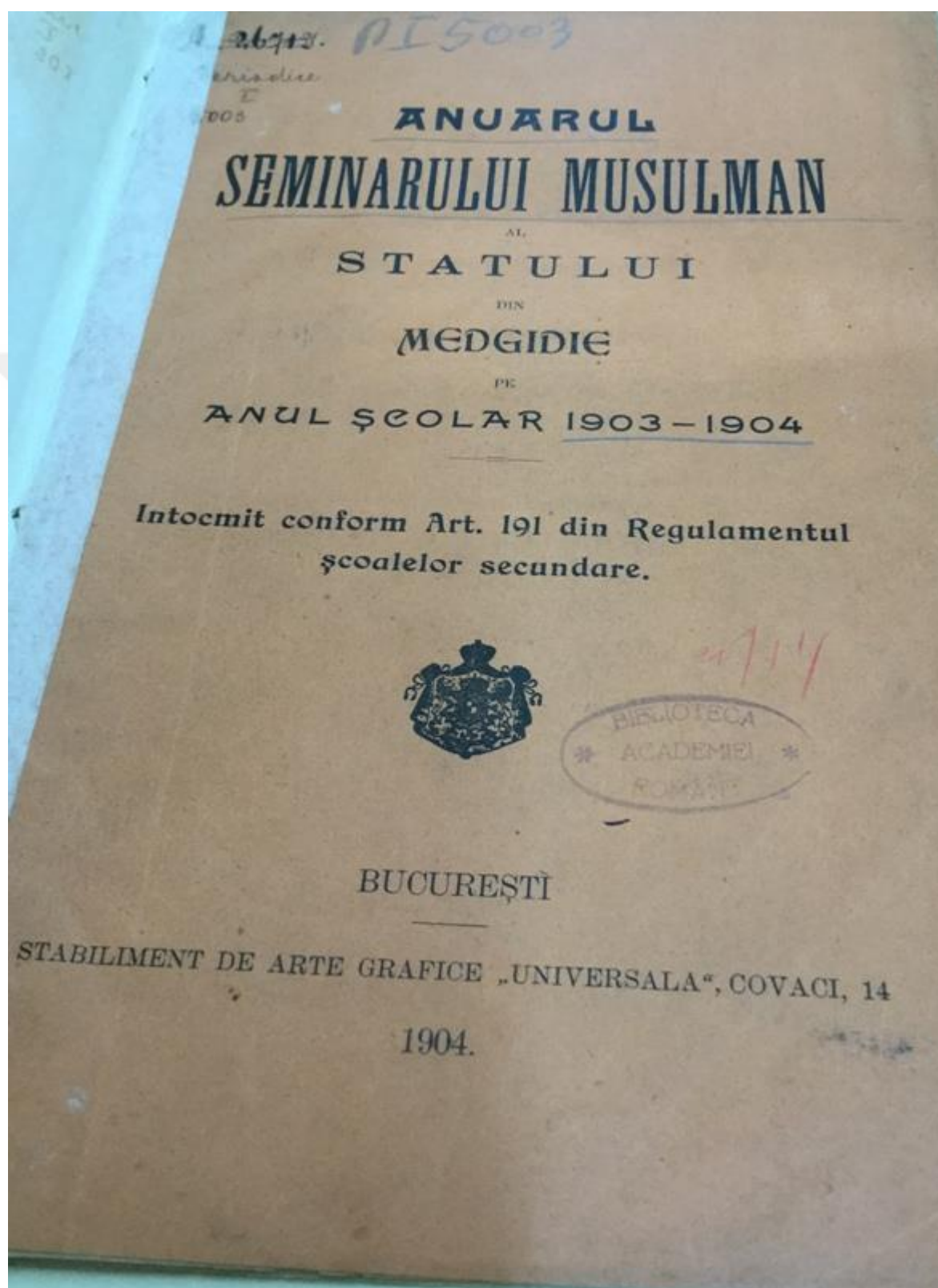
م . نیازی	بر قاج سوز
معلم . ع . بکناش	مکتب و ملت
م . و . ع	رومانیاده چهرجه تاشلق
م . ن	نیسان آبی - شعر -
ع . ب	عائله حیاتی
د . ا . ت	هر کس ایچون

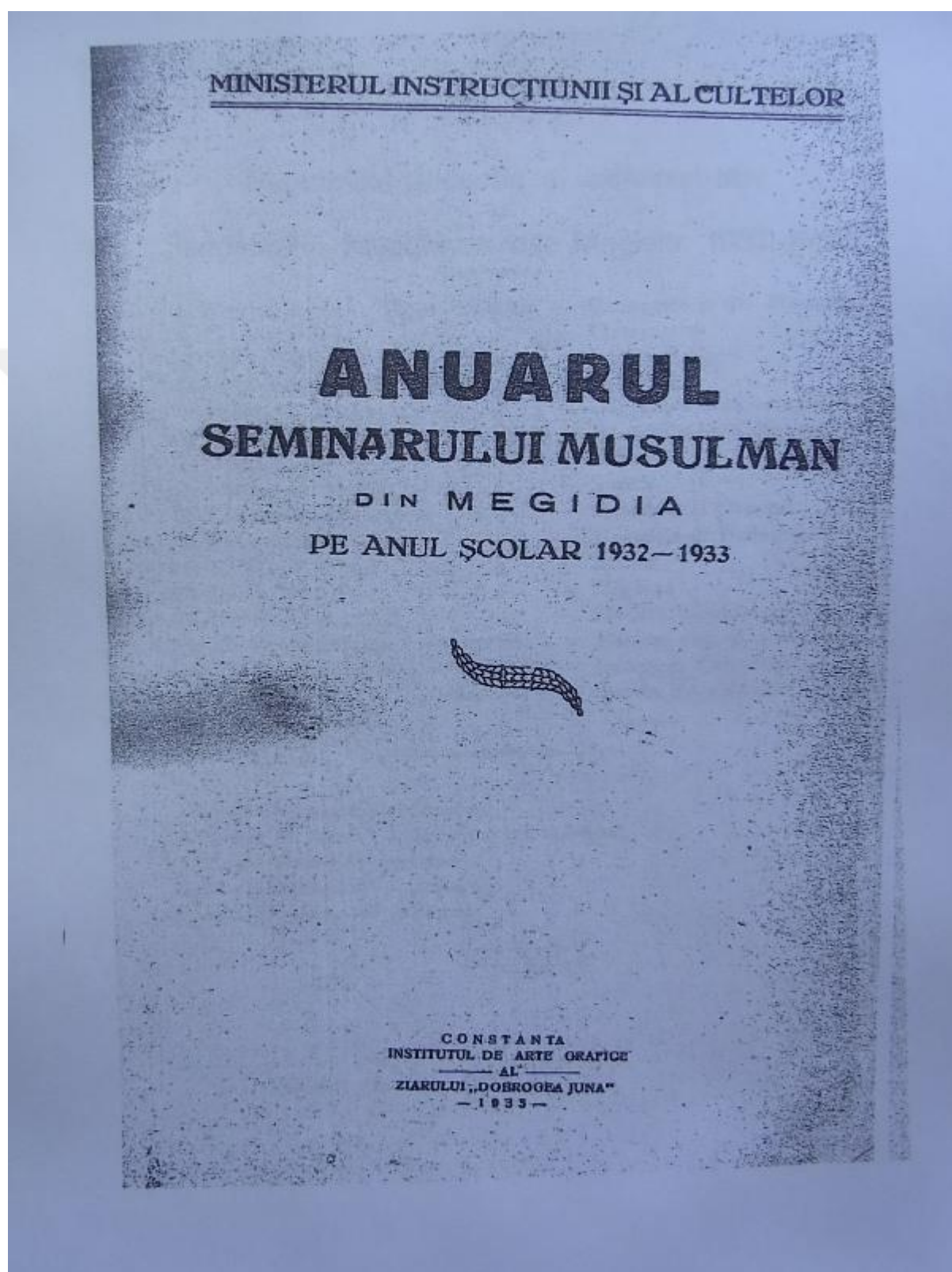
Adres : Mekteb ve A-ile Tipografia "Işık" Medgidia Romania

EK 14: Mecidiye Müslüman Semineri Yıllığı (1903-1904).

Mecidiye Müslüman Semineri Yıllığı (1932-1933).

Mecidiye Müslüman Semineri Yıllığı (1932-1933), Eğitimci ve İdari Personel Listesini İçeren Bölüm.

**Personalul didactic și administrativ
al
Seminarului Musulman din Megidia 1932-1933**

1. Andrei Avram	— definitiv —	Geografie și Șt. Naturale
2. C. Arsenescu	— „ —	Matematica
3. Sabri Refi	— „ —	Istoria-Religiei
4. Halil Abdurahim	— „ —	Araba ¹⁾
5. Sadâc H. Bacâ	— „ —	Legislația musulmană
6. Abdula Abdulafil	— provizoriu —	Interpretarea Coranului
7. Omer Lutfi	— suplinitor —	Turca
8. Memet G. Vahit	— „ —	Turca
9. Constantin Țentea	— „ —	Româna și Dreptul
10. Petre Dragoș	— „ —	Româna și Pedagogia
11. V. N. Vasilescu	— „ —	Istoria
12. Dr. I. Themo	— „ —	Higiena
13. Hafuz Geafer Ali	— „ —	Muzica bisericească
14. M. Dragomirescu	— provizoriu —	Muzica voc. și gimnastica
15. M. Dragomirescu	— suplinitor —	Desen și Caligrafie
16. R. Opreșan	— institutor —	Școala de aplicație
17. Ferat Abdula	— „ —	„ „

1. Andrei Avram — director
 2. Sadâc H. Bacâ — sub-director spiritual
 3. Emin Omer — secretar
 4. N. Dumitrescu — pedagog
 5. Em. Popescu — pedagog

1. Decedat 18 Sept. 1933.

EK 15: Revista Musulmanilor Dobrogeni (Dobruca Müslümanları Dergisi), 9 Kasım 1928, Sayı: 1 (Romence)

Anul 1   **Constanta 9 Noiembrie 1928**   No. 1

REVISTA MUSULMANILOR DOBROGENI

Organ sãtesc, instructiv și de apãrare sub conducerea unui comitet

Prim-Redactor Cruțu-Delasăliște	Redacția: Str. Sc. Varnav 59 Administrația: Str. Mircea 76	Administrator Iordache Ștefãnescu

Abonamentul: Anual 500, 6 luni 300 lei, 3 luni 200 lei plătiți înainte

---

Cuvântul de pornire

„O revistă musulmană?” se vor întreba desigur acei în mână cărora va ajunge prezenta revistă.

Ei bine, da! „O revistă musulmană!”

Sunt ani de-a rândul cari au trecut mereu, trecând o mulțime de prieteni musulmani, cunoscându-ne, ne-au spus: „Dece nu faci o revistă musulmană?”. Răspunsul era și greu de dat, dar era și ușor. Greu pentru că ni se părea că nu e cum să începem; iar ușor, pentru că mi lipsiau fonduri. Dar la mijloc mai era și faptul că se găseau destule gazete românești la cari să apeleze turcii și tătarii noștri pentru nevoile lor, de orice ordin — dar instructive mai ales. Astfel, gazetele dobrogene servind în toate direcțiile, au lăsat totuși și o cărăruie nebatută — și pe aceasta o apucăm noi. Lăsând deoparte politica, de orice soi, ne vom ocupa de sufletul musulmanului dobrogean, care, cinstit cum este și curat, nu poate fi decât de bun român și fiu al țării, de demn cetățean și de brav soldat. Așa au fost înaintașii, așa s'au purtat în războiul din 1913 și în cel mare pentru înțregirea neamului — și tot astfel și încă mai mândri de patriotismul lor trebuie să fie copiii de azi, deci soldații de mâine, mențiți să apere sfântul pământ românesc, aici la hotarele la cari o soartă fericită cu voia lui Dumnezeu ne-a fixat.

Pentru a-și instrui și cultiva mai bine și mai ușor poporul, marele reformator al Turciei gaziul Kemal Pașa a introdus alfabetul latin în țara Sultanilor. Noi însă, aci în Dobrogea, născuți români, învățăm toată cartea românească — încât scriem și cetim la fel cu fiecare fiu al țării. Tocmai de aceea din sânul populației dobrogene a musulmanilor au eșit bravi ofițeri,

buni doctori, avocați, etc. și în deosebi seminașii excelenți, cari au introdus pretutindeni cultura în sânul poporului dela sat.

Iată dar că are rost o revistă musulmană — și vom năzui să merităm pe calea pe care am pornit.

Avem însă nevoie de tot sprijinul. De al intelectualilor mai întâi: să ne scrie, să ne dea lucruri din viață cari trebuie povestite, îndreptate, cunoscute — și pentru aceasta cerem sprijin la tot intelectualul musulman din Dobrogea.

Paralel ne vom strădui să venim numai cu lucruri folositoare pentru popor și instructive. Vom căuta apoi să sprijinim anumite plângeri, aducându-le la cunoștința forurilor competente atunci când ele se ivesc.

Imbrățișând deci astfel sprijinul și cultura sufletească a musulmanului dobrogean, tot astfel credem că vom fi sprijiniți la rândul-ne.

REDACȚIA

Trăiască Regele!

Trăiască Regele Mihai, —
Luceafărul ce sue 'n zare,
Sub raza cărui poartă stral
De aur, fiecare plai.
Din toată România Mare!

Spre țara Lui, cu rodul greu,
Vrăjmașii 'n veci n'au să mai vină!
Sub genele lui Dumnezeu
Ogorul va 'ntregi mereu,
Să fie lumii 'ntregi, grădina!

Nădejdea Neamului, în El,
Nu poate nimeni s'o măsoare,
Că neamul nostru are-un fel:
Viteazu-l urlaș Drapel
Să 'l naște mai presus de soare!

Și-atâta are neamu 'n grai,
Privind Luceafărul în zare;
„Trăiască Regele Mihai, —
„Sub Dumnezeu să facă rai
„Din toată România Mare!”

Vasilie Militaru

EK 18: Sadâ-yı Millet, 5 Mart 1898, Sayı: 1.

نومرو (۱) بریلی شنه 13 شوال 1315 — بازار — 22 شباط 1315 مارتن الفریخی 1898

(آدوس :)
 ترکیه :
 بکرشده آتاراری پولوراده بش نورولی (صدای ملت) عزیمی اداره خالهسته
 فرانسیزی :
 Journal (Sadayi Millet) Boulevard Neatârndrui No. 5.
 (Bucaresti)
 سلامت وطنه، السایته خادم، هر دولی عهودات مقبولدر.

(شرائط اشقا :)
 سنه لك آتی آتی
 رومانیادا خلدده اون ایکی سکر
 بلاد اجنیهده بکری اون ایکی
 مالک عقابیهده یوز اونوز
 روسیه وایرانده اون بر آتی
 (آبونه بدلی متشددو .)
 بکرشده
 بکرش خارجنده ورومانیادانتندده بکری
 بلاد اجنیهده و اطراف دورنده قریق

صدای ملت
SADAYI-MILLET

(هر شیدن باشت ترکیه ورومانیه غرنمدر، شدیلک هفتهده بر دفته بازار کوتلری نشر اولتور .)

افلاک و فصول
 — قورین کرانه —
 غرنمدرک متدرجاتی هانکی سیک و مقصدی
 تعقیب ایدیکتری اکلاتدوره جفتدن غرنمدرک
 اکثریتی کی اوباید اوزون ویرلاق سوزوله

اوضرب ملک حکمی زم ایچون قابل تطبیق
 اوله ماز، لکیم که حقکویان ملت شدیه قدر
 حق قبولندن قبولاش اولدققرینه نظر آ بوندن
 بولهده قبولی سققری شبهه دن برادر . زیرا
 لازمه السایت، قانون مدینت یونی ایجاب
 ایدرور .
 « صدای ملت » شدیلک (صاحب) برور

کیشک خصوصنده ال اله ورمترین وهر
 وقت ایچون یکدیگره مربوط یوقلورینه
 متوقف اولدی سطحی بر ملاحظه الیه
 اکلاسیلورکه، عتائیلرله (قوسو اولاج)
 غصری ایچون بوندن ده قالدمل پول،
 بوندن امینل یولتیقه اوله بهجی اصحاب
 عرفان عتدده لککادور .

10 bani EXEMPLARUL bani 10
 (In Capitala)
 22 FEBRUARIE 1898

ANUL I No. 1

ABONAMENTE
 —
 In jerd
 Pe an 12
 Pe puz lani 8
 In scriindute
 Pe an 16
 Pe puz lani 12

SADAYI-MILLET
 (VOCEA NAȚIUNEI)

ABONAMENTE
 —
 Pentru Turcia
 Pe an ..... Plastre 130
 Pe puz lani 70
 Abonamente la plic
 Pentru Rusia
 Pe an ..... ruble 11
 Pe puz lani 8

Ziar săptămânal
 Așază interesele turco-române

Sub direcțiunea D-lui V. M. KOGALNICEANU
 Redacția și administrația Boulevard Neatârndrui 5.

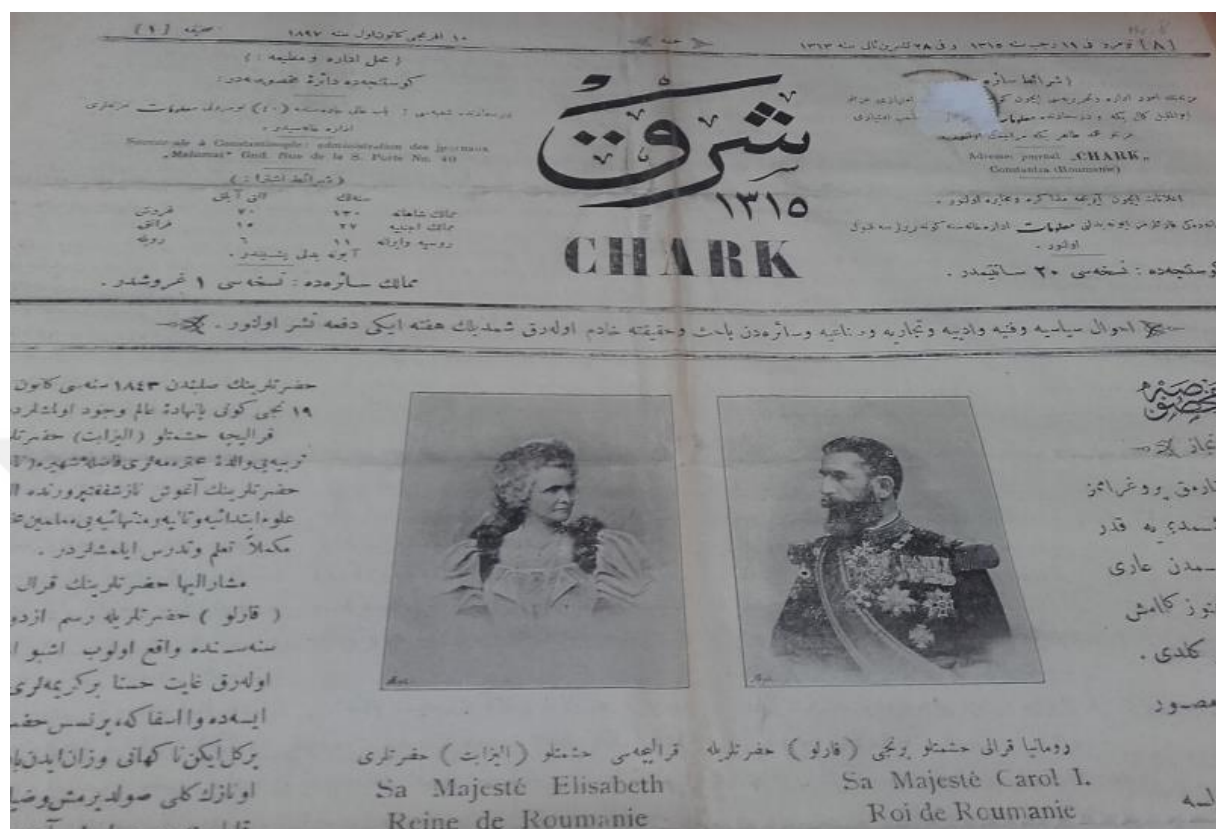
Ziar săptămânal
 Așază interesele turco-române

Către cititori
 Credem de prisos a țigira aci coloane întregi—după obicei—in expunerea scopului ce urmărim, programul și atitudinea ziarului ce dăm la lumină. Iată ce avem de ținut în această privință.
 „Vocea Națiunii” (Sadayi-Millet) lucrează în interesul imperiului otoman și al regatului român; caută a întreprinde și ținde a cimenta relațiunile de prietenie între poporul osmanli și toate populațiunile din imperiul otoman fără deosebire de religie, și în special natu-

Cu toate că e un grăunte de adevăr în proverbul otoman care ținice: «In ținca de ağı cine spune adevărul e gonit și de la bara justiției» și ca ntare s’ar găsi mulți cărora să nu le placă strigatul sincer al «Vocei Națiunii» noi vom merge înainte pe calea ce am apucat, mai cu seamă că tribunulul la care apellam este conștiința omenescă însăși. Incredători în dreapta sa judecată ultimul nostru cuvânt este, că vom munci pentru dreptate și adevăr — ceea ce de alt-fel constituie menirea omului pe pământ—și avem

Interesele politice ale regatului român—abstracție făcând de armata de peste Balcani—sunt strins legate de existența imperiului otoman, pentru că nimeni să nu dorească mai mult înălțarea și prosperarea acestui imperiu ca noi românii din regat și ca armata din Turcia.
 Imperiul otoman nu pôte avea aci amici mai sinceri și leali decât pe noi românii, iar acolo supuși mai devotați ca armata.
 De sigur că ori cât de credal ar fi M. S. Sultanul la toate intrigile țesute

EK 19: Şark, 10 Kânunuevvel (Aralık) 1897, Sayı: 8.

۱۱ اگستوس

چهارشنبه

تورم ۱۰

مدير مسئول
عبدالمكسيم بکر

Gérant responsable
A. BECHIR

Adresse
Strada, Industrie No 23 Constanta

محررات اداره نامه كرتخداری
مناقص ملك خادام اوردای مع الشتریه درج اوتور.

تتشویق

TESVIK

بازار كركا قورده لایه كركا

عدد نیازی
Redacteur
M. NIAZI

آپوه شراشل
داخل ایون ۸ عراق
خارج ۱۰
اعلاکت
شرائط العمومه اینه قبول اوتور.

۵ Bani

حاصلاتی دور بیجه کوی مکاتب اسلامی، منافعت صرف اولور شدیلک هفته بر سيقار جریده در

۱۰ پاره در

۱۱ اگستوس

چهارشنبه

تورم ۱۰

— تشویق —

کولیت جاننوخ خرمسی عماردن
ردن کورده قدر حق اولویتی سونیدن
کلن لئغراف انیت ایچور.

بانامطوطانک درجربان الکترینی
موتیلیس نزلله اوغراهدق شیدیلدن
ایتری دن حرب ایستابلرک یوکون
صالح و سالت طلب ایچور.

استابول — اوکرده کی هفته سلا
شیکه ژون تکیر بر یوک قوتیه عتد
ایدهمیکر، فقط موقع مذاکره و سنع

محمد نیازی

نامراقلر

برین — کورده و تبارقه ترشترین
برینک تین اولومینه داتر واقع اولان
شایهت و دوو بیجه آلمکابه جاننوخ
خرمسی اوخوسوده ریئنه هیچ بر
مطومات اولدیی ورس تینق مستلسی
ایسه آتینی ترکابلک طلی اوژرینه
فوتراشه قونیه ییجه کی و بوملکده
ترکابلرندن واقع اولیجی و بر فوترانس
دوقوده آتین کرینک و سیت بن ائال
مستلسی موضوع بحث اولاجی ادهایلیور.

استابول — سلطان محمدخان خاس
حضرترینک اورودا حکم ازلندن رفاهی
زبارت ایدهجکی شایهس تکرار دورانه
باشلادی ایدهده ۸۹۸ سنسند اول
یویه برلارینک وقوع یولهجته قناعت
حاصل اولیور.

— ترکا ایله رومالیا چنده حصوه
کین ماسیات محله اقلن مستلرک
حسن صورده حله مدار کابی اولیجی
کی ما گدیشده جمع ایلحه مستلندن
طولای باشلارلک تابشاری تأییدر
قلسته سب اولیجدر.

بروسولری، خست لفر مرک دق
یازدهلری دوشونیرکن کوی امام وملم
افدیلمک و طلق قطعه نظرینک یازبورز.
اوتلرک کویلمرزه قوشی وظیفلمری
بروگدر. برلینی رکن رجیو خصوصده
کویلمر ایچون سری در. دهر در.
برمسلک و طلیسی یالکیز چوبی اوقونق
براماسلک دمالکیز غاز قغیرمق دکدر.
اوتلر هین زمانده سرب عوامیدو. اعالینک
نظم اخلاقیدر.

بزم دور بیجه مع التأسف اوله
دکدر. امانت. خطیت. مملک کی
مقدس وظیفیل قسماً بر طاق ناهاک
یله غصیه دوشی. اخلاق تمیزه دکی
بانکه افسده واسطه اولیور. ایسته
یویه کویلمرزه جهالت. سالت. شاق
آندارله مشغولر. شالین مرحومدر.
قسماً ده وظیفه سنک اهل اولتله وار
اعای وظیفه ایچور. ایدهمور.
یویه لکه دلت و مسکت بوئون
کویلمرزه احاطه ایشت. بولندن...
براش. بوش عادات مستحبه
دینه و ملیه سرب ترک ایچور. عانا
موجودترین اوتور بورز. مثلا کوی
امامیرینک و سنان شریف اعلایه و عتد
و نصیحت ایچری شور قلوب. تقص
معارف ایلری خصوصده کوزل و واسطه
ایک شومبارک فادت زده ترک اولتس.
مراحتیاجدن وارسته ایشر کی آتقی
عجربن شرح مینک شایرک و بانککشار
ناری اولان مانی ترکابنلاق. یاری
بوئری هافته المسط.

ایست رمضان مغرت تشین تقرب
ایندی. یویه حنه ایله مفتی اندی
حضرتر کی اماملرینه و عطا نصیحت
ایچری خصوصده تمیماً راسماً دهر
واولری هیچ اولرزه هفته ایک رومه

رمضان شریفک قری مناسیله

بعضاً اولورکه قصیده بش اودن احباب
طوبلایر. خوش صحتلر. طرطاه
ملاحظلر. سلیه سوزلرله براز وقت
کیرله کدهمکره سوز کویلمرزه انتقال
ایر. ملک خسرا و جهالتنک. دلت
وسفالندن قلی دائما میلایان حساس
برصاحب ویدان. موت یولر کوزل.
نقط. شوخاره کویلمرزه احوال مزنی
دوشونبور. دوشونسه کده آتیرک
سادی کافل هیچ برتنیده بولبورز.
برنار و صحتنده ویا وینه ماطو عراف
طایوسندمیر ایتیکز سانه بروصندن
فوق الماد سمار اولیور. حق اخلا بورزه
کوزمک اولکده حیات و عاتره طلق
ایر. ذی وجود. حقیق اواج یافت
قوریشده به لایقه بولبورز. نظرم
بوئرک ماهانه غود ایدهمور. . . .
طرزده عا کتیه رشرطارت مجلسک
جراجل طلیق خلدنر ایر. اطرادن
طوخی. طوخی. کتله کتسیدنی
یسه ایچلرده بخاره کویلمرزه تقع
سوزانه رانی اولسون مدبره چک
برایش ایله مال. چونکه زده تشیت
و اخصوس جدیت یوقدر. ماطل.
مکاملن آیتنق. م اینتر کی کندی
جبران طیبسته قلوب فورورستر.
پرویه یق. آنا حصوه کیه چک شیر
خانا جازی میقلر. زده این کندی
کله دینه و اچره ایستق طرفندن حصوه
کلی زحله. یزه ایل اولان شیر آتیده
نقدر کله ده اوله زی اور. بورار
والسلام. جهالت لفرینه. مسطعات
آیلملرینه آیتنق. بوئر زده بر
طیبت کتله کیمق. کویا او لفرده ای
دومور.

سما

سماقی رکنه قونیه یارکت طبع ایستورده

ماستیه شامه - حاضرده ره
آکیت - مستقله سیرت رفقه
سلیه سوب - مسکلی زوج
ایچر برزورال ماسی . . . .

اله برقارتدن بعددیکر اختیار دات
بری قدری اورور. پیروریکه ستمی
— صوفی و صوفی
— عطار سیرت ایچورده
پوی ایشتیل برکتور دات
— میر اوله ایچدی اوغسور دیکه
سؤاله قازنی ایلنه و س وایله ایل
— صوفی ۱ صوفی
— صوفی ۲ صوفی
— صوفی ۳ صوفی
— صوفی ۴ صوفی
— صوفی ۵ صوفی
— صوفی ۶ صوفی
— صوفی ۷ صوفی
— صوفی ۸ صوفی
— صوفی ۹ صوفی
— صوفی ۱۰ صوفی
— صوفی ۱۱ صوفی
— صوفی ۱۲ صوفی
— صوفی ۱۳ صوفی
— صوفی ۱۴ صوفی
— صوفی ۱۵ صوفی
— صوفی ۱۶ صوفی
— صوفی ۱۷ صوفی
— صوفی ۱۸ صوفی
— صوفی ۱۹ صوفی
— صوفی ۲۰ صوفی
— صوفی ۲۱ صوفی
— صوفی ۲۲ صوفی
— صوفی ۲۳ صوفی
— صوفی ۲۴ صوفی
— صوفی ۲۵ صوفی
— صوفی ۲۶ صوفی
— صوفی ۲۷ صوفی
— صوفی ۲۸ صوفی
— صوفی ۲۹ صوفی
— صوفی ۳۰ صوفی
— صوفی ۳۱ صوفی
— صوفی ۳۲ صوفی
— صوفی ۳۳ صوفی
— صوفی ۳۴ صوفی
— صوفی ۳۵ صوفی
— صوفی ۳۶ صوفی
— صوفی ۳۷ صوفی
— صوفی ۳۸ صوفی
— صوفی ۳۹ صوفی
— صوفی ۴۰ صوفی
— صوفی ۴۱ صوفی
— صوفی ۴۲ صوفی
— صوفی ۴۳ صوفی
— صوفی ۴۴ صوفی
— صوفی ۴۵ صوفی
— صوفی ۴۶ صوفی
— صوفی ۴۷ صوفی
— صوفی ۴۸ صوفی
— صوفی ۴۹ صوفی
— صوفی ۵۰ صوفی
— صوفی ۵۱ صوفی
— صوفی ۵۲ صوفی
— صوفی ۵۳ صوفی
— صوفی ۵۴ صوفی
— صوفی ۵۵ صوفی
— صوفی ۵۶ صوفی
— صوفی ۵۷ صوفی
— صوفی ۵۸ صوفی
— صوفی ۵۹ صوفی
— صوفی ۶۰ صوفی
— صوفی ۶۱ صوفی
— صوفی ۶۲ صوفی
— صوفی ۶۳ صوفی
— صوفی ۶۴ صوفی
— صوفی ۶۵ صوفی
— صوفی ۶۶ صوفی
— صوفی ۶۷ صوفی
— صوفی ۶۸ صوفی
— صوفی ۶۹ صوفی
— صوفی ۷۰ صوفی
— صوفی ۷۱ صوفی
— صوفی ۷۲ صوفی
— صوفی ۷۳ صوفی
— صوفی ۷۴ صوفی
— صوفی ۷۵ صوفی
— صوفی ۷۶ صوفی
— صوفی ۷۷ صوفی
— صوفی ۷۸ صوفی
— صوفی ۷۹ صوفی
— صوفی ۸۰ صوفی
— صوفی ۸۱ صوفی
— صوفی ۸۲ صوفی
— صوفی ۸۳ صوفی
— صوفی ۸۴ صوفی
— صوفی ۸۵ صوفی
— صوفی ۸۶ صوفی
— صوفی ۸۷ صوفی
— صوفی ۸۸ صوفی
— صوفی ۸۹ صوفی
— صوفی ۹۰ صوفی
— صوفی ۹۱ صوفی
— صوفی ۹۲ صوفی
— صوفی ۹۳ صوفی
— صوفی ۹۴ صوفی
— صوفی ۹۵ صوفی
— صوفی ۹۶ صوفی
— صوفی ۹۷ صوفی
— صوفی ۹۸ صوفی
— صوفی ۹۹ صوفی
— صوفی ۱۰۰ صوفی

EK 22: Tuna, 19 Şubat 1931, Sayı: 207.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
STR. ȘCOLII NR. 5

"TUNA"
SILISTRUA-ROMÂNIA

Exemplar 5 Lei

Asociației Redacției DUMĂ TUNA

Director Proprietar
IBRAHIM CADRI

Adresă poștală
Silistra, Str. Școlii nr. 5 (n) Telefon 101

Redacția
Silistra, Str. Școlii nr. 5

طونہ

صاحب و مدیری ابراہیم قادری

آپنے شرکاء:

مدیر ۲۰۰

آفیس ۱۰۰

فرک جید و دیگر مؤسسہ ایک

مدیر ۲۰۰

علاقہ آجری، پڑاں لکھنؤ اور لاہور

نمبر ۳۰۷

جلد ۱۹ شہادت ۱۹۳۱

جلد ۱۹ شہادت ۱۹۳۱

جلد ۱۹ شہادت ۱۹۳۱

No. 207 Jui 19 Februarie 1931

طونہ

جلد ۱۹ شہادت ۱۹۳۱

اینکھہ ایشلاق لایم

سورہ بقرہ، ص ۱۰۰، آیت ۱۰۰

وَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ أَخْرَجَهُمْ مِنَ ظُلُمَاتٍ إِلَى نُورٍ بِإِذْنِ اللَّهِ وَكَانَ الْفَتْحُ عَظِيمًا

وَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ أَخْرَجَهُمْ مِنَ ظُلُمَاتٍ إِلَى نُورٍ بِإِذْنِ اللَّهِ وَكَانَ الْفَتْحُ عَظِيمًا

طونہ

جلد ۱۹ شہادت ۱۹۳۱

اینکھہ ایشلاق لایم

سورہ بقرہ، ص ۱۰۰، آیت ۱۰۰

وَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ أَخْرَجَهُمْ مِنَ ظُلُمَاتٍ إِلَى نُورٍ بِإِذْنِ اللَّهِ وَكَانَ الْفَتْحُ عَظِيمًا

وَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ أَخْرَجَهُمْ مِنَ ظُلُمَاتٍ إِلَى نُورٍ بِإِذْنِ اللَّهِ وَكَانَ الْفَتْحُ عَظِيمًا

طونہ

جلد ۱۹ شہادت ۱۹۳۱

EK 23: Tuna, 27 Ekim 1936, Sayı: 12.

Yeni No. 12

"TUNA" (Cumhuriyet)
Organ al. İktisadi Tura

Redaksiyon ve Administrafyon
Str. Petru Rareş No. 45
— SİLİSTRA — (Romanya)

Abonemantele ve plătute înainte
Un an lei 100
3 lei Exemplarul

Anul I No. 12, 27 Oct. 1936

TUNA

Romanya Türklerinin ulusal varlığını koruyan gazetesidir

Bir hey'eti mahsusanın nezareti altında çıkar
Mesleğimize uygun yazılara sahife ederiz

Direktör:
SAMI D. ERGÜN

Redaktör:
İSMAIL DAUT

27 İlk Teşrin 1936

IDARE HANESİ
Siliştre, Petru Rareş sokakı
43 Numaralı dairededir.
(Romanya)

ABONE ŞARTLARI
Dahil için seneligi 100 ley
Haric 200
Cemiyetlere 300

— SAYISI 3 LEYDİR —
Abone bedeli peşindir

Anayurt Türkiyeden yanattır:

Münakaşa ediyoruzGöç politikası memleketi nefer
kazanıracaktır?

Son iki yıl içinde, Anadolu ve Trakyanın muhacir akınına ayrılan köşelerini gördünüz mü? Burada, Kırpın, Kara köyler yanında, düğün, beyaz ve ideal köylerin yükseldiğini, kavganın yerini aile arabasının, kavganın, kara sapının ailesinin bulup, kullandığını gördünüz, haykel vücutlu yolların, birtakım gülemlerde, birtakım seyrederek, birtakım Baralar Cumhuriyetini, Balkanlardan gelmiş türk vatandaşına anayurtta ermeğin attığı yeni yuvalardır.

Göç politikası

Kemalist Türkiye'nin ana davası olan bu ulusal işini bir taraftan yurt içinde -yeni işleyen bir sağlık teşkilatı sayesinde arttırmaya uğruşan, devlet bir yandan da bugün, Balkanlarda yaşayan iki milyondan fazla türk anavatanın hizmet ve insan istiyen köşelerine yerleştirmeyle tamamlamak istemiştir. Fakat, bugünkü sayı ile iki milyonluk bu göç ne zaman bitecektir? Eğer 1936 yı milyara olarak ele alırsak, on sene... Göçün nasıl bir organizasyona muhtaç olduğu anayurtta getirilen vatandaşların hemen müdahale hale gelerek devlete ve cemiyete bir yük olmamasının ne kadar zaruri olduğunu biliriz. Fakat ne olursa olsun, her sahada bir rejime ve iktidara tek başına temel olacak olan türk halk-

lının karakteristik vasfını; her bir vadinin göç içinde de anı, birden ve kökten olan kudretle kendini göstermesini nasıl istemeyiz? Hele Balkanlarda yaşayan türkler için göçün, neden gerçekleştirilmesi bir zaruret haline geldiğini, göçün bizzat bir felâket değil, ancak iç ve dış teşkilat işi olduğunu ve memleketin göç politikasından neler kazanacağına kısaca bir bakış olan bu yazı iddiamızın kuvvetli bir ispatı olacaktır, sanırız.

Göç neden bir zarurettir?

Komşu memleketlerde türk nüfusu iktisadi bakımdan son derece zayıf ve perisandır, mülkiyet tahdit edilmiştir. Ağır vergiler altında işlemektedir. Sanayi sahalarında iş hacmi daralmıştır. Manir vaziyeti bundan da acıktır. Milyonlarca türk anayurtta ki kültür, inkılablarından mahrumdur. Yeni türkiye davasının inkılablarından uzak, bir kapitülasyon gibi etrafını çevreleyen yabancı kültür onun asıl milliyet koyacağını öldürmek sayıdadır. Müteassap din adamları, hükümetlerin de müstemhale, türk kitleleri üzerinde muhter ve tehlikeli propaganda ve nüfuzlarını icra etmekten geri kalmıyorlar. Bundan başka hükümetlerin talip ettikleri sayıya ne olursa olsun türk

29 İlk Teşrin 1936

Cumhuriyetin ondördüncü yılına bastığı gündür

EY TÜRK TARİHİNİN BÜYÜK ATASI:

Ne şartlar içinde olursa olsun birinci vazifem Türk
işiklerini Türk Cumhuriyetini korumaktır,

KUTLU BAYRAMIN MUTLU OLSUN!

İddiamızı bu unsurun ta-
ziyelerinden halk müteassap
ve şikâyetidir. Bütün bu
vaziyetlerden sonra göçün
iş günü gelmiş ve geçmek
de olan bir zaruret değildir?

Göç siyaseti bir millî**müdafaası siyasetidir.**

Toplu göçün gün geçirilme-
den başlanacak bir zaruret ol-
duğu bu suretle meydana çık-
tıkları sonra, göçten bekledi-
lerimiz ve kazanacaklarımız
taze zinde bura bilirdi. Önce
evvelâ, bir millî müdafaası po-
litikasıdır. Türk ordusu, ge-
len iki milyon göçmenle
kültür, aydın, yurttan ayrı
yaşadığı için ana- yurdun
kıymetli anılarına asgari
200 bin kişilik bir kavret
kazanacaktır.

Fakat, iki milyon göçmen
yalnız türk ordusuna 200 bin
kişilik bir cihet vermekle
de kalmayacaktır. Pek sayı-
rak nüfuslu vilayetlerimizde
müfesaas kşafetinin nisbeten
artması yurtta ekonomik va-
ziyette büyük inkışatlar te-
min edecektir. Her şeyden
önce münakaale artacak dev-
letin aile geçmişi olan na-
kil vasıfları daha karlı bir
surette işleyecek ve demir-
yolu şebekesinin genişletil-

mesi de daha randımanlı
olarak imkân dahiline gire-
cektir. İsmet İnönü'nün geçen
yılın illi iktisat ve tasarruf
haftasında türk milletine
verdiği parolâ: Fazla istih-
saldır. Çok çalışkan ve o
nisabette teknik ve bilgili ça-
layan; Balkan türkü, Ana-
dolunun bazı topraklarında
memleketi milyonlarca lir-
lik döviz temin eden bol-
tışal için işi bulunmaz
bir değerdir. Memleketi iş
hacmiyle genişletmekle bir
göstermeye başlamış olan
işçi buhranına karşı da yeni
gelen göçmenlerin bir ted-
bir olduğunu da unutmamalıyız.

**Balkanlı türk dünyanın en
güzel insanıdır**

Bu davanın gönüllüleri Bak-
reş Elçim's Suphi Tanrıöver
Balkanlı türk bu özek tipir.
„Balkanlı türkün herkele
vücudu, eski yunan ilahela-
riol kıskandırarak kadar
güzelir. Unun böye, geniş
omuzları ve dimdik başında
Ayra orislerinden kopuk
gelen büyük hatma kudret-
lerinin anlaşılmaz kuvvetini
sezersiniz. Çok münasir per-
ver bir, yalan söylemez.

„Ben“ ve „Sen“ diye ko-
nupur bu „sen“ de riyalı
ve sam'i hümet terkiblerin-
de bulunmayacağın bir sa-
mimiyat ve sıkkınlık vardır.
Tene beyaz, alni açık ve
elveri ala gözlüdür. Hic ca-
tik çehreli değildir. Güler-
ken bombayaz inci dişleri
gözü çıkar. Muktedir, fa-
kat aile basis değildir. İyi
yer, iyi giyer ve iyi yapar
Mukave, okumaya, güzel
san'atlara yaradılan me-
tundur. Tabiatı ve yurduna
aşiktir. Eline çok bağdır.
kumar oynamaz ve çoğu
işki nedir bilmezler... Yetmiş
yaşında iken bile yirmi ya-
şın heyecanı ve babayı-
günlüğünü onda her zaman
bulabilirsiniz...

İşte bütün bu milyonluk
koca bir kitle halinde ana-
yurtta yerleşireceğini Bal-
kan türü bu özek tipir.
Onun ince ve ileri hâviyeti
Anadolunun enerjik, yığıl
ve dışı çoculu ile birleşince
rejimin davalarından her
olan güzel ve 8 r n e k
Türk tipi meydana gele-
cektir.

(İsmet gözetilmiştir)

Ahmed Emin Yalman
„TAN“ gazetesini Başmuharriri
İstanbul

EK 24: Türk Birliği, 12 Şubat 1930, Sayı: 1.

1930 1930

Türk Birliği

Yayın ve idare müdürlüğü
KURUL TİMMİLOR TURCU
311, Babürri No. 15
— BAZARGA —
(Buzuluks)

Extended (8) id

تورک

برلی

دولک جات اولمیشک سولاقی آتیه جات

اوردو خانی

پازاریق، تورک کیتیری ورنکی

ساقا راجودو، تورمه 18

آرتو شراقلی

عاش ایرون ساقا 120، ساق ایرون 200، قیود،

لیمسی (3) قیود،

تورککک ساقا خام یازم عیالو، تورکککک دوج ایرون،

ساقا: 1 چارشاها 12 شهاب 1930

برخی بیل

Mercuri 12 Febr. 1930

آخیره تورک اوچاقاری صرگیزهش مارقلدی درنگیزه گودیان سلاوا و کتابلر

برساتار

مذکور کتابلرک استقری ایه مودوع

مکتوبی آتیه جیات دوج ایرون:

کیتیری لیمی

دایق یولی

تورک بیل

تورک ساقا

کوت باق

چوان شرفی

لوی مدینت

بوتار میاشده تورک اوچاقاری مرکز

هرتک آتیه و دایق لیم ایشری «تورک

یوردی» مجموعه لیمی

Türk Ocakları
Merkez Heyeti
No. 302

Romanya Pazarului
Türk gençler birliği Reisliğine

Aziz Kuratlarimiz;
3 / 12 / 1929 tarih ve 63 sayılı tahriratası cerhalidir.
Milletimizde Türk gençliğinin mütessesimi bir halde bulunması ve millet hararı muhafaza ve kuvvetlendirme için varlığınıza mevsim dolayısı ile tefekkür ederiz.
Birliğinizde katılmamaları Türk Ocakları Merkez Heyeti tarafından nazaran emrinde bulunan vakti gıdeleriparas, Bandan sonra neyredesek, uyarılarda da ayrıca gıdeleriparasız. Merak ve faaliyetinizde manafakayınlar diler ve dıvıllı dıvıllı dıvıllı ve mahabbetinizi beyan ederiz efendim.

Merkez Heyati Reisli
HAMDULLAH SURIHİ

دولک مؤسسیمی مات اوردو

دولک اخلای ایتیریکم بنا لوقل لایلا

یه بیلشیدن مدوده اولمیشدن کیتیردهشت

موقه نالیدی برکوه و بایک خلیفیدی

اخبار ایه مؤسسیمزک شخصیت ملو بیه

حاجرت ایشدر

دولک مؤسسیمی و ملای و مایوی

وارلییه ملک قوشه ایشدر اوروویتی حوت

و اخلای بولنده بو کی بده خواهرلر

اهیت ویرمیشک یوروویتی، اوکته ییقان

بیت خان جالمرک اوزوند بر سیلیندیر

کی کیتیر ایشدر

بنا طلیه و زلی ملت ارنش غیر مشروع

قالی و مقهور بر هیت موقه دایق قایق

بر جماعت اجمعی ده آتایلر

یولی دولک خلیف 11 اوقاق ایستین

بات ایز قیسه اول تجریه ایشری

او مششوم ساقا و بر تورک کیتیرک

قلیده بر مدوده اولوب قلیشدر

تورک کیتیری

تورک چایده ایلر صیقلی یاقق نلارک

میدان آتیلارده، تورک نظریه یاققده

میلوروز، بولارک زمان زمان تورک کی

کوردو نظریه قلیا، هیت وولوز، تورکککک

(اینگلیز) یقین، بایکک احداث ایدار

دولک دکلمه و، تورک ویش و، حقیق

تورک ایچون الکنز عری بر اسم طایر و

(دولک) دیر، بایک تاریخه، کی دیر

پتون شخصی نالیر، اولک نظریه ساقا

دیر، یاققیزد و بنا طلیه مرود دیر

«تورک برلی» تورک هر شیده بر

اولی، هر شیده راجودو ایشری

(دولک) ده اولی کی (دولک) ده

آرتیلر طرفدار اولمیش، هر شیت نکاید

دیری کیتیری بر دورده (لایمیه)

یه بر ساقا ویرمیشک ملو بیلر، ایشدر

تورکیمی، پتون دنیا تورکککک لسانی و

ایچیمی اولمیش

ماری قلیه، بیلش اولمیش

لایمیه قلیشدن دولی میلوروز کورولار

بیلر، اولور یازم ساقا کن لیسید لایمیه

لوق قلییدی عفو اولور ایشدر ایشدر

یز، بو لیسید، هیتیزده چوق قلیشه

ایز کی کیتیری ایدان کورمیش، بولوز

ایش و ملای، هیتیزده، و ایز و ایز

«تورک کیتیری ورنکی» ملک مدوی آتیل

کیتیری، و ایز و ملای و ایز و ایز

چایک، کی هیت ایلر آتیده برچوق

چیتار تاسیس ایدیلر، یز، اولورک بو

اکش کرکیتلر طولای بنا، و ایز

اوقاق دایر زوره کورککک اولمیش، ییل

یکمز ایچون ایشدر، مدایه ایشدر

قاپ ایشدر اولور، بیلن بو، یز و ایز

اوردو، یوروویتی صیقلی و ایز

تورک، ایکی یوزلیمک قلیش ایشدر

و اخلای، تورک برلی» بولمیش

هتاریه پروریشک ایتک، ملای، بیلر

خلایه، «تورک برلی» بر طرفدور

جانیسمی آتیشکی اوز تورک، عایی و

ایچو، ساقا دایق ایدلر، ملای، بیلر

دیر طرفدار، تورک ملی مؤسسیمی

سلط اولی ایتیلر، تورک دایق

چایچیتیلر

هیت عریه

تورک کیتیری

تورک چایده ایلر صیقلی یاقق نلارک

میدان آتیلارده، تورک نظریه یاققده

میلوروز، بولارک زمان زمان تورک کی

کوردو نظریه قلیا، هیت وولوز، تورکککک

(اینگلیز) یقین، بایکک احداث ایدار

دولک دکلمه و، تورک ویش و، حقیق

تورک ایچون الکنز عری بر اسم طایر و

(دولک) دیر، بایک تاریخه، کی دیر

پتون شخصی نالیر، اولک نظریه ساقا

دیر، یاققیزد و بنا طلیه مرود دیر

«تورک برلی» تورک هر شیده بر

اولی، هر شیده راجودو ایشری

(دولک) ده اولی کی (دولک) ده

آرتیلر طرفدار اولمیش، هر شیت نکاید

دیری کیتیری بر دورده (لایمیه)

یه بر ساقا ویرمیشک ملو بیلر، ایشدر

تورکیمی، پتون دنیا تورکککک لسانی و

ایچیمی اولمیش

ماری قلیه، بیلش اولمیش

لایمیه قلیشدن دولی میلوروز کورولار

بیلر، اولور یازم ساقا کن لیسید لایمیه

لوق قلییدی عفو اولور ایشدر ایشدر

یز، بو لیسید، هیتیزده چوق قلیشه

ایز کی کیتیری ایدان کورمیش، بولوز

ایش و ملای، هیتیزده، و ایز و ایز

«تورک کیتیری ورنکی» ملک مدوی آتیل

کیتیری، و ایز و ملای و ایز و ایز

چایک، کی هیت ایلر آتیده برچوق

چیتار تاسیس ایدیلر، یز، اولورک بو

اکش کرکیتلر طولای بنا، و ایز

اوقاق دایر زوره کورککک اولمیش، ییل

یکمز ایچون ایشدر، مدایه ایشدر

قاپ ایشدر اولور، بیلن بو، یز و ایز

اوردو، یوروویتی صیقلی و ایز

تورک، ایکی یوزلیمک قلیش ایشدر

و اخلای، تورک برلی» بولمیش

هتاریه پروریشک ایتک، ملای، بیلر

خلایه، «تورک برلی» بر طرفدور

جانیسمی آتیشکی اوز تورک، عایی و

ایچو، ساقا دایق ایدلر، ملای، بیلر

دیر طرفدار، تورک ملی مؤسسیمی

سلط اولی ایتیلر، تورک دایق

چایچیتیلر

هیت عریه

تورک کیتیری

تورک چایده ایلر صیقلی یاقق نلارک

میدان آتیلارده، تورک نظریه یاققده

میلوروز، بولارک زمان زمان تورک کی

کوردو نظریه قلیا، هیت وولوز، تورکککک

(اینگلیز) یقین، بایکک احداث ایدار

دولک دکلمه و، تورک ویش و، حقیق

تورک ایچون الکنز عری بر اسم طایر و

(دولک) دیر، بایک تاریخه، کی دیر

پتون شخصی نالیر، اولک نظریه ساقا

دیر، یاققیزد و بنا طلیه مرود دیر

«تورک برلی» تورک هر شیده بر

اولی، هر شیده راجودو ایشری

(دولک) ده اولی کی (دولک) ده

آرتیلر طرفدار اولمیش، هر شیت نکاید

دیری کیتیری بر دورده (لایمیه)

یه بر ساقا ویرمیشک ملو بیلر، ایشدر

تورکیمی، پتون دنیا تورکککک لسانی و

ایچیمی اولمیش

ماری قلیه، بیلش اولمیش

لایمیه قلیشدن دولی میلوروز کورولار

بیلر، اولور یازم ساقا کن لیسید لایمیه

لوق قلییدی عفو اولور ایشدر ایشدر

یز، بو لیسید، هیتیزده چوق قلیشه

ایز کی کیتیری ایدان کورمیش، بولوز

ایش و ملای، هیتیزده، و ایز و ایز

«تورک کیتیری ورنکی» ملک مدوی آتیل

کیتیری، و ایز و ملای و ایز و ایز

چایک، کی هیت ایلر آتیده برچوق

چیتار تاسیس ایدیلر، یز، اولورک بو

اکش کرکیتلر طولای بنا، و ایز

اوقاق دایر زوره کورککک اولمیش، ییل

یکمز ایچون ایشدر، مدایه ایشدر

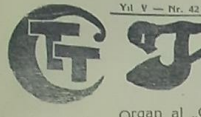
قاپ ایشدر اولور، بیلن بو، یز و ایز

اوردو، یوروویتی صیقلی و ایز

تورک، ایکی یوزلیمک قلیش ایشدر

و ا

Türk Birliği, 10 Ekim 1936, Sayı: 42.

Yıl V — Nr. 42.

10 Ekim 1936

Türk Birliği

Organ al „Cercul Tinerilor Turci“ Bazargic — „Türk Gençler Derneği“ nin organı.

Adres: Redacția și Administrația „Cercul Tinerilor Turci“ Str. Rahovei Nr. 18 BAZARGIC (România)

Bir hey'eti mahsusanın nezareti altında çıkar.

Türk gençleri, tarihîk idari ve siyasi birliğin sağlanmasında büyük bir rol oynayacak olan bütün yazı-lara „Türk Birliği“ nin sütunları açılır.

Director: Mehmed Kemal

Abone: Dahil için senelik . . . . . 100 ley Harç . . . . . 200 „ Cemiyetlere . . . . . 200 „ Abone bedeli peşindir—Sayısı 2 leydir.

TURKI

Bulundugun memleket sa-na yapmamak hakkinda bilgilendir. Hükümetin kanunlarına itaat et, ondan sonra bir şeyden korkma!

Hakkını aramakta kusur et-me, bil ki, hak veremez al-nır.

GÖÇ MUKAVELELERİ KARŞISINDA DUYGULARIMIZ

Beş on yıldanberi sırf ana vatana kavuşmak ve mahkûmiyet acılarından kurtulup biran evvel hur kardeşleri arasına karışmak emelile mal ve mülkünü yok pahasına satan Dobruca türkü, eline geçebilen cüz'î bir parayı da, etrafını örümcekler gibi saran soyguncu ve dalaverecılara bir pasaport mukabilinde kaptırmakta idi.

Cüz'î cıplak, aç, sefil köstence limanına dökülen göç kafilelerini gören dost, düşman her vicdan sahibi insanın kalbini sıratmakta idi.

İşte bu vaziyette ve pek feci şartlarla Dobruca türkle-rinin ana vatana göç etmeğe uğraştıklarını gören Türkiye Cumhuriyeti Bükreş elçisi bay Suphi Tanrıöğür teşebbüsü ve uzun müddet uğraşması neticesinde, şimdiye kadar yapılan bütün yolsuzluk ve dolandırıcılıkların önüne geçecek olan „Dobruca türkle-ri-ne mahsus göç mukavelesi“ Türk ve Romen hükümetleri tarafından Bükreşte imza edilmiştir.

Ömrünü, çok sevdiği mil-le-tinin yükselmesi uğrunda çalışarak geçiren ve seçilmiş bu yolda ajyrdan bu pek muhte-rem zatın Dobruca türkle-rine karşı gösterdiği sevgi ve yardım, maddeten fakir fakat millî duyguları çok kuvvetli olan Dobruca milleti tarafından kat'iyen unutul-mayacak ve her zaman hur-mette anılacaktır.

Bu münasebette, şunu da hatırlatmak isteriz ki: fir-sat buldukça milletini soyma-yı ve bu yüzden zengin ol-mayı kendilerine meslek edi-nen dalavereciler, husule ge-len her yeni vaziyetten istifa-de yollarını bulmakta da pek mahirlerdir. Belki de bu mu-kavele tatbika bağlandığı za-man, bu gibiler yine sahneye atılacaklardır.

Bundan ötürü, ulusu bun-ların pençesinden kurtarmak ve müz faaliyetlerine mey-dan vermemek için halkı ten-vir ve ikaz etmek matbuatın ve duygulu münevverlerin milî borcudur.

„Türk Birliği“, bu işte de hissesine düşen vazifeyi gö-cünün yettiki kadar yapmağa çalışacaktır.

M. K.

MUKAVELE

DOBRUCA TÜRK HALKINI GÖÇ ŞARTLARI

Yarım asırdan fazla bir zamandanberi Romanyanın çok hür idaresinde yaşayan Dobruca türkle-rinin ana vatana göç arzusunu göz önüne alan Türk Cumhuriyeti hükûmatı ve Romen hükûmeti Kralisi, bu göç işinin intizam dahilinde yapılmasını temin edecek bir mukavele akdine karar vermişlerdir.

Türkiye Cumhur Başkanı tarafından fevkalâde salâhiyetle memur edilen Türkiye Cum-huriyeti Bükreş Elçisi Bay Suphi Tanrıöğür; Romanya Krali Hz-leri tarafından fevkalâde salâhiyetle memur edilen Finans Bakanı D. Mircea Kançikov, Salâhiyetnamelerini teatiden sonra büyük bir dostluk havası içinde bu mukaveleyi tanzim etmişlerdir.

Madde 1 — Kaliakra, Du-rostor, Kôstence ve Tulça sancaklarında yaşayan müs-lüman türkler, bu mukave-le ahkâmından istifade e-derler.

Madde 2 — Yukarıda zikr edilen mıntakalarda yaşı-yan romen tabası müslü-man türklerden göç etmek isteyenlerin tedrici surette nakli, 5 senede tamamlan-maktadır. Böyle ki: 15 Ni-san 1936 dan itibaren, ev-velce mülklerini satıp göçe hazır olanlardan 15.000 nü-fus gidecektir. İkinci yıl romen-bulgar hududu bo-yunca 8 km. mıntaka da-hilinde yaşayanlar; üçüncü yıl Pazarcık şehri ve civarı ile, Eribey ve Kurtınar mıntakalarında yaşayanlar; dördüncü yıl Akkadınlar ve Tutrakın; beşinci yıl Silistre şehri ve civarı ile, bütün Dobruca'da yaşayan türkler neklidileceklerdir.

Türk hükûmeti, her yıl başında, gelecek yıl için ka-bul edecek göçmen sayı-sını Romen hükûmetine bil-direcektir. Kaldırılmasınaka-rar verilen mıntaka içinde bulunan göç edicilerin sa-yısı, Türk hükûmetinin ist-i-tidiginden fazla olursa, ar-tanları ikinci yıla bırakılır; eğer eksik ise, sonraki yıl-da kaldırılabilecek olanlarla tamamlanır.

Madde 3 — Göç etmek isteyen müslüman türkler, 16 üncü maddede göre te-şekkül edecek komisyona arazi ve mülklerini bildiren bir beyanname verecekler-dir. Köylülerin toprak ve mülkleri Romen hükûmeti-ne kalır. Şehirlerdeki mülk sahipleri, mülklerini dile-di-ği şekilde idare ve satmak-ta serbesttirler.

Madde 4 — Her göç mın-takası dahilindeki hükûmete rak ve mülklerine, ancak sahibinin yola çıkmasından sonra hükûmet tarafından el konulabilir.

Madde 5 — Romen hükûmeti, bu mukaveleye göre, kendisine terk edilen toprakların hektarını, binar-lar da dahil olmak şartla 6.000 ley üzerinden, Türk hükûmetine ödeyecektir.

Evkaf ve cemiyetlere aid mülkler, bu mukaveleye da-hil olmayıp, daha sonra iki hükûmet arasında bunlar için ayrı bir anlaşma yapı-lacaktır.

Madde 6 — Göç eden türklerin bırakılacağı arazi ve mülklerin bedelini, Romen hükûmeti, Türk hükûmeti-ne 7 yılda ödeyecektir. Se-nelik taksitler dört defada ve ilk taksiti peşin olarak ödenir. Taksitle bağlanan bu paralar için Romen hükû-meti yüzde 5 faiz öder.

Madde 7 — Vaadesi ge-len taksitleri Romen hükû-meti, Türk hükûmeti emri-ne olarak, Romen Milli Ban-kasına yatırır. Türk hükû-meti bu paralara mukabil 13 üncü maddede yazılı nisbetler dahilinde Roman-yadan mal alır.

Türk hükûmeti tarafından satın alınacak bu mallar, gerek kanunlar ve gerek ticaret mukaveleleri muc-bince alınması lazım olan vergi ve taksitlerden mu-afır.

Madde 8 — Romen hükûmeti, 5 inci maddede kaydedilen yıllık taksitler-den, toprakların hükûmetle bırakan göçmenlerin Ban-ka Nasyonal, ipotek ve ko-peratiflere olan borçlarını tutar. Göçmenlerden alaca-ğı olanlar, alacaklarını hükûmetten alır.

Madde 9 — Her göç mın-takası dahilindeki hükûmete

kalan toprak ve mülklerin umumi kıymetinden yüzde 10 indirilir. Göçmenlerin şahsî ve yahut bırakılan mülkleri aid olan bekaya hükûmeti borçları, hususî komisyon tarafından tesbit edilerek alacaklarından in-dirilir.

Romen hükûmeti, göçen her kafilenin listesindeki al-lacak ve verecek yekûnunu Türk hükûmetine bildirir.

Madde 9 — Göçmenlerin her hangi bir resmi daire-den veya kooperatiflerden o-lan alacakları, 7 ve 8 inci maddelerde yazılı şartlar dahilinde ödenir ve her göçmenin listesindeki matlu-buna ilâve edilir.

Madde 10 — Göç etmek isteyenler, kurulacak olan hususî komisyona, göçmek istediklerini ve topraklarını Romen hükûmetine terk ettiklerini, Romen tabiiye-tinden çıkıp, Türk tabiiyetini kabul ettiklerini bildiri-ci bi-raz beyanname verecekler-dir.

Madde 11 — Göçmenler; çiftçilik, büyük san'at ve küçük san'atlara mahsus kullandıkları alâti ve di-ğer kullandıkları eşyalarını gö-türmekte serbesttirler. Her aile, 5 büyük ve yahut 15 baş küçük hayvan sarbest olarak götürülebilir.

Dobruca türk kadınlarına mahsus zinet eşyalarından olup altın veya gümüşten yapılan dizillerden, bir ka-dın, kendi malı almak şart-la, yalnız bir dizi götüre-bilir. Bundan başka her göçmen, Romanyadan çı-ka-ırken 1.000 Romen ley ve 2.000 leylik cenebi pa-rası götürülebilir.

Madde 12 — Göçmenler, eşya ve mallarını istedikle-ri yere taşımakta ve va-polarla yüklemekte serbest-tirler. Amele sindikatları,

hammal ve işçi almaya mecbur edemezler. Göçmen-lerden arzu edenler, ücretli hammal ve işçi tutabilirler.

Madde 13 — Gerek men-kul eşyaları ve gerek şahsî le-deki mülklerinin satışı neticesi, mukavelede gös-türülmüş serbest olan meblağdan ziyade parası olan göçmenler, bu paraları: yüzde 25 nisbetinde ke-retse, yüzde 25 nisbetinde hayvan, yüzde 10 nisbetin-de petrol ve yüzde 40 nis-betinde memlekettin ihracı serbest olup 60915 nume-ralı Nazarl Meclisinin ka-rarile tesbit edilen (a) (1) listesindeki mallara ilâveten çinku levha, cam ve çivi gö-türülebilir.

Bu türlü çıkarılacak olan mallar, her türlü taksat ve vergiden muafır. 6 inci maddede de, bu maddedeki esaslarla göre tatbik edilecektir.

Madde 14 — Romen Milli Bankasının, Türk cumhuri-yeti hükûmeti namına aç-acağı hesabı cariye, her göç-men, fazla parasını depo etmeğe salâhiyettir. Banka, tevdiatta bulunan her göçmen için ayrı hesap ta-cak ve paralarını transfer malları satın alarak çıkar-mak isteyenler hakkında Türkiye Cumhuriyeti hükû-meti Bükreş elçisine e-raflı mülûmat verecektir.

Madde 15 — Romen hükûmeti kesalarında ve yahut bankalarda mahfuz bu-lunan vasıf ve yetimlere aid para ve kıymetli şeyler, Türk hükûmetine devr ve teslim edilecektir. Bu gi-biler, yetimlikten çıkıktan sonra para ve eşyaları cum-huriyet hükûmeti tarafından kendilerine teslim edilecektir.

(1) (a) listesinde dahil malların cinsi, 935 | 232 tarih ve nume-ralı „Monitor Oficial“ da ilan edilmiştir.

huriyet hükûmeti tarafından kendilerine teslim edilecektir.

Madde 16 — Bir hakim-in başkanlığı altında Dahiliye, Maliye ve Ziraat Nezaretle-rinden birer memur ve tah-liye edilecek mıntaka göç-menlerinden iki muhabbat-ın mütekepp olmak üzere hususî bir komisyon teşkil edilecektir. Bu komisyon, göçmenlerin ve bırakacak-ları toprak ve mülklerini mu-fassal bir listelemi yapacaktır.

Göçmenlerin kooperatifle-re ve hükûmet müessesle-rine olan borçları da bu ko-misyon tarafından tesbit e-dilerek tertip edilen listala-ra kaydedilecektir. Hususî komisyonun tertip edeceği listalar, bu mukavele tat-bikında esas tutulacaktır.

Madde 17 — Yola çıkacak her bir kafil, için hususî komisyon tarafından tertip edilecek listalar, mahallî i-dareler tarafından meccanî olarak viza edildikten sonra Türk cumhuriyeti hükûmeti-nin, Romanyadaki müm-es-silleri tarafından şahsî veya kolektif pasaport verilecektir.

Madde 18 — Ailelerle göç-mek isteyen türk gençleri-nden, silah altında bulun-anlar terhis edilirler. Henüz silah altına alınmış bir yıl sonra kaldırılacak olan mıntakadaki türk gençleri, silah altına alınmazlar.

Madde 19 — Bu mukave-lenin imzasından evvel gö-çüp, Romanyada kalan a-razi ve mülklerini tasfiye etmek isteyenler, bu mu-kavele ahkâmından istifade ederler.

Madde 20 — Bu mukave-le, her iki hükûmetin tas-dikından sonra mer'i ola-caktır.

Türk cumhuriyeti hükû-meti ve Romen hükûmeti kralisinin fevkalâde muhab-batları tarafından, iki nu-sha olarak 4 Eylül 1936 ta-rihinde Bükreşte imza ve mühürlenmiştir.

Bu kumulların hulûsa ola-rak ve maddede naklet-tigimle mukavelelerin, göç et-mek isteyen Dobruca türkle-rinin büyük bir ekseriyetinin intyucalarını temin ettiğine şüphe yoktur.

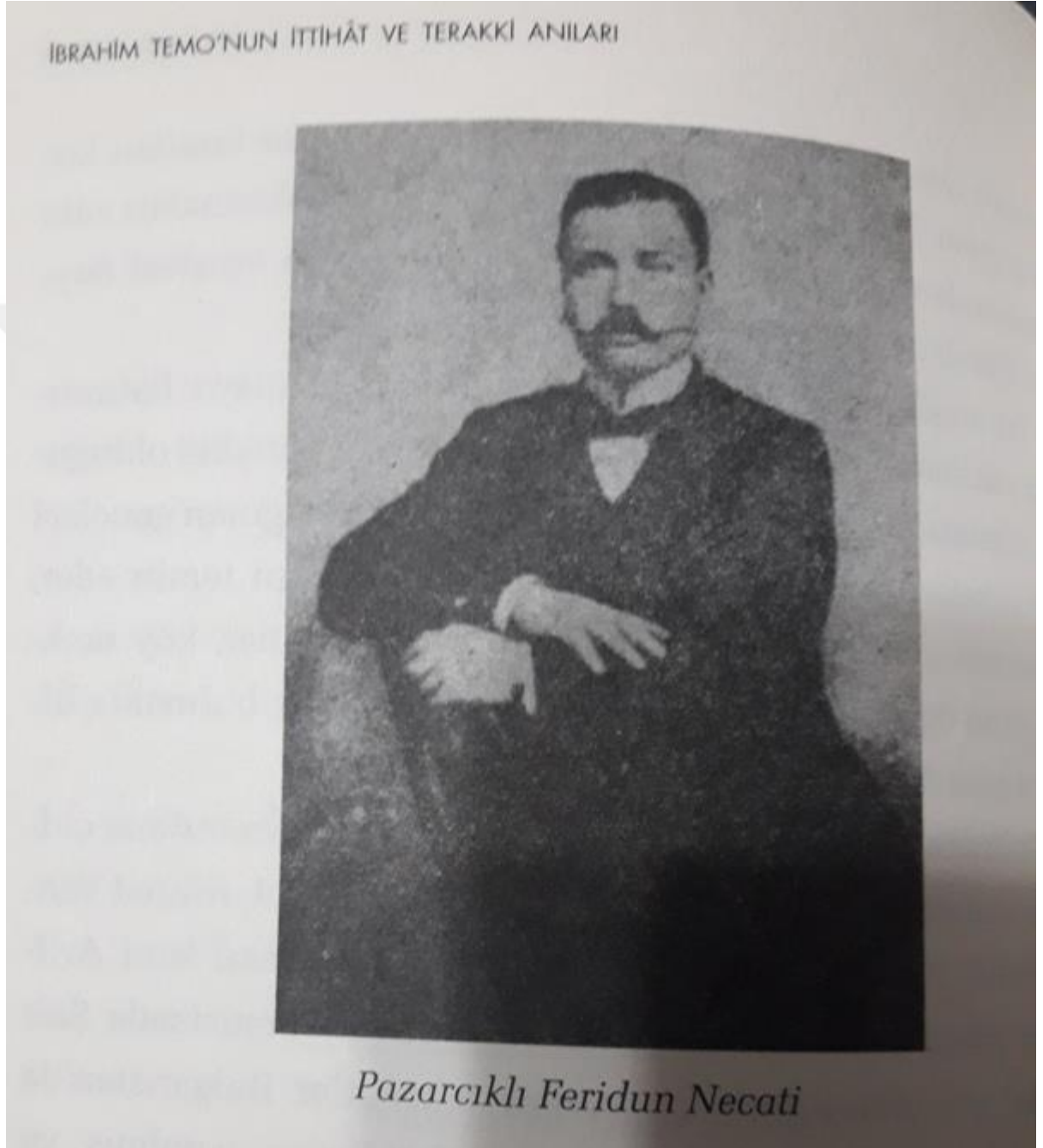
Toprak fiatlarının yüksek ol-duğu mahallerdeki toprak sa-hipleri mülklerini, bu mu-kavele ahkâmından istifade et-memek şartla, istedikleri gibi satabileceklerine göre, bu mu-kavelelerin tatbiki yünden ortada zarar görmesi muhtel-mal bir şüphe kalmazdır demektir.

EK 26: Pazarcıklı Feridun Necati'nin Fotoğrafi.

(Kaynak: İbrahim Temo, **İttihat ve Terakki Anıları**, Atatürk'ü N' için Severim?, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2013, s.106.)

**EK 27: İbrahim Temo'nun da Aralarında Yer Aldığı Mecidiye Müslüman
Semineri Öğretmen ve Öğrencilerinin Bir Fotoğrafı.**

(Kaynak: Adriana Cupcea – Manuela Marin – Metin Omer, *Seminerul Musulman din Medgidia, Documente și memorie*, Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2016, s.414.)

EK 28: Bükreş Sefiri Hamdullah Suphi Bey'in Romanya'dan Gelecek Muhacirler Hakkındaki Raporu (BCA, Dâhiliye Vekaleti, 30-10-0 / 116-809-3).

T. C.
Dahiliye Vekâleti

U. M.

Ş. M.
Sayı

20094
11740

BAŞVEKÂLETİ CEMİLEYE

Hukûsa :

Romanya, Bulgaristan ve yugoslavyadan gelecek muhacirler hakkında:

Bükreş Elçiliğimizden Hariciye vekâleti Celilesine gönderilip bir sureti Bulgaristan'la vekâletin 23/6/1932 tarihli ve 12649/1593 Nolu tezkeresiyle Vekâleti aciziye yollanmış olan tahriratın bir sureti leffen takdim kılındı .

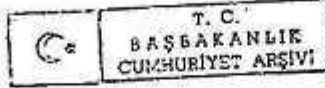
İşbu tahrirat mündericatından müteakip buyrulacağı üzere Romanyadaki tahriben 150 bini müteaviz müslüman ırkdaşlarımız bu sene Hasad mevsimini müteakip hemen kâmilten gelecek derece memleketimize hicret kastı emeline bulundukları gibi Bulgaristan ve Yugoslavyadaki elçilik ve konsolosluklarımızdan ve menabii saireden müteaviliyon alınan malûmata nazaran da oralarındaki pek kâllî mîkârdaki olan müslüman ırkdaşlarımızın da gördükleri tazyikat ve mezallinden dolayı memleketimize hicret kastı emeline bulundukları anlaşılmaktadır . Vekia bu ırkdaşlarımızın memleketimize celp ve istânı bir çok idarî ve siyasi mülâhazat nasobıyla nüfus siyasetimizin başlıcalarından ise de .buharı hazır nasobiyle bütçemizin eksikliği bunlara mecken inisi ve sevk, işe masraflarının teminine imkân bırakılmakta olduğundan Öz vatan addıyla gelecekleri memleketimizde kendilerinin bulundukları ecnabi memleketlerden daha elim bir vaziyete düşmeleri de yine bir çok idarî mülâhazalara mebni asla toeviz olunur bir keyfiyet olacağı derkârdır . Diğer cinetten ırkdaşlarımızın gördükleri zulüm ve tazyikin şiddetine tahammül edemiyerek ve bilhassa bulundukları memleket hükümetlerinin herice para kılmamak hususundaki tedbirlerini bu gibi hicret eden müslümanlar üzerinde en şedit bir şekilde tatbik etmesi ve bu cehasin

Cevaben yazılacak Evrakta : Cevab olduğu muharreratin tarih numarasıyla hangi daire ve şube ifadesiyle yazıldığına dircolumması rica olunur.

030 10 116 809 3

T. C.
Dahiliye Vekâleti

U. M.
Ş. M.
Sıra

Hukûs : _____

beraberlerinde getirebilmeleri menkul emvalin de memleketimizce kon-
tanjene tabi tutulması ve sair... gibi hususlar yüzünden menkul ve
gayri menkul malların alâhâlini terk ile son derece mahrumiyet içinde
memleketimize gelmeleri de azher cihet muvafık ve şayanı tervec olma-
yacağı gibi bu maddede gelenlerin de iskan ve işleri için hükûmeti-
mizce her halde fazlıca tedakârlık ihtiyarına zaruret nasıl olacağı
tabiidir. Birincisiyle her halde tamamıyla önüne geçilemeyecek olan bu
Romanya, Yugoslavya ve Bulgaristan mahaceretini nazari dinâste alınarak
memleketimize gelmesine mani olamayacak olanların emlak mertebe is-
kân ve işleri için az çok mümin bir tahsisat temini ve diğer ci-
hetten Bâkire elçiliğimizin sureti merbut tahriratındaki teklifi
dairesinde Romanya hükûmetiyle müzakereata girişmesi için kendisine
selâhiyet itaat ve aynı zamanda bu şekilde Yugoslavya ve Bulgaristan
hükûmetleriyle de müzakereat icrası selâhiyetinin Belgrat ve Sofya
elçiliklerine de verilmesi muvafık olacağı mutalâasındayım. Bu yol-
da müzakereata girişildiği takdirde hicret hastında bulunan arkadaş-
larımızdan kısmi azamının da emlak ve arazi ve sairleri üzerinde
hukuklarının bir dereceye kadar tesini emir ve intizariyle şiddetlik
hicretlerini temin etmeleri ve bu suretle, akın halini iktisap edecek
gibi görünen bu hicret yüzünden hükûmetimizce tahakkülâ icap eden
kulfet ve masrafında bir dereceye kadar tahaffuf etmesi gelhazır.
Keyfiyotin İcra Vekilleri heyetince tezekkuriyle bir karara raptı tas-
vibi tahkimatlarına arz olunur efendim.

Dahiliye vekili

Handwritten signature
S. A.

12.8.32 4/09 1

Handwritten signature
12-11-1932

Handwritten signature

Cevaben yazılacak Evrakta; Cevab olduğu muharreratin tarih numarasile hangi daire
ve şube ifadesiyle yazıldığıın dercoluması rica olunur.

030 10 116 809 3

2

T. C.
Dahiliye Vekâleti

U. M.

Ş. M

Sayı

Hukûda :

Hükûmet Elçiliğinin 26/ Mayıs/1932 tarih ve
216/66 Kılı tebliğatı sureti.

Ankara'da zati devletleriyle mülakatlarında Romanya Türklerinin
Türkiye'ye hicretini meselisi mevzuunda olduğu zaman mülkân mertele muncer
ret hareketinin önüne geçilmesi emir ve tavsiye buyrulmuştu . Hükûmet
avdetinden sonra yaptırdığı muncer telkinata rağmen munceret arzu
bu kuvvetini kaybetmişti . Bunun sebebi de Romanya Türkleri üzerindeki
tasvirden gittikçe artıncıdır . Türk cemaati vakit vakit katil ve cerh
gibi facialar görüyor, angarya her zamandan daha şeditir , türklerden
mülkân parçaları zahire alınıyor, faciaların faileri mahkemelerde
beraset kasanarak tekrar ortaya çıkıyor, itisafkârane muncerattan şikâ-
yet için hükûmete munceret edimler tırtıncasına muncer alınıyorlar . Seve-
lerden beri devam eden bu tasvikat muncerati muncerleri izde artık te-
hakkül bırakılmıştır . Obalardan gıcında bendenizi z yaret eden biri
şu acıli sözlerle bütün cemaatin ammini tasvir etti : Memiz varsa bi-
rakıp gideceğiz, biz burada artık kalmayız, bizi orada bir kına atı-
nız , dilediğiziz, sürüneceğiz, fakat Türkiye'ye gideceğiz !"

Romanya hükûmeti ile resmî veyahut nie resmî bir surette bu muncer-
nin munceresi için dolâli devletleriyle hükûmetimizden selâhiyet
istinsal etti in tak irde şayın kabul bir neticeye vasıl olma iskânı
vardır.

Romanyanın türk ve bulgarla meskûn havalide takip ettiği siyaset,
romen veyahut makedonyalı, muncerler yerleştirilmek suretiyle orada bi
romen ekseriyeti vucuda getirmektir .

Makedonyalı muncerlerin iskânı için rumen hazinesi hayli fedaâr
liklar intiyor ediyor .

Cevaben yazılacak Evrakta: Cevab olduğu muharreranın tarih numarası ile hangi daire
ve şube ifadesiyle yazıldığına dercolunması rica olunur.

030	10			116	809	3

T. C.
Dahiliye Vekâleti
 U. M.
 Ş. M.
 Sayı

Hukûda :

97
65

Türkiye'ye hicret edecek 200.000 e kadar türkün Romanya, da barınacağı evval ve emlakı Rumun hükûmeti mahdûnyalı maddeler ve burda kullanılan tabir ile (Colen) lara vermek suretiyle nakdi fedakarlıklardan kısmen kurtulacaktır . Mınaenaleyh bu evval ve emlakın kıymetini henüz vakit müsait iken (yeni harp ve sair gibi vakayiden azade bir zamanda) tesbit ettirdikten sonra yekûnu rumen hükûmetinin zimmetine birç kaydedilerek iskân haricinde kılınır .

İki hükûmet arasında tekrarrur edecek . İtilâfa göre türk evval ve emlakının kıymeti mecmuasını gösteren meblâğı, kısmen, ihtimalki Rumun hükûmetinden nakden alabiliriz . Yahut da bu talaya muhtal Romanyada kesretle istinsal edilen mevattan (Petrol ile benzîn gibi petroleen gıkarılan maddeler, kereste, tabii gaz, mevaşi ve sair) gibi muntaç olduğumuz şetleri tadarik edebiliriz .

Vakit geçtiğçe türk halınının mukavemeti her suretle azalmaktadır . bir gün gelecektir ki muhaceret hareketi, önüne geçilmez imkân olmıyır bir sel halini alacaktır . Bu hareket son baharda mahsulün idrâminden sonra vukua gelir . Ya bütün mal ve mülklerini bırakarak firar ediyormuş gibi Romanyayı terk edecekler ve yahut da bunların ellerindeki son servet de pasaprt temini uğrunda ruşvet olarak yabacı ellere gidecektir .

Yarın asrı müteceviz bir zaman evvel rus ve rumen ordularının istilasından kaçan veyahut ana vatanda yaşamak arzusuyla bu toprakları terkeden türklerin Romanyada bıraktığı milyonlarca altın lira kıymetindeki servet bu gün gasıpların elinde ta cilen kaybolmak tehlikesine maruzdur . Böyle ikinci bir felpete maruz kalamak için henüz vakit müsait iken bu muhaceret meselesini derpis ile icap eden kararları ittihaz etmek lâzımdır .

Cevaben yazılacak Evrakta : Cevap olduğu muharreratın tarih numarasile hangi daire ve şube ifadesiyle yazıldığının dercolanması rica olunur.

030 10 116 809 3

4

T. C.
Dahiliye Vekâleti
 U. M.
 Ş. — M
 Sayı

Hukûm : 97

Meclisi aliye tarafı devletinizden sevkedilen mühim kanun derdesti müzakere iken olar buyrucağınız bazı tetkikat ile Romanya Türkleri- nin son serbestlerini aşar, yalvarı bir teminat altına alabilirsek şüphesiz bu mucibi memnuniyet bir netice teşkil edecektir. Bu arit ile tekrar aynı mesele hakkında zati devletlerine maruzatta bulunmayı faineli gördüm.

Cevabı devletlerini bekler ve hürmetlerini teyit ederim efendim.

aslımın ayıdır.

Canas

030	10			116	809	3

Cevaben yazılacak Evrakı: Cevab olduğu muharreratin tarih numarasile hangi daire ve şube ifadesiyle yazıldığının dercolumması rica olunur.

EK 29: Romanya'da Yayımlanan Emel Mecmuasının Türkiye'ye Sokulmasının Yasak Edilmesine İlişkin İcra Vekilleri Heyeti Kararı (BCA, Başvekalet Muamelat Müdürlüğü, 30-18-1-2 / 54-36-9).

T. C.
BAŞVEKALET
MUAMELAT MÜDÜRLÜĞÜ

KARARNAME

Sıra: .....

Sayı: 2

2513

Romanyada çıkan ve yazıları yurdumuz için zararlı görülen "Emel" adındaki mecmuanın, Matbuat Kanununun 51 inci maddesine göre Türkiye'ye sokulmasının yasak edilmesi; Dahiliye Vekillığının 4/5/-935 tarih ve 432 sayılı tezkeresiyle yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince II/5/935 de onanmıştır.

II/5/935

REİSİCÜMHR

K. Aksoy

Bş. V.

Y. İsmi

Ad. V.

S. Sarıgözü

M.M.V.

K. Özalp

Da. V.

S. Kaya

Ha. V. V.

S. Kaya

Ma. V.

Ö. Özalp

Mi. V.

B. Özalp

Na. V.

A. Çetinkaya

İk. V.

C. Beyaz

S.İ.M.V.

S. R. Aydoğan

G.İ.V.

Rana Barhan

Zr. V.

M. H. Yılmaz

080 . 18 . 01 . 02 . 54 . 36 . 9

**EK 30: Hamdullah Suphi Bey'in Başbakanlık Müsteşarı Kemal Gedeleş'e
Muhatap Mektubu (BCA, Bükreş Elçiliği, 30-10-0-0 / 116-810-13).**

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
BÜKREŞ ELÇİLİĞİ

Bükreş 7/ İkinci Ocak 1936

97

2-9/43-

Başbakanlık Müsteşarı Sayı Kemal Gedeleş'e,

Armenyadaki ırkdaşlarımızın göç durumu hakkında Hariciye Bakanlığına tenvir maksadile göndermiş olduğum raporun örneğini ilişik olarak sunuyorum.

Göç işi memlekette ve matbuatta muhtelif tersirlere ve neşriyete sebep oldu .

Bu önemli işin hakiki ve umumî durumunu Zati Alilerine , sırasında Başvekilimize de arz edilmek üzere pek hususî ve mahrem olmak üzere arz ederim .
derin saygılarımın kabulünü dilerim .

Hamdullah Suphi

13-3-36

2-9-37

Bükreş Elçisi

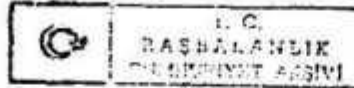
Suphi Bey

030 10 116 810 13

4-2-976 690 ta

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
BÜKREŞ ELÇİLİĞİ

-9-

daha evvelinden tatmin edilmiş bulunuyor.

Dahiliye Vekilinin son defa iskân işlerinin sıhıyyeye devri vası-
lesile Büyük Millet Meclisinde iradettiği nutuk son iki yıllık göç ve
iskân işlerini Devlet namına tamamen benimsediği ve Romanya Hükûmetine
çok hararetle teşekkür ettikleri cihetle bu nutuk, Romanya Hükûmetinin
göçlehindeki bütün müesseselerini burada bendenis talep ettiğim için ,
dolayısıyla Bükreş Elçiliğine de bir takdir olarak kabul etmiştim. Halbuki
ki mektubu Devletlerinde bu nutkun ifade ettiği fikirlerim siddi olan
bası fikirlerin mevduat olduğunu derin bir yeisle gördüm ve bunu göç işleri
hakkında şimdiye kadar takdim ettiğim raporlarımdan Zatı Devletlerinin
tamamen malumettar edilmemiş olmasından ileri geldiğini tahmin ederek
hakikati hali yeniden isah etmek zaruretini hissettim. Umarım ki bu
isahat Zatı Devletini biraz ılgal etmekle beraber aynı zamanda Bükreş
Elçiliğinde bütün vazifelerimde olduğu gibi göç meselesinde de hiç bir
işin ihmal edilmediğini, her işin vaktında yapıldığını , yanlış ve muba-
laşmalı tahminlerin isabetli bir görüşle tashih edildiğini isbat etmek
suretiyle memnuniyetinize vesile olacak ve burada çalışan meclis arkadaşları-
nızın bir nevi itap yerine tarafı Devletlerinden gelecek bir tasvib ve
teyid sözüne hak kazanmış olduğunu göstererek Zatı Devletini müstaf-
rih edecektir .

İstirabı tahmin buyuracağınızdan çok daha fazla olan bir
vazifede Zatı Devletlerinizden gelecek şu veya bu nevi mülahazalara
kargı ne derece hassas olacağımı takdir buyuracağınızla kaniim.

Şifhen aldığım emirlerine binaen bu maruzatımın mevzuu olan
mektubu Devletlerinizi derin saygılarımla beraber takdim ederim.

Bükreş Elçisi

030	10			176	810	13

10

EK 31: Hamdullah Suphi Bey'in Bükreş'e Orta Elçi Olarak Atanmasına İlişkin İtimatname (Ankara, 28.05.1931).

Gazi Mustafa Kemal

Türkiye Reisicumhuru

**Bu vesikaları göreceklere Cümlesine
Selam :**

Romanya Kralı Haşmetli İkinci Carol Hazretlerine

Aziz ve Büyük Dost,

Türkiye Cumhuriyeti ile Romanya Kırallığı arasında teyemmünen mevcut olan dostluk bağlarının muhafazası ve takviyesi pek ziyade mültezimim bulunduğundan eski Vekil ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde sabık İstanbul Mebusu Hamdullah Suphi Beyi, uhdesine Fevkâlâde Murahhas ve Orta Elçimiz vazifesini tevdi ederek, nezdi Haşmetnelerine izâma karar verdim.

Mügarünileyhi temyiz eden vasıflar ile muhtelif vesilelerle ibraz ettiği dirayet ve gayret asarı kendisine tahmil olunan yüksek vazifeyi itimadı Haşmetnelerini kazanacak surette hüsnü ifa edeceğine Bana kanaat vermektedir.

./.

6

Bu ümniye ile kendisinin mazharı iltifat olmasını, gerek Namına ve gerek Cümhuriyet Hükümeti namına vukubulacak bilcümle tebliğata emniyet ve itimat izhar buyurulmasını, şahsî hissiyet ve temenniyatım teminatı ile Türk Milletinin Rumen Milletine karşı mütehasşis olduğu dostluğun bu yeni nişanesinin kabulünü rica ederim.

Ankara da bin dokuz yüz otuz bir senesi Mayıs ayının yirmi sekizinci günü tanzim edilmiştir.

Gazi M. Kemal

Hariciye Vekili

[Signature]

Gazi Mustafa Kemal

Türkiye Reisicumhuru

Bu vesikaları göreceklelerin Cümlesine
Selam :

Rumanya Kralı İkinci KAROL Hazretlerine

Aziz ve Büyük Dost,

Fevkalâde Murahhas ve Orta Elçimiz sıfatı ile ifayı vazife eden Sabri Beyin başka bir vazifeye tayini münasebetile memuriyetine hitam vermiş idim.

Sabri Beyin yüksek memuriyeti esnasında Zatı Haşmetanelerinin ve Hükûmetinin teveccühüne mazhar olduğunu ümit eder ve hakkında gösterilen lutufkârlıklardan mütevellit teşekkürlerimi arz ederim.

./.

2 -

Bu fırsattan memnuniyetle istifade ederek Zatı Haşmetanele-
rine karşı beslediğim dostane teminatı ve gerek şahsî saadetleri
gerek Rumanya nın ikbali hakkındaki teminatı teyit ederim.

Ankara da bin dokuz yüz otuz bir senesi Mayıs ayının yirmi
sekizinci günü verilmiştir.

Gazi M. Kemal

Hariciye Vekili

S. P. R.

Romanya'da Türkçe Matbuat: Türk Birliği Gazetesi (1930-1939)

ORJİNALLİK RAPORU

% 12	% 11	% 5	% 3
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	www.actaturcica.com İnternet Kaynağı	% 1
2	fr.scribd.com İnternet Kaynağı	% 1
3	www.turkishstudies.net İnternet Kaynağı	% 1
4	www.librabooks.com.tr İnternet Kaynağı	% 1
5	www.scribd.com İnternet Kaynağı	% 1
6	METİN, Ömer. "Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Romanya Türklerinin göçüne dair faaliyetleri (1931-1938)", KARAM-DER, 2012. Yayın	<% 1
7	Submitted to Hacettepe University Öğrenci Ödevi	<% 1
8	tatarturc.uvt.ro İnternet Kaynağı	<% 1

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 22.03.2018

Tez Başlığı / Konusu: "Romanya'da Türkçe Matbuat: Türk Birliği Gazetesi (1930-1939)"

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılması gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurulları ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

22.03.2018
Ömer Bedir
Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Ömer Bedir
Öğrenci No: 20168545540
Anabilim Dalı: Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi
Programı: Doktora programı
Statüsü: ☐ Y. Lisans ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Prof. Dr. Adnan SÖFÜOĞLU

Detaylı Bilgi: <http://www.ait.hacettepe.edu.tr>
Telefon: 0-312-2976870 Faks: 0-3122976870 E-posta: ait@hacettepe.edu.tr